שו״ת · אחרונים

שות בן ימין

רבי רחמים חיים יהודה ישראל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות בן ימין

רבי רחמים חיים יהודה ישראל

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-בן-ימין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

או"ח סימן א 4
או"ח סימן ב 7
או"ח סימן ג 8
או"ח סימן ד 10
או"ח סימן ה 11
או"ח סימן ו 13
או"ח סימן ז 13
או"ח סימן ח 15
או"ח סימן ט 16
אה"ע סימן יא 20
חו"מ סימן יב 21
אה"ע סימן יג 22
אה"ע סימן יד 22
אה"ע סימן טו 25
חו"מ סימן יז 33
חו"מ סימן יח 35
חו"מ סימן כ 43
אה"ע סימן כא 48
אה"ע סימן כב 49
אה"ע סימן כג 51
סימן כד 51
סימן כו 54
סימן כז 56
סימן כח 57
סימן כט 58
סימן ל 60
סימן לא 72
סימן לב 80
סימן לג 92
סימן לה 101
סימן לו 104
סימן לז 113
סימן לח 119
סימן לט 128
סימן מא 155
סימן מב 169
סימן מג 182
סימן מד 188
סימן מה 191
סימן מו 197
סימן מז 201
סימן מח 202
סימן מט 204
סימן נ 207
סימן נא 210
סימן נב 211
סימן נג 215
סימן נד 217
סימן נה 217
סימן נו 218
סימן נו 219
סימן נח 255

או"ח סימן א

ראיתי ונתון אל לבי על המנהג שנשתרבב בעירנו זאת דבש' זכור בעת קריאת המפטיר ובס' כי תצא בעת קריאת המשלים והמפטיר פסוקי זכור. גם לרבות בס' בשלח בעת קרוא המשלים והמפטי' פסוקי ויבא עמלק ורף גם זאת ביום פורים בעת קריאת ס"ת כל העם היושבים בבהכ"ן גדולים וקטנים רקים ונכבדים מכים בידיהם ורגליהם בספסלי ביהכ"ן בבהלה גדולה והקול נשמע עד מחוץ לביהכ"ן עד כי כל אשר יעבור ברחוב הוא נבהל לקול הכאתם ועי"ז מבלבלים את הקריאה לבלתי שמוע בלימודים קריאת היום וברכות התורה וקדישים. ובפרט בש' זכור שכמה מהפוס' כתבו שהקריאה הזאת היא מן התורה ועושים העיקר טפל והטפל עיקר. ואין צ"ל בפורים בעת קריאת המגילה ביום ובלילה שאז מרבים להכות בלי שיעור ומזה שנים רבות זה המנהג פה עירנו להביא לביהכ"ן בפורים מערכות עצים וקורות והקטנים באים לביהכ"ן וכל אחד קרדומו בידו ותבקע הארץ לקולם בעת מ"מ וכמעט רוב אנשי הקהל אינם יכולים לשמוע מ"מ כדבעי וגם הגדולים רגליהם לרע ירוצו להכות בכל כחם וכבר היה מעשה בשנה שעברה שבא שר אחד מגדולי המלכות בליל פורים לביהכ"ן והיה כראותו המנהג המכוער הזה תמה מאד ודבר סרה עם איזה יהודים חשובי עירנו וכה אמר להם מה המעשה הזה אשר אתם עושים בושו והכלמו מעשות זאת לפני אלהיכם בבית אשר תקראו שמו עליו הכזה יהיה מוראכם וחתכם בעת עבודתכם לבא לפני האלהים כחותבי עצים? וכזאת דבר אתם קשות עד כי כסתה כלימה פניהם ולא מצאו מענה בפיהם ועו' היה מעשה בש' זכור בגוי אחד מכובד שעבר דרך שוק ביהכ"ן בעת קריאת המפטיר וכשומעו קול ההכאות נבהל משמוע כי לא ידע מה הוא וינס אחור ביראה ופחד עד שהגידו לו האמת ואז פצה פיהו לחרף מערכות אלהים חיים תצלנה אזנים משמוע. ועל כל אלה ויותר מהמה רחש לבי לבטל המנהג הזה מכל וכל שלא להכות בשום עת וזמן ותרתי וחפשתי בסד"ר אם יש מקום ושורש למנהג זה ועל מה אדניו הוטבעו וראיתי שמקורו חוצב מדברי מרן הק' בב"י א"ח סי' תר"ץ שכ' וז"ל כתוב בא"ח כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשין התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו וע"י הניקוש הם נמחקים ולמנהג הזה יש שורש בהגדה דאמרינן כי מחה אמחה אז"ע אפי' מעל העצים ומעל האבנים לכן אין להלעיג על המנהגות כי לא לחנם נקבעו והמנהג הזה נוהגים בצרפת ובפרובינצייא ונותנים טעם ע"ש וש"ר ירקב עכ"ל ואף שבא"ח לא כתב כן שאין להלעיג על המנהגות כו' אפשר שהרב"י הוסיף כן מדיליה או כן היה כתוב בס' א"ח שלו שו"ר שכ"כ הד"מ והרמ"א בש"ע שם קודם הביאו דברי הרב"י הללו כתב וז"ל עוד כתבו

שנהגו התינוקות לצור צורת המן על עצים ואבנים או לכתוב שם המן עליהן ולהכותן זע"ז כדי שימחה שמו ע"ד מחה אמחה אז"ע וש"ר ירקב ומזה נשתרבב המנהג שמכים המן כשקורים המגילה בב"ה [אבודרהם] עכ"ל וכונתו ז"ל באומרו ומזה נשתרבב המנהג שמכים המן כו' פשיטא שהוא באופן הנז' למחוק שמו או צורתו כמ"ש האבודרהם ז"ל: גם הרב המאסף ז"ל שם במ"ב כתב וז"ל ומקומות האלו נוהגין ג"כ שהחזן מרים קולו כשמזכיר המן ובניו כדי שישמעו התינוקות ונקשי על הקרקע בעץ שבידיהם שכתוב שם המן וע"י הניקוש נמחק שמו וזהו המנהג שמביא רבי' ב"י לפנינו בשם ח"א ע"כ. נמצא דעיקר המנהג הקדום לא היה אלא במחיקת שם המן או צורתו. וא"כ במנהג זה להכות על העצים וספסלי ביהכ"ן בגרזניהם וברגליהם מבלי המחק שום צורה או שם המן מאין הרגלים להניח דבר מכוער כזה בשם מנהג ישראל ולדידי אינו אלא גהנם דהרי ה' אבות נזיקין גורמין ע"י זה. זה יצא ראשונה שמבזים בכבוד השכינה הנצבת בעדת אל מקדש מעט דכיון דהעיקר חסר ממה שגבלו ראשונים א"כ כל מעשינו תהו בלי שורש ויתיד ולא נשאר בידינו אלא שחוק וק"ר לפני אלהינו דאינו אלא מנהג בטעות וזאת רעה חולה שגם הגדולים והזקנים מרבים להכות והמנהג הקדום לא הוסד אלא לתינוקות דלאו בני דעה נינהו זאת שנית דיש לחוש משום איבה עם הנוצרים ובדידן הוה עובדא זה שנתים ימים שחלינו פני הדיס' פוט איפינרי לבטל מנהגם שהיו נוהגים לעשות צורת יאודי ביום אידם ולעשות בו משפט נקמות ע"מ שתלו לנביאם. וגם שבאותן הימים היו דורשים בבית תפלתם שינטרו בלבם איבה ושנאה עם היאודים וירדפו אחריהם להכותם ולקללם וע"י זה לא היו יכולים היאודים ללכת באותן הימים ברחובותיהם ובשווקים מאימת הערלים המסקלים אותם באבנים ועל הכל בקשנו מאתו והוא אזר כגבר חלציו לבטל המנהגים האלו מקרב עמו באמור להם אם אבותם חטאו ואינם מה לנו עם בניהם ומאז והלאה לכל בנ"י לא יחרץ כלב לשונו. אך גם הוא נתרעם עלינו בימים ההם על המנהג הזה של פורים וכה אמר לנו שלכם רעה משלנו כי הלא אנחנו יש לנו צד לנקום נקם מכם יען אבותיכם הרגו את נביא ונפקוד עין אבות על בנים. רק אתם עשיתם באויביכם המן ובניו כאות נפשכם והוא לא חטא עמכם אלא במחשבה לבד שזמם לעשות ולא עשה וא"כ על תכו עוד תוסיפו סרה. ומה כל החרדה הזאת לכם וכהנה דבר דברים המכאיבים לבות שומעיהם ולא מצאנו ידינו ורגלינו די השיב לו וכדי בזיון. על ג' פשעי דעי"ז הננו ללעג וקלס וכשוטים בעיני העמים ובושנו וגם נכלמנו משמוע מה שמדברים יום יום עם גדולי אומתינו ותמהים הם דמה נקמה היא זאת ומאי איכפת להו להמן ובניו אם יכו על העצים ועל האבנים ימים ולילות ולא

זו אף זו דאנו עושים השטות הזה בבית אלהינו ובשעת עבודתינו הפך מנהגם שהם עומדים בבית תפלתם באימה וביראה ובכבוד וקולם לא ישמע כמי שעומד לפני המלך היש ח"ה ושפלות האומה גדול מזה? ואת רביע שהם עוברים בבל תשחית בשבר אשר הם שוברים הקטנים עם הגדולים בספסלי הק"ק. ובפרט בשבתות ה"י דהוא איסור מוסיף ואת חמשיתו דחוטאים ומחטיאים למכוע שמיעת מקרא מגילה וכיוצא: וכבר מצינו לגדולי הראשונים ז"ל שלא היו חוששין לזה כמ"ש הבאה"ט ז"ל דמוהרי"ל לא היה חושש להכות המן והיינו אף כמנהג הקדום במחיקת שמו או צורתו וכ"ש וק"ו למנהג עירנו זאת דאין כאן שום מחיקה ואוחזין מעשה אבותיהם ברגליהם דודאי אין בזה אפי' סרך מצוה ונהפוך הוא דהוא זילותא רבה לגבי קב"ה ושכינתיה והגאון המפו' כמוהרח"פ זלה"ה בס"ה רוח חיים ח"א בסי' זה כתב וז"ל. אם לא ישתוק בשעה שמכין המן הפסיד השומע שאין לו מגילה ואם ישתוק הוא הפסק דאסור לכתחילה להפסיק יותר מכדי נשימה כו' באופן דהוא רחוק לשכר וקרוב להפסד:

ושוב בא לידי ס' יפה ללב לרבין חסידא כמוהרי"פ נר"ו וראיתי לו בסי' זה שהאריך הרחיב בגנות מנהג זה וכתב דבש' תרל"ה כה עשו מעשה באיזמיר יע"א עיר ואם בישראל בהסכמת ממוני ורבני העירה יע"א לבטלו מכל וכל ותעלוזנה כליותי וא"כ גם אנחנו למה נגרע להיות עדיין נבזים ונכלמים בעיני האומות כאנשי תהו ונחלל שמו יתברך בעיניהם במנהג שאין בו שום שורש ויסוד אלא דזה עומד לנגדנו מ"ש הרב כ"ר ז"ל בספר מדרש אליהו דח"ן סע"ד וז"ל. גם יובן עם זה מנהגם ש"י כשמזכירים המן בקריאת המגילה מכים ברגל בארץ והוא לרמוז שמכה ומשפיל בעקבותיו להמן שהוא מהקלי' עבה שבעקבים וע"י כך מגיע חולשא ותשות כח להקלי' ונמצא שמנהגם ש"י יש להם שורש וע"כ כ' הרב בעל המפה ז"ל שאין להלעיג על שום מנהג של פורים יען כי לכל מנהג יש לו שורש וענף עכ"ל

אולם גם לזה יש לדון ולו' דה"ד בדורות ראשונים דאכשור דרי וכל כונתם לשם מצוה וביראת ה' על פניהם לא כן עתה דאחסור דרי והשיאו הענין לד"א להנהיג שחוק והיתול בבית ה' הא ודאי אמינא ולא מסתפינא דאם היה רואה הרב ז"ל מנהג דורינו זה ורוב חרפתינו הוא היה נאזר בגבורה לבטלו משום כל הני חורבי דנפקי מיניה כמ"ש בעניותין וע"ז נאמר אין לנו עסק בנסתרות ומקבלין שכר על ביטולו שהכל לפי הזמן והמקום. הנלע"ד כתבתי להלכה ולא למעשה עד שיסכים עמי אדוני נר"ו יען רבים מאנשי עירנו מת מתיהדים לאסור לבטל המנהג הזה כי מרגלא בפומייהו לו' מנהג ישראל תורה היא אל תבוז כי זקנה אמך אל תטוש תורת אמך.

הנח להם לישראל וכיוצא וחוששני כי ילעיזו חס'רים ירנ'ינו אבתראי כי מה כחי לבטל מנהג אבותינו אשר קטנם עבה ממתני ולו חכמו ישכילו זאת כי שנא ושנא בין דורות הקודמים לדורינו זה כי הן בעון בזה"ז אין נסתר דבר מהעמים כי היאודים בעצמם מגלים להם כל מסתרי עבודתינו בכל מכל כל מה שלא היה מקדם. ועוד כי בזה"ז רצון אדונינו המלך יר"ה הוא שיהיו כל האומות שוות באחוה כו' כמ"ש בס' יפה ללב שם וע"כ לפי הזמן החדש ולפי המקום החי'וב מוטל על המורה לגדר ולתקן שלא יתבזה כבודו ית' וישר' עמו בין העמים חלילה ובבאה"ט סקט"ו כ' בשם הרמ"א בתשו' דאם נשתנה הענין מאשר היה בזמן הראשונים רשאים לשנות המנהג לפי הזמן. וגם הרדב"ז בתשו' ח"ג סי' תרמ"ה כ' משם הריטב"א וז"ל אבל המנהג להקל לעולם אין חוששין לו ואפי' היה עפ"י גדולים שבעו' כל שנראה בו צד איסור לחכם בעל הוראה אשר יהיה בימים ההם שאין לנו אלא השופט שיהיה בימינו עכ"ל. וע"כ אם ייטיבו דברי בעיני אדוני אח"לי יכונו שישלח דברו הטוב בכל תוקף לי לשמי להנתן דת שכן ראוי לעשות לבטל המנהג הזה מכל וכל ואז ישמח לבי גם אני והפעם אודה את ה' שאזכה להרים חרפה וקלון מאומתינו העבריה וכגון דא צריכה רבה הכ"ד המדבר לכבוד ה' ועמו ישראל המיחל בנכתו ותשובתו בכח האל המבד ישראל רחמים חיים יאודה ישראל ס"ט:

הסכמת הרב הגדול ר"מ ור"מ בעו'בי איזמיר יע"א:

או"ח סימן ב

לנשיאי העדה הגבירים החכמים הרמים גזברי וגבאי הקהילות קדושות מעו"בי א"י רודיס יע"א. ומלכם בראשם הרב המובהק בנן של קדושים כמהר"ר רחמים חיים יאודה ישראל נר"ו יחד כולם ונחלו לעולם כיר"א:

לפנים הא'רש שלמי צבור והיחיד ומודע לבינה כי הגם דמח"ק אינה תחת ממשלת איזמיר יע"א כמו יו'זיל חיס'אר ומאגנאציאה וכיוצא בהם. מ"מ דור דור נוהגים מטיבותייהו להיות נגררים בתר איזמיר בכמה דברים ומה גם לגבי דידי דהיתי שם ונשאר אהבתינו עמהם כמו שהם יחידי עירנו כי על כן באתי להודיע להם כי מזה שנים שנכנסתי לשרת בקדש דאני עושה כרוז בשבת זכור בכל בתי כנסיות לבל יכו בפרשת זכור ברגליהם כלל כ"א אחר גמר לא תשכח קודם ברכת התורה שלאחריה מעט מעט ברגליהם ברפיון רגלים לא בחוזק וכן בליל פורים אחר ברכות המגילה שלאחריה כשאומרים ארור המן ותו לא דהגם דהיה המנהג להכות כאשר הובא בראשונים ואחרונים עד ס' מועד לכל חי סי' ל"א אות צ"א מ"מ עתה דנתרבה העם והתינוקות מכים

בפטיש בשגעון ואיכא תלתא דפורענותא אחת דעוברים על לא תעשון כן לה' אלהיכם ושוברים ונותצים אבנים יקרות וספסלים של ביהכ"ן דאפילו להדיוט איכא משום בל תשחית ב'. דמבלבלים הקריאה ואינם יוצאים ידי חובה. ג'. דהטעם שמעו עמים ירגזון עתה דכל האומות באהבה וחבה ועל הרוב מתקרבים מחשובי אוה"ע כדי לראות איכא איבה ושנאה וכל כי האי מצוה לבטל המנהג הזה דכשהוקבע המנהג מעיקרא לא הוקבע כשיעור הזה דהפריזו על המידה לעשות קולות ושב'רים ומלבד דכך אנו נוהגים באיזמיר מקרב שנים גם מצד השררה שמעתי מרננים על המנהג ההוא ובכן לעצתי יקחו ויכריזו בכל הקהילות בשבת זכור כמו שאני עושה פה איזמיר יע"א שלא להכות כלל אפילו ברגלים. ובליל פורים דיעמדו השמשים בפתח הבית הכנסת ולא יניחו לשום תינוק שיכניס שום פטיש לתוך בית הכנסת אפילו בעזרה וזה דרך ישכון אור דכיון שניתן רשות למשחית כו' ואם כן הטוב טוב שלא יהיה בידם שום פטיש והוא כבוד לאומה ישראלית ולא יהיה בלבול בקריאתם ולא יגרמו שום. נזק לבתי כנסיות חסיה נפשי דיקבלו דברי בספ"י ויעשו גזרה שוה בכל חו"ת ועליהם תבא ברכת טוב ובשמחה יעשו את הפורים ויז"ל רנ"ו ברב עז ושלום. הצעיר אברהם פאלאג'י ס"ט: הסכמת בי דינא רכא דעיה"ק ירושת"ו:

או"ח סימן ג

הן כל יקר ראתה עינינו דברי מע' הרב הפוסק אור היר"ח נר"ו מעי"ת רודיס יע"א על אודות המנהג הנהוג להרעיש את העולם ולהכות בשבתות של ס' בשלח וש' זכור וס' כי תצא בכל כחם בהזכיר השליח צבור שם עמלק וברגליהם מבלבלים את הצבור ולא ישמעו לקל הקורא וביום פורים ולילו עמו עורכים עצים והתינוקות בשומעם קול קורא המן המן ממהרים להכות בקרדומות אשר בידם ומבלבלים את הצבור והרב הפוסק נר"ו כתב ה' דברים רעים היוצאים ממנהג זה ובשביל זה רוצה לבטל המנהג הזה והביא ראיות שמותר לבטל מנהג הזה כאשר כתוב בד"ק ואני הצעיר החותם הראשון שבאתי מן המערכה אני מוסיף הקלקול היוצא מהכאה הזאת שנוהגים קודם סיום ברכה אחרונה של המגילה לא הספיק לו' ברוך אתה ה' כו' האל המושיע מתחילים להכות בקרדומות דאי אפשר לצבור לשמוע סיומה ולברך ולו' אמן על הברכה ומכים בעת הזכרת השם ח"ו. עוד רעה חולה שנשתרבב מסיבת המנהג הזה דבסיום קדיש בתרא קודם ברכו את ה' חוזרים להכות בקרדומות דמלבד דמאבדים הצבור לשמוע ברכו עוד זאת רעה חולה דנראה ח"ו חירוף וגידוף בשם ה' כי בעת ההיא אין שחר להכות כלל כ"א בזיון וקלון

לשם חלילה לכן אחר שקרינו בכל לב דברי הרב הפוסק נר"ו וגם למדנו בשורש מנהג זה עלתה הסכמתינו כהוראת הרב הפוסק נר"ו לבטל המנהג הזה בשביל הטעמים שכתב ועולה על כלם עון חילול ה' כי לא כימים הראשונים הימים האלה. ומה גם דנשתרבב המנהג להכות בסיום ברכת המגילה ובעת אומרם קדיש בתרא קודם ברכו דחלילה וחס נראה חירוף וגידוף ח"ו וכבר אמרו ז"ל פעמים שבטולה של תורה היא יסודה כ"ש וק"ו במנהג כזה דיוצא חילול ה' וכיוצא דודאי דצריך לבטלו בכל מכל כל והרב הפוסק אור החיים נר"ו יאזור חיל בכל כחו לבטל מנהג זה דאין הכונה אלא לקדש שם ה' ברבים מהאומות ודא גזירה דאורייתא דכל מי שיערער ויקום לעשות ההפך שלא לבטל המנהג ורוצה בקיומו אינו אלא טועה וב"מ עליו נאמר גבר לא יצלח בימיו והמבטלו ישא ברכה מאת ה' ושכרו כפול מן השמים. אך אמנם בעת זכירת המן ובניו ידרכו ברגליהם מעט מזער כדי למחות שם עמלק מן העולם והיה ה' למלך ע"כ הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד כיר"א. דברי ב"ד החותמים פה עיה"ק ת"ו בש"א לח' אדר הראשון מש' ותגבי"ה קר"ן לד"וד עב עב"דך לפ"ג ברוב עז ושלום:

הצעיר רפאל יצחק הצעיר אברהם בכר הצעיר מורנו ישראל ס"ט:

שלמה מבורך ס"ט:

יחיאל בר מקום חותם בדה"ץ אדון ס"ט:

הסכמת הרב הגדול ראשון לציון נר"ו:

אנא נפשאי ראש"ל ראיתי השאלה הכתוב למעלה אשר שאל הרב הפוסק אור היר"ח נר"ו מעי"ת רודיס יע"א על אודות המנהג הנהוג להרעיש את העולם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בשבתות של ס' בשלח ושבת זכור וכו' וכו' להרב הגדול ראב"ד מקודש פחד יצחק יהיה בעזרו וראיתי מה שפסק הרב הפוסק נר"ו ואת הגזרה אשר גזר לבטל המנהג הרע הזה ואין זה אלא מצוה הבאה בעבירה כו' הנה גם אני הבא עה"ח כל ימי אני מצטער בזה ע"כ גם אני מסכים לבטל המנהג הזה כי יוצא ח"ה וגורם איבה ושנאה ותחרות בין האומות וירדפו אחרינו ח"ו ובכן גם אני מסכים לבטל המנהג הזה מכל וכל כי אם בעת זכירת עמלק והמן ובניו ידרכו ברגליהם מעט מעט והקב"ה נ"י בעל היכולת יקנא ע"ש הגדול וימחה שם עמלק מן העולם והיה ה' למלך ע"כ הארץ וביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד יראו עינינו וישמח לבנו אמן כי"ר כ"ד החותם פה עיה"ק ירוש' תו' בב"א בש"א לח' אדר ראשון משנתנו זאת התרמ"ו בס"ט תרו"ם קרנינו ותושיענו הצעיר מאיר רפאל פאניזי'ל ס"ט מקום החותם הסכמת רבני קושטא יע"א:

או"ח סימן ד

ד

ראשי שונות האו' מר הם המדברים בשל'מא לריבה בשלמי חובה דפרק קו"ל השלמים ושפתינו אתנו יוצאות וחו"לות למען תרום רישיה אכוליה כרכא ממעל לח"שב דבר חשוב אפילו באלף בשקט ושלוה. ברכות הטובה. גם עד זקנה ושיבה אמן:

טעמא דאתי דבור להשיב מפני הכבוד מקבלה ואילך זה כת"י הק' אשר כוננו ידיו גלילי זהב פעם ושתים שורה שכולה כס"ף אשר נכספה וגם כלתה נפשנו ויאורו עינינו כי טעמנו מיערות הדבש אמרותיו הנעימים פה מפיק מרגליות בדברות ראשונות ושניות אשר שלח במכתב לאמור הלכתא בטעמא לבטל את המעו'ררין ואת הנוק'פין המכים בעם בשבת זכור ובימי הפורים בקול המולה רבה ושנאה הם מעוררין עלינו בין האומות ורבות יתירה שעושים ק"ר בתוך ביהכ"ן אשר לא כדת של תורה. וכמ"ש בארוכה בדברות ראשונות חתומה ניתנה מאת מכ"ר נר"ו בח' שבט משנה שעברה והש"תא הכא חזרה ונישנית במכתב מנ"ר מיום ראש חדש שאנו בו ושם נאמר שכבר הסכימו בדבר זה רבני אלפין מעיה"ק ירוש' תובב"א ומעו"בי איזמיר יע"א ורצה מני"ר ג"כ לעמוד על דעתינו ותהיה ידיעתנו מכרעת למען לא יהיה פוצה פה עוד על ביטול המנהג:

ובכן הננו ועלינו בהסכמה עפ"י מה שראינו בספרן ש"ץ שיפה עשה יפה תקן מני"ר באתריה דמר ול"י נמצאו ביטו'לין לההכאות הנז' כי לא לרצון יעלה לפני אלהינו שבשמים לנהוג כ"כ ק"ר בב"כ וב"מ מקום מקדש מעט דשכינה מה הלשון אומרת המערת פריצים הבית הזה אשר נקרא שמי עליו לכן כל לגבי דידן מסכימים ומערי'בים לבטל המנהג הזה בהחלט ולא ישמע עוד קול המולה במחנה העברים זה לא בשבתות הנז' ולא בימי הפורים כי יצא שכרו בהפסדו במנהג הזה ככל הכתוב לח'יים בדברי מנ"ר נר"ו. ואם המצא ימצא איזה מהמתחסדים שלבם נוקפם לבטל את המנהג הזה בעיקרו סמא בידיהו למכנף בי עשרה בבתיהם ולקרות שם המגילה ושם יוכלו להכות ביד וברגל דוקא ולא בעצים ומקבות והגרזן אמנם לא בבהכ"ן של רבים ובב"מ כי שם לא יכה איש עברי שום הכאה אפי' ביד שכך עלתה הסכמתנו לפי מקומו ושעתו כי נשתנו סדרי בראשית ולא כל העתים שוות שמצות עשה שהזמן גרמא הוא לבטל איזה מנהגים כאלו דנפיק מינייהו חורבא וחילול ה' והאומה. חתימה מעין פתיחה אנן מהכא באנו לפרק ה"ן צי'לין הא כדון צלותא יהא רעוא כסא רו"ם ירום וגבה לעילא מן כל ברכתא במו"טב תלתא בני חיי ומזוני ובכל הון יקר בתוספת מרובה על העיקר. עד עת בא הגואל הק' משיח לישראל הלא כה דברי החותמים בפה העירה קושטא יע"א לכבוד

התורה וברב עז ושלום. הצעיר הצעיר מאיר יע"ש ס"ט: משה הלוי ס"ט מקום חותם מקום חותם:

או"ח סימן ה

שייך לח"מ סי' ה

נדרשתי לאשר שאלוני כוללות עירנו יע"א בענין מס המלך יר"ה הנקרא בידי'לאט אסקיר'יאי דזה שנים שמנה המלך בכל עיר ועיר כל היאודים הזכרים מתינוק ן' יומו עד זקן מופלג איש לא נעדר והטיל סך קצוב לשנה ע"כ נפש ונפש ומאז ועד עתה הוא חוזר ומונה כל הזכרים בכל שו"ש ולפי מנינם הוא גובה וסדר הגביה בעירנו הוא דהמלך מחייב לראשי העדה בכל שו"ש להעריך ולהטיל כל הסך העולה לפי מנין הזכרים בין כל בני העיר איש לפי ערכו ויכולתו וסדר העריכה הוא דמתחי' רואים המעריכים מנין הבנים של כל א' וא' ולפי מנינם מעריכים אותו ליתן יש מהם שאין יכולת בידם כי אם לפרוע כפי הסך הקצוב מאת המלך ע"כ נפש ונפש בניו ואם איש עשיר הוא מעריכים אותו להוסיף עוד סך מה כפי עשרו בעד עניי העירה שאין להם יכולת ליתן.

וכן ע"ז הדרך הולכים ומעריכים את כל בני העיר עד מלאת הסך הכללי ששואל המלך ומזה שנים שכראות ראשי העדה דעמא דארעא אזלא ומדלדלא וכאשר יע'נו אותם בערום ובחוסר כל כן ירבה וכן יפרוץ בטיפול מרובה ואין בכדי יכולתם לשלם בעד כל העניים ובניהם שעולה כסף נפשותם לסך גדול גמרו בדעתם קצת מהם להעריך גם את ב' ת"ח מעירנו שיש לאל ידם שיפרעו ככל אנשי העיר איש לפי ערכו וכן עשו מעשה והעריכום. אמנם הגבאי [מוח"טאר] לא עשה עמם כשאר כל אדם לכופם ליתן יען לא היו כל ראשי העדה בעצה אחת כי אם קצתם היתה הרש'ת לגבות מהם וקצתם לא ויהי בשנה השנית חזרו להעריך אותם ועל דרך זה הלכו ועשו עד עתה עד שנתגדל הסך שחייבים הב' ת"ח ליתן ויען שעד עתה לא באו לפני לשאול ולידע מה הדין נותן. גם אני לא נדרשתי ללא שאלו אמנם הן כהיום באה פקודה נמרצת מאת הממשלה אל יחידי העירה כי ימהרו לשלם חובותם שחייבין עדין משנה שעברה ומשנה זו סך גדול וכמו אותם פקידי הממשלה להביא לפניהם הפנקס והם יגבו מאת כל איש שלא פרע עדין חובתו. ויהי כראותם שהב' ת"ח חייבין עדין משנים שעברו שאלו עליהם מהמו'חטאר והוא השיבם שטענת הת"ח הן היתה כי הם פטורים ויהי כשומעם כן הודיעו הדבר להבאלי פאשה. והוא כתב אלי שאלה מחיים להודיעהו ע"ד אמת אם הם מהפטורי' עפ"י הנ'יזאם אם לאו ואם הם פטורים מי יפרע בעדם ויהי כשומעם כן ראשי העדה

באו כולם לפני בעצה אחת וקמו נד אחד להכריחני שאכתוב להצאלי עאשה שחייבים הם והיתה טענתם שכיון שיש לאל ידם להשתתף בצרת הצבור ובפרט צרה בשעתה כזאת דהממשלה דוחקת אותם בכח ואל למה יפרשו מן הצבור שלא לפרוע כפי ערכם ויכולתם מאחר שיש להם אומנות ואין תורתם אומנותם אלא אומנותם קבע ותורתם עראי לעת הפנאי: תשובה כשאני לעצמי לא הייתי חפץ להטפל בזה ולקיים ד' רז"ל החושך עצמו מה"ד פורק ממנו איבה וגזל. אמנם מה אעשה כי עליה דידי רמייא להשיב להבאלי פאשה ע"ד פתגם ואין אני ן' חורין להסתלק בזה. ואומר דלפי מה שראיתי בספרי הפוסקי' ראשונים ואחרונים הוא שהמס הקצוב ע"כ נפש ונפש ומטילין אותו על הקהל בכללות והמלך גובה מכללות הקהל במחלוקת הוא שנוי וכמ"ש מוהרימ"ט ז"ל בח"מ סי' נ"ט ה"ד ה' המאסף ז"ל בח"מ סי' קס"ג הגהב"י או' קמ"ה והת"ח הוא המוחזק לו' קי"ל וכמ"ש שם ה' המאסף או' קמ"ב. גם בסוג תורתו אומנותו אם חלוקים הם בזה הקהל עם הת"ח כ' ה' משפט צדק ז"ל ח"ב סי' ל"ג וה"ד ה' המאסף ז"ל שם או' קמ"ג דהת"ח הוא המוחזק ועיין לבתראה שלים כמוהר"א חזן ז"ל בתשו' כי באה בס' ויען אברהם הנ"מ לכמוהר"א פלאגי נר"ו סי' ו' בסעיף ו' וי"א שהרחיב הדבור בענין זה והביא רבים הסוברים כן. אמנם בעבור מכסת נפשות בניהם נלע"ד שאינם חייבים הקהל לפרוע בעבורם. דאפי' על הת"ח עצמם עיין בתשו' הנז"ל מ"ש משם מוהר"ש הלוי ז"ל דעצ"ט קמל"ן דכיון דהבעלי בתים עיניהם צרה בת"ח טוב הוא לת"ח לסייע כדי שלא יתנו עיניהם בו ושכעין זה כ' ג"כ המבי"ט ז"ל עי"ש כ"ש בעבור בניהם שכעת איני מוצא בהם מקום פטור ובפרט בעת צרה כזאת כי ה'ן צבור עני וכשל כחם לפרוע חובותם ויש לאל ידם לת"ח הנז' אף ג"ז לסייע בעד ענייי העירה שודאי חייבים הם לשלם לפחות בעד בניהם ואין פוטר אותם ואין להם לטעון ולו' שכיון שמה"ד אנחנו פטורים לפרוע על עצמינו ועל בנינו כפי הניז"אם אם פטורים הם כיון שהם קטנים פחות מבן ט"ו שנים א"כ מה לכם ולנו שהקהל משיבים ע"ז שהן אמת שאתם פטורים על עצמיכם מה"ד. אבל כיון שהמלך שואל מאתנו גם על בניכם הקטנים שהם בכלל המנין וגובה מאיתנו עליהם דיינו לפרוע על נפשיכם אבל על בניכם לא מן השם הוא שנפרע אנחנו עליהם ולא אתם אביהם אשר כח בידכם לפרוע עליהם שדי והותר מה שאנחנו פורעים על העניים ובניהם כי רבים המה הנלע"ד כתבתי להלכה ולא למעשה עד אשר יסכים עמי הרב הגדול ראב"ד מקודש אלף המג"ן פחד יצחק נר"ו ועל פיו יקום דבר הכ"ד הצב"י. ריי"ה ישראל ס"ט:

וזאת תשובתו אלי:

או"ח סימן ו

לש' אין קץ קבלתי כתבו הב'היר ואור תורה סמוך לה על אודות הבדילאט ששואל הכולל מהב' ת"ח אשר השיגה ידם לפרוע דהם יפרעו מממונם ולזה הביא מר תחילה מחלוקת הפוסקי' במס הקצוב ע"כ איש ואיש והת"ח הוא המוחזק אנא דאמרי דלעירנו יע"א דפסקינן כמרן אין צריך לו' מכח מוחזק דמרן פסק כדעת הרמז"ל דאפי' קצוב ע"כ איש ואיש חייבים בני העיר לפרוע בעד החכם. גם בסוג ת"ח כ' מרן שם דאם מתעסק בשביל כדי חייו ואח"כ חוזר ללימודו ואינו עוסק להתעשר נקרא תורתו אומנותו עיין סי' רמ"ג ביו"ד אלא דמוהר"ם אלשקר ז"ל הוסיף לזון את בניו ובנותיו ולפרנסם וללובשם ולכל הדברים הצריכים לאדם ואעפ"י שהוא עשיר פטור מכל עיין באה"ט סי' רמ"ג סק"ד וגם בלימודו באיזה לימוד הוא שנקרא ת"ח גם לזה כתוב בס' ויען אברהם כמ"ש מני"ר ועל הבנים אם הם גדולים כבר כתו' בתשב"ץ ח"ד סי' קי"א דאינם חייבים הכולל בשבילם דהם יפרעו ואין ספק אלא בקטנים ולזה איכא צדדים לו' כיון דהמלך פוטר לקטנים ואינם חייבים אלא מט"ו שנים ולמעלה יכולים לו' מה לכם ולנו אנחנו הולכים לבית ועד המלכות ובידינו להצילנו באמור להם דמצד המלכות פטורים אלא דכיון דמצד היושר ליראי ה' בעת צרה כזאת דרובם עניים היה ראוי שהם עצמם יסייעו להצבור וכמו שהיה עושה ה' כמוהרא"ח ז"ל ככתו' בס' ויען אברהם דיינו שיהיו המה פטורים מצד עצמם אבל יפרעו בשביל בניהם וכדעתיה דמר וכן דעת הרבנים העי"א פה עיה"ק ת"ו ששאלתי ולמדתי עמהם וענו ואמרו שכן הוא היושר והאמת דאעיקרא אם נקראים ת"ח במחלוקת שנוי ודי לפוטרם להם לבדם ולא לבניהם אחריהם והם יפרעו בשביל הבנים וזהו להלכה ולמעשה. הצעיר רפאל יצחק ישראל ס"ט: שייך לאה"ע:

או"ח סימן ז

שאלה ראובן שהיה נשוי עם בת אחיו הבכור ונלב"ע אשת ראובן הנז' והשאירה בן קטן כמשלש חדשים ולא עברו ימים מועטים נלב"ע ג"כ ראובן הנז' ונפלו הנכסים קמי היתום הנזכר והוא היה אמור בנכסים ולראובן הנז' ג' אחים שהם הגדול והוא הבכור שהיה חמיו וב' אחרים ונשאר היתום בבית אחיו הגדול זקנו של היתו' הנז' ובת אחיו וחמיו הנז' מניקה להיתום והן עתה לשא'ול הגיעו אי אריך למעבד הכי להניחו להיתו' בבית זקנו וזקנתה דאיכא למיחש לרציחה ח"ו ובמ"ש ר"ש הנושא דאין מניחין אותו אצל הראוי ליורשו מעשה היה ושחטוהו ע"כ. וכשאני לעצמי נלע"ד דניתן לישאל ויש להם על מה שיסמוכו כיון דרוב הפוסקי' קים להו דיש לחוש לרציחה אף באלו הזמנים

וכמו שאסף וקבץ ה' המאסף ז"ל באה"ע סי' פ"ב וה' י"א ז"ל וכבר כתב שם ה' המאסף דאף דיש פוסקי' סוברים דאין לחוש לרציחה אין האחים יכולים לומר קי"ל הכי משו' דהוי מילתא דאיסו' וה"ד ה' י"א שם וגם תמה על ה' פמ"א ז"ל דאיך תפס סברא של מוהר"י ב"ר ז"ל שאין חוששין לרציחה דהוא מילתא דלא שכיח בזמנים אלו לעיקר ולא השגיח בכמה פוסקי' אחרונים ז"ל דסברי דיש לחוש כיון דהוי מלתא דאיסור וסיים וכתב ועיין בס' סם חיי כ' שם גדול א' [והוא המגיה] דכדברי ה' החבי"ב ז"ל נקיטינן ומה גם דרבים הם החולקים עם מוהר"י ב"ר ז"ל ואזלינן בתר רובא ע"כ. גם הביא ה' י"א ז"ל מ"ש ה' ב"ד ז"ל באה"ע סי' מ"ד בנדון שלו דאם אחי זקנו רוצה אותו אצלו אליבא דכ"ע יהיה אצל אחי זקנו ולא עם אמו כיון שיש חשש רציחה אצל אמו בשביל השלשים גרוש ואם תמחול האם התנאי של ל' גרוש ודאי הבן אצל אמו ע"כ. והשתא אם בסכום קל כזה חייש לה הרב ז"ל לרציחה ואף שיש לו' דלאותו זמן הוא היה דבר חשוב כ"ש וק"ו בנ"ד שיש לו להיתו' יותר ממאה אלפים דיש ויש לחוש ולא רחוקה היא ואף דיש לצדד ולו' דלא הוא לבדו הוא הראוי ליורשו כיון דיש לו עוד ב' אחים עמו כנז"ל מ"מ עדיין איכא למיחש מיהא וחזה הוית לה' סם חיי ז"ל בדברי ה' המגיה שכ' וז"ל אם ראה תראה להמבי"ט ז"ל שכ' בשם מוהר"י ב"ר ז"ל דמעשים בכל יום שאין חוששין לרציחה שחששה רחוקה היא וכ"כ ה' פמ"א ז"ל דבזמנינו זה אין לחוש לרציחה וכ"כ מהר"ם מפדאוה ז"ל סי' ג"ן יעו"ש כו' עכ"ל. ואנכי הרואה תמהני ע"ד דאיך עריב ותני למהר"ם מפדאוה ז"ל עם ס' מוהר"י ב"ר וה' פמ"א ז"ל דבזמנינו אין לחוש לרציחה דהרואה יראה דלאו הכי הוא אלא אף הוא מן הכת הסוברים דיש לחוש לרציחה אף בזמנינו ואיך העלים עינא דשפיר חזי לס' המאסף שכתב כן וכ"כ ה' י"א ז"ל וכל האחרונים. ומאי דס"ל למהר"ם מפדאוה ז"ל דאין לחוש לרציחה אינו אלא דוקא בבת אצל האחין משו' עישור נכסי ולא עו' אלא דאף בבת כ' שם ה' המאסף ז"ל ההט"ו או' ט' משם ה' משפטי שמואל ז"ל דאף לדברי מהר"ם מפדאוה בת שירשה חצי הנדונייא אין מניחין אותה אצל האב דדמי לנחלה ויש לחוש לרציחה ולפ"ז הי"א שכ' הטו' שנר' מדבריהם שגם בבת איכא למיחש לרציחה ל"פ עם הר"ם מפדאוה ז"ל דאינהו ז"ל מיירי בבת יורשת חצי הנדוניא עכ"ל וכעת צ"ל. ובכן אחת שאלתי מאה אדוני יודיעני נא דעתו הרחבה בזה ושכמ"ה. הצעיר רי"ח ישראל ס"ט:

וזאת תשובתו אלי:

או"ח סימן ח

מעלת הרב המובהק ה"ק עולם וחי לעולם כיר"א
מכתבו היקר הגיעני ושו"ש כעל כל הון. מ"ש מר על דין אי חיישינן בזה"ז לרציחה או לא והביא דברי הי"א ז"ל ודברי הב"ד והקשה על הרב סם חיי ז"ל האמת דהוא תימה דהשוה דעת מהר"ם מפדאוה עם מהר"י ב"ר ז"ל ועיין להרב משחא דרבותא ז"ל סי' פ"ב דעמ"ש הכנה"ג ועפ"ז כתב דט"ס נפל וצ"ל ועכ"ז ולא עיין בכנה"ג ח"מ סי' כ"ה כללי הקי"ל שכתב ואפי"ה כו' ופשוט. ועיין להרב ברכות מים ז"ל סי' פ"ב מה שהקשה על ה' ב"ד ז"ל שרצה לומר דחזר בו הר"מ מפי' המשנה לחיבורו ואין לי פנאי להאריך בזה אלא יהיו דברי אלה לענין הלכה ואומר כי הרב פמ"א ז"ל סי' ק"י כתב דלא חיישינן דמלתא דלא שכיחא היא כנודע וכ"ש דהרב המבי"ט ז"ל סי' קס"ה הביא ממהר"י ב"ר ז"ל דלא חיישינן לרציחה והביא מרוב הפוסקי' ע"כ נמצא דמהר"י ב"ר ז"ל העיד על רוב הפוסקים דס"ל דלא חיישינן והרב ב"ד ז"ל לא עלה ע"ד שפתיו תשו' ה' פמ"א ז"ל וגם כתוב בכנה"ג דאם הוא ירא שמים לא חיישינן ועוד דכבר כ' מהר"ם מפדאוה ז"ל ובשאר פוסקי' דהכל תלוי בדיין לתועלת היתום מה שיראה בעיניו. וראיתי כתב א' ששלח זקן היתום לאמו היושבת פה ירוש' ת"ו דשבוע שעברה היה לי ולאשתי צער גדול ודאגה גדולה על היתום שחלה מחולי הנקרא חל'קה בו"אה ולא עבר שינה על עינינו ולא אכילה בפינו מרוב צערינו ועשינו לו מצלאין כו' ושלי"ת עתה הוא מעט בטוב ויה"ר שיחיה מאה שנה ולא ימחה שמו מישראל ע"כ דבר המוכיח כי חפץ חיים ולא במות הילד ב"מ. גם הירושה לא לבדו היא כמו שחילק מר ואהניא לסניף בעלמא כי ע"כ לדידי נראה דכל כי האי לא חיישינן ח"ו ואם נאמר איפכא יש לחוש לצער הזקן וזקנתו דיפלא הדבר בעיניהם לו' איך יתכן דלנכדו ן' בתו הנפטרת בק"ש ימית אותו בשביל ירושת ממונו ולא לבדו. וגם דהילד הזה הוא במקום ב' אחים שמתו ב"מ ויהיה להם צערא דגופא לפי שע"ה לאו דינא גמירי ויהיה הוראה זו תמוהא בעיניהם וכבר העיד בנו האיש מע' הרב המופלא ביצחק יקרא נר"ו [הרב יצחק שיריזלי] שכן עשה מעשה הרב הגדול ח"ד בדרא זלה"ה פה ירוש' תו' כשמת אחיו של ח"ר משה טאגי נר"ו והניחו להיתום אצל קרובו הראוי ליורשו והא ודאי משום דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות בענין כזה. זה נראה לע"ד וה' יצילנו משגיאות נא"ה מצפה חסד אל רפאל יצחק ישראל ס"ט:

או"ח סימן ט

שייך לאה"ע סי' ט:

הוה עובדא בראובן בחור שהיה משודך עם יתומה אחת בש"ח ובקנס כנהוג והיא היתה משרתת בבית שמעון ושכיני של שמעון ראו לבנו של שמעון כמה פעמים שהיה עושה מעשה כיעור עם היתומה הס' ולפעמים היו מתייחדים שניהם בבית אחר ימים יצתה היתומה הנז' מביתו של שמעון ונכנסה לשרת בבית לוי קרובה ובלילה אחת בהיותו לוי הנז' שוכב על מטתו בחדרו והיתומה הנז' שוכבת היא לבדה בחדר אחר ובאלו החדרים יש בכל א' מהם פתח פתוח לשוק שמע לוי ונדמה לו שפתחה פתחה וקם והלך לחדרה ואמר לה למה יצאת לשוק והיא אמרה לו יצאתי לדבר עם נערה פ' שכנתי לעבור השעה שנדדה שנתי ואמר לה לוי תשכב על מטתך והלך לוי ושכב על מטתו ועבר מזה כמו רביע שעה חזר ושמע לוי שהיה שם בחדרה איש אחר הם המדברי' ותו"מ קם לוי והלך לחדרה וראה שהיו שוכבים שניהם היתומה ובנו של שמעון הנז"ל במטה א' ומכוסים בכסוי אחד ובעוד שהלך לוי לקרא לאמו ברח החשוד הנז' ומרוב פחדו ופחזותו הניח שם הכובע שעל ראשו. למחרתו הלך החשוד הנז' לחנות א' ונא אמר לו לבעל החנות. בזאת הלילה עשיתי פאליק'אריא [ר"ל גבורה] והנחתי שם הכובע ואיש אחר הנמצא שם מנגד היה שומע הדברי' האלה ובא לפני והעיד כן. וכשומעו המשודך כל זה בא לפני וההוא אמר לא חפצתי לקחתה למשודכתי שע"ד כן לא נשבעתי ונתחייבתי בקנס. והוא שואל הסבלונות ששלח לה למשודכתו וכשאני לעצמי לפי מה שבינותי בספרי' ספרי דב"ר נראה לי לפוטרו מהקנס והוא דחזה הוית להר"ב ב"ד ז"ל באה"ע סי' ל"ד שהביא מ"ש הר"ב ביה שמואל בשם הט"ז ז"ל שאם אירע באחות אבי המשודך שנשתמדה אינו יכול לחזור דאין לנו אלא מה שמצינו מפו' דכתבו הפוסקים דין זה באחות המשודכת ואח"כ הביא תשו' מוהרימ"ט יו"ד סי' מ"ט דנראה דפליג על הט"ז והוא ז"ל חי' וכתב וז"ל ובהכי ניחא דלא פליג מוהרימ"ט על הט"ז דהתם לא שייך שם רע על בניו דהמזנה היא אחות המשודכת אבל אם המשודכת עצמה יצא עליה ש"ר שזינתה יודה הט"ז שהוא פטור מן השבועה ע"כ והגם שהרב המאסף ז"ל באה"ע סי' ן' במעשה שבא לידו דנפק קלא ורינון שהנערה המירה ופסק לפטור להמשודך מהשבועה והקנס כ' שחלקו על הוראתו מוהרי"ט ן' יעיש ומוהר"א שרביט הזהב ז"ל דמשום קול ורינון אין לפוטרו מהשבועה והקנס וגם הביא מה שפסק ה' כמוהר"י איסקאפה ז"ל במשודכת שיצא עליה קלא דלא פסיק שזינתה עם בחור א' וחייבו להמשודך לפרוע הקנס. וא"כ יאמר האומר בני"ד דהמשודכת היא תפוסה בסבלונות אשר בידה מהארוס

יכולה היא לו' קי"ל כהרבנים הנז"ל המחייבים להמשודך לפרוע הקנס וכמו שכן שמעתי מערערים לו' כן אף אתה אמור לו שכבר בא חכם הוא הרב דב"מ ז"ל ח"א ביו"ד סי' מ"ה ד' ע"ו ע"ד שהביא ד' ה' המאסף והחולקים עליו וכתב וז"ל ונראה דלא נעלם מהרבנים הנז' דברי מוהרש"ך ומוהרימ"ט ז"ל ואפי"ה חלקו עליו משום דעובדא ההיא דה' כנה"ג ז"ל לא היה קלא דלא פסיק כמ"ש מהרש"ך ז"ל. אלא קול ורינון בעלמא ולזה אמר דמשום ב"ק היוצא שהמירה אין לפוטרו אבל אה"ן דאם היה קלא דלא פסיק אף הם ז"ל היו מודים דהו"ל כהמירה בפועל ואף שנאמר שאפי' בקול ורינון בעלמא הדין כך כדמוכח קצת מד' מוהרימ"ט ז"ל מ"מ נראה דלא נאמר כן אלא כשהקול הוא על המשודכת דזינתה וכו' בכה"ג דוקא אמרו דראוי לחוש לקול בעלמא וע"ד כן לא נשבע. ומה שהביאו ראיה מתשו' הרשב"א והרא"ש ז"ל היינו לו' דקול זה שהיא באשה עצמה חשוב כפועל כו' כמ"ש שם מוהרימ"ט ז"ל ולזה אמרי' דאיכא אומדן דעת דמוכח טובא ואנן סהדי דאדעתא דהכי לא נשבע כו' עכ"ל. והשתא אם בקול ורינון בעלמא פסיקא ליה לה' ז"ל דליכא פלוגתא והכל שוים לפטור מהקנס כ"ש וק"ו בנ"ד דאיכא עד א' שראה להם שוכבים במטה א' וב' עדים אחרים ששמעו מפיו שאמר בזאת הלילה עשיתי כו"כ כנז"ל בודאי הגמור דליכא בזה לו' אויבים הוא דאפיקו לקלא ומה גם דאדרבא לפי מה שנתברר אצלי הוא שהקול נשמע מאמה של היתומה עצמה וקרוביה בחושבם דבזה יוכלו לתת אותה לנחשד בע"כ ולאו דינא גמירי דבמפותה אין לכוף אותו לכונסה. כי כן נלע"ד המעט הוא דפטיר ועטיר המשודך מהשבועה והקנס כן נ"ל להלכה ולא למעשה עד יסכים עמי עט"ר רב משרשיא ר' מא"י מג"ן בעדי פחד יצחק נר"ו כ"ד צעיר אני העבד ישראל. רי"ח ישראל ס"ט:

הודעתי הן כתי' כאן דאחרי כתבי יצא לנו דבר חדש והוא שאמה של היתומה הנז' מרוב צערה ויגונה רח"ל חשדה אותי דמשום כבוד עשרו של אב הנחשד הפכתי בזכותו ח"ו שלא לחייבו ולכופו לכונסה באומרה שנדון כזה כבר עבר פעם ושתים בזמן אדוני"רם הי"ו ונישאת עם החשוד והיא מדמה מלתא למלתא ובכן תבעה להחשוד הנז' לערכאות לתתה לו בע"כ או ישלם לה בושתה ופגמה ושלחו לקרא להיתומה ואמרו לו לרופא לבדוק אותה ובדק אותה ואמר שהיא בעולה מזה זמן והאלהים הוא יודע שהוא מזמן שהיא היתה בבית שמעון כנז"ל בשאלה וא"כ כל מה שכתבנו לא נצככה אלא להתלמד למקום אחר ותל"מ: וזאת תשובתו:

מעלת הרב המובהק אור היר"ה נר"ו אלהי יעקב בעזרו כיר"א:

קראתי בכל לב כל הכתוב לחיים נ' שיחל"א על הדבר הרע הנעשה במח"ק יע"א במשודכת אחת שיצאה עליה קול מזימה עם בחור אחד המיוחד כי בא לפניו עד א' והעיד שראה אותה במטה אחת ומכוסים בטלית א' והבחור מפחדו כשברח הניח שם הכובע של ראשו וזה היה בלילה ולמחרתו נשתבח ונתפאר הבחור בחנות איש א' במה שעשה והניח אצלה הכובע ונגד החנות הנז' שם נמצא איש אחר ושמע כל מה שדיבר הבחור הנז' בחנות מנגד. וגם זה נתקבל בפני מצי"ר וכשומעו הדבר הזה המשודך עם הנערה הזאת אומר כיון שיצאה עלה ש"ר כזה לא חפצתי לקחתה ואני פטור מהשבועה וחיוב הקנס ע"ד ח"ס דאדעתא דהכי לא נשבעתי ומני"ר בחכמתו הורה להלכה לפטור את החתן המשודך הנז' מן הכל כאשר כתוב בד"ק ולפי רוב הענוה שלח לי לאמר לעיין בהלכה זו ועם כי לא למו'דעי הוא צריך אמרתי ע"ט לכתוב דבר מה כדי להפיק רצון צדיק. הנה מני"ר שיחל"א פסק את הדין עפ"י דברי הרב ב"ד ז"ל אה"ע סי' ל"ד והר"ב ד"מ ח"א ביו"ד סי' מ"ה ודבריו אמו"ץ ואף דהרב עט"ר מ"מ ר' אב"הו זצוק"ל בס' יד ימין חאה"ע סי' ד' חייב את אבי המשודכת לפרוע הקנס אף שהארוס קלקל דרכיו במ"ז שנא ושנא נדון הרב ז"ל מנ"ד ואגב נתעוררתי בדבריו במ"ש דמ"ג ע"ד וז"ל ואין לחלק ולו' דשאני נדון ה' ז"ל דהפגם דנ"ש היה קל במה שקלקל מעשיו במשכב זכור וכגון דא דוקא הוא שכ' ה' ז"ל כיון דאין הפגם תדירי ל"א אדעתא דהכי לא נשבע לא כן בנ"ד דראובן קלקל מעשיו בא"א דהפגם הזה הוא חמור ביותר ולא דמי לפגם דמ"ז וכגון דא איכא למימר דאע"ג דאין הפגם עומד תדיר אמרי' אד"ד לא נשבע הא ליתא כלל וכו' עכ"ל וקשה דמי הגיד לו דפגם מ"ז קל מפגם זנות א"א דאדרבא מצאנו במתני' ריש פ' ד' מיתות דסקילה חמורה משריפה והרג וחנק ואף לר"ש דפליג מודה דסקילה חמורה מחבק וא"כ כיון דבמ"ז חייב סקילה ובא"א חייב חנק משם נלמד דהפגם של המ"ז הוא יותר חמור מפגם א"א ואפשר להליץ בעדו דכונתו הוא לגבי העולם דהם חושבים דהבא על א"א הוא פגם גדול ושונאים אותו היראים את ה' יותר ממי שבא על מ"ז איך שיהיה בנ"ד כבר הביא ג"כ הרב עט"ר ז"ל דברי הב"ד והד"מ ומשם תבין דגם ה' ז"ל יורה יורה ידין ידין דפטיר ועטיר המשודך ובדברי ה' ד"מ ז"ל היה לי לכאורה גמגום בדבריו במה שחילק שלא נעלם מעיני הרבנים שחלקו על הכנה"ג דברי מוהרש"ך ומוהרימ"ט ז"ל דההיא עובדא דהכנה"ג לא היה קלא דלא פסיק כו' יעו"ש דמשטח דברי הכנה"ג הוה משמע לי דאותו נדון היה קלא דלא פסיק ושוב בהתבוננני ראיתי דאפשר לו' בדברי הכנה"ג מה שהבין הרב ד"מ וכן נראה האמת אלא דבסוף כתב דהצד השוה בקלא דלא פסיק דפטור החתן והשיג על הרב מוהרי"א דנדונו היה דזינתה וקלא דלא פסיק מ"מ

בקול ורינון בעלמא מפלוגתא לא יצא כי הרב ן' יעיש ז"ל וה' שרביט הזהב אמרו לחייבו בקנס ואפשר דגם הכנה"ג חזר בו אם היה. קלא דלא פסיק וא"כ מ"ש מני"ר והשתא אם בקול ורינון בעלמא פסיקא ליה להרב ז"ל דליכא פלוגתא והכל שוים לפטור מהקנס כ"ש וק"ו בנ"ד דאיכא עד אחד שראה להם שוכבים במטה אחת וב' עדים אחרים ששמעו מפיו שאמר בזאת הלילה עשיתי כו"ך בודאי הגמור דליכא בזה לו' אוייבים הוא דאפיקו לקלא ע"כ. זה הלשון אם בקול ורינון בעלמא פסיקא ליה לה' ז"ל דליכא פלוגתא אינו נכון דבקול ורינון בעלמא הדבר מחלוקת כמבואר בכנה"ג דחלקו עליו ב' המאורות ז"ל. וגם דהרב ד"מ ז"ל לא בא לפסק ההלכה לנדון הרב כנה"ג ז"ל כדי לדון בדבריו אף אם פשיטא ליה דליכא מחלוקת דקול ורינון בעלמא דהא חזינן דאיכא מחלוקת ודבריו אינם אלא לומר דאף דנאמר דכן ס"ל למוהרימ"ט מ"מ נדון דידיה שנא ושנא. וכיוצא לזה עיין להר"ב נאמן שמואל ז"ל סי' ס"ד וה' דבר משה ז"ל ח"ג ח"מ סי' י"ח דכל מלתא דמתניא באגב ולא נחית עלה למעשה אין לסמוך עליו עי"ש ואף דלא דמי נדונם להא דהרב ד"מ ז"ל בסי' מ"ה דיצא לחלק מזה וללמוד לנדונו מ"מ לא נחית הרב לנדון הכנה"ג ז"ל. גם מ"ש מני"ר דאדרבא לפי מה שנתברר אצלו דהקול נשמע מאמה של היתומה בחושבם דעל פי זה יוכלו לתת אותה לנחשד בע"כ וכונתו לו' דזה ראיה גדולה לפטור את המשודך מהשבועה והקנס לדידי אם זה היה לבדו אינו כ"ך לומר דאמת הדבר דקלקלה אימור כיון דהנחשד הוא ן' עשיר אפיקו קלא אמה וקרוביה כדי להשיא אותה שתהיה לה מזונות ותכשיטין. אלא דהאמת יורה דרכו דהוא קלא דלא פסיק ובנדון מהרש"ך ח"ב סי' רכ"ז יראה הרואה דהיה המאורסה תפ תפסה ואפי"ה פסק דתחזיר מה שבידה ועיין מהראנ"ח ז"ל ח"ב סי' ך' שכתב דאין לך פגם גדול מזה עי"ש ואף דלגבי איסור א"א עד א' לא מהני. וגם מה שהודה בעצמו אמרי' אין אדם משים עצמו רשע מ"מ בהא דנ"ד דאיכא ג"כ רופא דבדק אותה ואמר דהיא בעולה. הגם דמרן ב"י יו"ד סי' קפ"ז הביא דאינו סומך על רופא גוי אף דלא מרע נפשיה כיעש"ב אינו אלא באיסור נדה ברואה דם דאיסורו חמור אבל להא דנ"ד בהצטרפות כל האמור בדברי מני"ר אין ספק דהמשודך פטיר ועטיר מהשבועה והקנס וכדברי מני"ר וזה ברור. נאם הכותב וחותם פה עיה"ק ירוש' בח' טבת יום ח"י מש' תרח"ם ציון לפ"ג מתפלל בעד כל קהל ועדה מישראל. הצעיר רפאל יצחק ישראל ס"ט:

אה"ע סימן יא

עוד זה מדבר בראובן בחור שהיה משודך עם בת שמעון בשבועה להמשודך ואב המשודכת ונתחייבו גם שניהם בקנס כנהוג ואחר עבור זמן מה קלקל המשודך מעשיו בכמה עבירות חדא ששתה זיג'ארו בש"ק ומי שראה אותו גער בו באמור לו מה אתה עושה והשיב לו מה איכפת לך אני רוצה להמיר הדת שנית משחק בקובייא וט"וב מיגיד שהיה לו בידו מכל עמלו איבד אותם בשחוק שלישית שנמצא גנב ארבעה וחמשה פעמים ויותר מהמה ועל הכל באו עדים לפני וגם הוא עצמו לא כיחש בכל זה וע"ז בא לפני אב המשודכת ובא טע'ון שאף אם הוא יעלים עיניו מכל זה בתו אינה מתרצה להנשא לו ואומרת מאיס עלי חדא שנגלה קלונו בכל העיר ע"כ מעשיו הרעים והיא אינה פוגמת משפחתה ועוד שהוא מעותד אחר הנישואין לאבד ולהשמיד כל מה שתכניס בנדוניתה כיון שהורגל בשחוק ועוד אינה רוצה להזדווג באיש כזה שאין יראת ה' על פניו והיא לא תצלח. וע"כ אומר אביה שהן אמת שנתחייבתי בשבועה ובקנס אם לא תתפייס בתי אמנם כיון שיש לה טענה מספקת לעכב בדבר בכגון דא לא נתחייבתי בשבועה ובקנס:

תשובה לדעתי המעט הוא דפטיר ועטיר אב המשודכת מהשבו' והקנס באומדנא דמוכח הוא שאם היה יודע שיקלקל מעשיו באיסו' כאלו ובפרט בחילול שבת שראוי לנדותו לא היה מתחייב והרי זה דומה לתשו' הרשב"א ז"ל והביאה מרן ב"י ז"ל באה"ע סי' ן' ופסקה בש"ע שם וביו"ד סי' רכ"ח דבשקלקל המשודך מעשיו ונתפרסם במשחק גם עשה עבירות שבגללם נתנדה דהדין עם אבי הבת דאזלינן כן בתר אומדנא וכדאמרי' לא נתכוונה זו אלא להגון לה ע"כ ואף שה' דב"מ ז"ל בח"א ביו"ד סי' מ"ה אחר שהביא תשו' הרשב"א ז"ל הנז' כ' דשאני התם דהיא אומדנא גדולה משא"כ בנדון דידיה הכא בנ"ד בהצטרפות כל העבירות ובפרט החילול שבת שראוי לנדות עליה נראה לע"ד דאין אומדנא גדולה מזו ואי משו' דלא נתנדה כיון שראוי לנדותו חשיב כנתנדה וכמו שכן משמע מד' ה' דב"מ ז"ל אחר שהביא תשו' הרא"ם ז"ל עי"ש. ועיין עו' שם שכ' בסו', ע"ד וז"ל אבל כשהקול יוצא על המשודך כו' אפשר דיודו כל הני רבוותא דעדין ארייא דשבועתא רביע עליה כיון דלא ידעינן בודאי דהמשודך קלקל מעשיו כו' ע"כ והיינו משו' דבנ"ד לא היה עדות בדבר עבירה אלא היה דוקא על פיו של המשודך ואין אדם מע"ר משא"כ בנ"ד דאיכא עדים בדבר ולאו מפיו אנו חיים והגם שראיתי מ"ש ה' ב"ד ז"ל באה"ע סי' ל"ד על נדון שלו שהשחית סארוס במ"ז שאחר שהביא מ"ש ה' בית שמואל בשם ה' ט"ז כ' הרי דאפי' על עבירה א' אמרי' הכי כו' כ"ש הכא שהוא במשודך

עצמו אלא שלבי נקפי דעדיין יש לחלק ולו' דשאני כל אלו שהפגם והבושת עומד תמיד כגון כו' והוא פגם תדירי משא"כ הכא הפגם לא היה רק באותה שעה ושוב אינו עומד ואינו נראה לעין ע"כ אנכי הרואה שם בגליון כתוב בכיה"ק הרמ"ז ז"ל בעל המחבר קול אליאו וז"ל לקמן סי' ל"ז כ' ה' ז"ל דכיון שנתקבל העדות בב"ד יהיו כל העולם מחרפים ומגדפים אותה בדבר זה וה"ה בנ"ד שנתקבל העדות בב"ד וצ"ע עכ"ל. וגם ע"מ שכ' עו' ה' וז"ל וראיה לחילוק זה מן הגמ' פ"ק דחגיגה איזהו מעוות שאינו יכול להתקן כו'. גם ע"ז כתו' בגליון וז"ל עו"ק דמה ראיה מההיא דרוצח דדוקא לענין מעוות אינו נקרא הרוצח כיון שאין עדיו לפניו. אך כי מטינן לטעם אומדנא אין לך אמדנא גדולה מזו דלא נתכוונה אלא להגון לה. מה גם לפי מ"ש ת' פ"מ ח"ב סי' ד"ן בתשו' הרא"ש דהוי כמפרש אם לא יקלקל א' מבני המשפחה וה"ה בנ"ד עכ"ל ולרווחא דמלתא עשיתי לו התרה על השבועה הנלע"ד כתבתי הצעיר רי"ח ישראל ס"ט:

חו"מ סימן יב

דודי לי ועט"ר מע' הרב המג"ן פחד יצחק נר"ו לא יכבה כיר"א:
אחת שאלתי מאת אדוניר"ם להודיעני על מ"ש בהסכמה הידוע' משו' התפ"ח המובאה בס' משה ידבר וז"ל כי מהיום הזה והלאה טודו שטר או כתיבת יד קי סאליירי סוברי איל נפטר קי טינגה דין קדימה אה קובראר מעזבונו של מת כו' בתנאי אשר ישבע עליו כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים כו' ובש' התקי"ב הוסיפו עליה להזקק גם לנכסי יתומים ככתוב שם. אם נהגו כן גם על מ"ש בפנקס המת לחושבו ככ"י היוצא מתח"י המלוה משום דבפנקס יש לצדד ולו' שכבר פרע ומה"מ אנסיה ולא מחקו ולא נעלם מעיניה דמני"ר מ"ש ה' המאסף ז"ל בסי' צ"א הגהב"י או' ט' ובסי' ס"ט או' מ"ד:
עוד נסתפקתי אם יש לנו לנהוג כהסכמה הנז' גם במלוה מעיר אחרת הבא לגבות מנכסי יתומים שבעירנו. או להפוך בזכות היתו' ולו' שלא הסכימו כן אלא כששניהם בני עירנו אבל כשהתובע מעיר אחרת חזר הדין לסיני ואין נזקקים לנכסי יתו' משו' דאין כ"כ נעילת דלת. ומה גם דבזמן ההסכמה לא היו רגילים כ"כ ליקח בהקפה מעיר אחרת כמו עכשיו. ולכן יש לצדד ולו' שלא עשו ההסכמה אלא בענין שהמלוה והלוה הם תושבי עירנו ועו' יש לו' שמאחר שעבר זמן וזמנים מגבול הכתוב בהסכמה דיינו לנהוג כן לתושבי עירנו דוקא על הכל יודיעני ארח חיים לדעת מה יעשה ישראל ויבא שכמ"ה. נא"ה העבד ישראל. רי"ח ישראל ס"ט:
וזאת תשובתו אלי:

אה"ע סימן יג

מה ששאל מר על פנקס המת אם נדון ככ"י לזה אשיב דאין כאן ספיקא דהדבר ידוע לי שלא נתנו להפנקס דין כ"י ולא היו גובין אלא אם תפס המלוה היה נשבע ונוטל יען הוא מוחזק וכן נהגו הרבנים אשר קדמונו וכן אני נהגתי אחריהם:

על הס' הב' שהמלוה הוא מעיר אחרת לדידי אין ספק יען נתקן מפני תקנת הלווים שבעירנו מה לי מועט מ"ל מרובה. ומה גם שע"י הכתובה בכל זמן וזמן מחייבים עצמם לנהוג ככל הכתוב בכתובה בש"ח ובקגו"ש כתחז"ל. ובזמן הזה כל העסק או הרוב הוא ע"י אנשים אשר בעירות אחרות. ודאי שנזקקין לי"ק ולגבות גם בכ"י. ותנאי זה להתנהג עפ"י ההסכמות הכתובות בכתו' לא נכנס בסוג שופרא דשטרי ליכנס בדבר זה אם מועיל או לא כ"ש דלס' מרן ז"ל סי' ס"א ס"ה דס"ל דאי"ץ לאמלוכי בשו"ד וע"ד מה שנהגו לכתוב נכנס כ"ן לי להלכה ולמעשה ואף שעבר זמן הקצוב בהסכמה לא נפ"מ מידי כיון דמאז ומקדם כותבים דיתנהגו לפי ההסכמות הנז' בכל כתובה וכתיבה עד עת הלוה דזה מורה דחרם ההסכמה קבילו עלייהו וזה ברור לע"ד. נאם המתפלל בעדו לאל. הצעיר רפאל יצחק ישראל ס"ט:

אה"ע סימן יד

נשאלתי בראובן שהיה לו בן יחיד והשיאו אשה והיה סמוך ע"ש ותמיד הי"ל לבנו קטטות עם אביו ע"מ שלא היה נותן לו מעות בשופי לעשות בהם כל צורכו אשר תאוה נפשו בהיותו זולל וסובא. עד שהלך לערי אנא'דול והמיר דתו וכשמוע אביו את הדבר הרע הזה שלח לחמיו של בנו לבקש אופן להצילו מיד גוים והוציא הוצאות רבות והוא לא היה רוצה לחזור בשום אופן משו' שכבר נכנס בשער הן' שע"ט ונשא גויים והוליד ממנה רח"ל עד שעשו בערמה ששלחו לו לו' שכבר מת אביו והוא היה אמיד בנכסים ויבא ליקח ירושתו. ואז אזר כגבר חלציו וברח מאת אשתו הגויה ובא לבית אביו ומצאו חי ונהפכו פניו כשולי קדרה ועשה עצמו כאלו חזר מדעתו ורצונו לשו' בתשו' כי ציד בפיו ואשתו היהודית לא היתה רוצה להיות עמו אחר שטימא את עצמו ומה גם בחושבה אחרית דבר דאחרי מות אביו כי בא בימים יאבד ויכלה כל עזבונו [כאשר כן היה וכמו שיבא קמן] ויברח לחזור ולהמיר דתו דקשורה בו ככלב ומה תעשה אז כדי לגבות כתובתה ותשאר ערומה ונודדת ללחם ובאלף צרות היא נתרצית בהבטחות ופייוסים שפייס לה חמיה ולא עברו ימים מועטים כאשר דמתה כן היה שבקש עוד הפעם לברוח כדי לחזור עם אשתו הגוייה והודיעו הדבר לשר העיר והוא השליטו למוה"ר נר"ו ליטפל

בדבר ואז בא אביו לפני מי שגדול מוה"ר נר"ו ה' המג"ן פחד יצחק ונתחייב בשט"ח בעדים וא' מהם הוא ה' הנז' נר"ו דאם ח"ו יברח בנו עו' הפעם ולא יחזור לביתו לפרוע לכלתו כל סכי כתובתה עם התוס' ומתנה עסופ"א בלי שום עכוב כלל ולחוזק בידה שעבד לה הבתים התחתונות שעבוד גו"ש כתחז"ל והשטר הנהו הוא תחת ידה ואז אביו הוציא לו קרן והושיבו בחנות וכיון שמזגו רע כליא קרנא והוכרח להוציא לו עוד קרן וגם את זה איבדו ואכלו להיותו הולך אחר הזונות ובפרט עם אשת איש עד שבא לפני מוה"ר נר"ו הודה ולא בוש וקבל עליו את הדין ומאז ועד עתה הוא רועה זונות עד שמת אביו מיתה ודאית באנחתו ואחרי מות אביו הקרן הנשאר שירש גם את זה כילתו ואיבדו וכיון שנשאר בידים ריקניות התחיל למכור מטלטלי הבית ולשרוף בגדי רקמה והוא יושב בבית כל היום נע ונד ומתקוטט עם אשתו בקללות נמרצות ואומר לה שהוא עתיד להמיתה ואף שאמרו ח"זל גזים אינש ולא עביד לאו כולי עלמא ידעי לה ונכנס פחד גדול בלבה מראות ברע מעשיו הרעים וגם מכה אותה עד שבליל ש"ק עמדו כל שכיניה לקולה והוציאוה מידו והוליכוה לבית אביה ואין ס' מוציא מידי ודאי דעוד ימים מועטים ימכור את הבתים מדלית איסר וילך ויעשה ברי'חים לחזור לטומאתו ויש ידים מוכיחות שזה דעתו שהן עתה מחמת שהניח חמיו מתווכים שיכתוב לאשתו לפחות חצי הבתים לשמה בפנקס המוטיבילי עמד ועשה קנונייא ומכר הבתים לקרובו בפני עדים כדי להניח לאשתו מבחוץ ולא תוכל לגבות דבר ולא חצי דבר וא"כ לאיש אשר אלה לו שאלה היא האשה העלובה ממני לר"שת אותה ללכת לערכאות לתבוע כתובתה שהכניסה מבית אביה יותר מט' אלפים אריוח באומרה שאין לה עו' שום אופן ואבדה תקותה ממנה לשוב לבית בעלה ובאו לה מים עד נפש ואין אדם דר עם נחש בכפיפה ושמא אדאתייא ואזלא איזדבן הבתים אשר לו ולא ישאר לה עוד ע"מ לסמוך משען ומשענה:

וכשאני לעצמי נלע"ד דיש זכות תולה לה ובדיקה ממני העניה הצוע'רה הזאת ממ"ש מוהר"י הלוי בתשו' סי' ט"ז והביאה ה' המאסף ז"ל בסי' צ"ג הגהב"י או' ב' שכ' דבנדון דידיה לא שייך הך דינא דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים דהדברים מוכיחים שהם רואים כונתו הרעה לאכול לה כל הממון ואח"כ לקום וללכת חוץ מהעיר כדי שיצטרכו ע"כ להתרצות ממנו בגט בלבד וא"כ לא שייך הכא אין כתובה נגבית מחיים דהו"ל כבע"ח שרואים בו שהוא מבזבז ממונו וכשיגיע הזמן לא ימצא המלוה לגבות חובו שכתבו הרי"ף והר"א ז"ל דיכולין לעכב הממון קודם זמנו וכ' מוהרי"ק ז"ל בח"מ סי' ע"ג דמסתבר טעמייהו והכי נקטינן וכו' ואין לו' דשאני בע"ח וכו' משו' דבנ"ד כל הקטטות

אינם רק בעבור שגילה דעתו שרוצה להניחה וכדי שלא יפרע לה נדונייתה חשב לקום ולברוח כדי שע"כ תתפייס בגט בלבד וא"כ הו"ל כאלו הגיע זמן הפרעון דהרי לגירושין עומדת לפי הנראה ממעשיו וכו' וא"כ בנ"ד הו"ל כאלו הגיע זמן הגבייה כיון שגילה דעתו ומעשיו מוכיחין שזהו כונתו לגרשה וראיה גדולה לדברינו ממ"ש פ' מי שמת וכו' וגדולה מזאת כ' הרא"ש ז"ל וכו' הרי לך שכתב שבמה שרואין בו שהוא מכלה הממון בלבד שכופין להחזיר לה נדוניתה שהכניסה והיינו משו' דדמהו לבע"ח שרואין בו שהוא מכלה הממון וכו' וא"כ ה"ה וכ"ש בנ"ד דמיקרי נמי שהגיע זמנו וכמ"ש ורואים בו שהוא מכלה הממון דבודאי דמוציאין מידו הנדונייא ומה שרצה ההוא צו"מ לדחות האי ראיה דהרמז"ל לא היה מצוה להחזיר הנדונייא עם מה שהיה מכלה הממון בלבד כי אם בהצטרף הטענה האחרת שהיה שם אמתלא למה אינו מקובל עליה בדותא היא ואין לה ע"מ שיסמוך שהרי בפי' אמר או שרואין בו וכו' דמשמע דבחד בלבד או שנותנת אמתלא למה אינו מקובל עליה או במה שרואין בו שהוא מכלה הממון מוציאין מידו נדונייתה וכו' ולא הייתי נזקק לכתוב בדברי' פשוטים כאלו כי אם להוציא מלבו של זה שחשב לדחות הראיה שהבאתי מהר"מ דתרתי בעינן דאפילו תינוק ב"י לא יטעה בלשון או דמשמע או זה או זה. באופן דבנ"ד נלע"ד ששורת הדין הוא כך שהב"ד אשר בפיר'ארה להם משפט הגאולה לחקור ולדעת מאיזה טעם נכנסו הקטטות ביניהן ולהיכן הדברים מגיעים ואם יראו שיש שם הסיבות אשר זכרנו שאז יוציאו מיד הבעל נדונייתה ולא יחרוך רמייה צידו ולא שייך כלל בנ"ד ענין דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים וכמ"ש את"ד ז"ל והרואה יראה דנ"ד עולה במכ"ש מנדון ה' ז"ל ואף לס' ההוא צו"מ שרצה לומר דתרתי בעינן הכא בנ"ד תרתי איתנהו ביה כמבואר בשאלה וההפרש שיש בנ"ד מנדון ה' ז"ל אינו אלא שבנדון ה' ז"ל קא חשיב לה שהגיע זמן הפרעון כיון דלגירושין עומדת כיון שגילה דעתו ומעשיו מוכיחין שזה הוא כונתו לגרשה ואילו בנ"ד חשיב שהגיע זמן הפרעון מצידה שאף שנאמר שאין דעתו לגרשה מ"מ היא האשה ממאנת לשו' לביתו מהסיבות האמורות ואין דעתה אלא להתגרש ממנו ואף שכעת אין בידינו לכוף אותו לגרשה היא מתרצית להיות אלמנות חיות עד ישקיף וירא ה' משמים:

גם הגאון הרמ"ז ז"ל בס' מ"מ ח"מ סי' ס"ז הביא הך תשו' ממוהר"י הלוי ז"ל הא למגמר לנדונו במי שברח מחמת מרדין ונשא אשה על אשתו והנושה בא לגבות הלואתו אשר הוא נושה בו מנכסים ם שישנם תחת יד אשתו ראשונה וכ' וז"ל. ועד השלשה אמינה דבכגון נ"ד כי נמי נימא בעלמא דלכ"ע לא ניתנה כתו' לגבות מחיים הכא שניא היא בנ"ט אשר הלך חשכים בעלה של זאת ונשא אחרת עליה וכו' והואיל והדבר כן דמייא

הא להההיא דכתב מוהר"י תלוי ז"ל וכו' וסיים וכ' אף אנו נאמר דכוותה בנ"ד ובזה יפה כח נ"ד מנדון ה' דאלו התם פניו מועדות לעשו' עמה רע ואפשר שלא יעשה. ברם בנ"ד כבר עבר חק הפר ברית השבועה ונשתקע בבל יבא ואם באנו לו' שיקדים ב"ח של בעלה לזו למחר הוא מת ולא תשיג ידה לגבות את שלה כי ברע הוא ואם נפשך לו' דילמא איהי מייתא ברישא ולא ננעול דלת בפני הב"ח מספק כבר הרגיש ה' ז"ל וכ' שכיון שדעתו ללכת שלא לפרוע (כתובתה הו"ל כאלו הגיע זמן לגבות שהרי זו לגירושין עומדת הכי נמי בנ"ד כיון דעבריינא הוא ואינו רוצה לקיימה נמצאת מדינא לגירושין קיימה וקרי כאן מטא זמן חייובה אלא דאיהו יתיב ומעגנה שתמחול לו כתובתה ומעתה דברי' ק"ו אם באותו נדון דהבעל מוחזק בשלו קאמר ה' ז"ל דגובין הימנו כ"ש בנ"ד דאיהי מוחזקת בהן כו' עכ"ל והשתא זה היפוי כח שכ' הרמ"ז ז"ל שהיה בנדונו מנדון ה' מוהר"י הלוי ז"ל דהתם פניו מועדות לעשות עמה רע ואפשר שלא יעשה ברם בנדונו כבר עבר חק הפר ברית וכו' איתיה בנ"ד בתשלומי כפל דהתם נשא יהודית על אשתו. ואלו הכא בנ"ד המיר דתו וכפר בכל ונשא גויה והוליד ממנה ודעתו הרע היה להשתקע לולי שרימו אתו במיתת אביו כנז' בשאלה והן עתה שכלה ונאבד כל רכושו הנה הוא מעותד לחזור לסורו ואי התם קרי ליה עבריינא כ"ש וק"ו בנ"ד שראוי לקנות לו בפה מלא כן שאין עבריין גדול ממנו ומה גם באוכלו נו"ט ואף ששב בתשו' אינו אלא לפנים מאהבת הממון וכשיבטל הסיבה יבטל בודאי המסובב ואף שהרמ"ז ז"ל זינתה לאותה האשה מכח תפיסתה אין דבריו ז"ל אמונים אלא במכ"ש. ומה גם שהיה שם ב"ח נגדה משא"כ בנ"ד. באופן דלדעתי המעט הוא דיכולה היא האשה דנ"ד לרדת עמו לחייו ולהציל עושק מיד עושקו לגבות כתובתה מחיים כנלע"ד לא להלכה וכ"ש למעשה עד אשר יסכים עמי עט"ר עזרי ומגי'ני מוה"ר פחד יצחק נר"ו. בהלו נרו אכי"ר. הצעיר העבד ישראל רי"ח ישראל ס"ט:

ולהיות ה' המג"ן הנ"ז הי'ו טריד בגרסיה לא עצר כח להשיבני בזה בארוכה כי אם בקצר אמיץ כתב אלי וז"ל כל מ"ש על ענין הכתובה הדין עמו עכ"ל:

אה"ע סימן טו

נשאלתי על מעשה שהיה באשה שנתגרשה מבעלה ביו"ד לח' אייר התרמ"ד ובט"ז לח' טבת התרמ"ה ליל ש"ק ילדה בן בריא וחזק ונגמרו שערו וצפורניו כשאר הילדים והמילדות והמוהלים הם אמרו שמראהו כמראה בן ט' חדשים שלמים ותכף במוצאי ש"ק שלחתי אצלה ב' אנשים כשרים לדרוש ולחקור מפיה ממי נתעברה והיא אמרת

בשלמא מבלי שום כפיה כלל שבא עליה הבחור פלוני בליל ראשון של חה"פ תרמ"ד וכה אמרה שנמצאתי בבית ראובן והיה שם הבחור הנז"ל ונתן לי רביע מיגיד להיות עמו ואני לא הייתי רוצה וכולם היו ישנים והוא כבה את הנר ושכב עמי. עו' שאלו לה כמה פעמים שכב עמך הבחור הנז' והשיבה ד' פעמים שנים בב' לילות של חוה"מ זו אחר זו ושנים אחר שבא הבחור הנז' מאנא'דול אחר חג השבועות בב' לילות זו אחר זו. עו' שאלו לה מפסח ואילך קודם שבועות אחר המעשה הרע נרגשת היותך מעוברת מצד האורח נשים והשיבה מפסח ואילך לא היה לי אורח נשים והנשים היו אומרות לי שאעשה רפואות לזה וכשבא הבחור הנז' מאנאדול אמרתי לו שאני מעוברת ולא השיב לי דבר עו' שאלו לה כמה אנשים עו' שכבו עמך והשיבה הוא ולא אחר עו' שאלו לה זה המעשה קודם שנתגרשת מבעליך היה והשיבה הן. עו' שאלו לה בפעם ראשונה ששכב עמך הבחור הנז' טמאה היית או טהורה והשיבה טמאה הייתי אבל הייתי בז' נקיים עו' שאלו לה כשאירע המעשה הרע הזה מאיזה זמן שלא היית שוכב עם בעליך והשיבה שנה אחת וגם אחר המעשה הזה לא שכבתי עם בעלי. עו' שאלו לה נתעברת מבעליך בט' שנים שהיית נשואה עמו והפלת איזה נפל והשיבה לא עו' שאלו לה יותר מהד' פעמים שאמרת ששכבת עם הבחור הנז' שכבת עמו עוד. והשיבה יום א' בקש אותי בבית פ' באלול תרמ"ד שהיינו שם בנישואין של קרוב א' ולא רציתי ואחז בדד שלי ונשכני וע"ז סבלתי יסורין קשים כמה ימים כל השאלות הללו ויותר מהמה חזרו ושאלו ממנה פעם שנית והשיבה ע"כ דבר ודבר כבראשונה ולהבחור הנז' קראתי לו פעם ושתים ואחר שדברתי עמו רכות וקשות וכל מיני הגזמות וכל מה שאמרה האשה הנז' ככל הכתוב לעיל הוא כפר בכל ולא רצה להודות על אחת מהנה וכבר שמעתי מאחורי הפרגוד שאביו ואמו וקרוביו אמצו את לבבו שלא יודה בשום אופן וזה נתאמת אצלי אחרי רואי הפרש גדול בין ביאתו לפני בפעם ראשונה שלא היה משיב אלא בנחת ולא בעזות משא"כ בשניה שהוא ענה בעזות מצח שהוא מוכן ומזומן ללך עד קושיטא קאי וכיוצא מאלו הדברי' כי ע"כ שואלין ודורשין מה משפט הילד הזה אם יש לו דין ממזר ודאי או ספק או לא:

תשובה אחר הדרישה והחקירה ממנה ומכל קרוביה וקרובי בעלה נ"ט דמשנה אחת קודם שנתגרשה לא היה בעלה עמה. אי משו' שלא היה בעיר ואף שלפעמים היה בא לעיר לא היתה אשתו מקבלתו והיתה סוגרת לו את הפתח לפניו משו' שהיה עני וחולני ולא היה יכול להביא טרף לביתו א"כ אין כאן שום צד לו' רוב בעילות אחר הבעל ומה גם דהאשה הזאת היא היתה משרתת בבית ראובן הנז' ושם היו דרים הבחור הנז' עם

אביו ואמו מחה"פ ואילך וזו היא סיבה שנתרצו ביניהם ולבו גס בה כי ע"כ באו לעשות המעשה הרע הזה ועמ"ש מור"ם ז"ל באה"ע סי' ד' סכ"ו דאם זנתה תחת בעלה אפי' אומרת של פ' הוא והוא ממזר אין חוששין לדבריה דחולין רוב בעילותיה בבעל וכשר כ' הבאה"ט ז"ל דהיינו כשהבעל אצלה וכן כ' ה' אפי זוטרי ז"ל בסי"ד די"ט ע"ד וז"ל הא פשיטא דלא תלינן בבעל אלא אם הוא בעיר בתדירות כמ"ש האחרונים ז"ל ע"כ וא"כ הא לא דמיא אלא למ"ש הרמז"ל בפ"טו מה' א"ב והטו' ז"ל בסי' ד' ומרן ז"ל שם א"א שהיתה מעוברת ואמרה עובר זה אינו מבעלי אינה נאמנת לפסלו אמר האב אינו בני או שהיה בעלה במ"ה הרי זה בחזקת ממזר ע"כ ועיין מ"ש ריא"ז הו"ד בשה"ג סו' פ"ק דכתובות וה"ד הרב המאסף ז"ל בסי' ד' הגהט"ו או' ט"ל וז"ל פנוייה שנתעברה מזנות והיא אומרת שהיא מעוברת מפ' שהוא ממזר אפי' אותו פ' מודה שהוא ממנו הרי הולד ספק ממזר הוא כשם שזנתה עם זה שהודה לה כך זנתה עם אחר כדברי ר"מ ואיני רואה שיטת התלמוד כדבריו אלא דכשם שהיא נאמנת לו' לכשר נבעלתי להחזיקו כשר בודאי כך היא נאמנת לו' לממזר נבעלתי ולהחזיקו ממזר ולהתירו בממזרת הואיל והדבר ידוע שבזנות נתעברה נאמנת לו' שזנתה עם הפסולין עכ"ל ריא"ז והשתא כיון דבנ"ד הוברר שהבעל לא היה עמה שנה א' קודם שנתגרשה. א"כ נמצא דהדבר ידוע שבזנות נתעברה ונאמנת לו' קודם גירושין נבעלתי ולהחזיקו לממזר כנלע"ד ללמוד מדברי ריא"ז ז"ל וטעמא רבה איכא בנ"ד להאמינה במיגו דאי בעיא אמרה אחר הגירושין נבעלתי ולא היתה מרשעת עצמה שנבעלה בהיותה א"א ולפסול את בנה ועין לה' חק"ל תפוחין ז"ל באה"ע סי' ט':

אלא דחזינא לה' ב"ש ז"ל שהביא מ"ש בד"מ בשם תשו' מוהרי"ו סי' ע"ד אשה שנתגרשה וילדה מכשירין הולד משו' ס"ס וכו' ואם היא אומרת שזנתה קודם הגירושין נאמנת לשווי הולד לס' ממזר עכ"ל אלא דאיכא למימר דבנ"ד גם מוהרי"ו ז"ל יודה דהוי ממזר ודאי דכיון דמפסח ואילך נפסקה לה האורח כנז' בשאלה מפיה ומפי שכניה זה לך האות שכבר נתעברה מחוה"מ ואף אם נאמר דאין זה אות ואפשר לו' שנתאחר לה האורח ולא נתעברה אלא אחר יו"ד אייר שנתגרשה והוא כשר. א"כ לפי זה מוכרח שמיד שנכנסה בחדש הט' ילדה משו' דביו"ד אייר נתגרשה ובט"ז טבת ילדה וא"כ הרי לן תלתא רובי המנגדים לזה חדא דרוב נשים אינו מתעכב להן האורח כי אם מחמת העיבור שנית דאף במיעוטן אינו אלא במיעוט זמן שאינו אלא פעם ביובל ורוב ימיה היא רואה בזמנה המוגבל לה יבא השלישי דרוב נשים יולדות לט' חדשים שלמים ואם נאמר שנתעברה במה שנבעלה אחר שבועות עם הבחור הנז' כמו שכן אמרה היא האשה כנז' בשאלה

כיון דלא ברירא לן כמה ימים עברו מחה"ש עד שנבעלה איכא למימר חדא מתרתי או שנבעלה מט"ו סיון ואילך וילדה לז' או מקודם וילדה לח' ואם הוא לח' לא חי וכמ"ש מוהריק"ו ז"ל שורש ק"ג וה"ד ה' חיד"א ז"ל בס' ברכ"י באה"ע סי' ד' ד"ץ ע"א ואם הוא לז' לא היה נולד בריא וחזק ושמן כשאר הילדים הנולדים לט' שלמים וכמו שכן העידו עליו המיילדת והמוהלים ועיין לה' בני דוד אאלקון ז"ל פט"ו מה' א"ב הי"א ועו' דא"כ צריכי' אנו לדחוק ולומר שנתאחר לה האורח [לפי דבריה שכשנבעלה בחה"מ היה בימי לבונה] כמשלש חדשים והוא דוחק גדול כי ע"כ אלו הטעמים נלע"ד המעט הוא לפסול הילד הזה ולהחזיקו לממזר וכבר נימול הילד ביום השמיני ואפי' בשבת בעזרת קק"ש ונקרא שמו בישראל זכרי שם רמז שיהיה לזכרון לבנ"י ואף שכתב מוהרי"ל ז"ל ה"ד הש"ך ז"ל והבאה"ט בסי' רס"ה סק"ו דיש לקרות שמו כידור ע"ש הפסוק כי דור תהפוכות המה. כבר בא חכם הוא ה' המפורסם כמוהרח"פ ז"ל בס' חיים ביד סי' ע' וכ' דאין נראה לכנות שם רשע אפי' שהוא ממזר דממ"נ אינו נכון לעשות כן דאם יהיה רשע וחוטא יהיו חולים כי הסיבה גורמת היתה קריאת שם זה ונהיה אנחנו גרמא בנזיקין שיחטא ויהיה אסור משו' ולפני עור וכו' ואם יהיה צדיק ובפרט אם יהיה ת"ח איך יתכן שישא את שמו כידור שם רשע וחוטא שנמצא שאנחנו מלבנים פניו ברבים בכל עת ובכל זמן כי בשלמא מה שמכריזין עליו שהוא ממזר אין בזה שום קפידא מדינא כי אדרבא כך היא חובותינו להכריז לקיום התורה שלא להתחתן בו וכו' משא"כ בקריאת שם כידור כו' זהו פגם גדול ואינו נכון לעשותו כי כן אין מקום לקרותו בשם כידור וכן ראוי לעשות וכן הוא המנהג שמעולם לא שמענו ולא ראינו כשאירע אחד מעיר שנולד ממזר לקרות שם כידור כו' דש"מ דלא רצו לעשות עיקר לד' מוהרי"ל והש"ך בזה כו' עיש"ב. הצעיר ריי"ח ישראל ס"ט שייך ליו"ד סי' ט"ז

נשאלתי במי ששמע ש"ק בשבת אם מתחי' למנות ז' מיום השבת או מיום א'. והנה רבי' הטו' ז"ל ביו"ד סי' ת"ב כ' משם סמ"ק ובה"ג ז"ל דהשבת עולה לו ליום א' ושו"כ דהר"ר יחיאל כ' שאין שבת עולה לו בתחי' המנין ומרן ז"ל בס' הקצר פסק כסברא ראשונה. וחזה הוית לה' זל"א אביגאדור ז"ל ביו"ד סי' כ"ט שעמד ע"מ שמקשי' על ס' ר"י ז"ל וכ' שמצא סע"ד לד' ותנא דמסייע ליה ממ"ש פ' א"מ דבמחלוקת תנאי' שנוי שהם ר"י בר אבין ורב אדא בששמע ש"ק בשבת ולמוצאי שבת נעשה רחוקה דלרב אדא אינו נוהג אלא יום א' וראה ר"י לפסוק כר"א המיקל דאין מתחי' האבלות בשבת ולמחר נעשית רחוקה ומשו"ה פסק בשמע ש"ק בשבת שבתוך ל' שמתחי' למנות ביום א' דגם זה הוי קולא דלהתחי' אבלות בש' חומרא הוא ויותר טוב להתחיל ביום א'. אבל אם שמע

ש"ק בשבת ערב הרגל שאם נאמר שאינו מתחי' בשבת צרי' הוא לנהוג אבלות שלם והו"ל חומרא אז מתחי' האבלות באותו שבת ואזלינן לקולא והרגל מבטלו באופן דבכל ענין שאנו באין לדון עליו דיינינן ביה לקולא ולפיכך לעיל ברסי' שצ"ט כשכ' הטו' דין השומע ש"ק בשבת ערב הרגל דמפסיק הביאו סתם ולא הביא ס' ר"י דבההיא גם ר"י מודה דמתחי' האבלות באותו שבת דהו"ל קולא את"ד ז"ל ואהמ"ר יש לתמוה עליו איך פשיטא ליה כ"כ דס' ר"י ז"ל היא קולא אחר שכל הפוסקי' ראשוני' ואחרוני' ז"ל פשיט להו להפך שס' ר"י ז"ל היא חומרא ונזכיר קצת מהם מוהריק"ו ומוהראנ"ח והפרישה ודברי מוהרי"ק הביאם הוא ז"ל גופיה ואם דעתו ז"ל לחלוק עליהם הי"ל להביאם ולהק' עליהם ועו' דאעיק' היכי חשיב כשמונה מיום א' קולא כיון שהוא יושב באבלו גם יום השישי. משא"כ כשמונה מיום השבת ועיין לה' שו"ג ז"ל בא"ח סי' תקמ"ח או' ג"ל:

עוד כ' ה' ז"ל. וראיתי בס' ד"מ ח"ג ביו"ד סי' ט"ו שהק' על הרי"ף והרמז"ל שהשמיטו האי דינא דאבל שחל ח' שלו בשבת ערב הרגל והניחו בצ"ע ולפי דרכנו אף אנו נאמר דהרי"ף והכ"מ בשיטת ר"י ס"ל דאין אבילות מתחי' בשבת וכו' וא"כ לא משכחת לה ח' בשבת ולפיכך השמיטוהו נמצא דהרי"ף והר"מ ור"י והמרדכי והטו' שהביא ס' ר"י באחרונה ס"ל כוותיה עכ"ל. ואחרי נע"ר לא ידענא מאי קאמר דא"כ לפי"ד ז"ל דהטו' ס"ל כוותיה דר"י איך הביא זה הדין שם בסי' שצ"ט והי"ל להשמיטו כמו שהשמיטוהו הרי"ף והר"מ עו' אני תמיה עליו ז"ל שאחר שעינו ראה תשו' ה' החבי"ב ז"ל בא"ח סי' ע' איך חזר וכ' דמשהביא הטו' ס' ר"י באחרונה משמע דס"ל כוותיה מאחר שה' ז"ל שם כ' להדייא והכריח מד' הטו' ז"ל גופיה דלא ס"ל כר"י וסיים וכ' וז"ל מ"מ העיק' כמ"ש דס"ל לרב בעהט"ו ז"ל כסמ"ק ודלא כר"י ז"ל עכ"ל: ועיין לה' בית אהרן ז"ל ביו"ד סי' ד' שהק' עמ"ש ה' שו"ג ז"ל בא"ח סי' תקמ"ח או' ג"ל דה' החבי"ב כ' בשיירי דאף בפוסקי' הלכה כד' המיקל באבל ושהוכיח כן מד' מרן ז"ל בכ"מ ול"ן שא' מן המקומות הוא זה כ' וז"ל דנר' דמרן החבי"ב אזיל ומודה בהאי דינא דלקי' להקל ונהפוך הוא וכנ"ל עכ"ל ועמו הס"ר לדידי אין נר' כן מד' ה' שו"ג ז"ל אלא אי ק' על ה' ז"ל הא ק' עמ"ש לתמוה על מרן ז"ל שסתם לן כסמ"ק דלכאו' נר' שדעת הטו' כדעת הר"י מדהביא ד' באחרונה שלא ראה מ"ש ה' החבי"ב ז"ל בתשו' ס"ח הנז"ל. וראיתי לה"ה חיד"א ז"ל בשיו"ב אשר בס' חיים שאל בס' ת' שהסכים לה כס' ר"י ז"ל ויש לתמוה עליו שד' סתראי נינהו למ"ש במ"ב א"ח סי' תקמ"ח דבדבר שידענו דעת מרן ז"ל אין לו' ה' כד' המיקל מאחר דקבלנו הוראותיו ושכ"כ ה' ד"מ ח"א יו"ד סי' ס"ט וכ"ש הכא שפסק מרן ז"ל להקל כהסמ"ק איך הסכים הוא ז"ל לס' ר"י וזה יש להרגיש על ה' בית אהרן ז"ל שם שעמד בזה לתמוה

על ה' מ"א ז"ל שפסק כס' ר"י והביא ד' ה' מ"ב ז"ל הנז' ולא נרגש גם על ה' ז"ל מיניה וביה כמ"ש:

ומה שסיים וכ' ה' החבי"ב ז"ל שם בתשו' א"ח שבנדון הר"י הוי שב וא"ת שלא יעלה אותו שבת כו' ואעפ"י שאף לשם יש קו"ע לנהוג אבלות בש' הבאה לאו מלתא היא כו' אחרי נע"ר לא זכיתי להבין ד' ז"ל שהרי כשנוהג אבלות הוי שב וא"ת שאינו עושה מלאכה וכן כל הדברי' האסורי' באבלו וכשאינו נוהג אבלות הוי קו"ע. שו"ר לה' עוללות הכרם ז"ל סי' י"א ד' קפ"ב ע"ד שהביא משם ה' גו"ר ז"ל שרצה לו' כמ"ש ה' החבי"ב ז"ל והק' עליו כמ"ש. וראיתי לעט"ר מרן אבא זצוק"ל שכ' בגליון בתשו' מרן החבי"ב ז"ל ביו"ד סי' רל"ט אחר שתמה על ה' ז"ל ע"מ שנגרר אחר פסק מוהראנ"ח ז"ל והניח ס' כל האחרוני' וב"ח והט"ז והלבוש וכיוצא כ' וז"ל. ותו ק' במה שחש להחמיר כס' ר"י דזה הוי חומרא דאתי לידי קולא שהרי אם אינו עולה לו יום השבת ומתחי' למנות מיום א' מתבטל מלהניח תפי' ביום א' דאבל אסור להניח תפי' ביום א' כמבואר בסי' שפ"ח. שוב בא לידי שו"ת ה' המחבר ז"ל חא"ח ושם בסי' ע' האריך והסכים לה כפסק מרן ז"ל וכ' שם דמה שחשש בשו"ת חיו"ד לדעת ר"י ה"ד לחומרא וכו' עי"ש ולפי קוע"ד זה הוי חומרא דאתי לידי קולא כדבר האמור עכ"ל. ואחרי התאבקי בע"ר דבריו לא זכיתי להבינם חדא דמה לו כי יצעק על ה' החבי"ב ז"ל כאלו הוא לבדו הוא שחש לס' ר"י והרי ר"פ ומוהריק"ו ומוהראנ"ח ז"ל חשו לס' ר"י וה' החבי"ב יהיה כא' מהם. ועו' דאעיק' נלע"ד שחייב בתפי' ביום א' שהרי נסתפק ה' החבי"ב ז"ל שם ביו"ד הגהט"ו במי שמת לו מת ברגל או באה לו ש"ק דמתחי' למנות אחר הרגל אי אסיר בתפי' יום א' או לא ועיקר ספקו הוא משו' מ"ש בתשו' משאת בנימן ב' טעמים לאיסו' הנחת תפי' ביום שמועה הא' הוא משו' דנפיש מרירותיה יום שמועה כיום קבורה והב' הוא משו' דתלמודא מדמה תפי' לעטיפת הראש וכפיית המטה. ולפי הטעם הא' יוצא דהקובר מתו ברגל חייב בתפי' אפי' ביום א' דהא לא נפיש מרירותיה באותו יום ולפי הטעם הב' יוצא שאסור בתפי' ומדסתם ד' וכ' או באה לו ש"ק ברגל משמע דספקא הוי אף אם שמע השמועה ביום אחרון שברגל בא"י דמתחי' למנות מיד אחר הרגל ומינה נשמע לאם שמע ש"ק בשבת דלפי מה שפסק ה' ז"ל כר"י שמתחי' למנות מיום א' ויום שבת אינו עולה לו למנין שיש להסתפק אם ביום א' חייב בתפי' לטעם הא' של ה' מ"ב ז"ל דהא לא נפיש מרירותיה באותו יום. ואף דמסיק שלא מצא מקום בירור לחייוב או לפטור וכתב דמסתבר שאסו' להניחם כבר חלקו עליו ה' חיד"א ז"ל בברכ"י שם ביו"ד כ' שמותר להניחם. וגם בא"ח סי' ח"ל הוסיף וכ' והן לו יהיה שהוא ספק מספקא אין לבטל מ"ר

כזו. גם במ"ב בא"ח שם כ' וז"ל ועתה ראיתי שכ"כ ה' בית לחם יאודה ביו"ד סי' שפ"ח וחלק על הכנה"ג עי"ש עכ"ל. גם הרמ"ז ז"ל בס' כס"א ביו"ד שם כ' שמותר להניחם ודלא כמ"ש הכנה"ג וכמ"ש בא"ח סי' ל"ח עכ"ל ושם בסי' ל"ח כ' וז"ל מי שמת לו מת ברגל שהוא מתחי' למנות ז' אחר הרגל נסתפק הכנה"ג אי אסו' בתפי' יום א' יעו"ש ואולם הך דינא לא שייך אלא בא"י דאלו בחו"ל כיון דיו"ט אחרון עולה מן המניין אין ספק דליום המחרת חייב בתפי' גם לדעתו ז"ל שהרי יום ב' הוא וקצת תימא כיון דתנא בס"ל קאי במה נסתפק עכ"ל ונר' פשוט דכונתו להרגיש על ה' ז"ל דכיון דמר באתריה בח"ל קאי וספקו לא שייך אלא בא"י הי"ל לבאר כן ולא לסתום דמשמע דספקו להכא ולהתם. והוצרכתי לבאר ד' הפשוטי' משו' שראיתי בס' רוב דגן בקונ' אות לטובה ד"כ ע"ג שהביא ד' הרמ"ז הללו וכ' ומה שסיים שם דקצת תימה כו' אין כאן שום תימה כו' עיש"ב ועמו הסליחה לא ידענא מאי קאמר. גם מה שתמה עו' לעיל מזה עמ"ש הרמ"ז ז"ל ביו"ד סי' שפ"ח בדין זה שמותר להניח תפי' ביום א' של אבלות ודלא כמ"ש הכה"ג דמאי קא מק' ופליג עליה הכא דאמינא לך אנא דה' ז"ל אזיל ומודה בח"ל דמותר. גם בזה ד' לא יכולתי להולמם דמי הגיד לו שהרמ"ז ז"ל קאי בח"ל ולא קאי אלא בס' גופיה של ה' החבי"ב ז"ל שכבר ביאר הוא ז"ל בא"ח סי' ל"ח דשייך בא"י דוקא וכמו שכבר סיים כאן וכ' וכמ"ש בא"ח סי' ל"ח:

והגם שראיתי מ"ש עו' עט"ר א"מ ז"ל בגליון של הס' זל"א יו"ד וז"ל לענין ש"ק בשבת עיין בס' עוללות הכרם סי' י"א ראיה למ"ש בגליון שו"ת הכנה"ג וצריך לעמוד בזה לעת הפנאי נקי נדר עכ"ל. אנכי עבדו עמדתי עליו וראיתי דאחרי ניו"ק אין משם ראיה דמ"ש שם משם ה' גו"ר ז"ל במת ביום א' של ר"ה שעולה יום ב' למנין מכמה טעמים ואחד מהם הוא דהמחמיר לו' שאינו עולה נפיק מיניה חורבה בסו' האבלות דמברך ברכת אבלים של ברהמ"ז בנוסח משונה כו' ואם כבר עברו ימי האבלות הויא ברכה זו ברכה לבטלה וסיים ה' ז"ל וכ' בזה ודאי דהדין עמו ע"כ לא כ"כ ה' גו"ר ז"ל אלא בנדון ההוא שהיה הדבר שקול וספק לכל א' מב' הצדדין נקט טעם זה לסניף וכמ"ש בסו"ד כללא דמלתא דמכל הני טעמי דכתיבנא ראוי לידון דיו"ט ב' של ר"ה יעלה למנין ז' כו' ע"כ משא"כ הכא בנדון הר"י דלית ביה ספקא וצדדין אלא דס"ל בפשיטו' להחמיר ולמנות מיום א'. גם מ"ש על מרן החבי"ב דבתשו' א"ח שם הסכים לה כפסק מרן ז"ל.

אחרי נע"ר אנכי עבדו לא ראיתי כן בד' ה' ז"ל שהרי כ' וז"ל כלל העולה דכי היכי דבשמע ש"ק בשבת אעפ"י שאינו נוהג אבלות אלא דברי שבצנעא לענין המנין יום שבת עולה ה"ן הכא אע"ג דאין מתענין בו נחשב מכלל בין המצרי' ואין לו' בו שהחיינו ואע"ג שס'

זו אינה מוסכמת שר"י חולק ע"ז כו' וגם מוהרי"ק פוסק כוותיה גם מוהראנ"ח חושש לד' ר"י ולדידהו אין ראיה לנדון שלנו אין בכך כלום כיון דה' ז"ל בס' הקצר בא"ח וביו"ד תפס כסמ"ק וכלו' דלס' החולקי' על ר"י היא ראיה נכונה] ואעפ"י שאני חששתי בתשו' חיו"ד לדעת ר"י [וכלו' ותקשה עלי איך כאן בנדון זה אני תופס ס' החולקי' על ר"י לראיה לזה קאמר דהתם דוקא] חשתי לס' ר"י שהוא לחומרא אבל כאן אם אנו תופסי' דעת ר"י נפיק קולא לו' שהחיינו ועו' דבנדון שלנו אפי' ר"י מודה כו' ע"כ נמצא דבנדון הנ"י כדקאי קאי לפסוק כוותיה כיון שהוא לחומרא ועיין בס' חיים שנים סי' ט"ו שעמד בזה ובסו' התשו' כ' על מרן החבי"ב ז"ל בתשו' א"ח סי' ע' ויו"ד סי' רל"ט דס"ל דשבת אינו עולה בתחי' המנין. באופן שד' ה' א"מ ועט"ר ז"ל צל"ע שו"ר לה' גנזי חיים ז"ל ד' ס"ז ע"א שהביא מה' עיני דוד ז"ל שהבין בד' הר' החבי"ב ז"ל בתשו' א"ח הנז' כמ"ש ה' א"מ ז"ל ותמה עליו דלאו הכי הוא וכמ"ש אני עני עי"ש:

גם ראיתי לה' החבי"פ ז"ל שם מה שנשא ונתן בענין זה וכ' דאף שמרן ז"ל פסק כסמ"ק שמונה מיום השבת כיון שמרן החבי"ב ז"ל פ' כר"י שאינו עולה יום השבת מי לא ירא לעשות הפך וכן הוריתי כמה פעמים הלכה למעשה ותימא יקרא על ה' פ"מ ז"ל ע"מ שפסק כמרן ז"ל ובסו"ד כ' דלפי רוב הוראתם של רבני איזמיר הרי נעשה מנהג בעיר ואין לשנות בקו"ע לבטל האבלות יום א' מהם. ואנכי הרואה בספרו חיים ביד ביו"ד סי' ק"ד שנסתפק על מי שמת בע"ש חצי שעה קודם שעה י"ב וקרע וסמוך לחשיכה הוליכוהו לבה"ק ונעשה ליל שבת וקברוהו בליל שבת אם מתחי' האבלות מיום שבת או מיום הו' או מיום הא' ופסק שכיון שנקבר ונסתם הקבר בליל שבת הדין נוטה שימנה מיום שבת עי"ש וגם בססי' קטו"ב על המעשה שהיה אב ובן בכפר ומת הבן בשבת וקברוהו הגוים בשבת שלא ברצון אביו ובא לאיזמיר ביום ג' וכ' על מנין ימי אבלות ואי משו' דיום שבת עד יום ג' היה בדרך הרי לפי מ"ש בש"ע סי' שצ"ו הוא שעולה למנין אף שלא נהג אבלות וביום שבת עצמו כיון שנקבר עולה מן המנין כמ"ש בשפרי הקטן גנזי חיים מע' ה' הלכך הדת נתונה דנפסק האבלות מכולם יום הששי עכ"ל. ויש לתמוה עליו איך כאן בשני הנדונות לא חש ולא עלה על דל שפתיו ס' ר"י דלדעתו פש פשיטא שאינו עולה יום השבת כיון שאין מתחילין להתאבל בשבת ולא עו' אלא שסיים וכ' בסי' קטו"ב דכיון שנקבר בשבת עולה מן המנין כמ"ש בסה"ק גנזי חיים. ואנכי הדיוט לא חזינא בדבריו שם כי אם כל בתר איפכא. גם מה שרמז בסי' ק"ד לה' בית אהרן ז"ל לא הבינותי שהרי נדון ה' ז"ל שם סי' ב' הוא כעין נדונו וגם מ"ש ה' ב"א משם הר"ב בירך

יצחק ז"ל הוא כעין נדונו ושניהם פסקו כמרן ז"ל משו' שלא חשו לס' ר"י מינה נשמע דלס' ר"י הדין נוטה למנות מיום א'. באופן שדברי ה' ז"ל בידו הרמה צל"ע:
ולענין הלכה כבר כ' עט"ר מ"א ז"ל שם בגליון בתשו' ה' החביב ז"ל וז"ל ועיין בס' לקט הקמח בה' אבל במעשה שבא לידו ופסק דמתחי' למנות מיום השבת עי"ש. וכן הוראתי אנכי הצעיר במעשה שבא לידי בהר"ד חנן שבא ביום השבת וידע מפטירת אחיו נ"ע עכ"ל. גם ה' המגיה מוה"ר אלף המג"ן נר"ו בס' חיים שנים שם אחר ד' ה' המחבר ז"ל כ' וז"ל מנהגינו כפסק מרן דשבת עולה למנין ז' לענין ש"ק בשבת ואין חי' בין חל יום אחרון של יו"ט בחול או בשבת דעולה למנין ז' ונהרא נהרא ופשטיה וכמו שפסק ה' דברי אמת ז"ל בתשו' יו"ד סי' ב' עכ"ל. הצעיר רי"ח ישראל ס"ט:

חו"מ סימן יז

שאלה ידיע הא מלתא כי ראובן תושב עירנו מילאס יע"א נתלה ב"מ וחלי"ש והשאיר יתומים קטנים והנה אנחנו כמו ב"ד מכרנו כל המטלטלין ועשינו אותו מעות ומנינו אפוטרופוס ומסרנו בידו כל הממון לעשות בהם כפי אשר יורונו מן השמים והן עתה ראינו כי יש חובות ואחת מהנה שחייב לקונפ'אנייאה הקרואה מינ' מי'נפאט ורצינו לזכותם שיגבה מאלו המעות ואף כי אין נזקקין לנכסי יתומים אלא עפ"י ג' תנאים כמו שפסק מרן ח"מ סי' ק"ח וק"י וא"כ אף שהוא תוך זמנו שהוא א' מהג' תנאים צריך שיתקבל העדות בחיי אביהן שהוא ת"ז כמ"ש בסי' ק"ח. אמנם כיון שהוא בשטר הא קי"ל שמקיימין את השטר שלא בפני בעל דין כמ"ש בסי' מ"ו וכל שנתקיים השטר הרי הוא כאלו נתקיימה חתימתן בב"ד מזמן חתימתן של עדים כמ"ש הרשב"א הביאו הבאר הגולה. ועיין בסי' מ"ו בבאר הטב אות יו"ד בפני כו'. ועיין בסי' ע"ח דת"ז אפי' יתומים קטנים ם נפרעין מהם בלא שבועה אם היה מלוה בשטר או אפי' מלוה ע"פ אלא דאז צריך דנתקבל העדות בפניו. ועיין בבאר היטב דכן הסכמת כל הפוסקי' דנזקקין וכי בשטר אין צריך קבלת עדות מחיים וא"כ בדין גבי מי"ק ועם כי ראינו בזכור לאברהם ח"ג אות ג' דכתב די"א דעם דחזקה אין אדם פורע ת"ז מ"מ עביד א אינש דמתפיס צררי תוך הזמן ואפי' בשעת הלואה אמנם המ"ץ ז"ל כתב דהתפסת צררי דחיישינן אינו אלא בשעת המיתה. וכן כ' הב"י אה"ע סי' צ"ו וכה"ג דבשעת מיתה היה דנתלה לא הוה שהות דסמוך לעלות השחר נתלה בביתו ב"נ ומת ודומה למה פתאום. ומה גם באיש כזה דגלוי וידוע דלא נתלה ומת כי. אם בסיבת כי דחיקא ליה שעתא טובא ועל הכל כי היה איש נאמן בדבורו ופורע בזמנו ובסיבת דלא הי"ל לפרוע לא היה יכול לסבול צערו עד שהרג

את עצמו ומפיו אנו חיים שכן גילה דעתו מעיקרא א"כ ליכא למיחש גם לצררי. וכן ראיתי בא"ה סי' צ"ו בבאר הטב דאם נשבע הבעל שמעות אין לו לא חיישינן שהתפיס לה צררי עי"ש. וגם נ"ל דהכא לכ"ע ליכא למיחש לא לפרעון ולא לצררי ואף אם היה מלוה ע"פ לא אצטריך לקבלת עדות בחיים דמלוה זו היא דרבים דזה הקונפ'אנייאה הוא של חמשים אנשים ועשויה כהוגן דשבעה אנשים המה הנושאים ונותנים ועומדים על המשמר ומנהגם דכשנותנים איזה ממון לעסקא צריך שידעו כל השבעה וע"פ הסכמתם נותנים. וגם בזמן הפריעה צריך שידעו והסופר והקחשיבו המה יכתבו תכף בלי ספק ואף אם יתן הלוה איזה משכון צריך שידעו והכל בכתב ואם לא יכתבו תכף הכל יענשו בקנס ממון רב וגם מוציאים אותם ממינוים ואבדו שכרם. וגם זה הפנקס נעשה טאסיטיק כלו' רשום באיקימ'אט כדי דליהוי אמתא דמלכותא הן על הסופר והקאשירו וגם על כל הלוים לו' כי הפנקס יהיה נאמן ע"כ אשר ימצא כתוב והמה נאמנים ע"כ אשר יאמרו א"כ אמדנא דמוכח דנאמנים הם על הכל ופנקס אמת ידבר ומכ"ש דהא איכא שטרא והויא ת"ז דכך מנהגם דכותבים שטר משום התירא דרבית וגם בו"נו העשו' כהלכת הסוחרים ואביהם לא היה יכול להפטר כפי מנהג הסוחרים דבבו'נו לא יוכל לומר שום טענה. ובפרט בפנקס כזה דאם היה שובר או איזה טענה היה הכל בכתב דלא יש דבר קטן וגדול שלא הם כותבים ואי לזאת גמרנו בדעתינו ליתן רשות שיגבו מעותיהם בלי שום סירוב. אך עדיין הדבר תלוי עד דלעיין מר בהאי דינא ויאר עינינו בתורתו תורת חיים הכל מפורש למען דעת אמיתה של תורה ומאי דדעתו נוטה כי חסר לנו ספרי פוסקים ואנן לאו בתר מרן גרידא אזלינן:

עוד אנחנו שואלים ממעלתו כי יש חוב אחר שחייב לזה הקונפ'אנייאה של מינפ'אט בכת"י וחתימתו לבד וזה נוסחו מודה אני הח"מ קומו ריסיבי מיד פ' ופ' סך פ' והם ממעות של מינפ'אט בתו"ע ושו"ת עפ"י תקון הסדר הר' גינת ורדים ז"ל כו' באחריות ושעבוד וכו' וחו"ח וכו' ומעתה האמנתי עלי ועל ב"ך נאמנות גמורה ומפורשת כבע"כ כו' ואפי' נגד עדים כו' ומבלי לחייבם כו' ואפי' ח"ס כו' דלא כו' ודלא כו' בביטול כו' ובפי' כו' לדעת הרשב"א זלה"ה ומודה אני הח"מ איך קנו אחרים מידי קגו"ש במדל"ב בלמ"ע ובש"ת ע"ד המב"ה וע"ד הנ"ב וע"ד הבעל המעות הנז' לאשר ולקיים כל הנז"ל אי דיקלארו קי מי אובליגי אני הח"מ אה קי סיאה באלאבלי כתב ידי זה קומו סי פואירה איגו די קואל סיאה טריבונאל די טובאריט ולא משום שופרא דשטרי כתבתי הכי אלא כי זה חפצי ורצוני ליפות כח כתב ידי זה והכל כו' ע"כ יורנו המורה אי כת"י זה בלתי חתימת עדים נחשב כשטר ושיועיל הנאמנות על היתומים קטנים בלי שבועה או לפחות

בשבועה. ואת"ל דלא מהני להוציא מן היתומים כיון דליכא מהני תנאי הצריכים כדי להוציא מן היתומים ילמדנו רבינו אם הוא ת"ז אי יועיל כת"י זה כיון שאנו מכירים חתימתו ומקיימין שלא בפניו ונעשה כמי שנתקבלה עדות בחיי אביהם דלא יהא אלא מלוה ע"פ בעדים כיון דהוא ה"ז גבי אף מיתומים קטנים דכת"י זה אלימא. ובפרט שחוב זה הוא לעמיכ'פאט דליכא למיחש למידי כי נאמנים הם על פנקסם בלי שבועה אף להוציא מ"ק. ועיין בסי' ס"ט הוציא כתב יד הלוה על יורשיו כו' ואם הוא תוך הזמן כו' הואיל שנתקיים כתב יד אביהם גובה מהם הרי דקיום אחר מיתה מהני להוציא מהם. ואנן מה נענה כי אין אומן בלא כלים לא יש לנו לא כנסת לא מטה ש' לא חוקי חיים וכמה ספרים דמציינים איזה פוסקים ולא ידענא מאי אידון ביה. גם יש חוב שחייב לאלמנה אחת בכת"י כזה והוא אחר זמנו ומה נעשה לאלמנה כי צועקת ואינה לענה כי כן נא גבור יעשה עמנו חסד להשיב תשו' שלימה יפש"אק ועמו הסליחה על מאריך טרחא ושכמ"ה. נא"ה אליעזר יאודה ישראל ס"ט וזאת תשובתי אליו

חו"מ סימן יח

אות זה מדבר מקבלה ואילך זה כ"י ותוכו רצוף אהבה שואל ומשיב ע"ד הכסף שחייב המנוח המע"ל לקונפא"ניאה מינפ"אט אט שבמח"ק בשט"ע ועו' אחת בנ"י לבד אם יש להם זכות לגבות מיתי"ק הן מטעם שהוא תוך זמנו והן מטעם שהחוב הוא לרבים וז' אנשים הם הנושאים ונותנים בממון ואינם יכולים ליתן ולהפרע כי אם מדעת כולם כמבואר כל משפטי התנאי' שביניהם באורך בשאלה: וזאת ליאודה ואומר דיען שאני טרוד מכמה צדדים אלך אחרי הקוצרים לחוות דעתי הקלושה כי לעשות רצונו חפצתי והוא שהן אמת דלכאו' מטעם שהוא ת"ז אינו כ"כ ברור לזכות להם ולגבות מיתו"ק יען ראה ראיתי למוהראנ"ח ז"ל ה"ד הרב הכנסת ז"ל בח"מ סי' ע"ח הגהב"י אות ד' שנסתפק במקבל עליו מעות לתת ריוח קצוב בכל שנה אם מעט ואם הרבה לזמן קצוב אי אמרי' בזה חזקה אין אדם פורע ת"ז וכ' ע"ז ה' המאסף ז"ל וז"ל ומד' מוה"ר בח"מ סי' קכ"ד נר' דפשיטא ליה דלא אמרינן חזקה עכ"ל וטעמיה דה' מוהרימ"ט ז"ל הוא שלא נאמרה חזקה זו אלא דוקא בהלואת חו"ח משא"כ במלוה שעליה הש'לם ריוח אפי' דבר מועט עביד איניש דפרע גו זמניה לפי שהריוח שנותן הוא קבוע ובריא הזיקא וה' מוהראנ"ח לא היה מהבהב באותו הנדון אלא מפני וכו' אבל אדם הוצרך ליקח בריוח אפי' דבר מועט איכא למימר דמשלא הוצרך להם החזירם כו' דאדם עשוי להחזיר בתוך הזמן כדי להרויח הריבית אעפ"י שהוא. דבר מועט את"ד ז"ל וכ"ש בנ"ד דלפי הנראה הריוח אינו

דבר מועט אלא שראיתי למוהר"ר יהונתן ז"ל באורים סי' ע"ח או' ח' שאחר שהביא ד' מוהרימ"ט ז"ל כ' וז"ל וא"כ צ"ע בשט"ע שלנו אי לא דמייא לנדון של מוהרי"ט הנ"ל עכ"ל וא"כ אין בידינו להכריע ולהוציא ובפרט מיתו"ק ועו"כ ה' מוהרימ"ט ז"ל וז"ל מ"מ היכא שכותב בפנקסו כו"כ לויתי כו' ע עי"ש. וכאן לא פורש בשאלה אם הי"ל להמנוח הנז' פנקס לכתוב חובותיו: אמנם מטעם הב' שהחוב הוא לרבים ובמשפטי התנאי' וכל החזוקים הנז' בשאלה נלע"ד המעט הוא לזכות לקומפאניאה הנז' לגבות מהיתומים משו' דחששא רחוקה היא לו' שכבר נפרעו וחוזרי' לתבוע וחוטאי' ומחטיאים לאכול דלאו דידהו ואומדנא דמוכח היא כך עלה במחשבה תחי' אלא דאחר ההתבוננות היטב ראיתי דגם בזה לא יגהה מזור חדא דאזהרה שמענו מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים שאין לדון מכח האומדנא ובפרט להוציא מיתו"ק. ועוד וכי מציאות שקלת מעלמא והרי אפשר לעמו' הדבר ב ביחיד א' מבלי ידיעת העומדים על הפקודים ע"ז האופן דלעת ערב פרע הלוה לקאורו או לסופר בינו לבינו מבלי ידיעת שום אדם וזה קבלם והבטיחו ללוה לכותבו בפנקס למחר ולחזור לו השטר או הכ"י ואחר ששמע וראה בבקר השכם שכבר נלב"ע ואע"ל אומר בלבו בעצת היצה"ר שלא להגיד לשום נברא מזה כיון שהוא מלתא דלא עבידא לגלויי והוא חוטא ולו לו משום דיצרא דממונא תקיפא וצרי' נגר ובר נגר למכפייה. באופן דשוטטתי בכל פינות ותרופה לא מצאתי להוציא ולגבות מיתו"ק ואפי' בשבועה כידוע וכל מ"ש מר בענין התפסת צררי ורצה לדמותו למת פתאום לדידי לא דמיא כלל ולא יכולתי להאריך בביטולו הנלע"ד כתבתי הצב"י. רי"ח ישראל ס"ט שייך לח"מ ס' יט

את זה שלח אלי מ"ד כמוהר"ר מיכאל יאודה שולם נר"ו פה עיה"ק ירושת"ו בש' התקצ"ד:

כתב הטור ח"מ סי' ק"ו התופס לב"ח במש"ל כגון ראובן כו' לא קנה ואם ראובן חייב ג"כ ליאודה מהני מה שתפס לצורך שמעון אעפ"י שלא תפס לצורך עצמו מגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ע"כ וכתב הרב"י ז"ל וז"ל וי"ל בלשון רבינו שכתב אעפ"י שלא תפס לצורך עצמו וכו'. דמשמע דטפי עדיף כשתפס לצורך עצמו כו' וי"ל דהכי קאמר לא מבעיא אם תפס בבת א' כשיעור מה שחייב וכשיעור מה שחייב לחבירו דמגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה אלא אפי' שתפס לחוב חבירו ולא לחובו דהשתא אין לו תפיסת יד בנכסים הללו שתפס אפי"ה קנה דמגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לאחריני כנ"ל עכ"ל ועיין להרב"ח מ"ש בכונת רבי' הטו' ובסו"ד כ' וז"ל וכל זה דלא כמשמעות מדברי הרב"י דאמרי' מיגו אפי' בתופס ביותר ממה שחייב לתופס דליתא אלא כדפי' עיקר

והוא דבר פשוט כו' עכ"ד. וכ"כ ראיתי לגדולי הפוסקי' שהקשו כן להרב"י שממשמעות הש"ס לא משמע אלא שיכול לתפוס לחבירו דוקא כשעור מה שיכול לתפוס לעצמו ועיין לה' כנה"ג ולע"ד נראה להליץ בעד הרב"י שהוציא דין זה דאף שתפס לחבירו יותר מכדי שעורו שחייב לו שיכול לתפוס הוא מדמצינו בש"ס מחלוקת ר"ן ור"י במגביה מציאה לחבירו שר"ן ס"ל דלא קנה חבירו דהוי תופס לבע"ח ור"י ס"ל דקנה חבירו וכתבו התוס' אע"ג דר"י ס"ל בפ' הכותב ובפ"ק דגיטין דהתופס לבע"ח ל"ק היינו דוקא היכא דלא שייך מגו דזכי לנפשיה כו' אבל במציאה דאיכא מגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבירו ור"ן לא ס"ל מגו דאי בעי זכי לנפשיה כו' ולכך אמר במגביה מציאה דל"ק חבירו ובמגביה מציאה לו ולחבירו ס"ל לר"ן דקנה חבירו דאעפ"י דאי בעי זכי לא ס"ל מגו דזכי לנפשיה ס"ל ולכך כשהגביה לו ולחבירו קנה חבירו מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה וכמ"ש רש"י ז"ל בפ"ק דמציעא בסו' ד"ט וז"ל בד"ה אא"ב מעני לעני מחלוקת דאמרי רבנן לא אמרי' מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה אלא היכא דהגביה לדעת שניהם כגון שנים שהגביהו מציאה דאמרי' בה לעיל גבי בזמן שהם מודים חולקין כו' דטעמא משו' מגו דזכי בהגבהה זו לנפשיה זכי נמי לחבריה אכל מגו דאי בעי הוה זכי לנפשיה זכי לחבריה לא אמרי' ע"כ. מעתה נראה לע"ד לו' דס"ל להרב"י כמו שמצינו לר"ן דאף דס"ל דאי בעי זכי לא אמרינן כשהגביה לו ולחבירו ס"ל דקנה חבירו מגו דזכי לנפשיה כו' וכ"כ ר"י דס"ל דאמרי' נמי מגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ס"ל נמי כשתפס בבת א' לו ולחבירו אף דהוי כשיעור מה שחייב לו וכשיעור מה שחייב לחבירו נמי כיון דהוי בבת א' קנה לחבירו כמו שמצינו לר"ן דאף דס"ל דלא אמרי' מגו דאי בעי וכו' כשהגביה לו ולחבירו קנה חבירו אעפ"י דלא ס"ל מגו דאי בעי כו' וכ"כ ר"י דס"ל מגו דאי בעי כשתפס בבת א' כשיעור חובתו וחובת חבירו קנה לחבירו כיון דהוי בבת א' זהו נלע"ד:

וראיתי לאחד המיוחד מרבני דורינו כמוהרש"ך נר"ו שהקשה להרב"י מסוגייא אחרת דגרסינן בפ' דגרסינן בפ' מרובה ד"ע אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי דכפריה ואמרי נהרדעי אורכתא דלא כתיב ביה זיל דון וזכי ואפיק לנפשך לית בו משא מ"ט דא"ל האיך לאו בע"ד דידי את אמר אבייי ואי כתיב ביה למחצה לשליש ולרביע מגו דמשתעי דינא אפלגא משתעי דינא אכולא אמר אמימר אי תפס לא מפקינן מיניה רב אשי אמר כיון דכתביה ליה כל דמתעני מן דינא קבילית עלי שליח שויה ואיכא דאמרי שותפא שויא למאי נ"מ למתפס פלגא ע"כ ופי' רש"י ז"ל רב אשי פליג עלי דאמימר כיון דכתב קבילית עלי שליח שויא ולכך אי תפס מפקינן מיניה וללישנא קמא נמי אי

תפס משל נאמן מפקינן מיניה דהא שליח בעלמא הוא והוי כתופס לבע"ס ופירש"י עו' למתפס פלגא ממון שהביא אם רוצה לעכב חציו ע"כ הרי לך בהדייא דאפי' בשותף קאמר למתפס פלגא אלמא בפלגא דחבריה לא מהניא ליה תפיסה כי אם בפלגא של חלקו ולא אמרי' מגו דזכי לנפשיה כל כה"ג לזכות ביתר על חלקו עכ"ד מוהרש"ך נר"ו משמע מדברי הרב הנז' דהאי א"ד דאמר שותפא שויא ר"ל שותפא שויא ממש ויכול לגבות ממנו בדינא ובדיינא פלגא מממונא וכל לגבי דידי אחר המחי' אינו דאם איתא להא דשויא שותפא ממש מאי האי דקאמר למאי נ"מ למתפס פלגא הי"ל למאי נ"מ לגבות מהנפקד פלגא דהוי רבותא טפי דבאומרו למתפס משמע דוקא אם תפס הוי שותפא למתפס פלגא הא אם לא תפס אינו יכול לגבות כלל אפי' פלגא ועו' אי כונת שותפא שויא הוי כמו שהבין הרב הנז' נר"ו הוי הפך מממרת אביי דאמר אביי ואי כתב ביה למחצה לשליש ולרביע מגו דמשתעי דינא אפלגא משתעי דינא אכולא ולא משמע מהסוגייא דפליגי הא"ד על ממרת אביי ועו' אף את"ל דפליגי היה לו להרב הנז' להביא סיעתא מהאי ממרת דאביי דהוי הלכתא להרב ולא לאקשויי להרב מהא"ד דלא הוי הלכתא כדאיתא התם והלכתא שליח שויא לכן נלע"ד דכונת הש"ס דקאמר דכשכתב ליה כל דמתעני מן דינא קבילית עלי שותפא שויא הכונה לו' דכשתפס דוקא שותפא שויא אבל כשלא תפס לא שויא שותפא ולא כלום ובזה לא הוי הפך ממרת אביי ולא הוי קושיא להרב"י כלל:

עוד ראיתי להרב כמוהרש"ך נר"ו שהביא קו' הראשוני' שהק' לרש"י ז"ל דיימר בר חשו שמפורש יוצא שאפי' שהתופס נעשה שליח מהמלוה לא מהניא ליה תפיסה ואחריהם קמו גדולי האחרונים מליצי יושר עליה דרש"י ז"ל ושלשה המה מטיבי מוהרשד"ם חא"ה סי' קס"ב והרב"ח ומוהר"א ששון סי' ס"ז באומרם דלעולם אם עשאו שליח בעדים וראיה הכי נמי דמהנייא ליה תפיסתו כוותיה דרש"י ז"ל וההיא עובדא דימר בר חשו מיירי שלא עשאו שליח בעדים וראיה יעו"ש ולזה הק' הרב הנז' לגדולי האחרונים הנזכרים דלא ניתן ליאמר האי תירוצא מסוגיין דפ' מרובה ד"ע דאמרי' התם אמרי נהרדעי אורכתא דלא כתיב בה זיל דון ואפיק לנפשך לית בה מששא מ"ט דא"ל האיך לאו בע"ד דידי את כו' אמר אמימר אי תפס לא מפקינן מיניה רב אשי אמר כיון דכתביה ליה כל דמתעני מן דינא קבילית עלי שליח שויא כו' ופירש"י ר"א פליג עליה דאמימר כיון דכתב קבילית עלי אלמא שליח שויא הילכך אי תפיס מפקינן מיניה ולפי פי' זה הוי דינא כר"א שהוא בתרא ושמעינן מיניה שהתופס לבע"ח ל"ק אפ' עשאו שליח בעדים וראיה והוא שליח ובא בהרשאתו והוי. הפך תירוצם מהרב"ח והרב מוהר"א ששון ומוהרשד"ם ז"ל וצ"ע:

ואעג ואומר לעג"ד אחר המחי' לא ראיתי מזה הסוגיא שום קושיא להרב"ח ז"ל דהרב"ח ז"ל לא קאמר דכשהרשהו בעדים וראיה ס"ל לרש"י ז"ל דמצי תפיס אף דלא כתב ליה זיל דון זכי ואפיק לנפשך אלא דוקא ס"ל בס' רש"י ז"ל דוקא כשכתב ליה זיל לון זכי כו' דאז אינו יכול לבטל של שליחותו דאז השליח הוי כבעלים ממש אז יכול לתפוס אף דהוי חב לאחרים וכן נראה בהדייא מלשונו הטהור מהרב"ח ז"ל דכתב וז"ל ולא ידעתי למה לא נפרש דדעת רש"י הוא דבאומר לו בע"פ זיל תפסא הוה ליה נמי בכלל קופץ מאליו דכיון שלא עשאו שליח בהרשאה ויש לחוש שמא ביטל המלוה השליחות קודם שיתפוס לאו כ"כ לחוב לאחרים ובכה"ג מיירי הך עובדא דימר בר חשו אבל עשאו שליח בהרשאה דהקנה לו הממון שיש לו ביד פלוני הו"ל כאלו נתנם לו במתנה ולא יוכל לבטל השליחות השתא ודאי השליח חשוב כמו הבעלים בעצמן ויכול לתפוס עכ"ל הרי לך בהדייא דמ"ש הרב"ח ז"ל לתרוצי ס' רש"י ז"ל דכשהרשהו יכול לתפוס הוי דוקא כשהקנה הממון לשליח דהיינו דכתב ליה זיל דון זכי ואפיק לנפשך כו' דאז הוי כבעלים ממש ואינו יכול לבטל השליחות אבל כשלא הקנהו לשליח ולא כתב ליה זיל דון זכי כו' אז ס"ל להרב"ח בעד רש"י ז"ל אף שעשאו שליח בהרשאה דהיינו דכתב ליה כל דמתעני מן דינא קבילית עלי ולא כתב ליה עוד אינו יכול לתפוס דהוי כשליח בעלמא ולא הוי כבעלים דאלת"ה למה האריך בלישניה הרב"ח ז"ל וכ' וז"ל אבל עשאו שליח בהרשאה דהיינו דהקנה לו הממון שיש לו ביד פ' הו"ל כאלו נתנם לו במתנה ולא יוכל לבטל השליחות השתא ודאי השליח חשוב כמו הבעלים בעצמן וכו' דהיה די לו כשיאמר אבל עשאו שליח בהרשאה ולא עוד למאי אצטרי' כל כי האי אריכות בלישניה אלא ודאי כדפירשנו אלא דאדרבא תמיהא לי מלתא טובא דלמה לא הביא הרב"ח ז"ל סיעתא לתירוצו לס' רש"י ז"ל מהאי סוגייא דפ' מרובה ולכאורה צריך ישוב:

וראיתי להר"ב בית הלוי בכללי המגו דל"ו הק' קו' התוס' ורצה להליץ בעד רש"י ז"ל דר"ח ס"ל דאף בדאית ליה מגו ל"ק כיון דהוי חב לאחרים וא"כ ק"ל לרש"י כיון דאיכא מגו אמאי ל"ק לכך פירש"י ז"ל מאחר שלא עשאו שליח ואה"ן דאם עשאו שליח קנה את"ד לכאורה לא זכיתי להבין דבריו דהא ר"ח לא ס"ל כלל טעמא דמגו דהא בפ"ק דגיטין מוקמי פלוגתא דר"א ורבנן דפליגי בתופס לבע"ח עד דדחי ליה ר"פ דילמא במגו פליגי א"כ מאי הוק' לו לרש"י ז"ל כיון דאיכא מגו אמאי ל"ק כיון דלר"ח לא ס"ל טעמא דמגו ועו"ק לע"ד כיון דלר"ח לא ס"ל טעמא דמגו א"כ אף דעשאו שליח ל"ק דהוי תופס לבע"ח ואיך אמר מאחר שלא עשאו שליח ל"ק דמשמע דכשעשאו שליח קנא בתמיהא. ועו"ק לע"ד דבמתני' דקתני אמר זכתה לי שדי זכתה לו לס' ר"ח דלית ליה מגו ודאי

דס"ל דטעמא דמתני' הוי משו' תופס לבע"ח והוי אף דעשאו שליח א"כ מאי מק' רש"י לר"ח מאי דמתרצת למתני' תריץ ג"כ לר"ח באופן שלכאורה לא זכיתי להבין דברי הר"ב הלוי ז"ל. וראיתי להר"ב בית אברהם ז"ל דרצה להליץ בעד רש"י ז"ל וז"ל ואם היתה דעת הדיוט הוה מכרעת הוה אמינא דההיא דימר בר חשו לא קשיא לרש"י כשנבין דברי רש"י שכתב חשו שם האיש מה כונתו בזה ומאי האיש דקאמר והו"ל למימר שם איש ועו' שבכל הדפוסים שלפנינו כתוב א"ל לשלוחיה זיל תפסא ניהליה והולל זיל תפסא ניהלי המדבר בעדו אשע"כ מוכרח לו' דהבע"ח היה חשו ולא ימר וז"ש רש"י חשו שם האיש שם המלוה וימר אמר לשלוחו שיתפוס בשביל אביו. אמנם חשו שהוא הבע"ח לא אמר לו דבר ונמצא דלא היה לו שלוחו של חשו אבל אה"נ דאי חשו היה עושה אותו שליח הוה מהני תפיסתו עכ"ל לכאורה לא זכיתי להבין דבריו ולא ידעתי איך יצאו מפי קדוש דברי' כאלו דאם איתא לדברי ה' ז"ל דחשו דוקא היה המלוה למה נקט הש"ס בתחי' שם ימר ללא צורך כיון דחשו היה המלוה והכי הו"ל להש"ס למימר חשו הוה מסיק זוזי בההוא גברא ומדנקט בהאי לישנא ימר בר חשו משמע דימר דוקא היה המלוה ואין צריך לפנים וצ"ע:

עוד כתב הר"ב הנז' וז"ל אכתי איכא למידק בדברי הרא"ש שכתב דאפי' עשאו שליח בהרשאה לאו כ"כ לזכות לזה ולחוב לזה והביא ראיה מההיא דימר בר חשו ומעני לעני מחלוקת דמנ"ל להרא"ש דההיא דימר וההיא דהנה לי איירי שעשאו שליח בהרשאה הא התם לא אמ"ל כי אם זיל תפסא וכן תנה לי לבד והיכן הוזכר שהיה שליח בהרשאה והרב"ח דמדהביא אח"ך כו' יעו"ש וכתב הר"ב בית אברהם דתמוהים דברי הב"ח דהרי הרא"ש ז"ל הוכיח דינו בהדייא מההיא דימר כו' ואיך נאמר דיליף מדין ר"ח דבסמוך והר"ב בית אברהם רצה להליץ בעד הרא"ש דהנה ימר עשאו שליח לשלוחו ואמר לו זיל תפסא ואפי' שיהיה בלא הרשאה ס"ס שליח שויה ונמצא דהשליח לא תפס מדעתו אלא עפ"י דבורו של מלוה ועכ"ז חזינן דאמרי ליה רבנן לשליח את תופס לבע"ח במש"ל והרי הוא אינו תופס מדעתו ואיך אמרו לו מאמר את תופס כיון דבשליחות ימר תופס אלא ודאי דאין יד השליח כמשלח לחוב לאחרים והו"ל כאלו הוא תופס מעצמו בלתי רשות המלוה וכיון שכן אפי' יכתוב לו הרשאה ויאמר לו ידך כידי לא מהני דלחוב לאחרים אין יד השליח כיד המשלח ולא מהני אמירתו שאמר לו ידך כידי עכ"ל. לענ"ד נראה דמה שרצה להשוות הרב ז"ל בס' הרא"ש דכמו שאמרו התם בעובדא דימר דאמ"ל לשלוחו את תופס לבע"ח במש"ל דהוה שליח בלא הרשאה ה"ה נמי אף בשליח בהרשאה לעד"ן שהוא הפך סוגיין דקמא דאמר אמימר אי תפס לא מפקינן מיניה ר"א אמר כיון דכתביה

ליה כל דמתעני מן דינא קבילית עלי שליח שוייה ע"כ. ועיין מה שפי' רש"י ז"ל בזה הרי לך בהדייא דיש הפרש גדול דכשהוי שליח בלא הרשאה היכא דהוי שליח בהרשאה א"כ איך כ' ה' ז"ל דכיון דאמרו ליה לשלוחיה דימר דהוה בלא הרשאה את תופס לבע"ח במש"ל ה"ה נמי היכא דהוי בהרשאה ולכאורה צ"ע:

וראיתי מה שרצה להליץ הרב הנז' דס"ל להרא"ש ז"ל דמסתמא ימר עשאו שליח בעדים דאל"ה למה הוצרכו רבנן למימר את תופס לב"ע במש"ל הו"לל לאו בע"ד דבעל הספינה את ומוכרח לו' דעשאו שליח בעדים ומה לי עשאו שליח בעדים מה לי כתב הרשאה עכ"ל. לענ"ד נ"ל דלאו הכרח הוא כלל דהו"לל לאו בע"ד דבעל הספינה את דאדרבא ס"ל להרא"ש דבתופס לא שייך למימר לאו בע"ד דידי את דכ"כ הרא"ש ז"ל בפ"ק דמציעא וא"ת איך יכול לתפוס בלא הרשאה לימא ליה לאו בע"ד דידי את שהרי אין תובעו לדין להוציא ממנו כלום שיוכל לומר אין להשיב לך כיון דאין לך הרשאה אלא הולך ותופס משלו ולא מצי אמר ליה החזיר לי מה שתפסת כיון דאין לך הרשאה ע"כ הרי לך דס"ל להרא"ש דבתופס לא שייך למימר לאו בע"ד דידי את א"כ איך אומר הרב ז"ל בס' הרא"ש כיון דהו דהו"לל להו בע"ד דידי את מוכרח שעשאו שליח בעדים וצריך ישוב גם בזה:

והרב קול אליהו ז"ל ת' בעד רש"י ז"ל דמ"ש כדאמרי' בכתובו' הכונה דהתם הוי חב לשנים והכא במתני' הוי ג"כ חב לרבים דהיינו מציאה דאם לא היה מגביה זה היו מגביהים אותו כל ישראל וכו' ע"כ וכתב דמצא למוהרשד"ם ז"ל חח"מ סי' ר"ט דס"ל הכי לכאורה לענ"ד ק' טובא דמציאה לא הוי חב לרבים דאחר הוא דעתיד למצוא אותה והוי חב לא' ועו' אפי' את"ל דהוי חב לרבים הוי זה התירוץ הפך סוגייא דגיטין דמשמע התם דאפי' הוי לא' דהיינו לאדון בלבד אפי"ה תופס לבע"ח במש"ל וצ"ע. עוד רצה לתרץ ה' הנז' דמ"ש רש"י ז"ל כדאמרי' בכתובו' הכונה דק"ל ממתני' דאמאי ל"ק להכי פי' כדאמרינ' דהתם פי' דלאו כ"כ לזכות לזה ולחוב לזה והתם הוי שליח ה"נ טעמא דל"ק במתני' הוא משום דלאו כ"כ וכו' ע"כ באמת נוראות נפלאתי בדברי הרב ז"ל דאם כדבריו מאחר שנותן טעם דאף באם נעשה שליח ל"ק כדאמרי' בכתובו' דהתם פי' דלאו כ"כ לזכות לזה ולחוב לזה והתם הוי שליח וכ"כ הוי טעמא דמתני' א"כ מאי האי דכתב עו' רש"י ז"ל מאחר שלא עשאו אותו הנושא שליח לתפוס דמשמע דאם עשאו שליח קנה והוא הפך ממה שפי' הרב ז"ל דכפי פי' אף אם עשאו שליח ל"ק באמת לא ידעתי מה בא לתקן בזה הפי' ואדרבא לחזק עו' קו' רש"י ז"ל וצ"ע:

עוד הביא ה' ק"א ז"ל מה שהק' הר"ב בית הלוי ז"ל למוהרשד"ם דמההיא דגיטין לא משמע הכי דהתם בגיטין אף דהיה יודע דהיה חב לאחרים ל"ק ורצה לתרץ הרב הנז'

וז"ל ואין נסתר מההיא דגיטן דכבר אמרי' התם וא"ת משנתינו כל האומר תנו כזכו דמי. הרי להדייא דהתם אמרי' דקנה משום תנו כזכו דמי ומה זו תמיהא על מוהרשד"ם ע"כ ולי ההדיוט לא ידעתי מאי מתרץ בזה במאי דאמרי' התם וא"ת משנתנו כל האומר תנו כזכו דמי דכונת הש"ס הוא דטעמא דאמרו במתני' דקנה משום דתן כזכי ואי לא. הוה אמר תן דהוי כזכי ל"ק משום תופס לבע"ח אף דהוי חב לא' דהיינו לאדון לבד וא"כ מאי מתרץ בזה לקו' הר"ב בית הלוי ז"ל במאי דאוקמיה הש"ס למתני' משום דאמר תן דהוי כזכי ולכאורה דבריו נעלמו ממנו ובאו עלי כהר תבור ולא זכיתי להבין מה הבין הרב ז"ל בכונת הש"ס. גם הביא הרב מה שהק' הר"ב גידולי תרומה להרא"ש דסתר אהלו ממ"ש בפ' המביא ד' י"ד למ"ש בפ"ק דמציעא ורצה לתרץ דהרא"ש ז"ל לא פליג עליה דהרי"ף אלא במ"ש הרי"ף ותקנה זו שהתקינו ע"ז כתב דלא הוי תקנה אלא מד מדינא כו' יעו"ש לענ"ד ליתא דכיון דכתב הרא"ש ז"ל בפ"ק דמציעא דבמקום שאינו חב לאחרים מדינא קנה ולא מתקנה והביא סיעתא לדבריו מימרת ר"י משמע להדייא דס"ל דאף בדאיכא ממון הרבה ללוה קנה מדינא כמו שהביא סיעתא ממימרת ר"י וזה הוי הפך ממ"ש הרא"ש ז"ל בפ' המביא ועיין להרב"ח שתי' תי' נכון ע"ז שבודאי הגמור לגבי דידי זהו כונת הרא"ש באמיתות ואין צריך לפנים:

תו הקשה הרב הנז' להר"ב עין יהוסף וז"ל וא"כ דכשתפס בבת א' אף דליכא מגו בכולם הא התם בפ"ק דמציעא דאמר ר"ח ב"א אמר ר"י המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו וכו' וכתבו הפוסקי' דאליבא דר"י אמרי' מגו דאי בעי זכי לנפשיה וכו' ל"ל הכי הפך ר"ן לימא לעולם דלא אמרי' מגו דאי בעי זכי והמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו משום דתפס כל המציאה בבת א' ואיכא למימר מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ומתנ' דאמר תנו ולא זכי ולעולם דבהכי קנה מטעם מגו דזכי לנפשיה דהא בבת א' ומדלא תי' הכי מש' דאין חילוק בין תפס בבת א' לתפס א' א' לענ"ד ליתא דהא ר"ן ס"ל דאף דלא אמר' מגו דאי בעי זכי לנפשיה כו' מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ס"ל וכמ"ש רש"י בד"ה אא"ב מעני לעני מחלוקת יעו"ש א"כ אי הוה אמרי' דטעמא דר"י דאמר המגביה מ"ל קנה משום דתפס כל המציאה בבת א' ואיכא למימר מגו דזכי לנפשיה כו' א"כ ר"ן אמאי אמר המגביה מ"ל ל"ק כיון דס"ל האי טעמא דר"י דמגו דזכי לנפשיה וכו' אלא ודאי דטעמא דר"י הוי דוקא דס"ל מגו דאי בעי זכי לנפשיה דאלת"ה היכי פליגי ר"ן ור"י במגביה מ"ל דחד אמר קנה וח"א לא קנה זהו הנלע"ד:

גם מה שרצה לפרש בדברי הרב"י הרואה יראה דוחק פי' ואינם סובלים דברי הרב"י ז"ל זה הפי'. גם מה שרצה לתרץ במ"ש הב"י ז"ל דלכ"ע אמרי' מגו דאי בעי ורצה לתרץ דר"ן

הדר ביה ממ"ש דטעמא דרבנן דמעני לעני מחלוקת ל"ק הוא משום דלא אמרי' מגו דאי בעי והדר ביה מההיא כו' יעו"ש והמעיין יראה דאי אפשר לו' כן בר"ן דחזר בו כמו שיש להכריע מסוגיין במציעה ואין צריכה לפנים דדבר פשוט הוא ועיין בתו' בד"ה ולימא מר כו':

תו הביא הרב ז"ל מה שרצה לתרץ הר"ב מחנה אפרים ז"ל בעד רש"י ז"ל ואמר דבפ' הכותב לא איירי בתופס ממון אלא בתופס מטלטלין דאפי' תפס המלוה גופיה לא זכה בהם זכייה גמורה דהא אי אתניסו הוי באחריות הלוה ואין לו בהם אלא תפיסה בעלמא למשכון לבטחון מעותיו וכיון דאפי' מלוה גופיה לא זכה שום זכיה גמורה לא מהני ביה שליחות משא"כ בממון ע"כ ודחה דבריו ה' ז"ל דמנ"ל דרש"י ז"ל איירי בתפס מטלטלין כו' אם איתא דרש"י הכי "ל דכי אמרי' התופס לבע"ח במש"ל ל"ק איירי בתפס מטלטלין ול"ק משום דהמלוה גופיה אין לו זכייה בהם דלבטחון מעותיו קיימי אמאי נקטו בלישנייהו במש"ל אפי' אם לא יהיה התופס חב לאחרים מ"מ כיון דמטלטלין נינהו לא מצי משוי שליח וכדקי"ל בעלמא דאין הרשאה נכתבת על המטלטלין כו' יעו"ש. לענ"ד דבריו קשים להולמן במ"ש וכדקי"ל בעלמא דאין הרשאה נכתבת על המטלטלים הרי בהדייא גרסינן בפ' מרובא ד"ע איכא דאמרי אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי דכפריה טעמא דכפריה דמיחזי כשקרא אבל לא כפריה כתבינן וכן פסקו כל הפוסקי' ואיך כתב הרב ז"ל וכדקי"ל בעלמא דאין הרשאה ככתבת על המטלטלים וצ"ע:

חו"מ סימן כ

וזאת תשובתי אליו:

חוה הוית האי דבדיק לן מר ניהו רבה מה אענה ומה אומר ואני בער ולא אדע כי עני ואביון אנכי ובביתי אין לחם ואין שמלה. מכיר אני את מקומי ומיעוט ערכי עלי פחות שבערכין קטן הכמות והאיכות בריה קלה וא"כ איפוא אנא אני בא באתר די זקוקין דנורא ובעורין דאשא רב גובריה ורב חיליה כל השומע יצחק לי כי יאמרו מה לך פה מי אתה ואנה תלך מקום אשר דבר המלך ודתו אש דת כי תלך במו אש ולא תכוה חיישינן לקלקולא כי ע"כ זחלתי ואירא מחוות דעי זאת תו' העו'לה ומה אעשה ואין אני ן' חורין כדי ליפטר דחוששי לי מחטאת לעבור בלאו דלא תסור כי כן ציותי ומציתו עלי חובה כי ע"כ לבלתי סור מן המצוה שמתי פני כחלמיש ואדון לפניו בקרקע כפי אשר תשיג יד עני וכתב לה ואת אשר יבחר בו מר ניהו רבה ויקירא הוא הקדוש יקריב אליו כי לו משפט הגאולה:

כתב מני"ר שיחיה עמ"ש הרב"ח בסו"ד וז"ל. וכל זה דלא כמשמעות מדברי הרב"י דאמרי' מגו אפי' בתופס ביותר ממה שחייב לתופס דליתא אלא כדפי' עיקר עכ"ד. ומני"ר רצה להליץ בעד הרב"י ז"ל שהוציא דין זה דאף שתפס לחבירו יותר מכדי שיעור שחייב לו שיכול לתפוס הוא מדמצינו בש"ס מחלוק' ר"ן ור"י במגביה מציאה לחבירו שר"ן ס"ל דל"ק חבירו דהוי תופס לבע"ח במש"ל ור"י ס"ל דקנה חבירו וכתבו התוס' אע"ג דר"י ס"ל בפ' הכותב ובפ"ק דגיטין דהתופס לבע"ח ל"ק היינו דוקא היכא דלא שייך מגו דזכי לנפשיה אבל במציאה דאיכא מגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ור"ן לא ס"ל מגו דאי בעי זכי לנפשיה ולכך קאמר במגביה מציאה דל"ק חבירו ובמגביה מציאה לו ולחבירו ס"ל לר"ן שקנה חבירו דאעפ"י דאי בעי לא ס"ל מגו דזכי לנפשיה ס"ל ולכך כשהגביה לו ולחבירו קנה חבירו מגו דזכי לנפשיה כו' וכמ"ש רש"י ז"ל בפ"ק דמציעא ד"ט ד"ה אא"ב מעני לעני כו' עי"ש ולפי כל האמור נר' דס"ל להרב"י כמו שמצינו לר"ן דאף דס"ל דאי בעי זכי לא אמרי' כשהגביה לו ולחבירו ס"ל דקנה חבירו מגו דזכי לנפשיה וכו' וכ"כ ר"י דס"ל דאמרי' נמי מגו דאי בעי זכי לנפשיה ס"ל נמי כשתפס לו ולחבירו בבת א' אף דהוי כשיעור מה שחייב לו ומה שחייב לחבירו נמי כיון דהוי בבת א' קנה לחבירו כמו שמצינו לר"ן וכו':

ולע"ד אחרי המחי"ר לא כן ידמה דדוקא ר"ן מגו דאי בעי לא ס"ל אבל מגו דזכי ס"ל אבל ר"י דס"ל דאמרי' מגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה א"כ דוקא כשתפס לחבירו כשיעור מה שחייב לו קנה חבירו מטעם דאי הוה בעי וכו' אבל כשתפס כשיעור מה שחייב לו ולחבירו ס"ל לר"י דלא קנה חבירו כיון דלא מצי זכי לנפשיה את כל מה שתפס וכמ"ש הרב"ח ז"ל. אלא אי אתמר הכי אתמר דהרב"י ז"ל הוציא דין זה דאף כשתפס כשיעור מה שחייב לו ולחבירו דקנה חבירו והוא כס' ר"ן דר"ן ס"ל דהמגביה מציאה לו ולחבירו קנה חבירו במגו דזכי לנפשיה וכו' וכ"כ כשתפס כשיעור מה שחייב לו ולחבירו קנה חבירו במגו דזכו לנפשיה כו' דדוקא כשתפס לחבירו ולא לו ל"ק חבירו דליכא מגו דזכי לנפשיה כיון דלא זכה בו כלום אבל כשתפס לו ולחבירו דאיכא מגו דזכי לנפשיה אה"ן דס"ל לר"ן דקנה חבירו במיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה כנ"ל לע"ד ברור בכונת הרב"י ז"ל:

ושוב אחרי כתבי ראיתי לה' ש"ך ז"ל שכ' וז"ל ונלע"ד שהדין עם הב"י והע"ש דכיון דאית זכייה בהגבהה זו זכי נמי לחבריה אפי' יותר ממה שיוכל לזכות לעצמו דאע"ג דלא שייך מגו דהא אפי' מ"ד דלא אמרי' מגו דאי זכי לנפשיה וכו' מודה דהיכא דזכי לנפשיה מידי זכי לחבריה אפי' מה דלא מצי למזכי לנפשיה וכדמוכח ד"ח ע"א מרבא דפליג ארמי

ב"ח וכן סו' ד"ט מר"ן דאותיב לעולא וכדפירש"י שם עי"ש דלא ס"ל מגו ואפי"ה ס"ל גבי טלית שהגביהו ביחד דאע"ג דהתם לא יוכל לזכות בטלית רק החצי שלו זכי לחבריה אידך פלגא מטעמא דכיון דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ואעפ"י שאפשר לדחוק ולחלק אין נ"ל לחלק אלא פשטא דש"ס ריהטא כהב"י כו' עכ"ל ויעלוז לבי שכיונתי לדעת עליון: עוד ראיתי בד"ק שהצריך עיון להרב בית אברהם ז"ל שרצה להליץ בעד הרא"ש ז"ל דס"ל דמסתמא ימר עשאו שליח בעדים דאל"ה למה הוצרכו רבנן למימר את תופס לבע"ח במש"ל הו"לל לאו בע"ד דבעל הספינה את ומוכרח לו' דעשאו שליח בעדים דלאו הכרח הוא דהו"לל לאו ב"ד דבעל הספינה את דאדרבא ס"ל להרא"ש ז"ל דבתופס לא שייך למימר לאו בע"ד דידי את שכ' הרא"ש וז"ל ולא שייך להקשות לימא ליה לאו בע"ד דידי את שהרי אין תובעו לדין להוציא ממנו כלום שיוכל לו' אין להשיב לך כיון שאין לך הרשאה אלא הולך ותופס משלו ולא מצי אמר ליה החזיר לי מה שתפסת כיון דאין לך הרשאה ע"כ: ואען ואומר דמ"ש הרא"ש ז"ל דלא שייך לו' לאו בע"ד דידי את היינו דוקא באפוטרופוס דכיון דמן הדין יכול לתפוס א"כ הולך ותופס משלו וכיון דתפס שוב לא מצי אמר ליה החזיר לי מה שתפסת כיון דאין לך הרשאה לא כן בעובדא דימר שהתופס היה שליח דמן הדין אינו יכול לתפוס כס' הרא"ש ז"ל ואפי"ה בא זה ותפס אה"ן דס"ל להרא"ש דמצי אמר ליה החזיר לי מה שתפסת כיון דלאו בע"ד דידי את אלא ודאי שהיה בעדים וכמ"ש הרב ב"א ז"ל:

שוב מצאתי ראיתי למוהרשד"ם ז"ל סס"י קס"ב שכתב וז"ל. גם שאפשר לו' שאני אפוטרופוס דכיון שבתו' אפוטרופוס באו הנכסים לידו נימא שידו יד היורשים ונכסים בחזקת יורשים קיימי בידו וכו' עכ"ל הרי מבואר כמ"ש אני עני. עוד ראתה עיני ע"ע שהק' הר"ב בית הלוי ז"ל קו' התוס' והוא ז"ל רצה להליץ בעד רש"י דר"ח ס"ל דאף בדאית ליה מגו ל"ק כיון דהוי חב לאחרי' וא"כ ק"ל לרש"י כיון דאיכא מגו אמאי ל"ק ולכך פירש"י ז"ל מאחר דלא עשאו שליח ואה"ן דאם עשאו שליח קנה והק' מכ"תר ע"ד דהא ר"ח לא ס"ל כלל טעמא דמגו כו'. ותמיה לי עליה דמר דבסמוך כבר הביא דברי הרב מ"ז ז"ל ואיך לא שת לבו דשם סמוך ונראה המה הרב מ"ז ז"ל ע"ד הר"ב בית הלוי ז"ל הללו ובסו' דבריו כתב וז"ל ועו' יש לי להשיב ע"ד טובא ואין הפנאי מסכים עמי והרואה יראה דדבריו הם דחוקים עד מאד עכ"ל דמשמע מדבריו דכל זה כבר עלה בדעתו של הרב ז"ל. ומה שהק' עו' על דברי ה' בית הלוי ז"ל הללו ממתני' דקתני אמר זכתה לי שדי זכתה לו לכאורה לא ירדתי לסו' דעתו דבמתני' דאמרו זכתה לי שדי מה מגו שייך התם ומה תופס לבע"ח שייך התם דטעמא דמתני' אינו אלא משום דחצירו ש"א קונה

לו שלא מדעתו ויורני ע"ד כבוד שמו מאי דעתו בזה: והנה במה שפירש"י בב"מ ד' יו"ד ע"א עלה דאמרי' בגמ' ר"ן ור"ח דאמרי תרוויהו המגביה מ"ל ל"ק חבירו מ"ט הוי תופס לבע"ח במש"ל והתופס לבע"ח במש"ל ל"ק וז"ל הוי תופס כו' כאדם הבא מאליו ותו' ממון חבירו בשביל חוב שיש לאחר עליו ובא לקדם כו' לא קנה כדאמרי' בכתו' דלאו כ"כ להיות קופץ מאליו וחב לאלו מאחר שלא עשאו אותו הנושה שליח לתפוס עכ"ל נמצא דס"ל לרש"י ז"ל דכשעשאו שליח יכול לתפוס ובפ' הכותב כ' עלה דימר בר חשו דאמרי' בגמ' ואמר ר"י התופס לבע"ח במש"ל ל"ק פירש"י ז"ל וז"ל תופס לבע"ח שליח התופס מטלטלין של לוה לצורך בע"ח במש"ל שמפסיד בע"ח אחרי' בתפיסתו עכ"ל. נמצא שהוא ז"ל ס"ל דאפי' כשעשאו שליח ל"ק וא"כ קשייא דידיה אדידיה ולכאורה צריך ישוב ודוחק לו' דמה שפי' בב"מ אינו אלא כשעשאו שליח בעדים והרשאה ומה שפי' בפ' מרובה כשעשאו בדבור בעלמא כיון דב' הפי' הללו הם על ממרת ר"י:

שוב ראיתי לה' גידולי תרומה ז"ל ד' שנ"ט שהק' כ"כ לרש"י ז"ל עי"ש וראיתי לה' קול אליאו ז"ל שרצה להליץ בעד רש"י ז"ל עיש"ב ונחה שקטה תמיהתו של ה' גידולי תרומה ז"ל. גם ראיתי כתו' בד"ק ע"מ שתי' הר"ב ק"א ז"ל בעד רש"י ז"ל דמ"ש כדאמרי' בכתו' הכונה דהתם הוי חב לשנים והכא במתני' ג"כ הוי חב לרבים דהיינו מציאה דאם לא היה זה מגביה היו מגביהים אותו כל ישראל וכו' והק' מכ"תר דתי' זה הוי הפך סוג' דגיטין דמשמע התם דאפי' הוי חב לא' דהיינו לאדון בלבד אפי"ה הוי תופס לבע"ח במש"ל. ולע"ד נראה לחלק ולו' דמאי דאמרי' התופס לבע"ח במקום שחב לא' קנה היינו דוקא כגון חוב דע"י מה שתפס יאודה לשמעון הוי חוב ללוי שהוא בע"ח אחר כגון זה אמרי' כיון שהוא יחיד יכול לתפוס לא כן הכא בעבד שהוא חוב ללוה עצמו דהיינו לאדון וכגון דא אפי' שהוא יחיד אינו יכול לתפוס זהו הנראה לפקע"ד. גם ראיתי כתו' בד"ק ע"מ שרצה לתרץ הרב מ"ז ז"ל דמ"ש רש"י ז"ל כדאמרי' בכתו' הכונה דק"ל ממתני' דאמאי ל"ק להכי פי' כדאמרי' כו' דהתם פי' דלאו כ"כ לזכות לזה ולחוב לזה והתם הוי שליח הכא נמי טעמא דל"ק במתני' הוא משו' דלאו כ"כ כו' ע"כ ומני"ר הפלא על המ"ז ז"ל דאם כדבריו מאחר שכ"ט דאף באם נעשה שליח ל"ק כדאמרי' בכתו' דהתם פי' דלאו כ"כ לזכות לזה ולחוב לזה והתם הוי שליח וכ"כ הוי טעמא דמתני' א"כ מאי דכתב עו' רש"י ז"ל מאחר שלא עשאו אותו הנושה שליח לתפוס דמשמע דאם עשאו שליח קנה הוא הפך ממה שפי' הרב ז"ל דכפי פי' אף אם עשאו שליח ל"ק עכ"ד מכת"ר:

ואחרי המחי"ר לא ידעתי למה שינה מלשון הרב ז"ל שהרי הוא ז"ל כתב וז"ל והכונה דלא תימא דבמתני' כיון דעשאו שליח אמאי ל"ק דהתם שאני כדאמרי' בכתו' והתם

בכתו' מיירי דעשאו שליח ואעפ"כ ל"ק וטעמא משום דלא הגיע התפיסה לידו הכא נמי במציאה דמתני' טעמא דל"ק משו' דלא הגיע המציאה ליד מי שהגביהו לו ולהכי ל"ק ע"כ. הרי מבואר דהטעם אינו משום דלאו כ"כ לזכות לזה ולחוב לזה אלא טעמא הוי משו' דלא הגיע התפיסה לידו וא"כ מאי דכ' עו' רש"י ז"ל מאחר שלא עשאו אותו הנושה שליח לתפוס דמשמע דאם עשאו שליח קנה היינו כשמגיע לידו זה נלע"ד פשוט בדברי הרב מ"ז ז"ל: עוד חזה הוית שתמה על הרב מ"ז ז"ל במאי שרצא לתרץ קו' ה' בית הלוי ז"ל על הרב מוהרשד"ם ז"ל מההיא דגיטין דאין נסתר מההיא דגיטין דכבר אמרי' התם וא"ת משנתינו כל האומר תנו כזכי דמי דלא ידע מאי בא לתקן בזה במאי דאמר התם וא"ת משנתינו כל האומר תנו כזכי דמי והיכי מתקן בזה קו' הרב בית הלוי ז"ל. ולדידי חזה לי דיפה פי' ויפה תקן ה' מ"ז ז"ל קו' הרב בית הלוי ז"ל דכל עיקר קו' ה' ז"ל אינו אלא דאם איתא למוהרשד"ם ז"ל דיש חילוק לכשיודע השליח שהוא חב לאחרי' לכשאינו יודע א"כ כשהקן' בגמ' וא"ת משנתינו הי"ל לתרץ הכא במ"ע שידע השליח שהיה חב לאחרי' ואעפ"כ תפס וקנה וע"ז בא ה' מ"ז ז"ל לתרץ ולו' דאה"ן כשידע שהוא חב לאחרי' קנה ומה שלא תירצו כן בגמ' הוא משו' דרצו לתרץ עדיפא מינה דכל האומר תנו כזכי דמי והכא מעיקרא לא הוי חב לאחרי' כיון שהבעל בעצמו עשאו שליח לזכות בו וכמ"ש רש"י ז"ל וא"כ לא שבקה שום תמיהא על ה' מוהרשד"ם ז"ל וזה פשוט. גם ראיתי כתוב בד"ק ע"מ שתי' הרב מ"ז ז"ל לקו' ה' גידולי תרומה ז"ל דהרא"ש ז"ל לא פליג עליה דהרי"ף אלא במ"ש הרי"ף ותקנה הוא שהתקינו וע"ז כ' הרא"ש ז"ל דלא הוי תקנה אלא מדינא וכתב מני"ר דליתא וכו' ובסו' דבריו כתב ועיין להרב"ח שתי' תי' נכון ע"ז כו' עכ"ל:

ואנכי הפעוט לא ידעתי מה הבין מכ"תר בדברי ה' מ"ז ז"ל דהרואה יראה שם בדבריו שהתי' שת' אינו אלא תי' הרב"ח ז"ל וכמו שיראה המעיין בדבריו ומן התימא על ה' מ"ז ז"ל איך אשתמיט מיניה דברי הרב"ח ז"ל. וכדי שלא להניח הנייר חלק ראיתי לכתוב פה מה שנתקשיתי אני עני בד' התוס' דגרסינן בב"מ די"א ע"א מתני' ראה אותן רצין אחר מציאה כו' ואמר זכתה לי שדי זכתה לו ואמרי' בגמ' והוא שעומד בצד שדהו ופריך ותקניה ליה שדהו דאמר ר' יוסי ב"ח חצירו ש"א קונה לו שלא מדעתו ותי' הני מילי בחצר המשתמרת אבל חצר שאינו משתמ' אי עומד בצד שדהו אין אי לא לא וכתבו' התוס' וז"ל ה"מ בחצר המשתמרת. תימא וכו' וא"כ כי ליתיה נמי לקניה ועו' כו' וי"ל דהכי פי' דליתיה למשכון בחצר אבל מלוה גם לפי המקשן מיירי דליתיה בחצר כו' עכ"ל.

ולע"ד לא יכולתי להבין כונתם ז"ל דאיך אנו יכולין לו' דמאי דתירצו בגמ' בדליתיה היינו דליתיה למשכון בחצר דא"כ איך קאמר בגמ' הכא במ"ע בדליתיה כל היכא דאיתיה לדידיה דאי בעי מקניה קני קני ליה נמי חצירו כל היכא דליתיה לדידי' דאי בעי הוא למקני לא מצי קני חצרו נמי לא קני ואם איתא כדברי התוס' דהש"ס מיירי דליתי' למשכון למה לי משו' דכל היכא דאיתי' לדידי' וכו' תפי"ל משום דהמשכון אינו בחצר וא"ת דמאי דפי' התוס' דליתיה למשכון אינו אלא על בדליתיה בתרא שבגמ' שם זה אינו שהרי כתבו וז"ל וי"ל דהפי' דליתי' למשכון בחצר אבל מלוה גם לפי המקשן מיירי דליתי' בחצר כו' ולכאורה צריך ישוב. (א"ה עיין מגדנות נתן להר"ן בורגיל ז"ל): ועתה כעבד הנפטר מרבו אפסע ג' פסיעות בכריעה והשתחויה על אפים וכפי פרושות השמים יאריכו ימי מעכ"ת בטו' ושנותיו בנעימים בבנים וב"ב לתת לו אחרית טוב מראשיתו ימים על ימי מלך יוסיפו שנותיו לדור ודור וגם עד זקנה ושיבה יהי אלהיו עמו ויעל ע"ג המעלות וההצלחות כנפשו המלאה לה רוח דעה ויראת ה' וכנפש החותם העבד ישראל. הצעיר חיים יאודה ישראל ס"ט:

אה"ע סימן כא

למע' רב אחאי גאון חיים עד העולם נר"ו:

הא כמה זמני דאין אנו משתעשעים בד"ת מצד לצד אמרתי ויהי מה ארוצה באלו הימים דהזמן גרמא קבלת התורה מחדש לכתוב אה ת ב' מה שחדשתי היום היטבו דברי בעיניו ובעיני ידידנו עזרנו ומגינ'נו מג"ן אברהם נר"ו ואבא בקיצור מילין דמזל שעה גורם:

עיין מש"ל ה' גרושין פ"ו ה"ג מ"ש הרב המגיה ז"ל ע"ד התוס' יבמות דנ"ב לאשה בעלמא לא מאי דנ"מ בין תוס' להרמב"ם והק' ה' שורשי הים ז"ל דהיאך הפה יכולה לדבר דלמ"ד בכתיבה וכו' כ"ש כשכתבו אחר ע"כ. ואחרי המחי"ר לא ידעתי מאי קאמר דלפי דברי התוס' כל טעם הש"ס אינו אלא משום מלתא דלא מצי עביד איניש לא מצי מ"ש ואה"ן דס"ל להש"ס דאם כתבו בעצמו דיכול לגרש בו ומהיכא נפקא ליה דאם כתבו הוא דאינו יכול להתגרש בו כ"ש לשליח ובשלמא להרמב"ם ניחא אבל לדברי התוס' אומר הרב המגיה דכל טעם הש"ס אינו אלא משום מלתא דלא מצי כו'. גם עיין להר"ב אמרות טהורות ז"ל סי' בל"ק מ"ש ד"ה ועדיין צריך אני לבאר דף ר"ג ע"ג. ואני תמיה בין על ה' המגיה ז"ל ולס' ש"ה ולה' א"ט ז"ל דאיך אשתמיט מנייהו מלכי דברי המרדכי ביבמות סוף פרק ר"ג דכתב דאפי' דלא בעינן שליחות לכתיבה בעינן זה אמרי' כל מלתא דלא מצי כו' משום דדעת הבעל בעינן עי"ש ודוק הטב וצ"ע. ועיין להרב אהני יאודה נר"ו ד'

יו"ד מה שהק' על התוס' דשאני גט אשה מגט שחרור עי"ש באורך. ולע"ד לק"מ דגם הגט לאשה נקרא קניה וכמ"ש בקי' וקונה את עצמה בב' דרכים בגט כו' ואי משום לשמה גם ג"ש צריך לשמה וכמ"ש מרן ביו"ד סי' רס"ז סמ"ח בהדייא. ולע"ד נראה ק"ו לפי ש"ס קידושין ד"ו ע"ב אמר לה לאשתו הרי את לעצמך מהו ודוק ומה שהשוה הרב נר"ו לנדר לא דמי וכמובן גם עו' הק' הרב נר"ו על המש"ל דחילק בין מחוסר זמן למחוסר מעשה מהא דאבעיא שם ביבמו' ליבימתו מאי. וגם הקשה על הש"ס ועיין מה שחילק ונעלם ממנו דברי התוס' נזיר די"ב ע"א ד"ה באשה שאין לה בת וא"ת והא מעשים בכל יום וכו' והעולה מהם דלענין להשוות שליח לגט חשיב מחוסר מעשה מה שבידו לבעול ודברי התוס' הללו הביאם המש"ל פ"ט מה' אישות ה"ז עיש"ב. ועיין תוס' הרא"ש ליבמות ד"ה ליבימתו מהו והריטב"א ליבמו' משם הרשב"א ודוק. עד פה אבא ולא אוסיף ואתה ש' וכל אשר לך ש' מאתי עבד ה'. כצעיר רפאל יצחק ישראל ס"ט:

אה"ע סימן כב

וזאת תשובתי אליו:

ראיתי את כל הכתוב לחיים לפנים בישראל עליון למעלה ראש רישא דדהבא הרב המג"ן פחד יצחק נר"ו ואומר על ראשון ראשון דאעיק' אנכי הרואה דברי הרב המגיה תמוהים בעיני במה שרצה לחלוק את השווין תוס' והרמב"ם ז"ל דהתוס' סברי דטעמא דלאשה בעלמא אינו גט משו' דכל מלתא דלא מצי עביד ל"מ משוה שליח ולהאי טעמא לדידן דלא בעינן שליחות בכתיבה כל שצוה להם לכותבו ולמוסרו בידו שהוא בעצמו יגרשנה ש"ד שהרי השתא דאתית להכי דלא עשאו שליח אלא לכתיבה דוקא היכי שייכא עו' למימר במלתא כדנא מלתא דל"מ עביד ל"מ מ"ש שהרי גם הוא בעצמו היה יכול לכותבו דמאי שנא וא"כ היכי קרינן ביה מלתא דל"מ עביד כו' ואף אם נאמר דבעינן שליחות בכתיבה בה שפיר מצי לכתוב ע"י שליח כיון דהוא בעצמו יכול לכתוב אלא דהאמת במה שהוא אמת דגם התוס' כונתם ז"ל אינו אלא מטעמא דלשמה ואף הוא בעצמו אינו יכול לכותבו וכהרמב"ם ורש"י ז"ל וכמו שהוכיח הרב א"ט ז"ל אלא דגם על ה' ז"ל יש לתמוה דאיך לא הוכיח כמ"ש וכמו כן יש לתמוה על ה' זה הים גדול ז"ל דאדהקשי ליה לה"ה דכיון דלא בעינן שליחות בכתיבה אמאי קאמרי בגמ' דלאשה בעלמא אינו גט דבזה יד הדוחה ולדחות דס"ל לרמי בר חמא דבעינן שליחות לכתיבת הגט תיקשי ליה אעיק' דמלתא דהיכי שייך לו' בזה מלתא דלא מ"ע כו' ואחרון הכביד מנו"ר נר"ו דבא ופירש הנגלות לנו כונת ה"ה ז"ל ויהי בהקשותו על הרב ש"ה ז"ל וכה אמר מר

ואה"ן דס"ל להש"ס דאם כתבו בעצמו דיכול לגרש בו ומהיכן נפק"ל דאם כתבו הוא דאינו יכול לגרש בו כו' מאריה דאברהם א"כ דאם כתבו בעצמו יכול לגרש בו למה זה אינו יכול. לעשות שליח לכותבו דהרי הוא מלתא דמצי עביד והיותר תימא על מני"ר נר"ו דלפי מינה זה שהניח דלדעת ה"ה לדעת התוס' ס"ל להש"ס דהוא בעצמו יכול לכותבו ולגרש בו וערב לו למכי"ר דרך זה כאלו אין בו שום נפתל ועקש א"כ מאי קא מקשה על ה"ה ז"ל דאשתמיט מיני דברי המרדכי דע"כ לא כ' המרדכי דאפ' דלא בעינן שליחות בכתיבה בענין זה אמרי' כל מלתא דלמ"ע כו' היינו משו' דס"ל בפשיטו' דברי ה"שס אף הבעל בעצמו אינו יכול לכותבו קודם שיקדשנה מטעמא דלשמה וכמ"ש וז"ל ואפי"ה דעת הבעל בעינן משו' וכתב לה לשמה וכיון דאין כתיבתו כלום אלא מדעתו הוי להו כשלוחיו לגבי האי מלתא דבעינן דההיא שתעא מצי כתבי עכ"ל הרי מבואר דמא דלא מהני שליחות היינו דוקא משו' דבההיא שעתא שעשאו שליח לכתוב לא הוה מצי כתבי הוא בעצמו וא"כ קרינן ביה שפיר מלתא דלמ"ע ל"מ מ"ש ואפי' לדידן דלא בעי' שליחות בכתיבה לא כן אי אמרי' דהוא בעצמו יכול לכותבו וכמאי דפשיטא ליה לה"ה ז"ל בודאי הגמור דס"ל להמרדכי דמצי מ"ש לכותבו ול"מ לדידן דלא בעינן שליחות בכתיבה אלא אפי' אי בעי' של שליחות מצי שפיר לעשותו שליח לכתוב כיון דהוא בעצמו יכול לכותבו ומלתא דמצי עביד קרינן ביה:

עוד ראתה עיני עמ"ש ה' אהלי יאודה נר"ו על התוס' דשאני גט אשה מג"ש דכתב כת"ר נר"ו דלק"מ כו' והנני מוסיף להפליא על ה' נר"ו דמה יענה למאי דאמרי' בפ' האומר לר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שימות בעליך הרי זו מקודשת והשתא הדברים ק"ו ומה התם שהיא א"א גמורה ואם הבעל אינו מגרשה אין ביד שניהם כלום אפי"ה למ"ד אדם מקנה דשלב"ל הויא מקודשת ותכף שגירשה הראשון הויא מקודשת לב' ונאסרת לכל העולם נמצא דאף דעדיין אגידא ביה בראשון יכול הב' לאוסרה קודם שתהיה ניתרת כ"ש הכא שהיא פנוייה ובידה לקדש את עצמה דמצי לגרשה ולהתירה קודם שישאנה והתימא על מניי"יר נר"ו דמאחר דאייתי בידיה דברי המרדכי ושם כתוב לאמר וז"ל ואינו יכול לעשות שליח לקדש אשה שהיא עכשיו א"א וההיא נמי אתיא כמ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל דאי למ"ד אדם מקנה דבשלב"ל אפי' בשעה שהיא א"א יכול לקדש לכשתגרש והיינו כמו לאחר שימות בעליך כו' ע"כ איך לא זכר שר להק' לה' נר"ו כמ"ש גם מה שהק' ה' נר"ו מההיא דאמר' היו לו ב' נשים כו' יתר מכן אמר ללבלר כתוב לאיזו שארצה אגרש פסול לגרש בו מטעמא דבעינן לשמה אהמ"ר לא שמא מתייא דשאני התם שנכתב לשם אשה א' ונמלך ורוצה לגרש בו אחרת

או שכתבו מתחי' לגרש בו לאיזה שירצה לא כן הכא שנכתב שפיר לשם אשה הזאת המתגרשת ומה שרמז כת"ר נר"ו לעיין בתוס' הרא"ש ליבמו' אנכי לא ידעתי מי הכריחו להניח את העיקר וליטול את התוס' דהן הן הדברי' הנאמרי' כאן בחי' הרא"ש ז"ל רק אין דבר שלומיה דמר יסגא לעד כנה"ר וכנפש וחפץ נא"ה. הצעיר רי"ח ישראל ס"ט"

אה"ע סימן כג

את זה שלחתי למוה"ר אלף המגן פחד יצחק נר"ו ביום צום הד' ש' זמר"ת: ראיתי מ"ש הבאה"ט בש"ע אה"ע סי' קמ"ד ס"א בשם מוהרימ"ט ז"ל וראיתי הדברי' במקומן בח"ב סי' ח' וז"ל וכשאמר אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש או ל' יום יש להסתפק ביום אחרון אי עד ועד בכלל או לאו בכלל ופלוגתא דר' ורבנן בפ' אלו טרפות גבי בין הפרשות ועיין בתשו' הרא"ש כ' עו' בסו' דבלשון מעולם עד ולא עד בכלל אלא שיש שם תשו' אחרת לו נראית דחולקת עכ"ל ובעניותין לא זכיתי להבין דבריו ז"ל חדא במ"ש דהוי פלוגתא דר' ורבנן בפ' א"ט גבי בין הפרשות ולא חזינא שם דמ"ו כי אם בעיא דלא איפשיטא ופסקו הפוסקים לחומרא וכך אמרו שם דנ"ה והביאו הרא"ש ז"ל שם סי' ד' דאי עד ועד בכלל חומרא אמרי' עד ועד בכלל. ואי עד ולא עד בכלל חומרא אמרי' עד ולא עד בכלל. ועוד דזה סותר למ"ש רבי' הטו' ז"ל בסי' קמ"ג בשם הר ופסקו מרן ז"ל שם סי' ז' אמר ע"מ שתתני לי ר' זוז מכאן עד ל' יום אפי' לא נתנה לו עד יום ל' בסופו מגורשת ע"כ הרי דאמרי' ועד בכלל אפי' לקולא ולהתיר א"א לעלמא כ"ש הכא באם לא באתי שראוי לו' ועד בכלל שהיא לחומרא וקיים תנאו ואינה מגורשת ומהתימא על הרב המאסף ז"ל שה"ד ולא נרגש מזה כלום ולא עצרתי כח לחפש בספרים וכעת צע"ר לי:

סימן כד

וזאת תשובתו אלי:

מ"ש מוהרימ"ט פלוגתא דר' ורבנן לא ר"ל על עד ועד בכלל אלא כונתו דבפלוגתא דר' ורבנן בחוט השדרה שנפסק רובו ור' יעקב היינו רבנן ושם בהפרשות הוא ענין עד ועד בכלל או לא והיינו בעייא דלא איפשיטא והרא"ש בתשו' הביאה הבעייא וא"כ איך אפ"ל דמוהרימ"ט יכתוב פלוגתא דבר שלא היה והוא רמז תשו' הרא"ש אלא ודאי כדכתיבנא בכונתו ויהיה בו קצת חיסור לשון וכיון דבל' הרא"ש משמע דעד ולא עד בכלל וסתר מיניה וביה וכיון דהם במקום א' וריעים זה לזה צרי' לחלק מתשו' לתשו' ונלמד מ"מ דאמרי' דעד ולא עד בכלל בנדון א' וא"כ הגם דהרמ"ה שכתב באה"ע סי' קמ"ג ופסקו

מרן ז"ל דאמרי' עד ועד בכלל מ"מ יש לספק אם לא אבא עד ל' יום או אפכא אם כונתו עד ועד בכלל או לא כיון דהרא"ש סבר עד ולא עד בכלל וא"כ יותר טוב לעשות תיקון מוהראנ"ח לפרש דבריו זהו כונת מוהרימ"ט לע"ד אלא דבא בקיצור וזה הבין הכנה"ג ז"ל ולכן לא מצא בו הרגש זהו לדעתי הקצרה כונת מוהרימ"ט ולא נעלם ממנו דברי הרמ"ה ומר ז"ל. אבל הר"ב קהלת יעקב אלגאזי ז"ל במ"ל אות עד ועד כו' כ' ע"ד מוהרימ"ט ז"ל דאין מקום לספקו והביא הי' ה' מחנ"א ז"ל ועיין לה' שמות בארץ בקונט' יום תרועה די"א ע"ג ע"פ עד עצם היום הזה מה שחי' ועיין ח"מ סי' מ"ג וככה"ג ז"ל ומט"ש שם ע"כ השבתי מפני הכבוד ושלמא דמר יסגא מ"ש מוהרימ"ט משם ר"ת דלא ידע מה אידון ביה יגעתי למצוא אותו עד שמצאתי במס' גיטין דע"ב ע"א ד"ה מהיום עכ"ל ה' המג"ן: והרואה יראה אהמ"ר כמה דחוקים דבריו לעלות אל הישו"ב ד' מוהרימ"ט ז"ל שאם כל כונת ה' ז"ל אינו אלא לרמוז לנו דבפ' א"ט בהפרשות הוא ענין עד ועד בכלל למה הוצרך להזכיר הפלוגתא דר' ורבנן דמה לתבן עם הבר והלא הפלוגתא אינו אלא דר' ס"ל דחוט השדרה שנפסק טריפה ור"י ס"ל אפי' ניקב ואחר דשקיל וטרי הש"ס בד' ר' ובעי בעיא אחר בעיא אח"כ בעי עד היכן חוט השדרה ואמר שמואל עד בין הפרשות ועל הך מימרא דשמואל בעי ר"ה עד ועד בכלל או לא וא"כ מה הי"ל לה' ז"ל לעלות על שפתיו פלוגתא דר' ור"י ולא הי"ל לו' אלא ובפ' אלו טרפות גבי בין הפרשות. והן אמת דאפי' אי הוה קאמר הכי היה לנו לדחוק ולו' שיש בדבריו ז"ל קצת חיסור לשון וכמ' הרב המג"ן נר"ו אבל עיקר תמיהתנו אינו אלא על לשונו היתר להזכיר הפלוגתא ולא מצינו לו' בד' חכמים גורעין ומוסיפין. גם מ"ש מני"ר נר"ו עמ"ש ה' ז"ל משם ר"ת שיגע ומצא בגיטין אנכי לא ידעתי שאיך אחר שיגע ומצא ד' ר"ת לא הרגיש על ה' ז"ל שלא כ"כ ר"ת אלא במהיום אם מתי ואיך לא דייק ה' ז"ל וכ' ע"ד ר"ת באומר מהיום ולאחר מיתה דהתם אעיק' אמרי' במתני' גט ואינו גט אף אם לא מת באותו היום באופן דגם לזה נ"י:

שייך ליו"ד סי' כה גם את זה שלחתי למוה"ר המג"ן פחד יצחק נר"ו י' י"ד שבט התרמ"ד אחרי עתרת החיים והש' בא האות יען צמאה נפשי לראות אותותיו הנעימים והן עתה שנתחדש לי ב' גרגרין בד"ת. אמרתי הנה באתי למרס בד"א כדי שישיב לי וארוה צמאוני אחת היא שבא לידי שלא במתכוין שו"ת מוהר"ם אלאשקאר ז"ל וחזה הוית בסי' צ' דקמ"ז ע"ב דשוא'לים הלכו בו על ס"ת שנקרע יותר מג' שיטין כתב וז"ל כי מ"ש התלמוד קרע הבא בתוך ב' שיטין יתפור בתוך ג' לא יתפור ואסיקנא קכא אפי' בתוך ג' יתפור לאו דוקא ג' שכן דרך התלמוד כשאומרים מספר מועט ומוסיפין עליו לאו דוקא אותו תוס' המועט והבאתי ראיה מפ' הבא על יבמתו דאמרינן התם מל הראשון ומת. ב' ומת ג' לא

תמול ול"ד ג' אלא ה"ה ד' וה' וראיה מדפליג רשב"ג ג' תמול ד' לא תמול עכ"ל ואנכי בער לא זכיתי להבין דבריו ז"ל חדא דנר' מדבריו דכל עיקר ראיתו שכן דרך התלמוד היא מדברי ר' שאמר ג' לא תמול ול"ד ג' אלא ה"ה ד' וה' ואנכי לא ידעתי מה זו ראיה להה־יא דקריעת ס"ת דהתם אמר רב תחילה דבתוך ב' שיטין יתפור וכשבא ר' ירמיה משמיה דרבא להוסיף ולו' דבדאפיצן אף בג' יתפור נמצא דבא להוסיף וע"ז קאמר ה' ז"ל דל"ד ג' שכן דרך התלמוד כו' משא"כ בההיא דרבי דלא מצינו בו שום הוספה אלא דס"ל דבתרי הוי־א חזקה וג' לאתמול והיכי ילפינן מינה שכן דרך התלמוד כשאומרים מספר מועט ומוסיפין עליו ל"ד אותו תוספת ועו' במה שהביא ראיה על עיקר ראיתו מדפליג רשב"ג דנר' כונתו ז"ל שהרגיש שיאמר האומר מי הגיד לך דמ"ש. רבי ג' לא תמול הוא ל"ד וה"ה ד' וה' נימא דס' רבי דוקא ג' לא תמול אבל ד' תמול שכבר הפסיק בג' שלא נימול ולזה בא להביא ראיה מדפליג רשב"ג גם בזה לא יכולתי להבין כונת ראיתו ז"ל דהרי מה שיש לצדד מד' ר' ג' לא תמול אם הוא דוקא או ל"ד היא גופא יש לצדד בד' רשב"ג ואין ביניהם אפי' כמלא נימא כיון דעיקר פלוגתייהו אינו אלא דמר ס' בתרי הויא חזקה ומ"ס בתלתא וכעת דבריו ז"ל צ"ת:

זאת שנית דבבכורות פ"ה משנה ד' בתויו"ט ד"ה רשב"ג אומר נאמן הוא כו' ראיתי שכ' וז"ל ופסק נמי ה' כרשב"ג ול"ק אהלכתא דסו' פ"ד דדמאי החמרים שנכנסו לעיר אמר אחד שלי חדש ושל חברי ישן כו' דחיישינן לגומלין התם ששניהם לפנינו ובידיהם למכור איכא חשש דגומלין משא"כ הכא כו' ע"כ ובתחילת ההשקפה אז אמרתי דאין כונת ה' ז"ל להקשות הלכתא אהלכתא אלא על סיום ד' המשנה דהתם שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן ולאו על חדש וישן דרישא והוכחתי כן מתיבת כו' שכ' ה' ז"ל ובחפשי ע"ד אחר מפרשי המשניות ראה ראיתי מ"ש בזה ה' קול הרמ"ז ז"ל וז"ל ד"ה רשב"ג כו' דלה חספא ולא אשכח מרגניתא דשם פ"ב דכתובו' פרש"י דשלי חדש אין ענינו משו' איסו' חדש או שביעית אלא ר"ל שלי חדש ואינו משובח כשל חברי כו' וא"כ אין קו' מהכא להתם דהכא איירינן בדבר איסור ולא חיישינן לגומלין ע"כ ואנכי הדל באלפי לא יכולתי להלום איך לא עלה ע"ד ד"ע לו' ולפרש בד' התיויט כמ"ש דאין קושייתו אלא על סיפא דמתני' ועו' דאף לשיטתיה דכונת ה' ז"ל להקשות דוקא מרישא דמתני' בל"ה קשיא הלכתא אהלכתא מסיומא דשלי אינו מתוקן וש"ח מתוקן וכן הי־ל אלא אי קשיא הא קשיא ואף דאין צריך ראיה לדבר לפ' כן בתיבת כו' שכן מצינו בכמה דוכתי זכר לדבר ראיתי שלא במתכוין מ"ש הש"ח ז"ל עמ"ש רש"י ז"ל במגי' אסתר ע"ס אשר החילות כו' אמרה אומה זו נמשלה לככבים ולעפר כו' כ' ע"ז הש"ח ז"ל בגמ' דייק

מסיפיה דקרא כי נפול תפול לפניו כו' גם רש"י עיקר דייוקו מסיפיה דקרא לכך כ' כו' להורות שדייוקו ממה שכתוב אח"כ עכ"ל ולא על הרמ"ז ז"ל לבד תלונותי דגם על הב"ד והש"ל ז"ל דשקלו וטרו בדברי הרמ"ז ז"ל הללו ק"ל איך לא אסיקו אדעתייהו דרבנן לפ' בד' התיו"ט בפשיטות כדפרישית וצ"ל:

סימן כו

וזאת תשובתי אלי:

מע' הרב המובהק ח"ק לישראל אור היר"ח נר"ו בימיו ובימינו תושע יאודה וישראל כיר"א

ריש"א דאימ'רא לשלמא נקינונא מכאן לקובילנא טבא מאורי אור קדשו ואף כי אפס כח מרוב חולשתי ובסובלי חולאים מתנינן לה אמרתי להשיב מפני אהבת דודים:

בראשית מאמר מה שהקשה על ה' מוהר"ם אלשקר ז"ל סי' ץ' עם כי האריך לכתוב דבר דדי בקציר'רת האו'מר שאני הכא דבחזקה תליא מלתא וגם דברי רשב"ג הכי הוא מ"מ התמיהא היא ניגלית לעיני כל ח' וכיון דשלשה גאוני עולם הריב"ש והרשב"ץ וה' מוהר"ם אלאשקאר שהביא דבריהם לא נרגשו מזה תכף עלה ע"ד לומר דח"ו נעלם מהם חילוק זה אלא דהרבנים הללו אין עיקר דינם תלוי בזה כי אם הסברא נותנת דכיון דנוי הס"ת יעמוד במקומו אף בתפירה או דבק יותר מג' שיטין למה לא יתקן יותר מג' ומצד הסברא מותר לתקן יותר לא נשאר אלא דיוכל הסותר לו' דאף דתלוי בסברא מ"מ הש"ס דייק בתוך ג' יתפור ולדיוקי בא דבג' דוקא ולא ד' וה' ע"ז מביא ראיה התשב"ץ כי בדבר התלוי בסברא מספר הבא בש"ס לאו לדיוקא הוא דהא מילת הבנים כשמתו ב' לדברי רבי הוחזק בתרי והג' לא תמול ובודאי דלאו דוקא כיון דהוחזק הדבר א"א לו' דג' לא תמול הוא לדיוקא דאיך אפ"ל כן וג"כ הכא אף דאמרו בתוך ג' יתפור כיון דהסברא נותנת אף בד' וה' יתפור כיון דהנוי במקומו יעמיד ג' שאמר הש"ס לאו לדיוקא וראיה לזה דג' שאמר תמול לאו דוקא דרשב"ג אמר ג' תמול ד' לא תמול ואם נאמר דר' דאמר ג' לא תמול הוא דוקא וד' פנים חדשות באו לכאן ותמול א"כ יוצא דלר' ג' לא תמול וד' תמול ולרשב"ג ג' תמול וד' לא תמול וב' מחלוקות בדבר דלר' ד' תמול ולרשב"ג לא תמול ובג' לר' תמול ובד' לא תמול ואם הדבר כן היה מפרש בש"ס ולא הוה מסתם סתימי ועוד דאם איתה דהמספר דוקא מה לו לרשב"ג להאריך ולו' רביעי לא תמול לימא ג' תמול ואנא אמינא ג' דוקא וד' לא תמול אלא ודאי דכשאומר מספר לאו דוקא וא"כ הייתי אומר דלר' בתרי הוייא חזקה ולא תמול עוד לעולם ולרשב"ג ג' תמול ולעולם דבמילה

שנכרתו עליה כ"ך בריתות לא אזלינן בתר חזקה ושפיר כך הוה ס"ד לזה מפרש דד' לא תמול והוא משם ואילך לא תמול ולמה לא תמול דהסברא נותנת כן כיון דהוחזק איך אפ"ל תמול כ"כ בתפירה כיון דמצד הסברא יכול לתפור יותר כשהנוי יעמוד במקומו בתוך ג' לאו דוקא ומוהר"ם אלאשקר ז"ל בחר להביא יותר סברא מבוארת והוא דכ"ז של מילה הוא בשוא"ת אבל בקום עשה לתפור אפ' דוקא תוך ג' לזה מביא ראיה ממ"ש עד עשרה ימים דלאו דוקא והתם הוא בקום עשה כך היה נראה לי בתחילת ההשקפה ויהי כי באתי לרא'ות בגנים בספרי בית המדרש ראיתי כי הדבר נפתח בגדולים דתשו' התשב"ץ שהביא מוהר"ם אלאשקר ז"ל הלא היא כתובה בח"ג סי' ז"ר ועיין ג"כ סי' ל"א ובח"ב סי' רס"ט מרן הק' יו"ד סי' ר"פ ככה"ג הגהט"ו מוהרימ"ט חיו"ד סי' ל"א פרח מט"א ח"א סי' מ"ה תורת חסד סי' ב"ן בתי כהונה ח"א סי' י"ב קרוב לסופו ועיין ג"כ מוהרימ"ט חיו"ד סי' טו"ב ועיין ברכ"י דציין תשו' מוהרימ"ט ג"כ ועיין בס' ב"ד ודב"מ וזכור לאברהם יו"ד אות ס' דף רמ"ט ע"ב מאי דציין באופן דקמחא טחינא הוא. ועיין ג"כ בס' עיקרי הדט:

שניה לה מה שתמה על הרמ"ז במשנת בכורות וגם על הב"ד וש"ל דשו"ט בדברי הרמ"ז ולא פירשו דהקושיא הוא מהסיפא שלי אינו מתוקן והביא ראיה על לשון וכו' מדברי הש"ח מגילה ולא היה צריך להאריך ולהביא ראיה ע"ז דדי לן לשון רש"י כתובות דכ"ד ע"א ד"ה אינו נאמן הואיל וע"ה הוא ואינו נאמן על המעשר אעפ"י שמעיד על שלו שאינו מתוקן ועוד שמוסיף ף עם זו דברים אחרים לשבח את של חבירו אינו נאמן להחזיק את ש"ח בחזקת מתוקן שאינן אלא מערימין אמור אתה כאן ואני במקום אחר ע"כ ועיין שם בפירש"י ד"ה שלי חדש ג"כ באופן דלס' רש"י הוא דשלי חדש כו' הוא להוסיף שבח לחבירו כדי שיאמינו ששל חבירו מתוקן אפי"ה אינו נאמן ופליאה נשגבה היא על ג' הרועים הללו דאל"כ מה הבינו במחלוקותם לפירש"י דחכ"א נאמן ור' יאודה אומר נאמן דאם הוא על שלי חדש כו' כיון דאינו נוגע לדבר איסור מה מחלוקת שייך בזה לו' אי נאמן או אינו נאמן ומוכרח דלפירש"י מחלוקותם בשלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן וזה ברור וא"כ דבריהם תמוהים טובא והרמ"ז גופיה להוכיח דהרמב"ם ס"ל כרש"י כתב כדמוכח פי"ב מה' מעשרות והתם הוא דהר"מ לא נקיט אלא שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן דאינו נאמן ולכן נראה לע"ד לו' דשאני מעשר דתקנו חכמים דמאי משו' חשדא א"כ בדבר זה שתקנו דמאי משום חשדא נמצא דהדבר קל בע"ה וחשודים לכך תקנו דמאי ומשו"ה אינם נאמנים בענין מעשר וחיישינן לגומלין משא"כ במומי בכור לא נחשדו ישראל וגם הכהנים חמור עליהם איסור זה ודי שנאמר שחשודים בשבילם דוקא ולא על

אחרי' אבל אי אמרי' דשלי חדש כו' הוא על איסור חדש או שביעית דזה דמי למומין שבבכור שלא נחשדו קשיא מחדש להא דמומין כ"ן כעת לפי חומר הקושיא ואל תשיג עלי דקי"ל רוב ע"ה מעשרין הן דאה"ן מ"מ משום מיעוטא תקנו דמאי ונמצא דהמיעוט חשודין הם וכיון שתקנו דמאי אמרו דחיישינן לגומלין ויוציאו דמאי דאינם נאמנים וא"כ ל"ק הלכתא אהלכתא ושו"ר דהא בורכא היא דא"כ מאי מקשו במס' כתובות דרבנן אדרבנן אם יש לחלק כמו שכתבתי ואף דהיה ס"ד ובסוף מסיק דאינו מטעם דחיישינן לגומלין אפי"ה איך עלו בס"ד להקשות והדרן תמיהתנו על ג' הרועים הללו וצ"י וכעת לא אצא חפ'שי ואם ירצה ה' ב' לעת הפנאי לו אצא חפישי ועיין נחמד למראה ח"א דנ"ז דלא נרגש עליהם נאם המעתיר בעדו לאל. איש צעיר
רפאל יצחק ישראל ס"ט:

סימן כז

וזאת תשובתי אביו
אחרי עתרת החיים והש' זאת מע'טי להגיד כי ישר מקבלת כיה"ק וראיתי את כל הכתוב לחיים על תמיהתי ע"ד התשב"ץ ז"ל המובאים במוהר"ם אלאשקר ז"ל שכבר עמדו ע"ד רבני האחרונים וקמחא טחינא הוא ואנא דאמרי דהן אמת דבאותן הימים מאין פנאי לא עצרתי כח לחפש בספרי דב"ר. אמנם הן עתה אחר שראיתי הספרים שצוין כת"ר לי אנכי הרואה דמוהרימ"ט ז"ל כל עיקר קוש' על הראיה שהביא מההיא דמילה אינו אלא דהיכי שייך לו' הרביעי וחמישי תמול ומי מוציאם מידי ספק כו'. גם ה' פמ"א ז"ל עיקר קו' אינו אלא דיש לחלק שאני התם במילה שהוא משום סכנה באופן שכל כונתם לו' שאין ראיה מהתם לדינא דיש לחלק ביניהם לא כן אנכי הדיוט שאין כונתי לתמוה ח"ו על עיקר הדין אלא על הכלל דכייל לן שכן דרך התלמוד כשאומרים מספר מועט ומוסיפין עליו לאו דוקא אותו תוספת המועט והביא ראיה לזה הכלל מההיא דאמרי' התם על הראשון ומת וכו' שלישי לא תמול ולאו דוקא ג' ה"ה ד' וה' דהיכי נלמוד מהתם ראיה לזה הכלל כיון דהתם אין שם מנין אחד בתחילה ואח"כ בא להוסיף כדי שנאמר דמה שמוסיף לאו דוקא דמ"ש ג' לא תמול לא נקרא הוספה על הב' הראשוני' דהב' הראשוני' הם שנימולו ומתו ומכאן ואילך התחיל למצות ולהזהיר שלא תמול משא"כ הכא שאמר תחילה דבתוך ב' שיטין יתפור ובא להוסיף דאף בג' יתפור שייך שפיר לו' דזה שהוסיף ג' לאו דוקא אלא אף דו"ה וכן מתבאר ממ"ש מר בריה הרשב"ש ז"ל סי' ק"ן וז"ל ואז מוה"ר ז"ל אמר לו שמה שאמרו שלש יתפור ל"ד שלש אלא אפי' יותר משלש

ולא אמרו שלש אלא להוסיף על השנים אבל ה"ה דבחדתא דיותר מג' יתפור כו' ע"כ באופן דתמיהתי קיימת ולא ראיתי כעת מי שנרגש בזה ואף הר"ב תורת חסד ז"ל לא נרגש כ"א במה שהביא ראיה על עיקר ראיתו מדפליג רשב"ג וכמ"ש אני עני ובא אל הישוב אבל בתמיהתי על מה שרצה ללמוד מהתם זה הכלל לא נרגש ואת זה ראיתי לה' ברכ"י ז"ל שהביא ד' ה' שבות יעקב ז"ל וכ' וז"ל ומה שהשיג על ה' אמ"ש מסו' תשו' מוהרימ"ט ז"ל י"ל דהוה מפ' דבריו כמ"ש ה' בת"ב ח"א סי' י"ב ועיין בס' ב"ד סי' קמ"ד שנתקשה בד' מוהרימ"ט אך הכנה"ג הגיה בד' רבו מוהרימ"ט כמ"ש הש"י וק"ק על ה' בת"ב וה' ב"ד דלא זכרו מדברי הכנה"ג כסברת רבו עכ"ל. ואחרי המחי"ר אנכי לא ידעתי איך אשתמיט מיניה דמר מ"ש שם הב"ד ז"ל בסו"ד וז"ל שוב נדפס ס' כנה"ג והגיה הואיל ויצא הדבר באיסור ע"כ ואין הפנאי מסכים עמי לחפש בספרי ה' ז"ל אם נתקן באיזה השמטות כדרכו דרך הק'. גם במ"ש מני"ר נר"ו במה שרצה להליץ ע"ד התשב"ץ בתחי' ההשקפה וז"ל וראיה לזה דג' שאמר תמול ל"ד דרשב"ג אמר ג' תמול ד' לא תמול. ואם נאמר דר' דאמר ג' לא תמול הוא דוקא וד' פנים חדשות באו לכאן ותמול א"כ יוצא דלר' ג' לא תמול וד' תמול ולרשב"ג ג' תמול וד' לא תמול וב' מחלוקיות בדבר דלר' ד' תמול ולרשב"ג לא תמול ובג' לר' תמול ובד' לא תמול. ואם הדבר כן היה מפרש בש"ס ולא הוה מסתם סתומי עכ"ל נר"ו ואם הדברים ככתבן אהמ"ר אין להם בית מושב והוכרחתי לו' שיש טעות בדבריו. רחמים חיים יאודה ישראל ס"ט:

סימן כח

וזאת תשובת ידי"ן האי גיסא דכ'הר דע"ה מע' הר' המו' כש"ת מתתיא אברהם צורמאני יצ"ו מעי"ת בוקורישט יע"א על קושיתי על ה' קול הרמ"ז ז"ל בפ"ה דבכורות מ"ד הנז"ל וז"ל:

לפי חומר הנושא אמרתי לישב כונת הרב בדרך אפשר והוא דבלי ס' הרב ז"ל הבין דכונת התיו"ט להק' הלכתא אהלכתא אינו אלא מסיפת המשנה שלי אינו מתוקן כו' דאלו מרישא שלי חדש כו' ידע הרב דלק"מ לפי פירש"י דלאו משום איסור חדש קאמר כיעו"ש. אבל קשיתיה מסיפא דקא' אינו נאמן משו' דחיישינן לגומלין והוא הפך מ"ש פה הלכתא כרשב"ג וע"ז מתרץ הרב דל"ד דהתם כי מעיד ע"ח שהוא מתוקן אעפ"י שאינו יודע בבירור מ"מ אין לו אימת איסור דמאי עליו אלא ס' איסור מדרבנן הילכך מיקל ומעיד עליו כדי שחבירו ג"כ יעיד עליו אבל הכא לענין הטלת מום בבכור דיש איסור לאו במטיל מום בקדשים דכתי' כל מום לא יהיה בו וכמ"ש הר"ב שם במ"ג הצורם וכ"פ

הרמז"ל לא חיישינן דחוטא ולא לו עכשיו כדי שיעיד לו פעם אחרת כן דאימת האיסור עליו כל שאין לו הנאה גדולה בעת ההיא וכמ"ש הרמב"ם בספי"א מה' עדות עי"ש אבל אי הוה מפרש"י רישא דמתני' שלי חדש כו' שהוא על איסור חדש דישנו בלאו אזי הו"ק קו' התיו"ט בכל תוקף כיון ששניהם איירו על דבר איסור ולזה בא הרב קול הרמ"ז ז"ל לשלול ולו' דרישא לא מיירי לענין איסור חדש וכדפירש"י ז"ל א"כ מסיפא לק"מ דהכא איירינן בדבר איסו' ול"ח לגומלין זה נ"ל בכונת קול הרמ"ז ז"ל:

אלא דמצד אחר ק"ל דמאי פירוקא היא על הרב ז"ל עפ"י פירש"י מאחר דה' גופיה לא פי' כפירש"י דבפ"ד דדמאי מ"ו מי כאן מוכר ישן וכו' פי' הר"ב שירא שיאכילהו חדש קודם שיקריב העומר כו' עי"ש א"כ מסתמא דגם במ"ז החמרים כו' מפרש כן א"כ איפוא שפיר מק' התיו"ט מרישא שלי חדש כו' דהיינו איסור חדש ואפי"ה חיישינן לגומלין והכא לא שייך תירוצו וחזרה הקו' לדוכתא וכעת צ"ע. הצעיר מתתיא אברהם צורמאני ס"ט

סימן כט

גסי הר' המופלא כמוהר"ר שמואל לעסרי נר"ו ר"מ עי"ת גיברלטאר יע"א השיב "ז וז"ל ב' אדר א' ש' לעיני ימים על ימי מל"ך תוס"יף לפ"ק: ריש תורה בוצינא דנהורא הרב דומה למלאך מע' הרב המופלא ח"ק לישראל שושילתא דרבי כמוהר"ר רחמים מלך חיים יאודה ישראל תנשא מלכותו בכח ואל: אורו עיני כל מעיני מראות נג"הים מעשה הכתב פעולת צדיק לחיי"ם. ומחזיקנא טיבותא לרישאי על מנחה טהורה שהעניקני כיד המלך מעט מחזיק את המרובה ר"ח ור"ח וחזרתי על כל המקרא אהך מתני' דדמאי. וגם ראיתי הך דבכורות ודברי הגאון הרמ"ז ז"ל ודברי הב"ד ז"ל. אמנם ס' שושנים לדוד אין איתי ולא לאדם אחר במח"ק ואז החלטתי כי תמיהת מני"ר קיימת והיא מרפסא אגרי דהא ודאי קושית התיו"ט ז"ל היא גם מסיפא ולכ"ע ומרישא אה"ן דקשה ג"כ לפי' הר"ב ז"ל בלבד ומשני התיו"ט ז"ל מלתא דשויא לתרווייהו ושפיר אשכח מרגניתא ובודאי דמאי דמייתי התיו"ט ז"ל רישא בלחוד לאו דוקא כיון שכתב אחריה כו' כמ"ש כת"ר וז"פ ואינו צריך לפנים ובפרט דמסיק ה' תיו"ט ז"ל בתר תי' כו' דחיישינן לגומלין דאלמא עיקר הקושיא הוא משו' דחיישינן לגומלין דמשמע בין מרישא בין מסיפא לכ"ע וזה דקדוק ברור בלשונו ואעיקרא דדינא אף אם לא כתב הרב תיו"ט ז"ל רק האי דרישא לחוד בלא תי' כו' ולא שום באור אחר הדבר מוכרח דקושיתו היא מכולה מתני' מכל היכא דחיישינן לגומלין ומהי תיתי שיקשה מצד אחד ויניח השני ובפרט דמסיפא עדיפא ליה לאקשויי אי משום הך גופא דמרישא לק"מ רק לפי' הרב ז"ל ואלו מסיפא קשה לכ"ע

דהרב תיו"ט ז"ל גם הוא ראה וידע והכיר ואזן וחקר כל אותם בקיאות שעשה הגאון הרמ"ז ז"ל מפירש"י ז"ל והתוס' והרמז"ל פי"ב מה' מעשר וכתבה בהאי דדמאי נגד פי' הר"ב ז"ל עי"ש שהאריך בה יותר ממ"ש הרמ"ז ז"ל וכמעט הוא הפותח ראשון בהציג ההתנגדות הנז' ע"ד הרב ז"ל והרמ"ז עשה כאלו המציא דבר שנשמט מעין הרב ז"ל גם מצד אחר יותר נכון להקשות מסיפא דאף דקי"ל דבדמאי הקלו טובא בעניים ובאכסניא ובכמה דברים כמ"ש בפ' ב"מ ובכמה דוכתי גם בפ"ב דכתובות אמרינן לחד שנויא דאפי' לר"י דבעלמא חייש לגומלין ה"ט דבדמאי אמר נאמנין משום דבדמאי הקלו דרוב ע"ה מעשרין הן יעו"ש וא"כ בראותינו דעכ"ז רבנן אף בדמאי חיישי לגומלין כ"ש דקשה טפי ומהיכא תיתי שלא יקשה ה' תיו"ט ועו"ק דאף אם נניח דה' תיו"ט לא כיון להק' רק מההיא דחדש ואהא קא משני הרמ"ז ז"ל שפיר מה יושיענו ביום שידובר בנו הקושיא גם מסיפא הלא מוכרחים אנו לדברי התיו"ט ז"ל נמצא דעדיין אנו צריכים להדא מרגניתא ואעיקרא כבר נאמר מפה קדוש דאין שום רמז בדברי התיו"ט ז"ל דקושייתו היא מרישא דעניינא דתיבת כו' מוכחת שפיר כו' ועם כי דברי כת"ר חיים וקיימים ואין צריכין חיזוק והאמת עד לעצמו וכן הוא סוגיין דעלמא בכמה דוכתי לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם לשון ה' תיו"ט בדמותו כצלמו וכנ"ד עצמו במס' כתובות בפ"ב ד"ה ר' יאודה דשרי זכר עשה לקושיית הש"ס דמקשה התם הך דר"י דדמאי גופא אהך דר"י דהתם ולא מייתי התיו"ט ז"ל רק האי רישא דחדש כו' כמ"ש בבכורות ממש והתם בודאי דעיקר הקושיא הוא מסיפא מדמשני בדמאי הקלו כו' וכמ"ש התוס' ז"ל שם עי"ש וא"כ ה"ן דכוותה וכבר עלה במחשבה לו' דשפיר ידע הרמ"ז ז"ל דכונת הקו' מסיפא אלא מדמייתי ה' תויו"ט ז"ל גם הרישא אשתמע ליה למר הרמ"ז ז"ל דכיון פתיחן ליה לאקשויי גם מרישא דלא לוקי רישא בחד ענינא וסיפא בחד ענינא ותרווייהו מיירי באיסורא. ואהא מתרץ מה שתירץ ונסתייע מפירש"י ז"ל לשנויי אתרווייהו וה"ט דציין הרמ"א ז"ל על תי' לפרש"י וכו'. ועם היות כי גם זה לא נמלט מהדוחק כו'. ומה גם שהרמ"ז ז"ל בעצמו במס' שקלים פ"א שהשיג על הרב רב"ע ז"ל בד"ה שלא יעכבו וכו' שכתב וז"ל מנ"ל הא שהרי הר"מ כ' ספ"א ותובעים אותו עד שיתנו. ומוכרח שהשגתו היא על סיום דברי הרב"ע ז"ל שכתב ואם יעכבו ולא יתנו לב ב"ד מתנה עליהם שיהיה חלף עבודתם כמו שנותנים מתרומת הלשכה לשאר עושי מלאכות בקודש כו' והגם שציין בריש הדבור ע"י תיבת כו' מסיפא הוא דמקשה כאשר עיני כת"ר תחזינה משרים: עוד עלתה בפומאי לפי חומר הנושא בדרך חריפות קצת שלא להוציא חלק והסגנון כך דודאי ידע הרמ"ז ז"ל דהקושיא גם מסיפא אלא דמר סבר דאילו קשה מרישא תו לק"מ

מסיפא. והוא דהך דחדש נמי לענין איסור מתניא מצינן למרמי אהך דבכורות מתרווייהו. אכן לפירש"י ז"ל דהך דחדש לאשבוחי דוקא הוא והא דתני לה הוא להודיעך כחו דר' יאודה דאפי' בכה"ג דמוכח טובא דבאו לגמול זה לזה אפי"ה נאמנים כמ"ש התוס' שם בכתובות. א"כ לק"מ אהך דבכורות מדמאי דסברי רבנן דאין נאמנים משום דשאני הך דדמאי דמוכח טובא וכנז"ל. משא"כ הך דבכורות דאין ידים מוכיחות. ולכאורה נראה כפתור ופרח דהק' הרמ"ז ז"ל דהשתא דאתי ה' תיו"ט ז"ל לאסתיועי מפירש"י ז"ל. לעיקר תירוצו לא אשכח מרגניתא דמותרת הקושייא בין מרישא בין מסיפא וק"ל: אלא דעיקר חסר ואדרבא סוף לשונו מתנגד לזה כאשר יראה הרואה. עוד בה דא"כ מאי פריך בכתובות דכ"ד בסופו. דר"י אר"י לא קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא בתמיה. ומאי קושייא דאה"ן דלא קשיא וכנ"ז ודוק וכמ"ש בתוס' שם. ולכאו' לא מצאתי און לי בדברי הגאון הרמ"ז ז"ל. כ"ז כתבתי להשיב מפני הכבוד מני"ר כי רב הוא. כי אין אומן בלי כלי מלאכה. ובמח"ק מסתפקים בהכרחי מחזורי שמ"ע וחק לישראל ועו"י על המחיא ועל הכלכלה ואפילו ישיבת מוהדי"ל ז"ל שהיתה מבונה בכל טוב. להיות שבניו הי"ו קבעו דירתם במתא לישבונא לקחו עמם כל חלב האר"ש ספרי דבי רב. וסמכתי על קדושת וענוותיניה דמ"י"ר ידיעני לכף זכות מהטעיות רבו כמו רבו בכתב זה. שזה שני חדשים כלוא בבית מרוב הקרירות גם בלא דעת. והימנותא להוי כי זה שלשה שבועות שהתחלתי לכתוב בכל יום שתים שלשה שורות להפקת רצון צדיק בדברים שאין בהם ממש ואין הקומץ משביע לארייא דבי עלאה ירום הודו ותנשא מלכותו דלימטי ליה שיב"ה מכשור"א ישמח צדיק כי חזה אשר זרעו בו למיניהו מנייהו מלכי מנייהו אפרכי ועטרת מלכם בראשם מני"ר ברבות הטובה כנפש אלימלך המלאה לה תורה וחכמה וכנפש העבד לעבדי האל יוצרי. שמואל לעסרי נר"ו

סימן ל

שייך
לי"ד:

שאלה זו נשאלה במכתב עתי ישראלית איטלקית הנקרא [קוריירו] או המרוץ. שלחו מתם מארץ הודו איש אחד ישראלי שנתחייב מיתה למלכות ונגמר דינו להמיתו ליום נועד רח"ל ולמאי דביני ביני שמו אותו במשמר כנודע. והאיש ההוא בחושבו את יום מר אשר תהיה לו באחרונה יום אשר יוציאוהו ליהרג בהמון רשעים רבים ויהיה חילול ה' בדבר וגם בזיון לכל ישראל בכלל ולכל משפחתו בפרט. צוה לבנו שיביא לו סם המות

לאכול וימות מיתת עצמו ולא ישיגנו אותה כלימה ביום ההוא. ושאל השואל אם מותר לבן לשמוע א אל אביו ולגרום לו מיתה על ידו או לא. ע"כ
והנה צדדי השאלה יש לברר על דרך זה מי אמרי' כיון דבלא"ה יוצא ליהרג מדת המלכות א"כ גברא קטילא הוא ומלאך המות הוא מ"ל הכא מ"ל התם יכול הבן להושיט לו סה"מ וימות בכבוד ולא בביזוי. או"ד כיון שעכ"פ הוא מקרב מיתתו והוא בריא היזקא אין הבן רשאי לגרום מיתה לאביו. או"ד אדרבא כיון שהוא בנו וחייב בכבודו והוא צוה לו הכי א"כ זהו כבודו ואדרבא ח חיוב ומצוה איכא לעשות כדבר אביו:
תשובה טרם כל נבין ונדון אם צוה לאיש אחר שאינו בנו מהו דינו. אם מותר לו להושיט לו סה"מ או לא. ואומר דזה פשוט דמותר. דאע"ג דקי"ל דהאומר לשלוחו צא והרוג את הנפש דשולחיו פטור מד"א משום דדברי הרב ודה"ת דברי מי שומעין. מיהו חייב בד"ש כמבואר בקי' דמ"ג וכ"פ הרמז"ל בפ"ב מה' רוצח ה"כ עי"ש. ע"כ לא אמרו התם דחייב בד"ש אלא משום דהשליח הלך והרגו בשליחותו והוייא בריא היזקא. משא"כ הכא דליכא אלא גרמא בעלמא שהושיט לו סה"מ ותו לא ואחר שהביא לו הסה"מ אלו לא היה רוצה לא היה אוכלו ונמצא דבשעה שאכל כבר פסקו גירי דיליה ואיהו דאפסיד אנפשיה הוא ולא אחר.
וגרמא בניזקין לחייבו ממון מצינו אך לא לחייבו מיתה או עונש בד"ש עיין מח"א ה' נזקי ממון סי' ז' ודוק. ועו' דהתם הרגו שלוחו שלא מדעתו של נהרג אבל הכא הוא צוה לו להביא סה"מ רוצץ ומדעתו ורצונו עשה כן. א"כ פשיטא דהוא פטור ומותר ואינו חייב בד"ש לא בדינא רבה ולא בדינא זוטא: אמנם מטעם אחר יש לחוש לאיסורא משום דעובר על לאו דלפני עור לא תתן מכשול דהכי איתא התם בפ"ק דע"א ד"ו מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר וכו' ת"ל ולפני עור לת"מ ואת ואסיקנא התם בגמ' דלא קא עבר אלא היכא דקאי בתרי עברי דנהרא דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל אבל אי מצי שקיל לא קא עבר אלפ"ע לת"מ ע"ש. והרא"ש והתוס' בפ"ק דשבת כתבו דדוקא מדאורייתא הוא דלא עבר אבל איסורא דרבנן מיהא איכא כיעו"ש. והכא כיון דזה האיש הוא בבית האסורים ואינו יכול להביא מן השוק ע"י עצמו סם זה א"כ הו"ל כקאי בתרי עברי דנהרא דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל ומאחר שהאדם מצווה שלא להמית את עצמו כדכתי' את דמכם לנפשותכם אדרוש כמ"ש הר"מ שם בה"ג. נמצא זה שהושיט לו הסה"מ עבר אל"ע לת"מ מדאורייתא. ולא עוד אלא אפי' היה רואה את חבירו שהוא אוכל סה"מ חייב הוא להפרישו מאיסורא מטעם דכל ישראל ערבים זל"ז עיין בית יאודה ח"א יו"ד סי' ט'וב. וכ"ש להושיט לו סה"מ במקום דלא שכיח פשיטא דאסור. כן היה נראה לכאורה:

אמנם אחר האמת והצדק חזינא שאין הדין כן אל"ד באיניש דעלמא דהרי הוא כחי לכל דבריו ואלו היה אוכל מעצמו סה"מ היה נחשב לו לעון והי"ל דין מע"ל דקי"ל בטוש"ע יו"ד סי' שמ"ה דאין מתאבלין כיעו"ש ולכן גם אם אחר הושיט לו סה"מ הרי הוא עובר אל"ע לת"מ. אבל כגון נ"ד דנגמר דינו למיתה מצד המלכות והוא אנוס לעשות כן לאבד א"ע לדעת כדי שלא יתעללו בו ביום המועד להריגה בפני המון רב אינו בסוג המע"ל כמ"ש בש"ע יו"ד שם ס"ג וז"ל. וכן גדול המע"ל והוא אנוס כשאול המלך אין מונעין ממנו כל דבר. ע"כ. ופי' הש"ך ז"ל הטעם משום דשאול הרג א"ע לפי שראה שהפלישתים יעשו בו כרצונם ויהרגוהו ע"כ:

אמור מעתה הדברים ק"ו ומה התם שלא נגמר דינו למיתה מדינא דמלכותא אלא שהיה נרדף מפלישתים וחשב דמסתמא כשישיגוהו לא ימלט מהריגה הגם דאיכא ספקא דילמא אם יכנע לפניהם לא יהרגו שהרי מצינו בשאול עצמו שחמל על אגג והיה הפך מאמר האל כנודע וגם המלך אחאב הניחו חי לבן הדד מלך ארם כמבו' במלכים א' סי' ך' ועם כל זה לא הי"ל דין מע"ל ונענשו על שלא נספד כהלכה כ"ש כשהוא בר קטלא מדינא דמלכותא ומסתמא מלכותא לא הדרא דפשיטא דיכול לקדם מיתתו ע"י עצמו בעבור איזה סיבה ולא יחשב ה' לו עון דגברא קטלא הוא. ואם הוא עצמו היה מותר להרוג את עצמו ולא היה נחשב כמע"ל א"כ מהיכא תיתי לחייבו את חבירו בשביל שסייעו פשיטא דלא עון איכא ולא מכשול איכא וז"ב:

והשתא דאתינא להכי יוצא אני לדון בדבר חדש דאם הגע עצמך לא יכול חבירו להתראות פנים עמו עוד הפעם כדי להביא לו סה"מ רועץ כאשר צוהו ולכן אמר לו שיכהו נפש ע"י דקירת חרב על לבו או ע"י יריית קנה שריפה. אומר אני דגם זה מותר מההוא טעמא גופא שאמרנו לעיל. דכל מלתא דאיהו גופיה מצי עביד לנפשיה ואינו שכלל מע"ל משום דהוא אנוס הכי נמי מצי עביד ליה השליח דמה לי אם ימות ע"י עצמו או ע"י אחר. כשם דשופך דם עצמו פטור כך אחר ששפך את דמו על פיו פטור דמה לי הן מה לי שלוחיהן. וכן מצינו גבי שאול כשראה שהדבקוהו פלישתים נפל על חרבו למות בה וכאשר ראה שעוד נפשו בו קרא לן' איש גר העמלקי ואמר לו עמד נא עלי ומותתני ועמד עליו וימותתהו ככתוב בשמואל ב' סי' א' עי"ש ומאחר דרככותינו לא האשימוהו לשאול על שנפל על חרבו כדי למות משום שהיה אנוס כדאמרן כן אין להאשים גר העמלקי אחר גמר מיתתו ע"פי צוויו ולפ"ז צ"ל דמה שהרגו דוד את ן' איש גר העמלקי לא היה אלא משום הוראת שעה שלא יהיה קל בעיני ההמון להמית את המלך וכמו שאמ"ל דוד איך לא יראה לשחת משיח ה' כיעו"ש:

אלא שראיתי להרלב"ג ז"ל בפי' על נביאים שם בשמואל פ' י"ט שכ' וז"ל. יש לתמוה מדוע צוה דוד להורגו והנה עשה זה ברצון שאול ובקשתו. אלא שהתשובה בזה שהאומר לחבירו חבול בי וחבל בו חייב כמו שהתבאר בגמ' כ"ש בה שהה מלך ואין מצות המלך ממה שתפטרהו בזה כי דה"ר ודה"ת דברי מי שומעין וכו' ואפ"י שלא היה שם עדים והיה מרשיע את עצמו והיה מפני זה פטור בדין הנה עשה זה דוד להוראת שעה שלא יקלו האנשים לשלוח יד במלכות עכ"ל. וכ"כ הרמז"ל בס"פ י"ח מה' סנהדרין כיע"ש. הרי למדנו מד' רלב"ג דמה שהרג דוד את ן' איש גר על שהמית את שאול כדין היה לפי שלא הי"ל לשמוע אל שאול דדה"ר ודה"ת וכו' והוא תימה רבתי שדבריו הן הפך דרז"ל שא' דשאול היה אנוס להרוג א"ע ולא נכנס בכלל מע"ל. וממ"ן קשה אם כה נאמר בכונת רז"ל שא' דשאול איבד על"ר ר"ל על שצוה לן' איש גר שיעמד עליו וימותההו דהו"ל כאלו הרג א"ע. א"כ מאחר דהם אמרו שאי"ח שאול משום מע"ל כיון שהיה אנוס ממילא משמע דגם ההורג אותו ע"פי צוויו פטור כיון דאף הוא לטוב נתכון [עיין בזה להגאון מוהרי"שא ז"ל בס' קדושת יו"ט דע"ז עי"ש) ואם כה נאמר דמה שהינו רז"ל לשאול שאיבד על"ד היינו על שנפל על חרבו ולא נגמר מיתתו אלא ע"י אותו האיש גר כ"ש דאין מקום לשאלת הרב דה"ר ודה"ת וכו'. מאחר דבלא"ה כבר היה מת בנפילתו על חרבו ואמע"ל וגברא קטילא קטל. הן אמת כי הרב שם בח' כי אחזני השבץ פי' כלו' כי החנית אשר נפל עליו אחז לו השבץ ולזה לא היה יכול לעבור ולדוקרו וכאשר אמר שהוא חי עדיין עכ"ל. אשר מזה נראה דכשנפל על חרבו לא היה בו כדי להמית ולכן צדק הרב בטעמו שחייב את ההורג משום דה"ר וכו'. אך דרז"ל הם כנגדו דמאחר שא' דאין בו דין מע"ל דאנוס הוא אלמא דס"ל שהתירו לו את דמו מה שהרג א"ע ע"י אחר מחמת אונס. א"כ איך אפשר שיחייבוהו להההורג אותו יציבא בארעא וגייורא בשמי שמייא ? ! גם מפשט דרז"ל יותר נראה דס"ל דשאול הרג א"ע ע"י נפילת על חרבו והיה קרוב למות כמו שא' גר העמלקי כי ידעתי כי לא יחיה אחרי נפלו ועי"ש פי' רלב"ג ז"ל. שכן אמרו בב"ר כל"ד ע"פ ואך את דמכם כו' אפי' חנק א"ע יכול אפי' כשאול ת"ל אך ע"כ ומשמעותו כפשוטו שהרג א"ע ממש והעמלקי גברא קטילא קטל ולא הרגו דוד אלא משו' הוראה שעה כמ"ש לעיל:

ואיך שיהיה בנדון שלנו דנגמר דינו למיתה ויוצא ליהרג ביום נועד פשיטא ופשיטא דהוא אי"ח בד"ש אם הרג א"ע וה"ה אחר שהרגו אי"ח אפילו בד"ש משום דגברא קטילא קטל. ואע"ג דאמרו בסנהדרין דע"ח ע"א אמר רבא הכל מודים בהורג את הטרפה דהוא פטור ופירש"י דגב"ק חשיב ליה וכן פ' הרמב"ם בה' רוצח פ"ב ה"ח וז"ל ההורג

את הטרפה אע"פ ששותה ואוכל ומהלך בחוץ הר"ז פטור מדיני אדם ע"כ. דמזה נראה דפטור מד"א אבל בד"ש חייב. התם שאני דהרג א"ח טרפה בשאט בנפש דהגם דגב"ק הוה מ"מ הוכיח מזה שסורו רע ולכן אמרו דלא ימלט מדין שמים ברם כגון נ"ד שאינו ממית אותו אלא מדעתו ורצונו הטוב ועפ"י צוויו ורק לתועלתו ודאי דפטור אף מד"ש ואל תשיבני דזה הוה ניחא אם היה פוגע בו בחרב בשעה שיוצא ליהרג דאז היה מקום לו' מה"מ הוא מ"ל הכא מ"ל התם וגברא קטילא קטל. ברם כגון שאלתינו דאנן קיימין באיש שעדיין יש לו עוד ימים לחיות בעולם ההבל עד בא יבא יום תוכחה שיוציאו אותו ליהרג ונמצא זה מקרב מיתתו יותר ואפשר דאינו יוצא מדין שמים אין זאת דממקום שבאנו משם תברא שהרי ההורג את הטרפה אין אנו יודעים ם כמה ימים או שנים יחיה עוד על פני האדמה שהרי הוא אוכל ושותה ומהלך כמ"ש הרמז"ל ועם כ"ז כיון דסופו למות לא חששון אנחנו אם יחיה עוד ימים וזה קרב מיתתו דעיקר הטעם הוא דגברא קטילא קטל. ועדיפא מינה מצאתי בפ' הנשרפין דפ"א ע"ב גבי מהני' דקתני מי שלקה ושנה ב"ד מככסין אותו לכיפה כו' ופריך בגי' משום דלקה ושנה מכניסין כו' אמ"ר ירמיה אר"ש ן' לקיש הכא במלקות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא וקרובי הוא דלא מקרב קטליה [פירש"י בידי שמים יכריתוהו ועדיין לא נתקרב מיתתו] וכיון דקא מוותר לה נפשיה [ופירש"י דמפקיר עצמו לעבירות] מקרבינן ליה לקטליה עילוה ע"כ. הרי שמעינן מזה דאפי' בשביל שנתחייב כרת שהוא מיתה בידי שמים ואין אנו יודעים מתי יגיע קצו ואולי ג"כ שיעשה תשובה ויה"כ חולה ויסורין ממרקין ולא ימות כדאיתא בסו' יומא דפ"ו בד' חלוקי כפרה דרי"ש כיעו"ש. ועם כ"ז לא חשו להו חכמים וקרבו מיתתו ע"י שמכניסין אותו לכיפה מטעם דהשתא מיהא בר קטלא בידי שמים א"כ כ"ש כשנגמר דינו בידי אדם דהתם אינו מועיל תשובה וכיוצא עסי' דאין אנו חוששים להקריב מיתתו דסו"ס בר קטלא הוא וגב"ק קטל:

שו"ר דאי מהא לא אירייא דשאני התם דכח ב"ד יפה לאקרובי מיתחיה משום מגדר מלתא מכיון שראו דעבר ושנה בחיוב מלקות שיש בו כרת ועד השלישי לו בא אבל באיניש דעלמא אינו רשאי להקריב מיתתו. ותדע דאמרי' שם בדע"ח ע"א אמר רבא הכל מודים בגוסס בידי שמים שהוא חייב פירש"י ובא אחר והרגו הכל מודים דחויב דלא איתעביד ביה מעשה ברישא והרי הוא כחי ע"כ וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מה' רוצח ה"ז וז"ל אחד ההורג את הבריא או את החולה הנוטה למות ואפי' הרג את הגוסס נהרג עליו ע"כ וכ' הכ"מ דפ' רבינו כת"ק דר"י ן' בבא ע"ש אלמא דההורג את הגוסס בידי שמים אעפ"י שהוא נוטה למות ורוב גוססין למיתה כדאי' בקי' דע"א עכ"ז חייב לפי דלא איתעביד

ביה מעשה ברישא ואיך היו מכניסין אותו לכיפה משום דעבר על לאו שיש בו כרת והיו מקריבין מיתתו אלא ודאי צ"ל שאני ב"ד דכחן יפה כמ"ש:

אלא דמ"מ הדין דין אמת דכל שהוא גברא בר קטלא לא חיישי' אי מקרב מיתתו יותר וכראייתנו מההיא דההורג את הטרפה שהבאנו וכן מוכח מהא דאי' התם עוד המכה את חבירו ויש בו כדי להיות ובא אחר והמיתו דלת"ק דר"י ן' בבא הוא פטור אעפ"י שקירב את מיתתו וכן פ' הר"מ שם ע"ע. וכן יש ללמוד ממ"ש עוד שם אדם טרפה שהרג שלא בפני ב"ד פטור משו' דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימו ופירש"י שאם הוזמו אין נהרגין דגברא קטילא בעו למקטל ע"כ וכ"פ הר"מ שם ע"ע. מכל אלו המקומות יש להוכיח דכל שהוא גברא קטילא בכל אופן שיהיה או שהוא טרפה או שהרג את הטרפה או שהוא בר קטלא אמרי' גב"ק קטל והוא פטור ההורגו ולא חיישי' אי קירב מיתתו איזה ימים קודם וה"ה לנ"ד כמובן אלא דהתם אפשר הוא פטור אבל אסור לפי שעשה שלא ברשותו אבל אם עשה עפ"י דעתו ורשותו לטובתו כגון נ"ד אה"ן דפטור ומותר עד הנה דברנו באיניש דעלמא שצוה לעשו' כן דפטור ומותר כמו שביארנו:

ועתה נחזור לעיקר שאלתנו דאנן קיימין באב שצוה לבנו לעשות עמו זר מעשהו כנ"ל אם מותר לעשות כן כיון שהוא בנו או לא. ואומר דאם צוהו להביא לו סה"מ לאכול כמו שבא בשאלה הא ודאי פשיטא שדינו שוה לאחר שהוכחנו לעיל דמותר להושיט לו סה"מ ולברור לו מיתה יפה שיהיה בכבוד ולא בביזוי ואדרבא בבנו איכא תוספת מצוה לעשות רצון אביו כי הוא חייב בכבוד או"א וזהו כבודו ולא דמי למאי דאמרי' ברפ"ק דיבמו' ד"ו יכול אמ"ל אביו שיטמא למתים או שיחלל שבת ישמע לו ת"ל איש או"א תיראו וא"ש תשמורו אני ה"א כולכם חייבים בכבודי וכ"פ בטוש"ע יו"ד סי' ר"מ סט"ו וז"ל אמ"ל אביו לעבור ע"ד תורה אפי' במצוה של דבריהם אין שומעין לו ע"כ דז"ד אי לא הוה בר קטלא והוא צוה לו הכי כדי לאבד עצמו לדעת א"כ הו"ל כהושיט כוס יין לנזיר דלכל הפחות הו"ל כמסייע ידי עוברי עבירה וכל כה"ג אי"ח לשמוע אליו. ועתה לא כן הוא אלא אפי' היה עושה דבר זה לאבד א"ע לדעת לא היה בו עון אשר חטא כי הוא אנוס כדי שלא יתחלל ש"ש על ידו כנ"ל א"כ מהיכא תיתי לאסור לבנו להושיט לו סה"מ הלא א איפכא מסתברא כיון שהוא בנו מצוה לקיים דברי אביו. אמנם מה שיש להסתפק בזה הוא אם לא ימצא אופן להושיע לו סה"מ אם מותר לו לפגוע באביו בדקירת חרב על לבו או ביריית קנה שריפה או לא ומה שהביאני אל בית הספק בבנו יותר מאחר לפי דקי"ל בסנהדרין דפ"ד וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מה' ממרים והטוש"ע יו"ד סי' רמ"א דהמכה לאביו ועשה בו חבורה חייב מיתה בחנק כיעו"ש וא"כ תינח דמשום

רוצח א אינו חייב משום דגב"ק קטל ובזה שוים בנו ואחר אך לגבי בנו איכא חומרא יתירה דחויב מיתה אפי' לא המיתו בהכאה זו רק שעשה בו חבורה לבד חייב כדיליף התם בגמ' ר"פ אלו הן הנחנקין עי"ש וכיון שכן הכו"מ שהכה בו בחרב או בחנית הרי עבר על מכה אביו כו' וא"כ חזר הדין למאי דקי"ל דאם אמר לו אביו לעבור על ד"מ אין שומעין לו:

אמנם גם לזה אשכחנא לה פתרי עפ"י מאי דאבעייא להו שם בסנהד' בן מהו שיקיז דם לאביו רב מתכא אמר ואהבת לרעך כמוך [פירש"י לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו] רב דימי אמר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור פירש"י כגון מקיז דם פטור מן התשלומין שהרי לא הזיקה] אף מכה אדם לרפואה פירש"י אדם היינו אביו לרפואה פטור ממיתה ואע"ג דחבורה הוא] רב לא שביק לבריה למשקל ליה סילווא [פי' קוץ התחוב בבשרו] מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למפתח ליה כוותא דילמא חביל והו"ל שגגת חנק ופריך אי הכי אחר נמי [ופירש"י לא לפתח שהרי כל ישראל הוזהרו על חבלת חבירו דכתי' לא יוסף פן יוסיף] אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק ע"כ וכ' מרן הב"י ביו"ד סי' רמ"א דמשמע ליה להרמז"ל דר"מ ורב דימי להיתרא פשטוה ופטור דאמר רב דימי פטור ומותר הוא כו' ועובדא דרב ומר בריה דרבינא לא פליגי אפשטא דר"מ ור"ד אלא כיון דהוו משכחי אחר כי דלעברו להו לא שבקו לברייתו למיעל לבית הספק אבל אי לא הוו משכח מאן דעבד להו שבקי לברייהו אבל הרי"פ והרא"ש נראה מדבריהם שהם סוברים דעובדא דרב ודמר בד"ר פליגי אפשטותא דר"מ וכ"ד וקי"ל כרב וכמר בד"ר שאין הבן מקיז דם לאביו עכ"ל:

והנה רהט"ו ז"ל פסק כהר"מ דלא יקיז דם ולא יחתוך אבר לאביו אעפ"י שמכוין לרפואה כל שיש שם אחר לעשות אבל אין שם אחר והוא מצטער הר"ז מקיז וחותך כפי מה שירשהו לעשות עי"ש. וכן הוא ס' רמ"א ז"ל בהגהת ש"ע כיעו"ש. אבל דעת מרן בש"ע שאסר בהחלט שלא יקיז כו' ולא חלק להם בין איכא אחר לליכא אחר נראה להדייא שפ' כס' הרי"ף והרא"ש ור' ירוחם ז"ל דלא יש שום ה היתר לבן לעשות חבורה לאביו אפש"י שמכוין לרפואה. א"כ איפוא נדון שאלתנו תלייא בפלוגתא דרבוותא הנ"ל דלדעת הר"מ ורהט"ו והרמ"א ז"ל דס"ל דכל שהבן מכוין לרפואה או להקל צערו מאביו והוא מרשהו לעשות כן ואין שם אחר שיעשהו דאז מותר הבן לעשותו אעפ"י שעושה בו חבורה גם ה"נ כיון שאביו הרשהו להכותו נפש והבן אינו מכוין אלא להקל צער אביו שחושב איך יוציאו להרוג אותו בהמון רשעים רבים ואיכא ח"ה בדבר שרי ליה מאריה לעשות כן דלרפואה לאו דוקא אלא לאפוקי שלא יכהו בשאט בנפש מלא דבר העושה נח"ר

לאביו אבל כשהוא מכוין להקל צערו מעליו בכל אופן שיהיה מותר. אמנם לדעת הרי"ף והרא"ש ור"י ז"ל שאסרו בהחלט לעשות בו חבורה אעפ"י שמכוין לרפואה ואפי' אין שם אחר. גם בנ"ד אסור כיון שעושה בו חבורה אפי' דבלא"ה הולך למיתה וגברא קטילא הוא מ"מ לענין חבורה הרי הוא כחי. ותדע דהכי אמרי' בסנהדרין דפ"ה ע"א היוצא ליהרג ובא בנו והכהו וקללו חייב בא אחר כו' פטור והוינן בה מ"ש בנו ומ"ש אחר ומסיק בגמ' אליבא דרב ששת טעמא הוי דאחר גברא קטילא הוה אבל בנו חייב פירש"י שם בע"ב ד"ה מידי דהוה כו' דאע"ג דיוצא ליהרג וסופו למות מ"מ איכא חבורה דחי הוא עי"ש וכ"פ הרמז"ל בפ"ה מה' ממרים הי"ב והטוש"ע יו"ד סי' רמ"א ס"ד דהמכה לאו"א אפי' נגמ"ד להריגה ויוצאין ליהרג הר"ז חייב ונהרג עליהן אבל באחר פטור הואיל והולך למיתה עי"ש. הרי למדנו מכאן דאע"ג דלענין מיתה אם הרגוהו בנו ואחר שוים דאינם חייבים משום רוצח דגברא קטילא קטלו אבל משום חבלה שנא בנו מאחר דאלו אחר פטור משום חובל כיון דהולך למיתה אבל בנו חייב מיתה כיון שעשה חבורה באביו הן בעודנו חי. וה"ה בנ"ד דלס' הרי"ף ודעימיה חייב בנו משים עושה חבורה באביו אעפ"י שמכוין להקל צערו מאביו אע"ג דמשום קטלא פטור:

אלא שראיתי להב"ח ז"ל שתמה על ס' מרן הב"י דאיך אפשר לו' שהטור קאי בדעת הרמב"ם ולא זכר דעת אביו הרא"ש שהוא להפך ולכן מסיק הוא ז"ל כן בדליכא אחר ליכא למ"ד דלימא אסור וסיים והכי נקטינן ע עי"ש ולדבריו בנ"ד דליכא אחר מותר לבן להכותו נפש אלדכ"ע כיון שמכוין לטובת אביו ולזה הרשהו. אמור מעתה בנ"ד איכא ס"ס ספק אי הלכה כהרי"ף ודעימיה דס"ל לדעת מרן ב"י דאינו יכול לעשות חבורה באביו גם כשמכוין להכותו ואפי' דליכא אחר או אם הלכה כהרמב"ם ודעימיה דס"ל בדליכא אחר מותר ואת"ל דהלכה להרי"ף ודעימיה דילמא הנכון כס' הב"ח דמסכים גם להרי"ף ודעימיה כהרמב"ם דהיכא דליכא אחר מותר והוי ס"ס המתהפך כמובן למעיין: ועוד יש מקום להתיר בשופי בנ"ד אלדכ"ע כשלא יש אחר רק בנו והוא דאפי' לס' הרי"ף ודעימיה שפ' כרב ומר בד"ר דלא שבקו לברייהו למעבד בהו חבורה אפי' לרפואה ומסתמא איירו אפי' שלא היה להם אחר לא אסרו בשביל אותה חבורה עצמה שהיה עושה ע"י הקזת דם דאותה חבורה כיון שהוא מכוין לרפואה מותר אלדכ"ע ומאי דאחרו אינו אלא משום חששא שוא יעשה חבורה יותר וכדי הצורך לרפואתו והוי שגגת חנק וכן מפו' בגמ' דק"א טעמא דילמא חביל והוי שגגת חנק כלו' איידי דטריד לחבול משום רפואה שמא יחבול יותר מכדי הצורך והוי שגגת חנק ואע"ג הלשון זה אתמר בגמ' אחר עובדא דמר בד"ר בלי ספק דטעם זה אשניהם קאי ר"ל גם אעובדא דרב דלא

שרי לבריה למשקל סלווא אפי' שהחבורה שהיה עושה כדי למשקל סלווא היה מותר דכונתו להקל מצערו של אביו מ"מ אפש דילמא חביל יותר מהצורך וכן מתבאר מר' הר"מ והטו' שם שאחר שכ' דין זה דרב דאם היה לאביו קוץ תחוב בבשרו לא יוציאנו שמא יבא לעשות בו חבורה כ' וז"ל. וכן אם הוא מקיז דם. או רופא לא יקיז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר אעפ"י שמכוין לרפואה כו' והרי בהקזת דם וחתיכת אבר אין לך חבורה גדולה מזו ואיך קא' דאם הוא מצטער שאין שם אחר מותר א"ו דכל שהוא צורך רפואה מותר לעשות לו חבורה אלא דיש לחוש שמא יוסיף על החבורה במה שאינו צריך לרפואה והוא הטעם שנתן ג"כ על הקוץ כיעו"ש. וא"כ ממילא משמע דגם להרי"ף ודעימיה שנטו דעתם להחמיר אפי' דליכא אחר אינו אלא משום חששא זו שמא יעשה בו חבורה נוספת על מה שצריך לרפואה אבל על מה שהוא צורך רפואה לא פליגי וכ"ע מודו דמותר. אמור מעתה בנדון זה שמה שדוקרו בחרב הוא מכוין להמיתו שזהו רפואתו לנוח דעתו מהצער שהוא צוער והולך על אותו היום נורא ואיום שיוציאוהו ליהרג וא"א בא"א גם ליכא אחר שם שימלא רצונו אלא בנו ומדין קטלא פטור ומותר דגב"ק הוא ולא אתינן לחייבו אלא מדין חובל באביו וכיון שחבלה זו היא צורך רפואתו לכ"ע פטור ומותר וזה נ"ל כפתור ופרח ודוק:

זאת ועוד אחרת יש לחלק ולו' דגם לס' הרי"ף ודעימיה שהחליטו לאסור את הבן לעשות חבורה לאביו אפי' שמכוין לרפואה אינו אלא כשאביו מצטער באותה חבורה שעושה לו באשר שכן דרך כל הארץ שרובם ככולם מסרבין בעצמם שיעשו להם חבורה ואעפ"י שמצטערים בחולייהם מ"מ ממאנים הם מחמת מורך לבבם ופועלים בהם ע"כ שלא בטובתם או ע"י שמישנים אותם שלא ירגישו בכאב א"נ אפי' שהאב מרשה לבן לעשות כחפצו משום רפואה מ"מ לא יתן תפקידו עליו להיות כמצווה ועושה וכאן הבן שואל לב"ד אם מותר לו לעשות כן ע"ז הוא שפסקו הרי"ף ודעימיה שמורין לו שלא לעשות באביו חבורה אפי' שהוא מכוין לרפואה לפי אומר איסורו שהוא בחנק. ברם היכא שהאב מצוה לבנו בכל תוקף שיכהו נפש ומפציר בו כדי להנצל מצער יום הדין והנורא שמוציאין אותו ליהרג מהיכא תיתי שלא ישמע לו מאחר דמצות האב על הבן לעשות לו קורת רוח בדבר הזה אטו מי זוטר ממה שכתוב במלכים א' סי' ך' ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא וימאן האיש להכותו ואכלו אריה יען אשר לא שמע בקול ה' ומכאן למדו בפ' הנחנקין דפ"ט דהמוותר ע"ד נביא חייב מיתה בידי שמים עי"ש והכא נמי איכא רצון שמים לשמוע אל אביו בדבר הזה אפי' שהוא להכות נפש כדי להצילו מן הבושה והבזיון כדאמרן והוא צוה לנו על כבוד או"א והשוה כבודו

לכבוד שמים כדאי' בפ' ד"מ ד"ן ע"א וב' ופירש"י שם ד"ה הוקש כבודם לכבוד המקום וז"ל כא' כאן כבד את אביך וכתי' להלן כבד את ה' מהונך ע"כ. א"כ מהיכא תיתי שלא יהיה חייב לשמוע אל אביו והלא על המיתה אינו חייב דגברא קטילא הוא ועל החבורה הוא באזהרה דלא יוסיף להכותו ככל ישראל א"כ ליתי עשה דכאו"א ולדחי ל"ת דלא יוסיף כיון שבעידנא דעובר על הלאו מקיים העשה דכבוד או"א כמו סדין בציצית ומילה בצרעת ואפי' דהל"ת דהכא חמור שנתן לאזהרת מיתת ב"ד דענוש ע"ז מיתת חנק. מ"מ כך הוא המדה דאתי עשה ודחי ל"ת אפי' שיש בו כרת כדאי' בפ"ק דיבמות ד"ו ע"א שו"ר בס' שדה חמד בקיכט' ד"ח סי' ע"ו הנ"מ לרא"ג הה"מ כמהר"ח מדיני נר"ו שאסף איש טהור בע"ז ויראה שאינו מוסכם דעשה דחי ל"ת שיש בו כרת ושנוי במחלוקת הפוס' כיעו"ש:

אלא דאי את אתינא למשרי ליה מהך טעמא דקי"ל אתי עשה ודחי ל"ה נפ"מ דהי"ד היכא דא"א לקיים את שניהם כגון דליכא אחר א"ל דאין לו אופן להושיט לו סה"מ כדי שימות מיתת עצמו אבל היכא דאפשר להמיתו באחד משניהם ולא יעבור הבן על איסור מכה אביו אזי ודאי דאינו רשאי כמ"ש במס' שבת דקל"ג ע"א גבי מילה בצרעת דכל שמכוין אביו לקוץ בהרת בנו אי איכא אחר שיקוץ הבהרת לעביד אחר דאר"ש ן' לקיש כ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה ל"ת ע"כ וכן פ' הר"מ בפ"ג מה' ציצית ה"ו וכ"כ ר' ירוחם "ד הב"י בה"ץ סי' י"א בד"ה ועתה אמנם הב"י חלק עליו ואמר דאעפ"י שאינו מצוי ממינו מאחר שאפשר לקיים את שניהם אלו היה מצוי לו לא דחינן את ל"ת ע"כ ומ"מ בנ"ד אפשר, דגם הב"י יודה דהיכא דא"א באחר דוחה עשה דכאו"א את ל"ת והתם שאני דציצית חובת מנא וכשלא מצא ממינו לא ילבש ודוק ועיין בתשו' ש"א סי' צ"ו ובשו"ת דרמ"ץ אשכנזי א"א בא"ח סי' י"ג דשקו"ט בזה וכן יל"ד בלשון חכמים שאמרו אתי עשה ודחי ל"ת ולא אמרו דכשיש עשה נגד הל"ת דהותר הל"ת אלא לשון דחיה יורנו כי אינו מותר לעבור היכא דאפשר לקיים את שניהם כמ"ש בפסחים ד"ע טומאה דחויה היא בצבור ופירש"י אע"ג דאכשר רחמנא למייתי בטומאה לאו היתר גמור הוא ע"כ. גם הר"מ ברפ"ב מה' שבת נקט לשון זה שבת דחויה אצל פק"ן ועיין כ"מ שם שכ' שרבי' פסק דדחויה היא ולא. הותרה עי"ש והכי דייקי' נמי בהך לישנא דאמרו אתי עשה ודוחה ל"ת דלשון דוחה ילמדנו להועיל דאם אפשר לקיים את שניהם אין ראוי לעבור על ל"ת ועיין תו' בפ' התכלת ד"מ ע"א ד"ה כיון ודוק: והשתא דאתינא להכי דצריך הבן לחוש שלא לעבור על הלאו היכא דאפשר שלא לעבור אומר אני דאי ליכא אחר וגם לא יכול הבן להביא לו סה"מ והאב מפציר

בבנו ומצוהו שיכהו נפש נ"ל לכאורה דאין ראוי להכותו ע"י דקירת חרב כיון דעושה בו חבורה והוא מוזהר עליה משום מכה או"א כו' ויליף בגמ' בהנחנקין שאי"ח אלא על מכה שעושה בה חבורה כיעו"ש ולכן מהיות טוב יקיים מצות אביו להמיתו במיתת חנק דאינו עושה בו חבורה כדאי' בפ' ד"מ דנ"ב ע"ב לענין הבא על א"א דכתי' ביה מות יומת ואמרו דסתם מיתה הוא בחנק ושאיל בגמ' מנ"ל ר' אומר מה מיתה האמורה בידי שמים (וימת גם אותי] שאין בו רושם אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם ופירש"י אין בה חבורה וסימן ע"כ שמעינן מזה דבמיתה חנק אינו עושה חבורה ולכן מוטב שימתהו בחנק דהוא פטור ומותר מכל ואל ימיתהו בדקירת חרב דעושה בו חבורה אשר הוזהר עליה במיתה. הן אמת דשם בדכ"ז ע"ב אמרו בגמ' דכל מיתה האמורה לב"ן אינו אלא חנק ודריש הכי באדם דמו ישפך איזהו שפיכות דמים של אדם שהוא בגופו של אדם הוי אומר זה חנק ופירש"י זה חנק דאין דמו יוצא לחוץ ע"כ. הרי למדנו דגם החונק נקרא שופך דם אלא שאין דמו יוצא לחוץ אלא נשפך דמו בקרבו וסוף סוף נקרא עושה חבורה וצ"ל דמ"ש התם בגמ' דחנק אין בו חבורה כלו' שאינו ניכר החבורה שהרי כל הוצאת דם נקרא חבורה כדאי' בפ' הנחנקין דפ"ד ע"ב דיליף דא דאינו חייב על הכאת אביו אלא"כ עושה בו חבורה מהיקשא דכתי' מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה עד דעביד בה חבורה דכתי' בה נפש פירש"י ונפש משמע דם דהוא חבורה] אף מכה אדם עד דעביד חבורה ע"כ ומאחר דחנק קרי ליה התורה שופך דם נמצא דגם בזה חייב משום חבורה ועזרנו ללא הועיל:

ועוד דגמ' ערוכה שנינו בפ' החובל דפ"ו ע"א אמר רבא החורש את אביו נהרג לפי שא"א לחרישה בלא חבורה טיפתא דדמא נפלה ליה באודניה ע"כ. ודין זה פסקוהו הפוס' הר"מ בפ"ה מה' ממרים והטוש"ע ביו"ד סי' רמ"א ע"ש אלמא אע"ג שלא נראה טיפת דם לחוץ נקראת חבורה כי ממנו נקח גם להחונק את אביו אעפ"י שאין נראה שפיכת דמו לחוץ חשיב חבורה ולפ"ז צ"ל דמ"ש בפיה"מ דחנק אין בו חבורה צ"ל שאינו ניכר החבורה וסו"ס בעלמא חייב משום חבורה ומאי טיבותא דחנק יותר מדקירת חרב על לבו דלפי האמור שניהם שקולים וסבור הייתי לומר דחנק עכ"פ היא מיתה יפה יותר מדקירת חרב ומצד מה שאמרו רז"ל ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה הייתי סבור ליועצו שיברור לאביו מיתה יפה דהיינו בחנק יותר מדקירת חרב אך ראיתי בתוס' פ' אלו נערות דל"ז ע"ב ד"ה ברור לו מיתה יפה שכתבו להדייא דאם תחב סכין בלבו הוי' נמי מיתה יפה עי"ש:

אמנם כאשר שאלתי לרופאים על המת בחנק מה טיבו ואמרו לי כי אינו אלא חסרון תנועת האויר שבגוף כלי הנשימה ע"י שדוחק בסודר וסותם כלי הנשימה ואינו עושה שום חבורת דם ע"כ. ולפ"ז צ"ל דמ"ש בגמ' באדם דמו ישפך זה חנק לאו למימרא דע"י החנק שופך את דמו לא מבפנים ולא מבחוץ אלא לשון מושאל הוא על ההריגה גם אם אינו שופך אפילו טיפת דם ועל צד זה אמרו ג"כ ביבמו' כל מי שאינו עוסק בפו"ר כאלו שופך דמים שאין הכונה על ש"ד ממש אלא ע"ד ההשאלה כלו' כיון שאינו עוסק בפו"ר להרבות צאצאיו מפני ישוב העולם חשיב ליה מניעת הוייתם כאלו הורג אותם אחר הוייתם ולזה קורא אותו שופך דמים וז"ב. ולפ"ז בהכרח צ"ל דמ"ש בסנהדרין דנ"ב כי מיתת חנק אין בה חבורה וחסרון כנ"ל משמעותו כפשוטו דאין בה חבורה כלל כיון שאינו מוציא דם לא מבפנים ולא מבחוץ. וחזר הדין כמ"ש בתחילה דעדיפא טובא להמיתו בחנק שאינו עושה בו חבורה מלהמיתו ע"י מכת חרב אעפ"י שמכוין לתועלתו ואעפ"י שעושה כן עפ"י צוויו דכל למעוטי בטפלא שפיר דמי. שו"ר בס' מנות הלוי ד"ז ע"ב שה"ד המד' לנפשותיכם אף החונק את עצמו ופירש"י וכן אם תאבדו נפשותיכם אפי' בחנק שאין בו ש"ד אדרוש אותו מכם ע"כ מזה מוכח דגם מ"ש בגמ' שו"ד בגופו של אדם זה חנק לאו דוקא. וכ"מ מפירש"י בפ' נח ע"פ זה ועיין בס' שפתי רננות דכ"ט ע"ג מה שנו"ן בד' רש"י והרא"ם ע"ש ואולי דלפי הת"ד בקמא דצ"א דדריש לנפשותיכם קאי אדמכם כיעו"ש ס"ל דגם חנק הוא שו"ר ולכן אתי שפיר עם מ"ש בסנהד' דנ"ז ודוק:

מסקנא דמלתא בנדון השאלה דבנו פטור ומותר להושיט סה"מ לאביו כאשר צוה וליכא למיחש לא משום איסור לאו דלפני עור כו' ולא משום מסייע ידי עוברי עבירה מאחר דבלא"ה בר קטלא הוא ואלו היה עושה כן עצמו לא היה בסוג מע"ל דאנוס הוא כשאול המ' ועדיפא משאול כנ"ל ומהיכא תיתי לאסור לאחר. וכ"ש שהוא בנו דחייב בכבודו וזהו כבודו והכא איכא נמי משום ואהבת לרעך כמוך כדפרש"י שלא הוזהרו ישראל לעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו ע"כ. וא"כ בנדון זה אנ"ס דאלו הוה המאורע הזה בבנו ח"ו היה בוחר באהבה רבה להמית את עצמו קודם באבן או באגרוף ולא יהיה נמסר מיתתו ביד זרים אכזרים והמון רשעים רבים ולכן כל כמה שיוכל הבן לעשות טצדקי למלאות רצון אביו בזה הר"ז משובח

ולא עוד אלא אם אי אפשר להושיט לו סה"מ בעבור כי לא יניחוהו שר בית הסהר לבא אל אביו עוד הפעם וצוהו אביו להמיתו בחרב על לבו גם זה מותר אעפ"י שעושה בו חבורה אי ליכא אחר דמשום קטלא לא מחייב דגברא קטלא קטל ומשו' חבורה נמי לא מחייב משום דעושהו בשביל כבוד אביו ואתי עשה דכאו"א ודוחה ל"ת אפי' שיש בו

מיתת ב"ד כיון דא"א לקיים את שניהם ומטע"ז אם אפשר להמיתו בחנק עדיפא טובא לפי שאין עושה בו חבורה ונמצא בזה מקיים העשה דכאו"א ואינו עובר על ל"ת דלא יוסיף להכותו משום דאי"ח אלא על הכאה שיש בה חבורה כדיליף בגמ' כנ"ל ומשום אקדומי לפורענותא דנמצא מקרב מיתתו יום או יומים לא חיישי' כמו שהוכחנו לעיל דכל שהוא גברא בר קטלא כל הימים אשר הוא חי על האדמה למאי דביני ביני הרי הם ימים שאין בהם חפץ והרי הוא חי כמו מת ופטיר ועתיר הוא מד"א אף מד"ש ובכל זאת לא אסמוך על דעתי קלה כמות שהיא להורות היתר בביטוי שפתים וה"ה ת"ן על בניכם אפקוד יקים אביו ויאכל סמא דמותא במאכל הצהרים ואשר לא ס"ם אל לבו ידקר בחרב ישפוך דמו כמים לא יש חרב בידו חנקי כתי' עד הצואר יגיע ביד חזקה שתים כי מלתא דתמיה דכירי בה אינשי תרי תמיהי מפני חומר שבה חמו"ר חמר'תיים הראיתם בן יכבד אב ברצח בעצמותיו לשמע אזן תצלנה אזנים על כן לא אומר קבלו דעתי עד אבא אל מקדשי אל מקודש שקדשוהו שמים הוא הראש רישא דדהבא כאב נר שר הצבא ר"מ ור"מ איש אחד מן הרמ"תים שושילתא דבי נשיאה כלם בעלי הוראה בעי"ת רודס יע"א רובץ בין המשפ'טים דין הוא הדר האמור בתורה האי גיס"א דנה'רא מעלת הרב המופלא חסין קדוש ומלא

כקש"ת רחמים חיים יאודה ישראל בהלו נר"ו יאיר כשמש בחצי השמים ימים על ימי מלך יוסיף בש' ובמישור בש'וה קריי"ת ם אם יסכים עמדי בתוספת מח'ול כמח'ולת המחניים כי עשו עז ותושיה הכל צריכים למרי חיטיא והיה שכרו כפלים רחמים לחיים יאודה יעלה לעילא [תרנ"א] מן כל ברכתא בהר הקדש בירושלים כא"ן הרמה וגם חסידה בשמים ונפש אדם מו'"עט נאמן אהבתו המעתיר בעדו לאל בכל לבי נפשי ובטני ותשוקתי מלאה לחזות בנועם פנ"ק מר באתריה יושב בשבת תחכמוני הלא כה דברי זעירא דמן חברייא החותם פה עיר הבירה בוקורישט יע"א ב"ך יברך לחדש טבת דהאי שתא תזל כטל אמר"תי [לפ"ק] ירושלמי ולא קרתני. הצעיר מתתיה אברהם צורמאני ס"ט

סימן לא

וזאת תשובתי אליו

הן היום האירו אל עבר פני אמרות טהורות מעשה ידי אמן נהירו דעיינין מע' ה' המובהק רכו דבריו משמן תורק מג"ן אברהם אהובי נר"ו. על שאלה כי באה במ"ע המרוץ על איש אחד ישראלי שנתחייב מיתה למלכות ונגמר דינו להמיתו ליום נועד רח"ל ומאי דביצ' ביצי שמו אותו במשמר כנודע והאיש ההוא בחושבו את יום מר אשר תהיה לו באחרונה

יום אשר יוציאוהו ליהרג בהמון רש"ר ויהיה ח"ה בדבר וגם בזיון לכל ישראל בכלל ולכל משפחתו בפרט צוה לבנו שיביא לו סה"מ לאכול וימות מיתת עצמו ולא ישיגהו אותה כלימה ביום ההוא ושאל השואל אם מותר לבן לשמוע אל אביו ולגרום לו מיתה ע"י או לא ע"כ ומע' ידי"ן רב אח'אי נר"ו מצ"א את המציאה ונפל עליה ופתח לה פיתחא בתשו' ראה וית"ר מלתא בטעמא מפי סופרים ומ"ס והאריך הרחיב כחכמתו הרמה אשר חננו ה' מתת"יה ורצה לעמוד על דעתי הקלוש וכשאני לעצמי תמה אני למה זה תשאל לשמי ומה זו סמיכתי כי מכיר אני את מקומי שאיני כדאי לכוין אימ"רא אליבא דהלכתא ונוסף עוד כי זקנתי ושבתי ויסר יסרני יה בחולי החזה חז'ות קשה ואין בי כח לצאת ולבא בד"ת. אך משום עשה דכבוד תורה אמרתי אשנה פרק זה ואתנהלה לאטי מאין אונים ודין גרמא כי אחרתי עד עתה להשיב כהלכה וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

הנה בראשית אמריו לצדדין קתני מי אמרינן כיון דבלא"ה יוצא ליהרג בדת המלכות א"כ גברא קטילא הוא ומה"מ הוא מ"ל הכא מ"ל התם יכול הבן להושיט לו סה"מ וימות בכבוד ולא בביזוי או"ד כיון שעכ"פ הוא מקרב מיתתו והוא בריא היזקא אין הבן רשאי לגרום מיתה לאביו או"ד אדרבא כיון שהוא בנו וחייב בכבודו והוא צוה לו הכי א"כ זהו כבודו ואדרבא חייוב ומצוה איכא לעשות כדבר אביו והשיב וז"ל:

תשובה טרם כל נובין ונדון אם צוה כן לא לאיניש דעלמא מה דינו דאע"ג דקי"ל דהאומר לשלוחו צא והרוג את הנפש דשולחיו פטור מד"א משום דדה"ר ודה"ת דב"מ שומעין מיהו חייב בד"ש כמבואר בקידושין דמ"ג וכ"פ הרמז"ל ע"כ לא אמרו התם דחייב בד"ש אלא משום דהשליח הלך והרגו בשליחותו והויא בריא היזקא משא"כ הכא דליכא אלא גרמא בעלמא שהושיט לו סה"מ ותו לא ואלו לא היה רוצה לא היה אוכלו ונמצא דבשעה שאכלו כבר פסקו גירי דיליה ואיהו דאפסיד אנפשיה וגרמא בנזקין לחייבו ממון מצינו אך לא לחייבו מיתה או עונש בד"ש ע"כ. ועמו הס"ר תקפה עלי משנ'תו ושיחתו איני מכיר דפתח בכד וסיים בחבית דמעיקרא לא בא אלא לדון על שלוחו אם מותר לעשותו או לא ואח"כ יצא בפיטור המשלח שאינו חייב אף בד"ש וחזר וסיים על השליח דאינו אלא גרמא בעלמא ואינו חייב בד"ש גם מה שסיים וכ' עוד וז"ל ועוד דהתם הרגו שלוחו שלא מדעתו של נהרג אבל הכא הוא צוה לו להביא סה"מ ומדעתו ורצונו עשה כן א"כ פשי' דהוא פטור ומותר ואי"ח בד"ש לא בד"ר ולא בד"ז ע"כ אחר המח' נעלם ממנו משנה ערוכה בפ' החובל האומר לחבירו סמא את עיצי קטע א"י שבר א"ר חייב אף שאמ"ל ע"מ לפטור וה' החבי"פ ז"ל בס' חקות החיים בסי' פ"ג כ' וז"ל. יעצוני כליותי למען דעת בראובן שהיו מבקשים אותו מצד המלכות לתופסו ולהורגו. ונמצא בשום

אחד מערי המלכות וכשנתוודע לו זה קרא לשמעון וא"ל לך למלך ואמור לו כי אני בכאן אם מותר לו למסור אותו למלכות כיון דניחא ליה לנמסר בהכי או"ד כיון שהוא סכנה אין היתר למסור אפי' אי ניח"ל אם מותר או אסור ואען ואומר דנראה ודאי דאסור דהו"ל כאומר אדם לחבירו סמא א"ע קטע א"י כו' כדתנן בב"ק דצ"ב ע"א ועי"ש בגמ' דצ"ג ומ"ש התוס' שם ד"ה ור"י עכ"ל. הרי להדייא דאף אם הוא מדעתו של נהרג חייב ואיך פשיט ליה דפטור ומותר:

ועוד דאעיק' נ"ד אינו בסוג דין שליחות דדין שליחות לא שייך אלא באומר לחבירו שיחלל שבת או שיהרוג את הנפש וכיוצא דהשליח ח עושה עבירה בשליחותו אבל נ"ד לא דמי אלא לנזיר האומר לחבירו שיביא לו כוס יין שאסור לו להביאו משום ול"ע לח"מ וכיוצא באיסורים אחרים וכמ"ש ידי"ן הרב הפוסק נר"ו. אלא דהרב הפוסק נר"ו לחלק יצא דגם איסו' דל"ע ליתיה בנ"ד משום דאם היה אוכל הסה"מ הוא מעצמו לא היה בסוג מע"ל דהרי נגמר דינו למיתה מצד המלכות והוא אנוס לעשות כן כדי שלא יתעללו בו ביום המועד להריגה בפני המון רב וכמ"ש בש"ע יו"ד סי' שמ"ה ס"ג וכן גדול המע"ל והוא אנוס כשאול המלך אין מונעין ממנו כל דבר והדברים ק"ו בנ"ד ומה התם שלא נגמ"ד למיתה מד מדינא דמלכותא אלא שהיה נרדף מפלישתים כו' הגם דאיכא ספקא דילמא אם יכנע לפניהם לא יהרגוהו כו' ועכ"ז לא הי"ל דין מע"ל כו' כ"ש כשהוא בר קטלא מדינא דמלכותא ומסתמא מלכותא לא הדרא דפשי' ד דיכול לקדם מ מיתתו ע"י עצמו בעבור איזה סיבה ולא יחשב ה' לו עון דגב"ק הוא ואם הוא עצמו היה מותר להרוג א"ע מהיכא תיתי לחייבו את חבירו בשביל שסייעו פשי' דלא עון איכא ולא מכשול איכא וז"ב א"ד נר"ו:

ואנא דאמרי מה שנראה לידי"ן הרב הפו' נר"ו פשוט וברור לי ההדייוט צריכא רבה דהיסוד שעליו בנה בנינו לקרוא לאיש הזה העתיד ליהרג גברא קטילא ושהותר לו לקדם מיתתו יסוד הנופל הוא דידוע מאמר רז"ל אפי' חרב חדה מונחת ע"ץ של אדם אל יתיאש מן הרחמים שבידו ית' ויתעלה לסבב סבות מה שלא יעלה על לב אדם כדי להציל נפשו ממות דאפשר שימות המלך ההוא או יעבירוהו ממלכותו ויקום מלך חדש ויבטל גזרות הישן או אפשר יצא איזה מחלוקת ובלבול מרידה בעיר ואדהכי והכי יברחו כל האסורים בבית הסהר וימצאו מפלט למו כמו שיסופר שאירע כן בדמשק זה שנים רבות ועוד במקומות אחרים או אפשר ישוב ונחם המלך על גזרתו זאת ולא ימיתהו כי לב מלך ביד ה' לכל אשר יחפוץ יטנו וכהנה סבות מסבות שונות אשר לא תקצר יד ה' מעשותן וינצל ממות או זיל לאידך גיסא דאפשר מרוב אנחתו וצערו ימות שם מיתת עצמו דאנחה

שוברת גופו ש"א רח"ל ולא ימסר בידי המלכות וממילא יעשה רצונו בלי פגיעתו רעה בו בעצמו. ואם יאמר האומר שכל הדברים הללו אולם אלא חששות רחוקות ואין בהם כדי שביעה לסמוך עליהן לענין דינא. ומה גם כי לא פורש בשאלה אם הימים שבנתים לא היו מועטים אף אתה אמור לו דאעיקרא אינו נקרא גברא קטילא אלא מי שנגמר דינו למיתה ע"פ סנהדרין דוקא שכך שנינו בערכין פ"א הגוסס והיוצא ליהרג לא נידר ולא נערך ופי' הרע"ם ז"ל שננמ"ד בב"ד של ישראל אבל יוצא ליהרג עפ"י המלכות ל"ש מלכי ישר' ול"ש מלכות של נכרים ד"ה מעריך ונערך וכ' התיו"ט ט ז"ל משם הרמז"ל דהיוצא ליהרג עפ"י ב"ד הוא ענין שאינו תלוי ברצונינו אלא התורה ממיתה אותו אבל היוצא ליהרג במצות המלך מעריך ונערך לד"ה שלפעמים חוזר המלך מדיבורו והרב כמוהרד"ף ז"ל בשושנים לדוד נרגש עמ"ש בש"ס שאני מלכותא דלא הדרא ביה ותירץ דהיינו בשאר דברים דזכות וכדומה. אבל להרע ולהשחית חוזר דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא וקרא כתי' חמת מלך מ"מ ואיש חכם יכפרנה ונר' שזו כונת רש"י ז"ל שפי' בההיא דלעיל דלא הדרא ביה הואיל ותחילתו לטובה נתכוון שוב אינו חוזר עכ"ל והרב הנז' בחסדי דוד על דברי התוספתא דקמא פ"ט הובאה בש"ס ערכין ד"ו היוצא ליהרג וכו' אחרים ם שחבלו בו פטורין כ' וז"ל ודע דרש"י ז"ל פ' שם [בערכין] דכל הנך יוצא ליהרג בדיני ישראל קאמר ונראה טעמו משום דבפ' כל הגט דכ"ח איכא תרי לישני לפ' היוצא ליהרג דתנן התם דנותנין עליו חומרי חיים וח"מ לישנא קמא מפרש כו' וללישנא בתרא איפכא הוא דמתני' בשל אוה"ע דמקבלי שוחדא אפי' בתר דחתים אבל כי נגמ"ד בדיני ישראל תו אין נותנין עליו חומרי חיים כו' ונקט רש"י כלישנא בתרא דהיינו מסקנא דתלמודא ולמדנו מזה דהחובל ביוצא ליהרג בב"ד של ישראל דוקא הוא דפטור אבל הנגע"ד בב"ד של אוה"ע אפי' חתים פורסי שפיר יש לו דמים דשכיח דהדרי בהו ע"י שוחדא כו' ואע"ג דהרמז"ל לא ביאר דין זה בה' חובל י"ל דסמך עמ"ש בה' ערכין פ"ק הי"ג כו' ומרן בכ"מ כ' שם ודייק רבי' לכתוב שנגמ"ד בב"ד של ישראל דאלו בב"ד ש"ג אפי' נגמ"ד לא חשיב מת כדאמרי' בפ' כ"ה ודבריו חיים וקיימים ם שכן נר' מפירש"י וכדאמרן והיינו נמי דבפ"ד מה"ג לא כתב הר"מ שנותנים עליו חומרי חיים ם אלא ביוצ"ל בב"ד ש"ג וכן בפ"ט מה"ת מבואר כן עי"ש עכ"ל הרי מבואר דדוקא מי שנגמ"ד בב"ד ש"י נשים לו ש"ם גברא קטילא:

ובתשובת הרק שבות יעקב ז"ל בח"ב סי' פ"ב הביאה הבאה"ט ד' אמשטרדם ביו"ד סי' רס"ו ס"ק ה' מצאתי דגם מי שנגמ"ד בב"ד ש"י הרי הוא כחי לכל דבריו חוץ מלענין ערכין וז"ל. שאלה אשה אחת ילדה ן' זכר שהעידו עליה בערכאות שזינתה ותצא דינ"ה

שישרפו אותה ואת ולדה אחר ימי לדתה. אם יש למול הבן כמצותו ביום השבת או לא חשי' הנה סתמה שאלתך וכו' ואולי שאלתך כיון שהוא עומד לשרוף כשרוף ואיך יחללו עליו את השבת לענין מילה וגם מצינו לענין ערכין בסתם מתני' היוצא ליהרג ל"ן ול"ן וכ"פ הר"מ פ"א מה' ערכין אי משום הא לא תברא חדא דכ"ז נאמר ביו"ל בדיני ישר' דוקא וכו' אבל יו"ל בדיניהם הוא בחזקת חי וכדאיתא בגיטין כו' ותו אפי' בדיני ישר' הוא בחז"ח והא דאינו נידר ונערך היינו משום דגזרת הכ' כל חרם כו' אבל לענין שאר דברים הוא כחי וכ"פ מהרש"ל פ"ק דב"ק סי' ל' לענין פדיון הבן דחייבין לפדותו וכה"ג איתא שם בערכין ד"ז ע"א היו"ל מזין עליו כו' ופירש"י כו' כלל הדבר כל זמן שהוא חי חייב בכל המצות האמו' בתורה וחביבה מצוה בשעתה ואולי עי"ז שיקיים מצות בוראו בזמנה ואולי זכות המילה יעמוד לו שיהא ניצול והרבה ריוח והצלה לפניו כו' וגדולה מזו מצינו ברע"ק אף כשהוציאוהו להריגה קבל עליו עמ"ש כו' עכ"ל: ובכן בנ"ד אינו יכול לקדם מיתתו ע"י עצמו מדין גברא קטילא דכחי חשיב והמביא לו סה"מ עובר על לאו דל"ע לת"מ. גם מ"ש ידי"ן ה"ה נר"ו דנ"ד הוא ק"ו מההיא דשאול כנז"ל עהס"ר ק"ו דאית ליה פירכא הוא דאדרבא בשאול היה ודאי שימיתוהו וכמו שיבא קמן ועו' דאעיק' אנכי לא ידעתי מה חילול ה' ובזיון לכל ישראל איכא בנ"ד כדי שנתיר לו לאע"ל אם האיש הזה הרשיע לעשות איזה עון גדול ולכן דנוהו למיתה הוא רשע בעונו ימות וכבוד ה' ואומתו במקומו מונח. שהרי גם החוטאים אשר לא מבנ"י המה נענשים כמוהו כי תורה אחת ומשפט אחד לכולם שאלמלא מוראה כו' וכיצד תתבייש עדת ישראל בעבורו האיש אחד יחטא וע"כ העדה תכס'וף. ואם האיש הזה נקי הוא מעון ובעלילה באו עליו כ"ש שאין בזה לא בזיון לישראל ולא חי"ה. גם מ"ש דאנוס לאבד ע"ל כדי שלא יתעללו בו ביום המועד להריגה בפני המון רב אם כונתו הוא שיהתלו בו ויצחקו עליו או שיענו אותו ביסורין ואכזריות בשעה שיהרגוהו מלבד שלא שמענו ולא ראינו שעושים כן בזה"ז לחייבי מיתות כ"א אחת דתו להמית לבד אף אם נאמר שיעשו לו כן אפי"ה לאו כל כמיניה להרוג עצמו בעבור זה שהרי כ' רש"ל בס' ים ש"ש לקמא סי' נ"ט וז"ל לענייננו וכן האי קרא דרשינן בגי' בהאי סוגייא אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש א"ר אלעזר מיד נפשותיכם אדרוש היינו נמי שאסור להרוג א"ע בשביל שום דבר שירא וכ"פ ר"י להדייא ונראה אפי' אם נתפס בידי גויים ומתיירא שלא יענו אותו עד ש שיעבוד ע"ז מ"מ לא ימית א"ע ויסבול כל העינויים כפי כחו והבא לטהר מסייעין לו ואולי יכול לקבל העינוים וכו' וכו' ומ"מ אם מתיירא שלא יענו אותו על יהודים אחרים ויאבדו ח"ו כמה נפשות מישראל כמו שיש מקצת מושלים על דבר שקר שמענין יהודי

אחד על הכלל ואחד יאבד הרבה בעו"ה מותר להרוג בעצמו ואולי שאול ע"ה כיוין ע"ז שנפל על חרבו שסבר אם יפול חי בידם יתעללו בו ויענו אותו ומסתמא בני ישראל לא יכולים לראות ולשמוע בצרת המלך ולא יעמדו על נפשם מלנקום נקמתו ולהצילו ויפלו כמה רבבות מישראל והוא כבר ידע שנגזרה שלא ימלט מהם כו' ולפקוח נפש אחרים מותר לחבול בעצמו. וגם אפשר משום כבוד מלך משוח שאין ראוי שימות בידי הערלים ויעשו בו מיתת עינוי ובזיון והוא חילול ה' בדת אמונתו כו' עכ"ל. גם מוהר"ש יפה ז"ל עמ"ש במדר' ס' נח ע"פ ואך את דמכם כו' יכול כשאול ת"ל אך כ' וז"ל שנפל הוא עצמו על חרבו ומת פן יבאו הערלים ודקרוהו והתעללו בו ומ"מ אין ללמוד מכאן לכל מסובב מאוייבים וירא פן יתעללו בו שימית את עצמו דדילמא שאני שאול דקים ליה שימות שכבר נאמר לו מחר אתה ובניך עמי (עיין תוס' מועד קטן דכ"א ע"א ד"ה דאלת"ה] אבל אחרים לא דאפשר יחיוהו ואפי' ח"ח מונחת עצש"א לא ימנע עצמו מן הרחמים כדאי' בפ"ק דברכות ועו' דשאני שאול שהיה מלך דמסתמא יתעללו בו לבזותו אבל סתם אדם עכ"ל שיתעללו בו ולא יהרגוהו בלי התעללות ע"כ. והרב יקרא דשכבי ז"ל בדכ"ז כ' וזה תו"ד כללו של דבר כי אין האדם יכול להמית עצמו אעפ"י שיודע שעתידים אויבים להרוג אותו מטעם דמוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול בעצמו וכו' וכל הורג עצמו מחמת יראה של איזה דבר בין שהוא מחמת שירא שיהרגוהו אויבים בין מחמת שירא שיעבירוהו על המצוה מאותן המצות שאינו חייב למסור עצמו הר"ז מתחייב בנפשו ולזה אמר יכול כשאול כו' ובזה זכינו ללמוד סניגורייא על שאול שחבל בעצמו והוא מ"ש למעלה בשם מוהר"ש יפה ז"ל אלא שה' הנז' עשה ב' טעמים מחולקים כו' אבל אין גם אחד מספיק כו' כי ודאי שאול המלך אע"ג דהוה קים ליה שיהרגוהו לא היה חובל בעצמו אך כיון שהיה שם חששא דג"ע שיתעללו בו הותר לו לחבול בעצמו כו' שהרי עי"ז ינצל מהאיסור כו' עכ"ל:

גם הרב חיד"א ז"ל בס' חיים שאל ח"א סי' מ"ו עמד בנדון קרוב לנ"ד ברוצח שנתפס למשפט ויתנוהו במשמר ואחר ימים אמרו שומרי בית הסהר דמצאוהו חנוק אם יש בו דין מע"ל והביא מ"ש ה' המאסף ז"ל ביו"ד סי' זק"ן וז"ל ולכן נראה דמשאול ליכא ראיה שכבר היה יודע שלא יחיה עוד שאמ"ל שמואל מחר אתה ובניך עמי ומוטב שיהרג עצמו ולא יתעללו בו פלישתים אבל מי שהוא ספק שאם לא יהרוג את עצמו אולי ינצל אין לפנוע בעצמו ע"כ ואח"כ הביא ד"ה מהרש"י ז"ל הנ"ל הא למגמר לנדונו דאין לו דין מע"ל ושו"כ שראה להריטב"א ז"ל משם ר"ת דהיכא שמתיירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו ופי' בכונת המדר' יכול אפי' כשאול שחבל בעצמו משום

שהיה מתיירא שמא יעבירוהו ע"ד ובסו"ד כ' דלפי הריטב"א ודעימיה לא הוה שרי בנ"ד להרוג א"ע אם לא במקום שיש ליתא שמא יעבירוהו ע"ד מ"מ בכה"ג שכבר הורגים אותו ודאי וירא שיתעללו בו וכבר הרג עצמו אין זה מע"ל דהוא סבר דבכה"ג מותר גמור אף שאסור לעשות כן את"ד ז"ל. גם הרב צפיחית בדבש ז"ל בסי' ס"ט דקע"ה ע"ג חזות קשה הוגד לו על תשו' הרא"ש אשר בס' בשמים ראש סי' שמ"ה וכ' וז"ל ולא אשכחן שהותר לאבד ע"ל אלא כשהוא חושש שיכרחוהו לעבור ע"ד כמ"ש הרה"ג חיד"א בס' חיים שאל ח"א סי' מ"ו שזה הוא כנגד הכלל כולו וכופר בכל התורה כולה. אבל כשירא שמא יעבור על עון פרטי או אפי' עוכנת רבים ואינו ממיר דתו לא הותר ומה גם כשאין מי שיכריחוהו לשום איסור כו' שהרי אפי' אם ממית עצמו שירא מיסורין כו' אפי"ה הוכיח הרה"ג חיד"א בסו' התשו' כו' דלא הוה שרי כו' הרי דאפי' הדרגה זו דעדיפא מנדון תשו' בשמים ראש אפי"ה דינא יתיב דאסור לעשות כן אלא שאם עשאו בדיעבד אין לו דין מע"ל כו' ואיך פסיק ותני שאין בזה שום איסור. סו"ד לע"ד כל דברי תשו' זו נפלאו ושגבו ממני עכ"ל ולהיות ידי"ן הרב הפו' נר"ו מחוסר ספרי הוצרכתי להעתיק תו"ד הרבנים הנ"ל עכ"פ תורה יוצאה מדבריהם לנ"ד דלא כמ"ש הוא נר"ו דהותר לו לקדם מיתתו ונהפוך הוא וכמו שביארנו:

תו חזיתיה לידידי הרב המג"ן בתו'מהו הולך ע"ד רלב"ג שכ' דמה שהרג דוד את ן' איש גר כדין היה לפי שלא הי"ל לשמוע אל שאול דדה"ר ודה"ת כו' וז"ל והוא תימה רבתי שדבריו הם הפך דרז"ל שא' דשאול היה אנוס כו' ולא נכנס בכלל מע"ל כו' אלמא דס"ל שהתירו לו את דמו מה שהרג א"ע ע"י אחר מחמת אונס א"כ איך אפשר שיחיבוהו להורג אותו יציבא בארעא וגיורא בש"ש את"ד נר"ו. ולדידי לק"מ ודברי רלב"ג נאמנו מאד שכן איתא בירושלמי ס"פ החובל האומר סמא את עיני שמזיקתני קטע ידי שמזיקתני חייב וכ' ה' פני משה ז"ל וז"ל הכי הני לה בתוס' פ"ט וזהו כמו דמפ' המתני' וכי מה עלתה על דעתו לו' כן אלא מפני שיש לו יסורין וכואב לו הרבה והוא אומר לו סמא כו' או קטע ידי שמזיקתני ועושה לו רע אפי"ה חייב ע"כ. גם ה' חסדי דוד כ' וז"ל. ושוב ראיתי בירוש' דגרסי' איפכא האו' סמא כו' שמזיקתני חייב ואם נסחא דווקנית היא י"ל דה"ט דהואיל דמחמת הכאב הוא דקאמר אין לו להשגיח על דבריו דהו"ל איוב לא בדעת ידבר דהכאב אפשר שיהא מעלה ארוכה אבל העין או היד אינה חוזרת ואנן סהדי דלא מלבו הוא דקאמ"ל אלא דאניסיה כאיבא עכ"ל והשתא אף למ"ד אין אדם רשאי לחבול בעצמו ל"א אלא כההיא דנזיר שציער עצמו מן היין וכיוצא שהוא בשאט בנפש מבלי שום אונס וצער כלל. אבל בכה"ג דהולך וצו'ער מאד מעינו רעה או ידו ואינו יכול

לסבול עד שהוא בעצמו רוצה לסמות עינו או לקטוע ידו להנצל מכאבו האנושה בודאי דמותר ורשאי לעשותו ועכ"ז אמרו אחרים שחבלו בו ברצונו וצוויו חייבים והיא גופא היא ההיא דשאול במכ"ש דאע"ג שהוא בעצמו היה אנוס ורשאי להמית א"ע מהטעמים האמורים הבן איש גר לא הי"ל לשמוע אל דבריו דדה"ר ודה"ת כו' ושפיר קאמר רלב"ג ז"ל דמה שהרגו דוד כדין היה:

עוד חזה הוית בדברי ידי"ן הרב הפו' נר"ו דפשיט ותני מכח ס"ס דאם לא ימצא בנו אופן להושיט לו סה"מ דמותר לו לדוקרו בחרב או לחונקו דהר"ז דומה לדין הקזת דם והוצאת קוץ וכיוצא דמשום רפואה מותר לבן לעשות לאביו בליכא אחר דלרפואה ל"ד אלא לאפוקי שלא יכהו בשאט בנפש מלא דבר העושה נח"ר לאביו אבל כשהוא מכוין להקל צערו בכל אופן שיהיה מותר ע"כ ואף דלפי כל האמור ומדובר זו אינה משלנו דהרי אפי' להביא לו סה"מ אסור. אף למטוניה דחשיב ליה גברא קטילא עמו הס"ר ראייתו איני מכיר דאדרבא משם ראיה להפך דדוקא לרפואה ולהקל מצערו הוא דמותר משום דחיישינן שמא יכביד החולי או המכה ויסתכן ונמצא עביד תרתי לטיבותא דמרפא לאביו. וגם עושה לו נח"ר שמיקל צערו ומכאובי גופו ואז הוא שוכח הצער שהיה לו בעת מעשה הרפואה ומרגיש בעצמו קורת רוח מתוק ונעים אך להמיתו בידים מי שם פה לאדם לומר לבנו שמותר ומצוה לעשותו דאי משום לעשות נח"ר לאביו מהצער שהוא מצטער על העתיד יותר טוב ונכון לפייסו בדברים היוצאים מן הלב ומרפא לשון באומרו לו לא כן אבי אל תתיאש מן הרחמים כאומרם אפי' חרב חדה כו' ועת ועת ישועת ה' כי גדול הוא ורב להושיע כאשר שמענו כן ראינו מאורעות דומות לאלו שבעת דכדוכה של מות הושיעם ה' ואם ח"ו לא תנצל וסופך לימסר בידי המלכות קבל עליך דין שמים והתודה על עוניך ותפטר בתשו' מהעוה"ז ומיתתך תהיה כפרתך ומה בצע כי תפגע בנפשך שלא ברצון ה' ותורתו שאם הוא היה רוצה היה ממיתך עתה כמות כל האדם ולא היית נמסר בידי אחרים אל"ו שכך גזרה חכמתו ית' וכיוצא דברים כאלו אשר כח בהם לישב דעתו ולהקל צערו ולקבל עליו גזרתו בספ"י דאז עושה בודאי נח"ר אמתי לאביו ולא להמיתו בידים ח"ו ולצערו בצער המיתה הקשה מכל דזה אינו אלא נטילת רוח ולא קורת רוח:

גם מ"ש עוד ועו' יש מקום להתיר בשופי בנ"ד אליבא דכ"ע כשלא יש אחר רק בנו והוא דאפי' לסברת הרי"ף ודעימיה כו' אינו אלא שמא יעשה חבורה יותר מכדי הצורך לרפואתו וכן מפו' בגמ' דילמא חביל כו' כלו' איידי דטריד כו' שמא יחבול יותר כו' וכן מתבאר מדברי הר"מ והטו' שם כו' את"ד נר"ו תמהני מאחר שכ"כ להדייא הר"מ שם

וז"ל ומדיליף לה ממכה בהמה ודאי פטור ומותר קאמר אלא דר"פ ורבינא כיון שהיו מוצאים מי שירפאם לא הוו שבקי לברייהו משום דדילמא הוו חבלי בהו טפי ממה שהוא כדרך הרפואה וכ"כ נמק"י בשם הרמב"ן עכ"ל וכן הב"י שם הביא ל' הרמב"ן וכן מבואר בלבוש ובפרישה. גם השירי שם בהגהב"י או' ד' כ' שכ"כ ה' המאירי מדוע לא נשא את שמותם על שפתיו:

עוד כ' מע' ה"ה נר"ו וז"ל זאת ועו"א יש לחלק ולו' דגם לסברת הרי"ף ודעימיה שהחליטו לאסור את הבן לעשות חבורה לאביו אפי' שמכוין לרפואה אינו אלא כשאביו מצטער באותה חבורה שעושה לו באשר שכן דרך כל הארץ רובם ככולם מסרבין בעצמם שיעשו להם חבורה ואעפ"י שמצטערים בחוליהם מ"מ ממאנים הם מחמת מורך לבבם ופועלים בהם ע"כ שלא בטובתם או ע"י שמישנים אותם שלא ירגישו בכאב א"נ אפי' שהאב מרשה לבן לעשות כחפצו משום רפואה מ"מ לא יתן תפקידו עליו להיות כמצווה ועושה וכאן הבן שואל לב"ד אם מותר לו לעשות כן ע"ז הוא שפסקו הרי"ף ודעימיה שמורין לו שלא לעשות באביו חבורה אפי' מכוין לרפואה לפי חומר איסורו שהוא בחנק ברם היכא שהאב מצוה לבנו בכל תוקף שיכהו נפש ומפציר בו כו' מהיכא תיתי שלא ישמע אליו כו' אטו מי זוטר מ"ש במלכים א' ס' ך' ואיש א' מבני הנביאים כו' וימאן האיש להכותו ואכלו אריה כו' והכ"ן איכא רצון שמים כו' את"ד נר"ו: ועה"סר לא דק דממקום שבא משם תברא דאי אפי' בחבורה לבד קאמר מר שכן דרך כל הארץ לסרב ולמאן אף שבטוח להם שעיי"ז יתרפאו מחולייהם ופועלים בהם ע"כ שלא בטובתם מחמת שמצטערים במעשה החבורה וה"ט דהאוסרים כ"ש וק"ו במיתה ממש דאפס תקוה ובטחון ויבא עד קיצו דאף שאנו רואים את האב מפציר בבנו להמיתו אנ"ס דלבו דופק בקרבו ומיעיו מתחתן בחושבו צער המיתה שיעשה לו בנו דקשה מאד פרידת הנפש בכל אופן שיהיה אלא דמרוב צערו ועומק מחשבותו על העתיד לשונו תהלך לצוות כן וחלילה לו' שיש בזה רצון שמים אף שחביו יתן תפקידו עליו הנלע"ד כתבתי להלכה ולמעשה בשב ואל תעשה וזאת התעודה בישראל וכגון דא לימרו מן שמאי ושמו את שמי על בני ישראל ואני תפלה משגיאות יצילני צור ישראל יחזקני ואמצני בכח ואל ינחני ויובילני אל הר הקדש ארעא דישראל אני הגבר מיחל רחמי האל. הצעיר רחמים חיים יאודה ישראל ס"ט

סימן לב

וזה אשר חזר והשיב

לקראת אור כי יהל או"ר הו"א מראש ת"ת ישראל ריכא ובר ריכא מזרע המלוכה מלך ישראל הד"ר הוא לכל חסידיו נאמנים כל פקודיו ח"ק לישראל מע' הרב המופלא וכ"ה מלת מג"ן וצנה כקש"ת רחמים

חיים יאודה ישראל נר"ו יושב בשבת תחכמוני בעי"ת

רודיס יע"א ועוד רד עם אל יהי שמו לעולם כיר"ח יכין עולם במזוני רויחי ובני סמיכי לעד לעולם ה"ן משיח לישראל כיר"א:

מאורות דברות קדשו האירו אל עבר פני במועדם קודם חג הפסח ויען הימים ההם נזכרים ונעשים הבאתי קונטריסו הטהור אל בית האוצר ועתה כי עבר עלי המועד לחטו"ל נטפלתי להשיב על דבריו כי נעמו וחזרתי על המקרא משום עשה דכבוד תורה. בריש כל מראי"ן חזינא למשיח"א שתפס אותי בציצת ראשי ויען ויאמר. שיחתו איני מכיר מתחילה לא בא אנא לדון על שלוחו אם מותר או לאו ואח"כ יצא בפטור המשלח לומר שאינו חייב אפילו בד"ש. וחזר וסיים דבריו על השליח שאינו חייב אפי' בד"ש משום שאינו אלא גרמא בעלמא עכ"ל: זאת אשיב תשובה נצחת כי כונת דברי כך הם על צד הדמיון וכאשר דמיתי חייוב השליח דנ"ד עם המשלח דעלמא כן הוא על דרך ההיקש אם מצד הפועל ר"ל הגורם הוא המשלח שעל פיו נעשה פעולת ההריגה וגרם להרוג את חבירו ואם מצד המקבל הפעולה ר"ל הנהרג עצמו אם מצד הפועל או הגורם הדמיון כך הוא כשם שהאומר לחבירו צא והרוג אה"נ המשלח הוא הגורם שילך זה ויהרוג א"ח כן המושיט סה"מ לחבירו הוי כאלו נתן חרב בידו להרוג את עצמו ונמצא הוא הגורם והיה ס"ד לומר דכשם שהמשלח אעפ"י שפטור מדיני אדם חייב בד"ש בעבור שהוא היה הגורם כך יהיה המושיט סה"ס לחבירו חייב בד"ש לזה אמרתי דלא דמי משום דהתם היה בריא היזקא כמו הזורק חץ לחבירו והרגו כך השליח הרגו עפ"י שליחותו של משלח אבל המושיט סה"מ ולאו בריא היזקא הוא משום דגם אחר שהושיט לו הסה"מ זו החרב בידו היה שלא יאכל ולא ימות. ונמצא דכבר אפסיקו גירי דיליה וכשאכל איהו ניהו דאפסיד אנפשיה ולכן אמרתי דהוא פטור אף מד"ש אפילו שהוא היה הגורם משום דגרמא בניזקין לחייבו ממון מצינו אבל לא לחייבו מיתה או עונש וכמ"ש המחנ"א ואם מצד מקבל הפעולה הוא הנהרג נמי לא דמיין אהדדי דאלו התם הנהרג קבל פעולת ההריגה ע"כ שלא בטובתו ולכן בדין הוא שיהיה חייב המשלח בד"ש לפי שהמיתה הייתה מוכרחת מחמת מה"מ הוא השליח אשר עשה שליחותו של משלח ולא שב מפני כל אבל כאן לא יאכילהו הסה"מ בידיו בעל כרחו רק שהושיט לו דוקא והוא מדעתו ורצונו רוצה לאכול כדי למות ונמצא דאיהו ניהו דאפסיד אנפשיה והמושיט אינו אלא

גורם בעלמא משו"ה פטור אף מד"ש וכן י"ל מד' הרמז"ל בפ"ד מה' רוצח ה"ב שכ' וז"ל הצ"ל אבל השוכר את ההורג להרוג את חבירו כו' או שכפתו והניחו לפני הארי והרגתהו כו' עון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים עכ"ל. הרי מבואר מזה דדוקא אם כפתו לפני הארי שאין לו תקנה לברוח דזה הוי דומיא דשולח את עבדיו להורגו שאין מידו מציל אז הוא דחייב מיתה לשמים אבל אם הניחו ולא כפתו דאז היה יכול לברוח משם פטור אף מד"ש וא"כ כ"ש בנ"ד דהוא פטור ועתיר וכמובן למעיין ולזה כיונתי באומרי ועו' כו' ככתוב בקונטריסי הא' יראה המעיין וישפוט בצדק דברי ודוק:

ומה שתמה עלי כת"ר נר"ו דאיך עלה על דעתי לפטור מד"ש את המושיט סה"מ לחבירו מטעם שמדעתו ורצונו עשה כן להביא לו סה"מ והלא משנה ערוכה שנינו האומר לחבירו סמא א"ע קטע את ידי כו' חייב אעפ"י שאמ"ל ע"מ לפטור ואיך פשיט"ל הכא בנ"ד דמשו' שעשה כן מדעתו ורצונו פטור ומותר ע"כ דבריו נפלאו ממני ולא ידעתי מה דמות יערוך דמלבד שכבר פירשתי דברי כמ"ש שאני הכא דהמושיט עשה כן מדעת ורצון האוכלו רציתי בזה לאפוקי מדין השולח את חבירו להרוג אה"נ דהתם השליח עושה שליחותו להורגו ע"כ שלא בטובתו של נהרג והוא בריא היזקה משו"ה חייב המשלח עכ"פ בד"ש לפי שהוא היה הגורם בזה משא"כ המושיט סה"מ דהוא ברצונו אמר לו שיביא לו סה"מ ולא האכילהו בע"כ א"כ מהיכא תיתי לחייבו בד"ש. והא דתנן סמא א"ע וכו' חייב התם שאני דהוא בעצמו עשה הפעולה לסמות א"ע אשר בעבורה יתחייב וכפועל אדם ישלם לו. ברם הכא בהושטה זו לא פעל לו המיתה אלא דאכילה גרם לו המיתה ומי הכריחו הי"ל שלא יאכל ואיהו ניהו דאפסיד אנפשיה:

ותדע דגדולה מזו מצינו שפ' בש"ע ח"מ סי' תי"ח ס"ח וז"ל הניח חבירו גחלת על לבו ונשרף פטור אפי' התרו בו שלא היה סבור שלא יסלקנה שאין דרך שיניח אדם עצמו לשרוף כדי שיהרג חבירו ע"כ. אמור מעתה הדברים ק"ו השתא ומה התם שהוא בעצמו הניח הגחלת על לבו ש"ח אשר בה מת אפי"ה אמרינן כיון שהיה בידו לסלקה ולא סלקה המניח פטור הגם דמתחילה לא הניחה בצוויו של נשרף כ"ש וק"ו ן' בנו של ק"ו בנ"ד שלא עשה המושיט הזה שום מעשה בגופו ש"ח להמיתו כ"א ההושטה לבד ואף זה היה עפ"י צוויו ובקשתו והוא ברצונו לקח ואכל מהיכא תיתי לחייב את המביא. ועיין למוהרשד"ם תח"מ סי' תל"ה ה"ד בס' אי"ש אמונים הנ"מ דקט"ו שכתב כעין זה:

ועוד דע"כ לא אמרי' התם אפי' אמ"ל ע"מ לפטור חייב א"ד לענין חיוב ממון ר"ל לחייבו בחמשה דברים כמבואר שם משום דאמדינן דלא אמ"ל אלא דרך השטאה וקטע והתחייב קאמר ואוקמינן ליה אדיניה שהתורה חייבתו להעושה כן בה' דברים. ברם בדבר הזה

שאין בו חייוב ממון והתורה לא דברה בזה מניין לנו לומר דאעפ"י שחבל בו עפ"י צוויו של הנחבל שהוא חייב בד"ש ונפ"מ דאם בא לשאול אין מתירין לו לכתחילה לעשות שליחותו של נחבל. ואת"ל דהדמי"ן יתעבד עד"ז דכשם שלענין חייוב ממון לא מהני מה שהרשהו לחבול בגופו לפוטרו מכלום כך לענין חייוב עונש בד"ש לא מהני מה שצוהו להושיט לו סה"מ לפוטרו מד"ש לזה אמינא בורכא היא דניזיל בתר טעמא התם טעמא הוי משום דהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך לפי שאין ן אדם מוחל בראשי אברים כמ"ש הרמז"ל בפ"ה מהחו"מ הי"א וכ"פ בש"ע ח"מ סי' תכ"א סי"ב כיעו"ש משו"ה אמרי' דמשטה הוא בו וחייב בה' דברים משא"כ בנ"ד דהסבה לזה היא מפורשת יוצא מפיו של המצוה כדי שלא יהיה נמסר מיתתו ביד מלך מלאכי מות דמגיע לו ולמשפחתו בושה וכלימה מה וח"ה גדול מכולם פשיטא דאעפ"י שלא אמ"ל ע"מ לפטור הוא פטור ומותר גם מד"ש:

ותדע שכן מצינו בתוספתא פ"ט דב"ק האומר סמא א"ע שמזיקתני קטע את ידי כו' פטור וכ' ה' חסדי דוד בפי' התוספתא וז"ל אע"ג דאם אמ"ל סמא א"ע ע"מ לפטור חייב לפי שאין אדם מוחל בראשי אברים כו' אשמועינן הכא שאם אמ"ל מלתא בטעמא סמא א"ע לפי שמזיקתני כלו' דכאיב לי טובא ולא מצינא למיקם בההוא צערא וניחא ליה לעקרה להציל מן הכאב וכן ביד כו' פטור אעפ"י שלא אמ"ל עמ"ל דהא עדיף ומלתא דמסתברא היא שו"ר בירוש' דגרסי' איפכא חייב במקום פטור ואם נסחא דווקלית היא י"ל דהי"ט דהואיל ומחמת הכאב הוא דקא' לא משגחין בדבריו דהו"ל איוב לא בדעת ידבר דהכאב אפשר דיעלה ארוכה אבל העין או היד דאינן חוזרות אנ"ס דלא מלבו קאמר אלא אנסיה ליה כאיבא. ועכ"פ לא ידענא למה לא הזכירוהו הפוס' לא לחיוב ולא לפטור וצל"ע עכ"ל. הרי מצינו הדבר מפו' בתוספתא דאפי' לענין חיוב ממון כל שאמ"ל קטע א"י לפי שמזיקתני פטור ואעפ"י שלא אמ"ל ע"מ לפטור משום דכבר נתן טעם לדבר. וכשפליג התוספתא עם הירוש' כמאן פסקינן עיין מעשה אברהם דקי"א ע"א שהאריך בזה וזכורני שהג"פ בשתי מקומות דבר בפרט זה וכעת לא מצאתי איה מקומו ועיין כנה"ג א"ח בכללי הפוס' אות ג' ואות ס"ו מ"ש משם מהרש"ך ח"ג סי' נ"ז עי"ש. א"כ כ"ש בנ"ד שהוא פטור נמי מד"ש ואפי' לפי נסחת הירוש' דקא' חייב הגם שנתן טעם לדבריו יש לחלק ולומר דהתם שאני משום דזה הכאב מעלה ארוכה וזה חסרון אברים לא מעלה ארוכה ועל כן אמרי' אנ"ס כי לא מלבו שלם אמר כן אלא כאבה אנסיה וכדפי' הרב ז"ל ברם בנ"ד ל"ל הך טעמא משום דבין הכי ובין הכי מיתה שכיחא גביה ולא ימלט נפשו מיד שאול סלה אלא אדרבא הכא טיבותא היא לגביה וניחא ליה לברור מיתה יפה באין

מכלים דבר. ומה גם דהמושיט הזה הוא בעצמו לא יאכילהו הסה"מ אלא דוקא יביאהו לידו והוא שולט בעצמו המות פשיטא ופשיטא יותר מביעתא בכותחא דהמושיט פטור ומותר: עוד ראיתי למני"ר חיים ומלך נר"ו שתמה עלי וז"ל. ואעיקרא נ"ד אינו בסוג דין שליחות דשליחות לא שייך אלא באומר לחבירו שיהרוג אה"נ דהשליח עושה עבירה בשליחותו. אבל נ"ד לא דמי אלא לנזיר כו' עכ"ל. ואני אומר יציבא מלתא שכן הוא ואני לא דברתי ולא עלתה על לבי לחייבו או לפוטרו מד"ש מדין שליחות שהרי התם המשלח הוא שחייב בד"ש וכאן אנו דנין על השליח ר"ל המושיט סה"מ שהוא עשה שליחותו של בעל דבר להביא לו סה"מ ואיך יעלה על הדעת ללמוד ממשלח לשליח אלא שכונת הדמיון הוא עד"ז מפני מה אמרו התם דהשליח חייב אעפ"י שהוא עשה כן עפ"י צווי המשלח משום דאמרי' ליה דה"ר ודה"ת דברי מי שומעין כן הוא הדבר הזה שאם הוא מוזהר מן התורה שלא לאבד אע"ל כן הבא להורגו הוא מוזהר שלא להרוג א"ח אפי' עפ"י צוויו מהך טעמא גופיה דדה"ר ודה"ח דמ"י שומעין לולא דהכא בנ"ד שאני שלא האכילו הוא בעצמו להמיתו אלא שהושיט לו דוקא והוא שלט בעצמו לרע לו לכן אמרנו דהוא פטור מד"ש וכנ"ל ותדע שגם הרלב"ג ז"ל בפי' לשמואל א' הד לעיל בקונטריסי הא' כ"כ שטעם שהרג דוד את נ' איש גר העמלקי על שהמית את שאול אעפ"י שפיהו צוה לו עמד עלי ותמותתני משום דלא הי"ל לשמוע אל שאול דדה"ר ודה"ת דמ"ש כיעו"ש. ואף נ"ד כיוצא בו הוא וז"פ:

ובהיותי בזה חזה הוית למופת דורינו מרן החבי"פ זצוק"ל בס"ה גנזי חיים מער' המ' אות ע"ד שעלה ונסתפק במי שהמית אדם שהיה חייב מיתה בד"ש או כרת אם הורגין אותו או לא וציין ע"ז קצת ספרים שאינן עמדי ולע"ד נ"ל פשוט דכל כה"ג דיינינן ליה כמו שהרג אדם בריא ול"א גב"ק קטל ואמינא לה מתרי טעמי חדא דאיך נחשבהו לגברא קטילא מאחר דבידו הוא לעשות תשו' וקי"ל בד' חלוקי כפרה שהיה דורש רי"ש ביומא דפ"ו דיוה"כ תולה ויסורין ממרקין ונפטר עצמו מכרת ומיתה בד"ש כיעו"ש ולא עוד אלא אפי' עבר עבירה שחייב עליה מיתת ב"ד וכבר נגמר דינו למיתה אמרי' בפ' כל הגט דכ"ח ללישנא קמא דנותנין עליו חומרי חיים כיעו"ש ואיך באדם שעבר עבירה שמיתתו בד"ש שתלוי בדעת עצמו לחזור בתשו' שלימה ולהנצל מעונש ידי שמים איך נחשוב אותו לגברא קטילא ויהיה כל אדם רשאי להורגו אתמהה ועוד דאמרי' בסנהד' דפ"ו ע"ב על מתני' דקתני ב"ד מכניסין אותו לכיפה פריך בגמ' משו' דלקה כו' ומשני הכא במלקות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא וקרובי הוא דלא מקרב קטליה וכיון דקא מוותר ליה נפשיה [פי' שמפקיר עצמו לעבירות] מקרבינן ליה לקטלא שמעינן מזה

דדוקא כשלקה ושנה שנראה כמפקיר עצמו לעבירות ודוקא לב"ד נמסר הדבר לקרב מיתתו. אבל בפעם אחת שעבר על דבר שחיובו כרת או מיתה בד"ש אינן כשאין אפי' ב"ד לקרב מיתתו וכ"ש איש פרטי שאינו רשאי לקרב מיתתו אפי' עבר אותו האיש על כמה כריתות לפי שלא נתנה התורה רשות לכל אדם לענוש את חבירו מהעולה על רוחו ואף כי לעונש מיתה רק הרשות נמסר לב"ד דוקא ולא לזולתו. ואם לחשך אדם לדחות ראיה זו באומרו דמכאן לא ילפינן אלא שאין רשות ביד כל אדם לקרב מיתתו אלא הדבר נמסר דוקא ביד ב"ד אבל אם עבר אדם והרגו מנ"ל מכאן דחשיב זה כחי ונהרג עליו צא תאמר לו דמ"מ הסברא מחייבת דהרי הוא כחי ונהרג עליו משום דיכול להציל את עצמו בתשו' כנ"ל א"כ מהיכא תיתי לומר דגב"ק הוא וז"פ ודוק:

ואנכי חז'ון הרביתי להר"ב פני מבין בשיטתו על סנהדרין בח"ב דרכ"ד ע"ד דשקו"ט ע"ד רש"י בפ' כי תצא ע"פ ומתו גם שניהם שכ' גם לרבות להבאים מאחריהם ע"כ ופי' בתוס' עהת"ו שר"ל דאם בא אחר עליה אחר שנגמ"ד דחייב מיתה דסד"א דכמתה חשיבא ולא לחייב עליה קמ"ל גם עכ"ל והרב המחבר ז"ל שקו"ט אי ת"ד ס"ל להך דרשא או לאו ופעם נטה דעתו לומר דת"ד ס"ל דהבא על אחת מהעריות אחר שנגמרה דינה למיתה דהוא פטור דכמתה חשיבא וע"ז הוק"ל מהא דאיתא בב"ר ס' נח פל"ג על דואג שהתירה למיכל לפלטי בן ליש משום דדו"ה היה מורד במלכות וחייב מיתה וע"ז אמר דוד תאבד דוברי כזב כו' לפי שהוא דין שקר כיעו"ש ומחמת כן נדחק לומר דת"ד אפ"י דחי' גם מפיק ליה לדרשא אחריתי כדאיתא בערכין ד"ז ע"א מ"מ לענין דינא ס"ל שהוא חייב מכח סברא ואייתר ליה קרא לדרשא אחריתי אלת"ד ועש"ב ותמהני על רוב בקיאותו איך נעלם ממנו בעת ההיא דהר"ם בפ"ו מהא"ב הי"ב שכ' וז"ל הבא על הטריפה או ששכב עם בהמה טריפה חייב חי הוא אעפ"י שסופו למות מחולי זה ע"כ והוא דין מפו' בת"ד בסנהדרין דע"ח ע"א וה"ד מרן כ"ט שם וז"ל מהד"ת להוי כמאן דמשמש מת ולפטר קפ"ל דמשום הנאה הוא והא אית ליה הנאה עי"ש א"כ מה לי שבא על הטריפה ומ"ל שבא על האשה אחר שנגמ"ד למיתה סו"ס חי הוא ואית ליה הנאה ופשיטא דהוא חייב. הרי מצינו מפורש דגם ה"ד ס"ל דכה"ג הוא חייב ולא זכאי ובהכי א"ש דאתי דברי ב"ר הנ"ל ומה שפי' בו היפ"ת שוים עם ת"ד והוא תימא על ה"ה שלא זכר שר מהסוג' הלזו ומד' הרמב"ם אלו:

ואחר החיפוש מצאתי להרה"ג בפתח הדביר ח"ב ד"ך ע"ג שהביא דה"ר סנ מבין הללו וקדמני בקושיא הלזו מסוג' זו כיע"ש אלא שעלה במחשבתו תחילה להליץ בעד הרב ז"ל ולו' דל"ד נדון הרב להא דאיתא בש"ס באומרו דנדון הרב שאני דביד ב"ד הוא

להמיתו וכל שבידו לאו מחוסר מעשה ואמטול הכי הסברא מחייבת דגברא קטילא הוא משא"כ טריפה אין מיתתה מסורה בידי אדם ושוב דחה סברא זו ואמר אדרבא איפכא מסתברא עי"ש. אמנם לע"ד אחר המחי"ר לא ידעתי מאי קאמר מאחר דהטעם מפורש בגמ' דבהנאה תלייא מלתא א"כ מ"ל טריפה ומ"ל נגמ"ד למיתה סו"ס הרי נהנה א"כ התמיהה עדיין במקומה עומדת על הרב ז"ל איך נעלם ממנו סוג' ערוכה ודין מפורש ברמב"ם וכמדובר. ומצאתי עוד בחפיש"א להרב פני מבין בח"א על סנהדרין בד"ד מהש"ס שעלה ונסתפק היכא דהרג למי שהיה ספק חייב מיתה כגון מי שהעביר למולך את בנו סומא או ישן דהוא בעיא בפ"ד מיתות דס"ד ע"ב אי חייב סקילה ע"ז או לאו ולא אפשיטא ונשארה בתיק"ו. נמצא דאביו של זה הוא בס' אי חי"מ או לאו ובא אחר והרגו נסתפק הרב אי מחייבינן מיתה לזה משום ספק דילמא המעביר זה לא היה חייב סקילה משום דהעביר את הסומא והרי הוא כחי או"ד כיון שיש צד לו' דנקרא מעביר למולך וחי"מ א"כ גברא קטילא קטל וה"ה בקש לפשוט ספקו הלז מכמה משומות בש"ס ושוב דהאם כיעו"ש ואנא זעירא נוראות נפלאתי עליו ולא ידעתי מאי קא מספקא ליה דמאחר דחז"ל לא הכריעו בדין אם זה נקרא מעביר למולך או לאו ונשאר הבעיא בתוק"ו א"כ ב"ד פוטרין אותו ממיתה דספק נפשות להקל הוא וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מה' עכו"ם ה"ה כיעו"ש וכיון שב"ד פטרוהו ממיתה מכח דס'ן להקל א"כ הרי הוא כחי לכל דבריו ואיך יעלה על הדעת לו' דהוא גברא קטילה וההורגו פטור הן לו יהי שהרג אדם שעבר עבירה שחייב עליה מיתת ב"ד ועדיין לא נגמ"ד למיתה מי איכא דלימא שיהא פטור ההורגו משום שהוא ס' חי ס' מת ודילמא יגמר דינו למיתה זה לא אמרו אדם מעולם ובכמה מקומות בתלמוד מצינו דדייקי ואמרי דאחר שנגמ"ד למיתה הרי הוא כמת משמע הא קודם גמ"ד הרי הוא כחי לכל דבריו וכמו שיראה המעיין ברמב"ם פ"א מה' ערכין הי"ג ופ"ט מה' תרומות ה"ב ובפ"ה מה' ממרים הי"ב כמו שיעו"ש. ובהדייא שנינו בפ' כל הגט היוצא לידון:

בחזקת שהוא קיים רוצה לומר כיון שלא נגמר דינו לא חיישינן דילמא יצא חייב בבית דין וקטליה ליה אלא הרי הוא כחי ומאחר שכן אם בא אחר והרגו לזה פשיטא שהוא חייב. ואם כך הוא הדין במי שהרג את היוצא לידון שלא נגמ"ד אעפ"י שהוא ס' חי ס' מת העומד להתברר אחר שיגמר דינו ודילמא יגמור דינו למיתה ונמצא למפרע גבק"ק אפי"ה אמרי' דההורגו חי"מ כ"ש וק"ו בספקו של הרב פנ"מ הנ"ל שהס' אינו עומד להתברר בשום זמן שהרי לא הכריעו חכמים ונשאר הדבר בספק ומחמת כן ב"ד פוטרין אותו ממיתה משום דס'ן להקל מי שם פה לאדם לומר דההורגו לזה יהיה פטור אלא אדרבא

הר"ז כהורג אדם שלם חי ובריא דודאי חייב מיתה וזהו סקט"ו למה שהביא ה' הנז' בהשמטו' לד"ד מהש"ס משם הרה"ג מהר"ח מוצרי ז"ל בס' גרסא דינקותא דפשיט"ל שההורג את האדם שהוא ס' חי"מ שהוא פטור כיעו"ש ולפי מה שביארנו הוא כמעט טועה בדבר משנה ח"ו וכעת צ"ע. ועדיין פש גבן לבאר מה שהוכיח ה' הנ"ל דגם ההורג את הנפש שהיה ס' חי"מ פטור מהא דחולין די"א שרצו להוכיח דאזלינן בתר רובא מהורג אה"נ דרחמנא אמר קטליה ודילמא טריפה הוה אלא דאזלינן בת"ר משמע טעמא דאזלינן בת"ר הוא דקטלינן ליה הא לא"ה אעפ"י שהוא ס' טריפה ס' בריא הו"א דפטור אלמא דההורג למי שהיה ס' חי"מ פטור. אמנם אחר ההתבוננות היטב גם ראיה זו אינה ראיה לפי שכל זה היה להס"ד וכבר דחו אותה בגמ' ראיה זו באומרם ודילמא בדבדקינן ליה וכן דחו כל הראיות בגמ' כיעו"ש ומסיק רב אשי משמיה דרב כהנא דהיכא דאפשר בדקינן ליה והיכא דלא אפשר אזלינן בת"ר וכ' הרא"ש שם בפסקיו וז"ל הילכך מכל הני לא שמעינן דאזלינן בת"ר היכא דאפשר לברר הדבר אלא ודאי הלל"מ הוא דסמכינן ארובא אפילו דאפשר עכ"ל. א"כ נמצ"ל דלמסקנת הש"ס ילפינן אדרבא כל בתר איפכא שההורג אה"נ אעפ"י דמספיקנן ביה דילמא טריפה הוה כל דלא ידעינן בבירור שהוא טריפה חייב ההורגו וה"ה והוא הטעם במה שנסתפק הרב פנ"מ ז"ל דכל דלא ידעינן בבירור שהיה חי"מ לא חשיב גברא קטילא וההורגו חי"מ וז"ב.

ועפי"ה מתורץ שפיר מה שראיתי לה' מאמר מרדכי בכמהר"ם ז"ל דס"ו ע"ב שהק' משם ה' מר אביו ז"ל על הכ"מ בפ"ב מה' רוצח ה"ח שעמ"ש הרמב"ם שם שההורג את הטריפה פטור וכל אדם בחזקת שלם וההורגו נהרג וכ' הכ"מ ז"ל ונראה שלמד כן מדתנן ספ"ק דמכות ר"ט ורע"א אלו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם ומפרש בגמ' דהוו שיילי לעדים ראיתם טריפה הרג או שלם ומשמע דלית הלכתא כוותייהו דמסיים ים בה רג"א אף הם מרבים שופכי דמים בישראל ע"כ. והק' ה' הנז' דמה לו להכ"מ להוציא דינו של הר"מ ממשמעות והלא סוגייא ערוכה היא בפ"ק דחולין ר"כ אמר אתייא מהורג אה"נ דרחמנא אמר קטליה וליחוש דילמא טריפה הוה אלא דאזלינן בת"ר עכ"ל. אמנם לפי מאי דכתיבנא בנא מהא ליכא למשמע מינה כלום משום דהא אידחי בגמ' ודילמא דבדקינן ליה והא דקי"ל דאזלינן בת"ר לאו מהתם גמרי' לה אלא הלל"מ היא כמ"ש הרא"ש ז"ל שם א"כ הרמב"ם דכ' כאן דכל אדם בחזקת שלם וההורגו חייב נראה לו להכ"מ דהוציאו מההיא דמכות וכס' ר"ג דמסתמא מטמא דידיה הוא משום דכל אדם בחזקת שלם ולא שיילינן לעדים ראיתם אם שלם הרג דמהיכן ידעי ובודאי דעי"כ היו מרבים שו"ד בישראל וז"ב ודוק. ועיין עו' לה' הנז' בתחי"ד שנסתפק במי שהיה ודאי

טריפה ואתא אנס ואמר לישראל קטול לזה או קטילנא לך אם מותר להורגו או לאו ופשיט ליה דפטור ומותר ממ"ש הרמב"ם ההורג את הטריפה פטור מדיני אדם עי"ש. ועוד עיין להרב מעשה אברהם בה' קידושין סי"ו ולהרב פתח הדביר בח"ב די"ח ע"ג עד דכ"א ע"ד דשקו"ט לענין אדם טריפה מסתעף לכמה דינים ע"ע באורך ותרוה צמאונך: תבנא לדיננא מה שהשיג עלי מעלת כת"ר שי' באומרו דל"א גבק"ק אלא בנגמ"ד בדיני ישראל אבל לא בנגמ"ד בב"ד של אוה"ע והוכיח כן מד' הרמב"ם ומשאר פוסקי' אחרונים זכר כלם לברכה בהא ודאי מודינא ליה כעת שאין ספרי דב"ר מצויין אצלי שהדין עמו. הגם דיש מקום אתי לחלק בין זמנם לזמנינו דהן עתה אחר שנגמ"ד למיתה במושב הסנהדרין ויצא גזר דין מלפניהן כתוב וחתום בטבעת המלך הנקרה דיקריט] עליו אין להשיב ושוב ליכא למיחש לשוחדא וכיוצא כידוע לכל יודעי נמוסי המלכות בזמנים אלו דודאי גב"ק הוי וחשוב כמת לכל דבריו. ומה גם דגם להפוסקי' שפסקו כלישנא בתרא בגיטין דכ"ח דל"ש אלא בב"ד של אוה"ע וכו' מ"מ אפשר להיות דלא פליג אלישנא קמא דאמר בב"ד של אוה"ע גברא קטלא הוא די"ל דל"ב מיירי בדלא חתים פורסני שנמג ר"ל הדיין הגדול דאז איכא למיחש לשוחדא אבל כשחתם הדיין הגדול דליכא למיחש לשוחדא גם לל"ב הרי הוא כמת וכמ"ש הרא"ש כן להדייא שם בפסקיו וכן פסק רהט"ו בחא"ה ססי' קמ"א ע"ש וכ"ש בזמנינו זה שנוהגים לכתוב הגמר דין במכתב עת היוצא מבית המלכות הנקרא מוניטור דודאי בכה"ג י"ל מלכותא לא הדרא ואיך ניתן עליו חומרי חיים לו' שאם בא אחר והרגו שהוא חייב מיתה. אמנם מה אעשה כי אין לי ספרי דב"ר מגדולי האחרונים ז"ל שמני"ר אותם זכר לראות דבריהם במקומן ולשאת ולתת בהם וכל למודי אינו אלא כמציץ מן החרכים ועל כן אומר אם לדין בדרך קבלה אקבל עפ"י מה שרמז לנו דבריהם מעכ"ת שי"א: אמנם מה שכת"ר העתיר עלי דברים מדעת עצמו לו' דאין זה גב"ק באומרו דבידו ית' לסבב כמה סבות להציל ממות נפשו ע"י שימות המלך או דילמא יעבירוהו ממלכותו כו' או שמא יבא איזה מרידה ובלבול בעיר ויברחו כל האסירים שם או כי ישוב המלך ונחם על דעתו זאת ולא ימיתוהו וכו' וכו'. אחרי המחי"ר הראוייה אליו הם דברים של מה בכך ולא אקבל דבר זה ולטעמיה דמר שי"א קשה לל"ק התם בגיטין למה החליט ר"ט דבב"ד של אוה"ע כיון שנגמ"ד לקטלא מקטל קטלי ליה והרי הוא חשוב כמת ונפ"מ לכמה דינים ולמה לא ניחוש חששא כזו העומדת עפ"י הנס דאין מעצור לה' להושיע ושמא יבא לו הצלה ממקום אחר באחד מהדרכים שכת' פאר"מ או בפנים אחרים אשר לא יעלה על לב בני אדם כי הוא רב

להושיע א"ו כי הצלה בדרך נס אינו נכנס בסוג זה כיון שהוא נדון עפ"י המשפט בדבר אשר זדה וז"פ:

ועפ"י מונח הישר הלזה אצא חפשי ממה שטען עלי מני"ר הרב המג"ן באומרו דגם בנ"ד אינו רשאי להרוג א"ע אעפ"י שהוא עומד למות עפ"י גזרת המלכות והביא לנו לראיה מ"ש רש"ל ביש"ש לקמא די"ט כי הוא אמר בפי' אם נתפס בידי גוים והוא מתירא שלא יענו אותו או שלא יכריחוהו לעע"א אפי"ה אינו רשאי להמית את עצמו ושאני שאול שחשש להצלת הרבה נפשות מישראל אגביה כיעו"ש וכן ממ"ש היפ"ת על המדר' פ' נח שכ' דאין ללמוד מכאן למסובב מאויבים ומתירא שלא יתעללו בו דאינו יכול להמית א"ע בעבור זה כו' ע"כ ולפי מה שחילקנו הא נמי לאו שמא מתיא מהטעם שאמרנו דשאני התם כי נתפס בידי נפשות אשר אורבין לדמן של ישראל בלא דינא ודיינא רק מחמת חמדת ממון וכיוצא עושים כן והם בחירים ברצון על כן י"ל אולי מן השמים ירוחמו כי יתן אנו אליהם ולא ימיתוהו ותשועת ה' כהרף עין. לכן אמרו חז"ל כי אינו רשאי לחבול בעצמו גם שהגיע לשערי מות לפי דזהו ודאי ומה שימיתוהו האנסים הוא ספק דשמא ירחמו עליו וכיוצא. אבל כשיוצא ליהרג בדינא דמלכותא עפ"י המשפט כי אחר שנו"ן בדינו יצא חייב וכתבו הפס"ד. איך שייך לו' בזה אפשר דמן השמים ירוחמו ולא יכהו נפש דכגון זה מלכותא לא הדרא: גם ראיתו מד' הגאון חיד"א ז"ל בס"ה חיים שאל ח"א סי' מ"ו דאירי ברוצח שנתפס למשפט כו'. הא נמי יש לדחות דהתם מירי שהניחוהו בבית אסורים עד שיגמור דינו ועדיין לא נגמ"ד למשפט ועל כן כתב דלא היה רשאי לשלוט בנפשו משום דיש לחוש שמא ינצל ע"י סיבה ולא ימיתוהו. אמנם בנ"ד שנגמ"ד למיתה עפ"י חקי המשפט לא שייך בזה לו' שמא ירחמו עליו וניחמו על רעתם דזו אינו תלוי ברצון אלא מלך במשפט יעמיד ארץ לשלם לאדם כפועל ידיו עפ"י חקי המשפט וכיון שיצא דינו למיתה שוב אינו חוזר א"כ הו"ל העני הזה חשוב כמת ועל כן אם קדם והרג א"ע כדי שלא יתחלל שם הלאום מישראל כשיוציאו אותו להרוג בפני המון רשעים רבים ושונאי הדת אז יאמרו בגוים הראיתם האיש הישראלי כו"כ עשה כו' וכך מנהגן של שלומי אמוני ישראל כדרכם וכעלילותם להפיל מום בקדשי בני ישראל ולכן כדי להרים ממנו בושה זו מעל משפחתו בפרט ומעל כל ישראל בכלל קדם והרג א"ע אומר אני דאינו בכלל מע"ל משום דבלא"ה גברא קטילא הוא א"כ מהיכא תיתי לחייב את ההורגו אטו יציבא בארעא וגיורא בש"ש וכנ"ל:

הן אמת כי מני"ר הרב המג"ן השיג עלי ע"ז מהירוש' דפ' החובל דקא' התם האומר ס"ע כו' לפי שמזיקתני חייב ע"כ אלמא דאפי' שאם היה חובל בעצמו היה פטור לפי

שעשה כן להפיג צערו ממכתו האנושה. מ"מ אחרים שחבלו בו חייבים אעפ"י שעשה כן לטובתו עפ"י צוויו וה"ה והוא הטעם לנ"ד והוא הטעם נמי לחייב את גר העמלקי שהרג את שאול עפ"י צוויו משום שאינו רשאי דדה"ר ודה"ת דמ"ש אלתד"ק. אמנם גם לזאת כבר פקחתי את עיני אחת למעלה ואמרתי דזו אינה משלנו ואין לו ערך ואין לו דמיון עם נדון דידן משום דהתם שאני דחסרון אברים לא מעלה ארוכה ולהכי אמרינן דכאבא אנסיה להרשות כן לחבירו ואיוב לא בדעת ידבר משא"כ היכא דכאיב ליה כאבא בעלמא דניתן להמחל וכדפי' הגאון מהרד"ף ז"ל בפי' על התוס'. ברם הכא שם מיתה חד הוא מ"ל הכא מ"ל התם. ואם נניח במונח התם דהוא בר קטלא והיה מותר לקדם ולשלוט בנפשו לרעה מפני איזה סבה וירא כי לא יכול לפגוע בעצמו וצוה לאחר לפגוע בנפשו מהיכא תיתי לחייב לאחרים עדין התמיהה במקומה עומדת אטו יציבא בארעא כו' וזהו מאי דק"ל על רלב"ג ז"ל שנ"ט לחייב את איש גר העמלקי שהרג א"ש אעפ"י שהיה עפ"י צוויו משו' דדה"ר ודה"ת דמ"ש שאם לפי האמת רז"ל פטרוהו לשאול משום מע"ל יהיה מאיזה טעם שיהיה באיזה פנים נחייבהו לשלוחו מאחר כי לא במרד ולא במעל עשה השליח שליחותו רק לבקשת שאול כי ידע שלא יחייה אחרי נפלו וזה אין הדעת סובלתו ודוק:

עוד ראיתי לרא"ג מג"ן הוא חיים מדבר עמ"ש דכל דליכא אחר זולת בנו ומצוהו שימית אותו בכל דבר הממית טרם שיוציאוהו ליהרג מצד המלכות ולא יגיע לו אותה בושה וכלימה דמותר הואיל דגם זה לטובתו ועושה רצון אביו. והבאתי ראיה לזה מהא דקי"ל דהעושה חבורה לאביו חי"ע ועם כ"ז אם הוא מכוין לתועלתו כגון להוציא קוץ ממנו או להקיזו דם לרפואתו מותר כיון שעושה להקל ממנו צערו וע"ז מני"ר חלק עלי בדברים בעלמא בלי שום ראיה הכי אמר מר שי' ראיתו איני מכיר דהתם דוקא לרפואה הוא דמותר כדי שלא יסתכן וימות. אבל להמיתו בידים מי שם פה לאדם להתיר לבנו שימיתהו דאם כדי לעשות נח"ר לאביו יותר טוב לפייסו בדברים היוצאים מן הלב וכו' וכו' ולא להמיתו בידים דזהו נטילת רוח ולא נח"ר לאביו אלת"ד:

ונוראות נפלאתי על עומק עיונו וזכות שכלו איך דחאני בקנה רצוץ בלתי שום סעד לדבריו המעיין ישפוט בצדק דהדמי"ן יתעב'ד עד"ז דמאחר שעל עיקר המיתה אין אנו דנין עליה מעתה לפי שאף אם לא ימיתהו בנו ימיתוהו עכ"פ מצד המלכות וגברא קטילא הוא כנ"ל ועתה אין אנו מטפלין אלא מטעם שעושה חבורה באביו הן בעודנו חי דמשו"ה חייב ע"ז הוא שהבאתי סמוכות דמשמע מכאן דכל שאין כונתו להזיק אלא אדרבא כונתו לעשות נח"ר לאביו ולהקל מצערו מותר. אף כאן בנ"ד שמיתתו ע"י בנו זהו

רצונו והחבורה שעושה באביו הן בעודנו חי בזה עושה רצון אביו ונ"ר הוא לו שמצילו מאותו צער שיגיעהו כשימיתוהו בהמון רשעים רבים על כן שפיר התרתי לו משום ס"ס כמבואר בקונטריסי הא' כיעו"ש. ומה גם עפ"י חילוק השני שאמרתי דגם לס' הרי"ף ודעימיה שאוסרים בכה"ג אינו אלא שחוששים שמא יעשה חבלה באביו יותר מכדי הצורך אבל על החבורה עצמה שעושה לצורך אביו להקל מצערו לא חלק אדם מעולם שיהא אסור דפשיטא דהוא פטור ומותר והכא בנ"ד דאינו שייך חששא זו כמובן פשיטא נמי דמותר כיון דבזה מיקל צער בושתו. אבל מיתה כמיתה וק"ל. ועל מה שהוספתי לחלק עו' ולו' דגם לדעת הרי"ף והרא"ש ז"ל דאסרו שלא לעשות חבורה לאביו ואפי' במקום רפואה ואף דליכא אחר לא מיירי אלא כשאינו מצוהו אביו ומפצירו על זה אלא שמרשהו להקיזו דם וכיוצא ובא לשאול את פי בדה"ק בכה"ג הוא דסברי מרנן דאסור מחשש דאיידי דטריד חביל יותר והרי הוא בשגגת חנק. אבל כגון ל"ד שאביו מפציר בו ומצוהו כמצות האב על הבן שיעשה בו חבורה שהיא לטובתו ובחבורתו ירפא לו מצערו בהא גם המה יודו דמותר לבן לשמוע אל מצות אביו מטעם דאתי עשה דכאו"א ודחי ל"ת דפן יוסיף כו' וכמו שהארכתי שם:

אמנם ע"ז פקח עינו עין הבדולח והגיע לפרק השג יד באומרו ועהס"ר לא דק דאם אפילו בחבורה בעלמא שעושה בגופו לצורך רפואה דרך גב"ר בעל'מא שהם מצטערים הרבה ולפעמים ה"ן מסרבין בזה והי"ט דהאוסרין כ"ש כשבא עד קצו ושם קץ לחייו ע"י דקירת חרב או כיוצא בזה דאעפ"י שאביו נותן תפקידו עליו להמיתו מ"מ אנ"ס דלבו דופק בקרבו ומצטער והולך בצ'ער הגב'וה כנו"ז חלילה לומר שיש בזה רצון שמים זהו הד"ק אעפ"י שאין זה לשונו ואחרי המחי"ר הראויה לו. אנכי לא ידעתי מה טעם קאמר לפי שהוא מצטער אטו איסור המכה את אביו בצערא תלייא מלתא אלא מעתה אם הכהו כשהוא ישן יאמר נא ישראל שהוא פטור לפי שלא הרגיש בצערו הא ודאי לא שהרי המכה את אביו לאחר מיתה תנן שהוא פטור משום דאין חבורה לאח"מ אבל כשהוא ישן דעושה חבורה פש פשיטא דחייב וכ"כ להדייא רש"י בסנהדרין דפ"ה ע"ב בד"ה מידי דהוה כו' דטעמא דהמכה לאח"מ פטור משו' דבעינן חבורה ולאח"מ ליכא חבורה ע"כ. ומינה נשמע דכל שהוא חי אעפ"י שהוא ישן איכא חבורה וחייב אע"ג שלא הרגיש בצערו א"כ איפוא מה לי לצערו של אבא עתה כל עוד דסוף סוף לצע"ר מות יגיע אלא דמדאגה מדבר פן ימיתוהו בצ'ער הגבוה כשיוציאוהו להרוג בפני רבים הוא צוה שימיתהו בנו ביחיד דכל למעוטי בצערא שפיר דמי א"כ למה לא ישמע לאביו כאשר יאמר הכני בדבר ה' וכמו שהארכתי בקונטריסי הא'. סוף דבר אני במקומי עומד ואמינא

ולא מסתפינא ומחוינא ומחוינא דמותר עכ"פ להושיט לו סה"מ וליכא בזה משום איסור ל"ע לח"מ מהטעמים הנאותים הנתנים למעלה מאחר שאינו עושה שום מעשה בידים להמיתו וכמו שנתבאר למעלה לפי קוצר השגת דעתי אין בהם נפתל ועקש. ברם לענין הס' השני שנסתפקתי אם מותר עכ"פ להמיתו בידים דהיינו ע"י דקירה חרב בבטנו או ביריית קנה שריפה עליו וכיוצא עפ"י צוויו או לאו. הגם שהראתי פנים בהלכה להתיר גם בזה מ"מ לא מלאני לבי לומר בזה קבלו דעתי מאחר שיצאו עליו עוררין לו' דבב"ד של אוה"ע אעפ"י שנגמ"ד לאו בודאי קטלי ליה וא"כ לא חשיב גב"ק. והגם דגם לזה כבר עשינו סניגרון לעיל בקונטריסי הא' כיד ה' הטובה עלינו. מ"מ לא ארהיב עז בנפשי להקל בזה כיון שאין לי ספרי דבי רב המדברים בזה לשאת ולתת בהם ולהתלמד מדבריהם והמעיין בספריהם ובדברי יבחר וישפוט בצדק כיד ה' הטובה עליו: כל זה ראיתי ונתון אל לבי למען שתי שומי אותותי אלה להשיב מפני הכבוד ולהציל את עצמי מתלונות האי גי"סא דנ"הר דע"ה ופו"ם בדת"א חיים לראש רב ט"ב יו'מי כי שיח וכי שיג לו על כל דברי וישלך אמת ארצה כל הנקרא בשמי על כן אמרתי הגם כי לא בינת אדם לי מכיר אני את מקומי. ובפרט בארץ הנגב מכון שבתי בלא ספרי דב"ר מה טוב ומה נעים הזאת נעמי בכל זאת חלקי אמרה נפשי מה תשתוחחי ומה תהמי מצוה עליך לאהדורי סברא זכה וברה והאמת יורה דרכו ואני בתומי ומני"ר רחמים לחיים הי"ו השב ישיב לי לאסור או להתיר ואל יתן לו דמי. יאודה יעלה תורתו דיליה רב גובריה ורב חיליה משכבי עד קומי וזאת התעודה בישראל כי לא לפניו חנף יבא והאמת אהובה אצלו והחיים והש' באהל משכן של"ו לשלמנא נקיטנא גם איש שלומי הכו"ח פה מתא בוקרישט בשנת ארית"י מר"י ע"ם בש"מי [תרנ"ב לפ"ק] בשלהי כסליו זה זכרי וזה שמי ירושלמי ולא קרתני הקורא בין עומד בין יושב מצפה רחמי קוני. הצעיר מתתיה אברהם צורמאני ס"ט

סימן לג

וזה אשר חזרתי והשיבותי לו אני היר"א בן א"א ה"ה הכ"מ זצוק"ל עיני ראו אור יקרות דפח"ת הוא עט"ר הודי והדרי מ"ד הרב המובהק המאיר כברק. אחד היה אברהם נר"ו תשובה נצחת. את כל ונוכחת. ע"ד עט"ר הרב ר' אב"ה אור החיים הכ"מ. זאת באתנו קודם חג הפסח דהאי שתא ויען באותן הימים היה עט"ר הרב א"מ הכ"מ חלו"ש סב"א בשתים רעות חזו"ת קשה וחולי מעים אשר שמו קץ לחייו לא עצר כח לעבור על דב"ק טוב ונר אלהים טרם יכבה בה' שם מבטחו ויאמר אם יהיה אלהים עמדי לסעדני

ולהחלימני ושבתי בשלום לאיתני. אז אשנה פרק זה. והן בעון לא נתנו אלהים וידום השמש ויר"ח עמד. ותחשך הארץ. ואנכי בנו המר ונאנח. הגם שמכיר אני דלות ערכי וקוצר שכלי ויר"א אנכי ליכנס בין ב' הרים גדולים עכ"ז נדחקתי ונכנסתי בעובי התור"ה כדי להתלמד. ואף גם זאת למעבד כי נייחא להאי שופרא דבלי בחגא דפסחא ולקיים מילי דאבוס ושפתי צדיק ידעון רצון ויהיו דובבות זיע"א:

הנה אדוני אברהם בראש רמי ומקשה על מה שתמה עליו עט"ר ר' אבא הכ"מ דאיך עלה ע"ד דתני"ר לפטור את המושיט סה"מ לחבירו מד"ש מטעם שמדעתו ורצונו עשה כן דהלא משנה ערוכה שנינו האומר לחבירו סמא א"ע כו' חייב וכה אמר מר וז"ל דבריו נפלאו ממני ולא ידעתי מה דמות יערוך הא דנ"ד להא דאמ"ל סמה א"ע דחייב. התם שאני שהוא עשה הפעולה בידיו לסמות א"ע וכו' אבל הכא הפעולה היא המיתה והוא לא האכילהו סה"מ רק שהושיטו ואיך יתחייב ע"ז והלא בידו היה שלא יאכל ע"כ. ויען ראובן עבדו דברי אדוני הראשוני' שכ' ועו' דהתם הרגו שלוחי שלא מדעתו של נהרג וכו' מוכיחין להדייא דכונתו הן היתה שהדבר תלוי בין מדעתו של נהרג לשלא מדעתו וע"ז שפיר הקשה עליו ר' אבה הכ"מ דאיך פשיטה ליה בנ"ד דפטור ומותר מהאי טעמא הפך ממאי דתנן האומר לחברו וכו' ברם אה"ן דמטעם שהוא לא ימיתנו בידו אלא יהיה גרמה בעלמא ודאי דהיה פטיר ועתיר אף אם הביאו הסה"מ מעצמו והוא לא צוה ולא סליק אדעתיה דאותו צדיק ר' אב"ה הכ"מ לו' דכונתו באומרו ועו' דהתם הרגו וכו' היה להוכיח דהתם הוא בריא היזקא והכא אינו אלא גרמה כמו שרצה לתקן עתה] דהרי כתבו פעם אחת קודם זה וז"ל ע"כ לא אמרו התם דחייב בד"ש אלא משום דהשליח הלך והרגו בשיליחותו והוייא בריא היזקא משא"כ הכא דליכא אלא גרמא בעלמא וכו'. ומה חידש לן תנא באומרו ועו' וכו':

עוד אנא חזיתיה לאדוני נר"ו שכ' וז"ל. אמנם מ"ש מני"ר והעתיר עלי דברים מדעת עצמו לו' דאין זה גברא קטילא משום דבידו ית' לסבב כמה סיבות להציל ממות נפשו וכו' וכו' אחרי המחי"ר הראויה אליו הם דברים של מה בכך ולא אקבל דבר זה וכו' וכו' אלא ודאי כי דרך נס אינו נכנס בסוג זה וכו' ע"כ ואחרי ניו"ק תמה אני מה כל החרדה הזאת ללא צורך אחר שעט"ר ר' אבא הכ"מ גופיה חזר ודחה דברי עצמו וכה אמר וז"ל ואם יאמר האומר שכל הדברים הללו אינם אלא חששות רחוקות ואין בהם כדי שביעה לסמוך עליהן לנין דינא אף אתה אמור לו דאעיקי אינו נקרא גב"ק אלא מי שנגמ"ד למיתה עפ"י סנהדרין דוקא וכו' ועוד דלסניף בעלמא מיהא ראויין ליכתב וכך היא דרכה ש"ת. כמ"ש בתשו' שבות יעקב ומובאה בקונטריסו של מרן אב"א הכ"מ וז"ל כלל הדבר

כל זמן שהוא חי חייב בכל המצות וכו' ואולי עי"ז שיקיים מצות בוראו בזמנה ואולי זכות המלה יעמוד לו שיהא ניצול והרבה ריוח והצלה לפניו וכו'. גם מ"ש מני"ר שאותן חששות רחוקות בנ"ס היו עומדין אנכי הפעוט איני מוצא אף שמץ נס כי כולם מקרים טבעיים המה. עוד ראתה עיני לאדוני אברהם נר"ו שכ' וז"ל ומ"מ מה שרצה מני"ר הרב המג"ן להוכיח כי גם בנ"ד אינו רשאי להרוג א"ע ממ"ש רש"ל ביש"ש לקמא וכו' וכן מה שהביא מהיפ"ת על המדר' ס' נח וכו'. אחר המחי"ר אינו דומה לנ"ד דהתם לא מיירי אלא שנתפס בידי גוים וכו' משא"כ בנד"ז כי הוא נדון עפ"י המשפט להריגה וכו' ואפי' מה שהביה לנו לראיה מהגאון חיד"א ז"ל בס' חיים שאל ח"א סי' מ"ו וכו' יש לדחות דמיירי כשעדיין לא נגמ"ד למשפט וכו' וכו' אטו יציבא בארעא וגיורא בשמיא ע"כ:

ואנכי בע"ר תמיהא לי טובא מדוע לא דקדק אדוני ש"י בדברי עט"ר הא"מ הכ"מ שכל כונתו בהבאת דברי הרבנים הללו לא היתה אלא על מה שכ' מני"ר כי האי גברא דנ"ד אנוס הוא לאבד א"ע כדי שלא יתעללו בו ביום המועד להריגה בפני המון רב ע"ז הוכיח במישור מדבריהם ז"ל דזו אינה טענה מספקת להתיר בעבורה לאבד עצמו דלדעת רש"ל לא הותר אלא א"כ יש חשש איבוד נפשות מישראל וה"ט דשאול שהרג א"ע. או אפשר דשאני שאול שהיה מלך ישראל אך שאר כל אדם חייב לסבול כל הדבר הקשה ולא יהרוג א"ע ולדעת היפ"ת ג"כ לא הותר אלא כנדון דשאול שהיה מלך דמסתמא יתעללו בו לבזותו אבל סתם אדם מנ"ל שיתעללו בו ולא יהרגוהו בלי התעוללות ולדעת הגאון חיד"א ז"ל לפי דברי הריטב"א ז"ל לא הותר אלא במקום שיש ליתא שמא יעבירוהו על דת הא לאו הכי אסור להרוג א"ע אפי' שבודאי יהרגוהו והאי גברא דנ"ד אף שנאמר שאם עבר והרג א"ע אין לו דין מע"ל שלא להתאבל עליו וכיוצא דגברא קטילא הוא [לדעת מני"ר] מ"מ לפום דבריהם דרבנן הנ"ל איסורא מיהא איכא דמוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול הוא בעצמו וחלילה לנו להתיר לו לכתחי' להרוג א"ע וא"כ ה"ה לאחר הרוצה להורגו עפ"י צוויו שאין אנו מתירין לו לכתחי': עוד ראיתי לאדוני ש"י שכ' וז"ל. עו' ראיתי לרא"ג מג"ן הוא חיים מדבר ע"מ שהבאתי ראיה לדברי דכל דליכא אחר זולת בנו ומצוהו שיחנק אותו וכיוצא כו' דמותר דוגמא למאי דקי"ל דבן המקיז דם או מוציא קוץ לאביו מותר כו' וע"ז חלק עלי בדברים בעלמא בלי שום ראיה הכי אמר מר שי' ראיתו אינו מכיר דהתם דוקא לרפואה הוא דמותר כו' ונוראות נפלאתי על עומק עיונו וזכות שכלו איך דמאני בקנה רצוץ בלי שום ראיה והמעיין ישפוט בצדק דהדמי"ן יתעב"ד וכו' וכו'. דכל שעושה חבורה כדי לעשות נח"ר לאביו ואין כונתו להזיק מותר ואף בנ"ד כן הוא שמיתתו זהו רצונו כו' שפיר התרתי עפ"י ס"ס כו' עכ"ל. ואנכי עבדו אחרי ניו"ק

ת"ם אני לא אדע שכי"ול דאדרבא דבריו באו בלי שום ראיה דמי מלל לאברהם אדוני דטעם ההיתר להקיז או להוציא את הקוץ וכיוצא הוא מטעם דעושה נח"ר דמלבד דשם זה של נ"ר לא הוזכר בש"ס ובפוסקי' כ"א מטעם רפואה דוקא ובהכרח לו' כן דהלא מהיקשא דמכה בהמה יליף לה ובבהמה לא שייך לו' דטעמא הוי משום נח"ר דאין אנו אחראין לנח"ר שלה אלא דוקא לרפואה פטור שהרי לא הזיקה וא"כ גם במכה אביו ועושה בו חבורה לרפואה דוקא הוא דמותר הא לאו הכי בכל גוונא אסור. עוד בה דאם איתא דמשום כח"ר נגעו בה הרי בשעת הסרת הקוץ או נתוח המכה וכיוצא אנו רואים שמלבד שלא יש לו שום קו"ר אדרבא מצטער וכואב מאוד והיאך מתירים לו לעשות כן מה תאמר דהנח"ר יר'גיש אדם אחר מעשה החבורה לכשיתרפא. א"כ דון מינה לנ"ד דאין לו נח"ר לא בשעת המעשה דמיתה קשה מכולם וגם אין אחר מעשה כלום דהרי מת ואינו מרגיש ולא נשאר בידו כ"א נטילת רוח דודאי אסור לבן לשמוע אל אביו בזה דאין לך חבורה גדולה מזו:

עוד כ' מני"ר וז"ל ועמ"ש אני הצעיר דיש לחלק עו' ולו' דאף לדעת הרי"ף והרא"ש דאסרו כו' לא מיירו אלא כשעושהו ברשות אביו ובא לשאול את פי בדה"ץ כו'. אבל כשאביו מפציר בו ומצוהו כו' אז גם הרי"ף ודעימיה יודו דמותר כו' משו' דאתי עשה דכאו"א ודחי ל"ת דלא יוסיף להכותו כו' וכמו שהארכתי שם בראיות. גם ע"ז פקח עינו ודנני בהשג יד באומרו ועהס"ר לא דק דאי אפי' בחבורה בעלמא וכו' מצטערים הרבה כו' כ"ש כשבא עד קיצו ע"י דקירת חרב וכיוצא כו' חלילה לו' שיש בזה רצון שמים זהו תד"ק. ואחרי בקשת המחי' מכת"ר לא ידעתי מה טעם קאמר לפי שהוא מצטער אטו איסור המכה את אביו בצערא תלייא מלתא. אלא מעתה אם הכהו כשהוא ישן יהיה פטור לפי שלא הרגיש בעצמו וזה אינו וכו' וכו' וכמו שהארכתי בקונטריסי הא' אלו דברי אדוני אברהם נר"ו. ואנכי עבדו חזרתי להתבונן בראייותיו שהביא בקונטריסו הראשון על חילוק זה וראיתי כתוב שם וז"ל. ברם היכא שהאב מצוה לבנו בכל תוקף כו' מהיכא תיתי שלא ישמע אליו וכו' וכו' והלא על המיתה אינו חייב דגב"ק הוא ועל החבורה הוא בהזהרה דלא יוסיף להכותו ככל ישראל א"כ ליתי עשה דכאו"א ולדחי ל"ת דלא יוסיף כו'. ואפי' דהל"ת דהכא חמור שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דענוש ע"ז מיתת חנק מ"מ כך הוא המידה דאתי עשה ודחי ל"ת אפי' שיש בו כרת כדאיתא בפ"ק דיבמות ד"ו ע"א עכ"ל שם:

ונוראות נפלאתי איך נעלם מעיני אדוני דברי הש"ס שם ביבמו' בעידנא דקא עסיק בה דהך כללא דאתי עשה ודחי ל"ת ליתא בעשה דכאו"א דהכי תנייא התם יכול אמ"ל אביו

המטא או שאמ"ל אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו וא"ש תשמורו כולכם חייבים בכבודי ע"כ [ועיין תוס' שם בד"ה והא תנא כו'] ופסקו הרמב"ם בפ"ו מה' ממרים הי"ב וז"ל מי שאמר לו אביו לעבור על ד"ת כו' אפי' של דבריהם הר"ז לא ישמע לו שנאמר כו' ע"כ ומני"ר גופיה הביא הך ברייתא דיבמו' שם בקונטריסו הראשון בד"ה ועתה נחזור לעיקר שאלתינו כו' ואיך לא זכר שר ממנה לא בדברות ראשונות ולא בשניות ומעתא נבא לתמיהתו הנ"ל. דגם בזה לא זכיתי להבין דבריו דמלבד דזה גלוי וידוע דלא בצערא תלייא מלתא דהרי בפירושא אתמר עד שיעשה בו חבורה ואי בצערא תלייא מלתא הא יכול לצערו במכות גדולות וכיוצא בלא חבורה ולא היה צריך אדוני להסתייע מדבר הרחוק מן הדעת דהיינו כשהוא ישן ולא הרגיש בצערו אף שעשה בו חבורה. ועוד אני תמיה דאיך לא זכרמנ"ר דברי עצמו דמר הוא דקאמר בקונטריסו הראשון האי טעמא דמצטער שכ"כ וז"ל. זאת ועו"א יש לחלק ולו' דגם לסברת הרי"ף ודעימיה שהחליטו לאסור את הבן לעשות חבורה לאביו אפי' שמכוין לרפואה אינו אלא כשאביו מצטער באותה חבורה כו' וע"ז הוא דקאמר עט"ר ר' אב"א הכ"מ דאי בצערא תלייה מלתא אדרבא משם תברא דכ"ש וק"ו צער המיתה דקשה מכל אך על חילוקו השני שכ' שם וז"ל אי נמי אפי' שהאב מרשה לבן לעשות כחפצו משום רפואה מ"מ לא יתן תפקידו עליו להיות כמצווה ועושה וכו' ע"ז הוא שפסקו הרי"ף ודעימיה כו'. ברם היכא שהאב מצוה לבנו כו' מהיכא תיתי שלא ישמע אליו וכו' וכו' ע"כ ע"ז לא דבר כלום עט"ר ר' אב"א הכ"מ וכל לגבי דידי אחרי התאבקי בעפ"ר כעבד לפני רבו. גם חילוקו השני הלז קשה לאומרו דמלבד דלא קי"ל הכי בעשה דכאו"א כנ"ל. עוד בה דמה לי אם מרשהו לבנו לעשות כחפצו מה לי אם מצוהו לעשות דהלא סו"ס זהו רצונו שיקיז אותו או שיטול הקוץ כדי להתרפאות והרשאתו זהו צוויו. ועוד דאם איתא דבנותן תפקידו עליו ומצוהו פטור ומותר ואדרבא איכא רצון שמים למה לא שבקו רב ומ"ב דרבינא לברייהו למשקל להו סילווא כו' הא סמא בידייהו לצוות להם בכל תוקף שזהו רצונם ולא יקפידו אף אם ישגו ול"ו יעשו חבלה יותר מכדי הצורך ואז מלבד שלא היו נכשלים אף בשגגת לאו אדרבא יעשו רצון שמים ? ואף לדעת הרמב"ם דכיון דהוו משכחי אחריני לא שבקו לברייהו למיעל לבית הספק לפי חילוקי של מני"ר מאי בית הספק איכא צ אלא ודאי שאף שהם יתנו את תפקידם על בניהם אפי"ה אסור להם לדעת הרי"ף ודעימיה לעשות חבורה באביהם מטעם דכולכם חייבין בכבודי:

וכל זה איננו שוה אלא לפום מאי דהוה סליק אדעתיה דמני"ר מעיקרא דהאיש הזה דנ"ד הוא גברא קטילט ברם כבר בא חכם הוא עט"ר ר' אב"א הכ"מ ואייתי מתניתא בידיה

ש"ס ערוך בערכין דדוקא בנגמ"ד בדיני ישראל עפ"י סנהדרין הוא דנקרא גברא קטילא ולא מי שנגמ"ד בדיני אוה"ע וכיון דהוא בעצמו אינו יכול לקדם מיתתו דחי הוא גם המביא לו סה"מ אפי' עפ"י צוויו עובר על לאו דל"ע לת"מ ובנו אסור להושיט לו סה"מ אף במצות אביו עליו מטעמא דכולכם חייבין בכבודי. וגם אדני שי' הודה על האמת וכ' וז"ל. תבנא לדיננא מה שהשיג עלי כת"ר שיח"א דל"א גבק"ק אלא דוקא בנגמ"ד בדינ"י וכמו שהוכיח מד' הרמב"ם ומכמה פוסקי' אחרונים ז"ל בהא ודאי מודינא ליה שהדין עמו הגם שהיה מקום אתי לחלק כו' ע"כ. כי מן האמור מה מאוד נפלאתי בראותי מ"ש מני"ר אסיפא דמגילתא וז"ל. סוף דבר אני במקומי עומד ואמינא ולא מסתפינא מחוינא ומחוינא דמותר עכ"פ להושיט לו סה"מ וליכא בזה משום ול"ע לת"ע מהטעמים הנאותים הנתנים למעלה כיון שהוא אינו עושה שום מעשה בעיקר המיתה כמו שנתבאר למעלה כו'. אבל לענין הספק הב' אם מותר הוא עצמו להורגו כו' לא מלאני לבי לו' קבלו דעתי מאחר דיצאו עליו עוררין לו' דבב"ד של אוה"ע לאו בודאי קטלי להו כו' לא ארהיב עוז בנפשי להקל בזה כו' עכ"ל. ואחרי ניו"ק דבריו קשים להולמם ולא ידענא מאי קאמר דהרי האי טעמא שכ'. שהוא אינו עושה שום מעשה בעיקר המיתה לא שייך אלא למימר דהוי גרמא ואינו בריא היזקא וכמ"ש אדוני ר"ם בתחילת דברות ראשונות ושניות. אך באיסור דל"ע לה"מ לא שייך כלל דהרי המושיט כוס יין לנזיר לא עביד אלא גרמא דאם לא היה רוצה הנזיר לשתותו לא היה שותהו ואפי"ה עבר המושיט על לאו דל"ע:

ובכן העולה מכל האמור דדברי בט"ר הר' ר' אב"א הכ"מ חיים וקיימים ונגמר הדין בדיני ישראל דהאי גברא דנ"ד כיון דאסור להרוג א"ע דחי הוא גם אחר או בנו אסור לו להביא טה"מ וכ"ש להורגו בידים אפי' עפי' צוויו הנלע"ד כתבתי אם יראה בעיני אדוני ר"ם ונשא הא לאו הכי דברי לעו והיו כלא היו ולכולם רוח ישא נאם עבדו ותלמידו אפרוח שלא נתפתחו עיניו הכותב בלב דוה בוכה ומילל אי חסיד אי עניו העבד ישראל ראובן אליהו ישראל ס"ט: סי' לד:

וזה אשר חזר והשיב אלי:

יפה פרי תואר דחביב עלי כגופאי ש"ב ויתיב אליבא דידי הא בבתי גוואי נושא משך הזרע בר אבהן ובר אוריין אוריין תליתאי. הלא זה הו"ד מעלת החה"ש והכולל ונזב"י כאן הל"ל כמוה"ר ראובן אליהו ישראל נר"ו יאיר ר"ב נהוראי תירום רישך אכוליה כרכא מהני תלת מילי דש'נו רבנן ר"ב הו'נא ור"ב חיי"א ור"ב בניי"א ב"ן טב'"איי ברכות אביך יחולו על ראשך הרואה אומר ברכ"אי כיר"א:

מכאן לקבלנ"א דבריך הנעימים אשר יצאת לישע לקיים מילי דאבות הרה"ג אור היר"ח זצוק"ל. ואני מצדי לא הייתי צריך לחזור ולהשיב ע"כ דבריך דא"כ אין לדבר סוף. והיה בהני"ח לכל מעיין בדברי ובדבריך יראה וישפוט במבחן עיונו למי יותן המשפט והצדק אבל כאשר כבודך הפצרתני להשיב מילין ע"כ דבריך נעתרתי לבקשתך ומשכתי הקס"ת לתומי אחרי שתי שימי רק לברר דברי אשר כתבתי כי לעשות רצונך חפצתי אמנם שלא להיות ממהדורי מילי חלקתי כל דבריך לסעיפים ע"ס א' ב' ואבוא להשיב עפ"י קונטריסך בע"ה להקל מעל המעיין וזה החלי בעזר צורי וגואל:

א) מ"ש בדברות הראשונות וע' וכו' עד ומדעתו ורצונו שי, כן ע"כ אחר אשר בררתי דברי בדברות שניות ש כר' בזה הוא שאין לדמות נ"ד להאומר צא והרוג אה"ן לא מצד הפועל ולא מצד הנפעל כמו שיעוש"ב ממילא משמע ומ"ש אז ומדעתו ורצונו עשה כן על השולח להביא לו סה"מ תסוב מילתי שהוא מדעתו ורצונו אכל הסה"מ להמית את עצמו דמי הכריחו ל ולא על המושיט לו סה"מ דברתי דאל"כ מאי ועוד דקא אמינא וז"פ ודוק:

ב) כתבת עוד כלם מקרים טבעיים המה. תשובה גם לפי דבריך שכלם מקרים טבעיים הם. מ"מ בנ"ד שאני דע"פ משפט המלך ויעציו יצא דינו להריגה אחר שנו"ן בדינו עפ"י הדת והנימוס א"כ אין לך גב"ק גדול מזה וכמובן למעיין וק"ל:

ג) עוד כתבת מנ"ל שלא יהרגוהו בלא התעוללות כו' ידידי. לא כתבתי פה לשון התעוללות ע"ד שארז"ל גבי שאול המל' שהכונה התעוללות בפועל מיתתו. דכאן לא שייך זה שהרי כאן יהרגוהו כהריגת כל אדם שנתחייב מיתה הא' בא להרוג וישפוט שפו"ט בנימוס המלכות ותורה אחת ומשפט אחד יהיה לכלם אבל כאן ר"ל התעוללות בכח והוא לשון מושאל על השחוק וההתעוללות שיליצו עליו בעת שיוציאוהו להרוג אותו בהמון רשעים רבים לפי שהוא יהודי ונפל בידם כתוא מכמר וז"פ:

ד) כתבת עוד זה דנ"ר לא נזכר בשום מקום כי אם טעם רפואה וכשאינו עושה לאביו שום רפואה כ"א נטילת רוח ודאי דאסור ע"כ. ומחילה מכבודך אומר בזה שלא הבנת כונתי ואפי' הנקדנין לא היו תופסין אותו על כך כי פשוט להבין בזה אומרי נחת רוח שר"ל על תועלת ורצון אביו וכלו' שלא היתה כונתו להזיק לאביו ולעשות בו חבורה כ"א למלא רצון אביו שמצטער שלא יגיעהו לאותה בושה וכלימה כנ"ל. ועפ"י זה' סרו כל תמיהותיך בזה עלי כמו שיראה כ המעיין ודוק:

ה) עוד כתבת וז"ל ונוראות נפלאתי איך נעלם ממנו ברייתא דיבמו' בעידנא דעסיק בה שאם אמ"ל אביו לעבור על ד"ת ל"א אתי עשה ודחי ל"ת שהרי כולכם חייבים בכבודי

ע"כ תמהני עליך ידידי יר"א איך לא הרגשת נמי על הרה"ג מר אביך זצוק"ל צדיק הראשון בריבו איך לא ערער עלי בקושייתך זאת כי גדולה היא בעיניך אבל בקושטא האמת עד לעצמו דאין כאן תימה. אין כאן פליאה אין כאן קושייא כלל משום דע"כ ל"א דאין הבן חייב לשמוע אל אביו כשאו'ל לעבור עד"ת אל"ד כשאו"ל לעבור בשאט בנפש על ד"ת כגון שהוא כהן ורוצה שיטמא עצמו וכיוצא שאין הדבר נוגע אל עצמו ואל בשרו אזי נא' כולכם חייבים בכבודי ואי"ח לשמוע אליו אבל בכגו"ז כי בלא"ה הוא בר קטלא מצד המלכות ולא אתינא ליה לחייבו אלא מצד שעושה בו חבורה דבאחר הוא בלאו דוקא לזה אמינא ז"ד כשמכוין להזיקו שלא ברצון אביו אבל כשאביו נותן תפקידו עליו שיכנו נפש לפי שזהו רצונו לתועלתו ולקורת רוחו שלא ישלטו זרים בו א"כ הו"ל כמקיז אותו שהוא ג"כ לתועלתו דפטור ומותר והא נמי דכוותא היא ומאי כולכם ח' בכבודי שייך כאן והלא אלו היה שולט בעצמו לרעה לא היה חייב משו' מע"ל כדאמרן לעיל דמה"מ הוא מ"ל הכא מ"ל התם א"כ כשהוא צוה לבנו להכותו נפש חייב לשמוע לו משום עשה דכאו"א ודחי את ל"ת מאחר דמעיקרא אין כאן ל"ת מכיון שזהו רצונו וכבודו ומלבד שלא יח"טיא השערה לשמוע אל אביו אבל אדרבא מצוה הוא עושה כדאמרן:

ו) ומה שהקשית ע"ז דא"א להא למה מר בריה דרבינא לא מצא אופן לצוות לבריה ה למשקל מיניה סלווא ואפי' אם יעשה בו חבורה יותר מכדי צורכו ובזה היה מובטח שלא יכשל בנו בשגגת חנק מאחר שכן צהו !? תמהני עליך ידידי יר"ר מה דיות תערוך עובדא דמר בד"ר לנדון שלפנינו דשר: הכא בנדון שלפנינו שהאב מפקיר עצמו למיתה ע"י בנו ושוה דיודע שלא יחיה עוד דבר קטלא הוא מצד המלכות ומה לו דאג מעתה על כל החבורה מאחר דהכא שם חבורה ושם מ' אחד הוא משא"כ בעובדא דמר בד"ר דכונתו היתה דוקא להתרפאות מחוליו ולא להצטער. וא"כ איך אפשר ליתן ל רשות שיקיזהו וכיוצא גם אם חב"ול יחבול יותר מן הצו"ן ויעשה בו חבורה תחת חבורה. זה אין הדעת סובלתו דאפשר ביתרון זה נפש הוא חובל ועד מתי ליצטער וליזיל וע"ז נאמר ויקו לעשות ענבים ויעש באושים לכן שפיר עבד שלא להרשות את בנו למשקל ממנו סלווא דילמא חביל יותר והוי שגגת חנק וז"פ:

ז) ומה שהקשית לשאול ע"ז דמה לי הרשאתו ומ"ל צוואתו מחילה מכבודך לא צדקת בזה דענין הרשיון מועיל לענין שאינו חייב משום עושה חבורה באביו כל שבחבורתו. נרפא לו כמ"ש הר"מ והט"ו שם. אבל אם הבן חושש לעצמו ואינו רוצה להקיזו וכיוצא מי יימר שהוא חייב להקיזו משום עשה דכאו"א הלא הוא לא צוה אלא נתן לו רשות

דמשמע אם ירצה אבל לא יכריחנו משא"כ כשנותן תפקידו עליו לעשות דבר ולא יעשנו אז נקרא עובר על מצות אביו ובכה"ג שייך לו' אתי עשה דכאו"א ודחי ל"ת וז"פ:

ח) עמ"ש בקונ' הב' אטו איסור המכה את אביו בצערא תלייא מלתא כו' הוספת להפליא עלי איך לא זכרתי דברי עצמי מ"ש בקונטריסי הא' דגם לס'. המחמירים שלא להתיר את הבן לעשו' חבורה באביו אפי' לצורך רפואה איני אלא כשהוא מצטער באותה חבורה כו' וע"ז הוא דקאמר עט"ר מ"א ז"ל דאי בצערא תלייא מלתא אדרבא משם תברא וכו' עכ"ל. אמנם גם לזאת אנכי אענך כי מ"ש דשאני התם שהוא מצטער באותה חבורה כו' אין כונתי על צערא דגופא שהוא סובל בשעת ההכאה דהא ודאי מי יכחיש דיש צער בכל מין חבורה שיהיה.

אבל רצוני בזה לומר צער הנפש שמצטער מקודם איך יניח א"ע לסבול מכת רעהו אשר יחבול בו ויעשהו חבורה אשר בעבור זה יתכן דבשעה שסובל מכת רעהו או בנו ירע בעיניו ולא ימחיל לו אעפ"י שמתחילה הרשהו משא"כ בנדון שלפנינו שבחושבו כי הוא ימות ביד זרים הוא מצוה את בנו בלב שמח שיפגע בו פעם אחת ולא ישנה כי זהו רצונו לברור לו מיתה יפה ולא ימסור מיתתו ביד זרים וישיגהו אותה כלימה א"כ נמצא שהוא מקבל המיתה ביד בנו בלב שמח ומאחר שבזה עושה לאביו קורת רוח מהיכא תיתי שלא יאבה לו ולא ישמע אליו דהא נמי בכלל כאו"א וק"ל:

ט) אסופא דמגילתא כתבתי למסקנא דמלתא דמותר להושיט לו סה"מ וליכא בזה משו' לתא דל"ע לת"מ מהטעמים הנאותים למעלה מאחר שאינו עושה מעשה בידים להמיתו כו' וע"ז. תמהת עלי דמאי בעי מעשה בידים בכאן והלא המושיט כוס יין לנזיר שאסורו משום ול"ע לת"מ אלא גרמא בעלמא ואפי"ה אסור ע"כ בהא ודאי מודינא לך שהדין עמך, אבל חסרון הניכר. בכאן ואינו אלא שמוטת אג"ב ריהטאי וכצ"ל גם אין המושיט לו סה"מ חייב בד"ש משום שהוא היה הגורם כדין השולח להרוג אה"ן דחייב בד"ש משום דהכא לאו בריא היזקא ולא עשה שום מעשה בידים להמיתו וכמו כו' ובזה יתוקן ויבושם הכל כמבואר אמור מעתה כי חזר הדין לסיני כמו שאמרתי דמותר לאיש להושיט לו סה"מ לגברא בר קטלא דנ"ד מהטעם שכתבתי לעיל דגם אם היה חובל בעצמו לא היה חייב לשמים ואיך נחייבהו לאחר דעלמא יציבא בארעא כו'. וכ"ש אם הוא בנו דמצותו עליו לקיים דברי אביו כמש"ל וצ"מ. נאם דודך הכו"ח פה בוקורישט בש"א לחדש שבע ש' התרנ"ג הצעיר

מצ"א חן ס"ט:

אמר ראובן אליהו ישראל ס"ט. מעתה אתה ידידי קורא נכבד חכם ומבין בין תבין את אשר לפניך ותוכיח בין שנינו כי עינינו לך תלויות עד שתוציא לאור משפטינו למי המשפט והצדק:

סימן לה

שייך לא"ח את זה שלחתי לסרב נהו'ראי מע' הרב השלם כמוהר"ר אליעזר יאודה ישראל נר"ו:

את כסל"תי נתתי שפחתי לפכיו די"ו לעבד לכתוב למני"ר ב' גרגרים בד"ת כי הן בעון אור שמשי קדר וירי"ח לא יגיה אורו והן אני נשארתי לבדי ואין לי שולחני לפורטם לכן אמרתי אגישה לפני כת"ר לי מעט קט מאשר אנה ה' לידי בזאת השבוע אולי יגהה מזור להמיהותי אשר אני מביא אותם פה לפני כבוד תהלתו דמשנת ר"א קב ונקי:

ראה ראיתי בס' פתח הדביר ח"א דקמ"א ע"ב שהביא ב' תשו' הגאונים שבס"ס נהרות דמשק סי' ר"ד וסי' שמ"ט וז"ל הראשונה. תשובה לרב שר ש' גאון ז"ל וז"ל בנ"א שנכנסו לביהכ"ן לאחר שאמר ש"ץ ברכו אם עדיין לא פרסו ע"ש יחזור ויאמר להם ברכו ויפרסו ע"ש דבתחי' שבח ואח"כ תפלה. אבל אם קראו ק"ש אל יאמר להם ברכו כלל דהא התחלת התפלה מיוצר אור הוא וצריך אדם לברך לקונו קודם שיתפלל כו' ע"כ וז"ל השניה ש"ץ כיון דאמר ברכו את ה' ברישא דתפלה אינו חוזר לאחר כן לו' ברכו דהא ברכו שירותא איהו עד לא יצלי צלותא כו' ע"כ וה' ז"ל רצה להוכיח מדברי הגאונים הללו דברכו הוי התחלה דתפלה שכ' וז"ל. הרי דס"ל להגאונים ז"ל דברכו הוי התחלה דתפלה ולכך אין לאו' אלא בתחי' יוצר דוקא וגם דהוי ברכה ושבח למקום וקי"ל לעולם יסדר אדם שבחו ש"ע ואח"כ יתפלל כו' ע"כ ומריהטא דלישניה משמע שהבין בדברי הגאונים שכ' דהא התחלת התפלה מיוצר אור הוא שכונתם על ברכו שהוא התחלת התפלה ולכן חילק דבריהם לב' טעמים חדא דברכו הוי התחלה דתפלה.

וגם דהוי ברכה ושבח למקום והשבח צריך לאומרו קודם שיתפלל. ואחרי נע"ר כונת דבריהם לא כך היא אלא הם אמרו דאף אם לא התפללו הנכנסים תפי' י"ח עכ"ז כיון דקראו ק"ש קודם בואן לביהכ"ן נחשב כאלו כבר התפללו דהא התחלת התפלה מיוצר אור הוא ולא יתכן לברך אחר שהתפללו ואם כדבריו הכי הול"ל דהא התחלה דיוצר אור הוא ולפ"ז גם מ"ש בעמוד ד' דהני תרי תשו' סתראי נינהו לתשו' שבסי' א' ב' בנכנס כהן קודם שיברך ישראל כו' דברכו לא הויא התחלה כו' לפי האמור לק"מ דבב' תשו' הנ"ל לא דברו אף לא רמזו דברכו הוי התחלה דתפלה. ואדרבא כתבו איפכא דיוצר אור הוא

התחלת התפלה וברכו הוא שבח וצריך להקדימו לתפלה. גם מ"ש שם בסמוך בכונת הראיה שמביא בתשו' דסי' ב' וז"ל. אבל נר' כונת הראיה ממה שהש"ץ חוזר ואומר ברכו לאותן בני אדם שלא שמעו ברכו תחי' כי להם אומר ש"ץ ברכו והם פורסין ע"ש כמ"ש בסי' ר"ד הנז' דש"מ דאין הש"ץ מברך עמהם אלא הן מברכין יוצר לעצמם אפי"ה אומר להם ברכו וליכא איסורא כו' ע"כ דנר' שהבין שמה שכתו' בתשו' דסי' ר"ד בנ"א שנכנסו לביהכ"ן לאחר שאמר ש"ץ ברכו ר"ל לאחר שהתפללו הקהל ולכן כ' דש"מ דאין הש"ץ מברך עמהם ואחרי בקשת המחי' מקדושת עצמותיו תמהני איך הבין כן בדברי הגאונים הנ"ל חדא דאם כדבריו הי"לל בנ"א שנכנסו לביהכ"ן לאחר שאמר הש"ץ ברכו מוכח דנכנסו קודם שיתחיל החזן יוצר אור. ועוד דאיהו גופיה אחר כלותו להביא הב' תשו' הנ"ל כתב דהן הן דברי תשו' הגאונים שהזכיר מרן ז"ל בב"י לעיל בסי' ס"ט משם ס' המנהיג ושם בב"י כת?' להדייא וז"ל. אבל אם לאחר ברכו באים מיד ולא פתח החזן ביוצר אור והם פרסו שמע יחזור ויאמר להם ברכו ויפרסו ע"ש כו' ע"כ ואיך העמיס בדברי הגאוני' מה שלא כיוונו כלל:

ובעיקר כונת הראיה שבתשו' הגאונים סי' ב'. אחרי המחי"ר נעלם ממנו שו"ת הרי"ף סי' רצ"ד דשם מפורשת באר היטב וז"ל שאלה וכו' תשובה אם קרא ש"ץ ישראל במקום כהן ונכנס כהן קודם שיברך ישראל הוא ראוי שיעמוד בתיבה אותו ישראל ולא יקרא ולא ישב עד שישלימו כהן ולוי ואח"כ יקרא אחריהם ואין בזה משו' בושת וברכו את ה' המבו' לא הויא התחלה דחזינן כל יומא בש"ץ דאמר ברכו את ה' המבורך קודם תפלת י"ח לאפוקי י"ח למאן דלא הוה בתחי' תפי' ערבית ולית בה איסורא כלל עכ"ל וביאור דבריו הוא כי בימי הרי"ף ז"ל היו נוהגים לו' ברכו קודם תפי' י"ח דערבית [זה למדתי ממ"ש במס' סופרים סוף פ' יו"ד וז"ל. וכבר תיקנו חכמים לחזנים לומר לאחר גאולה יהי שם ה' מבורך כו' ואחריו ברכו את ה' המבורך כדי לצאת אותם שלא שמעו כו'. והגאון חיד"א ז"ל שם הביא ד' ה' נחלת יעקב ז"ל שכ' דהדא ברייתא דמס' סופרים ס"ל דאף בשחרית מותר להפסיק בין גאולה לתפלה כדי לו' ברכו והק' עליו וז"ל ועה"ס דמאי דקתני דתקנו חכמים לחזנים לו' לאחר גאולה היינו דוקא בערבית דלא בעי למסמך גאולה לתפי' כו' עי"ש. ותמהני למה לא נסתייע משו"ת הרי"ף ז"ל הנ"ל דמירי בתפי' ערבית דוקא] לאפוקי י"ח למאן דלא הוה בתחי' תפי' ערבית ולא שמע ברכו ראשון ומדחזינן שאומרי' אותו שלא במקומו דהיינו קודם י"ח לאפוקי כו' משם ראיה דלא הויא התחלה דתפלה או ברכה כ"א שבח בפ"ע זה נלע"ד כונת הרי"ף ז"ל וזהו ג"כ כונת הראיה שמביא בתשו' ב' הנ"ל אלא דבאה בקיצור ודלא כמ"ש הוא ז"ל: והנה מרן ז"ל בב"י א"ח

סי' ז"ן כ' וז"ל כתו' בס' המנהיג שדבר פשוט הוא שאחר שאמר החזן קדיש וברכו כאלו התחיל ביוצר אור ואין לספר אף בצורכי רבים ולהוציא מאותם המקומות שצועקים על חבריהם בצבור בזה ואח"כ מתחיל החזן והוא רחום יכפר עון שהרי הם מפסיקים בין סידור השבח לתפלה לצרכי יחיד ולא יתכן עכ"ל ובתחי' ההשקפה חסר תבונות הייתי במ"ש ואח"כ מתחי' החזן והוא רחום דהאי והוא רחום מאי בעי הכא קודם יוצר אור אכן כאשר ראיתי בס' המנהיג גופיה ראיתי שיש חיסור לשון בב"י דשם כתוב ואח"כ מתחי' החזן והוא רחום לכפר עון זה ופי' דבריו לע"ד הוא שאחר הצעקה שהיה צועק האיש העשוק בין ברכו ליוצר על שאינם מצילים אותו מיד עושקו וכיוצא בזה [עיין מורם בא"ח סי' ד"ן] היה אומר החזן והוא רחום לכפר על עון זה של האיש שהפסיק וצעק בין ברכו ליוצר או לכפר על עון אותו העושק את חבירו הצועק ולכן אומר בס' המנהיג שהצעקה ואמירת והוא רחום הוא הפסק בין סידור השבח דהיינו ברכו לתפלה לצרכי יחיד דהיינו אותו העשוק או העושק כנלע"ד כונת דברי המנהיג ז"ל. ואם כנים אנו בזה מה מאד אני תמיה על ה' לחם חמודות ז"ל בפ' אין עומדין אות ך' שהביא דברי הב"י הנ"ל וכ' וז"ל. ואעפ"י שלפי סוף לשונו נראה דלעולם אין לצעוק על חביריהם מכי מתחיל ב"ש כו' מ"מ יש לחלק מראש דבריו דשאני קודם קדיש וברכו כו' ע"כ דנראה מדבריו שהבין דהאי סידור השבח דקאמר הב"י הוא על ברוך שאמר. ואחרי נע"ר הדבר פשוט דאינו אלא על ברכו וכמ"ש בתשו' הגאונים הנ"ל סי' ר"ד ופליאה דעת ממני איך יתכן לפרשו על ברוך שאמר דא"כ ק' דפתח בכד וסיים בחבית וכמו כן אני תמיה על הכנה"ג בשיירי שהביא דברי ה' ז"ל ועבר עליו בשתיקה. גם הר' מטה יוסף ח"ב סי' ט"ו הביא ל' הב"י הנ"ל והק' וז"ל דמתחלת לשונו משמע דוקא בין קדיש ליוצר אבל קודם קדיש מותר להפסיק ומסוף לשונו משמע שאפי' קודם קדיש אסור להפסיק ואפשר לו' דתחילה איירי לצורך רבים ומשו"ה קודם קדיש מותר להפסיק. אבל בסו"ד מיירי לצורך יחיד ומשו"ה מני מתחיל ב"ש אסור להפסיק וכן משמע מדבריו וק"ל עכ"ל. וגם עליו תמהני כנ"ל גם ה' יד אהרן ז"ל הביא דברי ה' ל"ח וה' מטה יוסף ז"ל ואחר שדחה תי' ה' מטה יוסף ז"ל כ' וז"ל. לכן אי לאו דמסתפינא הוה אמינא דהאי והוא רחום שכ' לאו והו"ר דברוך שאמר הוא אלא והו"ר דערבית והיינו שאחר הקדיש צועקים על חבריהם ואח"כ מתחי' החזן והו"ר כיון שכן הרי הוא כמו שהתחיל ברכת המעריב והוי הפסק כו' וכן מדויק בלשונו שאו' ואח"כ מתחי' החזן והוא רחום דאי אייריי אברוך שאמר חזן מ"ד שמיה. אלא כמ"ש נ"ל עיקר עכ"ל ומלבד דיש לתמוה עליו כאשר תמהנו על הל"ח והמט"י ז"ל. עו' ק' עליו איך ניח"ל לו' דהאי והו"ר היינו דערבית מאחר דבהדיא קאמר

שצועקים ע"ח בצבור בזה ובזה ר"ל פה [כמו הנצבת עמנה בזה] דהיינו אחר ברכו דיוצר אור שהזכיר תחילה וכעת צע"ר לי:
אחרי כתבי ראיתי בס' מחזיק ברכה שכ' וז"ל מרן בב"י הביא דברי ס' המנהיג וסיים והוא רחום יכפר עון כלו' שארי להו מרייהו והוא ל' הלציי ורבים השיגו על הר' יד אהרן שנסתבך בזה וסבר שהוא אמירת פסוק והוא רחום והאריך עי"ש והדבר מבואר דמ"ש ומתחיל החזן הוא ברכת יוצר אור ואין להאריך עכ"ל. ואחרי המחי"ר מלבד דבס' המנהיג כתוב להדייא ואח"כ מתחיל החזן והו"ר לכפר עון זה עוד בה דאם כדבריו לא היה צריך לו' ואח"כ מתחי' החזן דזה גלוי וידוע דאחר שגומרים הצעקה מתחיל החזן יוצר אור כו' ומה בא להשמיענו. אלא ודאי מוכרח לו' כמ"ש שכן היה המנהג באותן המקומות שאחר הצעקה היה מתחיל החזן והוא רחום כו' להתפלל אל ה' שיכפר עון זה שעשה הפסק בין ברכו ליוצר אור (דומה למה שנוהגים לו' בשכ"מלו אחר שבירך ברכה לבטלה] או שיכפר על העושק וצ"ע נא אדוני יודיעני אם יש ממש בדברי ואם שגיתי והו"ר יכפר נאם המר ונאנח העבד ישראל נאום. הצעיר ראובן אליהו ישראל ס"ט

סימן לו

וזאת תשובתו אלי ר"ח אב הנחמות ש' כ"י אתה תב'רך לפ"ק
רב אחאי אלופינו בתורה. הרב השלם עצום ורב בישראל להלל מהולל בתשבחות וזאת התורה תחילה שבח ואח"כ תפלת יחי ראובן שנים כשני אליהו דאתייא מכללא בחיי אריכי ומזוני רויחי ותפארת בנים זאת תפלתי לפני אל נורא עלילה כיר"א:
אורו עיני כי ראיתי הכתב והמכתב מאליהו רבה נהרא נהרא. הכא תרגיעו נהוריתא אורה זו תורה עביד פרי'שה הני תו"רי קורא ופושט ומביא להם ראיות קושיות והויות חד"ד ותי"מה ולפלא היה באירש טובה ורחבה רח"ב רח"ב מיד נקרי. ועם שטרוד בלימודי הייתי למגמר עתיקא לקיים מילי דרבנן הפוך בה טובה חכמה פירשתי ממנה ובקשתי את שאהבה נפשי ראובן בחו'רי להבין ולהורות דעתי קל"ה כמות שהיא כי לעשות רצונו חפצתי והא שרינא אימא. ראו הביא לנו מר מאהבה ב' תשו' הגאונים שבסו' ס' נהרות דמשק דסי' ר"ד וסי' שמ"ט שהביאם כמהרח"ב פונטרומולי ז"ל בס' פתח הדביר ח"א דקמ"א ומה שהוכיח מהם הרב הנז' ובתר דנא כתב שאהבה נפשי וז"ל ומריהטא דלישניה משמע שהבין בדברי הגאונים שכ' דהא התחלת התפלה מיוצר אור הוא שכונתם על ברכו שהוא התחלת התפלה ולכן חילק דבריהם לב' טעמים כו'. ואחרי נע"ר כונת דבריהם לא כן הוא אלא הם אמרו דאף אם לא התפללו הנכנסים תפלת

י"ח עכ"ז כיון דקראו ק"ש קודם בואם לביהכ"ן נחשב כאלו כבר התפללו דהא התחלה מיוצר אור הוא ולא יתכן לברך אחר שהתפללו ואם כדבריו הכי הו"לל דהא התחלה דיוצר אור הוא ע"כ דברי ידידי:

ואומר עם קי'ני הא פשיטא דהר' חיים למעלה לא עלה על דעתו שברכו הוא תפלה כי אם ברכו הזמנה לשבח לה' קודם שיתפלל שכן כתוב בהדייא בדברי הגאון וצריך אדם לברך לקונו קודם שיתפלל תדע דאחר שהביא הב' תשו' הגאונים כ' וז"ל. והן הן דברי תשו' הגאונים שהזכיר מרן ז"ל בב"י לעיל בסי' ס"ט משם ס' המנהיג עי"ש הרי דס"ל להגאונים דברכו הוי התחלה דתפלה כו' ע"כ. ואנן קא חזינן דאיפכא קא' שם בס' המנהיג דקא' וז"ל. ולאחר שיתחיל הש"ץ ברכו ויוצר אור ובאים בנ"א לביהכ"ן בשחרית לא יאמר להם ש"ץ ברכו עד אחר התפלה וכו'. עוד כ' אבל אם לאחר ברכו באים מיד ולא פתח החזן ביוצר אור כו' ע"כ מדברים אלו נראה ברור דברכו לא הוי התחלה דתפלה כי אם יוצר אור וכל שלא פתח ביוצר אור יכול הש"ץ לחזור ולו' להבאים ברכו כיון שלא התחיל התפלה אלא מוכרח דכונת ה' פתח הדביר לומר דכיון דהוי ברכו צורך תפלה דכן תקנו לו' ברכו קודם תפי' לזה סבר וקביל דהוי כמו התחלת התפלה לענין דצריך לאומרו דוקא קודם תפלה דהיינו קודם יוצר אור וכיון דאומר יוצר אור אין לאומרו דלא שייך אחר תפלה וסמוכות שלו הוא מתשו' שניה דהיינו דסי' שמ"ט דקא' דהא ברכו שירותא איהו עד לא יצלי צלותא. ומזה נטה דעתו למידק מתשו' הראשונה ופלגינהו לתרי טעמי והוא דאי כאשר כתב רו"ם דחד טעמא קא' דהתחלת התפלה מיוצר אור וכלו' וכיון שכבר התפלל איך יאמר ברכו א"כ היה די שיאמר דהתחלת תפלה מיוצר אור הוא. ומה אצטריך עוד להביא הטעם ולו' וצריך אדם לברך לקונו קודם שיתפלל הא כבר אמרו ברישא בתחלה שבח ואח"כ תפלה. ועוד למטוניה דמר דברכו הוא שבח אכתי ק' למה לא יאמר ברכו אם אמר יוצר אור דהאיכא שבח ואח"כ תפילת י"ח ולא משום דחסר ברכה אחת דהיינו יוצר אור נפקא ח"י ברכות מכלל תפלה דהוא העיקר ואף שכבר עבר וברכו בנ"א הבאים יוצר אור בלא ברכו אכתי יהיה הצלה במקצת ויאמר ברכו על ח"י ברכות לזה צ"ל כמו שהבין ה' פתח הדביר ז"ל דתרי טעמי איכא במלתא חדא דהתחלת התפלה מיוצר אור הוא כלו' דחכמים תקנו בתפלה דיתחיל ברכו ואח"כ ברכת יוצר ועכשיו שכבר אמר יוצר כשיאמר ברכו לא יאמר יוצר אלא ח"י ברכות נמצא שלא יעשו הבאים כמטבע שטבעו חכמים שנית משום דחכמים תקנו שבח וא"כ תפלה והשבח היינו ברכת יוצר אור וכיון שכבר אמר יוצר אור כיצד יעשה הזמנת ברכו לשבח והוא לא יאמר שבח כי אם תפלה וזה שהבין הר' בגאונים ונר' אמת ומדויק דמשתמע

מד' הגאונים דברכו קשור עם ברכת יוצר אור דמיד שאמר ברכו צריך ברכה אחריו הרי דברכו כהתחלת תפלה ולא תפלה ממש ומעתה שפיר מקשה מתשו' הללו להההיא דתשו' דא' ב' דקא' ברכו לא הוי התחלת ברכה כיון דזה הכלל מסור בידינו בב' תשו' הנז' דברכו צ"ל ברכת יוצר אור אחריו. ג"כ באמירת ברכו בעליית ס"ת הרי כמו שהתחי' אשר בחר בנו דהוא מוכרח לו' ברכה אחריו ולמה יקרא כהן כיון שהתחיל הישראל וכמו שהחזיק שם ס' זו מהמנהיג שהוא המביא ב' תשו' הגאונים והביאה מרן בב"י בסי' ז"ן דברכו כאלו התחיל ביוצר והביא ממאמר מרדכי וגם ממטה יוסף דברכו סריך וסביך בהדי ברכת יוצר וחשיב כאלו התחיל ביוצר מטעם דברכו בלא ברכה אחריו לא משכחת לה. ועוד הביא מהב"ד דלאחר שאמר ברכו אינו יכול להפסיק בין הזמנה לברכה. באופן דהכל לאתוי ראיה דכולם מודים דברכו נקשר עם הברכה שאחריו ושפיר הוי לכאורה דסתרי אהדדי תשו' הגאונים והכל כדי לאחזוקי חילוקו דשאני ברכו דתפי' דצריך ברכה אחריו וזה לא מברך ברכו שכבר אמר דהיינו יוצר אור משא"כ בברכת ס"ת דאמת דצריך ברכה אחריו אבל יכול להתקיים ע"י אחרים:

ואף למטוניה דמר דליכא תרי טעמי בתשו' הגאונים כי אם טעם א' הוא כי מאחר שכבר התפללו מה יועיל ברכו הרי שפיר יש לאתויי ראיה דס"ל דאחר ברכו צריך ברכה כגון יוצר אור דלטעם זה תקנו התחלת התפלה ביוצר אונ דלזה שייך ברכו דהיינו הזמנה לשבח דהשבח היינו ברכה. וזה נראה פשוט דברכו לא הוי לא שבח ולא תפלה כי אם הזמנה וכיון שאמר, ברכו כלשניה דהיינו הזמנה לברך צריך ברכה שלא יהיו ככופרים ואם איתא דאינו קשור ברכו עם יוצר אור אף שהבא לביהכ"ן אמר יוצר, אור יאמר הש"ץ ברכו עליו להוציאו ואחיך אאא י"ח אלא ודאי לברכו צריך יוצר אור דהוי שבח ואח"ך תפלה. העולה מכל אשר אמרנו דכשאמר ברכו כיון שצ"ל שבח אחריו דהיינו יוצר אור הרי כאלו התחיל יוצר אור וזה ס"ל לה' פתח הדביר כ"ע מודים בה ולזה קא מקשה לענין עליה ס"ת ומתרץ דהתם שאני דיכול להתקיים ההזמנה ע"י אחרים אלא דאח"ך מביא עו' סברות דאינו צריך ברכה לברכו כי באמירת הציבור ברוך ה' המבורך הרי לא יהיו ככופרי מ"מ מהגאונים משמע דאם לא יש יוצר אור שכבר אמרו אין אומרים ברכו דהא צריך ברכה וכבר אמר כנר' דבאמירת ברוך ה' המבורך אינו די והרי ראה אדוני מה שהאריך בזה. עוד ראיתי בקונטריסו דעל כונת הראיה שמביא בתשו' דסי' ב' ופירשה הר' חיים תחילה הקשה עליו משי"ח וז"ל דנראה שהבין שמ"ש בתשו' דסי' ר"ד בנ"א שנכנסו לביהכ"ן לאחר שאמר ש"ץ ברכו וכו' ר"ל לאחר שהתפללו הקהל ולכן כתב דש"מ דאין הש"ץ מברך עמהם אחרי בקשת המחילה מק"ע תמהני איך הבין

כן בד' הגאוני הנ"ל חדא דאם כדבריו הי"ל בנ"א שנכנסו לביהכ"ן לאחר שהתפללו ומדאמרו לאחר שאמר הש"ץ ברכו מוכח שנכנסו קודם שיתחיל החזן יוצר אור ועו' דאיהו גופיה אחר כלותו להביא ב' תשו' הנ"ל כ' דהן ד' תשו' הגאונים שהזכיר מרן ז"ל, בב"י לעיל בסי' ס"ט משם ס' המנהיג ושם בב"י כ' להדיא וז"ל אבל אם לאחר ברכו באים מיד ולא פתח החזן ביוצר אור וכו' ואיך העמיס בדברי הגאונים מה שלא כיוונו כלל אלה הם דברי חביבי. ואני פותח בתשו' תחילה כי הר' לא הבין כמ"ש שמר דלאחר ברכו הוא לאחר שהתפללו הקהל, מההכרחיות דהכריח מר כי נכונים הם אלא הוא מדייק הכא והתם מתיבת להם דהוא מיותר הי"ל יחזור ויאמר ברכו ותיבת להם לומר דברכו שנית לא שייך כלל אלא להם כלומר להבאים דוקא כי הש"ץ כבר אמר ברכו ויתפללו ע"ס ברכו ראשון לעצמם וז"א בתשו' דסי' ב' דחזינן בכל יומא בשלוחא דצבורא דאמר ברכו קודם תפלה כלו' קודם שיתחיל הש"ץ יוצר אור אומר ברכו על הבאים ולא שמעו ולית בה איסורא לומר שהוא מברך ברכו שנית דהוי הפסק קודם שיאמר יוצר אור לעצמו כמ"ש שעיקר התחלה הוא יוצר אור וברכו לא הוי התחלה כך נ"ל לפום ריהטא שוב ראיתי דאין כונתו כך, דבהדיא קאמר בסו"ד והוא אינו מברך שכבר התפלל הרי קאי אחר תפלה אמת דיכול לאתויי ראייה דאחר תפלה כלו' דאם באו אחר שיתחיל יוצר אור דאז יכול הש"ץ לומר להם ברכו אחר תשלום התפלה והם יפרסו, על שמע כמ"ש מפורש בההיא דכ' ב"י בשם המנהיג וז"ל ולאחר שיתחיל הש"ץ ברכו ויוצר אור ובאים בנ"א לביהכ"ן בשחרי' לא יאמר להם ש"ץ ברכו עד אחר תפלה ע"כ ובודאי דאז. הש"ץ אומר ברכו ואינו אומר עמהם כי כבר התפלל כי אם הם יפרסו לעצמם דאם בקיאים הם למה תאמר ללא צורך ומה תאמר דש"ץ חוזר ופורס ע"ש עוד הפעם משום שאין לומר ברכו בלא ברכה אחריו לזה חוזר ומברך ברכת יוצר ומתפלל כלפי לייא דבשלמא ברכו שנית איכא למימר דיכול להתקיים באחרים העונים ומברכים ולא הוי ללא צורך אבל ברכת יוצר אור וח"י ברכות כיון שיצא ידי חובתו ובקיאים הם מה לו לש"ץ לחזור ולאומרם והוי כמזכיר ש"ש לבטלה ח"ו [ואחרי כתבי זאת מצאתי בסי' ס"ט בב"י וז"ל ומיהו לפי מ"ש. רבי' בסי' רע"ג בשם, בה"ג שמי שקדש לאנשי ביתו ובא אצל אנשים אחרים שאין יודעין לקדש מקדש להם אבל אם יודעים לקדש אינו מקדש להם צ"ל להכא נמי אם יש באותם שלא שמעו בקי אין אותו ששמע מוציאו וכן ראוי לעשות ע"כ אלא ודאי דדוקא ברכו אומר להוציא להם ידי חובתם וליכא הפסק לו' כבר התחיל וצריך להשלים כי ברכו לא תפלה כי אם הזמנה וכבר הזדמנו נענו ואמרו ברוך אבל ברכות ותפלה יכולים ם הבאים להתפלל על שם ברכו שאמר הש"ץ בשבילם הא למדת

דברכו לבד אומר הש"ץ בשביל אחרים והוא לא יאמר אחריו ברכה ותפלה מאחר כי לא הוי התחלה לא להבאים ולא חל החיוב לעצמו. אמנם בדברי התשו' דקא' דחזינן כל יומא בשלוחא, דצבורא דאמר ברכו קודם תפלה ל"מ דראיתו הכי הוי וצ"ל בדוחק דש"ץ אמר ברכו קודם תפלת הבאים והוא לא יאמר משום שכבר אמר כדי שיכונו דברי פתח הדביר אבל יותר טוב היה לומר קודם תפלה של ש"ץ דהיינו אחר ברכו דוקא באו אחרים שלא שמעו דאומר להם תכף ברכו אף שלא יאמר בעדו דהוא כבר אמר דנמצא דלא הוי ברכו כהתחלה לכשלא יפסיק להוציא אחרים כמו שכן האמת דאף בתפלת שחרית כיון דהוא קודם תפלה יכול לומר ברכו על אחרים אבל אם אמר ברכו ויוצר אור כלו' שכבר התחיל להתפלל לא יאמר להם ש"צ ברכו עד אחר תפלה שהוא הפסק ולא בין גאולה לתפלה דבעינן תכף לגאולה תפלה זולת בערבית יכול לומ' ברכו קודם תפלת י"א שאין צריך סמיכות גאולה לתפלה:

מאחר עלות כ"ז מה שרצה לפרש מר בראיה זאת עפ"י תשו' הרי"ף דקא בתפלת ערבית כל לגבי דידי לא כ"כ מורין דבריו דקאי בתפלת ערבית מדכתב דאמר ברכו קודם תפלה אם הוא על תפלת ערבית הי"ל קודם ח"י ברכות דקודם תפלה סתם היינו קודם תפלה ממש דהיינו יוצר אור או ברכת אשר בדברו סמוך לברכו דאז יכול לומר תכף ברכו להוציא אחרים ולא הוי הפסק וכמ"ש. אלא דאם הוא אחר שהתחיל יוצר אור דנמצא דכבר התחיל להתפלל אין לומר ברכו על אחרים דהוי הפסק. וגם לא קודם תפלת י"ח משום דהוי הפסק בין גאולה לתפלה אלא אחר כל התפלה דוקא משא"כ בערבית ת אף שהתחיל ברכת אשר בדברו יאמר ברכו קודם ברכת י"ח מדינא כיון דל"צ סמיכו' גאולה לתפלה באופן דאינו מוכרח לומר דהוא על תפלת ערבית וטפי יכול להיות גם על ת"ש אלא דאיירי קודם תפלה דהיינו סמוך לברכו. דאם באנו לפרשה בת"ע לא צרכינן לחפוש אחר תשו' הרי"ף דהא קאמר בהדייא בתשו' המנהיג דאחר שיתחיל ש"צ ברכו ויוצר אור וכו' לא יאמר להם ש"ץ ברכו עד אחר התפלה ולא בין גאולה לתפלה וכו' אבל בערבית וכו' יכול לומר ברכו הרי דגם מדינא בערבית יכול לומר להבאים ברכו קודם ברכת י"ח וכמו שפסקו מור"ם בסי' ס"ט ומאי דתמה כת"ר על החיד"א ז"ל למה לא נסתייע מתשו' הל הרי"פ לעד"ן משום דהיכא למדחי דלא איירי אלא לפום רנא וכס' המנהיג אבל אפי' דס"ל להרי"פ לפי מס' סופרים דאף בשחרית מותר להפסיק כמו שהכריח ה' נחלת יעקב ז"נ והכי דייק לישניה דלא קאמר למי שלא שמע ברכו בתפלת ער' דאז הוה אמרי' מפני התקנה אלא כתב למאן דלא הוה בתחילת תפלת ערבית כלו' דלא בא לא אחר התחלת ערבי' דהיינו דכבר אמר הש"צ ברכו והתחיל בברכות דלפני

ק"ש וכיון שכן דינא הוא שיאמר להם. ברכו קודם תפלת י"ח דאי הוה קודם התחלת ערבית כלו' קודם שיתחיל הש"צ התפלה דהיינו ברכה ראשונה היה אומר תכף הש"צ ברכו להם בעדם (אבל אחר התקנה לא יברך ברכו הש"צ בעדם כי אם קודם ח"י ברכות, והוא יברך עמהם ברכות דפשיטא דליכא איסור' דמה איסורא איכא כיון דגם הש"ץ מברך עמהם. אלא דהוכחתו היא דאחר שהתחיל הש"צ ברכה דיאמר להם ברכו קודם תפלת י"ח. והוא לא יאמר עמהם ברכות הרי דברכו לא צריך ברכה אחריו ואינו קשור עם הברכה זה הראיה שהביא הרי"ף:

ואשא עיני ואראה לידי"ן כמהר"ר אליהו בהי"ר דהביא דברי המנהיג שהביא הב"י בסי' ז"ן ופירשם במה שמצא מפורש בדברי המנהיג עצמו במקומם ושוב הביא דברי חמודות בפ' אין עומדין ואחריו בא לתמוה. והכי קאמר מר דנר' מדבריו דהאי סידו' השבח דקאמר הב"י הוא על ברוך שאמר והפליא עליו דאיך יתכן לפרשו על ב"ש דא"כ פתח בכד וסיים בחבית וכמו כן תמה יקרא על הכנה"ג בשיירי שהביא ד' ה' ז"ל ועבר עליו בשתיקה. וגם על מט"י ויד אהרן ז"ל תמה עליהם כזה. אחי אחי אתה מה כל החרדה הזאת וטרם כל אני תמיה עליה דמר לדידיה מי ניחא הרי קשיא מרישיה לסיפיה דתחי' קאמר שאחר קו"ב אין לספר אף בצרכי רבים ומדקאמר לבסוף שהרי הם מפסיקין בין סידור השבח לתפלה לצרכי יחיד משמע הא לרבים מותר להפסיק כי ע"כ אני אומר דלא כמ"ש מר דסידור שבח דקאמר הוא על ברכו דברכו הוא הזמנה אלא כיון דהוי הזמנה הוי כאלו התחיל ביוצר ופשוט הוא דסידור השבח הוא מתחיל מב"ש דהן על פסוקי דזמרה דעל מאי דקא' הרא"ש הילכך מבעיא ליה לאיניש דלא לאשתעויי מכי מתחיל ב"ש עד דמסיים ליה י"ח ע"ז כתב המעדני יו"ט באות צ' וז"ל עד דמסיים לשמנה עשרה וכתב הכלבו הטעם לפי שב"ש נתקן עם התפלה להסדיר שבחו של המקום ב"ה ואח"כ יתפלל וכיון שכן הוא אינו דין לדבר בין סידור השבח ותפלה ע"כ והביאו הב"י בסי' נ"ד וסיים בה אמנם בענייני מצוה כו' מותר לספר אחר ישתבח ע"כ ובדברי חמודות כתוב באות ך' וז"ל עד דמסיים ליה י"ח ואפי' בין ישתבח ליוצר לא יפסיק ומיהו כתב הטו' בסי' ד"ן דה"מ במידי דלאו צרכי צבור הוא אבל במידי דצרכי צבור או צדקה כו' ש"ד וכתב הכלבו שמזה נתפשט המנהג כו' או לקבול בביהכ"ן שיעשו לו דין בין ישתבח ליוצר אור דכ"ז מקרי לצורך מצוה ואח"כ כשחוזרין להתפלל יאמר הש"ץ מקצת פסוקי דזמרה ויאמר קדיש עליהם כו' אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק לכל דבר ע"כ. וא"כ מאי דנתן טעם המנהיג שאין להפסיק אחר קדיש וברכו משום שאין מפסיקין בין סידור השבח לתפלה ק"ל להר' דברי חמודות דלפי טעם זה גם קודם קדיש לא יפסיק דסידור

שבח מתחיל מב"ש ומדבריו הראשונים משמע דקודם קדיש יוכל להפסיק דקא' דאחר שאמר החזן קדיש כו' לכן מתרץ כפי מ"ש רמ"א בשם הכלבו שהביא לעיל שאמר שמזה נתפשט כו' וז"א מ"מ יש לחלק מראש דבריו דשאני קודם קדיש וברכו וכדברי הכלבו כלו' הגם דמשהתחיל ב"ש דהוא תחילת סידור השבח אין להפסיק אמנם כשהוא קודם קדיש דהיינו אחר ישתבח שאני דיכול להפסיק לצבור שיאמר אח"כ פסוקי דזמרה וקדיש כמ"ש הכלבו משא"כ אחר קדיש דאין להפסיק כלל משום דהוי כאלו התחיל יוצר אור. אבל טעמא יהיב המנהיג בסו"ד דטועים הם באותם המקומות דנוהגים לקבול קודם קדיש דהיינו אחר ישתבח דאינו יכול להפסיק ביחיד כיון דהוי מפסיק בין סידור שבח דהיינו מב"ש דהוא סבר דאף אחר ישתבח לצבור הותרה דוקא וטועים הם לדמותו לדבר מצוה דצרכי יחיד הוא כנ"ל:

וממילא דברי הר' מטה יוסף מפורשים היטב. דהכי ביאור קושייתו דמרישא משמע דאחר קו"ב איסור הפסקתו היינו משום דהוי כאלו התחיל ביוצר אור והוי הפסקה בתפלה אבל קודם קדיש מותר. אבל מסו"ד דקאמר טעמא דלא יפסיק משום דהוי הפסקה בין סידור השבח לתפלה. וא"כ אף קודם ק' שייך האי טעמא לומר דאסור להפסיק דהא מב"ש מתחיל השבח. וע"כ מתרץ דמאי דמשתמע תחילה דקודם קדיש מפסיקין היינו לצרכי רבים דהיינו אחר ישתבח קודם ק' יפסיק ואח"כ יש תקנה לומר פסוקי דזמרה וק' כמ"ש הכלבו. אבל לאחר ק' לא משום דהו"ל כאלו התחיל בתפלה ואין מפסיקין בתפלה אף לרבים ומאי דמשתמע לבסוף דאין להפסיק אף קודם ק' מטעמא דיהיב דהוי מפסיק בין סידור שבח לתפלה דזה שייך אף קודם ק' דמפסיק בין סידור שבח דהיינו ב"ש לתפלת שמנה עשרה היינו בצרכי יחיד דאף שאמר ישתבח אין להפסיק ליחיד בסידור שבח והיינו מתחילת ב"ש אפי' אחר ישתבח עד גמר י"ח ברכות. וזה פי' דברי המנהיג שדבר פשוט הוא שאחר שאמר הש"ץ קו"ב כאלו התחיל ביוצר אור אין לספר אף בצרכי רבים הא קודם ק' כלו' אחר ישתבח דוקא מותר לרבים וליחיד לא ולהוציא מאותם המקומו' שצועקים בזה כו' ל"מ אחר קדיש דהוי הפסקה בתפלה ואסור אף לרבים כמ"ש לעיל אלא אפי' קודם קדיש דהיינו אחר ישתבח לאו שפיר עבדי דאין להפסיק ליחיד בין סידור שבח דהיינו ב"ש עד גמר תפי' י"ח ליחיד דלצבור שאני דמפסיק קודם קדיש דהיינו אחר ישתבח. א"כ אחרי שביארנו דברי המט"י אגלה דעתי דאיש ת'ם אנכי ולא הבינותי מה ילין עליו ה' יד אהרן באומרו כי המט"י אתי הפך רבינו המחבר דס"ל דבין ב"ש חמיר יותר מבין ישתבח ליוצר דמה מצא עול ח"ו במט"י כדי להקשות עליו וכנר' דהבין במט"י דקודם ק' מותר ר"ל בין ב"ש לישתבח. וע"כ ק"ל דאיך

יאמר דבין ב"ש לישתבח מותר לרבים אבל אחר קדיש דהיינו מישתבח ליוצר אסיר דזו הוי הפך המחבר היינו הב"י ובמחי"ר זה אינו לע"ד כי אם ס"ל כמ"ש גדולי המפרשים וקודם ק' ר"ל אחר ישתבח והיינו בין ישתבח ליוצר דמותר להפסיק לרבים ולמצוה אבל בין ב"ש לישתבח לא כי חמיר יותר ומרוב פשיטותו לא חש להאריך כי כבר כתב הב"י להדייא בסי' נ"א בשם הכלבו כי בין ב"ש לישתבח לא יפסיק אף למצוה. וגם ה' מט"י אזיל ומודה בה וקודם ק' יפסיק דקא' ר"ל אחר ישתבח דוקא ולאפוקי אחר קדיש דלא כי מ"ש ב"' בשם הכלבו דלעניין מצוה יכול להפסיק בין ישתבח ליוצר היינו קודם קדיש משום דיכול לתקוני באומרו מקצת פסוקי דזמרה ויאמר קדיש וזה פשוט:

ותו ק"ל על ה' יד אהרן דקושייא זו דדברי המנהיג ג קשייא מרישיה לסיפיה דהביא לה תחי' מעצמו הק' לה ה' לחם חמודות כמו שציין הוא בעצמו ועיין לחם חמודות ולמה לא הק' לה' לחם חמודות כמו שהק' לה' מט"י דכן ת' הוא ג"כ דקודם ק' מותר דהיינו מן ב"ש לישתבח משום דאפ' לתקן ולומר קדיש אחריו. אבל אחר קדיש דהוא מישתבח ליוצר אסיר ואתי הפך המחבר היינו הב"י ואי פי' לה כמו שכתבנו קודם ק' ר"ל אחר ישתבח יפסיק אבל קודם ישתבח לא דאין להפסיק אף לרבים א"כ למה לא פ' כן במט,י ומאי אולמיה דל"ח מהמט"י וזה תימה דע"כ צריך לפ' תי' ה' ל"ח ג"כ בהאי גוונא כיון דהב"י העיד על הכלבו דבין ב"ש לישתבח חמיר יותר מבין ישתבח ליוצר וא"כ הכלבו והמנהיג שוים הם והיינו דאיכא בינייהו דלהכלבו נהגו לחשוב קבול היחיד כמצוה וצבור ואחר ישתבח קודם קדיש מפסיקין ולהמנהיג הוי צורך יחיד ואין להפסיק אחר ישתבח. ועל מ"ש ה' יד אהרן דהאי והוא רחום הוא על ערבית והקשה מר איך ניח"ל מאחר דבהדייא קא' בזה אנא דאמרי אי מהא לא אירייא דכונת פי' כך תחילה אמר שאחר שאמר החזן קו"ב כאלו התחיל ביוצר אור ואין לספר אף לצרכי רבים ועו' ר"ל דמזה אנו למדין להוציא מאותן המקומות שצועקים על חבריהם בזה כלו' אחר קדיש דערבית ואח"כ אאא החזן והו"ר דהוי כברכת מעריב ונמצא דהפסיק בין קדיש לערבית לפי דעתו שנוהגים לו' קדיש קודם ערבית והוי הפסק כמו אחר ק' דיוצר (וזה דמיון בזה כמו אחר קדיש דיוצר האמור לעיל] זה נר' כונתו אבל במחי"ר לא כיון לדרך הישר והיותר קשה דאחר קו"ב דיוצר אסיר אף לרבים וכאן בסיפא לא הוקשה להמנהיג אלא משום דהוי צרכי יחיד ומה תקן בזה. אדהכי והכי אין להפליא על הר' לחם חמודות ולא לתמוה על הכנסת ולא ע מט"י א"כ דפתח בכד וסיים בחבית ולא על הר' יד אהרן כמו שתמה מר דיפה הקשו ותירצו בה כמבואר ואין להאריך עו' בזה:

עוד אתא ואייתי איזי וחביבי חכם ומבין מה שפי' ה' חיד"א ז"ל בס' מחזיק ברכה כי והוא רחום כלו' שרי להו מרייהו וכי הדבר מבואר דמ"ש ומתחיל החזן הוא ברכת יוצר ועליו אליהו כותב ב' תשו' בדבר וכי אדבר על השנית ראה תראה חכם מה הוא אומר שאם כדבריו לא היה צ"ל ואח"ך מתחיל החזן דזה גלוי וידוע כו' ומה בא להשמיענו ע"ב. ולדידי לולי שמצא מפי' יוצא בדברי המנהיג במקומו והוא רחום לכפר עון זה דאות למ"ד ולשון זה נר' שהחזן אומר כך לכפר הוכחה זו לא מעלה ולא מוריד דמלבד דכך ארחיה למימר עוד אסברא לך דאיכא למימר טרח כתב מתחיל החזן דלא תימא דהעון הוא על שהן מפסיקים לגמריה דמבטלין וגורמין שלא לגמור תפלה בצבור מפני הקבול כי אם אחר ששומעין דבריו הוא מתחיל החזן בתפלה אפי"ה אסור משום דהוי הפסק בין שבח לתפלה אלא דאני תמיה על החיד"א דא"כ דהוי מתחיל החזן יוצר אור הרי דר"ל אחר קו"ב אין להפסיק בקבול לחבירו ולהתחיל החזן אח"כ תפלת יוצר אור א"כ אמאי יהיב טעמו משום דהוי יחיד הרי בתחלה קאמר דאף לרבים אין להפסיק אחר קדיש והוא פל"אי:

אלא דלעד"ן לומר ואח"כ מתחיל החזן סתם מה שהפסיק בו דאם הפסיק אחר ק' ומתחיל החזן יוצר אור הרי אסור מפני שהוא התחלת תפלה אף לרבים כאמור לעיל לא נצרכה אלא דאם הפסיק קודם קדיש אחר ישתבח ואח"כ מתחיל החזן קדיש אפי"ה צריכין כפרה שהרי הם מפסיקין בין ב"ש לתפלה ליחיד דלצבור דוקא הותר ולא ליחיד ולדברי החיד"א ז"ל דקא' מתחיל יוצר צ"ל דהוי כנותן טעם לשבח דמאי דמפסיק קודם ק' דהייינו אחר ישתבח איסורו הוי משו' דפסק בין ישתבח ליוצר דאז הוי איסורא משום יחיד דאי הוי הקובלנא מב"ש לישתבח לא משום יחיד אסיר דאף לרבים אסיר ולולי דמסתפינא אמינא דאיזה תלמיד טועה או ט"ס נפל בלשון זה דנכתב בל'מד יתירה וצ"ל והו"ר יכפר עון וכמו שפי' החיד"א ז"ל שרי להו מרייהו דאי כדברי מר וכפשט הדברים דאומר החזן פסוק והוא רחום לכפר עון זה קשה טובא ממ"ן אי ליכא מנהגא לקבול מדוע מניחים הצבור וגזברי וממוני הקהל אעיקרא לקבול דהא לחטא יחשב וכמ"ש המנהיג דליחיד אין להפסיק ואי משום שהם נוטלים רשות מעצמם ובאים וקובלים ונמצא דעשו עון מאי אהנייא לן שיאמר החזן והוא רחום אטו באמירת החזן והוא רחום יכופר להם העון שהפסיקו הם ובלבלו להצבור ואי כך מנהגם לקבול דסמכו למימר דהוי כדבר מצוה וכפסק מור"ם דנתקן כשנאמר מעט פסוקי דזמרה וק' אחריו וכמו שכ' הכלבו א"כ מה צריך החזן לומר והו"ר כדי לכפר העון הא אין כאן עון דלדבר מצוה הותרה דאם עון הוא יבטלו מנהגם. ועוד בודאי כשזה האיש קובל על חבירו אין הצבור מפסיקין כי אם

רומזים להם שאחר תפלה יעסקו בדין זה ובטענתם וחוזרים לתפלתם אח"כ. וא"כ למה החזן מפסיק ואומר והו"ר ע"כ יותר נ"ל לו' דהוא דברי המנהיג וכפי' החיד"א שרי להו מנייהו דמתרעם על המנהג דהא אין מפסיקין על היחיד אף מישתבח ליוצר:

זאת כתבתי שלא להניחו ריקם והבוחר יבחר ה' ינאמנו ואמרתי חי אנכי אראה בנחמה עין בעין ניחזי אנן צדיקים במיתתן נקראו חיים המה יתפללו אל אל בשמים לטוב לנו כל הימים ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לעמוד על המשמר על התורה ועל העבודה כיר"א. נאם איש יהו"די מקוה חסדי האל והוא. הצעיר אליעזר יאודה ישראל ס"ט:

סימן לז

חזרתי והשיבותי לו כ"ה מנחם ש' ויתב"רכו ב"ו לפ"ק

אורי וישעי אלופי ומיודעי מע' הרב השלם ר' אליעזר המוד'עי ויחי ויתן לו מזהב שי"בה ה' רועי כיר"א:

יפעת אורות גלילי ידיו ק' האירו אל עבר פני ואהי נג'וה כל היום ואהיה שעשועים באמרותיו הטהורות ואבא להשיב על ראשון ראשון:

הנה על מה שתמהתי אני עני על ה' פתה"ד ז"ל שהבין בד' הגאונים ז"ל דברכו הוי התחלה דתפלה וגם על מה שחילק דבריהם לב' טעמים כ' מני"ר וז"ל הא פשיטא דה"ר חיים למעלה לא עלה ע"ד שברכו הוא תפלה כי אם ברכו הוא הזמנה לשבח לה' קודם שיתפלל וכו' וכו' והוא דאי כאשר כ' רו"ם דחד טעמא קאמר דהתחלת התפלה מיוצר אור הוא כו' ומה אצטריך עו' להביא הטעם ולו' וצריך אדם לברך לקונו קודם שיתפלל הא כבר אמרו ברישא בתחלה שבח ואח"כ תפלה ועו' למטוניה דמר דברכו הוא שבח אכתי ק' כו' דהאיכא שבח ואח"כ תפי' י"ח ויאמר ברכו על ח"י ברכות כו' עכ"ל. ולפקע"ד אחר המחי"ר לק"מ וחדא מתרצא חברתה דכונת ד' הגאונים פשוטה לעין כל חוזה דהם אמרו בנ"א שנכנסו לביהכ"ן לאחר שאמר הש"ץ ברכו [קודם שיתחיל יוצר אור] אם עדיין לא פרסו ע"ש [אלו הבאים] יחזור ויאמר להם ברכו ויפרסו ע"ש [אלו הבאים] דבתחי' [צ"ל] שבח ואח"כ תפלה ולכן מחוייב החזן לחזור ולו' להם ברכו אם לא התחיל עדיין יוצר אור] אבל אם קראו ק"ש [הבאים ביחיד] אל יאמר להם ברכו כלל [אף שעדיין לא אמרו ח"י ברכות מפני שכבר התחילו בתפלה] דהתחלת התפלה מיוצר אור הוא וצריך אדם לברך לקונו קודם שיתפלל [ר"ל קודם שיתחיל להתפלל והרי התחילו ואם יאמר השבח דהיינו ברכו אחר ההתחלה זו. נמצא דאומרו באמצע התפלה ולא קודם הרי דמוכרח לו' אח"כ וצריך אדם לברך כו' כדי שלא נאמר דכיון דלא אמר

עדיין ח"י ברכות האיכא שבא ואח"כ תפלה לזה איכפל תנא להשמיענו דצריך קודם דוקא ולא אחר שהתחיל ומ"ש בתשו' דסי' שמ"ט מוכרח לפרש כפשטן של דברים שלא יחזור לו' ברכו אחר התפלה [כמנהגנו אחר ק' בתרא] דהא שירותא איהו כו'. ולפ"ז גם מ"ש עו' רב יאודה יעלה נר"ו וז"ל לזה צ"ל כמו שהבין ה' פתה"ד ז"ל דתרי טעמי איכא במלתא חדא דהתחלת התפלה מיוצ"א הוא כלו' דחכמים תקנו בתפלה דיתחיל ברכו ואח"כ ברכת יוצר ועכשיו שכבר אמר יוצר כשיאמר ברכו לא יאמר יוצר אלא ח"י ברכות נמצא שלא יעשו הבאים כמטבע שטבעו חכמים שנית משום דחכמים תקנו שבח ואח"כ תפלה והשבח היינו ברכת יוצר אור וכיון שכבר אמר יוצר אור כיצד יעשה הזמנת ברכו לשבח והוא לא יאמר שבח כ"א תפלה כו' ע"כ:

אחרי המחי"ר תמהני איך לא עיין יפה בתשו' הגאונים דהטעם הזה דבתחי' שבח ואח"כ תפלה לא כתבוהו אלא למה שאמרו תחי' דיחזור ויאמר להם ברכו וכמו שביארתי לעיל ולא למ"ש אח"כ דאם קראו ק"ש אל יאמר להם ברכו כלל וכמ"ש מני"ר ועו' דאעיק' בהני תרי טעמי דקאמר מר לא יכולתי להבדיל ביניהם אפי' כמלא נימא ואיני רואה בהם כ"א כפל הענין במלות שונות דאף למטוניה דחמני"ר דשבח היינו יוצר אור עיקר הטעם למטבע זה שט"ח דיאמר יוצר אור ואח"כ ח"י ברכות אינו אלא משו' דתחי' שבח ואח"כ תפלה. וא"כ היינו מ"ש בטעם השני והכל הולך אל מקום אחד אלא הנכון כמ"ש דיוצר היינו תפלה וברכו הוא השבח הקודם לה. ויש לי להביא סעד וסמך לדברי ממ"ש בס' הפרדס דנ"ז סוע"ג וז"ל וש"ץ כשעומד להתפלל מתפיל הקדיש להפסיק בין ישתבח ליוצר כו'. הרי דליוצר קרי ליה תפלה. וכן ראיתי להב"ח בסי' נ"ה וז"ל טעם קדיש זה הוא לפי שהפסיק בסיפור שבחיו ויתחיל בק"ש וברכותיה תקנו להקדישו י"ת באמירת הקדיש כו' ע"כ. ואם איתא דשבח היינו יוצר אור הא לא הפסיק עדיין אלא מוכרח דהתחלת התפלה הוא מיוצר אור וכמ"ש. גם המעדני יו"ט בפ' אין עומדין אות צ' כ' וז"ל. וכ' הכלבו הטעם לפי שב"ש נתקן עם התפלה להסדיר ששי"מ הקב"ה ואח"כ יתפלל וכיון שכן הוא אינו דין לדבר בין סי' השבח והתפלה ובטור סי' נ"א כ' שכן יש בירוש' השח בין ישתבח ליוצר עבירה היא בידו ע"כ הרי להדייא דליוצר קרי ליה תפלה. וזה תמהני על מעכ"ת דמאחר דהביא לקמן ד' המעדני יו"ט הללו איך הונח לו לפרש דשבח היינו יוצר אור. עכ"פ כיון דהתחלת התפלה מיוצר אור הוא וכמו שהוכחנו השבח הקודם לה היינו ברכו [או קדיש וברכו וכמו שיבא קמן] וחזרה תמיהתי על ה' פתה"ד ז"ל דהבין בד' הגאונים ז"ל שלא כפשטן ועי"ז בא להקשות דהני תרי תשו' סתראי נינהו לתשו' שבסי' א' ב' שכ' דברכו לא הויא התחלה ולפי כל האמור לק"מ וכמ"ש בקונטריסי הראשון:

ועל מה שהקשיתי על פפ' ה' ז"ל בכונת הראיה שמביא בתשובה דא' ב' דאיך הבין שמ"ש בתשובה דסי' ר"ד בני אדם שנכנסו לבית הכנסת לאחר שאמר השליח צבור ברכו רוצה לומר לאחר שהתפללו הקהל פתח לה רב יאודה שי' בתשו' תחי' כו' ושוב ראה דאין כונת ה' ז"ל כך כו' ושוב כ' וז"ל אמת דיכול לאתויי ראיה דאחר תפלה כלו' דאם באו אחר שהתחיל יוצר אור דאז יכול הש"ץ לומר להם ברכו אחר תשלום התפלה והם יפרסו ע"ש וכמ"ש מפורש וכו' וכו'. הא למדת דברכו לבד אומר הש"ץ בשביל אחרים והוא לא יאמר אחריו ברכה ותפלה כו'. אמנם בד' התשו' דקא' דחזינן כל יומא בשלוחא דצבו' דאמר ברכו קו' תפלה לא משמע דראיתו הכי הוי וצ"ל בדוחק כו' כדי שיכונו ד' פתה"ד עכ"ל. ואנא זעירא סלח נא אנכי מבקש דלא אדע שכ'ול כונת מני"ר בזה דהאריך למע'ניתו וסו"ד לעיקר תמיהתי על ה' ז"ל לא תיקן כלום דכל עיקר תמיהתי אינו אלא על מ"ש ה' ז"ל וז"ל כמ"ש בסי' ר"ד דש"מ דאין הש"ץ מברך עמהם אלא הם מברכין יוצר לעצמם כו' על דא קא צווחנא דאיך משמע כן מתשו' ההיא וכמו שהוכחתי בראשונה. וגם למה שפי' מני"ר מדידיה בכונת הראיה שבסי' א' ב' דמ"ש קודם תפי' ר"ל קו' תפי' ש"ץ דהיינו אחר ברכו דוקא ק' דהי"לל דחזינן נ"י בשלו' דצבו' דחוזר ואומר ברכו קו' תפלה ומסתמיות דבריהם מש' להדייא דהיינו פעם אחת כנהוג. אלא הנכון לע"ד כמו שכתבתי בדברות הראשונות דקודם תפלה היינו קו' תפ' י"ח דערבית ובהכרח לו' כן משום דדברי התשו' זו הם ד' הרי"ף ז"ל בעצמו דהן הן הדברים הנאמרים בתשו' הרי"ף סי' רצ"ד אלא דכאן באה בקיצור. וכמ"ש ה' ז"ל שם וז"ל. והן הם דברי הרד"א והא"ז משם רי"ף ז"ל ואף דאנכי לא הרחבתי הדבור בקונטריסי הראשון דבעל התשו' זאת הוא הרי"ף ז"ל מ"מ המהני עליה דמני"ר איך לא ראה עינא דשפיר חזי ד' ה' ז"ל הללו דהן הם כו' וזהו שתמהני מקדם על ה' ז"ל דנעלם ממנו תשו' הרי"ף הלזו ממקור מחצבתה: ומעתה גם מ"ש מני"ר אח"ז וז"ל. ומעתה מאחר עלות כ"ז מה שרצה לפ' מר בראיה זאת עפ"י תשובה הרי"ף דקאי בתפ' ערבית כל לגבי דידי לא כ"כ מורין דבריו דקאי בתפ' ערבית מדכתב דאמר ברכו קו' תפלה אם הוא על ת"ע ה"יללו קו' ח"י ברכות דקו' תפלה סתם היינו קו' תפלה ממש דהיינו יוצר אור או ברכת אשר בדברו כו' ע"כ. אחהמ"ר לא ידענא מאי קאמר חדא דזיל קרי בי רב הוא בש"ס ופוסקי' דכשמזכירין תפלה סתם כונתם על ח"י ברכות דוקא ועו' דמר הוא דהשיג עלי לעיל וז"ל ועו' למטוניה דמני"ר כו' אכתי ק' למה לא יאמר ברכו אם אמר יוצר אור דהאיכא שבח ואח"כ תפ' י"ח ולא משום דחסר ברכה אחת דהיינו יוצר אור נפקא ח"י ברכות מכלל תפלה דהוא העיקר כו' לזה צ"ל כו' דתרי טעמי איכא כו' והשבח היינו ברכה יוצ"א כו' ע"כ. הרי דס"ל למני"ר דח"י

ברכות הוא עיקר תפלה ויוצר אור אינו אלא שבח ואיך כאן סתר מיניה וביה וכ' להפך דתפ' ממש היינו יוצ"א והוא פלאי וכן מ"ש עו"י דאם באנו לפרשה בת"ע לא צריכינן לחפוש אחר תשו' הרי"ף דהא קאמר בהדייא בתשו' במנהיג כו' ע"כ עפ"י האמור אין כאן חיפוש דהתשו' זו בעצמה היא מהרי"ף ז"ל אלא דבאה פה בקיצור:

ברם מאי דתריץ יתיב מעכ"ת להמיהתי על הגאון חיד"א ז"ל שלא נסתייע מתשו' הרי"ף הלזו נר' נכון כדי שלא להק' על הגאון ז"ל אך לא נכחד דהי"ל להזכירה בלשון עיין. הלא מעתה אבא למה שהקשיתי אני עני על הל"ח והמט"י והכנה"ג והי"א זלה"ה וכ' מני"ר וז"ל. אחי אחי אתה מה כל החרדה הזאת ומדם כל אני תמיה עליה דמר לדידיה מי ניחא הרי קשייא מרישיה לסיפיה דתחי' קאמר שאחר קו"ב אין לספר אף בצרכי רבים ומדקא' לבסוף שהרי הם מפסיקין כו' לצרכי יחיד משמע הא לרבים מותר להפסיק ע"כ ויען ראובן אחרי המחי"ר הא לאו קושייא היא כלל דהאי דקאמר לצרכי יחיד רבותא קאמר בגנות המנהג דאותן המקומות שצועקים וכו' דאף לצרכי יחיד מפסיקין במקום דאסור לספר אף בצרכי רבים וכן הבין הל"ח והי"א והגאון חיד"א ז"ל וכמו שאבאר לקמן. ומן האמור מה שהכריח לפרש לדעת הדברי חמודות דמ"ש המנהיג ולהוציא מאותן המקומות שצועקין ע"ח בצבור בזה. היינו קודם קדיש לפי האמור אינו כן ועו' דגם תיבת בזה מורה בזה המקום הנז' שהוא אחר הקדיש ואי משום דהו"ל למנקט דבר שהוא צורך רבים ולא צעקה ע"ח שהוא צורך יחיד הא לאו מלתא היא דעל מה שראה או ידע מאותן המקומות הוא מדבר:

ועוד דדיני תפלה שבס' המנהיג מסודרים בסדר התפלה וקודם זה בד"ח ע"ד כ' דין איסור הפסק אחר ישתבח וז"ל ואעפ"י שאמרנו שאסור לספר בין ישתבח ליוצר אור וכו' בד"א לצרכי יחיד אבל לצרכי צבור או לצורך הבא להתפרנס מן הצבור לפסוק לו צדקה אין איסור בדבר וכו' ע"כ. ואי הכי דכונת המנהיג שאמר ולהוציא וכו' אייריי לקודם קדיש הי"ל לאומרו שם דשייך שפיר ולא כאן דאייריי אחר הקדיש אלא ודאי מוכרח דכוליה מלתא דהמנהיג מייריי לאחר קדיש וברכו. וסידור השבח דקאמר היינו על ברכו דאף דהוי הזמנה כמ"ש מני"ר שבח ג"כ מיקרי וכמו שהוכחתי לעיל בפי' תשו' הגאונים דסי' ר"ד. ועוד דקדיש ג"כ שבח מיקרי כמו שראיתי באבודרהם די"ו ע"ג ובס' הפרדס דכ"ח ע"א ובאורחות חיים ד' יוד ע"ד ובטור סי' נ"ו שמכנים אותו בשם שבח ועדיפא מינה דהמנהיג גופיה כ' קודם זה סמוך ממש וז"ל וכ' רב עמרם כי לפני הישיבה שאין דרך בנ"א לספר אחר ישתבח אין צריך לומר קדיש ומ"מ נהגו העולם לאומרו אף כשאינן מספרים להזכיר גאולת קץ הימין קודם התפלה כי הוא סדר השבח ע"כ הרי

להדייא דקרי קדיש סדר השבח קו' תפלה ואח"ז כ' וזה דבר פשוט וכו' ולהוציא מאותן המקומות וכו' שהרי הן מפסיקין בין סי' השבח לתפלה וכו' ע"כ. הרי ברור ומפורש דכונתו ז"ל על הקדיש דהוא סדר השבח הנתקן לאומרו קודם התפלה דהיינו יוצר אור והוא דבוק ושייך אל התפלה וכ"ש ברכו דסריך וסביך יתיר דהוי הזמנה ושבח ומהאי טעמא קאמר דהוי כאלו התחיל ביוצר אור משא"כ קודם קדיש דאף דגם השבח דב"ש נתקן לאומרו קודם התפלה אינו דבוק ושייך אל התפלה כמו הקדיש וברכו דאדרבא הקדיש מפסיקו ומפרידו להשבח ההוא מהתפי' כמ"ש הב"ח והפרדס ז"ל הבאתים לעיל ולכן מותר לספר שם בצרכי רבים דוקא וכמו שכ' איהו גופיה ז"ל הבאתיו לעיל] בד"ח ע"ד דשם מקומו:

ומעתה גם מה שהאריך למעני"תו מעכ"ת לפרש ד' המנהיג לדעת הל"ח והמט"י ז"ל לפי האמור אחרי בקשת המחילה אין לו בית מושב דכיון דהמנהיג ז"ל כבר ביאר בד"ח דין הפסק בין ישתבח לקדיש דלצרכי יחיד אסור ולרבים מותר איננו צריך עוד להשמיענו דין זה במשמעות ובדוחק כמ"ש מני"ר. וחזה הוית לאדוני נר"ו דמקשה על ה' יד אהרן ז"ל דמה מצא עול ח"ו בהמט"י ז"ל כדי להק' עליו וכנר' דהבין במט"י דקודם קדיש מותר ר"ל בין ב"ש לישתבח וע"כ ק"ל וכו'. ובמחי"ר זה אינו לע"ד וכו' וכו' וזה פשוט עכ"ל ואחרי המחי"ר נוראות נפלאתי עליה דמני"ר איך לא עיין היטב בסו"ד המט"י ז"ל שכ' וז"ל אבל בסו"ד מיירי לצורך יחיד ומשו"ה מכי מתחיל ב"ש אסור להפסיק וכו' ע"כ דמשמע דאם הוא לצורך רבים מותר להפסיק אף מכי מתחיל ב"ש ואהא הוא דקא צווח ה' י"א ז"ל דהוא הפך מ"ש רבינו המחבר בסי' נ"א ולא על מ"ש בתחילה ומשו"ה קו' קדיש מותר להפסיק וכמ"ש מני"ר דזה פשוט דקודם קדיש ר"ל אחר ישתבח. וחלילה לטעות בזה אף תשב"ר וכמ"ש הרב י"א ז"ל. וממילא גם מה שהוסיף להק' כת"ר על ה' י"א ז"ל דלמה לא הק' כן גם להל"ח ז"ל דכן הי' הוא ג"כ דקודם ק' מותר וכו' ומאי אולמיה דל"ח מהמט"י וכו' ע"כ. לפי האמור לק"מ דהבדל גדול יש ביניהם דכונת הל"ח כך היא דאע"פי דלפי סוף לשונו נראה דלעולם אין לצעוק ע"ח (לא קו' ישתבח ולא אחריו) מכי מתחיל ב"ש אף לצרכי רבים מדקאמר שהרי הן מפסיקין בין סי' השבח לתפלה והשבח מתחי' מב"ש (ולא דייק מדסיים המנהיג לצרכי יחיד דכבר כתבתי למ' דרבותא קאמר) מ"מ יש לחלק מראש דבריו דשאני קו' קדיש וברכו דהיינו אחר ישתבח דמותר לצורך רבים וכדברי הכלבו וא"כ מה לו להקשות על הל"ח דהוי הפך רבינו המחבר. אך על המט"י ז"ל דסיים ומשו"ה מכי מתחיל ב"ש אסור להפסיק (דזה גרם לו מה שדייק בסיום ד' המנהיג דאמר לצרכי יחיד] עליו יש להקשות וכנ"ל. עו"כ מני"ר וז"ל ועל מ"ש ה' י"א

דהאי והו"ר קאי על ערבית והקשה מר איך ניח"ל מאחר דבהדייא קאמר בזה אנא דאמרי אי מהא לא אירייא דכונת פי' כך תחילה אמר וכו' ועוד ר"ל דמזה אנו למדין להוציא מאותן המקומות שצועקים ע"ח בזה כלו' אחר קדיש דערבית וכו' והוי הפסק כמו אחר קדיש דיוצר וזה דמיון בזה וכו' זה נר' כונתו אבל במחי"ר לא כיון לדרך הישר והיותר ק' דאחר קו"ב דיוצר אסור אף לרבים וכאן בסיפא לא הוקשה להמנהיג אלא משום דהוי צרכי יחיד ומה תיקן בזה עכ"ל. ואנא דאמרי אדרבא אי מהא לא אירייא להק' על ה' י"א ז"ל דהוא ז"ל הבין בהך סיומא דהמנהיג כמו שפירשתיו למעלה דרבותא קאמר אלא אי קשייא הא ק' על ה' ז"ל מתיבת בזה דאי כמו שנדחק מני"ר דהיינו דמיון וכו' ק' הלא המנהיג הוא מבאר דיני תפלת שחרית תחי' ואח"ך דיני ת"ע ואח"ך בדי"ג ע"ג דיני ערבית והי"ל לבאר דין זה דערבית במקומו הראוי לו ועו' דדוחק לומר דהיו מקומות שצועקים בערבית דכל כונת הצועק הוא להשמיע צעקתו ושלא להניח להתפלל עד שיעשו בקשתו וא"כ יותר טוב לו לצעוק בשחרית דנמצאין כל העם בביהכ"ן דנזהרין בה יותר ועי"ז מוכרחים למלא בקשתו כדי שלא לבטל התפלה. וכן הכלבו שהזכיר מנהג זה דלקבול וכיוצא לא דבר אלא על תפי' שחרית גם הבאר הגולה ביו"ד סוף סי' של"ד בתקנה דרגמ"ה דאין אדם רשאי לבטל התפלה וכו' נר' דלא מיירי אלא בשחרית עי"ש: באופן דתמיהותי על הג' הרועים הללו הל"ח והמט"י והי"א זלה"ה במקומן עומדות כמ"ש בעניותין בדברות ראשונות וכן על הכנה"ג ז"ל שהביא ד' הל"א ועבר עליו בשתיקה והנני מוסיף להפליא על המט"י ז"ל שלא ראה להל"ח שכבר קדמו ולא להשיירי שהביאו. גם מה שתמה אדוני על הגאון חיד"א ז"ל דא"כ דהוי מתחי' החזן יוצר אור כו' א"כ אמאי יהיב טעמא משום דהוי יחיד כו' והוצרך לפרש דברי החיד"א ז"ל בדוחק גדול. אחרי המחי"ר כ"ז הוא ללא צורך דזה פשוט דה' ז"ל הבין בהך סייומא דהמנהיג ז"ל כמ"ש בעניותין דרבותא קאמר וכמו שהבין ה' י"א ז"ל אלא דמה שתמהתי על הכנה"ג זה יש לתמוה על החיד"א ז"ל דמדבריו נראה שמפרש כל דברי המנהיג [זולת בוהוא רחום] כמ"ש אנכי הצעיר. וא"כ מאחר שהביא ד' הי"א ולא ראה שציין להל"ח והמט"י ז"ל איך לא הקשה עליהם כמ"ש. אולם מה שהכריח מני"ר בסו"ד דט"ס נפל בל' המנהיג והעיקר כפי' הגאון חיד"א ז"ל נראה נכון כעת. הנלע"ד כתבתי ואם כה יאמר אדוני כי צדקתי בדברי ישמח לבי גם אני. ואם לאו הרי הן בטלין ומבוטלין והיו כלא היו נאם נאמן אהבתו המיחל תשובתו וברכתו העבד ישראל. ראובן אליהו ישראל ס"ט:

סימן לח

חזר והשיב אלי

שבט יאודה דין גר'מא על כי ראה ראיתי כי בא אלי אליהו בהי'ר ידיו רב לו וחזר להחזיק דבריו הראשוני' והרבה להשיב בדברים נכוחים ואתמוהי קא מתמה יציבא מלתא דנלאתי להשיב על דברות שניות וכדי לא לימרו האי גברא תולה ארץ על בלי מה ולא ידע לכוין אמרא דחקתי את עצמי לברר דברי: תחילה ראיתי דחזר לפרש דברי הגאון דחד טעמא קא' ואנא לא ידענא מה בא להוסיף ואינו אלא ממהדורי מילי וכבר ידעתי ביני ידעתי מדבריו הראשונים כי כן כונתו לפ' ואפי' תינוקות של בית רבן שאינן מדקדקים ידעי לפרש כן. אבל המדקדק יראה כי באו הדברים בכפי' לא ארמ'אה דכיון דקדים אמרה שבח ואח"כ תפלה הפשט הוא דיאמר שבח ואח"כ יתחיל להתפלל וכיון שנתן מעם אח"כ דאין לומר להם ברכו כיון דהתחלת התפלה מיוצר אור הוא הרי ר"ל כיון דהתחיל בתפלה אין לאומרו שוב באמצע ומה צריך לחזור ולומר וצריך אדם לברך לקונו קודם שיתפלל הא שמעינן לה מרישא דהא קא' התחלת התפלה הרי ר"ל דהתחלת התפלה גורם לביטול ברכו. ואף למטוניה דמר דטעם א' הוא ואצטריך לברך כו' דבא ללמד אף דעדין איכא ח"י ברכות אנן צריכין שבח קודם ולא באמצע כמו שפי' מר אחת ושתים הא ק"ל דלמה יהיה כך. איברא דלכתחילה כך צריך שבח קודם שיתחיל. אמנם בדיעבד שכבר התחילו הבאים דהיינו דפרסו ע"ש יהיה הצלה פורתא ויאמר להם ברכו דאכתי הוי קודם תפלת ח"י ברכות והיינו קודם גאל ישראל דאיברא דהש"ץ אין להפסיק קודם גאל ישראל בשביל הבאים. אך אם הש"ץ לא התחיל יוצר יחזור ויאמר להם ברכו קודם שיאמרו הבאים גאל ישראל ואז יאמרו ברוך ה' המבורך ואח"כ תפלת י"ח דהוי שבח ואח"כ תפלה כמו שהקשיתי מקודם דהא טעם האומר מפסיקין לתפלין הוא משום דעיקר ק"ש ותפלה שייכי בתפלין [עיין בב"י סי' ס"ו] א"כ אף למ"ד אין מפסיקין לתפלין הא מיהא דשייך טפי סידור שבח עם התפלה יהיה מודה בה בלי ספק דיענו הבאים ברוך ה' המבורך ויתחילו התפלה דהיינו ח"י ברכות אלא דלהא אנחנו צריכים לטעמא דברכו הוא הזמנה לברך דהיינו ברכת יוצר אור ולא לתפלה ומוכרח דתרי טעמי איכא בדבר חדא דכך תקנו חכמים בסדר התחלת התפלה ברכו ואח"כ יוצר אור ועכשיו איך יעשה להפך יוצר אור ואח"כ ברכו ואין זה כמטבע חכמים ועו' דברכו נתקן להזמנה כדי לברך לקונו קודם שיתפלל וכיון שכבר בירך מה צריך לומר ברכו וזה תדייק במאי דקא' וצריך לברך הי"ל וצריך שבח קודם שיתפלל ואמאי שינה לשונו לומר בסוף וצריך לברך אלא לא זה טעם לומר שבח ואח"כ תפלה אלא טעמא אחרינא

הוא שכשיאמר ברכו צריך ברכה דהיינו יוצר אור ועכשיו לא יאמר ברכה אלא תפלה ממש. ומאי דתמה עלי דלא עיינתי דהטעם דבתחילה שבח ואח"כ תפלה לא כתבוהו אלא למה שאמרו תחי' כו' היינו דבאותו הפרק הארכתי כי רציתי לפרש היטב ודין גרמא דמצא מקום לתפוס אותי בלשוני אבל עכשיו תקנתי ודקדקתי לפרש כונתי. ואנא דאמרי דתחילה אמר שאם יאמר ברכו קודם פריסת שמע הרי קיים דברי רבנן תחילה שבח היינו פסוקי דזמרה ואח"כ תפלה דהיינו כמו סידרו להתחיל בברכו. ואח"כ כתב אבל אם פירס ע"ש אינו אומר ברכו וע"ז דוקא כתב הני תרי טעמי לו' למה לא יאמר ברכו חדא ברכו הוי התחלת התפלה קודם יוצר אור שנית כשיאמר ברכו צריך לברך וכאן לא יאמר ברכה דקדים אמרה: וממילא אזדא ליה טענתיה שכתב דלתרי טעמי דכתבתי אנא זעירא לא יכול להבדיל אפי' כמלא נימא ואנכי לא ידעתי מה אונס הי"ל שלא להבדיל אינו אלא כי לביה אנסיה כי דוק ותשכח בדברי תיתי חדא דחכמים תקנו בסדר תפלה ברכו ואח"כ יוצר אור. ואף את"ל הא לא תקנו אלא קודם תפלה ועכשיו בדיעבד יאמר קודם ח"י ברכות לזה נותן טעם דברכו צריך ברכה ועתה לא יאמר ברכה אלא תפלה. גם מה שהביא סעד מכמה מקומות לומר דיוצר הוא תפלה אנא דאמרי דל מהכא סברא זו דיוצר הוא תפלה דבהדייא אמרו כמה פעמים במס' ברכות ויקרא ק"ש ויתפלל הרי דק"ש קודם תפלה. נמצא עיקר תפלה בכל מקום הוא ח"י ברכות וזה אין להכחיש כלל [ולא כאשר חשב עלי סותר מיני ובי כאשר אבאר] ועוד במס' ברכות דף ל' השכים לישב בקרון או בספינה מתפלל ולכשיגיע זמן ק"ש קורא וקאמר טעמא משום דס"ל דתפלה מעומד עדיף ממסמך גאולה לתפלה. ואם איתא דיוצר וק"ש הוא תפלה למה לא חשו עלה שהוא קורא מיושב בספינה ובקרון אלא ודאי דיוצר אור לא נקרא תפלה ולא אצטריך עמידה. ומאי דנהגו הש"ץ לעמוד הוא משום הקדיש שיקדים לעמוד מישתבח כמ"ש ה' ב"ח בסי' ג"ן דאם לא יקדים לעמוד מישתבח הוא מפסיק בין ישתבח לקדיש כל אותה שעה שעומד ע"ש. וכיון שעמד לא ישב או משום דבפריסת שמע מזכיר קדושה וטוב ש שיעמוד ש"ץ בקו"ר אבל לא משום דנקרא תפלה דהא בין צבור בין יחיד לא יעמדו בפריסת שמע כמו שמפורש בהרמב"ם אלא דוקא בתפלה ולכן האמת יורה דרכו דחכמים תקנו קודם חפלת ח"י ברכות לו' שמע וברכות לפניה ולאחריה דהיינו יוצ"א ואהבת עולם. וגם תקנו ברכו להזמנה לברך כס' ברכת המזון וברה"תו. א"כ סדר תפלה מתחלת מברכו ויוצ"א אבל לא זו תפלה ממש דיוצ"א עיקרו ברכה והודאה והוכשר לתפלת ח"י וראה זה מצאתי בס' תה"ד סי' ט"ו הביאו הב"י בסי' נ"ה וז"ל. וכן שמעתי שאחד מן הגדולים הורה כך שאם התחילו התפלה ביו"ד כלו'

הח"י ברכות רשאים לגמור ס' קדושה וקדיש שאח"ך שלא ביו"ד וטעמא לא הוגד לי. אמנם נראה שאם התחילו בשחרית לו' קו"ב ויוצר ביו"ד והלכו מקצתם וכן הערבית כה"ג אין להתפלל שוב י"ח לפני התיבה וכו' דק"ש וברכותיה לחוד ותפלה לחוד ולא שייך כאן התחילו גומרים דהתפלה והקדושה אינו גמר של ק"ש וברכותיה דתפלה אינה נגררת אחר ק"ש וברכותיה דאשכחן בכמה מילי דחמירי תפלה מק"ש אע"ג דצריך ד למסמך גאולה לתפלה היינו משום דאדרבא ק"ש וברכותיה הכשר דתפלה הן. מ"מ לא אתחלתא דתפלה דב' מצות אינון וק"ל ע"כ מפורש יוצא דברכות ק"ש אינו תפלה אלא הכשר דתפלה דכך תקנו חכמים דיקראו אותם קודם תפלת י"ח כי היא הנקראת תפלה וכשיתחיל החיל יוצר לא אתחלתא דתפלה וכמ"ש התה"ד. אבל האמת נקרא סדר התחלת התפלה דמשם מתחיל הש"ץ. מעומד להתפלל כיון דחכמים קבעו חובה להסמיכה לתפלה הוא הדבר אשר דברתי כי לא נקרא תפלה ממש כח"י ברכות. וא"כ כשכבר אמר יוצ"א יאמר ברכו קו' תפלת ח"י למעוניה דמר שהוא שבח ועכ"ל טעם דברכו צריך ברכה אחריו וליכא:

ועתה אתקן כל המקומות שהביא למסעד סעיד ראשית כל מה שהביא מס' הפרדס וש"ץ כשעומד להתפלל כו' ויאמר יאודה אין משם ראיה כלל כיון דהכשר תפלה הוא ומשם יעמוד ש"ץ בקול רם שפיר שייך לומר כשעומד להתפלל דהעמידה צורך תפלה הוא וד"ב. אחורי הכונא ראו הביא מ"ש הב"ח בסי' כ"ה טעם קדיש זה לפי שהפסיק בסיפור שבחיו כו' וא"א דשבח היינו יוצר הא לא הפסיק וכ"ו א"ד רב אח"א נר"ו. מה שרצה לדחוקי לי לו' דשבח לא יוציא תקשי לדידיה דוקא כי בודאי מבין ריסי עיניו נראה דהבין דהאי הפסיק בשבחיו ר"ל לפי שגמר שבחיו וע"כ הוא דהקשה לי והרי לא גמר שבחיו. א"כ למטוניה דמר כי ברכו הוא שבח וע"ז נאמר שבח ואח"כ תפלה כמו שפי' מר ובכחו זה הק' והפליא לרבנן קמאי הרי לא גמר שבחיו דהאיכא ברכו ואמאי אצטריך קדיש דלפי דעת הב"ח לא אצטריך קדיש אם לא שגמר שבחיו ועליה דמר לתקן: אמנם לדידי לק"מ אף אי נימא דההפסק היינו שגמר שבחיו והוא בדאגלה דעתי דאמת השבח היינו פסוקי דזמרא שכן תקנו ברכה לאחריו דהיינו ישתבח וע"ז נאמר דוקא שבח ואח"כ תפלה ולא כאשר צחק בי אליאו בה'יר וכה אמר עיקר הטעם למטבע זה דיוצר אור ואח"כ ח"י ברכות אינו אלא משום תחי' שבח ואח"כ תפלה. דזה הס כי לא להזכיר כי שבח ואח"כ תפלה נאמר על יוצ"א ומעולם לא עלתה על לבי [וכמו שלא דמיתי כס' מר דעל ברכו נאמר ש' ואח"כ תפלה] אא דנרגשתי איך תקנו חכמים אחריו יוצר דהוי הפסק בין שבח דב"ש לתפלה. וע"כ אמרתי אל לבי שצריך להיות דגם

ברכות ק"ש הוי הודאה ושבח וע"כ לא חשו לה משום הפסק בין ב"ש לתפלה כיון דהמה ראו לסמוך הק"ש אל התפלה וגם הוצרכו לתקן ברכות לפניה ולאחריה כמו ברכת התורה. וזה שדברתי בלשוני שנית משום דחכמים תקנו שבח ואח"כ תפלה רציתי לומר חכמים תקנו יוצ"א דגם זו שבח קודם תפלה דברכה כהודאה וכיון שכבר בירך יוצ"א כיצד יעשה הזמנה לברך והוא לא יאמר ברכת שבח כ"א תפלת י"ח וכבר גיליתי דעתי דיוצר לא נתקן לא לשבח כמו פסוקי דזמרה ולא לתפלה אלא נקרא סדר התחלת תפלה והמבין יבין. ומעתה אף לפי דבריו דנתן טעם לקדיש לפי שגמר שבחיו א"ש דהא ברכת ישתבח למה תקנו משום דגמר שבח פסוקי דזמרה. אמנם כפי דעתי לשון הפסקה אינו צודק לכנותו גמר. ולעד"ן דאפי' זה הפי' סיבב על מ"ש בסו' הסי' הקודם דלצורך צבור מפסיקין אהא פי' הב"ח דע"ז אמר הטור ואומר קדיש על שהפסיק ור"ל הב"ח דאי לא היה הפסק אחר ישתבח לא אצטריך קדיש וזה הקדיש הוא על שהפסיק בדבור בגמר הספור של שבח פסוקי דזמרא דאין לפסוק מישתבח ליוצר ועכ"פ לא מכאן ראיה שיוצר הוא תפלה ודייק דלא אמר ויתחיל בתפלה אלא ויתחיל בק"ש וברכותיה. אבל האמתות נראה דהפי' הוא לפי שהפסיק בפסוקים אחרים אחר פסוקי דזמרה דהוסיפו עליהם שכ"כ בהרמב"ם ה"ת פ"ז הי"ב וז"ל וכבר נהגו לקרות פסוקים לפניהם ולאחריהם וכן בהי"ג וכן תמצא בטור ע"ז כ' טעם זה דהיא היא ל' האגור שהביאו הב"י בסי' הנז' וז"ל השיב הראב"ד טעם על הקדישות שאומר בתפלה האחד אחרי פסוקי דזמרה שיש לשם הפסק דפסוקים כו'. וזה ממש קא מפרש לו' כנגד שהפסיק תוך שבחיו בפסוקים תקנו להקדישו יתב' באמירת קדיש והן עתה מתחיל בברכות ק"ש וברכותיה שהוא ענין אחר שתקנו שיהא אמירתם קודם תפלת ח"י ולא משמע שהוא תפלה ממש ודלא כמ"ש מר אלא מוכרח כו']. ותמיה לי דכשראה הב"ח למה לא שלטה עינו על מ"ש בסמוך וז"ל וכן אם התחיל ש"ץ בייצ"א ואח"כ יצא האחד גומר עד אחר שיתפללו י"ח בלחש ופוסק ואינו רשאי להתחיל התפלה בקול רם כדי לומר הקדושה בתוך התפלה שזהו ענין אחר ע"כ והן הן הדברים בשם תה"ד שהעתקתים הא ברישא. הרי דיוצר אור לא תפלה דא"כ הוה אמרינן אם התחיל יגמור. גם מה שהביא ממעדני י"ט גם זו לא מידי דכן כונת המעדי"ט דעל מה שהביא הרא"ש דלא לאשתעויי מכי מתחיל ב"ש עד דמסים ליה י"ח ע"ז קאמר וכ' הכלבו הטעם. כלו' אף שכבר גמר שבח פסוקי דזמרה ובירך ישתבח לא לאשתעויי מפני שאין להפסיק מב"ש עד גמר תפלת י"ח. והביא עוד שכן ג"כ בירוש' מפורש דהשח בין ישתבח ליוצר אור וכו'. וע"כ משום דס"ד דמאחר שכבר גמר פסוקי דזמרה שהיא השבח והן עתה דבר חדש ברכות וק"ש דהו"א דיכול להפסיק לא היא אלא

עבירה היא בידו דכ"ז שלא התפלל י"ח הוא הפסק בין סידור השבח והתפלה ומעולם לא עלה ע"ד המעדני יו"ט לו' דברכו הוי שבח לתפלה דהא גילה דעתו בל"ח ע"ד המנהיג באומרו דלפי סוף לשונו נראה דלעולם אין לצעוק על חבריהם מכי מתחיל ב"ש כו'. הרי דלא סליק אדעתיה דברכו הוא שבח לתפלה. עד כי מר גופיה מותיב ליה מדנפשיה דמ"ש המנהיג דשבח לתפלה הוא על ברכו. ובדפשוט ליה דגם הגאון דסי' כ"ד קאי בהכי. וגם על הכנסת הרבה לתמוה אמאי לא נת'מא כמוהו מורה:

עוד ראיתי דשב ועומד הוא לבקש פתחון פה על פי' ה' פה"ד ז"ל בכונת הראיה שהביא בתשו' דא' ב' דכפי דעתו הוא שהבין הר' להההיא דסי' ר"ד לאחר ברכו היינו לאחר שהתפללו הקהל ובאותו הפרק אמרתי לו דמכח דקדוק תיבת להם ויפרסו ר"ל דהש"ץ לא יאמר עמהם והאמת שגם הש"ץ לא התפלל יוצר עדיין ועל תשו' דסי' ב' פירשתי כונתו ושוב הדרי בי משום שראיתי שכתב בסו"ד והוא א אינו מברך שכבר התפלל הרי קאי אחר תפלה. אלא דאמרתי דאם נאמר דכונתו דלאחר ברכו ר"ל אחר ברכו ויוצר אור כלו' דאז יגמור התפלה ויאמר להם ברכו יבא דברי תשו' ר"ד טוב. אמנם בדברי תשו' דא' ב' דקאמר קודם תפלה צ"ל קודם תפלת הבאים וש"ץ לא יאמר מאחר שכבר התפלל זה כתבתי לישב ד' ה' פתה"ד שיהא בהם הבנה ומר נראה כי כד נאים ושכיב קורא קונטריסי יקרא אותו בישוב וימצא הכל מתוקן ומקובל:

ועתה אסברא לך בדרך קצרה ויותר בנקל והשיכותי מעליו את תלונתו עלי. כי כה אמר דלעיקר תמיהתי לא תיקן כלום כי עיקר תמיהתי אינו אלא עמ"ש הר' ז"ל וז"ל כמ"ש בסי' ר"ד דש"מ דאין הש"ץ מברך עמהם כו' דאיך משמע כן מאותה תשו' עכ"ד חביבי. והנני אפרש דרצונו לומר דהר' מ"ש ש"מ לא מההיא דסי' ר"ד דהוא ז"ל מפרש הראיה בההיא דא' ב' וקא' דאין הש"ץ מברך עמהם מאחר שכבר התפלל ומ"ש באמצע דבריו כמ"ש בסי' ר"ד הנז' הוא לענין דש"ץ חוזר ואומר להם ברכו אף שכבר אמר. אמנם מההיא דסי' א' ב' הוכיח והשמיע מינה דאף דאמר הש"ץ ברכו יחזור ויאמר קודם תפלת הבאים או יהיה קודם תפלת י"ח של צבור היינו קודם גאל ישראל כמ"ש לעיל דיאמר הש"ץ ברכו מפני הבאים אף שש"ץ כבר אמר ברכו ויוצר. ואמת דאני פרשתי לפי דעתו דכונתו כך. אבל יציבא מלתא לפי דעתינו אחרי המחי"ר שהפי' הנכון והפשוט ההיא דסי' ר"ד לאחר שאמר ברכו הוא קודם יוצר אור יחזור ויאמר להם ובסי' א' ב' קודם תפלה היינו ג"כ קודם יוצר אור ומאי דלא ניחא ליה לרב חביבא כזאת מטעמא דא"כ הי"ל דחזינא כל יומא בשלוחא דצבורא דחוזר ואומר ברכו קודם תפלה כו' אינו אלא מדקדוקי עניות. ותו אף לפי פירושו דקאי בערבית הוא דחוזר דהא קודם ערבית אומר פעם ראשון וזה

שנית חוזר למי שלא שמע בתחילת ערבית. [וידעתי דאכתי יכול הבע"ד לחלוק לא ראי זה כראי זה אבל אין עמדי]. ואולם תמהני למה אצטריך לו' הר' כמהרח"פ ז"ל דאין הש"ץ מברך עמהם אף דנימא דהש"ץ מברך עמהם משום שעדיין לא בירך ופרס ע"ש די לאתויי ראיה במ"ש דיחזור ויאמר ברכו פעם שנית אף דלש"ץ אין צריך דכבר אמרו ואין איסורא לא משום הפסק ולא משום ברכת ה' לבטלה והיינו טעמא משו' שכבר מתקיים ע"י אחרים מכאן ראיה ליסוד שלו לענין ברכת ס"ת דאם מתקיים ע"י אחרים כלו' להוציא אחרים לא הוי ברכו התחלה ולעולם בברכו בתפלה הוי התחלה כלו' מתחיל בראש ואם כבר אמר יוצר אין לו' ברכו. ושמעית בתראי קל זיע דבא להפליא על מה שאמרתי דקודם תפלה דקא' היינו קודם יוצר אור וכי דברי סתראי נינהו אתם ראו בקונטריסו באורך. זאת אשיב לא אכחד שתפלה עיקרי הוא ח"י ברכות אמנם כיון שרבותינו סידרו יוצר אור קודם. נמצא אצלנו התחלת התפלה מיוצר אור וסתם קודם תפלה המוזכר בפסוקי' נראה יותר פשוט קודם התחלת התפלה ולא שאין לפרש כלל קודם תפלת י"ח וכמו שדברתי בלשוני סמוך ונראה בזה הלשון. באופן דאינו מוכרח לומר דהוא על תפלת ערבית וטפי יכול להיות גם על ת"ש וקודם תפלה היינו סמוך לברכו דאם באנו לפרש בת"ע לא צריכנן לחפוש אחר תשו' הרי"ף מפני התקנה דה"ה מדינא ע"כ משלי. ומאי דדחה אותם לומר דצריך להיות תשו' הרי"ף ממש כמ"ש הפתח הדביר דהן הן דברי הרד"א והא"ח משם הרי"ף הא לא איריא דאמת דדין זה כתב הרד"א וגם מהרי"א והא"ח בשם הרי"ף כמ"ש בב"י בסי' קל"ה אבל אפ' שלא זה ראיתו שהובא לכאן דהא תשו' זו דא' ב' ודאי דאיזה גאון חתים עלה ולא פי' בראיתו כמ"ש הרי"ף בפי' על ערבית אלא כתיב סתם קודם תפלה ואפי' דבא גאון זה לאתויי ראיה גם מת"ש דהש"ץ קודם תפלה דהיינו יוצר אור חוזר ואומר ברכו על הבאים ואם הוי התחלה לא אפ' לחזור על הבאים דהוי הפסק: עוד בא טעון בדברות ראשונות על מה שהקשה על הל"ח והמט"י והכנה"ג והי"א זלה"ה כי מאז דברתי אמירה נעימה כתבית יהבית והוכרחתי הדברי' באמרי לדידיה מי ניחא כו' ויען ראובן להמליץ דבריו ולתקן לשון המנהיג דהא דקאמר לצרכי יחיד רבותא קאמר בגנות המנהג דאף לצרכי יחיד מפסיקין ולא עוד אלא דקא מסהיד סהדותא דהל"ח והי"א והגאון איד"א ז"ל הבינו כדעתו ודמיירי דוקא על אחר ברכו כדלעיל מינה. מלבד דלשון שהרי לא יכון בטוב לפי פירושו אלא דזו דבר המסור ללב והבוחר יבחר. אף זו מן התוכחות דלפי דעתו מנהג זה שלא מדעת ובלתי סמך כלל כי בדבר שאין צבור מותר הם יורו להם התירא דאין להם על מה שיסמוכו אטו בשופטני עסקינן ולפי דעתי לא רחוק כ"כ כיון דהמה ראו או שמעו דהותר לצבור ולד"א נדמה

להם דגם זה דבר מצוה להציל מיד עושקו וע"ז קא' דתועים הם בזה כלו' להפסיק בין ישתבח ליוצר ליחיד לא קודם קדיש ולא לאחר ק' וכיון דשניהם בין קודם ק' בין לאחר ק' שוים ליחיד לאיסורא ע"כ לא קפיד ואמר בזה כלו' בין ישתבח ליוצר [ולא יתפוס אותי בתיבת בזה] דמישתבח ליוצר לדעתי הוי ג"כ מטעם שלא להפסיק בין ב"ש עד גמר י"ח מטעמא דהוי הפסק בין שבח לתפלה והקדיש לא היה צריך אלא משום ההפסק שהיו עושים מישתבח דהיינו עסוקין בשבח לתפלה וע"כ תקנו קדיש לתקון אלא דממילא נהגו גם בלא הפסק משום דגם זו לטוב להזכיר גאולה בימין התפלה [עיין במנהיג ד"ט ע"ג וכתב רב עמרם כו'] וכן תדייק בד' הרא"ש דקא' מכי מתחיל ב"ש עד דמסיים ליה י"ח ולזה כתב הכלבו הטעם משו' דצריך לסמוך שבח לתפלה וכמו שכן נראה ממעדני יו"ט וממקומו מוכרע בכלבו] דהוא יהיב טעמא על כי אין לפסוק אחר ישתבח מטעמא דהוי הפסק בין ב"ש לתפלה דוק ותשכח בדין פסוקים וב"ש דע"ד הרי"ף כתב והרב בעל האשכול כו' עד תיבת שהוא ישתבח עי"ש ג"כ במנהיג ד"ז ע"א בשם רב עמרם ואף גם זאת לא ישוח כלל עד סוף שים ש' ויהיב טעמא לסמוך סדר השבח לתפלה. הרי להדייא דקודם ברכו היינו טעמא סמיכת השבח לתפלה ועוד ראיה דאם איתא כמ"ש מר על המנהג דסידור השבח הוא משום ברכו אמאי בתחילה לא אמר כך אלא נקט טעמא משום דהתחילו ביוצר ובסוף שינה וקאמר משום הפסקת שבח ואי תחילה ר"ל בשתים דמלבד הפסקת השבח ג"כ הוי כאלו התחיל בתפלה למה זה לא רמזו ג"כ לבסוף לו' והוי ג"כ הפסקה בין שבח לתפלה גם לרבות דהוי הפסק בתפלה ותו דבפי' קאמר תחילה המנהיג בד"ח דאחר ישתבח לצבור הותר וכאן קא' דלצבור אסור. וצ"ל דתחילה הוא אחר ישתבח מותר לצבור ולבסוף קאי אחר ברכו וצריך להבין מה בין זה לזה דבישתבח ג"כ הוי הפסק בין שבח לתפלה דעיקר שבח הוא פסוקי דזמרה מן ב"ש עד אחר ישתבח כמ"ש בגמ' וכך אמר הטור בסי' נ"א וז"ל נתקנה ברכה זו משום הא דאיתא בפ' כ"כ יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום ומסקינן כי קא' בפסוקי דזמרא כו' וכן דרש ר' שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחרי כן יתפלל כו' עד מ"ש דלא לאשתעויי מכי מתחיל ב"ש עד דמסיים י"ח ע"כ. הרי הפסק בין ישתבח ליוצר הוי טעם האיסור משום דהוי הפסק בין שבח לתפלה ואמאי לצבור הותר וצ"ל דתחילה איירי אחר ישתבח דוקא דבא הק' ומתקן להפסקה משא"כ אחר ברכו ואעיקרא למטוניה דמר דטעם זה דלבסוף בין שבח לתפלה קאי על ברכו לא ירדתי לסוף דעתו מה מק' כת"ר למעדני יו"ט דהא לא יכחד מר דאחר ישתבח דנגמר השבח מפסוקי דזמרא צריך שלא להפסיק ותכף יתחיל בתפלה משום לסמוך השבח לתפלה וזהו דק"ל למעדני יו"ט דלפי טעם זה דקא' לבסוף

דאין מפסיקין אחר ברכו משום סמיכות שבח לתפלה ג"כ אחר ישתבח איתא טעם זה דלא גרע מברכו ומתחילה משמע דקודם קדיש דהיינו אחר ישתבח מפסיקין לצבור בלי חשש. ועוד בא מפי' בד"ח דאחר ישתבח ליוצר מפסיקין. ואמי הרי מפסיק בין שבח לתפלה ומר קא' דליכא קו' דהא טעם השבח מיירי על קדיש וברכו דלעיל מיניה הא עלה קא צווח המעדני יו"ט דגם קודם ק' ג"כ איתא להאי טעמא וע"כ תי' דצ"ל קודם קדיש שאני דבא הק' ומתקנו וכמ"ש הכלבו:

ומ"ש מר והאריך כי קדיש הוא שבח מאריה דאברהם מי זה אמר שאינו שבח ופשוט הוא שכל דבריו אינו אלא שבח ליוצר הכל ומשו"ה בא לתקן ההפסקה בהקדישו ודלא כמ"ש מר דהקדיש מפסיקו ומפרידו להשבח של ב"ש מהתפלה ותלאו בשם הגדולים הב"ח והפרדס דק' כיון שהקדיש הוא שבח למה יבא להפרידו להזמרה מהתפלה כלפי לייא כיון דאנן צריכין לסמוך הזמרא לתפלה לולי דקדיש הוא שבח לא היינו אומרין אותו הוא הדבר אשר דברתי מתחילה כי ברכת יוצר הוא שבח וע"כ ניתן ליאמר אחר גמר פסוקי דזמרה דהם אמרו מאחר שהם שבח יכולים אנחנו לסמוך אחר שבח דזמרה והאריכות בזה יגיעת בשר כי אם בקיצור אני אומר כי זה לא יאמר כי אם ברכת ישתבח הוא דמסיים לשבח דזמרה דהיא העיקר והקדיש לא היה צריך כי אם מפני ההפסקה משבח דזמרא שהיו עושין ובא לתקן ומצאו סמך לאומרו אף בלתי הפסק משו' דיבא טוב אל התפלה ודי בזה ויוצר שבח הוי דאי לאו הכי לא היו מסדרין קודם י"ח משום הפסק בפסוקי דזמרא לתפלה אם לא דכל ברכה שבח הוא אלא דחכמים לא כינו לו שם שבח כי תקדים אל התפלה כי אם לפסוקי דזמרא והיוצר הוא משום ברכות לק"ש ויקרא סדר תפלה. ואנכי לא ידעתי מי גילה למר רז זה דברכו הוא שבח ואני לא מצאתי בפוסקים דכיכו לברכו בשם שבח כי אם מר כי כינה לו שם חדש והעמיס אותו בדעת הגאונים כל לגבי דידי הזמנה לברך כמו ברכת זימון ואמת דכד דייקינן שפיר גם ברכו ועניתו שבח הוי אבל לא שייך לומר טעם דצריך שבח קודם תפלה דלא נתקן לשבח קודם תפלה כי אם להזמנה. ומאי דהכריע מר להשיג לי על מה שביארתי דברי המנהיג. וכה אמר הרי המנהיג כבר אמר בד"ח אינו צריך להשמיענו במשמעות ובדוחק עכ"ד לא מידי דהמנהיג בא בסדר התפלה והגיע לישתבח בד"ח ואמר דליחיד אסור ולרבים הותר וכיון שבא להקדיש בא להגיד כי אף לרבים דהורה התירא לעיל בין ישתבח ליוצר אחר קדיש אין להפסיק ולהוציא מאותן המקומות דחשבי ליה ליחיד כרבים ומפסיקין בזה כלו' בין ישתבח ליוצר כי ליחיד אין חי' בין קדיש ולאחר ק' ודוק:

ואשא עיני וארא על מה שכתבתי על קו' ה' יד אהרן להמע"י וכך אמר מר דאיך לא עיין היטב בסוף ף דברי המט"י שכ' אבל כו' והאריך למע"נ תו ככתוב עי"ש. את חט"אי אני מזכיר אמת דבאותו פרק לא עיינתי היטב ועתה ראיתי דהדיוק עצים. אמנם גברא רבה אמר מלתא צריכין אנחנו למשכוני נפשין ולפרש דבריו והיה בהניח הנ'חה סיב'רת כי א"א דנעלם מיניה ד' הב"י ותו במה שאני רואה דאין קושייתו משום מ"ש לבסוף ליחיד וכמו שהקשיתי אני כי אם קושייתו יכול להיות בנקל. כי הוא דמתחילה נראה דוקא אחר ברכו אין להפסיק אבל קודם יכול להפסיק ומטעמא דקא יהיב לבסוף משמע דאף קודם ק' אין להפסיק דהא הוי הפסק בין שבח דב"ש לתפלה. כי זה ממש כר' קו' הק' מעדני יו"ט א"כ היה לו לתרץ כמו שתי' המעדני יו"ט דקודם ק' שאני דבא הק' ומתקנו אבל לאחר ק' לא ומה אצטריך לחלק בין יחיד לצבור אימא אידי ואידי גם לצבור אלא דסו"ד מיירי אחר ק' וברכו. וע"כ צ"ל דהמט"י לא נח"ל בהכי דכשיתרץ קודם ק' שאני ורישא וסיפא נותן טעם לצבור משום דהוי אחר קו"ב. א"כ אמאי ברישא לא יהיב האי טעמא דבין שבח לתפלה והיא היא קושייתו דכפי טעמו למטה אף קודם ק' שייך האי טעמא ואם למטה איירי קודם קדיש כבר נשמע למעלה דלצבור לא איכפת לן משום הפסק בין שבח לתפלה כי אם דוקא משו' הפסק בתפלה ולכן חי' בין יחיד לצבור וזה שכ' ומ' מדבריו דמהיכן משמע ומאי משמע אלא הוא הדבר אשר דברתי דמדפי' תחי' משום הפסק תפלה ולבסוף יהיב טעמא אחרינא דהיינו משום הפסקת משבח לתפלה צ"ל דלצבור לא איכפת לן כ"כ משום לסמוך שבח לתפלה דהא מיהא בקדיש מתקן. אבל משום הפסקת בתפלה חיישינן משא"כ ליחיד חיישינן ג"כ להפסק' משבח דב"ש לתפלה וע"כ אין להפסיק כלל מב"ש עד גמר י"ח ולאפוקי דלצבור אינה הפסקה משבח לתפלה דהיינו קודם קדיש ולתוך פסוקי דזמרא לא איירי בה דפשיטא דאין להפסיק בהם גם לצבור דהרי הוי חמור כמו הפסקה בתפלה כנ"ל להמליץ בעד המט"י. ומה שהפליא מר על המט"י שלא ראה להל ח שקדמו זה התימה הי"ל להי"א להפליא עליו מאחר שצוין להליח וסמיך ליה הביא להמט"י אלא דסתמו כפירושו ועוד דק' זו פשוטה לעין כל חוזה ולא אצטריך אלא טעם ותירוץ והוא תי' באופן אחר:

ואנא חזיתיה למר מאהבה דעפ"י יסודו דאין להפסיק משבח לתפלה שאמר המנהיג הוא על ברכו החזיק בתמיהותיו ופלאותיו מראש וע"ס דגם בסו"ד כתוב למ"ר על החיד"א ז"ל שמאחר בא מצדו לפי דעתו איך לא הק' להל"ח והמט"י. אנא דאמרי משם ראיה דלא ס"ל כמר והראיה יש בשנותו את טעמו מרישא לסיפא וכבר אמרתי דזהו יסוד חדש אצלי לכנות לו לברכו שבח לתפלה דלדידי ברכו סדר תפלה ומכאן מודעה כי לא יכולתי

לו' תצדק בדברך ואם עד אלה לא הונח לו דברי יכח הדבר לכ"ל הקורא בהני תו'רי דמנגחי אהדדי ואשר יבחר בו יקריב אליו. ואולם הא קי"ל את והב בסיפה אהבה בסופה הלא מראש כי כך היא דרכה של תורה ואני ש' והוא. הצעיר אליעזר יאודה ישראל ס"ט ויען ראובן הרואה יראה שיש להשיב על רוב דברי אלופינו כו מע' רב יאודה נר"ו. שהעמיס בדברי תשו' הגאונים והבית חדש וה' פתח הדביר זלה"ה מה שלא כיוונו אך עתותי ספורות להיותי עסוק בקד'שם מכין ומסדר האי ספ'רא דמאריה טב ולהגישו אל מזבח הדפוס יפשא"ק ואין הפנאי מסכים עמדי. והיה בהניח הדבר אליך הקורא יקר בין תבין את אשר לפניך ותוכיח בין שנינו ואשרי תבחר ותקרב:

סימן לט

שייך ליו"ד:

נסתפקתי בהאי דקי"ל אסור להורות לתלמיד בפני רבו אם חכם אחד נתן רשות לתלמידו יורה יורה ידין ידין והתלמיד קבע עצמו להוראה זה שנים רבות בעיר אחרת שלא במקום רבו והורה לרבים זה כמה פעמים. ם. ושוב אחרי כן חזר בו רבו מהרשות שנתן לו להורות מי אמרי' דמתחי' הרשה אותו לדון ולהורות וכבר קבע את עצמו:

א"כ אפי' יחזור בו רבו אין בכך כלום ויכול לדון או דילמא דאפי' דנתן לו רשות מעיקרא כיון דעתה הדר ביה וקא קפיד ודאי דאין רשאי להורות. וגם מטעם דלא מסתייעא מלתא אף אנו נאמר דגם עתה לא מסתייעא אף דהרשה אותו מעיקרא. ואומר דעיקרא דהאי מלתא איתא התם בעירובין דס"ג ובסנהדרין ד"ה ע"ב תנא באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו תנחום בריה דר' איקלע לחתר דרש להו כו' אמרו לו לאו ר' מני דמן צור איכא הכא ותניא תלמיד אל יורה אלא א"כ היה רחוק ממנו שלש פרסאות אמ"ל לאו אדעתאי ע"כ. ופירש"י אלא א"כ נוטל רשות מרבו וכי יהיב ליה רשותא מידק דייק ביה שיהא לשונו פתוח ולא יטעו השומעים את דבריו עו' פירש"י שם וז"ל כנגד מחנה ישראל דכל מאן דבעי מלתא אזיל לגביה דמשה דכתיב והיה כל מבקש ה' כו' אע"ג שהמחנה שלשה פרסאות רבותא דמשה שאני ע"כ. ואחד הרואה דברי רש"י ז"ל הללו בעיניו יראה דהם משוללי ההבנה. ולעד"ן לפרש ד' רש"י ז"ל. והוא דמצינו דמרע"ה כבר נתן להם רשות להורות כמו שמצינו בעצת יתרו שאמר למשה ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל כו'. ומרע"ה מצינו שם ששמע בקול חתנו כמ"ש וישמע משה לקול חתנו ויבחר כו'. א"כ נמצא דנתן להם רשות להורות ואפי"ה קאמר הכתוב והיה כל מבקש ה' יצא אל משה דהיינו דכל מאן דבעי ולתא אזיל למשה ולזה נרגש רש"י ז"ל

ואע"ג דהמחנה שלשה פרסאות וקי"ל דאם נתן לו רשות רבו מותר להורות א"כ למה היו מבקשים את משה לזה תירץ רבותא דמשה שאני דאפי' דהיה מותר להם להורות אותם שהיו בסיף המחנה דכבר נתן להם רשות משה רבם אפי"ה מנעו עצמם מלהורות מפני כבודו של משה כי רב הוא וזהו רבותא דמשה שאני ובעיקר הדרשא בפסוק זה והיה כל מבקש ה' יצא אל משה מצינו מדרשים חלוקים שבירוש' בעירובין דרשו מכאן שכל המקבל פני רבו כאלו מקבל פני שכינה ובמד"ר וגם בתנחומא דרשו שאלו לחיות איפה הוא כסא הכבוד אמ"ל לכו אצל משה ובתנחומא הובא ג"כ מ"ש בירוש' שכל המקבל פני רבו כו' יעו"ש. אשר מזה ת"ם אני לרש"י ז"ל דתפס את החבל בב' ראשין שבפי' החומש בפ' זה פי' מכאן אמרו שכל המקבל פני רבו כאלו מקבל פני שכינה וכאן בסנהדרין בסו' פירש דכל מאן דבעי מלתא אזיל לגבי דמשה דהיינו של ריב שהיה ביניהם אלא דיש לומר דאין זה נראה סותר דידיה אדידיה והעיקר הוא כמ"ש בסוגיין דכל מאן דבעי מלתא אזיל לגבי דמשה דהיינו על ריב שהיה ביניהם אלא דממילא כיון שהיו הולכים לדון לפני משה מסתמא היו מקבלים פני רבם וזהו מ"ש בפי' החומש מכאן שכל המקבל פני רבו כאלו מקבל פני שכינה מדקאמר קרא מבקש ה' ולא מבקש משה וזה ברור.

ועיין למוהר"ש יפה ז"ל במד"ר ס' כי תשא מ"ש שם ועיין להפרישה ביו"ד סי' רמ"ב דעמד בלשון רש"י זה:

והנה דין זה פסקוהו הפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ז"ל ביו"ד סי' רמ"ב שכל שלא נטל רשות מרבו אפי' אם הוא רחוק מרבו מסוף העולם ועד סופו אסור לו להורות וז"ל הרמז"ל פ"ו מה' ת"ת ה"ב איזהו חולק על רבו זה שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים אעפ"י שרבו במדינה אחרת ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ע"כ ולע"ד יש להרגיש על דבריו מדיוקא דרישא אדיוקא דסיפא דבתחילה כתב איזהו חולק על רבו זה שקובע לו מדרש כו' שלא ברשות רבו ורבו קיים כו' דמשמע דאם נטל רשות רבו אף בפניו מותר לו להורות ובסו' ההלכה כתב ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם דמשמע דלעולם אף אם נתן לו רשות אסור להורות בפניו. וכן בהלכה ג' פסק דאם היה בינו ובין רבו י"ב מיל ושאל לו אדם כו' אפילו בפני רבו מותר להורות כדי להפריש מן האיסור ובסו' הלכה ה' כתב בד"א בדבר שנקרה מקרה. אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות לכל שואל אפי' הוא בסוף העולם ורבו בסוף העול' אסור לו להורות אלא א"כ נטל רשות מרבו ע"כ. נמצא דכאן ג"כ דעתו הוא דבפניו אפי' נתן לו רשות אסור אלא דוקא דרך

מקרה ולאפרושי מאיסורא. וכבר ראיתי לכל רבני האחרוני' ז"ל דנצבו כמו נד בדברי הרמב"ם אלו עיין עליהם בחצריהם ובטירותם. ומכללם ראיתי לה"ה בן ידיד ז"ל בפ"ו מה' ת"ת ה' זו שנרגש מקו' זאת ולישב זה כ' וז"ל. ונראה דהכי קאמר רבי' דבתחילה קאמר כלל הדין שחולק על רבו הוא זה שקובע מדרש להורות שלא ברשות ואעפ"י שרבו במדינה אחרת והדר קא מפרש דאסור להורות בפניו לעולם ואפי' נטל רשות והרי הוא חייב מיתה דלא תידוק מהחילת לשונו דהא ברשות שרי ואפי' בפניו. ושוב קאמר דשלא בפניו חוץ לשלש פרסאות במקרה שרי. אבל לקבוע עצמו להוראה דהיינו סתם הוראה בלא קביעות מדרש אסור עד שימות או עד שיטול רשות וברור עכ"ל. ולע"ד אחרי המ"ר לא ידעתי מאי קאמר דלקבוע עצמו להוראה דהיינו סתם הוראה בלי קביעות אסור עד שימות או עד שיטול רשות מרבו. מאחר דהרמז"ל פסק להדייא אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות לכל שואל אפי' כו' אסור עד שימות רבו אלא א"כ נטל רשות מרבו. הרי להדייא דפסק דאם נטל רשות מותר להורות לכל שואל אפי' בקביעות והיינו חוץ לשלש פרסאות ועיין למרן ז"ל שם בכ"מ ובב"י:

והנה אי דין זה דתלמיד אל יורה במקום רבו אם הוא דוקא בתלמיד גמור אבל בתלמיד חבר ליתיה להא דבר זה במחלוק' הוא תלוי דכפי דעת התוס' בעירובין דס"ג ד"ה אורי בכפרי ס"ל דאף בתלמיד חבר אסור להורות אלא דוקא חוץ לשלש פרסאות הוא דמותר וכן הוא דעת הרא"ש ז"ל אבל דעת הרמז"ל דדוקא בתלמיד גמור איתיה להאי דינא משא"כ בתלמיד חבר מותר להורות אף בפניו כמ"ש בסו' הפרק בד"א ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו ה"ז תלמיד חבר ואינו חייב בכל אלו הדברים ע"כ. וכן הביא מחלוקת זה מרן ז"ל בב"י יו"ד סי' רמ"ב. וראיתי להרמז"ל פ' ך' מה' סנהדרין ה"ט דפסק וז"ל תלמיד אל יורה הלכה לפני רבו אלא א"כ היה רחוק ממנו ג"פ כנגד מחנה ישראל. ואין לומר דמדפסק בסתם תלמיד אל יורה נראה דבכל תלמיד קאמר בין תלמיד גמור בין תלמיד חבר. דזה אינו ממה שפסק בסי' הפרק בה' ת"ת בד"א ברבו מובהק כו' אבל אם לא כו' ה"ז תלמיד חבר כו' הרי שדעתו ד"ע לפסוק דדוקא בתלמיד גמור הוא שאסור להורות תוך ג"פ אבל ת"ח מותר וע"כ צ"ל כן כדי שלא יהא הרמב"ם סותר דידיה אדידיה דסמך אמ"ש בה' ת"ת. וכן כ' מרן בכ"מ שם בסנהדרין דבה"ג איירי שם רבי'. וגם מ"ש כאן בה' סנהדרין בסתם דחוץ לג"פ מותר דנראה שאפי' שלא ברשות מותר גם בזה נראה דסמך אמ"ש בה' ת"ת דבעי רשות וכן בכל פרטי הדינים הנאמרים שם בה' ת"ת: כי מן האמור מה מאד תמהני למה שראיתי להמבי"ט ז"ל בח"א סי' ר"פ דכ' וז"ל וכ"כ מוהריק"ו דס"ל למהר"ם ז"ל

דאע"ג דתלמיד נטל רשות מרבו אינו רשאי להורות במקום תוך ג"פ אפי' תלמיד אבר וכן הביא סמ"ג מצות י"ג וכן נראה מדברי הרמז"ל פ' עשרים עכ"ל. ולע"ד אחרי המ"ר ונשיקת עפרות זהב לו לא זכיתי להבין דבריו במה שהשוה דעת הרמז"ל דאף בתלמיד חבר אסור תוך ג"פ ואפי' נטל רשות מאחר דהרמז"ל קא פסיק דת"ח אפילו שלא ברשות ואפי' תוך ג"פ מותר לו להורות. וכנראה דהלכה זו מה' ת"ת ה"ט דפסק בד"א כו' היא לו נעל'מה ממנו והוא פלא. ובהאי טעמא דאמור רבנן דאסור להורו' במקום רבו משום דלא מסתייעא יעא מלתא. הכי אתמר בכתובות ד"ס ע"ב אמר אביי האי מלתא דאמור רבנן אפי' ביעתא בכותחא כו' לא משו' דמיחזי כאפקרותא אלא משום דלא מסתייעא מלתא למימרא כו' וכתבו התוס' שם ד"ה כי אפקרותא וז"ל ונפקא מינה היכא שהרב מוחל על כבודו דשרי אפי"ה אל יורה דלא מסתייעא מלתא הואיל ורבו אצלו ע"כ. ולע"ד ק"ל דהא מצינו דהיכא דמחיל מסתייעא מלתא לאורויי מהא דאמרי' סופ"ק דמגילה ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנבאה איהי אמרי בי רב משמיה דרב חולדה קרובת ירמיה היתה ולא הוה מקפיד עלה ע"כ. הרי דשם משום דלא הוה מקפיד עלה דהיינו דמחיל אסתייעא מלתא לומר כהלכה. וכן ראיתי בהגהות אשירי בעירובין פרק הדר דס"ג דכ' וז"ל ספ"ק דמגילה וילך אחיקם אל חולדה הנביאה ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנבאה איהי ואומר הספר משום דקרובה שביק לה ירמיה מכאן שיכולין להורות במקום דידוע דלא קפיד רבו ע"כ:

אלא דלעד"ן לחלק בין נבואה לדין דבנבואה אינו מוסיף מדעתו ומורה שום דבר מדעתו אלא מה שאומר לו הקב"ה הוא מתנבא ואינו מוסיף וגורע כלל משו"ה כיון דמאת ה' היא הנבואה ולא מדעתו לא שייך לומר דלא מסתייעא מלתא. אבל בדין הוראת מתורתינו הקדושה שהחכם המורה מדמה מלתא למלתא ומבין דבר מתוך דבר להוציא משפט לאשורו ומוסיף במקום אחד וגורע במקום אחר בעיונו בכי האי גוונא ודאי דלא מסתייעא מלתא לאומרו אף דידוע דלא קפיד רבו כיון דרבו אצלו כמ"ש התוס' ז"ל. ועיין למוה"ד ה"ה כמוהרח"א זלה"ה בס' כסא רחמים בפי' על אבות דרבי נתן פ"א דס"ט ע"א ועיין למ"מ ה"ה רבי"ן חסידא זלה"ה בספרו הבהיר פני מבין ח"א דמ"ז ע"ג יעו"ש ויש לתמוה על שני המאורות הגדולים הללו דלא חשו להביא דברי התוס' הללו מכתובות: ואשובה אראה ד' התוס' ז"ל דכתובו' וד' הגהות אשירי מעירובין הנז"ל דנראה דפליגי אהדדי דכפי דעת התוס' נראה דאפי' דלא קפיד רבו אל יורה משום דלא מסתייעא מלתא לאורויי וכפי הגהות אשירי נראה דהיכא דלא קפיד רבו מותר להורות וכההיא דחולדה דקרובת ירמיה היתה אלא דאחר ההתבוננות נראה דלא פליגי וכולם בדעת אחד דאף

דלא קפיד רבו אל יורה משו' דלא מסתייעא מלתא וגם הגהות אשירי אזיל ומודה דאל יורה מהאי טעמא והוא דשם בלשון הזה שכ' מכאן שיכולין להורות במקום דידוע דלא קפיד רבו סיים שם וקצת גמגום יש ודבריו באו בספר החתום וצריכין פירוש. ולעד"ן דכונתו ברורה בזה והוא דאף דידוע דלא קפיד רבו אפי"ה אל יורה משום דלא מסתייעא מלתא וזהו קצת גמגום יש משום דלאו משום אפקרותא נקטו ביה אלא משו' דלא מסתייעא מלתא לאורויי וכמ"ש התוס' ז"ל דאף דלא קפיד אפי"ה אל יורה משו' דלא מסתייעא מלתא. זה נראה ברור בכונת מ"ש וקצת גמגום יש. ומה גם דאפושי פלוגתא לא מפשינן וע"כ צריכין אנו לפרש כן כדי שלא לאפושי פלוגתא. ועיין למ"מ ה"ה רב"ן חסידא ז"ל מ"ש בכונת וקצת גמגום יש יעש"ב:

כי מן האמור לעיל שחילקנו בין נבואה להוראה דבנבואה כיון דאינו מוסיף מדעתו אלא מתנבא מה שאומר לו הקב"ה לא שייך לומר מסתייעא מלתא כיון דמאת ה' היא נבואתם ואינו מדעתם משא"כ בהוראה שמדמה מלתא למלתא לא מסתייעא מלתא כפי חילוק זה יפה מתורץ מה שראיתי לה' מלך שלם ז"ל בחי' למועד קטן דכ"ג ע"א שהקשה וז"ל ועו"ק דלמה מתו בני אהרן בשביל שהורו הלכה בודאי משה לא היה מקפיד עליהם כיון שהיו תלמידיו ובני אחיו וכמו שלא הקפיד ירמיה על חולדה עכ"ל וכשאני לעצמי אומר דאחרי המחי"ר קושיא ליתא דשאני חולדה דלא קפיד עלה ירמיה משום דהיא בנבואה וליכא מורה הלכה כמ"ש ומסתייעא מלתא וכמ"ש ה"ה מוהרח"א זלה"ה בס' כסא רחמים ומ"מ בס' פני מבין ז"ל דבנבואה ליכא מורה הלכה ומשו"ה כיון דלא איקפד לא נענשה משא"כ בבני אהרן דהוראתם היתה בדין ולא בנבואה ודאי דחייבי' מיתה על שהורו הלכה בפני רבם וכמ"ש אף דמחיל רביה והיותר תימה עליו במה שפסוק ותני דאם רבו מחיל ליה דשרי להורות דנראה דנעלם מעיני דמר דברי התוס' בכתובו' הנז' דכתבו דאפי' דרבו מחיל אל יורה כיון דרבו אצלו. וגם הגהות אשירי כ' וקצת גמגום יש וכמ"ש סו"ד שדבריו צא"ת:

ובהיותי בזה ראתה עיני למ"מ ה"ה מוהרח"א זלה"ה בס' עץ החיים שפי' כונת הכתו' ויען יאושע בן נון ויאמר אדוני משה כלאם ויאמר לו משה המקנא אתה לי כו' עמ"ש פ"ק דסנהדרין ע"ע שליו או ע"ע גוג ומגוג או משה מת ויאושע מכניסם לארץ בשלמא למ"ד הני תרתי משו"ה קאמר מי יתן אלא למ"ד משה מת מינח נייחא ליה לא סיימוה קמיה בשלמא למ"ד משה מת משו"ה אמ"ל אדוני משה כלאם אלא למ"ד הני תרתי למה משום דמיחזי כמורה הלכה משו"ה השיבו המקנא אתה לי תיבת לי או משה מת או מורין הלכה מה יעשו כי יתן ה' את רוחו עליהם ואין יכולים לכבוש נבואתם עכ"ל

יעו"ש ואף דאין משיבין על הדרש אפי"ה לא יכולתי להלום את דבריו אחרי המ"ר במאי דקאמר אין יכולים לכבוש את נבואתם במה שנתנבאו משה מת ולא נענשו מטעם זה וזה אחרי המ"ר אינו דאדרבא כאן בנבואתם נענשו על מה שנתנבאו בפי' משה מת יאושע מכניסם וכמו שכן ראיתי להר' גולל אור ז"ל הביא דבריו ה' דברי שלמה ז"ל בס' בהעלותך וז"ל אלדד ומידד נתגלגלו בהנהו תרי אלמי דאיתא במס' חגיגה הנהו תרי אלמי דהוו בשבבותיה דר' כו' ואשתכחו דהוו גמירי ספרא וספרי וטעם היותם אלמים על כי פירשו נבואתם ברמז במלת מתנבאים ר"ת מ'שה ת'נוח נ'פשו ב'גן א'להים י'אושע מ'כניסם והיו צריכין להעלים נבואתם עד שינתן להם רשות לגלות וזה כי יאושע קינא לרבו באומרו אדוני משה כלאם כי פי' נבואתם ולכן לקו בלשונם בחזרתם לעולם אלולי תפלתו של רבי ונתרפאו כו' יע"ש. הרי להדי'א דאדרבא אלדד ומידד נעכשו על מה שפירשו את נבואתם ואיך כתב דלא היו יכולין לכבוש את נבואתם ועיין למוה"ר ה"ה בס' פני מבין שם שכ' מעין זה דהרב עץ החיים ז"ל אך לא כתב אלא להמ"ד ראשון דקאמר ע"ע גוג ומגוג כיעו"ש:

הדרן לדמעיקרא ובאנו לבית הספק ואומר כי לע"ד תלמיד זה לא יוכל להורות כלל מאחד דהורה גבר רבו דהוא קפיד במה שהוא מורה והוא כי אפי' היכא דלא קפיד רבו ומחיל ליה אפי"ה כתבו התוס' ז"ל ובכתובו' ד"ה כי אפקרותא [וכבר הביאותיו לעיל] דאל יורה. וגם הגהות אשורי אזיל ומודה להו להתוס' דאף דמחיל ולא קפיד אפי"ה אל יורה משום דלא מסתייעא מלתא וכמו שהוכחנו לעיל בהוכחה ברורה א"כ ק"ו בנ"ד דבפירוש קפיד רביה במה שמורה תלמידו ודאי דאין לו להורות אף דהרשה אותו מעיקרא אפי"ה אל יורה עתה משום דלא מסתייעא מלתא. אך אחר ההתבוננות נראה דאין זה ראיה לומר דאסור לו להורות. ואדרבא מכאן ראיה לנ"ד דמותר לו להורות ומסתייעא ליה מלתא והוא דכל זה שאמרנו דלא מסתייעא עא מלתא כבר כתבו התוס' שם דהיינו דוקא בפניו משום דרבו אצלו. וא"כ בנ"ד כיון שהוא חוץ לשלש פרסאות ויותר דהוא בעיר אחרת ודאי דליכא האי טעמא ואדרבא מן השמים יסייענהו לו להורות כדין וכהלכה. וגם טעם אפקרותא ליכא בנ"ד כיון דאינו בפניו ונתן לו רשות מעיקרא. ובכה"ג כתבו הרשב"א ח"א סי' קי"ד והראב"ד והריב"ש ז"ל ס' ענ"א דאפי' ברבו מובהק כיון דהוי רחוק י"ג מילין ונעל רשות ממנו מותר לו להורות וטעמם הוי כיון דאעיקרא מה שגזרו תלמיד אל יורה כו' הוא משום מעשה שהיה בההוא תלמיד שהורה להם מי בצים והם סברו מי בצעים וטעו בדעתם וא"כ כיון שרבו נותן לו רשות ודאי דעינו ראה שלשונו פתוח כפתחו של אולם ולא יבואו לטעות בהוראתו. והכא בנ"ד כיון דמעיקרא

קרא הרשה אותו ונתן לו רשות יורה יורה ידין ידין ודאי דראה דלשונו פתוח ועתה אפי' דהדר ביה רביה לאו כל כמיניה ומותר לתלמיד להורות. כיון דכל עיקר טעמא הוי כדי שיהא לשונו פתוח. וכן ראיתי לרש"י ז"ל בסוגיין ד"ה אלא א"כ נטל רשות מרבו וכי יהיב ליה רשותא מידק דייק שיהא לשונו פתוח ולא יטעו השומעים את דבריו:

וכן ראיתי למוהריק"ו ז"ל שורש ק"ע שכ' וז"ל. ולע"ד דבר פשוט דמה שאמרנו בפ"ק דסנהדרין תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו דאינו רוצה לומר שיצטרך ליטול רשות מכל רבותיו וגם לא בכל פעם ופעם שיורה אלא דוקא מרבו המובהק ובפעם הראשונה נטל רשות להורות תמיד כי ההיא דרב ורבה בר בר חנא שנטלו רשות מרבי שהיה רבם מובהק להורות בבבל אשר שם היו הולכים ופשיטא שאין הטעם משום כבוד רבו אלא משו' שמא לא ידקדק בדבריו ויבואו לטעות השומעים את דבריו כדאיתא תא התם שהורה להם מי בצים והם טעו וסברו מי בצעים ומשו' כך צריך שיטול רשות מרבו כדפירשי' שם כו'. הרי לך בהדייא הטעם משו' שלא יטעו השומעים בלשונו שלא יהא פתוח ופשיטא שמכיון שנתן לו רבו האחד רשות שוב אין לחוש לשמא אין לשונו פתוח עכ"ל. נמצינו למדים מדבריו שאין צריך ליטול רשות בכל פעם ופעם ש שיצטרך להורות אלא די לנו בפעם האחת שנתן לו רשות יורה יורה כי כל עיקר הטעם הוא שיהא לשונו פתוח וכיון שנתן לו רשות הרי לשונו פתוח ואין לטעות השומעים את דבריו כיון שמידק דייק ביה וכמ"ש ובנ"ד שכבר נתן לו רשות ודאי דמידק דייק ביה שיהא לשונו פתוח ולאו כל כמיניה לחזור בו ואף דחזר אין לחוש לחזרתו. וכן ראיתי להרדב"ז ז"ל ח' חמישי ס' ש"א קמ"ז כ' וז"ל.

עוד אני אומר שאין ן הדברים אמורים אלא בזמן שלא נטלו רשות מרבם או שמת אבל אם נטלו רשות מרבם יכולים להורות דעיקר טעמא הוי משום כבוד הרב או משו' שמה יטעה בלשונו כההוא תלמיד או שמא יטעה בעיונו ואי לא דקים ליה בגויה דלא טעי לא הוה יהיב ליה רשותא וע"ז בדורות הללו שהבחורי' מורים הוראות אע"ג דלא בקאינן בהו אם הגיעו להוראה אם לא דעל הרשות של הרב אנו סומכים כו' משמע דאם נטל רשות מרבו מותר להורות דמסתמא לא יהיב ליה רשותא אם לאו דקים ליה בגויה ודוק ותשכח ע"כ. הרי דעת הרדב"ז ג"כ דאם לאו דקים ליה בגויה לא יהיב ליה רשותא וא"כ כאן בנ"ד ג"כ אם לא הוה קים ליה ביה דלא יבואו לטעות השומעים לא היה מרשה אותו ומדהרשה ודאי דראה דלשונו פתוח:

עוד נ"ל להביא ראיה לנ"ד דאינו יכול לחזור בו רבו מהרשות שהרשה אותו כיון דמעיקרא הרשה אותו ודאי דידע ביה דהגיע להוראה וכמ"ש ועתה שרוצה לחזור בו

יראה לע"ד שגורם שעובר על ועצומים כל הרוגיה זה ת"ח כו' וגם על לפני עור לא תתן מכשול אם תלמידו מקים את דברו של רבו שאל יורה והוא במה שראיתי שעל כיוצא בזה נשאל הרדב"ז ז"ל בח"ה סי' שלשת אלפים ק"ן שנשאל על תלמיד שבקטנותו למד עם רב אחד ויצא ממנו ולמד עם רב אחר ולמד רוב חכמתו ממנו והוא רבו מובהק והרב המובהק נתן לו רשות יורה יורה והרב הראשון רוצה למונעו אם מחויב לקיים גזרתו או לא והשיב תשו' תניא כו' וכיון שהגיע להיות ראוי לדון ונטל רשות מרבו המובהק א"כ זה הגוזר עליו עובר משו' אל תמנע טוב מבעליו ומשום ולפני עור לא תתן מכשול וגורם להיות כו' ופשיטא שאינו חייב לקיים גזרתו ואם קיימה עובר על ועצומים כל הרוגיה זה שהגיע להוראה ואינו מורה ע"כ יעש"ב. הרי לך בהדייא שאם הגיע להוראה ומונעים אותו מלהורות המונע עובר על ולפני עור כו' והמקיימו עובר על ועצומים כל הרוגיה א"כ כאן בנ"ד שכבר ראוי והגון להורות שאל"כ לא היה נותן לו רשות רבו מעיקרא אם אינו מורה עובר על ועצומים כל הרוגיה אלא דזה לא היה עובר על ועצומים כו' משו' שלא נתן לו רשות עדיין אך עתה דהרשה אותו ואינו מורה עובר על ועצומים כו' ובודאי שלא יכול רבו לחזור מרשותו מפני כבודו דהא מחיל ליה מעיקרא וכיון דמחיל והרשה אותו עתה אם מונעו עובר על ולפני עור כו' וזה פשוט. עוד נ"ל להביא ראיה לנ"ד דכיון דנתן לו רשות מעיקרא יכול להורות לעולם ממה שאמרו בסוגיין בסנהדרין ד"ה פשיטא לפלגא הא קאמר דמהני על תנאי מאי ת"ש דאמ"ל ר' יוחנן לרב שמן הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלינו ופירש"י ז"ל וז"ל על תנאי כגון עד שנה או שנתים ולא יותר מאי מהני בתוך הזמן או לא ברשותינו רשות נתונה לך לדון ע"כ. והנה מדאצטריך ליה ר' יוחנן לומר לו לרב שמן דהרשות נתונה לו להורות עד זמן פלוני דוקא ולא בסתם מינה מונח דאם היה נותן לו רשות יורה יורה ידין ידין בסתם היה משמע דלעולם יכול להורות ולא היה יכול ר' יוחנן לחזור בו מרשותו שהרשה אותו מעיקרא דאם איתא דבכל זמן שירצה רבו לחזור בו מרשותו יוכל לחזור בו למה לא הרשה אותו בסתם אלא ודאי דלאו כל כמיניה לחזור בו כיון דהרשה אותו מעיקרא דכבר זכה התלמיד להורות ומעלין בקדש ואינן מורידין ודוקא על תנאי אף דזכה מורידין אותו מגדולתו וליכא משום מעלין בקדש ואינן מורידין דכיון דהוא על תנאי וכמו שכן ראיתי למ"מ ה"ה רבי"ן חסידא ז"ל בסוגיין זה דכתב דכיון דהוי על תנאי ליכא משום מעלין בקדש ואינן מורידין יעש"ב וא"כ בנ"ד כל שהרשה אותו מעיקרא בסתם ודאי דלא יוכל לחזור בו וכיון דלא הוי על תנאי איכא משום מעלין בקדש ואינן מורידין ואין יכולת ביד רבו להורידו מגדולתו כיון שכבר זכה להורות לרבים וחכמים לא נתנו דבריהם לשיעורין דאם הוא רבו שיורידוהו

מגדולתו. וא"כ זכינו לדין דלא יוכל רבו להורידו מגדולתו מכמה טעמים שכתבנו ויורה ואין לו עליו שום איסור לא מדאורייתא ולא מדרבנן ואדרבא מן השמים יסייעו אותו ויורה כבתחילה. את זה כתבתי להלכה ולא למעשה כי אם בדרך שקלא וטריא כי מה אני קטן הכמות למיהוי כספריא. מכיר אני את מקומי פחות שבערכין ולקצת יומיא. אך אמרתי אני אל לבי תורה היא וללמוד אני צריך ל"ה מיבעייא. ואם שגיתי אתי תלין נאלמתי דומיה ואלהים משמים ינחני במעגלי צדק חכמה ותושיה זכותיה דמרן אבא ז"ל יגן עלי לא תיזוז מינן אבא בם אודה יה. יפתח לנו שערי אורה זו תורה שערי ישוב בלאו הכי לא סגייא. כ"ד איש צעיר גברא דלא חשיב ודלא ספין והוא. הצעיר חיים יצחק קרישפין ס"ט:

וכדי שלא להניח הניר חלק אמרתי והנה טוב להביא כאן מה שכתוב אצלי מגירסא דינקותא בטור א"ח סי' ח' ואם פשט טליתו ולא היה דעתו כו' מיהו י"ל דשאני התם שזזו ממקומן כו' אבל אם הזיזן כו' להחזירן מיד התם נמי לא היה צריך לברך וזה דעתי נוטה ע"כ. נ"ב מרן בב"י ז"ל שם הק' לרבי' הטור וז"ל. אבל איני יודע מה עלה על דעתו להסתפק בכך דהא בהדייא אמרינן בפ' לולב וערבה דרבא הוה מקדים ועייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפלין ומברך וכי אצטריך זימנא אחריתי עייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפלין ומברך ומשמע ודאי שהיה מניח תפלין כל היום וכשמסיר אותם כדי ליכנס לבה"כ ודאי היה על דעתו לחזור ולהניחם מיד כשיצא ואפי"ה היה מברך וה"ה לציצית עכ"ל. וראיתי לה' שלחן גבוה ז"ל בסי' זה שהביא דברי רבי' הטור ז"ל וד' הב"י ז"ל והקשה עליו וז"ל ולא זכיתי להבין דברות קדשו במ"ש וה"ה לציצית דזהו ספקו של הטור אי ילפינן ציצית מתפלין או לא דבשלמא אם היה הך עובדא דרבא בציצית הוה השגה טובא. אבל כיון דהך עובדא הוא בתפלין לא נעלם מעיני הטור דלא אלימא הך עובדא דרבא ממה שהביא מפ"ק דקידושין דילפינן כל התורה כולה מתפלין ואפי"ה נסתפק אי אמרינן ה"ה לציצית או לא א"כ מה השגה היא זו עכ"ל. ואחרי המ"ר לא זכיתי להבין דבריו דכתב דספיקו של רבינו הטור הוא ילפינן ציצית מתפלין דהרי ספק הטור אינו אלא בתפלין דכתב אבל אם הזיזן ממקומם אדעתא להחזירן מיד התם נמי לא היה צריך לברך כו'. נמצא דספקו הוא בתפלין אי יש חילוק כשהזיזן ממקומן וידע או כשלא ידע כו' ובודאי דציצית מדמינן לתפלין כמ"ש דילפינן כל התורה כולה מתפלין וכל עיקר ספקו הוא אי בתפלין יש חי' לידע ללא ידע וכשפושטים אנחנו ספק התפלין ממילא נתפשט דין ציצית כיון דילפינן כל התורה כולה מתפלין וזה מדוקדק במ"ש מרן ב"י ז"ל וה"ה לציצית דהיינו כיון דמצינו פשיטות בתפלין ה"ה לציצית.

ובהיותי בזה ראתה עיני לעט"ר כה"ד לי שאר בשרינו ה"ה בעל ס' כסא אליהו ז"ל בסי' זה סק"ז שכתב וז"ל ובהורמנותיה דמרן נלע"ד להליץ דס"ל לרבינו הטור ז"ל דמאי דקי"ל דבתפלין מברך עליהם כל זמן שמניחם היינו כשהסיר דעתו מהם. אבל אם חולצן על דעת להניחם אין צריך לחזור ולברך והוציא דין זה כו'. מעתה אף אני אומר דרבינו הטור ס"ל כסברת שהביא הרב המגיד ז"ל והיא מלתא דתליא בסברא ומשו"ה לא פשט ספקו מההיא דתפלין דאיהו ז"ל לא ס"ל דגם בתפלין אם חלץ לחזור וללובשם דצריך לחזור ולברך דהתם מיירי שהיה לובש אותם אחר יציאתו מבה"כ ומאז ומקדם לא היה לבוש בהם ודוק היטב עכ"ל ואחרי המ"ר ונשיקת עפרות זהב לו ת"ם אני לא אדע שכ'ול דהיכן מצא דבר זה דבתפלין מיירי שהיה לובש אותם אחר יציאתו מבה"כ ומאז ומקדם לא היה לבוש בהם תמהני עליו הפלא ופלא דאיך אפשר לומר כן מאחר דשם בפ' לולב וערבה מבורר בהדייא דהיה לבוש אותם מקודם וכמו שפירש"י ז"ל שם ד"ה כל זמן שמניחן. ואפי' חולצן ומניחן מאה פעמים כו' ואיך נוכל לו' דלא היה לבוש אותם מקודם ומה שיש לומר הוא דט"ס נפל בדבריו וצ"ל ומאז ומקדם לא היה בדעתו ללבוש אותם וזה דוחק:

עוד ק"ל במ"ש שם עוד וז"ל. עוד נלע"ד לישב דעת הטור ז"ל דהנה הוא ז"ל כ' תחי' כו' אמנם ההיא דפ' לולב וערבה ס"ל לרבינו הטור דמיירי כשלא נשאר עליו טלית קטן ומשו"ה אף שהיה דעתו לחזור וללובשו מיד היה מברך וטעמא ודאי דכיון שלא נשאר עליו אפי' טלית קטן אז ודאי מיקרי היסח הדעת עכ"ל. ואחרי המ"ר מה מאד תמהני עליו דאיך יצאו מפה קדוש דברים כאלו דהרי שם בפ' לולב וערבה לא נזכר שם דין טלית כלל אלא שם הוא לענין סוכה ותפלין ומה שייך הכא היסח הדעת מתפלין ע"י טלית קטן דכתב דאם נשאר עליו טלית קטן לא היה מברך ואיך אפ"ל שרבינו יפרש כזה בפ' לולב וערבה מה שלא הוזכר בש"ס כלל ענין טלית וצ"ע. החותם הנ"ל ס' מ וזאת תשובתי אליו

הן כל יקר ראתה עיני דברים ככתבן ה"מ מחיים בהויות דאביי ורבא במאי דעלה ונסתפק בהא דקי"ל דאסור לתלמיד להורות בפני רבו דאם רבו נתן לו רשות יורה יורה ידין ידין והתלמיד קבע עצמו להוראה זה ש"ר בעיר אחרת ושוב אח"כ חזר בו רבו מהרשות שנתן לו מי אמרי' כיון דמתחי' הרשה אותו וכבר קבע את עצמו א"כ אפי' חזר בו אין בכך כלום א"ד כיון דעתה עכ"פ הדר ביה וקא קפיד ודאי דאין רשאי להורות ככתוב בארש"ו אר"ש רחבה ושאל ממני ליהנות מארצי ארץ ערבה ומפתי פת חרבה למרס בדם אהבה. ואשיבהו בתשו' כי שאלה זאת כדי נסבה וזו היא סיבה כי לא בינת אדם לי ואנה אני בא

אך למען הקים את דברו מרוב אהבה על כן אמרתי להניף את ידי לכתוב אליו בחיבה אולי שדי הנגובה תעשה דשנה ורטובה וה' יפתח בלבי פתח וארובה להאיר בתורה ככל חפצי בה:

ראש על אר"ש אתא ואייתיה בידיה מאי דאמרי' התם בסנהדרין ד"ה ע"ב תנחום בריה דר"א איקלע לחתר דרש להו כו' אמרו לאו ר' מני דמן צור איכא הכא ותניא תלמיד אל יורה אלא אם כן רחוק ממנו ג' פרסאות כנגד מחנה ישראל ופירש רש"י ז"ל כנגד מחנה ישראל דכל מאן דבעי מלתא אזיל לגבי דמשה דכתי' והיה כל מבקש ה' כו' אע"ג דהמחנה ג"פ רבותא דמשה שאני ע"כ וכת"ר כ' ע"ד רש"י ז"ל הללו שהם משוללי ההבנה ומתוך כך השיאו לד"א ואנכי הרואה דברי רש"י ז"ל פשוטים ואין בהם נפתל ועקש והוא דרש"י ז"ל נרגש דבשביל שמצינו במחנה ישראל שהיה ג"פ איך בזה נלמד לתלמיד שאל יורה אלא א"כ רחוק מרבו ג"פ ולזה קאמר דשם מצינו דכל מאן דבעי מלתא אזיל לגבי דמשה דכתי' והיה כל מבקש ה' כו' ומדהוצרכו ללכת אל משה ולא הורו הם לעצמם משמע שהיה אסור להם להורות ואע"ג דהמחנה היה ג"פ ואותם שהיו בקצה המחנה היו מותרים להורות וא"כ אדרבא משם נלמוד דאף ברחוק מרבו ג"פ אסור להורות רבותא דמשה שאני וכלו' דמשו' דמתחי' כשהיה עמהם במחנה היה אסור להם להורות בפניו משו"ה אע"ג דנתרחק נשארו במנהגן הראשון לרבותא דמשה וא"כ שפיר גמרינן מהתם דתוך ג"פ אסור להורות וכמ"ש הפרישה רסי' רמ"ב. ובעיקר פי' שפי' כת"ר בד' רש"י ז"ל לדידי לא ניתן ליאמר כלל חדא דהרשות שנתן להם מש"ר להורות ע"י עצת יתרו לא היה אלא בשנה שניה למ"ת וכמ"ש רש"י ז"ל שם בפ' יתרו ד"ה ויהי ממחרת וז"ל ואין פ' זו כתובה כסדר שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שניה כו' וא"כ יכולים אנו למימר שפיר דמ"ש בפ' כי תשא והיה כל מבקש ה' כו' זה לא היה אלא דוקא ממוצאי יוה"כ עד שנה שניה שבא יתרו אבל משבא יתרו ואמר למשה ואתה תחזה כו' מהיום ההוא ומעלה לא היו הולכים אצל משה אלא לדבר הקשה וכמאמר הכתוב ושפטו את העם בכל עת את הדבר הקשה יביאון אל משה וכל הדבר הקטן ישפוטו הם ועו' דאיך הפה יכולה לדבר ולו' דאף דנתן להם רשות משה רבם אפי"ה מנעו עצמם מלהורות מפני כבודו של משה דהרי זיל קרי בי רב הוא ושפטו את העם בכל עת כו' וכל הדבר הקטון ישפוטו הם הרי בפי' דלא מנעו עצמם ועו' דאעיק' איך אפשר לו' כן בכונת רש"י ז"ל דנרגש דאע"ג דבמחנה היה ג"פ וקי"ל דאם נתן לו רבו רשות מותר להורות רבותא דמשה שאני דאף דנתן להם רשות מש"ר מנעו עצמם כו' שהרי בימים ההם לא היה צריך ליטול רשות מרבם אלא כל שהיה רחוק ג"פ היה מותר להם להורות אף בלא נטילת רשות וזה שצריך

נטילת רשות אף ברחוק ממנו ג"פ אינו אלא מרבי ואילך משום מעשה שהיה כו' באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אא"כ נוטל רשות מרבו אלא ודאי דכונת רש"י כדכתיבנא בנא וזה ברור כביעתא בכותחא. שוב ראיתי להרב זרע אברהם ז"ל בחי' לסנהדרין שפי' כן אלא דברבותא לא פי' כן עי"ש:

והנה שם בסנהד' הק' התוס' בד"ה אלא א"כ דממ"ש התם בפ' הדר דרב המנונא לא הורי בחרתא דארגיז בשני דר"ה לפי שתלמידו היה משמע דאף חוץ מג"פ אסור והכא משמע דחוץ לג"פ יכול להורות וליכא למימר דהכא איירי בת"ח ולכך שרי חוץ לג"פ כמו ר"ח דהתם דהא כיון דממשה גמרי' משמע דבת"ג איירי כו' ותי' דהתם מיירי בלא נטל רשות ע"כ ואלו התם בפ' הדר כתבו להפך וחילקו בין הכא להתם דהכא איירי בת"ח ולכך שרי חוץ לג"פ. ועיין בס' בארות מים בחי' להר"מ פ"ה מה' ת"ת עיש"ב וראיתי להר"ב ראשון לציון דצ"ו ע"ד שהרבה להק' ע"ד התוס' שבפ' הדר דמוקמו הכל בת"ח כיד ה' הטובה עליו ובדצ"ז ע"ד כ' וז"ל ועו"ק לדידהו דמוקמו הברייתא דקתני אא"כ חוץ מג"פ בת"ח הרי הראיה דמייתי ג"פ היה ממשה ומשה רב מובהק היה ע"כ נלע"ד כו' ע"כ. ואהמ"ר כנר' שנעלם ממנו דבריהם ז"ל שבסנהד' והי"ל להק' ממ"ש שם הם עצמם. ועו' יגדל התימה דהוא ז"ל שם סמוך ונר' הביאה להך סוג' דסנהד' פעם ושתים ואיך לא ראה עינא דשפיר חזי דשם כתבו התוס' ז"ל כן בפי' ועו' יש להרגיש עליו דלפי כל הני קו' שהק' ע"ד ז"ל איך לא הק' ג"כ עמ"ש הרב ב"ח יו"ד סי' רמ"ב שהביא דברי התוס' דפ' הדר וכתב ודלא כמ"ש התוס' פ"ק דסנהד' דדחו האי שינויא דליכא למימר דעובדא דתנחום איירי בת"ח דהא כיון דממשה גמרי' משמע דבת"ג איירי דליתא ע"כ דמה יענה לכל הני שכתב הוא ז"ל. עוד חזה הוית לה' הנז' ז"ל שם ע"ב שכ' וז"ל ומ"ש מהרי"ק והוכיח מר"ל דה"ג הוה לר"י ואחר שהיה שוה לר"י מצינו שהיה חולק על ר"י ומורה הפך דעת ר"י הכי איתא בכתובו' כו' ואם תעמוד בשלך לו' דלדעת התוס' נמי נוכל להוכיח דמודים התוס' דר"ל ת"ג הוה לר"י כו' עכ"ז אחר שיונח כן אין להוכיח דההיא דהורה ר"ל ה"ט דלא הוה אפשר בלא"ה והוא דק' אמאי בתר דאתו לקמיה דר"י הדר אתו לקמיה דר"ל אלא הטעם הוא משום דר"י קרוב להם הוה ומעיק' אתו לקמיה כו' והיכא אמרי' דאסור להורות דוקא בדין שיכול הרב לדונו ולהורות אז אין מציאות לתלמיד שיורה מבלעדי רבו אבל כה"ג שרי ולזה הורה ר"ל הגם דת"ג הוה ע"כ ולא זכיתי להבין דבריו דמריהטא דלישניה משמע שחי' זה חילקו הוא ז"ל מעצמו והרואה יראה למוהריק"ו ז"ל שם דקפ"ח ע"ב דכשהוכיח מהא דר"ל ור"י כ' וז"ל והרי לך שר"ל היה חולק על ר"י רבו ואע"ג דהתם בקריביה הוה בהנהו תרי עובדי מ"מ פש פשיטא

שאם לא היה יכול לחלוק עליו שלא היה סותר את דבריו וכ"מ התם בהדייא וכו' עכ"ל הרי לך בהדייא דמוהריק"ו ז"ל ג"כ חי' כן ולא הונח לו משו' דמ"מ משו' דקריביה הוה לא היה יכול לחלוק עליו ולסתור את דבריו ואף אם נאמר דה' ז"ל לא ס"ל כן אלא כיון דהוי הבע"ד קרובים והותר לו לתלמיד להורות יכול ג"כ לחלוק עליו מ"מ הי"ל להביאו משמו ז"ל ולחלוק עליו:

עוד חזי הוית לה' הנז' שם ע"ב שכ' וז"ל. ע"כ נראה דדבריהם ז"ל הכא רחוקים דמלבד דפשי' דאין כח בידינו להמציא מציאות כזה לומר דר"ח ת"ח דר"ה הוה כל שלא נאמר בהדייא בש"ס דמסתמא סתם תלמיד ת"ג ופשוט כו' ע"כ ודבריו ז"ל תמוהים לע"ד דמלבד דנעלם ממנו שכן הק' ע"ד הרשב"א ז"ל סי' קי"ג. עו' בה דאעיק' דבריו ז"ל תמוהים דהא אשכחן בפ' עגלה ערופה דמ"ו ע"ב על ההיא ברייתא דמייתי התם לענין לויה דקתני תלמיד לרב אין לו שיעור ואפי"ה מפרש בגמ' דהיינו תלמיד שאינו גמור ועיין להפ"ח א"ח סי' תע"ב ובס' קול בן לוי ד"ט ע"ג והר"ב יד מלאכי דקמ"ז ע"א ועיין בס' נחמד למראה הנ"מ דקל"ד ע"ד שהק' כן להרשב"א ז"ל ועל הכל צ"ע. וחמותי ראיתי להר"ב מראה הגדול ז"ל בס' יד יאודה דס"ו ע"ג שכ' עמ"ש הרב עליון למעלה כמוהרי"ט דאנון ז"ל דמסוג' דפ' אלו מציאות דל"ג נר' בבירור דהיה ר"ה רבו מובהק מר"ח מדבעי מיניה תלמיד וצרי' לו רבו מאי ואיקפד ר"ה ואמ"ל חסדא חסדא לא צריכנא לך ע"כ. והרואה יראה ולבבו יבין דהוי ת"ג ולא ת"ח ע"כ ע"ז השיב לו ה' ז"ל וז"ל. עו' כתוב בד"ק כו' ולפי ק"ד נר' לו' דהתוס' סברי דההיא דפ' א"מ ל"מ כ"כ דהוה ת"ג דאיכא למימר דמאי דאיקפד ר"ה היינו משו' דר"ה חשב בדעתו דכל עיקר שאלתו על עצמו הוא דקאמ' הכי כו' ומשו"ה איקפד ואמר מר דהוא אינו צריך לו כלל אלא אדרבא הוא צריך לו שהיה ת"ח שלו ומאי דאמ"ל ר"ה בלשון את כו' את"ד ואה"מ נעלם ממנו מ"ש הר"ב ראשון לציון דצ"ו ע"ד שהוכיח במישור מהך סוג' דפ' א"מ דר"ח ת"ג דר"ה הוה עי"ש ותנוח דעתך: והנה על הך תי' שכתבו התוס' דהא דרב המנונא לא הורי בחרתא דארגיז בשני דר"ה אע"ג דהוה רחוק ג"פ משו' דלא נטל רשות מרבו. חזה הוית להר"ב תורת חיים ז"ל בחי' לשם שכ' וז"ל כתבו התוס' כו' וק' דהא טעמא דגזרו דתלמיד אל יורה אלא א"כ נוטל רשות מרבו לאו משום כבוד רבו הוא אלא כדי שיבדקנו רבו אם לשונו פתוח אם לאו והתם משמע בהדייא דהא דלא הורה רב המנונא משו' כבודו דר"ה רביה הוא דעביד הכי כו' כדאיתא התם עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו דמי הגיד לו דטעמא דלא הורה רב המנונא הוא משום כ"ר ומהיכא משמע הכי ומי מעכב על ידינו שלא נאמר דמ"ש התם בשני דר"ה רביה הוא דלא הורה אינו אלא משו' שלא נטל רשות מר"ה והיינו כדי

שיבדקנו אם לשונו פתוח אם לאו והורה בשני דר"ח דת"ח דיליה הוה ובת"ח לא גזרו. עוד חזה הוית לה' הנז' שם וז"ל ואם נטל רשות מרבו כ' הרמז"ל שם דשרי חוץ לג"פ אפי' לקבוע וא"כ צ"ל דר"ה לא נטל רשות מרבו ומיהו ק' דלפי זה הא דגזרו דתלמיד אל יורה אא"כ נוטל רשות מרבו אפי' באקראי בעלמא קאמר דלקבוע קודם ההוא מעשה נמי הוה אסור אלא א"כ נטל רשות מרבו וא"כ אמאי כתב הרמז"ל שם היה בינו ובין רבו י"ב מיל ושאל לו אדם דבר הלכה מותר להשיב משמע אפי' בלא נטל רשות מרבו ואמאי נהי דמשום כ"ר ליכא אפ"ל דצריך ליטול רשות כיון דגזרו דתלמיד אל יורה אא"כ נוטל רשות מרבו לראות אם לשונו פתוח אם לאו ע"כ וגם בזה לא זכיתי להבין דבריו דמהיכא תיתי דלקבוע קודם ההוא מעשה נמי הוה אסור כי היכי דנימא דהא דגזרו דתלמיד אל יורה אא"כ נוטל רשות מרבו הוי אפי' באקראי בעלמא אי ממה שחי' התוס' דההיא דקתני תלמיד אל יורה אא"כ חוץ לג"פ דמשמע חוץ מג"פ שרי איירי בשנטל רשות דמשמע מדבריהם דהיכא שלא נטל רשות מדינא אסור להורות דהא הברייתא מדינא איירי דהא ממשה גמיר תוך ג"פ דאסור וחוץ לג"פ דמשמע דשרי הוא בשנטל רשות זו אינה הוכחה לע"ד דא"ל דכונת הברייתא לדעת התוס' הכי הוי תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אא"כ רחוק ממנו ג"פ דדוקא עד ג"פ אסור מדינא אבל חוץ מג"פ שרי אפי' בלא נטילת רשות ומשו' מעשה שהיה צריך ליטול רשות ומ"ש רבא שלא בפניו דהיינו חוץ מג"פ אסור איירי בלא נטילת רשות ומשו' הך גזרה וכמ"ש הריב"ש ז"ל סי' ער"א בדעת התוס' עי"ש ואף שהרשב"א ז"ל לא ס"ל כן בדעת התוס' אלא דרבא מדינא קאמר וכדבריו הכריחו ה' ב"ח ז"ל דקפ"ב ע"ב והר"ב ברכות מים דע"ה ע"א וכן ס"ל להר"ן ז"ל בחי' בדעת התוס' מ"מ מנ"ל להּ ז"ל דכן ס"ל להרמז"ל דשפיר מצינן למימר דס"ל דהך דרבא היינו משו' הגזרה וכמ"ש הריב"ש ז"ל שם ג"כ בדעת הרמז"ל ואי מהא דרב המנונא לא הוה הורה משו' שלא נטל רשות מר"ה רבו. גם זו אינה הוכחה כלל לע"ד דבודאי הוה אחר הגזרה שהרי הגזרה היתה בימי רבי ואלו ר"ה לא היה אלא בדור שני מהאמוראים וכמ"ש הגאון רבי' המאירי בפתיחתו לס' בתי אבות עי"ש וא"א לו' דהא ר"ה הוא הראשון שמת בחיי רבי שהרי אמרי' שם בעירובין דר"ח היה תלמידו ואלו ר"ח היה אחר ר"ה הב' אלא ודאי מוכרח דהאי ר"ה דאמרי' שהיה רבו של רב המנונא הוא ר"ה הב' וא"כ שפיר מצינן למימר דהא דלא הוה הורה רב המנונא בשני דר"ה רביה הוה משום שלא נטל רשות והיינו משו' שיבדקנו אם לשונו פתוח אם לאו ומשו' אותה גזרה דוקא וא"כ מוכרח לומר דס"ל להרמז"ל דלא גזרו אלא לקבוע אבל באקראי בעלמא מותר להורות בלא רשות חוץ מג"פ ואי משום מ"ש התם במעשה שהיה כו' אמרו לו

תלמיד א' בא לכאן והורה לנו כו' דמשמע דהוה אקראי זה אינו אלא ר"ל דתלמיד א' בא לכאן וקבע עצמו להוראה ובכלל הוראותיו הורה לנו כו'. וכן ראיתי להריב"ש ז"ל שם שכתב כן ועיין ג"כ לה' ראשון לציון דצ"ח סע"א ומשו"ה גזרו באותה שעה תלמיד אל יורה אא"כ נוטל רשות מרבו והיינו לקבוע וכמעשה שהיה. וא"כ שפיר פסק הרמז"ל דכשהיה חוץ מג"פ ושאל לו אדם דבר הלכה באקראי מותר להשיב והיינו אפי' בלא רשות והכי דייק ג"כ לישנא דגזרה תלמיד אל יורה אלא א"כ נוטל רשות מרבו ולא קאמרי אל יורה הלכה וכמ"ש אח"כ תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו כו' משום דהלכה באקראי משמע וכמ"ש איהו גופיה ה' ז"ל שם וזו היא שק' על ה' ז"ל דכיון דאיהו גופיה הוכיח עמ"ש תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו כו' דמלישנא דאל יורה הלכה משמע אפי' הלכה אחת למה זה לא דייק ג"כ במ"ש תלמיד אל יורה אא"כ נוטל רשות ערבו דלקבוע קאמר אלא אדרבא הוכיח להפך באופן שדברי ה' ז"ל בזה תמוהים אצלי וצ"ע:

עוד חזי הוית לה' הנז' ז"ל שם שכ' עמ"ש בב"י ביו"ד סי' רמ"ב דתנחום בריה דר"א אקראי בעלמא הוה דמאי אצטריך לפ' הכי דלמא נטל רשות מרבו הוה ולכך הוה שרי להורות חוץ מג"פ ע"כ. וכן בק' אנא חזיתיה להריב"ש ז"ל שם שכ' כמ"ש בב"י והנה בתחי' עלה ע"ד להוכיח כמ"ש בב"י ממה שהשיב להו לאו אדעתאי וא"א דכבר נטל רשות מיניה איך לא הוה אדעתיה שו"ר דזו אינה הוכחה כלל דלא רחוקה היא לומר דהיום נטל רשות ולמחר בעת הדרוש לא ע"ד מרבו ולא נתן לבו עליו ועו' דאפשר לו' דלא נטל רשו' אלא בצור דהוה אתריה דרביה וכשאיקלע לחתר ודרש להו לא היה יודע שרבו היה שם וכשאמרו לו שהיה שם אמר להו לאו אדעתאי וכלו' לא הייתי יודע שהיה כאן לפי שאין כאן מקומו כי מן הבאר את זה תמהני עמ"ש הרב ברכות מים דע"ד ע"ד במאי דשקיל וטרי ע"ד התוס' שבפ' הדר וז"ל. אמנם אי קשייא להו ק' מעובדא דר' תנחום דמוכח שם בש"ס שהורה בלא נטילת רשות מדתי' לאו אדעתיה ע"כ ואהמ"ר לע"ד זו אינה הוכחה כלל וכדכתיבנא. וא"כ נפל היסוד במה שרצה לתרץ בזה קו' הרשב"א ז"ל סי' קי"א ע"ד התוס' וגם מה שרצה להשוות דברי התוס' שבכאן עם מ"ש התם בסנהד' ד"ה ד"ה אא"כ עי"ש. וכן ראיתי להרמ"א ז"ל שם בסנהד' שכ' וז"ל ואבע"א תנחום רשותא הוה נקיט מרביה ואפי"ה במקום רבו לא ע"כ. ונראה לע"ד להוכיח דמ"ש ה' ז"ל דכבר נטל רשות מרבו דהנה רש"י ז"ל בשבת דצ"ה כ' משם רבותיו דפי' לאו אדעתאי דהתם הוי לא ס"ל וא"כ יכולים אנו לומר ג"כ בתשו' תנחום שהשיב לאו אדעתאי דר"ל ג"כ לא ס"ל וזה אינו אלא במונח שכבר נטל רשות וכמ"ש ה' ז"ל והיינו שרצה לתרץ דכיון שכבר נטלתי רשות מותר להורות אפי' בפ"ר וכמו שכן ס"ל להר"ן בחי' והרשב"א והראב"ד והריב"ש

ז"ל דבנטילת רשות סגי לדון בפניו וכמ"ש הר"ב ש"ך ז"ל שם סי' רמ"ב ס"ק ד' כנ"ל. עוד ראיתי כתוב למר עמ"ש הר"מ פ"ה מה' ת"ת ה"ב איזהו חולק על רבו כו' שדבריו קשים מדיוקא אדיוקא ושכל רבני האחרונים נצבו כמו נד בד' הר"מ הללו ומכללם ה' בן ידיד ז"ל כו' אנא דאמרי עירוב פרשיות קא חזינא הכא וה' בן ידיד ז"ל לא נגע ולא פגע בזאת הקו' וקו' ה' ז"ל אינו אלא עמ"ש מרן ז"ל להשגת הרמ"ך דמ"ש רבי' שאסור לקבוע לו מדרש ה"ד בשקובע עצמו להורות ע"ז הוא שהק' ה' ז"ל דא"כ מה זה שחזר רבי' ואמר ואסור לאדם להורות בפ"ר וכו' דמשמע דמלתא אחריתי קאמר וכלומר דהי"לל ובפ"ר אסור לעולם ופשוט דהיינו להורות דבהא קיימינן ולישב זה כתב דכונת רבי' לומר בתחי' כלל הדין שחולק על רבו הוא שקובע מדרש להורות שלא ברשות והדר קא מפרש וכו'. גם מה שכתב דכל רבני האחרונים עמדו בזאת הקו' אנכי הדיוט לא מצאתי ולא ראיתי לשום א' מהם דנרגש מזה. ואף גם זאת דאעיקרא לא חזינא שום סתירה בד' הרמז"ל דמ"ש איזהו חולק על רבו זה שקובע לו מדרש וכו' ומלמד שלא ברשות רבו דמשמע הא אם יתן לו רבו רשות יכול לקבוע אפי' בעיר שרבו שם מיירי בשקבע עצמו לדרוש דוקא. ומ"ש אח"כ ואסור לאדם להורות בפ"ר לעולם דמשמע אפי' בנטילת רשות היינו להורות. ואף שכ' הכ"מ שם שפי' כל הקובע לו מדרש היינו דוקא כשקובע עצמו להורות כבר חזר בו ה' ז"ל בב"י ר"ס רמ"ב וכתב דאין מקום לתמיהת הרמ"ך ז"ל שמבואר בדברי הר"מ שהוא סו' שזהו חולק על רבו עי"ש ועיין להב"ח ז"ל שם. ומה שהק' עמ"ש ה' בן ידיד ז"ל ושוב קאמר דשל"ב חוץ לג"פ במקרה שרי אבל לקבוע עצמו להוראה דהיינו סתם הוראה בלא קביעות מדרש אסור עד שיטול רשות ע"כ. דלא ידע מאי קאמר דהרמז"ל פסק להדייא אבל לקבוע עצמו להוראה כו' אסור אא"כ נטל רשות מרבו. עמו הסליחה לא דקדק יפה בד' ה' ז"ל דכוונתו לו' דאף דקובע עצמו אינו אלא להוראה דוקא אבל אינו קובע מדרש אפי"ה קאמר הרמז"ל שאסור עד ש שיטול רשות וכונתו לומר דהרמז"ל קמ"ל דלא ס"ד דמ"ש איזהו חולק על רבו זה שקובע לו מדרש שלא ברשות אף של"ב אינו אלא דוקא בקובע מדרש להורות דהוי חולק על שררתו ש"ר אבל אם קבע עצמו להורות בלא קביעות מדרש אפשר דמותר של"ב אף שלא ברשות. לכן כ' דאף לקבוע עצמו להוראה דוקא כל שהוא בקביעות אף של"ב צריך ליטול רשות: אלא אי קשיא הא קשייא על ה' ז"ל דאיך עשה עיקר דברי הכ"מ ונדחק עצמו כ"כ לישב דבריו מאחר דכבר חזר בו בב"י וכמ"ש. ועיין לה' ראשון לציון ד"כו ע"ד עי"ש. ע"ק על ה' ז"ל במ"ש בכונת הרמז"ל והדר קא מפרש דאסור להורות בפניו לעולם אפי' נטל רשות והרי הוא ח"מ כו' ומבן ריסי עיניו נר' דס"ל בעד הרמז"ל דכל שהוא תוך ג"פ ח"מ

אפי' בנטילת רשות. ואהמ"ר זה אינו דאינו ח"מ אלא בשלא נטל רשות אבל כשנטל רשות אינו אלא איסו' בעלמא. וכונת ד' רבי' כך הוא ואסור לאדם להורות בפ"ר לעולם וכלו' אף ברשות וכל המורה בפ"ר שלא ברשות ח"מ וכ"כ להדייא הר"ב ב"ח בפירוש ד' הטור שהם ד' הרמז"ל עי"ש. וכן כתבו התוס' להדי'א שם בסנהד' בפסקי תוס' וז"ל. מי שלא נטל רשות מרבו תוך ג"פ אסור וח"מ ע"כ. וגם הנמקי בפי' ד' הרי"ף כ' וז"ל. ואם הורה בפניו בלא רשות ח"מ כו' ע"כ. ובודאי דגם הרמז"ל ס"ל כן דאפושי פלוגתא לא מפשינן ועו' דלא חזינא לשום א' מהפוסקי' האחרונים שחי' בזה בין התוס' והנימוקי מקו ז"ל להר"מ. אלא ודאי דשוים הם בזה וזה ברור לע"ד. ולא עו' אלא דהריב"ש ז"ל שם כ' בכונת הרמז"ל והביאו ג"כ ה' לחם רב סי' ע"ג דאף שלא ברשות כל שאינו בפניו ממש אינו ח"מ ועי"ש להר"ב לח"ר ז"ל שהוכיח במישור דהכי ס"ל להרמז"ל. אשר מזה אני תמ"ה על ה' לח"ר ז"ל דלמה זה לא הק' על הכ"מ דס"ל בעד הרמז"ל דתוך ג"פ חשיב בפניו וח"מ דלפי מה שהוכיח הוא ז"ל לא ס"ל להרמז"ל כן. איך שיהיה. עו' ראיתי לה' הנז' ז"ל שם שהביא קו' הלח"מ על מרן והליץ בעד מרן ז"ל ושו"ר שכ"כ בס' קול ן' לוי ע"כ. ועיין בס' מעשה רוקח פ"ה מה' ת"ת שהביא דברי ה' קולוי לוי ז"ל ודחאם בשתי ידיו ועשה עיקר דברי הלח"מ ז"ל עיש"ב:

וראיתי להרב הגדול כמוהר"י נאבארו ז"ל בס' פ"מ ח"א דכ"ב ע"א שהביא משם הר"ב סם חיי בדרשו' ס' משפטים שתי' הך קו' הלח"מ וז"ל. נר' לע"ד דלק"מ דהנה ראה ראיתי להתוס' שכתבו בפ"ק דסנהד' שתי' הב' סוג' בא"א דברייתא דסנהד' איירי בנטל רשות מרבו וההיא דפ' הדר איירי בלא נטל רשות מרבו ותי' זה ס"ל להרמז"ל כו' והשתא לק"מ על הר"מ וכו' עי"ש. והק' עליו היז"ל דמאי אהני לן מה שסובר הנ"מ ג"כ תי' התוספות דבנטל רשות שרי חוץ מג"פ מאחר דהא מיהא סו' בלא נטל רשות דשרי במקרה א"כ הדרא קו' הלח"מ לדוכתא כו'. ואנכי הדיוט לא ידעתי אמאי לא הק' דמוהריק"ו שו' ק"ע דק"צ ע"א כ' להדייא ע"ד הרמז"ל וז"ל. ולא ס"ל האי תי' דמתרצי תוס' דהתם בלא רשות אלא ס"ל דהא דמשמע דאפי' שיש מובהק מותר להורות חוץ מג"פ היינו דוקא בדבר שנקרה מקרה כו' ע"כ. וכנר' דמשניהם נעלם דברי מוהריק"ו ז"ל הללו וצי. והנה קו' זאת שהק' הלח"מ ז"ל הן ל"ו הובאה ג"כ בס' לח"ר שם והניחה בצ"ע עי"ש:

ותבט עיני בס' נחמד למראה הנ"מ דקל"ד ע"ג שהביא דבריו ז"ל אשר בס' לח"מ וכ' דל"ק מאי דלא אמרו בגמ' וליט' דהא כתבו התי' בפ' א"ד דבכמה מקומות מצי למימר וליטעמיך ולא קאמר כו'. ועמו הסליחה נעלם ממנו דבריו ז"ל שבלח"מ פ"ה מה' ת"ת שכ' וי"ל דהוה מצי למימר וליטעמיך כמו שתי' התוס' בכמה מקומות ע"כ. עו' חזינא

לה' הנז' נר"ו שם שהביא מ"ש הרי"ף ז"ל באגדתיה בפ' הדר עמ"ש בגמ' ר"ה רמי כתיב בלבי צפנתי אמרתך וכתי' בשרתי צדק בקהל רב כו' וז"ל. וק' דלמא בשרתי צדק הוא לדרוש בד"ת שאין בהם הוראות ובלבי צפנתי אמרתך הוא בדבר הוראה ושמא לא יצדק כו' וע"ז כ' הרב נר"ו וז"ל. מבואר יוצא דקי"ל דיוכל תלמיד לדרוש ברבים לפ"ר וכ"פ מרן הכ"מ בפ"ה מה' ת"ת ה"ב דמ"ש הר"מ שאסור לו לקבוע מדרש כו' ה"ד בשקובע עצמו להורות הוראות כו' עי"ש. ועיין לה' לח"ר בתשו' סי' ע"ג שהעלה דפשיטא ופשיטא שאין לו רשות לתלמיד להורות או לדרוש במקומו עי"ש וק"ק איך לא זכר שר דברי הרי"ף ז"ל דכתיבנא עכ"ל. ואה"מ לא ידענא מאי קאמר. חדא דאפשר לו' בפשיטו' דהרי"ף ז"ל לא קאמר דמותר לדרוש אלא דרך עראי בעלמא אבל לקבוע עצמו להוראה אה"ן דס"ל דאסור. ואלו נדון ה' לח"ר ז"ל הוא דהתלמיד קבע עצמו לדרוש בכל חדש ג' שבתות. ועוד דלפי הנר' הוא שה' נר"ו לא נתן עיניו תוך התשו' אלא דוקא בסיום דבריו ז"ל ואין ספק דאלו היה רואה מ"ש בתוך התשו' לא היה מק' כלל. שהרי הרואה יראה שם דבתחי' עלה ע"ד דעת עליון לאסור לתלמיד ההוא לדרוש ממ"ש הרמז"ל איזהו חולק על רבו כל שקובע לו מדרש וכו' ושוב כתב אלא שראיתי להב"י שכ' בכ"מ דהרמז"ל לא כתב הא דקובע לו מדרש אלא דוקא בקובע עצמו להוראה וא"כ בנ"ד דאינו קובע להוראה הטענה עומדת במקומה דיכול לדרוש כו' אבל אחר העיון נר' פשוט דאין לו רשות לתלמיד להורות בפניו אפי' שלא למד רוב חכמתו הימנו דכל אלו הדברים לא נאמרו בגמ' אלא כשאינו אתריה דרבו אבל כשהוא אתריה דרבו אפי' גדול הימנו או שוה לו אינו יכול לדרוש במקומו כ"ש תלמיד וכו' וכ"ת הא מלתא דאין להורות במקום אחר אפי' שהוא גדול כמותו אינו אלא אורח ארעא ולאו דינא וכו' אין זה כלום דכבר נר' בגמ' פ"ק דשבת גבי ההוא תלמידא דהורה בחרתא דארגיז כר"ש דהוה אתריה דרב ואעפ"י שהורה כהלכה שמתיה ר"ה אע"ג דגם שם ליכא אלא דלאו אורח ארעא וכיון שמנדין אותו על כך ודאי דלא שבקי' ליה למעבד הכי כ"ש וק"ו בנ"ד דקבלו להחכם הש' הנז' כל הקהלו' והקהל הזה בכללם בשבועה ואלה דפשיטא ופשיטא שאין לו רשות לתלמיד להורות או לדרוש במקומו. את"ד ז"ל. הנה מבואר דגם ה' ז"ל זכר עשה למ"ש הכ"מ ומשו"ה היה נר' לו להתיר לתלמיד ההוא אלא דשוב חזר בו משום אתריה דרבו ולאו משום דהיה תלמידו אלא אפי' גדול ממנו אינו יכול לדרוש במקומו ונוסף גם הוא שקבלוהו לרבו בשבועת האלה ומשו"ה עלה בהסכמ"ה דאין לו רשות לתלמיד ההוא להורות או לדרוש במקומו. ועוד שהרי על הראשונים אנו מצטערים דאעיק' איך עלה ע"ד ה' ז"ל להתיר לתלמיד לדרוש בפ"ר ממ"ש הכ"מ דהר"מ לא כ' הא דקובע מדרש

אלא דוקא בקובע עצמו להורות מאחר שכבר חזר בו בב"י וכתב שסו' הרמז"ל שזהו פי' חולק על רבו וכמ"ש: עוד תמיהא לי מלתא טובא על גדול שכמותו דהק' לה' לח"ר דלא זכר מהרי"ף באגדתיה. ולפי הנכ' הוא דהבין דהאי הרי"ף הוא הרי"ף בעל ההלכות דאל"כ איך נכנס בסוג קושיא על ה' לח"ר דלא זכר ש"ר מדברי הרי"ף הנז' דהא הרי"ף באגדתיה לפי הנשמע מהרב שם הגדולים הוא היה אחר זמן ה' לח"ר דור אחד ואף אתמ"ל שהיה בדור א' לא יצאו המאורות אלא אחר זמן וע"כ לו' דהבין דהוא הרי"ף בעל ההלכות וא"כ הוא אינו אלא מן המתמיהין דהרי"ף באגדתיה ידוע דהוא הגאון מהר"י פינטו באופן דבכל פינות שאתה פונה דבריו לא יכולתי להלמן וצ"ע ואחת שאלתי מאת מר שידרוש אל ה' הנז' נר"ו פה אל פה ידבר בו במר'אה שיביננו דבריו הקדושים ולח"ר יחשב. עוד ראתה עיני לה' הנז' נר"ו שם ע"א שנתן טעם כעיקר עמ"ש התם בפ' הדר אמר ר"י כל המורה הלכה בפ"ר ראוי להכישו נחש דאיך הוי מכ"מ. וההוא אמר דזה התלמיד שהורה ההלכה בפ"ר הוי פורץ גדר דעובר ע"ד חכמים שגדרו דאין התלמיד יכול להורות ההלכה בפ"ר לכך מכ"מ ראוי הוא שימות בנשיכת נחש וכדכתיב ופגי"ן ע"כ. ואה"מ שותיה דמר לא ידענא דהרי הא דאין התלמיד יכול להורות בפ"ר אינו גדר שגדרו חכמים אלא הויא איסורא דאורייתא דהא ממשה גמרי' וכמ"ש להדייא הר"ן ז"ל בחי' לסנהד' עי"ש וכ"כ מוהרשד"ם ז"ל ח"מ סי' א' וז"ל. הרי למדנו כמה חי' יש בין זמן התלמוד לזמנינו דהשתא ומה תלמיד לפני רבו דאית ביה איסו' תורה וח"מ כמו שלמדו ממשה רבינו ע"ה עכ"ז כו' ע"כ. וא"כ איך יכון בזה נשיכת נחש כיון שאינו פורץ גדר אלא אדרבא עובר איסורא דאורי' ועיין בס' בירך יצחק פ' שמיני שנתן טעם לשבח עי"ש: עוד כתוב בד"ק עמ"ש המבי"ט ז"ל ח"א סי' ר"פ וכ"כ מוהריק"ו דס"ל למוהר"ם ז"ל דאע"ג דתלמיד נטל רשות מרבו אינו רשאי להורות במקום רבו תוך ג"פ אפי' ת"ח וכן הביא סמ"ג במצו' י"ג וכ"ן מד' הרמז"ל פ"ך ע"כ דאיך השוה דעת הרמז"ל דאפי' בתלמיד חבר אסור תוך ג"פ ואפי' נטל רשות דמד' הרמז"ל בה' ת"ת משמע דלא ס"ל הכי את"ד. ונעלם מעיני דמר שכן כתב הר"ב כנה"ג סי' רמ"ב הגהת ב"י או' ג' וז"ל. וכ"כ מוהרי"ק בשו' קע"ג כו' נ"ב ואפי' ת"ח וכן הביא סמ"ג מצו' י"ג וכ"ן מד' הרמז"ל פ"ך. מהר"ם מטראני ח"א סי' ר"פ אמר המאסף עיין מ"ש הר"ב המחבר למעלה בסמוך (וצ"ל לקמן בסמוך] בשם הרמז"ל ובמה שאכתוב שאינו מסכים לד' הר"מ מטראני ז"ל עכ"ל, ואהמ"ר לע"ד נר' דאין כונת המבי"ט ז"ל להשוות דעת הסמ"ג והר"מ ז"ל למהר"ם דאף בת"ח אסור תוך ג"פ אפי' בנטי' רשות. אלא כונתו ז"ל עמ"ש לעיל מזה וז"ל. ותרתי בעינן לתלמיד נטילת רשות וחוץ לג"פ כו' וע"ז הוא שכתב וכ"כ מהרי"ק דס"ל למהר"ם ז"ל דאע"ג דנטל רשו'

מרבו אינו רשאי להורות תוך ג"פ וכן הביא סמ"ג וכ"ן מד' הר"מ וכו'. אלא דכיון שכבר הביא ס' מהר"ם ז"ל כתב ג"כ דס"ל למהר"ם אף בת"ח. וראיה לזה שהרי הסמ"ג ג"כ לא הזכיר ת"ח בדבריו כלל שכ' וז"ל. ובפ"ק דסנהד' תניא אין תלמיד מורה הלכה בפ"ר אא"כ רחוק ממנו ג"פ ופי' ר"י אפי' נטל רשות מרבו דאי בלא נטל רשו' אפי' חוץ לג"פ נמי אסור עכ"ל. הרי מבואר דהסמ"ג ז"ל לא הזכיר ת"ח כלל אלא ודאי מוכרח דכונת המבי"ט ז"ל כדכתיבנא. וזו היא שק' על ה' ז"ל דכיון דלדעתו מה שהשוה המבי"ט ז"ל להסמ"ג והר"מ עם ס' מהר"ם ז"ל מיירי ג"כ לת"ח למה זה לא הק' ג"כ דבד' הסמ"ג ז"ל לא הוזכר ת"ח כלל וכדכתיבנא וצ"ע:

וראיתי להר"ן ז"ל בחי' לסנהד' שכ' וז"ל. והתוס' ז"ל תופסים דרך אחרת ופירשו בפניו ח"מ והוא תוך ג"פ שלא בפניו חוץ לג"פ אסור מדאורייתא ולדבריהם ז"ל ק' א"כ למאי אצטריכו לגזור הכא תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשו' מרבו דהא בלא הך גזרה איכא איסורא דאורייתא והוצרכו להעמיד גזרה זו בת"ח שבתוך ג"פ איכא איסורא וחוץ לג"פ מותר ומכח גזרה זו נאסר אפי' חוץ לג"פ אא"כ נטל רשות עכ"ל. בתוס' שלנו לא חזינא שכתבו כן דהגזרה שגזרו אינו אלא לת"ח ואפשר דאיזה תוס' הי"ל להר"ר ז"ל שכתוב כן בפי'. או אפשר דאין כונת הר"ן לו' שכן כתבו בפי' אלא דמוכרחים אנו לומר כן בכונתם. אלא דאעיקרא אנכי הדיוט לא זכיתי להבין איך אפשר לו' כן דהגזרה הן היתה על ת"ח דאף חוץ מג"פ אסור לו להורות אא"כ נטל רשו' מרבו. דהא אמרי' בפ' הדר שם דרבינא סר סכינא בבבל ואמ"ל רב אשי מ"ט עבד מר הכי כו' אמ"ל אנא תלמיד חבר דמר אנא וכתבו התוס' ז"ל שם דרבינא היה רחוק הרבה מר"א ומשו' דת"ח הוה משו"ה חוץ לג"פ שרי עי"ש ופשוט דבלא רשו' הוה מדאמר ליה ר"א מ"ט עביד מר הכי ואין לומר דהך מעשה דרבינא קודם הגזרה הוה דהוא סוף האמוראים הוה ואלו הגזרה היתה בימי רבי וכעת צ"ע. ולעיק' דברי התוס' ז"ל שקשה דא"כ למאי אצטריכו לגזור תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו עיין בס' ברכות מים שם ישוב לזה:

עוד כתוב בד"ק על האי טעמא דאמור רבנן בכתובו' דאסור להורות במקום רבו אף ברשות משום דלא מסתייעא מלתא דהא מצינו בחולדה הנביאה דמשו' דלא הוה קפיד עלה ירמיה איסתייעא לה מלתא. ואך חילק בין נבואה לדין וגם תמה על ה' חיד"א ז"ל בס' כסא רחמים וה' מ"מ בעל פ"מ דאיך לא חשו להביא ד' התוס' בכתובו'. והנה מלבד דעין לא ראתה בס' מראית העין לה' ז"ל בחי' לכתובו' שחי' כן וכתב דזהו כונת מ"ש בהגהות אשירי וקצת גמגום יש וכמ"ש כת"ר בשינוי קצת. אלא דגם תמיהתו איני מכיר דלמה להם להביא דברי התוס' הללו דהם לא קיימי אלא בעדיפא מינה בעיקר הדין

דהמורה הלכה במקו' רבו ח"מ וכ' בהגה"א דיכולין להורות במקום דידוע דלא קפיד רבו והיינו אף בלא רשות ולזה חי' כל אחד לדרכו פנו ואלו הך טעמא דלא מסתייעא מלתא היינו דאף בנטילת רשות לא מסתייעא מלתא להורות במקום רבו ובהא לא קיימי הכא: וראיתי בס' מראה הגדול ח"ב דמ"ה ע"ד שהביא דברי הגה"א הללו וכתב בפשיטו' בכונת וקצת גמגום יש וז"ל. ומ"ש וקצת יש לגמגם היינו על מה שרצה ללמוד מההיא דהתם דהה"ן לרחוק במקום דידוע דלא קפיד רבו ע"ז הוא שכתב וקצת וכו' אבל בקרוב מפשט פשיטא ליה מההיא דהתם דיכול להורות בפ"ר משו' דסתם קרוב אינו מקפיד וזה פשוט. ולע"ד דבריו נפלאו ממני ולא ידעתי מה יענה ה' ז"ל ביום שידובר בו ההיא ברייתא דפ' הדר דקתני בהדייא לא מתו בני אהרן אלא על שהורו הלכה בפני משה רבם דמוכח להדייא דאף בקרוב איתא להאי דינא וצא"ת ע"כ. ואהמ"ר לע"ד לק"מ דמי הכריחנו לפ' כן ולא נפרש דכונתו ז"ל במ"ש וקצת גמגום יש לח' בין נבואה להוראה וכמ"ש ה' חיד"א ז"ל בס' פת"ע דנ"ב ע"ד עי"ש והגם דבס' ראש דוד פ' פנחס הביא משם בנו כמ"ש ה' ז"ל כבר כת' שם בפת"ע בסו' דבריו ועמ"ש בס' ראש דוד פ' פנחס ע"כ וכלו' דבהא שכתבנו בכונת ויש לגמגם חלף הלך מ"ש בנו דס"ל להגה"א דאם לא מקפיד רבו שרי להורות:

עוד כתוב בד"ק עמ"ש ה' מלך שלם ז"ל דלמה מתו בני אהרן בשביל שהורו הלכה בודאי משה לא היה מקפיד עליהם וכו' וכמו שלא הקפיד ירמיה על חולדה ע"כ. וע"ז כ' כת"ר נר"ו וז"ל קו' ליתא דשאני חולדה דלא קפיד עלה ירמיה משום דהיה בנבואה וליכא מורה הלכה כמ"ש ומסתייעא מלתא וכמ"ש ה' מוהרח"א ז"ל בס' כסא רחמים ומ"מ בס' פ"מ דבנבואה ליכא מורה הלכה ומשו"ה כיון דלא הקפיד לא נענשה וכו' ע"כ. ושותיה דמר לא ידענא דאחז החבל בב' ראשין דמ"מ אם בא לחלק בין נבואה לדין דבנבואה די בשאינו מקפיד א"כ איך תלי טעמא בדליכא מורה הלכה וכ' דשאני חולדה דלא קפיד כו' וליכא מורה הלכה שהרי אף דנימא דבנבואה איכא מורה הלכה אפי"ה טעמא רבה איכא לח' בין נבואה לדין ולומר דבנבואה די בשאינו נו מקפיד וכמ"ש ה' פת"ע שם. ואם בא לחלק ולו' דבנבואה ליכא מורה הלכה א"כ למה תלי טעמא ג"כ בדלא קפיד דאי אעיקרא ליכא משו' מורה הלכה אף דקפיד לית לן בה. גם מה שהשוה לה' חיד"א ז"ל בס' כסא רחמים עם מ"מ ה' פ"מ דשניהם כאחד ס"ל דבנבואה ליכא משום מורה הלכה. איברא דה' פ"מ ז"ל כתב כן אבל בס' כסא רחמים לא חזינא כי האי סימנא אלא אדרבא מדבריו ז"ל משמע דס"ל כל בתר איפכא שהרי כ' וז"ל ומוכרח לח' בין נבואה וכו'. ואם אמרו בחולדה דקרובת ירמיה היא ולא מקפיד עלה שאני התם דהוא לענין נבואה אבל

ללמוד משם למורה הלכה ליכא למגמר מינה ע"כ. הרי מבואר דה' ז"ל לא קאמר אלא דהפרש יש בין נבואה ובין מורה הלכה דבנבואה די בשאינו מקפיד לא כן במורה הלכה. אבל דבנבואה ליכא משו' מורה הלכה בזה לא כתב ה' ז"ל כלל. וגם ממ"ש עו' שם אח"כ בד"ה ומיהו כו' מבואר דס"ל דגם בנבואה איכא משום מורה הלכה עי"ש

עוד כתוב בד"ק במה שהק' על ה' מלך שלם ז"ל והיותר תימה עליו במה שפסק ותני דאם רבו מחיל ליה דשרי להורות דנר' דנעלם מעיני דמר ד' התוס' בכתובו' כו' וגם הגה"א כתב וקצת גמגום יש. ע"כ. והנה למה שהק' מהתוס' דכתובו' האמת אתו אלא דעכ"פ גם מעיני דמר נעלם דה' ז"ל גופיה ד' י"ט ע"ג זכר עשה להך סוג' דכתובו' ודברי התוס' הנז' והק' מהתם על נדב ואביהוא ושמואל איך הורו הלכה עי"ש וא"כ הי"ל להק' לה' ז"ל מיניה וביה דאיך כאן מפשט פשיטא ליה דאם רבו מחיל ליה דשרי להורות ולא איכפת ליה משו' ההיא דכתובו' דלא מסתייעא מלתא. אבל מהגה"א לק"מ ואדרבא נעלם מעיני דמר דה' ז"ל שם דכ"ב ע"א הביא דברי הגה"א הללו ולא חש לסיום דבריו. אלא דגם זה ק' דאיך לא חש לסיום דבריו והק' לרש"י ז"ל אחר שנוכל לו' שפיר דכונת הגה"א ז"ל לחלק בין נבואה לדין וכמ"ש ה' חיד"א ז"ל שם בס' פ"ע:

עוד כתוב בד"ק עמ"ש מוהרח"א ז"ל בס' עץ החיים בכונת הכתוב המקנא אתה לי או משה מת או מורין הלכה מה יעשו כי יתן ה' את רוחו עליהם ואין יכולים לכבוש נבואתם ע"כ. דבס' גולל אור כתב דאלדד ומדד נענשו על מה שפירשו את נבואתם ואיך כתב דלא היו יכולים לכבוש את נבואתם. ולדידי לק"מ דמוהרח"א ז"ל לא קאי אלא לפשטן של דברים דהא לא חזינן דנענשו ומה לנו עם מ"ש הרמ"ע ז"ל בס' גולל אור דהנהו תרי אלמי היו גלגול אלדד ומידד ונענשו בשביל כך דההוא אינו אלא לפי סודן של דברי' הנסתרות לה' והנגלות לנו. עוד כתוב בד"ק בעיקר הספק דבנ"ד מותר לו להורות דאי משו' דלא מסתייעא מלתא לית לן בה כיון שהוא חוץ לג"פ וגם טעם אפקרותא ליכא בנ"ד כיון דאינו בפניו ונתן לו רשות מעיק' ובכה"ג כתבו הרשב"א ח"א סי' קו"א והראב"ד והריב"ש ז"ל סי' ער"א דאפי' ברבו מובהק כיון דהוי רחוק י"ג מילין ונטל רשו' ממנו מותר לו להורות ע"כ. ואנכי הרואה דדברים אלו פלטתן הקולמוס שלא מדעת בעלים דהרי בפי' כתב הריב"ש ז"ל שם וז"ל. אבל תוך ג"פ אסור לו להורות משו' כבודו בלתי רשו' ממנו אע"פי שכבר קבל מן הרב האחד וזו דעת הראב"ד והרשב"א ז"ל. ע"כ. הרי לך בהדייא דס"ל דאף תוך ג"פ מותר לו להורות ברשו' ואינו צריך שיהיה חוץ מג"פ וכן כ' בהדייא הר"ב ש"ך יו"ד סי' רמ"ב סק"ד הבאתי דבריו לעיל וז"ל. ואפי' נטילת כו' ודעת הראב"ד והרשב"א בתשו' סי' קי"א והריב"ש ז"ל סי' ער"א דנטי' רשו' מהני אפי' תוך ג"פ עכ"ל.

וא"כ איך כתב כת"ר דס"ל דאפי' ברבו מובהק כיון דהוי רחוק י"ג מילין ונטל רשו' מותר לו להורות. דהא כיון שכבר נטל רשו' ס"ל דמותר אפי' תוך נ"פ וכמ"ש. וזה שכתב כת"ר אינו אלא לדעת התוס' ומוהרי"קו ואגודה וסמ"ק והביאו מור"ם ז"ל במפה סי' רמ"ב ס"ד דס"ל דאפי' נטילת רשו' לא מהני ברבו מובהק תוך ג"פ ולהם אתייא שפיר מ"ש כת"ר דבנ"ד שהוא חוץ מג"פ כו' מודו דמותר לו להורות:

עוד כתוב בד"ק וז"ל. וטעמם הוי כיון דאעיק' מה שגזרו תלמיד אל יורה כו' הוא משו' מעשה שהיה כו'. וא"כ כיון שרבו נותן לו רשו' בודאי בעינו ראה שלשונו פתוח ולא יבואו לטעות בהוראתו ע"כ. גם בזה דבריו באו שלא בדקדוק דהא כיון דהוי חוץ מג"פ דליכא משום חציפותא וגם כבר נטל רשות פשיטא ופשיטא שמותר גמור להורות ובזה כ"ע מודו ומה טעם צריך עו' לזה דמה לו לעשות עוד. ומלישנא שכתב כת"ר וטעמם הוי כו' משמע דיש מחלוק' בדבר והוצרך לומר טעמא דהמתירין ולא היא דבזה כ"ע מודו וכדכתיבנא. וטעם זה לא צריך אלא להההיא דאם נתן לו אחד מרבותיו רשו' דיכול להורות אע"פי שיש לו רב אחר שלא נתן לו רשו' כיון שהוא חוץ מג"פ דכיון דעיקר טעמא דגזרו שיטול רשו' אינו אלא משו' שמא יטעו בדבריו וזה שכבר נטל רשו' מרב אחד בודאי דראה דלשונו פתוח ואין צריך עו' רשו' מאחרי' וכמ"ש הריב"ש ומוהרי"קו ז"ל. עוד כתוב בד"ק שהביא דברי מוהריק"ו שורש ק"ע שכתב דמה שאמרו תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו אינו צריך ליטול רשות מכל רבותיו וגם לא בכל פעם שיורה אלא דוקא ברבו מובהק ובפעם הראשונה והיינו משו' דטעמא דמלתא אינו אלא משו' שמא לא ידקדק בדבריו ופשיטא שמכיון שנתן לו רבו האחד רשו' אין לחוש עוד לשמא אין לשונו פתוח. ומור הביא דבריו אלו הא למיגמר לנ"ד דכיון שכבר נתן לו רשו' ודאי דמידק דייק ביה שיהא לשונו פתוח ולאו כל כמיניה לחזור בו ואף דחזר אין לחוש לחזרתו עכ"ד. ולדידי לאו שמא מתייא ולא דמי כעוכלא לדינא דע"כ לא קאמר מוהריק"ו ז"ל אלא דכיון שכבר נטל רשו' מרבו אחד אין צרי' עו' ליטול רשו' מאחרי' ואף מרבו אינו צריך אלא פעם ראשונה אבל אם רבו מובהק האחר מעכב על ידו וגוזר עליו שלא להורות או מי שנתן לו רשו' חזר בו וגזר עליו שלא יורה עוד ובנ"ד בכגון דא פשיטא שיודה מוהרי"קו ז"ל דמחוייב שפיר לקיים גזרתו ואסור לו להורות ואע"ג שכיון שכבר נתן לו רשו' ומידק דייק ביה אפי"ה מחוייב שפיר לקיים גזרת רבו:

עוד ראיתי כתוב בד"ק שהביא תשו' הרדב"ז ז"ל סימן ש"א קמ"ז וכ' וז"ל.

הרי דעת הרדב"ז ג"כ דאי לאו דקים ליה ביה לא יהיב ליה רשותא וא"כ בנ"ד ג"כ אי לאו דהוה קיים ליה כו' ע"כ. וכל לגבי דידי ביאה זאת אינה אלא ביאה ריקנית שהרי הדבר

מוכרח ממקומו דבגמ' מפו' להדייא דטעמא שגזרו ליטול רשות אינו אלא משי' מעשה שהיה כו' וטעו משו' שלא פי' דבריו משו"ה גזרו ליטול רשו' דכי יהיב ליה רשותא מידק דייק ביה ולא יבואו לטעות וכמ"ש רש"י ז"ל ומה צריך עוד להביא ראיה שכ"כ הרדב"ז ז"ל וזה אינו אלא רבוי דברים ללא צורך:

עוד כחוב בד"ק ראיה לנ"ד דאינו יכול לחזור בו רבו מרשותו מתשו' הרדב"ז ז"ל סי' ש"א ק"ן שנשאל על תלמיד שבקטנותו למד עם רב אחד ויצא ממנו ולמד עם רב אחר והוא רבו מובהק ונתן לו רשו' ורבו הראשון רוצה למונעו אם מחוייב לקיים גזרתו או לא והשיב דכיון שראוי לדון ונטל רשו' מרבו המובהק א"כ זה הגוזר עליו עובר משום אל תמנע טוב מבעליו ומשו' ולפני עור וגורם להיות עצומים כל הרוגיה. ואם כן כאן בנ"ד שכבר ראוי להורות שאל"כ לא היה נותן לו רשו' אם אינו מורה עובר על ועצומים כל הרוגיה עכ"ד. וכשאני לעצמי נר' דכד נים ושכיב אמרה בלי עיון ובלי השגחה. שהרי הרדב"ז ז"ל לא קאי אלא לת"ח ומשו"ה הוא דקאמר דמותר לו להורות משום דאעיק' כיון שהוא ת"ח אינו חייב לקיים גזרתו שכן כ' וז"ל. והוי יודע דבדברי הרשו' אינו חייב לקיים גזרתו מחמת רב שכתב הר"מ כו' מכלל דרבו שאינו מובהק יכול לסתור את דבריו וכ"ש שאינו מחוייב לקיים גזרתו ויכול לדון ולהורות בפניו כו' הרי לך להדייא דכל עיקר טעמו של ה' ז"ל אינו אלא משום דת"ח הוה ואינו חייב לקיים גזרתו ומשו"ה אם קיימה עובר על ועצומים כל הרוגיה אבל אה"ן דאם הגוזר עליו ומונעו מלהורות הוא רבו מובהק שפיר יודה הרדב"ז ז"ל דאף שכבר נטל רשו' מרבו אחד חייב לקיים גזרתו ואסור לו להורות וכן ג"כ אם מי שנתן לו רשות חזר בו אח"כ וגזר עליו שלא להורות עוד דמחויב יב שפיר לקיים גזרתו ואף דרבו עשה שלא כהוגן דכיון שכבר ראוי להורות אסור למונעו ועובר משו' אל תמנע טוב מבעליו עכ"פ תלמידו מחוייב לעשות חייובו ולקיים גזרתו ואינו עובר על ועצומים כל הרוגיה משו' שאינו בבחירתו ורבו מעכב על ידו ומה לו לעשות:

ומדי עוברי בתשו' הרדב"ז הלזו את זה ק"ל במ"ש בסו"ד וז"ל. ואמרי' נמי בפ"ק דסנהד' ר' תנחום איקלע להתם כו' אמרו לו לאו ר' מני דמן צור איכא הכא ותניא תלמיד אל יורה בפ"ר כו' וסתם רבו הנזכר בכל מקום הוא רבו מובהק עכ"ל. ואחרי התאבקי בע"ר אי מהא לא אירייא שהרי מצינו בכמה דוכתי דסתם רבו הוי שאינו מובהק וכמ"ש הפ"ח ז"ל סי' תע"ב הבאתיו לעיל ולא הו"ל להוכיח אלא ממאי דגמרי' לה ממשה ומשה רב מובהק הוה וכמ"ש התוס' שם בסנהד' וצ"ע. עוד כתוב בד"ק שם וז"ל ובודאי שלא יכול רבו לחזור מרשותו מפני כבודו דהא מחיל ליה מעיק' וכיון דמחיל והרשה אותו

עתה אם מונעו עובר על ולפני עור כו' ע"כ. ואנכי הרואה שדברי' אלו א אינם אלא ב' כתובים המכחישים זה את זה דהא מר הוא שהביא סמוך ונראה ממוהריק"ו ז"ל שכ' וז"ל ופשיטא שאין הטעם משו' כבוד רבו אלא משו' שמא לא ידקדק בדבריו כו' ע"כ. וא"כ בנ"ד ג"כ שהוא חוץ מג"פ משו' כבוד רבו ליכא וא"כ איך תלי טעמא דאינו יכול רבו לחזור מרשותו מפני כבודו משו' דהא מחיל ליה ודברי' אלו לא שייכי אלא לס' התוס' והביאו הר"ן ז"ל בחי' הבאתי דבריו לעיל דת"ג אף חוץ מג"פ אסור להורות מדאורייתא והיינו משו' כבוד רבו. לסברתם דוקא הוה אתי שפיר למימר דאינו יכול לחזור בו מפני כבודו משו' דהא מחיל ליה. אלא דלפי האמור דאף דאינו יכול לחזור בו משו' דעובר משו' אל תמנע טוב מבעליו עכ"פ תלמידו חייב לעשות בשלו ולקיים גזרתו דמצותו עליו חובה. עוד ראיתי כתוב בד"ק שרצה להביא ראיה ממ"ש שם בסנהד' דאמ"ל ר' יוחנן לרב שמן הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלינו ע"כ ומדאצטרי' ליה לר"י לומר דהרשות נתונה לו עד זמן פלוני ולא בסתם מנה מוכח דאם היה נותן לו רשו' בסתם היה משמע דלעולם יכול להורות ולא היה יכול ר"י לחזור בו ממה שהרשה אותו דאם איתא דיכול לחזור בו למה לא הרשה אותו בסתם כו'. וראיה זו איני מכיר בה דאף אתמ"ל דיכול לחזור בו אטו משו' דיכול לחזור בו היה צרי' ר"י ליתן לו רשות בסתם ולחזור בו אא"כ וזה אפי' תשב"ר אינם אומרי' אותו דהא דחוזר בו לא שייך אלא כשמעיק' נהן לו רשו' ולא היה בדעתו לזמן קצוב אלא נתן לו רשו' כדרך כל הארץ בעין יפה לדון ולהורות כל ימי חייו ושוב אח"כ עלה טינה בלבו או מאיזה סיבה וחזר בו. לא כן ר"י דמעיק' לא עלה על דעתו ליתן לו רשו' עד לעולם אלא עד שיבא אצלו דוקא וא"כ מי הכריחו ליתן לו רשו' בסתם ולחזור בו אח"כ ולהכנס ח"ו בסוג מי שאינו עומד בדבורו:

אלא דאעיק' אנכי לא זכיתי להבין מאי דעתיה דר"י לומר לו לרב שמן הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלינו דודאי מוכרחים אנו לומר בכונתו דעד שתבא אצלינו דוקא אתה ברשותך אבל כשתבא ותצטרך עוד לילך פעם אחרת אין לך רשו' עוד להורות וכמו כן הוכיח בש"ס מהא דמהני על תנאי דאין לומר דעד שתבא אצלינו ר"ל דבעודו שם עם ר"י אין לו רשו' אבל כשילך פעם אחרת לבבל הרשו' נתונה לו. דהרי כיון שהוא בפניו אף שיתן לו רשו' אינו יכול להורות משו' חציפותא ולא מסתייעא עא מלתא אלא ודאי מוכרח דכונת ר"י כמ"ש. וא"כ ק"ט למה לא נתן לו רשו' ר"י עד לעולם דודאי היה ראוי והגון רב שמן לדון ולהורות דאל"כ לא היה נותן לו רשו' אפי' עד שיבא אצלו אלא דודאי כבר ראה וידע ר"י דדייק בלישניה וכיון שכן איך היה מונעו ר"י שלא לדון אלא עד שיבא אצלו ולא עוד דהראוי לדון המונעו עובר ח"ו משו' אל תמנע טוב מבעליו ומשו' ולפני

עור וגורם להיות עצומים כל הרוגיה וכמ"ש הרדב"ז ז"ל שם. ואין לומר דכונת ר"י לו' דכשירצה לילך עו' אז יתן לו רשו' וטוב לי א"ז מע'תה דמאי נפקא מינה אם היה נותן לו רשו' בפעם אחת לכל ימי חייו וכעת צע"ר לי. אתאן לסיפא בעיק' הספק שנסתפק כת"ר הגם שאין ידיעתי מכרעת לע"ד לית דין צריך בושש דפשיטא שאסור לו להורות משו' כבוד רבו שגזר אומר שלא להורות ואף דהוא עשה שלא כהוגן עכ"פ הוא בעונו אבל תלמידו מחוייב שפיר לקיים גזרתו ולית ביה עון אשר חטא דלאו בדידיה תלייא מלתא וכאמור זהו הנראה לע"ד לפום ריהטא:

ואבא היום למ"ש כת"ר עמ"ש הש"ג א"ח על השגת מרן ז"ל על הטו' מפרק לולב וערבה דמה השגה היא זו כו' והק' עליו כת"ר דהרי ס' הטו' אינו אלא בתפלין וכשפושטן אנחנו ס' התפלין ממילא נתפשט דין ציצית כו'. ובאמת בעיני יפלא ודבריו תמוהים אך אין אתנו ס' הנז' לראות הדברי' בשורשן. עוד חזינא בד"ק שהביא מ"ש הר"ב כסא אליהו ז"ל בסי' הנז' דעלה מן הישוב והליץ בעד הטור ז"ל דמשו' הכי לא פשט ספיקו מההיא דתפלין דאיהו לא ס"ל דגם בתפלין אם חלץ אדעתא לחזור ללובשם דצרי' לחזור ולברך דהתם מיירי שהיה לובש אותם אחר יציאתו מבה"כ ומאז ומקדם לא היה לבוש בהם ע"כ. והק' עליו כת"ר דהיכן מצא דבר זה שהיה לובש אותם אחר יציאתו מבה"כ ומאז ומקדם לא היה לבוש בהם תמהני עליו הפלא ופלא דאיך אפשר לומר כן מאחר דשם מבורר בהדייא דהיה לבוש אותם מקודם וכמ"ש רש"י ז"ל שם ד"ה כ"ז שמניחן ואפי' חולצן ומניחן מאה פעמים ואיך נוכל לומר דלא היה לבוש אותם מקודם ומה שיש לומר דט"ס כו' את"ד. ולע"ד לק"מ ותרד פלאים ודבריו ז"ל נכונים כמות שהן ונבואה נזרקה מפי ה' ז"ל. דמצאתי להרשב"א ז"ל בחי' לסוכה דפ"ג ע"ג שכתב עמ"ש ר"י סוכה ז' וז"ל והיינו דאוקימנא מילתיה בתנאי דתפלין כ"ז שמניחן מברך עליהם ואפי' אלף פעמים ביום דליכא הפסקה בנתים דכולה יומא חזי לתפלין ואפי"ה כיון שחלץ אותם ומתערטל מהם גמרה לה הנחה ראשונה לגמרי וכשחוזר ומניחן הוי תחילת מעשה לגמרי ובעי ברכה. מעתה לר"י דקאי כר' בתפלין חייב הוא לברך בסוכה כ"ז שנכנס בה כתפלין כ"ז שמנאן כו' מיהו כי אמרי' דמברך על הסוכה כיז שנכנס בה היינו כשיוצה ממצה מתחי' יציאה גמורה לעשו' ענינו ושלא לחזור לאלתר דהוי כי חליצה דתפלין. אבל לא יצא מתחי' אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לצורך שעתו לא הויא יציאה כלל לחייבו בברכה כשחוזר ע"כ. הרי מבואר דהרשב"א ז"ל ס"ל דמ"ש ר' תפלין כ"ז שמניחן מברך עליהם ה"ד כשחלץ אותם לגמרי שלא ע"ד להניחם לאלתר אז כשחוזר ולובש אותם צרי' לברך ואפי' עשה כן כמה פעמים ביום. וא"כ כשאמר אא"כ חזינא ליה

לרבא דלא עביד כשמעתיה דהיינו כרבנן אלא מקדים וקאי ועייל לבה"כ ונפיק ומשי ידיה ומנח תפלין ומברך וכי אצטריך זמנא אחרינא עייל לבה"כ ונפיק ומשי ידיה ומנח תפלין ומברך כו' וכמ"ש רש"י ז"ל דלא עביד כשמעתיה אלא כ"ז דמנח תפלין מברך ע"כ מוכרח לו' דס"ל להרשב"א ז"ל דרבא לא היה לבוש אותם מקודם וכי עייל לבה"כ היה חולצן וכי נפיק מניח אותם דא"כ לא הי"ל לברך בכל פעם דע"כ לא קאמר ר' דמברך כ"ז שמניחן אלא דוקא כשחולצן חליצה גמורה לעשות ענינו. אבל זה אינו דומה אלא למי שיצא מן הסוכה לדבר עם חבירו דלא הויא יציאה לחייבו בברכה כשחוזר. וא"כ הכא נמי שחלץ תפליו כדי לילך לבה"כ כשיוצא ומניח אותם אין צריך לברך אלא ודאי מוכרח דס"ל להרשב"א ז"ל דמ"ש וכי אצטרי' זמנא אחריתי אינו ר"ל דכי אצטרי' פעם אחרת לילך לבה"כ היה חולצן ועייל ונפיק ומנח ומברך אלא ר"ל דכי איצטרי' זימנא אחרינא ללבוש תפלין עייל לבה"כ והיינו כדי ללבוש אותם בגוף נקי ונפיק ומשי ידיה ומניחן ומברך וזה מדוקדק קצת במ"ש וכי אצטרי' זמנא אחרינא עייל ונפיק כו' ולא קאמר חולצן ועייל כו'. וא"ה שפיר קאמר הרמ"ז ז"ל דהכי ס"ל לרבי' הטו' ז"ל דהתם מיירי שהיה לובש אותם אחר יציאתו מבה"כ ומאז ומקדם לא היה לבוש בהם וכונתו כמ"ש וזה ברור . אלא דאעיק' אנכי תמיה על כת"ר דאף לפי שיטתו מאי ראיה מייתי ממ"ש רש"י ז"ל כ"ז שמניחן וא"כ חולצן ומניחן מאה פעמים להוכיח בהא דרבא דהיה לבוש אותם מקודם דהך פי' רש"י אינו אלא על מילתיה דר' דאמר תפלין כ"ז שמניחן מברך עליהן ע"ז פירש"י ז"ל ואפי' חולצן ומניחן מאה פעמים ביום. ואיך מזה מוכח להא דרבא דהיה לבוש אותם מקודם ומה לתבן עם הבר. ואם כונתו לו' דכיון דרבא עביד כר' ובמילתיה דרבי פירש"י אפי' מאה פעמים ואיך אפשר ללבוש אותם מאה פעמים ודאי מוכרח דר"ל דכל היום כולו היה לבוש בהם וכשהיה חולצן ומניחן או לעשות צרכיו או לאיזה דבר אף שדעתו היה ללבוש אותם לאלתר אפ"ה היה מברך אלא שקיצר במקום שאמרו להאריך. אף זה א ני חדא דרש"י לא נקט מאה פעמים לדוקא אלא דרך גוזמא קתני ועו' דמי הכריחנו לו' כן במילתיה דרבא. באופן שלא מצאתי בראיה זו לא טעם ולא ריח:

עוד הק' כת"ר עמ"ש ה' ז"ל שם עוד ישיב אחר ע"ד הטו' ז"ל דספקו אינו אלא בנשאר עליו טלית קטן והיה דעתו ללובשו מיד דההיא דפ' לולב וערבה ס"ל לרבי' הטו' דמיירי בשלא נשאר עליו טלית קטן ומשו"ה אף שהיה ה דעתו לחזור וללבשו מיד היה מברך וטעמא ודאי דכיון שלא נשאר עליו טלית קטן אז ודאי מקרי הסח הדעת ומר הגדיל התימה עליו דאיך יצאו מפה קדוש דברי' כאלו דהרי שם לא נזכר דין טלית כלל. ולדידי גם זה

לק"מ שהרי כל עק' קו' הב' אינו אלא דהא אמרי' בפ' לולב וערבה דרבא הוה מקדים כו' ומשמע שהיה מניח תפלין כל היום וכשמסיר אותם כדי ליכנס לבה"כ ודאי הוא ע"ד לחזור ולהניחם מיד כשיצא ואפי"ה היה מברך וה"ה לציצית וכלו' דכיון דילפינן כל התו' מתפלין הדין ניתן דבציצית ג"כ הוי דינא הכי דכשפשט טליתו אף אם דעתו ללובשו מיד צרי' לברך וע"ז כתב הרמ"ז ז"ל דס"ל לרבי' הטו' דהא דגמרינן מפ' לולב וערבה לציצית ג"כ לא גמרי' אלא לשלא נשאר עליו טלית קטן ומשו"ה אף שהיה דעתו של אדם לחזור וללובשו מיד מברך וטעמא ודאי כו' ואין כונתו לו' על עובדא דרבא מיירי בטלית דבדבר כזה לא טעי אפי' בר בירב דחד יומא ומ"ש היה מברך תיבת היה היא שפת יתר ושלא בדקדוק. א"ן י"ל דסובר ה' ז"ל דמ"ש בב"י וה"ה לציצית ר"ל דכמו שהיה עושה רבא בתפלין שהיה מברך כ"ז שמניחן ה"ה דהוה עושה הכי ג"כ בציצית דבכל פעם שהיה לובשו ביום היה מברך אף שהיה דעתו להניחו לאלתר וכתפלין וא"כ למה לא פשיט רבי' הטו' ספיקו מהתם ולזה תריץ יתיב הרמ"ז ז"ל דספיקו של הטו' אינו אלא בנשאר עליו טלית קטן וההיא דפ' לולב וערבה דמשמע דרבא היה עושה כן בציצית מיירי בשלא נשאר עליו טלית קטן משו"ה אף שהיה דעתו לחזור וללובשו מיד היה מברך. נאם הנרבע לפני כל יודעי דת ודין העבד ישראל קטן שאין בו דעת להשאל יושב ומצפה כל היום רחמי האל והוא. הצעיר
חיים יאודה ישראל ס"ט

סימן מא

וזאת תשובתו אלי:
קול דודי הנה זה בא האיר וזרח הני מילי מחיים איש ישראל. קול ענ'ות גבורה מש"ב דב'רים נכו'חים ויתחזק ישראל. קול אומר קרא חיי"ם בא'פו ידיו רב לו במלחמתה של תורה רב מישראל. קול יאודה בפלפולא ש"ת דבר דבור על אופנו ותדבר ישראל. קול גדול דרך קס"תי ופעמים שבא בארוכה כאחד שבטי ישראל. קול לו בתבונה ובדעת הדר הוא רב אחא משבחא מע' החכם השלם והכולל כמוה"ר חיים יאודה נר"ו שמו בישראל. קול אליו קראתי בכל לב נגילה ונשמחה ונתעלסה באהבים בארשות החיים בקרב ישראל. קול רם למ'איר ובא את והב בסופה יהי שלום בחילינו ישמח ישראל. קול תחנוני אני אברך ברכת הדייוט יגדיל תורה ויאדיר ה' אלהים יעזור לנו ואל שדי יהיה בעזרתינו עוד רבות בשנים גם עד זקנה ושיבה יברך ישראל:

קרבן ראשית הביא לנו רב חביבא חיים ומלך נר"ו מה שהבאתי אני עני בדעת בתחילת דברי ד' רש"י ז"ל מסנהד' ד"ה ע"א ד"ה כנגד מחנה ישראל דכל מאן דבעי מלתא אזיל לגביה דמשה דכתי' והיה כל מבקש ה' יצא אל משה כו' ואע"ג דהמחנה ג"פ רבותא דמשה שאני ע"כ. ורי"ום נר"ו פירש ד' רש"י אלו לפי דרכו וכתב דכונת רש"י ז"ל במ"ש ואע"ג דהמחנה כו' הוא דאע"ג דהיה ג"פ ואותם שהיו בקצה המחנה היו מותרים להורות רבותא דמשה שאני כלו' דמשום דמתחילה כשהיה עמהם היה אסור להם להורות בפניו מש"ה אע"ג דנתרחק מהם נשארו במנהגן הראשון את"ד נר"ו ומכנ"ר הי"ו כ"כ ערב לו פי' זה ע"ד כל דרך איש כו' אשר מכח זה כ' כי דברי רש"י הללו נכוחים ואין בהם נפתל ועקש וע"ז הרבה להק' בדברי קבא דקושייתא כאשר אציגם לפניך אחת לאחת וצריך אני להביא את קושיא השלישית בתח' והוא דהק' אלי על מ"ש אנכי הצעיר בכונת רש"י ז"ל וז"ל. דאיך הפה יכולה לומר דאף דנתן להם רשו' משה רבם אפי"ה מנעו עצמם מלהורות כו דהרי זיל קרי בי רב ושפטו את העם כו' הדבר הקטן ישפוטו הם כו' את"ד נר"ו ורואה אנכי דקו' זאת מרפסא איגרי ובאמת לכאורה נראה דהיא קו' אלימתא דא"כ דמצינו דלא הורו א"כ היאך נתקיים פסיק ושפטו את העם כו' וכל הדבר הקטן וכו'. אך לא ירדתי אל עומק עיונו בזה דאיך הונח לו דקושיא זאת מאי דקשיא היא בדברי דוקא ולא לפי' שפי' הוא נר"י דהרי גם הוא כתב דאע"ג דנתרחק מרע"ה אפ"ה נשארו במנהגן הראשון דהיינו דלא הורו כאשר היה בתחי' דלא היו מורים וא"כ לדידך מי ניחא דהיכן נתקים פסוק ושפטו את העם כו' כיון דנשארו במנהגן הראשון ולא הורו ובחינם חרדת עלינו את כל החרדה הזאת לסתור את מ"ש א"ה מכח קו' זאת ומכח זה פי' הוא לפי דרכו כאלו לדידיה ניחא. ותמהני הרבה איך בעוד לחלוחית הדיו קיימת ממה שפי' בדברי רש"י ז"ל שם באותו פרק ש שכחה עבר לפניו והוא פלא. וגם לפי' ה' זרע אברהם ז"ל אשר הביא לנו רו"ם נר"ו דפי' רבותא דמשה שאני ר"ל רבנות של משה אינו כשאר רבנות של דורות מותר לתלמיד להורות חוץ לג"פ רבנות של משה שהוא אב התורה אין שום אדם יכול להורות אפי' חוץ לג"פ ע"כ. גם לדידיה קשה דהיכן מצינו דנתקיים פסוק זה מאחר דלא הורו אפי' חוץ לג"פ:

ואעיקרא דמלתא לע"ד עדיין לא זכיתי להבין אמרי קדוש רש"י ז"ל כאשר כתבתי בתחי' דהם משוללי ההבנה וכת"ר כתב דאין בהם נפתל ועקש ושותיה דמר לא ידענא דבין למ"ש הרב זרע אברהם ז"ל ובין למ"ש רו"מ יצ"ו ובין למ"ש א"ה לא זכינו לדעת מאי קאמר רבותא דמשה דזה עומד לנגדנו פסוק ושפטו את העם כו' וכל הדבר הקטן כי'

דהיכן נתקיימו יומו משפטים הללו כיון דלרבותא דמשה לא הורו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה:

עוד ראתה עיני לכת"ר שכתב וז"ל. ובעיקר פי' שפי' כת"ר בד' רש"י ז"ל הללו לא נתן ליאמר. חדא. דהרשו' שנתן להם משה רבם להורות ע"י עצת יתרו לא היתה אלא בשנה שניה למתן תורה וכמ"ש רש"י שם בפ' יתרו ד"ה ויהי ממחרת כו' וא"כ יכולים ם אנו לומר שפיר דמ"ש בפ' תשא והיה כל מבקש ה' וכו' לא היה אלא דוקא ממוצאי יוה"ך עד שנה שניה שבא יתרו אבל משבא יתרו ואמר למשה ואתה תחזה מהיום ההוא ומעלה לא היו הולכים אצל משה אלא כו'. את"ד יעש"ב. ולע"ד אם דל הוא לא זכיתי להבין דבריו גם בזה דכתב דפסוק והיה כל מבקש ה' כו' לא היה אלא דוקא ממוצאי יוה"ך עד שנה שניה שבא יתרו. דזה לא ניתן ליאמר מכמה אנפי. חדא. דמכת"ר נר"ו כנראה דלא דקדק יפה בד' רש"י ז"ל בפי' שנה שניה והוא דכונת רש"י ז"ל לומר בפ' ויהי ממחרת היינו מוצאי יוה"ך לצאת בני ישראל מארץ מצרים דהיינו דישראל יצאו ממצרים בניסן ובסיון ירד ה' על הר סיני ועלה משה אל האלדי"ם להביא לנו את לוחות הראשונות וירד בי"ז בתמוז ושבר את הלוחות ולמחרתו עלה אל אלדי'ם להביא לנו את לוחות האחרונות ושהא שמונים יום וירד ביום הכפורים ולמחרת שהוא מוצאי יוה"ך הזה שהוא שנה שניה לשנות עולם כאשר כ' הרא"ם ז"ל בפ' זה. ובו ביום ישב משה לשפוט את העם ולמ"ד יתרו קודם מ"ת בא ותכף ביום ההוא אמ"ל למשה נבול תבול כו' ואתה תחזה כו'. וא"כ איך נוכל לו' כמ"ש כת"ר נר"ו דפסוק והיה כל מבקש ה' כו' היה ממוצאי יוה"ך עד שנה שניה דהרי מוצאי יוה"ך הזה שניתנה תורה לנו הוא שנה שניה וכמ"ש שהוא שנה שניה לשנות עולם וכבר היה יתרו שם למ"ד יתרו קודם מ"ת בא. וא"כ לא מצינו שנה אחת תמימה קודם מ"ת. ועו' דאיך נוכל לו' דפ' והיה כל מבקש ה' כו'. היה קודם עצת יתרו. דהיינו דקודם עצת יתרו כל מי שהיה לו דין עם חבירו היה מבקש אל משה מאחר דמשרע"ה כל אלו הימים עד יוה"ך היו היה בשמים ממעל היכן היו מוצאים אותו מי יש מבקש דגילה לנו קרא יצא אל אהל מועד וא"כ איך נוכל לו' כמ"ש רו"ם נר"ו דפ' והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד היה ממוצאי יוה"ך עד שנה שניה דהרי לא מצינו שנה אחת תמימה קודם מ"ת ומה גם דכל אלו הימים היה מרע"ה בשמים ממעל:

ואנכי חזון הרביתי לרש"י ז"ל בפ' משפטים בפ' ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה כו' מי בעל דברים כו' וז"ל. שבו לנו בזה. והתעכבו כאן עם שאר העם במחנה להיות נכונים לשפוט את כל איש ריבו ע"כ. ותמיהא לי טובא דמה זה שכ' רש"י ז"ל לשפוט את כל איש ריבו דמאחר דעדיין לא נתנה תורה ולא צוה לנו משה את התורה כי אם ביוה"ך

א"כ איך צוה להם להתעכב שם לשפוט את כל איש ריבו כל שעדיין לא ידעו את חקי האלדי"ם ואת תורותיו וכמו שכן הכריע רש"י ז"ל בעצמו בפ' ויהי ממחרת. דקודם מ"ת אי אפשר לו' והודעתי את חקי האלדי"ם ואת תורותיו יעו"ש. ובתחילת ההשקפה עלה ע"ד לומר בשנדקדק דבריו שכ' להיות נכונים לשפוט כו' דכונתו לו' דתהיו נכונים מעכשיו לשפוט לאחר מ"ת דעתידים אתם לשפוט את כל איש ריבו ואינו לשפוט עתה. ושוב חזרתי בי דזה דוחק דהרי לא היה בדעת מרע"ה שהם עתידים לשפוט אלא יתרו הוא דהעצתו עצה נכונה והוסיף פרשה אחת בתורה ואתה תחזה וכו'. ואם כבר היה בדעת משה להושיבם לשפוט ה"ן לא ראינו שום הוספה בעצת יתרו. ואף אם נאמר דהאמת הוא כן דכבר היה בדעת משה להושיב את הזקנים לשפוט ולא רצה להושיבם ביום הראשון שישב לשפוט וכשאמר לו יתרו ואתה תחזה כו' לא רצה מרע"ה לומר לו דכבר היה בדעתו זה כדי לכבד את חתנו כאלו הוא מעצמו אמרה. גם זה דוחק כאשר יראה הרואה:

ברם אחר ההתבוננות ראה ראיתי דלק"מ דהרי קי"ל דדינין במרה איפקוד וכמ"ש רש"י ז"ל בפ' בשלח בפ' שם שם לו חק ומשפט וכו'. וא"כ יכולים אנו לומר דמ"ש רש"י ז"ל דאמר להם משה אל הזקנים שבו לנו בזה והתעכבו כאן לשפוט את כל איש ריבו היינו לשפוט הדינין אשר איפקדו במרה וזה מדוקדק היטב במה שדקדק רש"י ז"ל בלשונו הזהב וכתב לשפוט את כל איש ריבו ולא כ' להורות את כל איש דתיבת לשפוט מורה על הדינין אשר איפקדו במרה כמ"ש בפ' שם שם לו חק ומשפט. וכמו שכן ראיתי להגאון הרא"ם ז"ל בפ' משפטים בפ' ויהי ממחרת כו' דעמ"ש רש"י ז"ל שהרי קודם מ"ת אי אפשר לו' והודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו כו' כ' הוא ז"ל אבל מן ושפטתי בין איש ובין רעהו לא קשייא דאיכא למימר דדינין במרה איפקוד כר' יאודה כמו שהביאו רש"י ז"ל בפ' שם שם לו חק ומשפט כו' יעו"ש הרי דלשון משפט הוא על דינין דבמרה איפקוד וא"כ זהו מ"ש רש"י ז"ל כאן בפ' משפטים לשפוט את כל איש ריבו דהיינו דיתעכבו שם הזקנים כדי לשפוט להם לישראל את הדינין אשר איפקדו במרה קודם מ"ת כמ"ש וזה פשוט:

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת דהמשפט הוא מורה ובא על הדינין אשר במרה איפקוד כמ"ש א"כ שפיר מצינן למימר דפ' ושפטו את העם בכל עת כו' שפיר נתקיים דהיינו דהזקנים היו שופטים את ישראל בין א"ש ובין רעהו את הדינין דאיפקוד קודם מ"ת ולא היו מורין הוראות כדרך כל הוראה אשר מורים הת"ח עתה וכמו שהיה מורה להם מרע"ה. וא"כ בין לפי' ה' זרע אברהם ז"ל שפי' בד' רש"י ז"ל בסוגיין דסנהד' ובין

למה שפי' רו"ם נר"ו ובין למ"ש אנכי איש צעיר מצינן למימר דזהו מ"ש רש"י ז"ל רבותא דמשה שאני דהיינו דאפי"ה לא הורו שום הוראה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ופסוק ושפטו את העם כו' שפיר אפשר לקיימו דקאי על הדינין אשר במרה איפקוד וזהו מה שהיו שופטים הם ודוק:

עוד ראה ראיתי כתוב למ"ר נר"ו וז"ל. ועוד דאעיק' איך אפשר לומר כן בכונת רש"י ז"ל שנרגש דאע"ג דבמחנה היה ג"פ וקי"ל דאם נתן לו רבו רשו' מותר להורות רבותא דמשה שאני דאפי' דנתן להם רשות מנעו עצמם כו' שהרי בימים ההם לא היה צרי' ליטול רשו' מרבם כו' וזה שצריך ליטול רשו' אף ברחוק ממנו ג"פ אינו אלא מרבי ואילך משו' מעשה שהיה כו' יעוש"ב ומכח זה דחה את דברי וכ' דכונת רש"י ז"ל הוי כמ"ש והוא ברור כביעתא בכותחא יעי"ש ואני הפעוט אם שאיני כדאי אמינא דכ"ז שכתבתי דגם בימי מרע"ה היה ג"כ רשות נזרקה נבואה בפי והוי מתורתן של רבני האחרונים ז"ל ראשון לכל ה"ה ה' ראשון לציון ז"ל בדצ"ח ע"א כ' וז"ל ולא תיקשי במה שהעלינו דאפי' בנתינת רשו' אסור בפני רבו מובהק והלא משה העמיד סנהדרין נראה דיש לחלק אם רבו נותן לו רשו' להורות משום כבודו של תלמיד שבקש ממנו שיתן לו רשות אי נמי מאליו לכבדו עלה אמר אביי דלא מסתייעא מלתא. אבל אם כבד המשא על רבו והוא מבקש לעזר ולסיוע לתלמיד לשאת עמו במלאכתו כי הא דמרע"ה על ידי נתינת רשות שפיר דמי עכ"ד יעו"ש. וכן ראיתי למ"מ ה"ה כמוהרח"א זלה"ה בס' עץ החיים בס' יתרו דכ' דגם בימי מרע"ה היה צריך נטילת רשות וכ"כ ה' וזאת ליאודה ז"ל בס' בהעלותך כיע"ש. הרי דשלשה הרועים הללו כולם נתנבאו בסגנון אחד דבימי מרע"ה היה צריך ג"כ רשות. וא"כ לא ידעתי מה תצעק אלי דהרי זו הוי מתורתן של רבני האחרוני' דמה שהורו הזקנים בימי משה היה ע"י רשו' שהרשה אותם משה רבם אפי' דהגזרה הזאת דצרי' רשו' להורות מצינו אותה דוקא בימי רבי וטעמם הוי דבימי מרע"ה היה טעם הרשו' משו' דמיחזי כאפקרותא והגזרה בימי ר' היא הייתה משו' שיהא לשונו של תלמיד פתוח משו' מעשה שהיה. וא"כ שפיר מצינן למימר כמ"ש א"ה בכונת רש"י ז"ל וע"י זה לא יהיה בהם נפתל ועקש ומה מאד יגדל התימה עליו שהרי הוא הביא לנו דברי הרב ראשון לציון ז"ל על מ"ש בענין זה ואיך אישתמיט מעיני דמר דבריו של גדול לעת הצורך:

עוד חזה הוית במכתבו שהביא ד' הר"ב תורת חיים ז"ל בשיטתו למס' סנהד' שהק' על מ"ש התוס' שם בסנהד' ד"ה אלא א"כ דכתבו דרב המנונא לא הורי בשני דר"ה משו' שלא נטל רשו' מרבו והק' הוא ז"ל דהתם משמע בהדייא בעירובין דמאי דלא הורי רב המנונא משום כבודו דר"ה הוא דעביד הכי כו' כיעו"ש. ורו"ם נר"ו הק' אליו דלא זכה

להבין דבריו דמי הגיד לו דטעמא דלא הורה רב המנונא הוה משו' כבוד רבו ומי מעכב על ידינו לומר דמ"ש התם בשני דר"ה רביה הוא דלא הורה אינו אלא משו' דלא נטל רשו' מר"ה והיינו כדי שיבדקנו אם לשונו פתוח אם לאו כו' את"ד נר"ו. ולדידי לא כן אנכי עמדי ודברי ה' ז"ל נכונים בטעמם ויפה קא מקשה להו להתוס' והוא דהרי שם בעירובין לא מצינו שאמרו שתלמיד אל יורה אלא א"כ נוטל רשות מרבו אלא כל עיקרו של דבר מ"ש שם הוא משו' דמיחזי כאפקרותא והוי חוצפא מי שמורה לפני רבו ומשו"ה חייב מיתה וכדמוכח שם להדייא בתחי' הסוג' דהקשו שם אמ"ל אביי לרב יוסף קי"ל משנת ר"א קב ונקי ואמר רב יאודה אמר שמואל הלכה כר"א בן יעקב מהו לאורויי במקום רבו אמ"ל אפי' ביעתא בכותחא כו' ופירש"י ז"ל שם וז"ל מהו לאורויי תלמיד במקום רבו כיון דלא תלייה בסברא ומלתא פשוטה היא שרי או דילמא חוצפא הוא ע"כ. וכונת דבריו ברור מללו דכיון דמלתא דפשי' היא מותר לאו' משום דליכא חציפיתא או דילמא אפי"ה חוצפא הוי ותירץ בגמ' אפי ביעתא בכותחא כו' דהוייא מלתא דפשיטא לא אורי רב חסדא כל שני חייו דר"ה משו' כבודו דר"ה ובמונח זה דמשו' חציפותא הוא מאי דשקיל וטרי שם בש"ס כל הסוג' וכדמוכח שם דלא שקיל וטרי כלל בענין דצריך רשו' משו' שיהא לשונו פתוח. וא"כ שפיר קא מקשה ה' תורת חיים ז"ל עמ"ש התוס' דמאי דלא הורי רב המנונא היה משו' שלא נטל רשו' דהרי שם בעירובין לא קאי אם יהא לשונו פתוח אם לאו אלא קאי משו' דמיחזי כאפקרותא וא"כ לא ידעתי מאי קא מקשה כת"ר נר"ו דמי מעכב לנו כו' דהרי אין לך עכוב גדול מזה כיון דאעיק' דמלתא לא שקיל וטרי שם בס"ס בענין רשות:

ומצאתי און לי דכן ראיתי למוהרי"קו ז"ל דקפ"ח ע"ב בשורש זה דכ' דבפ' הדר שם קאי דוקא דתלמיד אל יורה בפני רבו משו' כבוד רבו ולא משום רשו' כיעוש"ב. ומה מאוד יגדל התימה על רו"ם נר"ו דכיון דהוא כבר הביא לנו דברי מוהרי"קו ז"ל בכל דבר א"כ למה זה לעת הצורך נעלם מעינא דשפיר חזי דברי מוהרי"קו דאלו היה רואה ד' מוהרי"קו ז"ל מלבד דלא היה מקשה לה' תורת חיים ז"ל מאחר דמצא אילן גדול לסמוך עליו. אלא אדרבא היה מקשה לו למה לא הביא ד' מוהרי"ק ז"ל לסיעתא לדבריו עוד ראתה עיני שהק' על ה' תורת חיים ז"ל דהק' עמ"ש הב"י ביו"ד סי' רמ"ב דהנחים נמי הוה אקראי בעלמא מדקאמר איקלע לחתר. הקשה דמאי אצטריך לפ' הכי דילמא נטל רשו' מרבו הוה כו'. וכ' הוא נר"ו והנה בתחילה עלה ע"ד להוכיח כמ"ש בב"י ממה שהשיב להו לאו אדעתאי ואי הכי דכבר נטל רשות מיניה איך לא הוה אדעתיה שוב ראיתי דזו אינה הוכחה כלל דלא רחוקה היא לומר דהיום נטל רשות ולמחר בעת הדרוש לא עלה ע"ד

מרבו ולא נתן לבו עליו את"ד. ותמהני עליו דפסק את הדין בסכינא חריפא דבכל פעם ופעם צריך ליטול רשו' מרבו שכ' דהיום נטל רשו' ולמחר בעת הדרוש שכח מרבו ולא נטל רשות ולזה אמ"ל לאו ר' מני דמן צור איכא הכא כו'. דזה איך אפשר לו' מאחר דמוהרי"קו ז"ל שם כ' להדייא וכמו שהבאתי את דבריו אני עני לראיה לנ"ד דכ' דאינו צריך ליטול רשו' בכל פעם ופעם שיורה אלא בפעם הראשונה דוקא מותר לו להורות תמיד יעש"ב. א"כ הרי דעת מוהרי"ק ז"ל דאין צריך רשו' בכל פעם שיורה וכ"ש שסובר שאין צריך רשו' בכל פעם לדרוש דאי להוראה קאמר הכי כ"ש לדרוש. והשת'א הכא איככה אוכל לו' בכונת תנחום שאמר לאו אדעתאי דהיינו דאתמול נתן לו רשות ולמחר כשדרש שכח ליטול רשו' ולא עלה על לבו ולזה אמר לאו אדעתאי. ואעיקרא דמלתא אם כבר נתן לו רשו' רבו היה צריך להשיב כששאלו ממנו לאו ר' מני דמן צור איכא הכא ישיב להם כבר הרשה אותי ומותר אני להורות. ומדלא השיב נראה דלא הרשהו כלל:

וארא עוד לרו"ם נר"ו דתמ"ה יקר"א עמ"ש אנכי איש צעיר דדברי הרמז"ל קשים מדיוקא וגם כתבתי שכל רבני האחרונים עמדו בדברי הרמז"ל וכתב כת"ר כר"ו דלא מצא מי שנרגש מזה אנא דאמרי כסבור הייתי שרו"ם הי"ו כשילמוד דברי הרמז"ל תכף ירגיש מזה ויחפש בדברי רבנו האחרונים ז"ל דישרן סמוכין על הרמז"ל ובהם ימצא מרגוע ואין כונתי לומר דקושיא זאת הקשו אותה רבני האחרונים ז"ל אלא דהם ז"ל מכח הרגש אשר הרגישו בדברי הרמב"ם ז"ל כל אחד לדרכו פנה לפרש ד' הרמז"ל כ"א לפי דרכו. ועל מ"ש רו"ם נר"ו דלא דקדקתי יפה בדברי ה' בן ידיד ז"ל ופירש הוא לדברי ה' הנז' כפי דרכו כמ"ש בד"ק. אנכי הרואה דדבריו באו בכפלון וגם באו מגומגמים וצריכין עיון רב כדי להבינם ואחר העיון ראה ראיתי דאי כפי פירושו אשר פירש בד' ה' הנז' היה צריך להיות בד' ה' בן ידיד תיבת ואפי' והיה צ"ל כן אבל לקבוע עצמו להוראה דהיינו סתם הוראה אפילו בלא קביעות מדרש כו' ואז היינו יכולים לומר כדברי רו"ם. אבל עתה דכתב כזה הלשון הרואה יראה דלא היתה כונת הרב ז"ל כמ"ש הוא נר"ו אלא דהאמת הוא דצ"ל דט"ס נפל בדבריו של הרב ז"ל וצ"ל אבל לקבוע עצמו כו' בקביעות מדרש אסור כו' וע"י זה מוצל אותו צדיק מכל מה שערער רו"ם נר"ו עליו. עוד כתוב למ"ר נר"ו על מה שהקשיתי להמבי"ט ז"ל וכתב דנעלם ממני שכבר מרן החבי"ב בשיירי יו"ד סי' רמ"ב הגב"י או' ג'' הק' כן יע"ש אמינא להא דהאמת אתו והיא לו' נעל'מה ממני. ולמה שתירץ ג"כ הוא נר"ו לכאורה נראה דבאמת דבריו צדקו ועד בשחק נאמן דעתה דחזרתי על המקרא תכף עלה ע"ד דעת הדיוט לתרץ כמ"ש הוא נר"ו וששתי כעל כל הון דנשתוינו בדעת אחר לפחות בזה. עוד כתב רו"ם נר"ו במ"ש אני עני בדעת עמ"ש התוס'

בכתובו' ד"ס ע"ב דאסור להורות במקום רבו אפי' דמחיל משו' דלא מסתייעא מלתא והקשיתי להו דהא מצינו בחולדה דמשו' דלא קפיד ירמיה דקרובתה היתה איסתייעא לה מלתא ולזה חילקתי בין נבואה להוראה וגם הקשיתי על ה"ה חיד"א זלה"ה ועל מ"מ ה"ה בעל פני מבין ז"ל דלמה לא חשו להביא ד' התוס' הללו וע"ז תמה כת"ר נר"ו דאינו מכיר תמיהתי דלמה להם להביא ד' התוס' כו' כיעו"ש בד"ק אנא דאמרי דהאריכות בזה הוא להג הרבה והענין אינו סובל אריכות אך מה אעשה שכנגדי חלוק עלי כל בתר איפכא והוא מאריך במקום שאמרו לקצר ואפי"ה אני לא אשנה מדתי ואו' בקצור אמיץ דהעיני בש"ר לו' בעיניו יראה איך היה להם להביא דברי התוס' הללו ואין צורך להאריך ודוק:

וראתה עיני לרו"ם נר"ו שתמה על מה שהקשיתי לה' מלך שלם שכ' דלמה מתו בני אהרן בשביל שהורו הלכה בודאי משה לא היה מקפיד עליהם וכמו שלא הקפיד ירמיה על חולדה. וע"ז הקשיתי לו דשאני חולדה דלא קפיד עלה ירמיה משו' דהיה בנבואה וליכא מוכה הלכה כמ"ש ומסתייעא מלתא כו' ומשו"ה משום דלא קפיד לא נענשה ורו"ם נר"ו הק' אלי דאחזתי החבל אתרי רכשי דממ"ן אם באתי לחלק בין נבואה לדין דבנבואה די בשאינו מקפיד א"כ איך תליתי טעמא בדליכא מורה הלכה שהרי אף דנימא דבנבואה איכא מורה הלכה אפי"ה טעמא רבה איכא כו' דבנבואה די בשאינו מקפיד. ואם נחלק דבנבואה ליכא מורה הלכה א"כ למה צריך טעם ג"כ בדלא קפיד דאי אעיקרא ליכא משו' מורה הלכה אף דקפיד לית לן בה את"ד נר"ו. גם לזאת אומר דקצורי גרם לי והוא דעיקר החילוק שחילקתי אני עני הוא דבנבואה כיון דליכא מורה הלכה א"כ ליכא הקפדה ומשו"ה לא הקפיד ירמיה ואיסתייעא לה מלתא לאומרה וזהו מה שכתבתי ומשו"ה כיון דלא הקפיד לא נענשה ירצה דלא הקפיד ירמיה משו' דליכא דין מורה הלכה בנבואה ואף אם היה מקפיד איסתייעא לה מלתא אפי"ה. וא"כ הדרא קושייא לדוכתא דלא זכיתי להבין דברי ה' מלך שלם ז"ל דהקשה מנבואת ירמיה להוראת בני אהרן דשאני ושאני כמ"ש. ורו"ם נר"ו בהחרד עלינו את כל החרדה הזאת דנתי בדעתי דהוא בא לתרץ לקו' ה' מלך שלם ז"ל ואח"כ עיני ראו דלא בא אלא לסתור את דברי ולהקשות אלי בלי שום ראיה והוכחה. וכל זה בא לו משו' דאינו מחשיב את דברי למצוא להם איזה הבנה כאשר אני בעני' כמה יגיעות יגעתי להבין ד' כת"ר נר"ו דפעמים ע"י פליטת הקולמוס נראה כסותר את דבריו אך אחר העיון וההשגחה ראה ראיתי דאינן אלא פליטת הקולמוס. עוד תמה אלי במ"ש דגם דעת ה"ה כמוהרח"א זלה"ה ס"ל דגם בנבואה ליכא דין מורה הלכה ותמה אלי דמדברי ה"ה ז"ל במ"ש שם בס' כסא רחמים לא חזינא כי האי סימנא

אלא אדרבא מדבריו משמע דס"ל כל בתר איפכא שהרי כ' וז"ל ומוכרח לחלק בין נבואה כו' ואם אמרו בחולדה דקרובת ירמיה היתה ולא מקפיד עלה שאני התם דהוא לענין נבואה אבל ללמד משם במורה הלכה ליכא למיגמר מינה ע"כ. הרי מבואר דה' ז"ל לא קאמר אלא דהפרש יש בין נבואה ובין מורה הלכה דבנבואה די בשאינו מקפיד לא כן במורה הלכה אבל דבנבואה ליכא משו' מורה הלכה לא כתב בזה כלל את"ד נר"ו. ואנכי הרואה דזו אינו אלא מן המה'מיהים ומרוב חשקו להשיב לא דקדק יפה בדברי ה"ה הנז' שם בס' כסא רחמים והוא דאיך נוכל לומר דהרב ז"ל לא נחית דבנבואה ליכא דין מורה הלכה מאחר דדבריו ברור מללו דכונתו לחלק בזה והוא דממקום שבאת להקשו' משם המעיין יראה דבא לחלק כנז' וזהו כונת דבריו ואם אמרו בחולדה כו' שאני התם כו' אבל ללמוד משם דהיינו מנבואה למורה הלכה ליכא למיגמר מיניה ואומרו אבל ללמוד משם במורה הלכה דבריו כראי מוצק דבנבואה דלא שייך דין מורה הלכה א"כ איך תלמוד לענין מורה הלכה. ועו' במ"ש רו"ם נר"ו דלא בא לחלק אלא דבנבואה אינו מקפיד ובמורה הלכה מקפיד כו' כיעו"ש בד"ק. במטו מיניה דלא הבינותי דבריו דהא מאי דאינו מקפיד בנבואה הוא משום דאינו מורה הלכה אלא מאת ה' כמ"ש ה' הנז' שם ולא שייך לומר דאינו מקפיד אבל דין מורה הלכה אית ליה דזה הס כי לא להזכיר כמ"ש דאעיק' ההקפדה הנה הוא באה בשביל דמורה הלכה משא"כ בנבואה וכל עיקר חילוקו של ה' ז"ל הוא זה ופשוט. גם מ"ש רו"ם נר"ו דממ"ש אח"ך ומיהו כו' מבואר דס"ל דגם בנבואה איכא משו' מורה הלכה כיעו"ש. האמת הוא כן אבל הוא חילוק אחר שחילק ה' הנז' שם על מה שסיים בהגהות אשירי וקצת גמגום יש. ברם בחילוק הראשון שחילק הוא פשוט שבא לחלק כמ"ש וכאשר יראה העיני בשר לו:

עוד כתב כת"ר נר"ו למה שהקשיתי לה' מלך שלם דנר' דנעלם ממנו ד' התוס' ז"ל מכתובו' כיעו"ש בדברי. ומרוב עניתנותיה דמר הודה לדברי וכ' דהאמת אתי אך אח"ך לא מלאו לבו במ"ש וכתב דנעלם ממני שהרב ז"ל בעצמו לעיל מיניה הביא דברי התוס' הללו והיה לי להק' מיניה וביה וע"ז הגדיל התימא עלי. ואומר דאין זה אלא דקדוקי עניות דכיון שעינו ראה והביט בעין סברתו ועיונו דיפה הקשיתי לו א"כ היה לו לרו"ם להיות סניף עלי ולתנא דמסייע לי ולהד"ר עזר ולהגדיל התימא על הרב ז"ל דכיון דהוא ז"ל זכר עשה מדברי התוס' הללו איך באותו פרק ובאותו מקום ש"ר שכחה עבר לפניו. ומתוך דבריו הורה גבר רו"ם נר"ו שחשקו וחפצו להשיב אלי באיזה אופן שיהיה ככל הבא מידו הטוב:

וראיתי עו' לרו"ם נר"ו שכ' עמ"ש אני עני דהרשב"א ז"ל והראב"ד והריב"ש ז"ל ס"ל דאפי' ברבו מובהק כיון דהוי רחוק י"ג מילין ונטל רשו' ממנו מותר לו להורות. ורו"ם נר"ו הקשה אלי דהרי בפי' כ' הריב"ש ז"ל אבל תוך ג"פ אסור לו להורות משו' כבודו בלתי רשו' ממנו אע"פי שקבל מן הרב האחר וזה דעת הראב"ד והרשב"א ז"ל ע"כ הרי להדייא דס"ל דאף תוך ג"פ מותר לו להורות ברשות את"ד נר"ו. אמינא להא דהאמת אתו אמנם אודיע נא לידידי דמ"ש בתחי' דדעת הרשב"א והראב"ד והריב"ש ז"ל דברבו מובהק צריך חוץ לג"פ וגם נטילת רשות זה בא לי מראות דברי מור"ם ז"ל בסי' זה דעל מ"ש מרן ז"ל בסי' י"ב בסי' זה תלמיד חבר תוך י"ב מיל פטור אבל אסור ואע"פי שנטל רשו' מרב אחד לא סגי עד שיטול רשו' מכל רבותיו המובהקים. ועלה הגיה מור"ם ז"ל וכ' ומיהו יש חולקים וס"ל דאי קבל רשו' מרבו אחד מהני להורות חוץ לג"פ תשו' הרשב"א סי' קי"א והריב"ש סי' ער"א ז"ל ע"כ. אשר מזה מוכח דדעת הרשב"א והריב"ש ז"ל דאפי' תוך ג"פ צריך נטילת רשו' ג"כ ובלא"ה אי אפשר להורות. ולזה כתבתי דס"ל אפי' בנטילת רשות אסור תוך ג"פ. אבל עתה אחר ההתבוננות ראיתי דלא אמרוה לזאת כי אם דוקא כשיש לו רבנים מובהקים אחרים דאסור תוך ג"פ אפילו בנטילת רשות. אבל כשיש לו דוקא רב אחד ונתן לו רשות מותר תוך ג"פ ולזה הוא שציין הרש"ך ז"ל בתוך ג"פ מהני בנטילת רשות לדעת הרשב"א והריב"ש והראב"ד ז"ל:

הלא מעתה ניהדר אנפין בעיקר הספק אשר ראיתי לרו"ם נר"ו שנתעצם כבן עזאי בשוקי טבריא והרבה להקשות אלי בכל ראיותי אשר הבאתי אני עני בדעת וכתב כי כל הראיות אינן דומין כלל לנ"ד ובסו"ד עלה הפך ממה שעלה במצודתי ואבא היום ואומר דטרם כל דבר צריך אני לפרש את הספק אשר נסתפקתי וא"ך ממילא יבואו כל הראיות על מתכונתם ואינן צריכין חיזוק. והוא דרו"ם נר"ו הבין בדבר מה שלא נתכונתי ומה שלא נסתפקתי. דכתב דעיקר הספק הוא שאחר שהרשה אותו רבו שיורה חזר בו ושלח לו לתלמידו לומר לו שאל יורה. ואחרי אשר הניח מונח זה הרבה להשיב ולסתור את כל הראיות. ואני איני רואה כי אם אריכות הדברים שלא כסדרן וכנראה דקראה מתנמנם ולא הביט עין עינא דשפיר חזי בעיקרן של דברים. ואומר אני דכל עיקר הספק הוא אם הרב הרשה אותו לתלמיד והתלמיד קבע עצמו להוראה בעיר אחרת ושוב אחיך חזר בו רבו מהרשות. ואין הכונה לומר ששלח לו בפירוש שאל יורה. אלא דכונת דברי הן שרבי קפיד בינו לבין עצמו ודבר עם איזה בני אדם שהוא מקפיד על הוראת תלמידו ולא ששלח אל התלמיד בפירוש כי אם התלמיד שמע והבין שאין רצ רצונו של רבו שיורה אך לא אמר לו בפירוש וכמ"ש. אי אמרינן דיכול התלמיד להורות ואל יחוש לחזרת רבו, או

דילמא כיון שהוא מקפיד עתה א"כ צריך התלמיד לחוש לחזרתו ולכבודו ומה גם דקי"ל דאם קפיד לא מסתייעא מלתא גם עתה דקפיד לא מסתייעא מלתא, זהו כונת הספק וכמו שיראה הרואה בדבריי הראשונים שכל עיקר הספק הוא זה. וא"כ עתה שפירשתי את דברי לישרי לן מר כל מה שערער בכל הראיות. ואקח אותם אחת לאחת. תחילת דבר שהבאתי תשו' מוהרי"קו ז"ל שכ' שאין צריך ליטול רשו' בכל פעם ופעם שיורה כי אם בפעם הראשון כיון דכל עיקר הטעם הוי שלא יטעה בלשונו ופשיטא שמכיון שנתן לו רשות אין לחוש עוד לשמא אין לשונו פתוח. וא"כ כאן ג"כ בנ"ד שנתן לו רשות ודאי דראה וידע שלשונו פתוח ולאו כל כמיניה לחזור בו ואין לחוש לחזרתו. וכת"ר כתב ע"ד דלא שמא מתייא ואין ראיה לנ"ד דע"כ לא קאמר מוהרי"קו ז"ל דאין צריך רשות כי אם בפעם הראשון ה"ד בשלא גזר עליו שלא להורות אמנם אם שנתן לו רשות גזר עליו שלא להורות וכנ"ד פשיטא שיודה מוהריק"ו ז"ל שמחוייב שפיר לקיים גזרתו ואסור לו להורות את"ד נר"ו והנה כבר מילתי אמורה דנ"ד אינו כמו שהבין רו"ם נר"ו דגזר עליו שאל יורה כי אם שמקפיד בינו לבין עצמו והתלמיד הבין שהוא מקפיד. א"כ בכה"ג שכבר נתן לו רשו' מפני שעינו ראה שמידק דייק ואין לטעות בלשונו משו"ה הרשה אותו שיורה א"כ כשחזר בו מבלי גזירה ודאי דאין לחוש לחזרתו כיון דהוא ראה וידע שאין לטעות בלשונו ומידק דייק ביה ומשו"ה נתן לו רשו' וכמ"ש מוהרי"קו ז"ל דאין צריך רשו' בכל פעם שיורה כיון דהרשה אותו מעיקרא דודאי אין לחוש לשמא אין לשונו פתוח. א"כ גם בנ"ד כיון דהרשה אותי מעיקר' ודאי דראה וידע וככל האמור. ואסברה ניהלן מוהריק"ו בעלמא דאין צריך רשות בכל פעם ג"כ כאן שלא גזר עליו שאל יורה אין לחוש לחזרתו ושיצטרך תלמידו לשלוח לו לרבו לידע אם הוא מרוצה ברשות הראשון שהרשה אותו ויורה ואם לאו אל יורה. דהא אין צריך רשו' בכל פעם ומכיון שרבו לא גזר עליו בפירוש שאל יורה אין לתלמידו לחוש לחזרתו ולידע תוכן הדברים אשר שמע דקא קפיד רבו. ומי לא ידע בכל אלה דמוהי"קו יודה שאם גזר עליו רבו שאל יורה שאסור לו להורות דזה ודאי פשוט הוא ואינה צריכה לפנים. גם מה שערער עלי על שהבאתי תשו' הרדב"ז ז"ל מח"ה סי' ש"א קמ"ז שכתבתי דדעת הרדב"ז שם ג"כ היא דאם לאו דקים ליה בגויה לא יהיב ליה רשותא. ואם כן גם בנ"ד אם לאו דקים ליה בגייה כו'. וע"ז הקשה דכל לגביה דידיה זו אינה אלא ביאה ריקנית שהרי הדבר מוכרח ממקומו דבגמר' מפו' להדייא דטעמא דגזרו משו' מעשה שהיה כו' וטעו משו' שלא פירש את דבריו וכמ"ש רש"י ז"ל וא"כ מה צריך עו' ראיה שכ"כ הרדב"ז ז"ל וזה אינו אלא רבוי דברים ללא צורך את"ד. גם לזאת אומר אני דקיצורי גרם לי. והוא דמה שהבאתי

תשו' הרדב"ז הלזו הוא לראיה דאע"ג דבתחילת דבריו נקיט הרדב"ז ז"ל בלישניה השני טעמים משו' כבוד הרב וגם משו' שלא יטעה בלשונו וכמו שיראה הרואה שם. אפי"ה בס"ד לא סיים כי אם הטע' דשמא יטעה בלשונו דמסתמא לא יהיב ליה רשותא אם לאו דקים ליה בגויה וזהו מה שהבאתי סיוע לדברי דכתבתי דכל עיקר הטעם הוי משו' שמא יטעה בלשונו וכיון שנתן לו רשו' ודאי דמידק דייק ביה והוי ממש כדברי הרדב"ז ז"ל עוד ראיתי בד"ק כתוב על מה שהבאתי לראיה לנ"ד תשו' הרדב"ז ז"ל מח"ה סי' ש"א ק"ן שנשאל על תלמיד שבקטנותו למד עם רב אחד ויצא ממנו ולמד עם רב אחר והוא רבו מובהק ונתן לו רשות ורבו הראשון רוצה למונעו אם מחוייב לקיים גזרתו או לא. והשיב דכיון שראוי לדון ונטל רשו' מרבו המובהק א"כ זה הגוזר עליו עובר משו' אל תמנע טוב מבעליו ומשו' ולפני עור כו' וגורם עצומים כל הרוגיה. וא"כ כאן בנ"ד שכבר ראוי להורות שאל"כ לא היה נותן לו רשו' אם אינו מורה עובר על עצומים כל הרוגיה עכ"ד. ורו"ם נר"ו השיג עלי ויחשבני כמתנמנם ומרוב ענותנות' ההוא אמר שאמרתיה בלי עיון והשגחה שהרי הרדב"ז ז"ל לא קאי אלא לת"ח ומשו"ה הוא דקאמר דמותר לו להורות משום דאעיק' כיון שהוא ת"ח אינו חייב לקיים גזרתו כו' אבל אה"ן דאם הגוזר עליו ומונעו מלהורות הוא רבו מובהק שפיר יודה הרדב"ז ז"ל שאפי' שכבר נטל רשות מרבו אחד חייב לקיים גזרתו וכו' וכן ג"כ אם מי שנתן לו רשו' חזר אח"ך וגזר עליו שלא להורות עוד דמחויב שפיר לקיים גזרתו ואף דרבו עשה שלא כהוגן כו' עכ"פ תלמידו חייב לקיים חייובו ולקיים גזרתו את"ד נר"ו. ואנא דאמרי דגם זה בא לו מש' שהבין בעיקר הספק דרבו גזר עליו בפירוש שאל יורה ומשו"ה הוא משיג עלי וכאמור. ברם עתה שפירשתי את דברי א"כ שפיר הבאתי לדברי הרדב"ז אלו לראיה. דכיון דלא גזר עליו בפירוש כי אם שהוא מקפיד בינו לבין עצמו אם תלמידו מקיים את הקפדתו אשר שמעה מפי השמועה עובר על עצומים כל הרוגיה וגם שגורם להיות רבו עובר על ולפני עור כיון שהוא חיישׁ לחזרת רבו מבלי גזירה. עוד ראיתי לרו"ם נר"ו שתמה על הרדב"ז ז"ל בתשו' זאת מידי עוברו במ"ש בסו"ד דסתם רבו הנז' בכל מקום הוא רבו מובהק. ותמה עליו שהרי מצינו בכמה דוכתי דסתם רבו הוי שאינו מובהק כו' עי"ש. זה אינו אלא אריכות הדברים שלא כסדרן וללא צורך דהיה לו להסמיכו בראש דבריו אשר הביא משם הרב נחמד למראה נר"ו דהק' כן להרשב"א ז"ל. שם היה לו לרו"ם נר"ו לכתוב וכ"כ ק' על הרדב"ז ז"ל בח"ה סי' ש"א ק"ן ולא להרחיב הדבור כ"כ כאלו חדשות הוא מגיד. ועיין למרן כ"מ ז"ל פ"ה מה' ת"ת דקאי כדעת הרשב"א והרדב"ז ז"ל דכתב ועוד דלא

מצינו לא במשנה ולא בגמ' שיהיה לרבו שאינו מובהק כו' דהא במתני' סתם רבו אמרו והיינו ודאי רבו מובהק דאילו שאינו מובהק אינו נקרא בשם רבו סתם ע"כ יעו"ש:
וראיתי עו' לרו"ם נר"ו שהביא מ"ש אנוכי איש צעיר לראיה לנ"ד ממ"ש בסנהד' בד"ה ע"ב דאמ"ל ר' יוחנן לרב שמן הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלינו ומדאצטריך ליה לר"י לומר לו לרב שמן דהרשות נתינה לו עד זמן פלוני דוקא ולא בסתם מינה מוכח דאם היה נותן לו רשו' בסתם היה משמע דלעולם יכול להורות ולא היה יכול ר"י לחזור בו מהרשות שהרשה אותו. דאם איתא דבכל זמן שירצה רבו לחזור בו הרשו' נתונה בידו לחזור למה לא הרשה אותו בסתם אלא ודאי דלאו כל כמיניה לחזור בו דכבר זכה התלמיד להורות ומעלין בקדש ואינן מורידין ודוקא על תנאי אף דזכה מורידין אותו מגדולתו וליכא משו' מב"ק וכמ"ש מ"מ הרב בעל פני מבין ז"ל שם בסוגיין. ורו"ם נר"ו כתב דראיה זו אינה מכירה ואפי' תשב"ר אינם אומרים זה דאף את"ל דיכול לחזור אטו משום דיכול לחזור בו היה צריך ר"י ליתן רשו' בסתם ולחזור בו את"ד יעו"ש. ואנא דאמרי מה אענה ומה אומר להשיב עליו בדבר שהרואה בעיניו יראה איך ראיה זאת היא אלימתא וחזקה בלי שום ספק וכדי לדונו לכף זכות אמרתי אני אל לבי דרו"ם נר"ו לא הבין את דברי ומשו"ה הוא מרבה דברים בלי שום טעם והוא דהעלים עין שכל עיקר ראיתי הנה היא דכיון דהתלמיד זכה להורות אין כח ביד שום אדם להורידו מגדולתו משום מב"ק ודוקא היכא דהוי על תנאי ליכא משו' מב"ק כי הא דרב שמן וכמו שהוכיח מכאן מ"מ בעל פ"מ ז"ל. ברם אם אינו ע"ת ודאי דיש משו' מב"ק וא"כ מה כחו יפה של רבו להורידו מגדולתו דמה מצא בו עול. ועוד דבעיקר דברי הבין רו"ם שכונתי היא שר"י בכונה מכוונת עשה זה שלא להרשות אותו בסתם כדי לחזור בו אח"ך וע"ז הוא מקשה דלא יחזור דאטו משו' דיכול לחזור יחזור בו. גם בזה לא הבין את דברי כאשר המעיין יראה. והוא דכונתי לומר שהרשה אותו בסתם כדי שכשיחזור מבבל וירצה לחזור רב שמן עוד לבבל כדי להורות יהיה כפוף תחתיו ויהיה צריך לרשותו כדרך כל התלמידים ואין כונתו למנוע אותו לגמרי וראיתי עוד שכ' דלא זכה להבין דעתו דר"י דאמר לו לר"ש הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלינו דכיון דהיה ראוי ר"ש להורות איך היה מונעו דח"ו הוא עובר על ועצומים ם כו' ועל ולפני עור וכמ"ש הרדב"ז ז"ל. ואומר אני דלא ירדתי אל סוף דעתו בזה כלל. והוא דדעת ר"י הוא דכיון שהוא תלמידו רוצה שיהיה כפוף תחתיו שבכל זמן שירצה רב שמן להורות שיהיה מוכנע לו לרשותו עד שישאל ממנו והוא יתן לו רשו' ולא כמו שהבין הוא שהיה מונעו ח"ו כי אם שהיה רוצה להיות כפוף אליו ויהיה צריך לרשותו וזה פשוט:

ובהיותי בזה ראיתי דדין זה דהרב יכול להרשות את התלמיד לזמן קבוע דוקא פסקו הרמז"ל בה' סנהד' פ"ד ה"ט וכן יש לסומכין ליתן רשות עד זמן ולומר לנסמך יש לך רשות לדון או להורות עד שיבאו הנשים לכאן או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה וכן כל כיוצא בזה ע"כ ועיין למרן כ"מ ז"ל שם וע"ז תמהתי הרבה למה זה דין זה לא פסקו כי אם דוקא הרמב"ם ושאר כל הפוסקים השמיטוהו ולא פסקו אותו ולא ידעתי למה. וגם סימן זה אשר לקח הרמז"ל עד שיבואו הנשים לכאן לא ציין לנו מרן ז"ל מהיכן הביא הרמז"ל הסי' הזה ואנחנו לא נדע ובסוגיין ליכא אלא כי אם עד שתבא אצלינו:

הדרן לדמעיקרא לענין הדין כי אין לחוש לתלמיד לחזרת רבו ויורה יורה ידין ידין כבתחי' ואין צריך לבקש ולידע מה ששמע שחזר רבו בו. וגדולה מזאת ראיתי להגאון המפורסם בעל שאלת יעבץ ז"ל סי' ה' דשם שקיל וטרי ה' הנז' בענין אם יכול התלמיד לחלוק על רבו כיעו"ש ובדכ"ד ע"א כ' וז"ל ואפי' אם יתעקש אדם לומר דמהני רשותא דרביה כה"ג נמי מסתייה דנימא הכי כי יהיב ליה רשותא בהדייא דאפשר לגביה דידיה מהני דאחר שכבר העיד על התלמיד שכחו יפה לחלוק עליו בשנתן לו רשות על כך אפי' רצה לחזור בו אין שומעין לו לאחר מעשה וכאותה שאמרו כבר בנית ואי אתה יכול לסתור שעשאו כחבר ע"י נתינת הרשות מיהא בסתמא פשיטא דלא מהני מידי דאמרינן כי יהיב ליה רשותא לאורויי אבל למיפלג עליו לא קא יהיב ליה ע"כ. הרי לך בהדייא דהרב ז"ל כתב בפירוש דכיון דהרשה הרב לתלמיד אין שומעין לו לאחר מעשה כו' ודוקא למיפלג עליה לא יהיב ליה רשותא. וא"כ פשיטא דבנ"ד אפי' אם יחזור בו אין שומעין לו וזה פשוט ואינה צריכה לפנים. זה נלע"ד להלכה ולא למעשה ואם נטיתי מדרכו כך היא דרכה של תורה ואת וה"ב בסופה כ"ד איש צעיר גברא דלא חשיב ודלא ספין נרצע ליודעי דת ודין. הצעיר חיים יצחק קרישפין ס"ט:

הלא עתה ראיתי לרו"ם נר"ו על מה שהקשיתי אנכי איש צעיר לה"ה מוה"ד צהמ"ד לי בעל כסא אליאו ז"ל וראיתי לרו"ם נר"ו שכ' דלק"מ ותרד פלא'ים דכדברי ה' הגדול מר זקנו ז"ל מצא להרשב"א ז"ל בחי' לסוכה כיעו"ש בד"ק ואין הפנאי מסכים עמי להביאם פה ואומר אני דהן אמת דאדם קרוב אצל עצמו ומה גם דגברא רבה אמרה למילתיה וצריך למשכוני אנפשין כל כמה דמצינן להליץ בעדו. אך עכ"פ צריכין אנו לראות בתחי' שלא לפרש בדבריו מה שלא נתכוון ואפי"ה אם היה כונת הרשב"א ז"ל כמ"ש רו"ם נר"ו אפשר דהיה צד לומר דכיוון הרמ"ז ז"ל לזה. ברם כד דייקינן בדברי הרשב"א ז"ל כדחזי הרואה בעיניו יראה דכונת הרשב"א ז"ל אינו כמו שהבין רו"ם נר"ו והוא דהוא נר"ו הבין בכונת הרשב"א דבא לומר דכמו דמצינו בסוכה כשלא יצא בהחלט כי אם להביא איזה

צורך להסוכה לצורך שעתו לא הויא יציאה גמורה ואין צריך לחזור ולברך כיון שלא יצא בהחלט לילך לעסקיו ה"ה נמי בחליצת תפילין דכשהוציאם לילך לבה"כ אדעתא להניחם אח"כ אינו צריך לברך כיון שלא הסיח דעתו מהם זהו מה שהבין רו"ם נר"ו בכונת ד' הרשב"א ז"ל ומפני זה פי' שצריך לפרש בסוגיין דרבא לא היה לבוש תפלין מקודם וכמו שהאריך הרחיב רו"ם נר"ו וע"ז באתי לפרש ד' הרשב"א ז"ל ואפי' דהם פשוטים ואינם צריכים פי' מ"מ כדי להסיר טעות זה צריכין פי'. והוא דכל כונת הרשב"א ז"ל לומר דדוקא בסוכה כי אמרינן דצריך לחזור ולברך היינו כשיצא ממנה יציאה גמורה לעשות ענייניו ושלא לחזור לאלתר אזי מצרכינן לברך אפילו דחזר בו ביום משו' דלא יצא לענין הסוכה כי אם לעסקיו דזהו הוי כמו חליצת תפלין דכל שהוציאם הוי גמר המצוה וצריך לחזור ולברך ודעתו של הרשב"א ז"ל דאפי' דחלץ תפליו כדי ליכנס לבה"כ הוי היסח הדעת ואפי' שדעתו להניחם אח"ך דכיון שחלצם הוי גמר מצותן וצריך לברך. ואמינא לה דע"כ כונת הרשב"א כן משו' דאי כדברך היה צריך הרשב"א למינקט בסו"ד שכ' אבל אם לא יצא מתחי' אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לצורך שעתו לא הוייא יציאה כלל וכו' הו"ל ג"כ לפרש את שיחותיו גם בתפלין דאם חלצן לצרכן כמו ליכנס לבה"כ אין צריך לברך כמו שפי' בסוכה ומדחזינן דדוקא בחלוקה הראשונה אשר כתב דכשיצא לסוכה לענייניו הוי הפסק כתב שם דהוא כחליצת תפלין ש"מ דס"ל להרשב"א ז"ל דכשהסיר התפלין בכל אופן שיהיה הוי גמר המצוה וצריך לחזור ולברך אפי' בו ביום. ומה גם דאפושי פלוגתא לא מפשינן וכלהו רבוותא סברי מרנן דצריך לברך אפי' חלצן מאה פעמים ביום בכל אופן שיהיה וא"כ אזדא ליה מ"ש כת"ר נר"ו בכונת הגמ' והדרא קושייתין לעט"ר ה"ה מ"ז ז"ל לדוכתין כאשר יר' הרואה ועל שאר דבריו אשר כתב להליץ עו' בעד עט"ר ה"ה הנז' הוא בעצמו שם אזיל ומודה אלי דהאמת אתי כאשר יראה המעיין ואין הפנאי מסכים עמי להאריך עוד נקי נדר אשובה אראה בס"ד. החותם הנז"ל

סימן מב

וזאת תשובתי אליו:

כל יקר ראתה עיני אור יקרות כמו השחר עלה במד"בר בער'בה מבקשי ה' יבינו כל. כל שנתנו חכמים עיניהם בו נותנין לו את השבח מפשח ויהיב לן אלותא אלותא גדולה תשובה לא תחסר כל. כל המקודש מחבירו החכם השלם והכולל רקיע וספין אור החיים קרישפין. והוא נכבד מכל כל כי האי מלתא מחייב אינש לאודועי למען דעת כל. כל

לגבי דידי לא מלבי היתה לחזור על המקרא ועל השינות דבזה וכיוצא אמרו למדין ואין משיבין לא כל. כל לאתויי דאיידי דחזיתיה לדעתיה דר' מאיר דצהבו פניו נפק דק ואשכח איבד ושיבר בריחי שערי אמרי ומצא עזר כנגדי חיים ברצונו לאשויי נפשיה הדרנא הדר"יה וזיויה הד"ר הוא לכל. כל פינה ופינה פניתי אני את לבי להשיב אל כל המקומות כמעט שעבר ואינינו והשיכותי מעלי את תלונות במקום שמרה ויע"ש פלילות לגדל ולחזק לכל. כל לרבות תרתי מחדא ל"ה את אתייא כי חביבים עלי דברי דודי חיבה יתירה חרבו שלופה ועלהו לתרופה את והב בסופה אקרובי דעתא ולקרובי כל. כל תפלה שמע ה' כל יאודה יאיר עיני בדבר תורה לבל אכשל רק יהיו דברי במשפט על כל אכי"ר:

ראשון לכל דבר תפס עלי על מה שהקשיתי אני עני ע"מ שפי' כת"ר ע"ד רש"י ז"ל בסנהדרין ד"ה ד"ה כנגד מחנה ישראל וכו'. דאיך אפשר לו' דאף דנתן להם רשות משה רבם אפי"ה מנעו עצמם מלהורות דהרי זיל קרי בי רב הוא ושפטו את העם כו' וכת"ר הרבה להק' עלי שלא ירר אל עמק עיוני בזה דלדידי מי ניחא כו'. ואנכי הרואה דהאמת אתו שלא הבין את דברי וזה בא לו ממה שלא הלך בדברי דרך ישר ולקח בתחי' הקו' הב' שהרי בתחי' כבר כתבתי דיכולים אנו לו' דפסוק והיה כל מבקש ה' כו' לא היה אלא דוקא ממוצאי יוה"ך עד שבא יתרו אבל משבא יתרו ואמר למשה ואתה תחזה מהיום ההוא ומעלה לא היו הולכים אצל משה אלא לדבר הקשה וכמאמר הכתו' ושפטו כו' וא"כ לפ"ז מה מקום להק' על פי' שפי' אני עני בד' רש"י ז"ל דכיון דנשארו במנהגן הראשון ולא הורו היכן נתקיי' קרא דושפטו את העם דהרי שפיר נתקיים משבא יתרו ואילך. ומ"ש בכונת רש"י ז"ל דנשארו במכהגן הראשון ולא הורו ה"ד עד שבא יתרו שהרי רש"י ז"ל לא קאי אלא ע"פ והיה כל מבקש ה' כו' דאוקימנא ליה בקודם שבא יתרו: הן אמת ולא אכחד דיסוד רעוע הוה כיון דאעיק' מ"ש רש"י ז"ל בחו' ע"פ ויהי ממחרת דפ' זו לא נאמרה עד שנה שניה אינו אלא על מוצאי יוה"ך ההוא שירד משה מן ההר והוא שנה שניה לשנות עולם וכמ"ש הרא"ם וכמו שתמה עלי כת"ר נר"ו. אלא דאכתי הפי' שפי' אני הדל ע"ד רש"י ז"ל בסנהד' במקומו עומד והוא אמת ויציב. דלפי' שפי' כת"ר עדיין ק' דמה זו הרגשה שנרגש רש"י ז"ל דקי"ל דאם נתן לו רבו רשו' מותר להורות ולמה היו מבקשים את משה דהרי ס"ל לרש"י ז"ל דיתרו לאחר מ"ת בא וכמ"ש בעלי התוס' בס' דעת זקנים ס' יתרו והר"ב נחלת יעקב ז"ל שם וא"כ שפיר איכא למימר דפ' והיה כל מבקש ה' לא היה אלא ממוצאי יוה"ך עד שבא יתרו ונתן להם רשו' שהרי למ"ד אחר מ"ת בא א"א לו' שבא בין ו' בסיון ובין יוה"ך דא"כ איך יוכל להתקיים השליחו'

אני חותנך כו'. שהרי משה היה תמיד בהר אלא ודאי צ"ל דבא לאחר יוה"ך כמה ימים באותן הימים שבין יוה"ך ובין מסע הדגלים וכמ"ש כל זה ה' נ"י ז"ל שם. וא"כ לפירושי ולפי' ה' זרע אברהם ז"ל לק"מ מק' דושפטו את העם כו' דזה לא היה אלא משבא יתרו ואילך וכמ"ש. אלא לפי' כת"ר עדיין ק' וכאמור. והן עתה ראיתי בס' רנו ליעקב בחי' לסנהד' שפי' בדברי רש"י ז"ל כמ"ש בעניותין אלא דברבותא לא פי' כלום עי"ש: אלא דלפי האמור עדיין ק' למ"ד יתרו קודם מ"ת בא היאך יתקיימו ב' כתובים הללו. וי"ל דלמ"ד קודם מ"ת בא ס"ל דק' והיה כל מבקש ה' כו' לא קאי אלא לדבר הקשה ולזה דוקא היו הולכים אצל משה ולא ס"ל כרש"י ז"ל דהיה משום רבותא דמשה וק' דושפטו לא איירי אלא לדבר הקטן שכן כתי' את הדבר הקשה יביאון אל משה וכל הדבר הקטן ישפוטו הם. א"ן י"ל דלזה המ"ד ס"ל דק' והיה כל מבקש ה' ר"ל מאן דהוה בעי ללמוד תורה ממשה ולא לענין הוראת דין:

עוד ראיתי למכת"ר נר"ו שתי' למה שהק' אנכי הדיוט עפ"י דהיאך נתקיים ק' דושפטו את העם כו' דשפיר נתקים דהזקנים היו שופטים בין איש ובין רעהו את הדינין דאיפקדו קודם מ"ת במרה ולא היו מורים הוראות כדרך כל הוראה אשר מורים הת"ח עתה וכמו שהיה מורה להם מרבע"ה וא"כ מצינן למימר דזהו מ"ש רש"י ז"ל רבותא דמשה שאני דהיינו דאפי"ה לא הורו שום הוראה וק' דושפטו את העם שפיר אפשר לקיימו דקאי על הדינין אשר במרה איפקוד כו' את"ד ועמו הס"ר דבריו באו שלא בדקדוק שהרי עדיין לחלוחית הדיו קיימת במ"ש עמ"ש רש"י ז"ל ע"פ ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה כו' להיות נכונים לשפוט את כל איש ריבו ודוחק לו' דכונתו לו דתהיו נכונים מעכשיו לשפוט לאחר מ"ת דהרי לא היה בדעת מ"ר שהם עתידים לשפוט אלא יתרו הוא דהעצהו עצה נכונה והוסיף פ' א' בתורה ואם כבר היה בדעתו להושיבם לשפוט ה"ן לא ראינו שום הוספה בעצת יתרו ומהכרח זה כתב דמ"ש רש"י ז"ל לשפוט את כל איש ריבו היינו לשפוט את הדינין אשר איפקדו במרה וא"כ מינה נשמע דעצת יתרו הן היתה על כל מיני הוראה דאל"כ מה בא להוסיף ואיך תוך כ"ד כתב דשפיר נתקיים ק' דושפטו את העם והיינו דקאי על הדינין אשר במרה איפקוד והלא זה כבר היו שופטים קודם עצת יתרו וכדמשמע מק' דואל הזקנים ומה בא יתרו להוסיף ואין להתעקש ולומר דמה שאמר להם מ"ר אל הזקנים שישפטו את כל איש ריבו לא היה אלא עד אשר ישוב מ"ר מן ההר וכשחזר לא הניח להם לשפוט אפי' דינין ומשו"ה אמ"ל יתרו נבול תבול כו' דחלילה לומר כן על מרע"ה דמאחר שכבר הרשה אותם בודאי שהיו ראוים לכך ואיך אח"כ חזר בו ולא הניח אותם עד שבא יתרו ומאי דקאמר ק' עד אשר נשוב אליכם ר"ל דעד אשר

נשוב אין אתם יכולים לזוז מתוך המחנה כדי שתהיו נכונים לשפוט אבל כשנשוב אתם רשאים דכיון שאני כאן אני שופטן ואין כונת מרע"ה לו' להם דכשחוזר אין להם עוד רשו' לשפוט אותם ועו' דאעיק' הדבר טפל מבלי מלח לומר בכונת רש"י ז"ל דקאמר רבותא דמשה שאני דאפי"ה לא הורו שום הוראה חוץ מהדינין דאיפקדו במרה דמם"ן אם לא נתן להם רשו' מש"ר להורות כי אם הדינין אשר במרה איפקוד וכדקאמר ק' ואל הזקנים אמר כו' א"כ אין כאן שום רבותא על שלא היו מורין שחר מיני הוראה כיון שלא נתן להם רשו' כ"א על הדינים וא"כ מן הדין היו עושין ואם נתן להם רשו' על הכל למה בשאר מיני הוראה היו עושים רבותא ואין מורין אעפ"י דמה"ד מותר להם ובדינין לא היו עושים רבותא ושופטים:

ובעיקר פקפוקו עמ"ש רש"י ז"ל ע"פ ואל הזקנים אמר כו' להיות נכונים לשפוט את כל איש ריבו דבתחי' עלה ע"ד לו' דכונתו לומר דתהיו נכונים מעכשיו לשפוט לאחר מ"ת ושוב חזר בו דזה דוחק דהרי לא היה בדעת מש"כ שהם עתידים לשפוט אלא יתרו הוא דהעצהו עצה נכונה ואם כבר היה בדעתו כן מה בא יתרו לחדש כו' נעלם מעיני דמר מ"ש ה' נחלת יעקב ז"ל ס' יתרו עמ"ש רש"י ז"ל ע"פ וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום אהרן נדב ואביהוא וע' זקנים הנלוים עתה עמך ע"כ הק' עמ"ש הרא"ם ז"ל שם ושוב כ' וז"ל ונ"ל דכך היה הענין דמשה היה דן לבדו ואפי"ה חלק להם בתי דינין שאהרן ג"כ היה דן לבדו בבית אחר וכן נדב ואביהוא וע' זקנים שכל אחד היה דן לבדו ביחיד מומחה או בשלשה ובשעה שאמר יתרו מדוע אתה יושב לבדך לא ידע מזה שדנין גם ב"ד אחרים לכן הוק' בעיניו והשיב לו משה ושפטתי כו' ואז אמ"ל נבול תבול כי לא יספיקו אלו הדיינים לעם הרב הזה אלא יוסיפו עוד דיינים שרי אלפים כו' ע"כ וא"כ לפ"ז שפיר היה אפשר לומר דכונת רש"י ז"ל דתהיו נכונים מעכשיו לשפוט לאחר מ"ת ויתרו בא להוסיף דלא יספיקו אלו אלא יוסיפו עוד דיינים אלא דאעיק' האמת יורה דרכו דאין כונת רש"י ז"ל כן ומה שדקדק כת"ר מלשון רש"י ז"ל דנקט לשפוט את כל איש ריבו ולא כתב להורות כו' דתיבת לשפוט מורה על הדינין והביא ראיה ממ"ש הרא"ם ז"ל. אנכי תמיה על כת"ר דמריהטא דלישניה שכ' דתיבת לשפוט מורה על הדינין אשר איפקדו במרה כמ"ש בפ' שם שם לו חק ומשפט נראה דנדמה לו דההדינין שנפקדו במרה הם איזה דינין פרטים ומשו"ה כתב דתיבת לשפוט מורה על הדינין אשר איפקדו במרה כמ"ש בפ' שם שם לו חק ומשפט וכלו' דמזה הק' דרשו רז"ל דדינין איפקדו במרה והיינו מתיבת משפט נמצא דתיבת משפט מורה ובא על דינין שאיפקדו במרה דוקא וא"כ גם מ"ש רש"י ז"ל לשפוט כו' מורה על הדינין דאיפקדו במרה דאם אין כונת כת"ר כן למה

לו להאריך כ"ז אשר איפקדו במרה כמ"ש בפ' שם שם לו חק ומשפט ולהביא ראיה מהרא"ם ז"ל דלשון משפט הוא על הדינין דאיפקדו במרה תפ"ל דתיבת משפט בעלמא מורה ובא על הדינין אלא מוכרח דכונת כת"ר נר"ו כדכתיבנא ועמו הס"ר טעה בדמיונו ואין הדבר כן אלא מ"ש רז"ל דדינין איפקדו במרה ר"ל כל פ' משפטים וכמ"ש הרא"ם ז"ל שם ע"פ שם שם לו עי"ש והוא דכל דבר שהוא בין איש לרעהו חוץ מדיני איסור והתר כשר ופסול נקרא דינין:

עוד חזה היית בד"ק עמ"ש אני עני עפ"י כת"ר בד' רש"י ז"ל דאעיק' ק' איך אפשר לו' כן בכונת רש"י ז"ל שהרי בימים ההם לא היה צריך ליטול רשו' מרבם אלא כל שהיה רחוק ג"פ היה מותר להורות אף בלא נטילת רשו' וזה שצרי' נטילת רשו' אף ברחוק ממנו ג"פ אינו אלא מר' ואילך ומשום מעשה שהיה וע"ז חזר וכ' כת"ר דכ"ז שכתב נזרקה נבואה בפיו והוי מתורתן של רבני האחרונים הר"ב ראשון לציון וה' כמוהרח"א ז"ל בס' עה"ח ובס' וזאת ליאודה ז"ל ולא זו בלבד אלא שהגדיל המדורה עלי דאיך אישתמיט מ מינאי ד' הר' ר"ל לעת הצורך ואנא דאמרי דגם בזה שגג בדברי דכל עיקר קושיתי אינו אלא דבימים ההם לא היה צרי' ליטול רשו' מרבם מרחוק ממנו ג"פ כיון דזה אינו אלא מר' ואילך משו' מעשה שהיה וכמ"ש בפי' בדברות הראשונות וא"כ מאי מייתי מר מהני שלשת הרועים ז"ל דהם לא מיירו אלא בפ"ר דהיינו תוך ג"פ ובתוך ג"פ ודאי דגם בזמן ההוא היה צרי' רשו' משו' דטעמא הוי משו' כ"ר ומה לתבן עם הבר אלא דעכ"פ צרי' אני לדון למר לכף זכות דכיון דכל מגיותו אינו אלא לעשות אגרת פיטו'רין משו"ה לא השגיח שפיר בדברי הגם דאפי' השגחה אינו צרי' לזה דהדבר פשוט לעין כל חוזה. עוד חזה הוית בד"ק עמ"ש ה' ת"ח ז"ל עמ"ש בב"י סי' רמ"ב דתנחום הוה אקראי בעלמא דמאי אצטרי' לפ' הכי דילמא נטל רשו' מרבו הוה ואנכי הצעיר כתבתי בדברות הראשונות דבהחי' עלה ע"ד דעת הדיוט להוכיח כמ"ש בב"י כו' ושו"ר דאינה הוכחה בו' וכת"ר תפס עלי בציצית ראשי דאיך פסקתי את הדין בסכינא חריפא דבכל פעם ופעם צרי' ליטול רשו' מרבו דזה הוי הפך מוהריק"ו ז"ל כו' ולזאת אשיב דלדין כזה אפי' בסכין מלא חלודה הוא בנקל למפסקיה וכ"ש בחריף אבל מה אעשה דכת"ר לא הבין כדחזי דברי ה' ת"ח ז"ל ומזה בא לו ג"כ שלא הבין את דברי וגם נר' דלא ראה דברי הב"י במקומן ואף אם ראם לא השגיח בהם יפה דהרי כונת הב"י ברורה דהוק' לו דמדאותבוה לר' תנחום מדתנייא תלמיד אל יורה אלא א"כ היה רחוק ממנו ג"פ משמע דאי הוה חוץ לג"פ שפיר דמי והר"מ ס"ל דאפי' חוץ לג"פ אסור לקבוע ולהורות וע"ז כתב דההיא עובדא דתנחום הוה אקראי בעלמא ומשו"ה אמרו לו דהתניא תלמיד אל יורה אלא א"כ

רחוק ממנו ג"פ וכלו' דאפי' דהוא עראי לא שרי אלא חוץ מג"פ אבל מר שהוא תוך ג"פ אסור וע"ז השיב להם לאו אדעתאי וע"ז הק' ה' ת"ח ז"ל דמאי אצטריך לפ' הכי דילמא נטל רשו' מרבו הוה ולכך הוה שרי ליה להורות חוץ מג"פ וכלו' דמאי דמשמע מן הש"ס דאי הוה חוץ מג"פ ש"ד היינו משו' שכבר נטל רשו' מרבו להורות חוץ מג"פ ומשו"ה הוק' לו לר' תנחום לאו ר' מני דמן צור איכא הכא כו' וכלו' דאף בנטילת רשו' לא שרי אלא חוץ מג"פ וע"ז כתבתי אנכי הצעיר דבתחי' עלה על דעתי להוכיח כמ"ש בב"י דלא אוקמי בנטל רשו' ממאי דהשיב לאו אדעתאי וא"א דכבר נטל רשו' מיניה וכלו' להורות חוץ מג"פ דאילו תוך ג"פ לא מהני אפי' רשו' וכמ"ש שם בב"י בשם התוס' ומוהריק"ו ז"ל א"כ איך לא הוה אדעתיה. ומה להורות חוץ מג"פ הוה אדעתיה ונטל רשו' ממנו להורות תוך ג"פ לא סליק אדעתיה מרביה שו"ר דזו אינה הוכחה דלא רחוקה היא לומר דהיום נטל רשו' ולמחר בעת הדרוש לא עלה ע"ד מרבו ולא נתן לבו עליו וכלו' דבאותה שעה שכח כלל וכלל מרבו ואילו היה זוכר לא היה פוצה פיו כלל. ואין כונתי לומר דלא עלה על לבו ליטול רשו' ממנו דכיון שהוא תוך ג"פ לא מהני רשו' וא"כ נחה שקטה כל האר"ש ואדרבא על כת"ר יש לתמוה דעשה כל אפיא שוין דאף תוך ג"פ מהני רשו' ולא זו בלבד אלא דאף בפעם א' סגי ואף גם זאת דיחס כן בס' מוהריק"ו הפך ממ"ש בפי' הב"י ז"ל משם מוהריק"ו ז"ל:

עוד ראתה עיני בד"ק ע"מ שהק' כת"ר בדברות הראשונות על הרמז"ל ושכל רבני האחרונים עמדו בד' הרמז"ל ואנכי הצעיר השיבותי לו דלא מצאתי מי שנרגש מזה וגם עמ"ש אני עני על ה' בן ידיד ז"ל. וגם על מה שהק' בדברו' הראשונו' על ה' חיד"א ז"ל והר"ב פ"מ ז"ל דלמה לא חשו להביא ד' התוס' בכתובו' ואנכי הדיוט כתבתי ע"ז דלמה להם להביא ד' התוס' ככתו' באורך בקונ' הראשון ועל הכל רצה כת"ר לפטור ולהציל את עצמו בדברים בעלמא כאשר יראה הרואה ואנא דאמרי דלדבר כזה וכיוצא בזה יותר טוב הי"ל שלא להשיב כלום:

עוד חזה הוית בד"ק ע"מ שהשוה כת"ר בדברות הראשונו' לה' חיד"א ז"ל בס' כסא רחמים עם מ"ש ה' פ"מ ז"ל וס"ל דבנבואה ליכא דין מורה הלכה. ואנכי הצעיר כתבתי ע"ז דה' חיד"א ז"ל לא ס"ל כן וכמ"ש שם באורך וכת"ר חזר עוד להחזיק בטעותו וכ' דדברי מן המתמיהים ופי' ד' ה' ז"ל לפי דרכו. ואנכי הרואה דמשמעות דורשין איכא בינינו ברם מי שמודה על האמת יראה דכונת ה' ז"ל כדכתיבנא ואינו מן הראוי להאריך בדברי' פשוטים כאלו. ומ"ש מו' כת"ר דלא הבין דברי במ"ש דלא בא לחלק ה' ז"ל אלא דבנבואה די בשאינו מקפיד לא כן במורה הלכה דהא מאי דאינו מקפיד בנבואה הוא

משו' דאינו מורה הלכה אלא מאת ה' היתה כו' ולא שייך לומר דאינו מקפיד אבל דין מורה הלכה אית ליה דזה הס כי לא להזכיר כו' ולזאת אשיב דבדבריו אלו ראיתי דכל מה שמתלונן עלי כת"ר דמרוב חשקי להשיב איני מדקדק יפה בדבריו נר"ו ולא בדברי רז"ל ניבא ולא ידע מה ניבא דכולהו איתנהו ביה שהרי כתבתי אחת למעלה שם בקונ' הראשון משם ה' ז"ל בס' פת"ע דנ"ב ע"ד דאף דבנבואה איכא דין מורה הלכה אפי"ה טעמא רבה איכא לחלק בין נבואה לדין ולו' דבנבואה די בשאינו מקפיד וא"כ מ"ש עלי כת"ר לעיל מה תצעק אלי כו' מלבד דלא דמיא כעוכלא לדנא מ"ש כת"ר למ"ש רבני האחרוני' ז"ל כדי לצעוק עליהם וכמ"ש לעיל אלא דאפי' לד' כת"ר אנכי הקשיתי על מ"ש בד"ק ולא ראיתי שכדבריו כתבו רבני האחרונים. אבל אי ק' הא ק' על כת"ר שמאחר שכבר כתבתי כן משם ה' ז"ל גופיה בפת"ע א"כ מה תצעק אלי דהס כי לא להזכיר לו' כן דכיון דה' ז"ל הזכירו כ"ש וק"ו שאני הדל לא אשקוט ולא אנוח מלהזכירו אלא דאעיק' אנכי הדיוט לא חזינא אפי' ריח קו' והוא דה' ז"ל לא קאמר שם בס' כסא רחמים דמאי דאינו מקפיד בנבואה הוא משו' דאינו מורה הלכה אלא מאת ה' היתה לה וכמו שהבין כת"ר בדבריו דכל עיקר חי' הוא זה דשפיר יש מקום להקפיד על שמכין עצמו לנבואה וכמ"ש שם ה' ז"ל משם מוהרח"א ז"ל אלא כונת ה' ז"ל לומר דבנבואה די במה שיודע שאינו מקפיד ויכול להתנבאות דכיון דמאת ה' היתה לה לא כן במורה הלכה ממש דאפי' שיודע בודאי דרבו אינו מקפיד כמו בני אהרן שהיו יודעים בודאי שלא היה מקפיד ח"ו משה רבם אפי"ה אסור להם להורות וכל לגבי דידי האריכות בזה אינו אלא יגיעת בשר: עוד. חזה הוית בד"ק עמ"ש עו' אנכי הדיוט דממ"ש אח"ך ה' ז"ל שם בד"ה ומיהו וכו' מבואר דס"ל דגם בנבואה איכא משו' מורה הלכה דהאמת כן הוא אבל הוא חי' אחר כו' ברם בחי' הראשו' שחי' הוא פשוט שבא לחלק כמ"ש וכאשר יראה העיני בשר לו ע"כ. גם לזה אנכי אשיב דעיני ראו ול"ו זר והגם שכתבתי אחת למעלה דאינו מן הראוי להאריך בדברי' פשוטים כאלו עכ"פ בראותי דבריו אלו לא יכולתי להתאפק מלפ' ד' ה' ז"ל רחב רחב. והוא דה' ז"ל הביא מהגה"א דיליף ממה שהתנבאה חולדה במקום ירמיה משו' דקרובת ירמיה היתה ומסתמא שביק לה ירמיה. דה"ה ג"כ שיכולין להורות במקום דידוע דלא קפיד רביה. וע"ז הק' ה' ז"ל לכאורה דשם בפ' הדר איכא למ"ד שלא מתו בני אהרן אלא על שהורו בפני משה רבן והרי מרע"ה לא היה מקפיד גם אלעזר בן אחיו כו' גם יאושע ן' נון כו' אלא ודאי מוכרח לחלק בין נבואה ובין מורה הלכה כו' וכלומר דדוקא בנבואה כיון שיודע שאינו מקפיד מותר אבל במורה הלכה אפי' שיודע שאינו מקפיד אסור ומשו"ה מתו בני אהרן. וא"כ איך השווה

אותם בהגה"א ויליף מנבואה למורה הלכה. ואין לו' דהיינו דקאמר הגה"א וקצת גמגום יש דזה אינו גמגום אלא בר מהדר הוא ואפשר לישב דמ"ש בהגה"א הוי כמו חולדה דכבר ידעה כו' וכה"ג דהתלמיד יודע שאסור להורות במקו' רבו אך ידע דאינו מקפיד בהא שרי וכלומר דמאי דיליף הגה"א מנבואה למורה הלכה אינו אלא באופן זה שכבר ידע שאסור אך ידע דאינו מקפיד אך בני אהרן דלא ס"ד כלל דאסור להורות אמטו להכי איענוש ולהא דאמרו גבי אלעזר יתישב וכו' ולמאי דאמרי' גבי יאושע ן' נון וכו' אלא דאכתי צריך לפ' מ"ש בהגה"א וקצת גמגום יש וע"ז כתב ומיהו סיים בהגה"א כו' דיש לחלק בין ת"ג שהורה לפני רבו למורה לפני גדול הדור ואינו רבו כו' ע"כ וא"כ לפ"ז אין כאן מקים לכל מ"ש כת"ר וכמובן:

עוד ראיתי לרו"ם נר"ו ע"מ שהק' על ה' מלך שלם דנעלם ממנו ד' התוס' בכתובו' ואנכי הצעיר ויהי מאז השיבותי לו דנעלם מעיני דמר נר"ו דה' ז"ל גופיה זכר עשה לד' התוס' הנז' בדי"ט וא"כ הי"ל להק' על ה' זיל מיניה וביה והן עתה ויהי כמשיב כת"ר ע"ז דאין זה אלא דקדוקי עניות ואדרבא היה לי להיות תנא דמסייע ליה כו' וכיוצא מאלו הדברים. גם לזה אנא דאמרי לשרי לן מר דאין זה משורת דרך אר"ש ודרך אר"ש קדמה לתורה ואדרבא כמו שכתבתי כך היא דרכה של תורה. הלא מעתה הבא נבא לבית הספק ועיני ראתה לרו"ם נר"ו שכתב דהבנתי בדבריו מה שלא נתכון ולא נסתפק. והוא דאין כונתו לו' ששלח לו בפי' שאל יורה אלא שרבו קפיד בינו לבין עצמו ודבר עם איזה בני אדם שהוא מקפיד על הוראת תלמידו והתלמיד שמע והבין שאין רצונו של רבו שיורה כו' ובמונח זה רצה לפטור עצמו מכל מה שהק' עליו וחזר ופי' דבריו הראשונים באורך וברוחב מה שלא בא בדבריו ולא עלה על לבו בתחי'. ואען ואומר דמלבד דא"כ דעיקר ספיקו אינו אלא כשלא אמ"ל בפי' שאל יורה אלא דקפיד רבו בינו לב"ע ומשו"ה הוא מאי דעלה בהסכמה דאין לחוש לחזרתו דכיון שרבו לא גזר עליו בפי' אין לתלמיד לחוש לחזרתו ולידע תוכן הדברים אשר שמע דקא קפיד רבו א"כ בכל מאי דשקיל וטרי רו"ם בדברו' הראשונו' לפחות בפעם א' הי"ל להשמיט קן קולמוסו ולפרש כן ואיך אפשר דבשאר דברי' בא בארוכה כמעט ללא צורך ובדבר הזה דהעיק' תלוי בו לא ירמוז שמץ מיניהו. אלא דהאמת במה שהוא אמת דבתחי' מעולם לא עלה על לבו להסתפק בכה"ג ועתה הוא שנתקן כדי להציל את עצמו ופי' דבריו כחפצו ורצונו. אלא דאנכי תמיה על כת"ר דאם כבר נחית לזה. טרם כל הי"ל להשגיח שפיר בדבריו הראשונים ולו' דבר שלא יהא ח"ו סותר אהלו שהרי כתב שם בד"ה הדרן לדמעיק' וז"ל א"כ ק"ו בנ"ד דבפירוש קפיד רביה במה שמורה תלמידו כו' והגם דיד הדוחה לדחות דכונת כת"ר לו' על מאי

דקאמר בפי' לאיזה בני אדם ואינו ר"ל לתלמידו מלבד דהאמת אינו כן מה יענה למ"ש עו' כת"ר נר"ו שם וז"ל עוד נ"ל להביא ראיה לנ"ד כו' ועתה שרוצה לחזור בו יראה לע"ד שגורם שעובר על ולפני עיור לא תתן מכשול אם תלמידו מקיים את דברו של רבו שאל יורה וכו' ע"כ וזה הוי הפך ממש מ"ש בדברו' אחרונו' דאין כונתו לו' ששלח לו בפירוש שאל יורה ואיני יודע אם בדברי' שבכתב כאלו היוכל איש לחזור בו ולפרש כל בתר איפכא. עוד יש להוכיח כן מדבריו הראשונים במה שהביא ראיה לנ"ד בסו"ד ממאי דאמ"ל ר"י לרב שמן הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלנו וסיים וז"ל. וא"כ בנ"ד כל שהרשה אותו מעיק' בסתם ודאי דלא יוכל לחזור בו כו' ואין יכולת ביד רבו להורידו מגדולתו וכו' וחכמים לא נתנו דבריהם לשיעורין דאם הוא רבו שיורידהו מגדולתו וא"כ זכינו לדין דלא יוכל רבו להורידו מגדולתו מכמה טעמים שכתבנו וכו' עכ"ד. והשתא א"א דכל עיקר ספקו אינו אלא כשהתלמיד שמע והבין שאין רצונו של רבו שיורה אם יוכל התלמיד להורות ואל יחוש לחזרת רבו או נאמר דכיון שהוא מקפיד עתה צריך התלמיד לחוש לחזרתו. א"ך בהכרח לו' דכת"ר פתח בכד וסיים בחבית שהרי כיון שרבו לא אמ"ל בפי' שאל יורה אלא דהתלמיד הוא שהבין דהקפיד רבו איך שייך לכתוב ולומר דבנ"ד אין יכולת ביד רבו להורידו מגדולתו כאילו בכח גדול וביד חזקה מעכב לתלמידו שאל יורה ובשלמא כשהספק הוא שאמ"ל רבו בפי' שאל יורה וכמו שהבנתי אני עני בכונת כת"ר וכמו שהוא האמת שייך שפיר למימר כלשון הזה דאין כח ביד רבו להורידו מגדולתו ולא עו' אלא דגם עתה בדברו' אחרונו' חזר וכ' וז"ל. ברם אם אינו ע"ת ודאי דיש משו' מב"ק וא"כ מה כחו יפה של רבו להורידו מגדולתו דמה מצא בו עול עכ"ד ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דכד ניים ושכיב אמרה:

גם מ"ש וז"ל ומה גם דקי"ל דאם קפיד לא מסתייעא מלתא גם עתה דקפיד לא מסתייעא מלתא ע"כ אנכי הדיוט לא מצאתי לדברי' האלו בית מושב דמדבריו משמע דדוקא אם קפיד הוא דלא מסתייעא מלתא ואין הדבר כן דהרי ע עיקרא דהאי מלתא הוא בכתובו' ד"ס ושם נאמר בתוס' והביאו כת"ר בעצמו בקונ' הראשו' וז"ל. ונ"מ היכא שהרב מוחל על כבודו דשרי אפי"ה אל יורה דלא מסתייעא מלתא הואיל ורבו אצלו עכ"ל. וא"כ זה שכתב כת"ר דקי"ל דאם קפיד לא מסתייעא מלתא לא ידעתי איה מקום כבודו ולא הי"ל לו' אלא במכ"ש דאם אפי' בנטילת רשו' אמרו דהואיל ורבו אצלו לא מסתייעא מלתא כ"ש וק"ו דאם קפיד אפי' אין רבו אצלו לא מסתייעא מלתא ולא הי"ל דהכי קי"ל. איך שיהיה וכ"ז שכתבתי אינו אלא לפי מאי דס"ד דר'ום נר"ו דבמונח זה נחו שקטו כל התמיהות שתמהתי על כת"ר. ברם כד דייקינן שפיר אף אם נאמר דכן היתה כונתו

מעיק' ואנכי הדל לא ירדתי לסוף דעתו אפי"ה לא הרויח בזה כלום ואבא היום על ראשון ראשון על הראיה שהביא כת"ר מתשו' מוהריק"ו ז"ל שכ' שאין צריך ליטול רשו' בכל פעם שיורה כי אם בפעם הא' וא"כ גם בנ"ד כיון שהרשה אותו מעיק' וכו' ג"כ כאן שלא גזר עליו שלא יורה אין לחוש לחזרתו ושיצטרך לידע אם הוא מרוצה ברשו' הראשו' שהרשה אותו אם לאו דהא אין צריך רשו' בכל פעם כו' ולדידי עדיין לא חזינא שום ראיה מהכא לנ"ד דע"כ לא קאמר מוהריק"ו דאין צריך ליטול רשות בכל פעם אלא דוקא כשאינו רואה תלמידו שום רמז מהקפדת רבו אז אמרינן דמסתמא כיון שרבו נתן לו רשו' הוא לכל ימי עולם אבל בכג"ד דנ"ד שכבר שמע והבין שאין רצונו של רבו שיורה אה"ן דמוהריק"ו ז"ל אזיל ומודה שאסור לו להורות כיון דקא קפיד רבו ואפי' שלא שלח לו' לו בפירוש שאל יורה אפי"ה אסור לו להורות משו' כבודו של רבו ואף שרבו עשה שלא כהוגן להורידו מגדולתו תלמידו עכ"פ חייב לעשות רצונו של רבו:

גם על הראיה שהביא כת"ר מתשו' הרדב"ז סי' ש"א ק"ן ואני עני השיבותי לו דגם זו אינה משלנו וכמ"ש שם באורך חזר וכ' כת"ר נר"ו וז"ל. ברם עתה שפירשתי דברי א"כ שפיר הבאתי לד' הרדב"ז אלו לראיה דכיון דלא גזר עליו בפי' כי אם שהוא מקפיד בינו לב"ע אי תלמידו מקיים הקפדתו מפי השמועה עובר כו'. וגם לזה אשיב דגם עתה דפי' דבריו עדיין לא חזינא אפי' כדמות ראיה לנ"ד וכאמור לעיל ואינו מן הצורך לכפול הדברים.

גם הראיה שהביא כת"ר ממ"ש שם בסנהד' דאמ"ל ר"י לר"ש הרי אתה ברשותינו כו' ואנכי הצעיר ערערתי גם ע"ז בדברו' הראשוני' והן עתה חזר כת"ר להחזיק דבריו וכה אמר מר שהיא ראיה אלימתא וחזקה בלי שום ספק ומרוב חסידותיה דן אותי לכף זכות דלא הבנתי דבריו ומשו"ה הרבתי דברי' בלי שום טעם והוא דכל עיקר ראיתו הוא דכיון דהתלמיד זכה להורות אין כח ביד שום אדם להורידו מגדולתו משו' מב"ק אם אינו ע"ת ולזאת אשיב דמלבד דשלי"ח זיכני ה' ונתן לי דעת להבין ובפרט לדברי' כאלו דאינם צריכי' דעת אלא בפירושא אתמר כן בדבריו אלא דאף למאי דעלה ע"ד שלא הבנתי כן בדבריו אנכי לא ידעתי מה הרויח בזה דעדיין תמיהתי במקומה עומדת דאין מכאן שום ראיה דאין רבו יכול לחזור בו ולהורידו מגדולתו ממה שלא הרשה אותו ר"י לר"ש בסתם וכמו שהוכיח כת"ר דלענ"ד טעמא רבה איכא לחלק והוא טעם לשבח דשאני ר"י דמעיק' לא עלה ע"ד ד"ע להרשותו לעולם אלא דוקא עד שיבא אצלם וא"כ מי הכריחו ליתן לו רשו' בסתם דמשמעו לעולם ולחזור בו אח"כ ולהכנס ח"ו בסוג מי שאינו עומד בדבורו. גם מ"ש דאין כונתו לו' דר"י בכונה מכוונת יעשה זה להרשו' אותו בסתם כדי לחזור בו אח"כ אלא כונתו לו' שהי"ל להרשו' אותו בסתם כדי שכשיחזור ר"ש מבבל וירצה לחזור

עו' שם להורות יהיה כפוף תחתיו ויהיה צריך לרשותו שש כו'. גם בזה לא ידענא מאי קאמר וכנר' דבעת ההיא שכח מ"ש בדברו' הראשונו' דשם כ' וז"ל דא"א כו' למה לא הרשה אותו בסתם אלא ודאי דלאו כל כמיניה לחזור בו כיון דכבר זכה התלמיד להורות ומעלין בק' ואינן מורידין כו' עכ"ד. והשתא לפי מאי דפי' דבריו עתה דכונתו לומר דהי"ל לר"י להרשותו בסתם כדי שכשיחזור כו' יהיה צריך לרשותו ואין כונתו למנוע אותו לגמרי א"כ איך שייך לו' בדבר כזה דמשו"ה לא הרשה אותו בסתם משו' דלאו כל כמיניה לחזור בו משום דמב"ק ואין מורידין שהרי אם עדין נותן לו רשו' שיורה כבתחי' היכן היא הירידה ואין להתעקש ולו' דנטילת הרשו' מרבו היא היא הירידה שהרי לא מצינו דבדבר כזה ג"כ אמרו מב"ק ואין מורידין ופשוט הוא. ועו' דאעיק' לישנא שכתב כת"ר שם על ר"י לחזור בו מרשותו לא יסבול לפרש לחזור בו מאותו הרשו' ולהרשות אותו מחדש. גם מה שרצה לתקן מה שהק' אנכי הדיוט על ר"י דלמה לא הרשה אותו עד לעולם כו'. גם בזה לא תקן כלום דעדיין לא איפרק מחולשא דמאי נ"מ אם היה נותן לו רשו' בפעם א' לכל ימי עולם ומה היה צריך לזאת הכפיפה אם כבר היה ראוי והגון לדון ולהורות. ברם הראיה שהוסיף כת"ר מחדש מתשו' שאלת יעבץ סי' ה' לכאורה היא ראיה שאין עליה תשובה ועליה דוקא ראוי לסמוך. אמנם אינו בנמצא בעירנו זאת ס' הנז' לראות הדברי' בשורשן וגדולה ראיה: עוד. חזה הוית בד"ק ע"מ שהביא ראיה בדברו' הראשונו' מתשו' הרדב"ז סי' ש"א קמ"ז דדעתו ג"כ הוא דאי לאו דקים ליה ביה לא יהיב לי רשותא. ואנכי הצעיר תמהתי עליו דאינה אלא ביאה רקנית כו' ועתה כת"ר חזר וטחן וטע"ן דקיצורו גרם לו דעיקר ראיתו הוא דאע"ג דבתחי' דבריו נקט הרדב"ז ז"ל הב' טעמים אפי"ה בסו"ד לא סיים כי אם הטעם דשמא יטעה בלשונו ואנא דאמרי דגם בזה לא תקן כלום במה שפי' דבריו חיי"ם ברצונו והוא דהרדב"ז ז"ל בתחי' כתב דעיק' טעמא דצריך שיגיעו להוראה הוי משו' כבוד הרב או משו' שמא יטעה בלשונו וא"כ בנטילת הרשו' יצא ידי שניהם ושוב כ' דכן נמי יש לדקדק כו' משמע דאם נטל רשו' מרבו מותר להורות דמסתמא לא יהיב ליה רשותא אי לאו דקים ליה בגויה ע"כ והשתא למה לו להביא הטעם דנ"ר דהכא לא נחית להביא הטעמים שהרי כבר הביאם לעיל אלא מה שבא הוא להוכיח ג"כ מד' הרמז"ל דבנטילת רשו' יכול להורות אפי' שלא הגיע להוראה משו' דמסתמא לא יהיב ליה רשותא אי לאו דקים ליה בגויה וזה פשוט עוד ראתה עיני בד"ק ע"מ שהק' אני עני על הרדב"ז ז"ל בתשו' מידי עוברי וכו' ככתוב שם באורך דזה אינו אלא אריכות הדברי' שלא כסדרן וכו' והי"ל להסמיכה כשהבאתי משם הר"ב נח"ל נר"ו דהק' כן להרשב"א ז"ל שם הי"ל לכתוב וכ"כ ק' על הרדב"ז ז"ל

כו'. והנה מלבד דזה אינו אלא דקדוקי עניות ואיני יודע אם דברים כאלו ניתנו להוציאם מן השפה ולחוץ וכ"ש להעלותם על ספר עו' בה דאעיק' דבריו אינם אלא דברי נביאות שכתב שהבאתי משם ה' נח"ל נר"ו דהק' כן להרשב"א ז"ל. ועינתי בקונ' הראשון ולא מצאתי שמץ מינהו. ועו' דאף אתמ"ל דכונת כת"ר לו' שהי"ל להביא משם הרב הנז' נר"ו דהקשה כן להרשב"א ז"ל וליכתוב וכ"כ ק' כו' גם זה אינו השגה כלל ועיקר שהרי בלמדי ד' ה' נח"ל עדיין לא היה לי ידיעה ממ"ש הרדב"ז ז"ל כדי להסמיכו שם אלא דשוב אחר ימים עוד בלמדי דברי כת"ר נר"ו בראיתו שהביא מתשו' הלזו ולקחתי לראות הדברי' במקומן נרגשתי מזה בזוכרי דברי הר"ב נח"ל נר"ו ולא הבאתי שם דברי ה' נח"ל דהק' כן להרשב"א ז"ל משום שהוא רבוי דברים ללא צורך:

גם מה שסיים כת"ר וכ' ועיין למרן כ"מ ז"ל פ"ה מה' ת"ת דקאי בדעת הרשב"א והרדב"ז ז"ל כו'. אנא דאמרי דבכדי טרח קן קולמוסו להודיעני זה דגם אנכי ידעתי שכ"כ הכ"מ שם ובב"י סי' רמ"ב ומה שלא הבאתיו להק' עליו ג"כ הוא משו' שראיתי שכבר קדמני בס' קיל ן' לוי ד"ט ע"ב שהק' למרן ז"ל ממ"ש הוא עצמו בב"י א"ח סי' תע"ב ופסקו בשלחנו הטהור שם דתלמיד אצל רבו אינו צריך הסיבה אפי' אינו רבו מובהק אלא א"כ יתן לו רבו רשות וכתב שם בב"י דכ"כ הרא"ש והמרדכי מדקדוק סוג' הגמ' והוא דעל מ"ש שם בגמ' אמר אביי כי הוינן בי מר זגינן. רכי דהדדי כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכתו מורא רבך כמורא שמים מתיבי עם הכל אדם מיסב ואפי' תלמיד אצל רבו כי תניא ההיא בשוליא דנגני ע"כ. כתב הרא"ש ז"ל שם וז"ל. ואפילו אינו רבו מובהק מדלא אוקמי ברייתא ואפי' תלמיד בפני רבו אלא בשוליא דנגני עכ"ל. הרי מוכח דסתם רבו הוי שאינו מובהק דאלת"ה היכי מצי לאוקומי הברייתא ברבו שאינו מובהק דהא רבו סתם קאמר:

כי מן הבאר מה מאד תמהני ע"מ שראיתי עתה להר"ב יד מלאכי ז"ל בכללי הר' דקמ"ז ע"א שכ' וז"ל הצריך לנו והטעם הוא משו' דסתם רבו הנאמר בגמ' הוי שאינו מובהק וכמ"ש ה' פ"ח א"ח סי' תע"ב וקול ן' לוי ד"ט ע"ג יעו"ש אך הב"י ביו"ד סי' רמ"ב ובכ"מ פ"ה מה' ת"ת כתב דסתם רבו הוי רבו מובהק.

ולפ"ז צריכי' אנו לו' דמ"ש איהו גופיה בח"מ סי' הנ"ל דקרי רביה לכל מי שהוא גדול מחבירו בחכמה לדעת הר"מ והטו' קאמר וליה לא ס"ל. עכ"ד. ואהמ"ר ונע"ר אנכי לא ידעתי איך אפשר לומר דמ"ש בח"מ לדעת הר"מ והטו' קאמר וליה לא ס"ל מאחר דממ"ש בא"ח סי' תע"ב מורה להדייא דגם ליה ס"ל כן דסתם רבו הוי שאינו מובהק וכמו שהק' בס' קול ן' לוי והביאו הוא ז"ל גופיה וכעת צ"ע. וגם על ה' קול ן' לוי ז"ל יש להרגיש דנר'

דאשתמיט מיניה דמר דברי הב"י בסי' רמ"ב מדלא הביאם להק' עליהם ג"כ עו' ק' על ה' ז"ל דאיך לא הק' כן בעיקר דברי הטור ז"ל בסי' תע"ב דבה' נ"ר הוכיח דסתם רבו היינו מובהק וכמו שכן הק' הר"ב מלכי בק' ז"ל בסי' תע"ב ד"ט ע"א. וגם על ה' מ"ב ז"ל יש להרגיש דנר' דנעלם ממנו דברי ה' קול ן' לוי ז"ל: עוד. חזה הוית בד"ק וז"ל ובהיותי בזה ראיתי דדין זה דהרב יכול להרשות את התלמיד לזמן קבוע פסקו הרמז"ל פ"ד מה"ס ה"ט וכן יש לסומכין ליתן רשו' עד זמן ולומר לנסמך יש לך רשו' לדון או להורות עד שיבואו הנשים לכאן או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה כו' ע"כ וע"ז תמהתי הרבה למה דין זה לא פסקו כי אם הר"מ ושאר כל הפוסקים השמיטוהו כו' וגם סי' זה אשר לקח הרמז"ל עד שיבואו הנשים לכאן לא ציין לנו מרן ז"ל מהיכן הביא הרמז"ל הסי' הזה ובסוג' ליכא כי אם עד שתבא אצלינו עכ"ד. והנה מה שהביא מדברי הרמז"ל שכ' עד שיבואו הנשים לכאן. כנראה שספר מוטעה נזדמן לו ובספרי' שלנו לא כתוב כי אם עד שיבא הנשיא לכאן. ועל עיקר תמיהתו דלמה לא פסקוהו דין זה שאר פוסקים נ"ל הטעם משו' דאעיק' בעיית הגמ' אינה אלא על נטילת רשו' מריש גלותא אפילו שאינו רבו ומשו' סמיכות כדי שאם ח"ו טעה בדין שיהיה פטור מלשלם שהרי כ' רש"י ז"ל וז"ל. לפלגא כגון רב דיהיבי להו רשותא למידן ולא להתיר בכורות ע"כ. ורב לאו תלמידו של רבי היה וע"ז הוא בעיית הש"ס דאם לא סמכו אלא ע"ת מאי אי מהני בתוך הזמן לפטור עצמו מלשלם אם טעה או לא וא"כ כיון דעתה בעונותינו בטלה הסמיכה לא הוי אלא הלכתא למשיחא ומשו"ה הרמז"ל דדרכו לפסוק הכל פסקו. אבל שאר פוסקים דאין דרכם לפסוק הלכתא למשיחא לא פסקוהו כנלע"ד כעת: ואסופא דמלתא ראיתי לרו"ם נר"ו ע"מ שהק' כת"ר ויהי מאז עמ"ש ה"ה מוה"ד הרמ"ז ז"ל בס' כסא אליאו בא"ח סי' ח' ס"ק ז'. ואנכי הצעיר יצאתי להליץ טוב בעד הרמ"ז ז"ל ומצאתי אילן גדול לסמוך עליו הוא הרשב"א ז"ל ככתוב באורך ובקונ' הראשון קחכו משם והי עתה לא מלאו לבו לרו"ם נר"ו להיות מודה על האמת ומשו"ה הוכרח לפרש דברי הרשב"א ז"ל הכל הפך ממשמעות דבריו כאשר יראה המעיין כדי להסיר טעותי ומן הראוי היה שלא להשיב ע"ז לא דבר ולא חצי דבר אך משו' דלא להוי שתיקה כהודאה ח"ו הוכרחתי להאריך במקום שאמרו לקצר והוא דכל חיליה דרו"ם נר"ו לומר דאין כונת הרשב"א ז"ל כמ"ש אני עני הוא משו' דא"כ הו"ל להרשב"א ז"ל למינקט בסו"ד שכתב אבל לא יצא מתחילה אלא לדבר עם חבירו כו' לא הויא יציאה כלל לחייבו בברכה כשחוזר. הו"ל ג"כ לפרש שיחותיו גם בתפלין דאם חלץ לצורכן כמו ליכנס לבה"כ א"ץ לברך כמ"ש בסוכה ואנא דאמרי דאי מהא לא אירייא כלל מכמה טעמי חדא דכיון שכבר כתב דכשיוצא ממנה מתחי' יציאה גמורה

לעשות ענינו ושלא לחזור לאלתר דהוי כחליצה דתפלין ומברך עליה כל זמן שנכנס בה מינה נשמע להדיא דמ"ש אח"כ אבל לא יצא מתחי' אלא לדבר עם חבירו כו' לא הויא יציאה כלל לחייבו בברכה כשחוזר כו' דבתפלין נמי דינא הכי הוי דאם חלצן לצורכן דהיינו לילך לבה"כ וכיוצא ודעתו לחזור וללבוש אותם לאלתר דא"ץ לברך ובדברים כאלו לא מבעיא להרשב"א ז"ל שהוא מכת הראשונים ודרכם לדבר בקצי'רת האו'מר אלא אפי' לאחרוני זמנינו אינו מן הצורך להאריך בדבר כזה. ועו' דהרשב"א ז"ל כאן לא נחית לפרש דיני תפלין כדי לפרש כ"כ ועו' דכבר שרטט וכתב ה' ז"ל לעיל הבאתי דבריו בקונ' הראשון וז"ל. והיינו דאוקימנא מילתיה כתנאי דתפלין דתניא כו' אפי"ה כיון שחלץ אותם ומתערטל מהם גמרה לה הנחה ראשונה לגמרי וכשחוזר ומניחן הוי תחי' מעשה לגמרי ובעי ברכה כו' ע"כ. הרי שכבר ביאר ה' ז"ל דמאי דס"ל לר' דכל זמן שמניחן מברך עליהם היינו דוקא כשחולצם ונתערטל מהם ואין בדעתו לחזור וללובשם מיד וע"ז הוא דקאמר אח"כ דהא דאמרינן דהלכה כר"י בסוכה דמברך עליה כל ז' כל זמן שנכנס בה משו' דקאי כר' בתפלין וקי"ל כר' בתפלין היינו דוקא כשיוצא ממנה מתחי' יציאה גמורה כו' והשתא מה לו להאריך עו' דבתפלין ג"כ דינא הוי דאם חולצן להכניס לבה"כ דא"ץ לברך כיון שכבר בא הדבר מפורש לעיל והדבר פשוט אצלי ולכל מי שיודה על האמת. וא"כ מוצל אותו אי"ש צדיק הרמ"ז ז"ל ממה שהק' עליו כת"ר וכמ"ש בקונ' הראשון ואפוכי מטרתא למ"ל. ע"כ השיגה ידי יד כהה להשיב ע"ד דודי ב' כתובים ואם נטו אשורי כפעם בפעם כך היא דרכה של תורה ויצאו מים רבים. רק שלום ואמת יהיה בין ב' אהובים כמונו חיים שניים שלמים נקרבים כ"ד העבד ישראל קטן שאין בו דעת להשאל כי נער ישראל יושב ומצפה כל היום רחמי האל והוא. הצעיר חיים יאודה ישראל ס"ט

סימן מג

שייך ליו"ד:

תשובת שאלה מרב טבחייא מעיה"ק ירשת"ו בדין נגלד בריאה וז"ל ואען ואו' כי בגלודה מהותא למי שיודע ורגיל ומשמש אפי' בר בי רב דחד יומא יודע כי יתהוה בב' אופנים. הפן הראשון שנגלד קרום העליון ונראה בשר הריאה גילדי גילדי קמטים קמטים האמנם אין שום קרום עליה כ"א דנראה בשר הריאה החוצה ובודאי קרום התחתון קיים ולית ביה שום רעותא כלל וכלל זה מנהגן של ישראל לבדוק בנפיחה כי אין מה לקלוף וזה פי' נגלד ושורשו פתוח מהא דאמרינן בחולין דמ"ו סע"א א"ר האי ריאה דאגליד כאהינא

סומקא כשירה רש"י שם פי' שניטל קרום העליון והופשט כמו גלודא דמתני' לקמן עכ"ל. והרה"ג עמד בפרץ ירושלים זקן ביתי בס' הבהיר נדיב לב ח"א בחיו"ד סי' י"א שאל שאלת חכם בדין נגלד מה דינו וכיצד ראוי לנהוג. ופתח דבריו הביא מימרת רבא הלזו האי ריאה דאגליד כו' ופירש"י היינו דנגלד קרום העליון ונשארה הריאה בקרום התחתון לבד כו' עי"ש. והגם כי אחד הרואה אינו כן בפי' רש"י אולי הוסיף משלו שנשאר קרום התחתון לבד דנלמד ממ"ש רש"י כמו גלודא דמתני' לקמן. ושם במתני' דלקמן דנ"ד ע"א עמ"ש הגלודה מכשיר ר"מ כו' כ' רש"י גלודא שניטל עורה כו' ולא נשתייר כלום עי"ש. דון מינה ואוקי באתרין כי לא נשתייר כי אם קרום התחתון והכי מוכרח דהרי הטור בסי' ל"ו ס"ב פ' דנגלד כשר והוסיף וז"ל ומיהו צריך בדיקה וכ' שם בב"י דהוא דברי הרא"ש דאייתי דברי בה"ג דכ' והוא דלא מפקא זיקא וכ' הרא"ש מתוך לשונו משמע דבעיא בדיקה אעפ"י דלשון הש"ס כשר מש' אף בלא בדיקה מ"מ כיון שנשתנית מברייתה וקרום התחתון דק צריך נפיחה כו' עי"ש. הרי מבואר דעסקינן בגלודה דהיינו שאין בה שום ריעותא כ"א דוקא שינוי מברייתה ולהיות דקרום התחתון הנשאר דק להכי הצריכו בדיקה. והגם דה' נד"ל זצוק"ל שם כ' דהסכמת רוב הפוס' דבנגלד צריך נפיחה. מ"מ כיון דשורשו פתוח מדברי הרא"ש דדקדק כן מדברי בה"ג ולהכי בנו הטור כ' ומיהו צריך בדיקה והרשב"א הביאו מרן בב"י שכ' דיש לחוש לדבריו ונמצא דמשו' חשש נגעו בה יצא לנו מזה לדינא דאם נאבדה ולא נבדקה לאיזה סבה שתהיה דכשירה. וכן הביא הר' טוב לישראל בסי' כ"ח ד"ז בסופו להקת הפוס' דהכי ס"ל וע' לה' ש"ת שם בסי' ל"ו סק"ב ע"ש וכן הוא הסכמת עט"ר הר' זקן ביתי זלה"ה בסוף אותה תשו' וכן בספרו הבהיר תורת זבח בסי' ל"ג אות ד' כ' כן בפשיטו' ודחה דברי הרב ל"ש עי"ש. וסיים לדינא כא דהכי נהגינן להכשיר יעו"ש:

עד כאן אופן הא' של גלודא. ולא אכחד כי בזה האופן דיבר בקדשו מרן בשלחנו הטהור בסי' ל"ו דהיינו באופן כי נר' ברור דא"כ שום שינוי ושום תוספת בריאה כ"א נגלה קרום העליון. ולא נתהווה שום דבר חדש כו"ע כ"א שנשאר קרים התחתון ומחמת דקותו הצריכו נפיחה דעל דברי הטור קאי ומר ניהו שפי' דברי הטור ומיהו צריך בדיקה. והיינו מטעם חששא לחוש לדברי בה"ג. וכן הרב שו"ג שם בס"ק וי"ו הביא דברי ב"י כי כן דרכו דרך הקדש להביא מוצא מקור הדין וד"ב:

האמנם לפעמים ועל הרוב ימצא גלודה באופן אחר והוה ורגיל לכל שו"ב והיינו כי בגלודה הנז"ל היינו שנקלף קרום העליון דנראה שהוא מזמן הרבה מתהווה עליו קרום דק ולבן יוצא ממקום הגלודה ומתפשט אל אורך גב האומה על פני כולה ותחתיו חיטים

דקים לבנים ומנהגנו לקלוף אותו הקרום. הגם שימצא אדוק בריאה ע"י הצפורן ע"ג החוטים נקלף מכל צדדי האומה עד בואו למקום הגלודה וכ"כ ימצא ג"כ חלב בלוי ע"ג הגלודה. ובדיקת בשר בלוי ידוע ממ"ש הרב המפה בסו"סי ט"ל כי צריך לקלוף ואם תחתיו נמצא שלם ויפה כשירה. וכאשר נבאר עו' בדברינו והנה הב' אופנים הנ"ל מצוי וביותר פריסת קרום לבן ע"ג הגלודה מצוי ביותר. ולנו לדעת ס' בדיקתו דהיינו קליפה מקום מוצא דין זה איה מקומו נמצא ומי הוא ראש המדברים ומאיזה דין חוצב: וכתר לי זעיר ואחוך דברים אמתיים לכל ישר הולך וארחיב הדבור. והוא כי הנה הטו' בסו"סי נ"ח כ' וז"ל. יש בה גילדי גילדי. פי' קליפות כמו נתק.

והיא שלימה כשירה. והיא מימרת רבא בחולין פא"ט דמ"ו ע"ב האי ריאה דקיימה גילדי גילדי כו' כשירה. רש"י פי' גילדי גילדי. קליפות קליפות קרושט'אס בלע"ז כעין מכות עי"ש ורבו הפי' בזה. ולאהבת הקצור אביא לך מ"ש הר' תו"ז באות ג' סי' ל"ב או"א אחר שהביא פי' רש"י כתב והרי"ף ורי"ו כ' דדמי למצורע. והדמש"א כ' שהוא יבלת. והשו"ג מכנה אותו בשם מאל די פראנסייא עי"ש. ובס' הנחמד בית הזבח להר' המפורסם מוהר"י גן זצוק"ל באות א' הביא פי' גילדי וז"ל. הוא מלשון גליד דאי' באהלות השלג והכפור והגליד. וכן בפ"ז דמקואות והם המים שקפו מרוב הקור ושם אותו קפוי נקרא גליד. ויש גליד מל' מכה המתייבשת בפ"ט דמקואות מ"ב. וכן פי' רש"י באיוב י"ז שק חפרתי עלי גילדי מכה יבשה וכן בלשון משנה הוגלד פי המכה. ובכתו' ובחולין ד"ץ בר"ה דכ"ז גררו והעמידו על גילדו עי"ש:

והנה. מרן שם בב"י הביא דברי הרוקח וז"ל. ואם על הריאה כמו חלב כיסוי והוא כבשר בלוי קולפין אותה ואם הריאה תחתיה יפה ושלימה כשירה עכ"ל. והביאו לפסקו הלכה ה' המפה סו"סי ל"ט עי"ש.

והרב בית הזבח באות ח' דכ"ח ע"א באות א' כ' וז"ל. מרן בב"י סי' ל"ח הביא משם הרוקח אם יש ע"ג הריאה כמו חלב בלוי וכו'. ובש"ע כ' דין הקליפות כמו נתק דכשירה שהוא מש"ל בדיני גילדי ולא כ' דין הח"ב ומור"ם כ' בסי' ט"ל ומסתמא דלא שייך התם אלא מקומו כאן בסי' ל"ח דמסתמא הח"ב דומה לגילדי וכמ"ש מוהרש"י דהח"ב וגילדי שוין הן לעיקר הדין כו' עי"ש. ואחד הרואה דהכי ס"ל להשו"ג ז"ל בס' הקצר אשר לו הנקרא זובח תודה. והוא דבסי' ל"ו ד"ט ע"א כ' דין הנגלד והביא דברי מרן בדמותן ובסי' ל"ח דכ"ח ע"א ס"ק יו"ד הביא דברי הרוקח כדמותן. ודאי דהכי ס"ל דדברי הרוקח איירי בדיני גילדי ולאו היינו גלודה דב' שמות להן. דגלודה פירושא הופשטה והיינו נקלף. וז"ה הרמז בדברי מרן הק' דכ' נגלד קרום העליון פי' נקלף והיינו פי' הופשט. וגילדי פי'

מכה כפירש"י כו'. ונכנס בסוג זה ח"ב כדברי הרוקח. ויוצא לנו מזה דכל דבר המשתנה בריאה דהיינו. קליפות ח"ב גלודה ונתהווה עור חדש ע"ג הריאה הכל דין אחד להם דצריך קליפה ז"ה הנראה כעת. וסיעתא גדולה כי הביאו הש"ג דברי הרוקח בס' הקצר שלו בסו"סי ל"ח וד"ב,

האמנם מה נענה ביום הראות דברי השו"ג בצביונן בסו"סי ט"ל ס"ק ע"ז וז"ל הצ"ל. מנהג סאליניקי הוא לבדוק אותו במים כשאר סיר' ונראה דלמדו כן מדין. נקלף קרום הריאה הנ"ל בסי' ל"ו דבדקינן שם במים כמ"ש שם ולא דמי לדין הקליפות הנ"ל בסו"סי ל"ח דהתם הם ג גלדי גילדי אחת הנה ואחד הנה כמבואר שם. ולא דמי לסיר' כלל אבל דין זה דח"ב דמי טפי לנקלף קרום הריאה ומשו"ה לא הביאו רבינו דין זה בס' הקצר כיון שכבר כ' בסי' ל"ו דין נקלף דדין זה מדין נקלף נגע ביה הרוקח. ובזה סרה כל תמיהת הכנה"ג בסי' ל"ח בהגהת ב"י או' מ"ו שתמה על רבינו למה השמיט דין זה של הרוקח מס' הקצר ונשאר לו בתימה. ואצלי אין כאן תימה דהא אמרי' דמדין נקלף נגעו בו עכ"ל. והרב טוב לישראל בד"ו ע"ג הסכים לדבריו וכ' וז"ל. ומעתה נר' לכתוב כאן דין ח"ב דהרי כ' השו"ג בסוהסי' דמרן ז"ל שלא הביא דין זה של הרוקח וכו' דסמיך עמ"ש כאן ומעתה גם אני כמוהו כו' עי"ש ולא הרגיש בזה כלום. ואחד הרואה בדבריו נפלאו ממני דאחד הרואה תרווייהו הם סוגייא ערוכה מימרת רבא ריאה דאגליד כנ"ל.

ומימרת רבא ריאה דקיימא גילדי גילדי והרוקח הכי ס"ל דגולדי היינו בשר בלוי ומרן ז"ל פי' מימרת רבא ריאה דאגליד ולסברתו די באחת ולהכי השמיט דין הרוקח. וא"ך הדבר ק' דלדעתו למה נשנו בתלמודא לתרי בבי ולתרי אמוראי דהא דא ודא חדא היא. וכיוצא בזה ראיתי לה' בית הזבח בדיני ח"ב אות ב' דכ"ח ע"ב דכ' וז"ל. ובס' שו"ג כ' שח"ב דומה לדין נגלד וכו' ובחבורי כתבתי עליו שלע"ד אין דעת סובל בזה וכו' עי"ש: וזכני ה' ואינה תחי' חיבורו הגדול בכת"י ע"ס א"ב ובאות ח' אות ב' בד"ז ע"ב הביא דברי השו"ג וכ' וז"ל אות. באות. ולע"ד לא ידעתי דאיך הוי דין ח"ב תילדה דנגלד. שנגלד עינינו הרואות שיש ריעותא בגוף הריאה עצמה שנגלד הקרום ומשו"ה צריך נפיחה דיש לחוש לקרום התחתון. אבל גבי ח"ב שאינו בגוף הריאה אלא שע"ג הריאה נתהווה הח ב ואינו אדוק כ"כ בריאה אלא שנקלף ביד וקיל מדין סירכא תלויה ובסיר' תלויה כבר פ' כל הפוס' דכשירה בהחלט בלי בדיקה כ"ש לדין ח"ב. ועוד דהנגלד ריעותא חשבינן לה לדין הר"ל וח"ב לא הוי ריעותא כלל א"כ אך השוה ח"ב לדין נגלד דלא נגע כלל ועו' הר' ט"ז בסי' ט"ל כ' דל"מ נפיחה לדין נגלד כו' עי"ש. הרי שאסור הנגלד כיון שתלוי ע"י נפיחה וא"א שדין הח"ב הו"ל כדין נגלד ומשו"ה צריך נפיחה א"ך לדעת הט"ז יש לאסור

כיון שתלוי ההתר כדין נגלד דבעי נפיחה והלא הוא מכשיר אף דאיכא ריעותא אחרת כיון שהח"ב אינה ריעותא וא"כ דבריו צ"ע עכ"ל הטהור. ולע"ד אחרי המחי"ר אחרי התבוננות נר' דלק"מ כי לא נכחד כי הדין דין אמת דשניא ושניא דין ח"ב מגלודה עפי"ה וזה הוי ריעותא וח"ב לא הוי ריעותא היינו דוקא לפום דינא דבח"ב לא הצריכו נפיחה ולהא יש מקום לחלק ביניהם. האמנם אחר האמת דבעו"י שאלוניקי יע"א ראשונים נפיחה והדר קא דלדידהו חשיב כגלודה דהא הצריכוהו נפיחה מאן פלג לן לומר דלא הוי ריעותא מאחר כי מהמנהג הוא להפך. ואחר כי הצריכוהו נפיחה למדו מדין נגלד לשוויניהו לגמרי לדין נגלד וז"ב:

והאמת יורה דרכו והוא דראיתי להרשו"ג שם בסי' ל"ו ס"ק ה' בהא דפ' מרן נגלד קרום העליון פי' שם תחי' דבריו מוצא מקור הדין מימרא דרבא האי ריאה דאגליד והוסיף וכ' וז"ל. וטרפות זה היינו שנעשה הקרום העליון כחלב בלוי שהוא קרום עב ע"ג בלתי שום ריעותא כלל אלא שהקרום נקלף בצפורן כדלקמן סוס"י ט"ל בהגה ולכן צריך לקלוף כל אותו הקרום שנקלף ולבדוק שם במים שמא ע"י שלקה קרום העליון לקה גם קרום התחתון וכשניקבו שניהם טרפה עכ"ל. והנה כל העובר בדברי הרשו"ג הנ"ל ישתומם דתנא אה אהיכא קאי אם בא לפרש דברי מרן פי' גלודה אתמהא דהא ריש דבריו הביא דברי רבא מאריה דהאי שמעתתא וכבר הוכחנו לעיל דהטור ומרן קיימי לדברי רבא ורש"י פי' דהיינו הופשט ולא נשאר כי אם קרום התחתון לבד ואהא כ' דצריך נפיחה לחוש לדברי בה"ג מ"ט דקרום התחתון דק וע"י שנתקלף העליון שמא ניקב והוא ז"ל הביא דברים אלו בס"ק וי"ו. א"כ מאין הרגלים לפ' פי' אחר על מרן דהיינו שנתהווה קרום עליון חדש. ומה גם כי מריהטת לשונו באופן כי נתהווה קרום חדש הבדיקה בנפיחה דינא הוא כאשר פי' הוא סדר הבדיקה דצריך קליפה וזה פשוט מדין ח"ב בסוס"י ל"ט. והגם דהתם אפי' כי מדינא לא בעי נפיחה ז"ה כמ"ש הוא ז"ל מנהג שאלוציקי היינו ח"ב לבד דאפי' דלא הוי ריעותא דאחר הקליפה עינינו הרואות דהריאה שלימה לא כן הכא דנמצא תחת הקרום גלודה הא ודאי הבדיקה צריכא לעיכובא ולהכי דייק בלשונו צריך לקלוף ולבדוק שם במים ואנן קיימינן כדברי מרן כי משמעות הש"ס דכשירה בהחלט גמור אילולי חששת בעל ה"ג א"כ דבריו הם משוללי הבנה וצריך נגר דיפריקיניה: ולבי אומר לי דניכר הטעות בדברי השו"ג וכן צ"ל כי אחר שהביא מקור הדין לפ' דברי מרן כי הם לקוחים המימרה רבא הוסיף לחדש דין חדש בגלודה אשר הוה ורגיל למי שרגיל במלאכה זאת וכ' וז"ל אשר צריך להגיה ומצוי טרפות בדין זה באופן אחר והיינו כו'. וז"ה דחידש לן תנא אופן המצוי בדין גלודה ופיו פתח בחכמה

וטרפות זה דאי על לשון מרן קאי לא הו"ל לפתוח בשם טרפות דהרי בגמ' אמרי' דכשירה וכן הוא האמת דבגלודה לחוד על הרוב כשר כידוע למי שבקי במלאכה. אלא האופן כזה דנתהווה קרום חדש צריך אימון ידים לקולפו מכל צדדיו ובהגיעו למקום הנגלד שם יהיה הקרום עב ומנהגינו לשים רוק עליו ולמשמש עליו בקלות היד ופעם ביובל יהיה נקלף כולו כי על הרוב יתקרע קרום הריאה ותו לא מהניא בדיקה ופעמים בדרך מקרה ופלא יהיה נקלף כולו וצריך בדיקה לראות אם יבצבץ וע"כ פיהו פתח וטרפות זה. ולכל ישר הולך יודה על האמת בדברינו אלה ובהכי איירי השו"ג אח"ז במחו' א' בשם הרמ"ו סירכא על מקום הנקלף דטריפה דחשיבנא לה כקרום שעלה מ"מ כו'. ויפה הק' השו"ג דאם הכונה הוא על קרום העליון שנתהווה מחדש הרי נקלף עתה. ונקלפת גם הסירכא עמה דכיון שנקלף הסירכא שעליה יפה מהניא לה בדיקה כשאר קרום שנקלף בלא סירכא. וכ"כ הק' לדברי הרב המפה שכ' מיהו אם נמצא בועא על מקום שנקלף יש להטריף כי הוא כקרום שעלה מ"מ. והק' דהא לא יתכן גלודה כ"א באחת מב' פנים או כי נקלף קרום העליון ונשאר קרום התחתון וזה לא יתכן שיתהווה שם בועא ואם בין הקרומים דהיינו שנתהווה קרום העליון חדש מעו' לא ימצא בועא בין הקרומים מאחר דהוא המתהווה בועה זו מקרום התחתון לבד דקרום העליון כלא חשיב דהוא אשר נתהווה מחדש ואם ע"ג קרום העליון החדש הרי דינו בקליפה ואם בקליפת העור העליון נקלף גם הבועא נקלפת ואין כאן בועא. ולהכי הסכים דכשירה. מדבריו אלה מוכח בהדייא דמיירי הסירכא והבועא ע"ג קרום העליון אשר נתהווה כי הרמ"ו חשיב לה כקרום שעלה מ"מ והשו"ג מודה לסברתו אלא דמאחר דהסירכא הנז' היא ע"ג הקרום החדש והיינו בקליפה ונקלף גם הסירכא וא"כ קרום אין כאן מגוף הריאה וסיר' אין כאן. ואם כנים אנו בזה אין מקום למה שכתב הר' זקן ביתי בס' תו"ז בסי' ל"ג או"ה לישב דברי מור"ם ולדחות דברי השו"ג וכדי שלא אהיה כבן חולק לא אאריך לסתור דבריו והמעיין יבחר:

ובכן ינוח לך דהשו"ג נקיט בידיה ב' דינים הללו ובא זה ולימד ע"ז כי הנה בגלודה אשר עלה עליו קרום עב נלמד מדין ח"ב דצריך קליפה וכ"כ כמבו' בסוס"י ט"ל בהגה ונמצאת למד דכמו כאן מצריכינן בדיקת נפיחה ה"ה בח"ב והכל הולך אל מקום אחד דצריך קליפה ובדיקה במים דוקא ולחתוך בסכין במקום האדוק זה לא ישמע על פיך דהא דברי השו"ג קאי בעוב"י שאלוניקי יע"א מתירי הנפיחה לחתוך הסירכא בסכין ולבודקה כדינא ואפי"ה כ' צריך לקלוף כל אותו קרום שנקלף וחבירו מעיד דומיא דח"ב הנלע"ד כתבתי עכ"ל נר"ו

סימן מד

וזאת תשובתי אליו:
ראיתי להרב הפוסק נר"ו בד"ה האמנם מה נענה וכו' שהביא דברי השו"ג ז"ל בסו"סי ט"ל ס"ק ע"ז ואני היר"א טרם אענה עמ"ש ההפ"ו נר"ו בזה נתתי לבי להבין ולבאר כונת דבריו ז"ל באר היטב במ"ש דמנהג שאלוניקי הוא לבדוק אותו במים כו' עד דמדין נקלף נגעו ביה דכל הישר הולך לבבו יבין דכונתו לו' דח"ב דמי טפי לנקלף במהותו ואיכותו ובבדיקתו והיינו באופן דעלה עליו קרום חדש ע"ג הנגלד דבכה"ג הוא דדומין זה לזה דהאי והאי בעו קליפה ולכן למדו ממנו לעניין דינא לבודקו במים שאם כונתו על הנגלד שלא עלה עליו שום קרום חדש וע"ז קאמר דח"ב דמי טפי לנקלף לא יתכן דהא רב המרחק ביניהם במראיהן ובמהותן ובס' בדיקתן דבהאי איכא למקלף ובהאי ליכא אלא ודאי דכונתו ז"ל כמו שכתבתי ומשא"כ הגילדי דהיינו קליפות דאינן דומין לח"ב כמ"ש הוא ז"ל דהן אחת הנה ואחת הנה ואחר שכן בהכרח צ"ל שמדברי מרן שבסי' ל"ו בדין נגלד שכ' אלא שצריכה בדיקה נלמד בפשיטות גם אופן הנגלד שעלה עליו קרום חדש דצריך קליפה ובדיקה דממילא משמע דמאחר שהצריך בדיקה לקרום התחתון דחיישינן דניקב מרוב דקותו כש"כ בבואו עליו קרום חדש דמוכח שלקה הקרום העליון דצריך לקולפו כדי לבדוק הקרום התחתון שמא נלקה עמו דכיצד יבדקהו בהיותו מכוסה בקרום זה.
דאי לא תימא הכי אלא דמדברי מרן אין שום משמעות ושום נפקותא לנגלד שעלה עליו קרום חדש. מה תענה במ"ש עו' שם השו"ג וז"ל דמשום הכי לא הביא רבינו דין זה בס' הקצר כיון שכבר כ' בסי' ל"ו דין נקלף כו' ובזה סרה התימא של הכנה"ג כו' שתמה על רבינו למה השמיט דין זה ואצלי אין כאן תימה דהא אמרינן דמדין נקלף נגעו ביה ע"כ. דא"כ ליכא למילף לח"ב מדין נגלד שפסק מרן דנגלד כזה לא דמי כלל לח"ב וכמ"ש והדרא תמיהת הכנה"ג לדוכתא. אלא ודאי צ"ל כמו שכתבתי דכל כך נלמד בפשיטות מדברי מרן עד כי נחשב כאלו כתבו בהדייא זה נלע"ד בכונת ד' השו"ג ז"ל ועו' נ"ל שלא הוצרך מרן לבארו משום דסמך על מ"ש בסעי' ג' בכללות דין קרום שעלה מ"מ בכל מקום בריאה דלא מהני וטרפה ומשם נלמד גם לנגלד שעלה עליו קרום לבן:
כי מן הב'אר אין מקום למה שהק' הרב הפו' נר"ו ע"ד השו"ג אלו וז"ל ואחד הרואה דדבריו נפלאו ממני דאחד הרואה תרוייהו הם סוגיא ערוכה מימרת רבא ריאה דאגליד כנ"ל ומימרת רבא ריאה דקיימא גילדי גילדי והרוקח הכי ס"ל דגילדי היינו בשר בלוי ומרן ז"ל פסק מימרת רבא ריאה דאגליד ולסברתו דיו באחת ולהכי השמיט דין הרוקח

וא"כ הדבר ק' דלדעתו למה נשנו בתלמודא לתרי בבי ולתרי אמוראי דהא דא ודא חדא היא עכ"ל כי לפי האמור ומדובר אין כאן פליאה דדוקא לנגלד שעלה עליו קרום חדש דצריך בדיקת מים מדינא הוא דדמי הח"ב ולכן למדו ממנו בשאלוניקי להצריך בדיקה במים אך לפשטו' הש"ס דמיירי בריאה דאגליד כאהינא סומקא דהיינו שנשאר בקרום התחתון לבד ואין בו שום דבר לקלוף אין שום דמיון לח"ב עם נגלד כזה דרב המרחק ביניהם והיכי נילף זמ"ז ולכן אצטריך לבבא אחריתי האי ריאה דקיימא גילדי גילדי כשירה דהיינו כמו ח"ב לדעת הרוקח. גם מה שסיים וכתב דלדעתו למה נשנו בתלמודא לתרי בבי ולתרי אמוראי. אנכי לא ידעתי הני תרי אמוראי מ"ד שמייהו דהא התרי בבי לא נאמרו כ"א בשם רבא וכמ"ש איהו גופיה נר"ו וליכא אלא חד אמורא. אלא אי קשיא הא קשיא על ה' ז"ל במ"ש דדין זה מדין נקלף נגע ביה הרוקח ואחהמ"ר הא ליתא דהא הרוקח כ' להיפך דח"ב היינו כמו גילדי כמ"ש הרב בית הזבח באו' ג' דכ"א סוע"א וז"ל. אמנם בפי' גילדי כו' והרוקח כ' כמו ח"ב כו' ובכת"י למוהר"י פירמון מצאתי דגילדי דקאמר הש"ס אינו מ"ש הרוקח ח"ב כו' ע"כ ואיך כ' על הרוקח מה שלא עלה על לבו ולפי"ז הכי מיתרצא שפיר תמיהת הכנה"ג על רבינו שסמך על דין הגילדי שפסק בסי' ל"ח דהא והא חדא היא לדעת הרוקח ואף שאין צריך ראיה לזה זכר לדבר שהרב"י ז"ל הביא דברי הרוקח בסי' ל"ח וז"ל ומ"ש רבינו יש בה גילדי כו' כשירה מימרא דרבא שם הזכרתיה בסמוך וכ' הרוקח ואם על הריאה כמו חלב כיסוי כו' ע"כ. הרי לך בהדייא דכוונתו להשוות דין הח"ב לגילדי כדעת הרוקח בעצמו וזה תימה על הר' בית הזבח בכת"י וה"ד הר' הפוסק נר"ו שהביא דברי השו"ג הללו והק' עליו ולא נרגש מזה כלום. אחר שהוא בעצמו הוא המביא ד' הרוקח בפי' גילדי בספרו בית הזבח וכן תמהני על מע' הר' הפו' נר"ו שלא הלך ברג"ש כמ"ש. עוד דבר בקדשו מע' הר' הפו' נר"ו וז"ל וכיוצא בזה ראיתי להר' בית הזבח שכ' וז"ל ובס' שו"ג כ' שח"ב דומה לדין נגלד ובחיבורי כתבתי עליו שלע"ד אין דעתי סובל בזה כו' עי"ש וזיכני ה' ואינה תח"י חיבורו הגדול מכ"י וז"ל אות באות וכו'. ולענ"ד אחהמ"ר אחרי התבוננות נר' דלק"מ כי לא נכחד כי הדין דין אמת דשניא ושניא דין ח"ב מגלודה עפי"ה וזה הוי ריעותא כו' היינו דוקא לפו"ד דבח"ב לא הצריכו נפיחה ולהא יש מקום לחלק ביניהם. האמנם אחר האמת דבעוב"י שאלוניקי יע"א ראשונים הצריכו נפיחה והדר דינא דלדידהו חשיב כגלודא דהא הצריכוהו נפיחה מאן פלג לן לו' דלא הוי ריעותא מאחר כי מהמנהג הוא להפך ואחר כי הצריכוהו נפיחה למדו מדין נגלד לשוויינהו לגמרי לדין נגלד וז"ב עכ"ל ההפ"ו נר"ו:

ואנא זעירא אחרי ניו"ק שותיה דמר לא ידענא דהלא הר' בית הזבח ז"ל עיקר קושייתו אינו אלא עמ"ש הרשו"ג ז"ל דמה שנהגו בשאלוניקי לבדוק הח"ב במים הוא דלמדו מדין נקלף דח"ב דמי טפי לנקלף. אהא קא מקשה דאי מהא לא איריא לנהוג כן דנהי דדמי פורתא במהותו ומציאותו וכדכתיבנא לעיל. אך לענין דינא שניא טפי חד מחבריה. ואיך למדו ממנו לעשות מנהג לחומרא. זהו מה שהוקשה לו להר' בית הזבח. וא"כ מאי האי דקאמר מני"ר הר' הפו' נר"ו דהיינו דוקא לפו"ד כו' האמנם אחר האמת דבעוב"י שלוניקי יע"א ראשי' הצריכו נפי' וכו' מאן פלג לן כו' והוא פלאי ! ! עוד אנא חזיתיה למע' הר' הפו' נר"ו שכ' ובהכי איירי השו"ג אח"ז במחו' א' בשם הרמ"ו סירכא ע"מ הנקלף דטרפה וכו' עד והמעיין יבחר. והמעיין יראה דהרשו"ג וה' תורת זבח ז"ל הם חלוקים זמ"ז במציאות דכפי הרשו"ג ז"ל הוא דאין דרך הבועא להמצא בין קרום לקרום ולדעת ה' תו"ז ז"ל הוא דברור ומוסכם מכל הפוס' דהבועא מתהוית בין הקרומים. ועו' חלוקים הם בדבר אחר דמדברי השו"ג שכ' ואם ע"ג הקרום כיון שהקרום נקלף גם הבועא נקלפת עמו משמע דלדעתו תוכל להתהוות בועא ע"ג ב' הקרומים מלחלוחית שמבחוץ שלא מן הריאה עצמה והר' תו"ז ז"ל לש לשיטתיה אזיל דזה רחוק מהשכל ומהטבע כי הבועא לא תתהווה כי אם מלחלוחית שבתוך בשר הריאה עצמה ולא ממקום אחר כמ"ש באו' בי"ת די"ג ע"א עש"ב. וע"כ לא מלאני לבי להכניס ראשי בין ב' התנינים הגדולים איש כמוני דל ורזה:

אמנם הא קשיא לי בדברי התו"ז ז"ל במה שסיים וכ' וכן דעת הש"ך סק"ד והפר"ח וה' שער המים דאחרי נע"ר קדושים לא פירשו כן הרבנים הללו דהש"ך ז"ל כ' בהדייא וז"ל הוי כקרום כו' כלו' שקרום התחתון הוי קרום מחמת מכה. גם ה' שער המים כ' בהדייא "פי' קרום התחתון" וכן פי' הרפ"ח ז"ל ולפי פירושו ז"ל בדברי מור"ם הוא על הקרום העליון שנתהווה מחדש דזה הוי קרום מ"מ והוא פלאי וצ"ע. עוד סיים וכ' מע' ה' הפוסק נר"ו וז"ל ובכן ינוח לך דהשו"ג נקיט בידיה ב' דינים הללו ובא זה ולימד ע"ז כי הנה בגלודא אשר עלה עליו קרום עב נלמד מדין ח"ב דצריך קליפה וכ"כ כמבואר בסוס"י ט"ל בהגה. ונמצאת למד דכמו כאן מצריכינן בדיקת נפיחה ה"ה בח"ב והכל הולך אל מקום אחד דצריך קליפה ובדיקה במים דוקא עכ"ל: ואנה דאמרי אחרי המחי"ר מכת"ר זה אינו דכבר הוכחנו דדין זה דנגלד שעלה עליו קרום עב ולבן דצריך קליפה ובדיקה במים נלמד ממ"ש מרן גופיה בדין נגלד שצריך בדיקה הקרום התחתון ולא מדין ח"ב כמ"ש הוא נר"ו ומה שנסתייע ממ"ש השו"ג "כמבואר בסו"ס" ט"ל בהגה" לדידי לאו שמא מתייא דכונת הרשו"ג אינו אלא ללמדנו אופן הנגלד הזה שדומה לח"ב במראיתו

וכן מ"ש להדייא שכ' וטרפות זה היינו שנעשה. הקרום העליון כח"ב וכיון שעדיין לא ידענו מהו ח"ב הודיענו באומרו כדלקמן סו"סי ט"ל בהגה אך לאו למימרא שדינם שוה כמו שהבין ה' הפוסק נר"ו ומ"ש עוד הרשו"ג שם בסיום דבריו ולכן צריך לקלוף כל אותו הקרום כו' האי ולכן סובב הולך למ"ש אח"כ שמא ע"י שלקה קרום העליון וכו' ולא על מאי דסליק מיניה כנלע"ד המעט הוא. הצעיר ראובן אליהו ישראל ס"ט:

סימן מה

שייך ליו"ד:

שאלה זו והבאה אחריה הן הנה היו מחד צורבא מרבנן ששלחן לב"ד רבה דעיה"ק ירושת"ו ואנכי המגיה

היר"א ס"ט:

עיינתי בהן קודם הליכתן לשם והשבתי עליהן מה שנלע"ד וכדי להקל מעליך הקורא נכנסתי לתוך דברי החכם השואל במאמר מוסגר כאשר עיניך יחזו וז"ל הראשונה:

ואבא לבאר לענין מה שאנו נוהגים פה עירנו יע"א למעך הסירכא ולקולפה ולעשות נפיחה במים במקו' הסיר' כמנהג שאלוניקי יע"א ושאר מקומו' אי מבצבצא טרפה ואם לאו כשרה דהיינו דלא מבצבצא תחת שטח כל עובי הסירכא צריך לדעת דלפעמים יש ריאות שקרומיה רכות וע"י חוזק הנפיחה מבצבצת בהרבה מקומו' כנודע לכל מי שיודע בטיב מלאכה זו ואפי' לריק שבקצבים ולפעמים ג"כ ע"י משמוש היד שאנו ממשמשים בריאה לקלוף הסיר' מבצבצת אצל מקום הסיר' כמו חצי אצבע או קרוב יותר כמו שתי שערות מגוף הריאה הפרש למקום שטח עובי הסירכא מה דינו אי תלינן דמחמת הנפיחה או משמוש היד ניקב שם וכיון דבמקום שטח עובי הסיר' לא מבצבצא כשרה או נאמר כיון דכ"כ סמוך עד כמו ב' שערות או רוחב אצבע יותר מבצבצא אע"ג דאינו תחת שטח עובי הסיר' נימא דתלינן הקלקלה במקולקל ומחמת הסיר' הוא דמבצבץ ג"כ באותו מקום ונטריף אותה אפי' דבמקום הסיר' אינו מבצבץ כלל:

היר"א לא ידעתי כונתו במ"ש שמחמת הסיר' הוא דמבצבץ סמוך לה דאיך יתכן שהסירכא תגרום לבצבץ חוצה לה בסמוך. ובמקום הסיר' עצמה שהיא מקום הריעותא לא יבצבץ ולא היה לו לו' אלא אי תלינן כו' או לא תלנן דאמרינן שהיתה נקובה מחיים]: והנה כשנמצא שם אצל מקום הסיר' איזה חתך בסכין או קרע או איזה נקב גדול ע"י דטבחא הא ודאי פשיטא לן דטרפה מפני שאין אנו יכולין לעמוד על בדיקתו ולעשות נפיחה כראוי במקום הסיר' וכמו שהביא הרב כנה"ג [סי' ל"ו] בהגהב"י אות ל"ז [צ"ל

אות ל"ה] בשם מהר"י פיגון ז"ל יעו"ש. אלא כשמבצבץ במים דק דק אצל מקום הסיר' בנקב כל שהוא ויש אופן לעשות נפיחה בטוב ע"י שמחפה במקום שמבצבץ ולבדוק במים הסיר' עצמה ע"ד קא בעינה מה דינה. ואען ואומר דהנה בדין זה ראיתי להר"ב כמהר"י מולכו ז"ל בס' שו"ג סי' ל"ו ועוד הביאו ג"כ בס' זובח תודה סי' ל"ו וז"ל על דברי מור"ם ז"ל שכתב שם יש אומרים אם נפחו הריאה ונקרע הקרום מחמת הנפיחה טרפה וכ' עליו הר' כנה"ג שם אות וי"ו בשם הש"ך וז"ל נראה דמיירי שנפחוה כדרכה אבל אם נפחוה יותר מדאי כשרה דאמרינן בעודה בחיים לא הייתה נפוחה כ"כ וכן מעשים בכ"י שמכשירי' והב"ח ז"ל בסי' ט"ל הביא הגהה זו וכ' עליו ולא נהגו כן ומעשים בכ"י שנשבר הקרום מחמת חוזק הנפיחה ומכשירינן לה עכ"ל וכן המנהג. וגדולה מזו נהגו פה שאלוניקי היכא דנסרכה הריאה למקום שצריך נפיחה וחתכו הסיר' בסכינא חריפא ונפחו את הריאה לבודקה במים ובא שמה הרוח במקצת מקום הסיר' ונתנו שמה מים ולא בצבץ ואח"כ חזרו לנפוח אותה ולמשמש ביד כדי שתבא שמה הרוח בשאר מקו' הסיר' וכשנתנו שמה מים בצבץ במקום הא' שכבר בדקו ובמקום הב' אינו מבצבץ כשרה דאמרינן מכח משמוש ידא דטבחא נקרע הקרום שמה או מחוזק הנפיחה כמ"ש הב"ח והש"ך ז"ל כנז"ל והוא שמתחילה היתה הריאה נפוחה כל צורכה במקום שמבצבץ עתה כו' יעו"ש. הרי לך דאפי' אם מבצבץ עתה במקצת מקום הסירכא שכבר בדקו שהיא מקום הריעותא ומבצבץ סמוך ממש לשאר מקום הסירכא שאנו רוצים לבודקה עדיין בנפיחה תלינן מכח משמוש י"ד או מחמת חוזק הנפיחה וכיון דבמקום שאר הסיר' אינו מבצבץ מכשירין אותה ואין לומר שאני הכא דכבר בדקו בתחי' באותו מקום במים ולא בצבץ א"כ כשמבצבץ אח"כ גלוי ומפורסם דהוי מחמת משמוש היד או מחוזק הנפיחה ולא דמי לנדון שלנו זה אינו דמכ"ש אתייא אם במקום הסיר' ממש שהיא מקום הריעותא דמידי חשדא לא נפיק שמא לא נפחוה כראוי כידוע לכל מי ששירת במלאכה הלזו אפי"ה תלינן בידא דטבחא ועו' דהכא בנדון הרשו"ג מוכרחים לבדוק באותו מקום משום שהיה שם מקום הסיר' עצמה. אבל כשאינו במקום הסיר' אפי' שהוא קרוב למקום הסי' שמבצבץ לא היה לנו שום ספק מקודם באותו מקום כדי לבודקו ומה שמבצבץ אח"כ שפיר יש לתלות מחמת משמוש היד או מחוזק הנפיחה:

[היר"א לגבי דידי אין כאן כש"כ דשאני התם דמאחר שכבר היתה הריאה נפוחה כל צורכה במקום שמבצבץ עתה כמ"ש להדייא הרשו"ג לא נשאר לנו שום חשש שמא לא נפוחה כראוי ולכן כשחזרו לנפוח ולמשמש בחוזק מפני חצי מקום הסיר' הנשאר ובצבץ במקום הא' מוכרחים אנו לומר בשופי דמחמת המשמוש והנפיחה יתרה ניקב ובצבץ

משא"כ בנ"ד דלא הוכרח לנפוח יותר מהצורך בעת בדיקת הסיר' דכיון דהמנפחים הם בעלי הבהמה הלואי ינפחו כראוי ולא יערימו וא"כ אין כאן נפיחה בחוזק וכמו שכן העיד הוא גופיה בתוך דבריו נר"ו אפי' בסתם מנפחים שכ' וז"ל זה אינו דמכ"ש אתיא אם במקום הסיר' ממש שהיא מקום הריעותא דמידי חשדא לא נפיק שמא לא נפחוה כראוי כידוע לכל מי ששירת במלאכה הלזו אפי"ה כו'.

הרי דלדעתו כל מי ששירת במלאכה הלזו לבו נוקפו בענין הנפיחה אם היא כראוי או לא. וגם למשמש בריאה בחוזק בעת קליפת הס הסירכא אינו צריך כי אם מעט דוקא במקום הסיר' כדי לקולפה. וא"כ מאין הרגלים לתלות בידא דטבחא או בחוזק הנפיחה ומ"ש ועוד דהכא בנדון כו' לא ירדתי לסו"ד בזה דמה בא להוסיף]:

איברא דלכאורה נר' דאיכא לתמוה בדברי הרשו"ג ז"ל שלא חולק אם זה שמבצבץ במקצת מקום הסיר' שכבר בדקו הוא סמוך ממש לשאר מקום הסיר' שאנו רוצים לבודקה עתה. או יש שום הפרש ביניהם וסתם דבריו והתיר בהחלט דהרי זה עומד לנגדנו מה שראיתי להר' ב"ח ז"ל בסי' ל"ז וז"ל ומ"ש אם נמצא נקב בבועא ואיכא למיתלי במשמוש י"ד וכיוצא בו הא לא הוי תרתי לריעותא כיון דאיכא למימר דהנקב לא בא מחמת חולי וליכא ריעותא אלא בועא לחודא וכן פירש"י ותוס' פא"ט סוף דמ"ו וכ"כ הר"ן ז"ל ויתבאר עוד בסמוך מיהו בסיר' של"כ דטרפה מדין התלמוד אלא דאנן נהגינן להקל במשמוש היד כדלקמן בסי' ל"ט אם נמצא נקב במקו' הסיר' או בסמוך לסיר' לא תלינן לה במשמוש י"ד דדוקא בבועא שאין הבהמה בחזקת טרפה ע"י הבועה תלינן הנקב במשמוש י"ד משא"כ בסיר' של"כ דאין להוציאה מחזקת טרפה אלא בידוע שלא היה שם נקב עכ"ד הרי דכתב אם נמצא נקב במקום הסיר' או בסמוך לסיר' לא תלינן במי"ד. אמנם נר' דיש לחלק בדבריו דע"כ לא קאמר הר' ב"ח ז"ל אלא כשנמצא נקב גדול במקום הסיר' או בסמוך לסיר' שנעשה עי"ד באופן שאינו יכול לעמוד ע"ב ולהוציאה מחזקת טרפה ע"י הנפיחה ומש"כ הרשו"ג ז"ל שאם בצבץ במקום הא' שנעשה נפי' שכשרה הוא באופן שיכול לבדוק במקום הב' ואינו כ"כ סמוך כנלע"ד היר"א וכשאני לעצמי אין חילוקו עולה יפה דכל עיקר כונת הרב"ח אינו אלא דבבועא שאינה בחזקת טרפה תלינן בי"ד ובסיר' של"כ שהיא בחזקת טרפה מדין התלמוד לא תלינן וסמוך לה דקא' היינו סמוך ממש בלי שום הפרש בינו לסיר' דחשיב כבמקו' הסיר' עצמה וכיון שאין ידוע לנו בבירור שאין שם נקב טרפה ואיך הפה יכולה לדבר שכונתו הוא שהיה בו נקב גדול שנעשה ע"י דטבחא דא"כ דידוע לנו שהנקב נעשה עי"ד לא שייך לו' אי תלינן אי לא תלינן דאין כאן ספיקא כ"א הי"לל דטרפה משו' שאינו יכול לעמוד ע"ב

אלא מה שיש לחלק בפשיטות הוא דבנדון הרשו"ג הנקב שנמצא עתה הוא דוקא במקום הראשון ולא בסמוך ממש לשאר מקום הסיר' הנשאר וא"כ נוכל לו' בשופי דידוע לנו בבירור שאין שם נקב ולא הוצרך לבאר שם הוא סמוך לה דטרפה דכיון שהוא סמוך לה ממש היינו במקום הסיר' וכדמשמע מדברי הרב"ח שמשוה מקום הסירכא לסמוך לה]. וכן מצאתי ראיתי לה' תבואות שור בסי' ל"ו ס"ק כ"ב עמד בזה ופי' בטעם הב"ח משום שהבדיקה בפושרין אחר המיעוך מעכב בדיעבד וכיון שניקב בסמו' לו ממש ואי אפשר והו"ל כנאבדה בלי בדיקה יעו"ש וה"ד ה' לבושי שרד במ"ב סט"ו יעו"ש וכ"כ ה' שמלה חדשה סי' ל"ו סי"א וז"ל אם נמצא הנקב במקום סיר' אפי' עוברת ע"י משמוש או סמוך לה וכדומה במקום שצריך בדיקה טרפה דהא אי אפשר לבדוק במקום הנקב יעו"ש וכ' ה' ל"ש שם טעם הש"ח בזה ביאר בתבואות שור דע"י המשמוש לבד אין אנו מתירין אלא בצירוף הבדיקה שאחר המשמוש משום הכי הבדיקה מעכבת ויסוד דין זה מדברי הב"ח וכ' עו' שם דנפקא מינה דבסיר' שעברה ע"י מיעוך ונאבדה בלי בדיקה או שנקרע העור אחר שחיטה קודם המיעוך באופן שאי אפ' לבדוק ברוק להשמ"ח טרפה והמשבצות זהב כאן ובסי' ט"ל סקי"ו מכשיר בהפ"מ וכן הסכים הרב גבעת שאול בתשו' סי' מ"ט וכן יש להורות לצורך גדול את"ד יעוש"ב. ועיין להר' כמוהרד"ח בס' נדיב לב ח"א סי' ל"ו והביאו בס' תורת זבח אות ה' סי' ן' סי"א דכתב לנדון שלו דאם נקרע הריאה במקום הסיר' כשנשארת ראש הסיר' בריאה והעלה דצריך לעשות נפיחה באותו מקום וסיים שם דאם נקרע הריאה באופן דאינו יכול לעמו' על בדיקתו דהיא מותרת יעו"ש ולא קי"ל הכי דאנן קי"ל דהבדיקה במים מעכבת וכשאין אנו יכולין לעמוד ע"ב אנו מטריפין אותה עכ"פ נמצינו למדים דגם לדברי המחמירים וסוברין דבדיקת הנפיחה מעכבת כמנהגנו מבואר יוצא מדבריהם שכל עיקר מה שאוסר הב"ח ודעימיה אם ניקב סמוך לסיר' הוא משום דא"א למבדקיה. אבל אם יש אופן לבדוק במקום הסיר' בנפיחה אפי' אם ניקב קרוב למקום הסיר' אם אין הנקב בשטח מקום הסיר' או סמוך ממש למקום הסיר' בלי שום הפרש ביניהם דאז אי אפשר לצמצם שפיר תלינן בי"ד וכן דקדקתי מדברי הב"ח עצמו בסי' ט"ל סט"ו דכ' שם בתוך דבריו ומה שנהגו לבדוק בנפי' אחר שניתק הסיר' במשמוש היד ואם מבצבץ מטריפין אותה איכא לתמוה הלא כיון דתלינן דאין זה סיר' אלא ריר כיון שניתקה במשמוש היד א"כ למה צריך בדיקה ותו אפי' אשתכחא דמבצבצא איכא למיתלי במשמו' י"ד וי"ל דודאי כך הוא דתלינן דהנקב הגיע ע"י שממשמש ביד בחזקה אלא דעדיין לא יצאנו מספק סיר' דדילמא לאו ריר הוא אלא סיר' ומה שניתקת ע"י משמוש הוא לפי שלא היה ממשמש בנחת אלא נתקה

בחוזק ולכן היא מבצבצת עכ"ד יע"ש. הרי דאפי' במקום הסיר' עצמה קא פסיק ותני דתלינן במשמוש י"ד אלא דאית לן ספיקא שמא לאו ריר הוא כו' אבל כשהנקב הוא חוץ למקום הסיר' ובאופן דאפשר לבדוק במקו' הסיר' בנפי' בודאי דאותו הנקב תלינן בי"ד כיון דלא אית לן דבר שמעכב הבדיקה ואותו מקום שניקב שם אין שום ריעותא ודוק: היר"א אדרבא מדברי הב"ח יש להוכיח להפך דע"כ ל"ק הב"ח דתלינן בי"ד אלא במקו' הסיר' עצמה דממשמשין בה כדי לקולפה ואפי"ה מטריפינן מספק דדילמא לאו ריר הוא. אמנם חוץ לסיר' דשם אינו צריך למשמש כלל מי יימר דתלינן בי"ד ואף שכדי לקלוף הסיר' מן הריאה צריך לשום ידו על הריאה להעמידה שלא תתנענע לכאן ולכאן אין משמוש קל כזה כדאי לתלות בו כמ"ש להדייא מרן ב"י בסי' ל"ו וז"ל ומ"ש רבי' כגון במקום שהעביר הטבח ידו או שתלשה בכח תיבת בכח קאי נמי להעביר הטבח ידו שאם לא העבירה בכח או שלא היה מקום דחוק ודאי לא תלינן ע"כ וכן יש לדקדק מדברי הב"ח גופיה דקא' וי"ל דודאי כך הוא דתלינן דהנקב הגיע ע"י שממשמש ביד בחזקה כו' דמשמע דהא דתלינן בי"ד הוא דוקא באופן שממשמש בחזקה. וכן בנדון השו"ג ז"ל הוא דממשמש בכח הרבה כדי שיבא הרוח בחצי מקו' הסיר' הב']:

ובאופן אחר יש לחלק דדברי הב"ח ז"ל דאוסר בניקב סמוך לסיר' ולא תלינן במשמוש י"ד אינו אלא משו' תנ"ל וכמו שיראה הרואה שם בתוך דבריו באר היטב ולזה י"ל דנקט בדבריו לדיוקא סמוך לסיר' ר"ל סמוך דוקא ואין שום הפרש ביניהם ממראה ריאה יש הפרש ביניהם אינו נקרא עו' תר"ל. וכן כ' הר' שמ"ח סי' ל"ז סקט"ו בדיני תר"ל ובסעי' קכ"ד כ' ה' ל"ש ז"ל דהר' משבצות זהב בדין תר"ל או' בי"ת כתב דצריך רוחב קש ביניהם וכ' עליו ולא ידענא מנא ליה הא דאם למד דין זה מתרי בועי דסמיכי דבעינן הפרש קש או ב' שערות אין ראיה מסמיכי כלל דסמיכי חמיר מדין תר"ל שהוא מדין הש"ס משא"כ תר"ל לכן העיקר נלע"ד דאין שיעור בדבר רק שיהא מעט הפרש עד שנראית שם הריאה בריאה את"ד עיש"ב. וכן משמע בס' מזבח העולה סי' כ"ג ס"ד. שו"ר להר' ל"ש בסוף הספר סי' י"ז וח"י בדין הדלדולים אשר נקלפים עם הסיר' דדקדק בדברי הב"ח הללו שהוא עיקר המחמיר ביסוד דין זה לבלתי תלות בידא דטבחא שהרי כ' שנמצא נקב במקום משמוש י"ד סמוך לסירכא עוברת כו' הרי דעכ"פ באינו סמוך לא אסר ומודה דתלינן בי"ד כל שאינו תחת שטח עובי הסיר' או סמוך ממש אל שטח עובי הסיר' שאין שום הפרש ביניהם כו' זולת אם הבצבוץ סמוך אל שטח עובי הסיר' אעפ"י שאינו על השטח ההוא עצמו טרפה אף אם לא היה שם דלדול כלל דהיינו דינא דהב"ח והוא מתורת תר"ל כו' ושיעור הסמיכות בזה הוא כשיעור הסמיכות בתר"ל ושו"ש כעל כל הון

דרמז בתוך דבריו החילוק שחילקתי אני עני אפי' לנדון שלנו שכ' אף אם לא היה שם דלדול כלל דהיינו דינא דהב"ח והוא מדין תר"ל ולימד לנו בזה שיעור הסמיכות כשיעור תר"ל ובסו"ד כ' אבל במקום שאין המנהג מבורר אין ראוי כלל וכלל להפסיד ממונם ש"י. ובפרט בדברים אלו דשכיחי טובא ויהיה נמשך הפסדים רבים. באופן ש שיצאה השאלה בהיתר גמור כל שהנקב אינו סמו' ממש לשטח עובי הסיר' ככל מה שביארנו לעיל ואפי' בסירכות האסורות מדינא דש"ס והנלע"ד כתבתי וה' יצילנו משגיאות ויורנו בדרכיו ונלכה באורחותיו אכי"ר:

[היר"א כפי מה שהוכחתי לעיל דמה דתלינן בי"ד הוא דוקא כשידוע לו שממשמש בחוזק וכיוצא אין כאן היתר גמור. וגם הר' ל"ש שכ' על הרב"ח דבאינו סמוך לא אסר ומודה דתלינן בי"ד היינו דוקא באופן דראוי לתלות וכדכתיבנא. ובכן עלה בידינו דבנקב שנמצא קרוב למקום הסיר' אין לנו לתלותו בי"ד אלא דוקא כשידוע לו שממשמש בכח הא לאו הכי לא תלינן וכן הר' חכמת אדם ז"ל בכלל יו"ד דכ"ה ע"א כ' ולצורך גדול יש להתיר אם ידוע שהעביר ידו בכח באותו שטח אעפ"י שא"י בבירור שהיתה ידו במקום הנקב ע"כ. וגם בנפיחה אין לתלותו כי אם כשנפח בחוזק. אמנם בנפי' בנונית לא תלינן וכמו שכן משמע מדברי הכנה"ב סי' ט"ל הגהב"י או' ל"ג שכ' משם מוהר"י פיגון וז"ל כל מקום שצריך נפי' אם במקום דליכא סיר' מבצבץ לית לן בה דתלינן לאחר השחיטה ומחמת הנפי' דהא מעשים בכ"י שפעם אחת משימין אותה במים ואינה מבצבצת ופעם שניה מבצבצת שנקרעה מחמת נפי' ע"כ משמע דבפעם שנית שהוסיפו בנפיחתה נקרעה שאם לא הוסיפו בנפי' בחוזק בפעם ב' למה לא נקרעה בפעם ראשונה וכגון דא הוא דתלינן:

אלא דאעיקרא תמ'ה אני דאף אם יהיה כונת החכם הפוסק באופן דראוי לתלות במשמוש י"ד או בחוזק הנפי' פליאה דעת ממני במ"ש בתחילת שאלתו וז"ל. אלא כשמבצבץ במים דק דק אצל מקום הסיר בנקב כל שהוא ויש אופן לעשות נפי' בטוב ע"י שמחפה במקום שמבצבץ ולבדוק במים במקום הסיר' עצמה ע"ד קא בעינא מה דינא ע"כ. הך חיפוי דקא' איני יכול להולמו שאם הנקב רחוק מן הסיר' כשיעו' אצבע או חצי אצבע כמ"ש הוא נר"ו הך חיפוי ל"ל שכיון שהנקב דק וקטן לא יעכב הרוח מלבא במקו' הסיר' ואף שאיני צריך ראיה לזה כלל דהבוחן יבחן וינקוב קרוב לסיר' במחט אחר שבצבץ במקום הסיר' ועיניו יחזו שיבצבץ במקום נקיבת המחט ובמקי' הסיר' ולא יעכבו זה את זה שהרוח עולה לכאן ולכאן עכ"ז יש להביא ראיה מדברי הרשו"ג ז"ל שהביא החכם השואל שהכשיר בהחלט בנדונו ואי איתא להא הי"ל לבאר ולומר דכשבצבץ במקום

הא' צריך לחפות באותו מקום כדי לבדוק במקום חצי הסיר' הנשאר כיון דעיקר הבדיקה בהא תליא שאם לא עשה כן י"ל שמה שלא בצבץ במקו' חצי הסיר' הב' הוא מחמת הנקב הזה שעיכב הרוח מלבא שמה. וכן ראיתי בס' חכמת אדם שם בכלל הנז' שכ' משם הנ' תב"ש ז"ל וז"ל הצ"ל וזה שייך דוקא כשיש להסתפק שמא היה שם סיר'. אבל ברחוק קצת שלפי ראות עינינו לא היה שם הסיר'. הרי יש לה בדיקה ע"כ ולא ביאר דצריך לחפות במקום הנקב כדי לבדוק בסיר' אלא כ' סתם הרי יש לה בדיקה ואם ההפרש שיש בין הסיר' לנקב הוא כש כשיעור ב' שערות כמ"ש בשאלה. גם זה לא יתכן חדא דלגבי דידי היינו סמוך לסיר' כיון דא"א לצמצם בשעו' כזה וטרפה כמ"ש הב"ח ואם תאמר דאפשר לצמצם ולא יקרא סמוך ממש כיצד יוכל לחפות בריוח קטן כזה דהא בהכרח יתחפה גם מקו' הסירכא ולא יבדקנה כראו']:

סימן מו

וז"ל השניה:

עוד נפשי לשאול הגיע בריאה שנמצא הקרום קלוף דהיינו שנגלד קצת מקרום העליון הנה עיקרא דהאי מלתא איתא בחולין דמ"ו והביאו הטור סיל"ו וז"ל. אמר רבא האי ריאה דאגליד כאהינא סומקא כשרה ופירש"י ז"ל דהיינו דנגלד קרום העליון ונשארה הריאה בקרום התחתון לבד והיינו כאה"נא סומקא היותו קרום התחתון אדום כתמרה סומקא כשרה ומבואר מפשט הסוגייא דהיינו דנגלד קרום העליון מהב' קרומים שע"ג הריאה. וכן הביאו כל הפוס' הרי"ף ז"ל והרמז"ל ובה"ג ז"ל וגם כל האחרונים ז"ל הכי סבירא להו ומר"ן ז"ל בש"ע סי' ל"ו ס"ב כ' וז"ל אפי' נגלד פי' נקלף קרום העליון כולו כשרה אלא שצריך בדיקה והוא מדברי הר' בה"ג ז"ל בדקנ"ח דכתב והוא דלא מפקא זיקא והביאו הרא"ש ז"ל בפסקיו דכ' דמתוך לשונו משמע דבעיא בדיקה אעפ"י שאין לשון הש"ס משמע כן דלשון כשר משמע אף בלי בדיקה ומיהו מתבאר מדבריו דכיון דכשתנית מברייתה וקרום התחתון דק צריך נפי' שמא ניקב עכ"ל. נמצא דבש"ס והפוס' והגאונים ראשונים וגם אחרונים כולם הבינו דלשון נגלד ר"ל שנקלף ונפשט הקרום העליון שבריאה מעט או הרבה ונשאר אותי מקום בקרום אחד לבד שהוא הקרום התחתון הדק וחיישינן שמא ניקב ומצריכינן בדיקה כיעו"ש בדבריהם:

אמנם הרשו"ג ז"ל בסי' ל"ו בדין נגלד אחר שהביא דברי הש"ס ורש"י ז"ל כ' הוא וז"ל וטרפות זה היינו שנעשה הקרום העליון כחלב בלוי שהוא קרום עב ע"ג הריאה בלי שום ריעותא כלל אלא שהקרום נקלף בצפורן כדלקמן סו"סי ט"ל בהגה. ולכן צריך לקלוף

אותו הקרום שנקלף ולבדוק שם בדיקת נפי' במים שמא ע"י שלקה קרום העליון לקה ג"כ קרום התחתון וכשנקבו שניהם טרפה אלו דבריו ז"ל. הרי מבואר מדבריו שכתב וטרפות זה כו' דנקלף שאמרו הוא שנקלף בידי אדם כמו שאנו קולפין החלב בלוי מע"ג הריאה וזה הדין הוא בהחלט לקלוף כל מין נגלד ולבדוק תחתיו במים כמו שיראה הרואה בדבריו. הן אמת דלפעמים יבא ח"ב ע"ג הריאה ויש שם נגלד תחתיו מעט או הרבה כמ"ש הגאון ה' כמוהרד"ח ז"ל בס' תורת הזבח אות ח' ולפעמים יבא ג"כ נגלד ויש עליו במקו' הנגלד קרום לבן פעמים מסובך זה הקרום כמו רוחב ב' אצבעות ופעמים כמו חוטים מסובכים על הקרום הזה שע"ג הנגלד ומוכרחים אנו לחתוך אותם חוטים בסכינא חריפא כדי שיהא נקל לקלוף גם השאר דלעולם יהיה נמצא סביב מקום הקרום הנז' שע"ג הנגלד חלב בלוי או קרום דק מלמעלה או מלמטה ע"ג ב' הקרומים ואנו אוחזים בזה הקרום ואנו קולפים גם אותו הקרום שהוא נקלף מע"ג הנגלד ואנו עושים נפי' אי לא מבצבצא כשרה כדין הח"ב עכ"פ לפעמים יבא ג"כ נגלד לבד דהיינו שנמצא הקרום העליון קלוף ומופשט מעל הריאה מעט או הרבה ואין עליו שום קרום ושום ח"ב לקלוף מעליו כי לא נשאר שם כ"א קרום התחתון לבד והוא מתלבן יותר משאר מקום הריאה או אדומה יותר ומכשירין אותו בנפי' לבד בלתי שום קליפה כמ"ש כל הפוסקים: [היר"א כל המשרת בטיב מלאכה זו יראה דדבריו אלו אינם אלא מן המתמיהין א' מ"ש דלפעמים יבא ח"ב ע"ג הנגלד כמ"ש הגאון מוהרד"ח ז"ל דמלבד שעינינו רואות כי אינו לפעמים אלא רובא דרובא. עוד בה דגם הגאון מוהרד"ח ז"ל כ' כן דעל הרוב יבא ח"ב ע"ג הנגלד ב' מ"ש ומוכרחים אנו לחתוך אותם חוטים בסכינא חריפא אינו כן דמלבד דאין הכרח לחותכם אדרבא לחותכם קשה כיון דבאים מתוחים ואדוקים הרבה וכמו שכן ראיתי להרב המופלא רב טבחייא ראב"ד שבעיה"ק ירושת"ו כמוהר"י עוזיאל נר"ו שכ' בפסק דינו אשר שלח לעט"ר הר' ר' אב"א נר"ו שאופן קליפת החיטין האלו הוא בצפורן ג' מ"ש והוא מתלבן יותר משאר מקום הריאה אינו כן כי נגלד כזה יבא לעולם אדום וכמ"ש בש"ס בהדייא האי ריאה דאגליד כאהינא סומקא]:

ולפי דברי הרשו"ג שכ' וטרפות זה כו'. הרי משמע דזה הדין שייך בהחלט בכל מין נגלד דצריך לקלוף אותו ביד וזה אי אפשר כשיבא נגלד לבדו דהיינו שהקרום העליון הוא קלוף ואין עליו שום ח"ב או קרום אחר דמה יקלוף עוד דאם יוציא קרום התחתון בודאי תנקב הריאה [היר"א כבר בא חכם מע' הר' המופ' נר"ו הנז"ל וישב דבריו] ועו' במה שהניח במונח הרשו"ג ז"ל דדין זה דנגלד שאמרו הוא דצריך לקלוף אותו ביד דוקא ולא חילק הש"ג ישי"ג ג"כ לדברי הרמ"ו ז"ל ולדברי מור"ם ז"ל וז"ל. כ' הרמ"ו ז"ל וכן אם יש

סירכא אפי' תלויה ע"מ שנקלף נ"ל דטרפה ובמקומות שעושים נפי' כמנהג שלוניקי לא מלאני לבי לשום אותה במים לראות אם מבצבצא אם לאו משום דחשיבנא לה כקרום שעלה מ"מ והקרום נתקרם עליה ומפני זה אינה עושה בצבוץ עכ"ד וכ' הוא ז"ל שם בסעי' ז' מחו' א' וז"ל ואני שמעתי ולא אבין סיר' זו היכן קאי אי על גב קרום שנקלף סיר' זו מה היא עושה כיון שנקלף הקרום והסיר' שעליו יפה מהניא לה בדיקה במים כשאר קרום שנקלף בלא סיר' ואי מיירי בסיר' שבא תחת הקרום שנקלף זה לא יתכן שלעולם הסיר' בא ע"ג הקרומים לא בין קרום לקרום לכן מלאני לבי לעשות נפי' בכי האי גוונא אפי' בסיר' שאינה תלויה ואפי' במקום שאין עושים נפי' דהכא לא באנו לעשות נפי' בשביל הסיר' אלא בשביל הקרום שנקלף וכבר הוכחתי במישור בסמוך שאפי' במקום שאין עושים נפיחה בקרים שנקלף עושים דסיר' זו מלחות הקרום זה שנקלף שלקה הוא בא וכן עיקר א"ד ז"ל וכן השיג ע"ד מור"ם ז"ל בדין בועא שנמצא ע"מ שנקלף העור העליון כו' כיעו"ש בסעי' ח':

ואחרי המ"ר מכת"ר מי זה אמר ותהי דמה שכ' הרמ"ו ז"ל בדין סיר' ע"מ שנקלף הוא כשיבא קרום אחר או ח"ב ע"ג הנגלד דאז אנו מוכרחים לקלוף אותו קרום. ואז גם הסיר' שעל הקרום נקלף מאליו כמו שהבין הוא ז"ל דיותר בפשיטות משמע דדברי הרמ"ו ז"ל הם כשבא הסיר' ע"מ שנקלף והוא קלוף הקרום העליון משם והסיר' היא ע"ג קרום התחתון וע"ז כתב דאפי' לא מבצבצא חשיבנא ליה באותו מקום שתחת הסיר' כקרום שעלה מ"מ דכיון דיש ריעותא דנגלד שם חיישינן דניקב הקרום וע"ז נעשה סיר' זו ומה שלא בצבץ הוי קרום שעלה מחמת מכה ר"ל על קרום התחתון דוקא:

[היר"א אחד הרואה במישור דברי הרמ"ו לבבו יבין כי אא"ל כונתו כן כי מאחר שהסירכא יקלפנה עד שורשה כדינה מה יעכב עוד שלא לבצבץ במקום הסירכא אם ניקב קרום התחתון דאין לומר כדבריו דכיון דיש ריעותא דנגלד שם חיישינן דניקב הקרום וע"ז נעשה סיר' זו ומה שלא בצבץ הוי קרום שעמ"מ ר"ל על קרום התחתון דוקא דזה דבר שיוכל להתברר בחוש הראות אחר קליפת הסיר' אם עלה תחתיה איזה קרום מ"מ אם לאו. דאם נראה שם איזה קרום יקלוף גם אותו ויבדוק בקרום התחתון ואם לא נראה שום דבר בודאי דלא ניקב קרום התחתון כיון שלא בצבץ ולמאי ניחוש תו ואם כונתו הוא שזה לא יוכל להתברר בחוש הראות וחיישינן דעלה קרום דק תחת הסיר' שאין עין שולטת בו זה לא ניתן ליאמר. דא"כ גם כשעלה על הנגלד קרום לבן מ"מ דקלפינן ליה ובדקינן בקרום התחתון במים ואם לא בצבץ כשרה ניחוש דמחמת הריעותא דנגלד עולה על הקרום התחתון קרום אחר דק מחמת מכה תחת קרום לבן

שקלפנו ולכן אינו מבצבץ דאדרבא נגלד כזה הוא יותר ריעותא מנגלד העור העליון ונשארת בקרום התחתון לבד כתמרה אדומה דאם נאבדה הריאה בלא בדיקה טרפה ותו דאעיק' לשון הרמ"ו דקאמר והקרום נתקדם עליה משמע על הקרום הידוע ומורגל להיות ולהתהוות מחדש ע"ג הנגלד ואין להרגיש על הרשו"ג ז"ל דא"כ למה לא הוסיף להוכיח ולהקשות בתוך דבריו על דברי הרמ"ו ז"ל דאם כונתו דהסיר' היא על קרום התחתון ממש יפה נבדקת בנפי' ולמה לא מלאהו לבו כיון דאעיק' לא סליק אדעתיה דכונתו על נגלד כזה וכמו שביארתי. וכן ראיתי למע' הר' המופ' הנז"ל נר"ו שכ' בפשיטו' שיפה הקשה הרשו"ג להרמ"ו ז"ל וד"ב]:

ועיין להר' ש"ך ז"ל והר' פר"ח ז"ל והר' לחם הפנים ז"ל והר' שמלה חדשה ז"ל והר' לבושי שרד ז"ל וש"פ ז"ל במה שכ' מור"ם ז"ל בדין בועה שנמצא ע"מ שנקלף יש להטריף כי הוא כקרום שעמ"מ דכולם פירשו על הקרום הב' דניקב וזה הקרום הנמצא שם ע"ג הבועא הוי קרום שע"מ ושום אחד מהפוס' ז"ל לא עלה על דל שפתיו לו' שהוא על הקרום העליון שנלקה ונקלף ביד. דון מינה ואוקי באתרין בדין מוהרי"ו ז"ל בסיר' ע"מ שנקלף דקאמר והקרום נתקרם עליה ר"ל על קרום התחתון אשר תחת הסיר' שניקב ועלה בו קרום ולזה אפי' דלא מבצבצא טרפה ועיין להגאון כמוהרד"ח ז"ל בס' תורת הזבח בא'ות ג' סי' ג"ל ס"ח מה שהק' על הרשו"ג במ"ש בדין זה דבועה ע"מ שנקלף כו' אלא דכל לגבי דידי תמהני גם על הר' כמוהרד"ח ז"ל ע"מ שהשיג עליו בדין זה דוקא ולא אשלמעלה הימנו ככל הנז"ל דכיון שהניח דין נגלד במונח זה ומזה הביאו לו' בדברי מור"ם ז"ל דשמע ולא הבין והם דברים פשוטים: [היר"א כבר הוכחתי במישור דקושית הרשו"ג על הרמ"ו ז"ל חזקה כראי מוצק ולית נגר דיפרקיניה. אך במה שהק' על מור"ם ז"ל בדין בועא ע"מ שנקלף כעת אין בידי ס' שו"ג לראות הדברים ככתבן ובע"ה כשיבא לידי אשנה פרק זה]: ועוד דבסו"סי ל"ט ע"מ שכתב מור"ם ז"ל ריאה שנמצא עליו כמו חלב כיסוי והוא בשר בלוי כו' והוא מן הב"י בשם הרוקח כ' הוא ז"ל דדין זה דבשר בלוי דמי טפי לנקלף קרום הריאה ומשום הכי לא הביאו רבינו דין זה בס' הקצר כיון שכבר כתב בסי' ל"ו ס"א דין נקלף קרום הריאה דדין זה מדין נקלף נגע ביה הרוקח ובזה סרה התימה של הרב כנה"ג בהגהב"י סי' ל"ח או' מ"ו שתמה על רבי' למה השמיט דין זה של הרוקח מס' הקצר ונשאר לו בתימה ואצלי אין כאן תימה כדאמרן כיון דמדין נקלף נגעו ביה את"ד יעו"ש הרואה יראה דתירוץ זה מהניא דוקא לפ"ד דכל מין נקלף הוא שנקלף ביד ומוכרח להוציא הקרום מע"ג הריאה כמו ח"ב ולבדוק תחתיו בנפי' לזה קאמר דדמי ממש דין נגלד לדין ח"ב ואין שום תמיהא על מרן ב"י ז"ל. אבל האמת אינו

כן דבנגלד מה שאנו מצריכין לקלוף מעליו הוא כשיש שם ח"ב או איזה קרום אחר עליו שנקלף ביד. אבל כשלא יש שום דבר עליו זולת שנמצא קלוף ומופשט הקרום העליון לא מצריכינן כ"א נפי' לבד כמ"ש כל הפוס' ז"ל. וכן ראיתי להר' שמלה חדשה בסי' ל"ו ס"ג בדין נגלד עיר העליון כו' כ' שם בחצי לבנה וז"ל נ"ל דה"ה אם יש לקותא בכל עור העליון וקולפין ורואין שבתחתו' אין שום לקותא דינו כנגלד והר' לבושי שרד ז"ל בסעי' יו"ד האריך להוכיח על קו' הטו' ז"ל בסי' ג"ל ס"ט בדין ושט שמחמיר כשנלקה העור העליון והוא עומד שם דגריע טפי משנקלף וסבר דלא מתכשרא אפי' בבדיקה כיעו"ש. והעלה הר' ל"ש בסו"ד דאין חילוק אלא דבעי בדיקה שיקלוף העור הלקוי ויבדוק אח"כ מי מבצבצא כמו בנגלד את"ד ז"ל יעו"ש. הרי לך דלא קאמרי דכן הדין בכל מין נגלד וזה הוי סדר בדיקתו סתם אלא אדרבא ללמדנו התר הפך הט"ז ז"ל דמהניא לה בדיקה אחר שיקלוף העור הלקוי ויבדוק במים כמו דבדקינן בנגלד. אבל בדין נגלד כ"ע מודו דהוא כפשוטו דהיינו שלא נשאר שם כ"א קרום התחתון לבד כיעו"ש בדבריהם ולא דמי לדין ח"ב בכל צדדיו כי אם כשיש עליו איזה קרום או ח"ב ומצריכינן לקלוף אותו מע"ג הנגלד כמו שאנו קולפין אפי' שיבא ע"ג ב' הקרומים ולבדוק תחתיו. אבל כשנמצא נגלד לבד לא דמי לדין ח"ב כנלע"ד:

[היר"א גם לזה תירץ מע' הר' המופ' הנז"ל נר"ו דכיון דהראשו' הצריכו לבדוק הח"ב בכפי' דמי לדין נגלד דבעי נפיחה ועיין לעיל מה שכתבתי עליו]:

סימן מז

שייך לי"ד:

את זה שלחתי לעי"ת איזמיר יע"א למ"ע הרב השלם רב טגחיא כמוהר"ר בן ציון ג'וקריל נר"ו ביום ט"ו לח' זי"ו תרמ"ט:

את קסת'י נתתי שפחתי לפניו די"ו לעבד לבקש תורה מפיהו ככתוב כי מצי'ון תצא תורה על אודות המנהג שאנו נוהגים פה עירנו שכשהאומה סרוכה לדו"ר ומכה בדופן ותחת אותה הסירכא יש נגלד אנו מכשירין אותה בהחלט בלי שום בדיקה בנגלד. אנכי בער לא מצאתי שום סמך להיתר זה. שהגם שראיתי להגאון בס' תורת זבח דל"ז אות ג' סי"א שכ' וז"ל נגלד וסירכא לדו"ר עם מכה אע"ג דהסיר' תלינן במכה והנגלד היה צריך בדיקת נפיחה כנז"ל כדינו מ"מ כיון דמפריקין הסיר' מן הדופן בסכין דלא חליש פומא וע"י טורח בהיות הבהמה בארץ סגורה וא"א לכוין מסתברא לתלות דמחמת הסכין ודאי

ניקבה ואין צורך לבדיקה וכמו שכן מתבאר ממה שאכתוב לקמן בס"ד באות נו"ן בנקב בריאה וסיר' עם מכה דמנהגינו להכשיר ומשם בארה ועיין בסעי' שאח"ז ודוק עכ"ל.
אחרי נע"ר ביראת הכבוד לא ידעתי מה כונתו ומה דעתו ד"ע דהלא שם באו' ב' כ' שהסכים להלכה ולמעשה שצריך בדיקה בכל נגלד לכתחי' וידוע שכל ריעותא שבריאה הצריכה בדיקה וא"א לעמוד ע"ב טרפה מטעם שלא נבדקה כדינה וכמ"ש איהו גופיה שם אות ט' בנגלד שנמצא תחתיו א' מהדברים המונעים לעבור הרוח כו' שראוי להטריף מטעם שא"א לבודקו כראוי. וא"כ הכא נמי כיון שע"י הפרקת הסי' מן הדופן מתקרעת הריאה שם במקום הנגלד ראוי להטריף כיון שא"א לעע"ב ומ"ש עוד וכמו שכן מתבאר ממה שאכתוב לקמן כו'. אם כונתו על מ"ש בדקכ"ז ע"א אות וי"ו מלבד דשם לא הוזכר סיר' עם מכה עו' בה דאדרבא משם ראיה לסתור ששם באות ט' כתב משם הכנה"ג דאי איכא ריעותא בריאה במקים הנקב כו' טרפה כיון שא"א לעע"ב והכא נמי איכא ריעותא דנגלד ? ומה כחו יפה להכשיר בלא בדיקה וכעת צע"ר לי עכ"פ לפי טעמו ז"ל משום דא"א לכוין בהיות הבהמה בארץ סגירה וע"י טורח יפה עירנו שהבהמה תלויה ואנו מפריקין הסיר' מן הדופן בנחת ואפשר לכוין בשופי שלא תינקב הריאה. ומה גם כשהסיר' ארוכה שאינה מהודקת הריאה עם הדופן הא ודאי שצריך לבדוק הנגלד כדינו ואיני יודע על מה סמכו להתיר בלא בדיקה ובכן אח'לי יכונו להודיעני דעתו הרחבה בזה אם יש ממש בדברי אם לאו תורה. היא וללמוד אני צריך. ודרך אגב אציגה נא בזה מה שנתקשיתי בדברי הרשו"ג ז"ל בסי' ל"ח מחו' ד' שכ' שמנהג שגיוניקי בהאדימה מחמת מכה לבודקה בנפיחה וק"ל דאיהו גופיה שם בסו' ס"ק י"ב הביא מ"ש הכנה"ג בשם הר"י פיגון ז"ל דעיקר טעם הטרפות בהאדימה מחמת מכה הוא משו' דעתיד לינקב הקרום וכ"כ גם במחו' ג'. וא"כ היכי מהני בדיקת הנפי' דהרי אף שעדיין הקרום היה קיים היה ראוי להטריף מטעם דעתיד לינקב על הכל לדברו הוחלתי שיפנה אל האזוב להודיעני דעתו ד"ע ויבא שכמ"ה הכ"ד המכבדו באהבה העבד ישראל הצעיר ראובן אליהו ישראל ס"ט:

סימן מח

וזאת תשובתו אלי מאן דחביב לי כנופאי רחימא דנפשאי בנן של קדושי' נטיעות דומות לשרשים דין הוא הדר מעלת הרב השלם כמוה"ר נר"ו. מגן אבות יהיה בעזרו כיר"א:
אותותי אלה הם המדברים מקבלה ואילך ואורו עיני כי טעמתי מעט דבש דברי פי חכם חן דרמי ומקשה להגאון תנא ירושלמאה ז"ל על מ"ש בס' תורת זבח באו' ג' סעי' י"א

דהרב ז"ל גופיה שם באות ט' כ' בנגלד שנמצא תחתיו אחד מהדברים המונעים לעבור הרוח שראוי להטריף מטעם שא"א לבודקו כראוי וא"כ הכא נמי כיון שע"י הפרקת הסיר' מן הדופן מתקרעת הריאה שם במקום שא"א לבודקה ראוי להטריף ע"כ. ולענ"ד נ"ל לומר דשנא ושנא היכא דאיכא איזה דבר המונעת הבדיקה משום ריעותא שבריאה מצד עצמה וליכא למיתלי לצד היתר בההיא ודאי ראוי להטריף דהא מצטרף הרעותא עצמה שבריאה מלבד מה שהוא תרתי לריעותא ואין לנו צד היתר במה לתלות. אבל בסיר' לדופן ופרקוהו ע"י הסכין כיון דקי"ל דהסכין ודאי חותך ויש לתלות דנעשה ע"י ודאי דתלינן ומ"ש כמו שאכתוב לקמן כונתו לו' דהא מקילינן נמי בנגלד עם מכה ואף כי מן הראוי היה לאסור אפי"ה מקילינן משום דעל הרוב הכי הם באים כמ"ש בסו' סעי' י"ב. כ"ש הכא דיש במה לתלות דודאי יש להקל ומ"ש וכמו שכן מתבאר לקמן כו' והקשה מני"ר שיל"א דאדרבא משם בארה דיש לאסור כו' והצ"ע עי"ש. ולע"ד נראה דזה כיוין למ"ש בסי' פ"א סעי' ל' דכ' וז"ל אומה הסרוכה לדו"ר ואיתרמי משום ס' אחר שנפחו הריאה ובצבץ שם במקום הסיר' מדברי הרמז"ל בפ"ז מה"ש מתבאר דכשרה וכו' והביא פוס' המטריפין ובסיום לשונו כתב ברם הרב שו"ג מחו' מ"ג כ' משם מוהר"ש יצחקי ז"ל דכשרה דתלינן בסכין כדעת הרמז"ל וכן מנהג שאלוניקי וכן דעת ה' אשדות הפסגה יו"ד סי' ב' ועיין מקור ברוך בסי' ל"ח ותשו' הגאונים סי' ג"ל ומנהגינו ג"כ כמנהג שאלוניקי להכשיר ותלינן בסכין ועיין במהריב"ל ח"ג סי' פ"ז שחילק בין סכין לסכין ומזה נ"ל סמך למנהגינו להתר דבזמנינו הסכינים שלנו חליש פומיה ותלינן בסכין ודוק ע"כ. א"כ איפה מה שציין בסי' ג' ועיין לקמן באות ן' הוי השמטת הקולמוס וצ"ל באות ס' והשתא במכ"ש אתייא לדין נגלד דהא אם נקוב לפנינו ובודאי בצבץ תלינן בסכין. כ"ש בנגלד דלא בדקו אותו אלא דהיה צריך בדיקה ואת"ל דהיה מבצבץ איכא למיתלי בסכין וכמ"ש באות ס':

אלא דאנכי תמיה ע"ז דאמאי לא פי' דבריו לו' דאם יהיה האופן דלא נגע ולא פגע בסכין דהיינו דראינו במשמוש היד המכה שהיה בדופן עם הסיר' ונפרקה מאליה מה דינו. והנה במ"ש כאן בדיני נגלד דתלינן בסכין וגם לקמן באות ס' נראה ודאי דצריך לבדוק הנגלד בנפיחה וכן אני נוהג והגם שלא ראיתי לרבותי ע"ה עושים כן וגם להגאון ז"ל בעצמו שהיה רבי לא ראיתי שנהג כן אפי"ה אני נוהג ואין בזה משום לעז על הראשונים כמ"ש איהו גופיה בס' נדיב לב ח"א סי' מ"ט לענין דו"ץ לעצם לבדו. וכבר כתוב אצלי ע"ע זה במקו"א ואין כאן מקומו נקוט מיהא דכן ראוי לנהוג ולבדוק בנפי' אם יש שם נגלד. וגם מ"ש מני"ר שיל"א עכ"פ לפי טעמו ז"ל משום דא"א לכוין בהיות הבהמה בארץ

סגורה וע"י טורח וכתב מני"ר נר"ו פה עירנו שהבהמה תלויה ואנו מפרקין הסיר' מן הדופן בנחת כו' עי"ש. כל לגבי דידי אנא דאמרי דאדרבא כשהבהמה תלויה הוא יותר עלול לינקב הריאה והאי דנקט הר' ז"ל בהיות הבהמה בארץ היינו משו' דהמנהג בכאן כך הוא ולא בא לאפוקי דכשהיא תלויה הוא יותר בנקל להוציא הסיר' דאדרבא איפכא מסתברא שכיון שהיא תלויה שוכב תמיד האומה ע"ב הצלעות והוא טורח ליפרק הסיר' מן הצלעות וא"א אם לא תינתק הסיר' בחוזק ואפשר שינקב הריאה. אבל אם נראה לעיני הבודק שנפרק הסיר' בנקל בלא סכין וראה המכה בצלע ונמצא נגלד תחת הסיר' בודאי שצריך לבודקו וכמ"ש לעיל. עוד הקשה מני"ר נר"ו להרשו"ג ז"ל בסי' ל"ח מחו' ד' במ"ש במנהג שאלוניקי יע"א דבהאדימה מחמת מכה קולפין הקרום ובודקים בנפי' ואילו לעיל מזה הביא משם מוהר"י פיגון ז"ל דטעם טרפות זה הוא משו' דעתידה לינקב וכ' עי"ש. ואני אומר דמלבד דכבר קדמו בזה הגאון בס' תורת זבח ז"ל באו' ב' סעי' ד' בסגנון אחר כל לגבי דידי מעיקרא קו' ליתא והוא דזה שכתב דקולפין הקרום פשוט הוא דעל קרום העליון קאמר ונשאר הקרום התחתון שלם ולא נשאר שום אודם בקרום התחתון כלל ואז בודקין אותו בנפי' דהוי ממש כמו נגלד דמנהג שאלוניקי יע"א ג"כ לבודקו בנפיחה ומוכרח הדבר להיות כן דהא ממ"ש בס' זובח תודה דאם בצבץ שם טרפה ואם לאו כשרה והשתא אם איתא דגם הקרום התחתון נקלף בודאי שתבצבץ אלא מוכרח דעל קרום העליון קאמר זה נ"ל פשוט בכונת דבריו וחפץ הייתי להאריך עוד אבל מה אעשה שיסור יסרני י"ה בחולי החזה ולא אוכל לישא וליתן בדברי תורה שעה אחת בצירוף ולא נתנני השב רוחי עד ישקיף וירא ה' משמים וירפאני רפואה שלימה אמן וש'. הצעיר ן ציון נ'וקריל ס"ט:

סימן מט

וזאת תשובתי אליו:

יפעת אורות גלילי ידיו ק' האירו אל עבר פני. ואהי נג"וה כל היום מידיעת טו"ש. ומצד אחר נפוגותי ונדכתי על צערו ש"ץ כי ידעתי את מכאוביו חז"ה צי"ון. יה"ר ה' יסעדנו וירפאהו ר"ש. והן אל ישגיב בכחו גם עד זקנה ושיבה ברבות הטובה כיר"א. חמו'תי ראיתי או"ר בנוגע למה שהקשיתי אני עני להגאון ח'ד בדרא ז"ל. ואדוני נר"ו לחלק יצא וכה דבר בקדשו וז"ל. ולענ"ד נ"ל דשנא ושנא היכא דאיכא איזה דבר המונעת הבדיקה משום ריעותא שבריאה מצד עצמה וליכא למיתלי לצד היתר בההיא ודאי ראוי להטריף דהא מצטרף הריעותא עצמה שבריאה מלבד מה שהוא תרתי לרעיתא ואין לנו צד היתר

במה לתלות. אבל בסיר' לדופן ופרקוהו ע"י הסכין כיון דקי"ל דהסכין ודאי חותך ויש לתלות דנעשה ע"י ודאי דתלינן ע"כ ולדידי אחרי המחי"ר הראויה אליו הא לאו מילתא היא דא"כ מה יענה למ"ש הרשו"ג בסי' ל"ו סק"ב וז"ל נקרע הקרום במקו' שיש מראה פסולה או מקום אטום או תרתי בועי או תחת הסיר' בין במקום שעושים נפיחה בין במקו' שאין עושי' נפי' אלא בהגבהה כיון דהיה צריך נפי' ואי אפשר לעמוד על בדיקתה טרפה וזה פשוט ע"כ דמתבאר משם דכל ריעותא הצריכה בדיקה וא"א לעמוד ע"ב טרפה אף דמניעת הבדיקה לא באה משום ריעותא שבריאה מצד עצמה כאשר חילק אדוני נר"ו] אלא מסיבת שנקרע הקרום דומיא דנדון שלנו שבמקום הנגלד נקרע הקרום ע"י הסכין כיון שא"א לעע"ב טרפה וכמו שכן שבואר היטב דין זה בשו"ג שם מחו' ג' סקי"ט וז"ל הצריך לענינו. אבל כשקרה לה מקרה ר"ל שבא ריאה לפנינו שיש בה איזה ספק שצריכה בדיקה ולא הספיק לבודקה עד שנקרעה או ניקבה מתוך שאינו יכול לעע"ב טרפה דאז נעשה כספקא דאורייתא דאזלינן לחומרא כו' יעו"ש. עוד כתב אדוני נר"ו וז"ל. ומ"ש כמו שאכתוב לקמן כונתו לו' דהא מקילינן נמי בנגלד עם מכה ואף כי מן הראוי היה לאסור אפי"ה מקילינן משום דעל הרוב הכי הם באים כ"ש הכא דיש במה לתלות דודאי יש להקל ע"כ. ואנכי בער לא אדע שכי"ל מה ראיה היא זו דהא דמקילינן בנגלד עם מכה היינו שלא להטריפה בהחלט כדעת הזבחי תמים דסבר דלא מהניא בדיקה. ברם בדיקה מיהא ודאי צריכא דלא עדיף מנגלד סתם בלא מכה דלא מכשירינן כ"א בבדיקה ומאי כ"ש איכא:

האומנם על מ"ש הגאון ז"ל וכמו שכן מתבאר ממה שאכתו' לקמן בס"ד באות נו"ן והקשיתי דאדרבא משם בא'רה דיש לאסור צריך להגיה כמ"ש אדוני נר"ו סמ"ך במקום נו"ן וכונתו למ"ש בסי' פ"א סעי' ל' באומה הסרוכה לדו"ר ואיתרמי משום ספק אחר שנפחו הריאה ובצבץ שם במקום הסיר' דכשרה דתלינן בסכין אלא דאכתי לא זכיתי להבין איך מתבאר משם לנדוננו להקל ולהכשיר הנגלד בלא בדיקה דהתם שאני דבמקום הסיר' הסרוכה למכה אין בו שום ריעותא הצריכה בדיקה ולכן כשראינו שבצבץ תלינן דמחמת הסכין ניקבה דומיא דבא זאב או גוי ונטלה הריאה קודם בדיקה והחזירה רה כשהיא נקובה דתלינן בהם ואמרינן שהם נקבוה וכן הכא נמי תלינן דמחמת הסכין ניקבה. ברם הכא בנגלד הרי איתחזק ריעותא לפנינו והוצרך בדיקת הנפיחה ואין אנו יכולין לו' שהנגלד בעצמו נתהוה ע"י הסכין כמו שאנו אומרים בנקב שנמצא תחת הסיר' הסרוכה למכה שהנקב בעצמו נעשה ע"י הסכין אלא דאנו רואין בעינינו שמקום אותו הנגלד שהיה צריך בדיקה נתקרע או ניקב ע"י הפרקת הסירכא מן הדופן בסכין

ואינו שייך לו' בזה תלינן דפירושו הוא דעל הספק תלינן אלא אף שברור לנו כשמש דע"י הסכין נתקרע אדרבא מפני זה ראוי להטריף כיון שאין אנו יכולין לעע"ב. ומן הב'אר מ"ש אדוני נר"ו לבאר דברי הגאון ז"ל וז"ל והשתא במכ"ש אתיא לדין נגלד דהא אם נקוב לפנינו ובודאי בצבץ תלינן בסכין כ"ש בנגלד דלא בדקו אותו אלא דהיה צריך בדיקה ואת"ל דהיה מבצבץ איכא למיתלי בסכין ע"כ אחרי המחי"ר דבריו אלה שגבו ממני ולא יכולני להבינם דשנא ושנא בין דין לדין ורב המרחק ביניהם וכמ"ש בעניותין. גם מ"ש אדוניר"ם וז"ל אלא דאנכי תמיה ע"ז דאמאי לא פי' דבריו לו' דאם יהיה האופן דלא נגע ולא פגע בסכין כו' ונפרקה מאליה מה דינו כו' ע"כ מלבד דכל לגבי דידי אדרבא מצד הנגיעה בסכין היה ראוי להטריף וכמו שהוכחתי אף למטוניה קשה דעדיפא מינה הי"ל לתמוה דאמאי לא ביאר שאם הסיר' הסרוכה למכה ארוכה דאפשר לכוין להטות הסכין אצל הדופן שלא יגע כלל בריאה (וכמו שאנו רואים כן כמה פעמים) מה דינו. באופן שדברי הגאון ז"ל בהיתר זה פליאה דעת ממני וכעת צע"ר לי: והן עתה אניפה ידי יד כהה על מה שהקשיתי אני עני להרשו"ג ז"ל על מ"ש בסי' ל"ח מחו' ד' דמנהג שב שאלוניקי היכא דהאדימה מחמת מכה קולפין הקרום האדום מע"ג הריאה וכו' דאיך יתכן זה מאחר דאיהו ניהו אייתי משם מוהר"י פיגון ז"ל דטעם טרפות זה הוא משו' דעתידה לינקב כו' וע"ז השיב אדוני נר"ו וז"ל. ואני אומר דמלבד דכבר קדמו בזה הגאון ז"ל בס' תו"ז בסי' ב' סעי' ד' בסגנון אחר. כל לגבי דידי מעיק' קו' ליתא והוא דזה דכתב דקולפין הקרום פשוט היא דעל קרום העליון קאמר ונשאר הקרום התחתון שלם ולא נשאר שום אודם בקרום התחתון כלל ואז בודקין אותו בנפי' דהוי ממש כמו נגלד דמנהג שאלוניקי יע"א ג"כ לבודקו בנפי' ומוכרח הדבר להיות כן דהא מ"ש בס' זובח תודה דאם בצבץ שם טרפה ואם לאו כשרה. והשתא אם איתא דגם הקרום התחתון נקלף בודאי שתבצבץ אלא מוכרח דעל קרום העליון קאמר זה נ"ל פשוט בכונת דבריו עכ"ל נר"ו. ואנכי הדיוט נוראות נפלאתי דמי הוא זה אשר יעלה בדעתו לו' דכונת הרשו"ג ז"ל הוא שקולפין גם הקרום התחתון עד שהוצרך אדוני כר"ו להודיענו דעל קרום העליון קאמר. דהרי פשוט הוא אפי' לבר בי רב דחד יומא דאם גם הקרום התחתון יקלוף יתקרע הריאה אלא כל עיקר קושייתנו הוא דאף אם יקלוף הקרום העליון לבדו ויבדוק התחתון ולא יבצבץ היכי תכשריה בהכי שכיון שעיקר טעם הטרפות הוא משום דעתיד לינקב מאי אהני דקרום התחתון שלם ויפה לפנינו כיון דכנקוב דמי מחמת שהעליון נתאדם וזהו מה שהוקשה להגאון ז"ל בסי' ב' סעי' ד' כאשר יראה המעיין בדבריו:

אולם אפריון נמטייה לאדוניר"ם דבהראותו אלי דברי הגאון ז"ל שבסי' ב' סעי' ד' אנהרנהו לעינין דראיתי גם מ"ש עו' בסי' זה סעי' ח' על האיסקאלדו דשם בסופו כתב וז"ל. ולזה אפשר שכיוין הרשו"ג במחו' ד' במנהג קליפת עור האדום שכתבתי דבריו לעיל בס"ד עכ"ל דבהכי אין אתנו מקום לל'ון על הרשו"ג ז"ל דכונת דבריו אינו אלא על הקרום האדום המתהווה ע"ג הקרום העליון דקלפינן ליה ואם לא נשאר אדמומית בריאה תחתיו כשרה דהרי אין כאן אודם וכדברי הגאון ז"ל וכן מתדייק מדברי הרשו"ג ז"ל שדמהו לשאר סירכות דקאמר ובודקין אותו במים כשאר סירכות שהמנהג לקולפם מעל גבי הקרום העליון ולבדוק תחתיהם בנפיחה. ובכן גם מ"ש בס' זובח תודה דאם בצבץ שם טרפה וא"ל כשרה היינו אחר שקלף אתו הקרום האדום הנקרא איסקלדאדו המתהווה מחמת המכה וק"ל הנלע"ד כתבתי והגם שנטו אשורי מני דרך אדוני שיל"א. כך היא דרכה של תורה והיה אם ייטבו דברי בעיני אדוני ר"ם ישמח לבי גם אני ואשים קנצי למילין בתפלה לאל שדי למען ינוב בשיבה טובה על הארץ הטובה ובא לצי'ון גואל הרופא לכל תחלואיו חזו' חזו"תייהו דרבנן והיה על'הו רעכו בעושר וכבוד ונוה שאנן כאות נפשו הרמה וכנפש וחפץ המיחל לתשובתו וברכתו העבד ישראל. הצעיר ראובן אליהו ישראל ס"ט

סימן נ

חזר והשיב
אלי:
אני שלום וכי אדבר מקבלת כיה"ק וראיתי כל הכתוב דרמי ומקשה על החי' שחילקתי ממ"ש הרשו"ג ז"ל בסי' ל"ו בב' מקומות דכל מקום שצריך בדיקה אם לא הספיקו לבודקה הוי טרפה משו' דהוי ספקא דאורייתא כו'. ואני אומר דלמה לא הקשיתה עליו ממ"ש ה' תו"ז ז"ל גופיה בסי' פ"ז או' כ' סק"ט מה שהביא משם הר' כנה"ג ז"ל וז"ל. וכי הוא משוך נמי לא תלינן ביד הטבח או בזאב כי ליכא ריעותא בריאה. אבל כי איכא ריעותא בריאה במקום הנקב כגון סיר' או מראה פסולה או מקום אטום וכיוצא טרפה כיון דא"א לעע"ב כו' עי"ש וכמו שכן הקשה מני"ר שיל"א להגאון ז"ל באגרת ראשונה. אלא דאנכי הרואה דל"ק והוא כשתדקדק בדברי מוהר"י פיגון ז"ל שהביא הר' כנה"ג וגם הרשו"ג וגם ה' תו"ז דאמאי לא השמיט שום אחד מהם לו' ג"כ נגלד דאם נאבד בדיקתו דאזלינן לחומרא. אם לא שנאמר דבכונה מכוונת לא אמרו נגלד משום דס"ל דגבי נגלד אזלינן לקולא וטעמא רבה איכא בדבר משו' דמדינא דגמ' כשרה בהחלט בלי

שום בדיקה אפי' היא כולה כדאיתא בחולין דמ"ו אמר רבא האי ריאה דאגליד כאהינא סומקא כשרה כו'. ועיין פי' רש"י ז"ל וכ"פ הרי"ף והרמז"ל בפ"ז מה"ש ולא הצריכו שום בדיקה וכ"פ הכל בו ז"ל וכן דעת הרא"ה בס' בדק הבית ע"ש. אמטו להכי ס"ל להפוס' דאף אם יארע איזה דבר דאין אנו יכולין לעע"ב כשרה וראיה לזה ממ"ש הר' פ"ת בסי' ל"ו סק"ב דאף אם נגלד כולו אם לא בדקוהו מאיזה סיבה דכשרה כיון דבש"ס לא הצריכו בדיקה אלא הגאונים ומשום ספקא לא החמירו אלא לכתחי' אבל בדיעבד לא עי"ש. ועיין להרב פ"מ בח' ש"ד סי' ל"ו סק"ב. והנה במ"ש מאיזה סיבה לא הספיקו לבודקה וכשרה משמע בודאי דאף אם נאבדה בדיקתה כשרה וכ"פ הגאון בס' נדיב לב ח"א סי' י"א ופסקו ג"כ בס' תו"ז בסי' ל"ג סק"ה וז"ל. אע"ג דלכתחי' מצריכינן נפי' בכל נגלד מ"מ אם בדיעבד לא נפחו אותה העליתי בתשו' דאין להחמיר ולאסור וכו' וכן דעת הר' כנה"ג בסי' ל"ו והיינו טעמא דאינה צריכה בדיקה דהיינו נפיחה מדינא והכי נהגינן להכשיר ע"כ. ונראה דה"ה נמי אם נאבדה בדיקתה כגון נ"ד דיש במה לתלות ואין לאומר שיאמר אמת דאם לא בדקו אותה בדיעבד כשרה משום דלא מצינו ריעותא אחרת בריאה אלא דוקא משו' הנגלד דהיה צריך בדיקה אבל בכגון נדון שלנו דהרי נקובה לפניך הוי דינא כמו שפסקו הפוס' דאם איני יכול לעע"ב טרפה אף אתה אמור לו דלאו דחיה היא חדא מדהביא הר' תו"ז ז"ל ראיה מהר' כנה"ג דקאי בשיטתו והר' כנה"ג בנקובה איירי וכמו שאכתוב דבריו לקמן. ועוד במ"ש להר' שי"ג בסי' ל"ח מחו' ד' בסו' הסעי' אחר שהביא מנהג שאלוניקי יע"א לנפוח הריאה היכא דנמצא בה אודם אם יחזור למראתה כשרה וכן הוא מנהגינו כ' וז"ל. ולכן נ"ל דהיכא דנקרעת או נאבדה הריאה שהאדימה מחמת מכה קודם בדיקות הללו דכשרה משו' ס"ס המתהפך ס' אם היתה עולה בנפיחה או לא ואת"ל לא דילמא הלכה כרוב הפוס' דס"ל דהאדימה מחמת מכה כשרה כו' עי"ש. הרי לך בפי' דאף את נקרעה דהא ודאי נאבדה בדיקתה אפי"ה מכשיר:

אלא דק"ל ע"ז ממ"ש איהו גופיה בסי' ל"ו סקי"ט ע"ד מוהר"י פיגון וז"ל וטעמא רבה אחרינא איכא דכל דבר הצריך בדיקה ולא הספיק לבודקה טרפה. ועל דין אודם שכתב לעיל משם הר' כנה"ג קאי וקא פסיק בסכינא חריפא דאם נאבדה בדיקתו טרפה ואילו כאן היכא דנקרעה דהיינו נאבדה בדיקתו הכשיר מכח ס"ס וצ"ע ובדוחק י"ל דלסברת מוהר"י פיגון ז"ל קאמר וליה לא ס"ל הכי וראיה לזה ממ"ש לעיל בסק"ט במחו' ב' וז"ל נקרע הקרום במקום שיש מראה פסולה או מקום אטום או תרתי ביעי או תחת הסיר' בין במקום שעושין נפיחה בין במקו' שאין עושי' נפי' אלא בהגבהה כיון דהיה צריך נפי' וא"א לעע"ב טרפה עי"ש הרי דלא הזכיר אודם משום דס"ל דבאודם משכחת לה לעשות

ס"ס ואע"ג דהזכיר מראה פסולה ובמראה פסולה צריך לבודקה בנפי' כמ"ש מרן בסי' ל"ח סעי' ב' שאני התם דהוי האי בדיקה מדינא וכמ"ש הרמז"ל לא כן גבי אודם דאינו מנהג אע"ג דמילתא דמסתבר הוא.

ועוד דאין לעשות ס"ס במראה פסולה כמו אודם זה נ"ל לכאורה לתרץ ד' הר' שו"ג ז"ל בדוחק מפני שכתב איהו גופיה וטעמא רבה איכא. א"ן נאמר דס"ל להשו"ג ז"ל דאע"ג דבעלמא אמרי' בדבר שא"א לעע"ב טרפה היינו היכא דליכא ס"ס. אבל בדאיכא ס"ס ודאי דליתיה להאי דינא דאי אפשר לעע"ב טרפה. ועיין להגאון ז"ל בס' תו"ז בסי' ב' סעי' ה' דשדי נרגא בהאי ס"ס מהשו"ג עי"ש אלא דבעיק' דבריו של הגאון ז"ל ק"ל דנראה דפתח בודאי וסיים בס'. וגם למה שהקשה להשו"ג לפקע"ד נר' לתרץ דכונת השו"ג ז"ל קאי למנהג שהביא קודם לזה דנראה מפשטן של דברים דבכל אודם דאנן חזינן לעולם הוא בס' כמו מראה פסולה עד שינפח הריאה ולאחר נפיחה יתברר לן דאם חזרה הריאה למראיתה כשרה ואם לאו טרפה א"כ איפה השתא דלא נפחוה ואתרמי מילתא דנקרע אותו מקום או נאבדה הוי ס"ס גמור כמו שעשה איהו נמי ומ"ש השו"ג ז"ל ס' אם היתה עולה בנפי' או לא לאו למימרא דלא היה עולה בנפי' מחמת נקב אלא כונתו לו' דלא היה עולה בנפי' ר"ל למראית בשר וא"כ הוי ס"ס גמור דאילו היה מחמת נקב מה שאינו עולה בנפי' בודאי הגמור דגם השו"ג יודה לס' זה דאינו זה נ"ל לתרץ דברי השו"ג ז"ל. ועוד ק"ל על השו"ג בזה שכ' ע"ד מוהר"י פיגון וטעמא רבה איכא בזה דכיון דאיכא ריעותא בריאה וצריכה בדיקה ואינו יכול לבודקה כו' דלגבי אודם איך שייך לומר וצריכה בדיקה מאחר דאם אנו רואין האודם ומכה כנגדה מה בדיקה שייך בזה תכף אנן מטריפין. ואם נאמר דהבדיקה לבבי אודם היא היכא שנר' כמו שהביא המנהג בסי' ל"ח היכא שנר' לנפוח הריאה ואם לזה כיון היה לו להביא ראיה מדברי מוהר"י פיגון ז"ל כשהביא ראיה למנהג הזה מדברי הרא"ש והטור והש"ך והפ"ח הי"ל להביא ג"כ דברי מוה"ר פיגון דהוא מארי דאתריה: איך שיהיה תבנא לדיננא דשאני נגלד דהגם דאם המצא ימצא דבר אחר דאינו יכול לעע"ב אי איכא למיתלי תלינן כמ"ש בדברי הראשונים ואם לא הרוה צמאונך בזה אביא לך דברי הר' כנה"ג בסי' ל"ו הגהב"י או' ז' דכתב וז"ל נגלד קרום העליון ונמצאו בה תולעים או לקחה זאב והחזירה נקובה שמעתי בודקים מטריפין. אמנם נר' שיש להכשיר כיון שאינה צריכה בדיקה מדינא וכן אם נמצא בה כו'. הרי לך ברור מללו דגבי נגלד שאני והיינו כמ"ש אנן יד עני. והגם דיש להרגיש קצת בסיום דברי הכנה"ג במ"ש לקמן באו' ל"ה [לא ע"ט האסף]. ועוד אוסיף להביא ראיה אלימתא ומבוררת ממ"ש הגאון הר' תו"ז ז"ל בסי' ג"ל באות י"ד וז"ל

מעשה בא לידי בבהמה אחת שנמצא ע"ג האומה נקב אחד משוך והקרום נקלף קצת ועמוק בבשר הריאה דהיה נר' לעין כל דהיה ידא דטבחא שנ שניקבה בהוציאה אותה החוצה והכי קי"ל לכל השוחטים ם דלא ניקב מקודם שחיטה כאשר הקפנו ע"י נקב אחר שעשינו בסכין והיו שוים ודומים זה לזה. זו בלבד נסתפקתי בדבר יען שם נמצא באומה באותו מקום נגלדין הרבה וכאשר עשינו נפיחה לבודקן כנז"ל בסעי' ב' לא בצבץ בשום מקום שהיה שם נגלד כ"א באותו מקום של הנקב הנז'. והשתא א איכא למיחש שמא באותו מקום שניקבה הריאה היה שם נגלד כאשר עינינו הרואות דהיו שם הרבה נגלדין סביב הנקב ונמצא דאם היה שם נגלד אין אנו יכולין לעע"ב דאף במקומו ניקב רוחב הסכין. ושוב נתישבתי בדבר ועלתה הסכמתי להתיר בלי שום פקפוק דע"כ לא הוצרכנו כו' וכ"ש לפי מאי דכתיבנא לעיל סעי' ה' דכשר אפי' בודאי נגלד אם לא בדק בנפי' בדיעבד וכן הדין אם א"א לעע"ב עיין בלוח הטעיות] דודאי דכגון דא דהוי ס' ודאי דראוי להכשיר כו' עי"ש. הרי לך ברור מללו דגבי נגלד לא נאמר האי דינא שכתבו הפוס' דאם א"א לעע"ב טרפה והיינו מטעמא דכתיבנא. בנא. עוד הקשה מני"ר שיל"א במה שתמהתי להגאון ז"ל וכתב מני"ר שיל"א דעדיפא מינה הי"ל לתמוה דאמאי לא ביאר שאם הסיר' היא ארוכה כו'. האמת דכולי האי לא אסיק אדעתאי דימצא מי שהקשה כן דהא ממה שכתבתי דמשכחת לה שלא יגע בסכין בכלל מאתים מנה. וגם אם יבא על אופן כזה אם הסירכה ארוכה ואין לי לו' אלא שכונתך להשיג. גם מה שהקשה דמי הוא זה אשר יעלה בדעתו לו' בכונת הרשו"ג ז"ל כדבר הזה. וגם אנכי תמיה עליו איך עלה בדעתו לו' כן ואני לא כתבתי כדבר הזה אלא כדי להחזיק דברי וזה פשוט קנצי למילין דקם דינא דאם סירכא יוצאה מדופן רחב לאומה והוכרח להיות שם סכין על אופן שיהיה ונמצא נגלד באומה אין צריך בדיקה ואפי' נמצא שם נקב אנו מכשירין אותה וכמו שפ' הגאון הר' תו"ז והכי נקטינן:

והאמת אגיד כי רצוני היה להסכים עמך. אבל מה אעשה דמלבד שאין בידי לחלוק על רבותי ז"ל וגם על המנהג. עוד בה דהאמת היא יותר ויותר אהובה אצלינו כי כפי הדין כך ראוי להורות כמ"ש למעלה וש' כנלע"ד וש"ב. הצעיר ן' ציון ג'קריל ס"ט:

סימן נא

וזאת תשובתי אליו:

יקרת מכתבו הבהיר האירה במעוני וראיתי כל ראיותיו שכולם מתאימות. אמנם ראיתו האחרונה מדברי הגאון ז"ל בתו"ז סי' ג"ל אות י"ד. הגם שהיא אלימתא ומבוררת כמ"ש

אדוני נר"ו. ברם דא עקא כי דברי הגאון ז"ל סתראי נינהו דממ"ש בסו' סי' הנ"ל. וכן הדין אם א"א לעע"ב כו' נראה להדייא מסתמיות דבריו דאי א"א לעע"ב כשרה בכל אופן אף שאין במה לתלות וכגון אם נאבדה הריאה ולא הספיק לבודקה ואילו שם בסעי' ט' היכא שנמצא תחת הנגלד דברים המונעים לעבור הרוח כתב דראוי להטריף דמלבד הטעם דתר"ל. עוד זאת מצד הנגלד עצמו דלא נבדק בנפיחה כו'. דנראה ברור דבמקום שאין במה לתלות טרפה אם א"א לעע"ב והיא גופא ק"ל בדברי מני"ר נר"ו שבתחי' כתב וז"ל תבנא לדיננא דשאני נגלד דהגם דאם המצא ימצא דבר אחר דאינו יכול לעע"ב אי איכא למיתלי תלינן כמ"ש בדברי הראשונים ובסו"ד כ' וז"ל. הרי לך ברור מללו דגבי נגלד לא נאמר האי דינא שכתבו הפוס' דאם א"א לעע"ב טרפה והיינו מטעמא דכתיבנא ע"כ דנר' דאף שאין במה לתלות כשרה. ועל מה שתמהתי אני הדל עליה דמני"ר שיל"א דעדיפא מינה הי"ל לתמוה על הגאון ז"ל דאמאי לא ביאר שאם הסיר' היא ארוכה כו' תמה אדוני נר"ו דהלא בכלל מאתים מנה. וסיים וכ' דאין לו' אלא שכונתי להשיג ע"כ וכשאני לעצמי רוח ה' דיבר בו אך כוותיה ולא מטעמיה. שבאמת כונתי להשיג מפי עליון הוא אדוני נר"ו דין אמת לאמיתו דע"י תמיהתי זאת ביאר דעתו ד"ע באר היטב דבסיר' ארוכה אף שהיה בידו סכין להפרידה מן הצלע כל שברור לו שלא נגע הסכין בריאת יש לנו לבדוק הנגלד כדינו בנפי' ואם בצבץ טרפה דהא ליכא למתלי בסכין אלא שגם בזה אנכי הרואה לאדוני ר"ם כסותר מיניה וביה דבסו"ד כתב דקם דינא דאם סירכא יוצאה מדו"ר לאומה והוכרח להיות שם סכין על אופן שיהיה ונמצא נגלד באומה א"צ בדיקה כו' דמדבריו אלו שכ' והוכרח להיות שם סכין על אופן שיהיה נר' דדעתו להכשיר בלא בדיקה גם בסיר' ארוכה כיון שהיה שם סכין וזה לא יתכן אך צ"ל שמני"ר אחר מנהג מקומו שהבהמה בארץ סגורה נגרר וכ' כן שאף אם תהיה הסיר' ארוכה איכא למיחש שהסכין נקבה משא"כ בעירנו זאת שהבהמה תלויה ויכול ליזהר בשופי וליכא למיתלי וש' רב מאת נא"ה העבד ישראל. הצעיר ראובן אליהו ישראל ס"ט

סימן נב

שייך ליו"ד גם מעו'בי שאלוניקי יע"א השיב לי על הנדון הנז"ל מע' הרב הנכבד רב טבחיא כמוהר"ר אברהם ברכה נר"ו וז"ל:

רוב ברכות ושובע שמחות יחולו על מעלת החה"ש כולל אור ישראל מגזע היחס והמעלה זרע ישראל כה"ר ראובן אליהו ישראל יהי אלהיו עמו אלהי ישראל: קדמאה של'ים אנן דסגינן בשלי'מותך ש"ח וש"ן יהא רעוא דהעמוד חי ובריא אולם כל הימים בהני תלת

מילי דאמור רבנן כיר"א. עי"טי המדבר קבלתי מכתבך הנעים והנהני ע"ד השאלה אשר שאלת על מה שאתם נוהגים בעירכם דכשהאומה סרוכה לדו"ר ומכה בדופן ובמקום אותה סיר' יש נגלד תחתיה דאתם נוהגים להכשיר בלתי שום בדיקה בנגלד כהוראת הגאון מוהרד"ח ז"ל בס' תו"ז דל"ז אות ג' סי' א' וע"ז שאלת דלפי טעמו של הר' ז"ל משום דא"א לכוין בהיות הבהמה בארץ סגורה א"כ בעירכם שהבהמה תלויה בעת הבדיקה וכשהסיר' ארוכה קצת אינה מהודקת הריאה עם הדופן יכולים להפריד הסיר' מהדופן בלי נגיעה בריאה ואפשר לכוין בשופי שלא יתנקב הריאה נראה ודאי דצריך לבדוק הנגלד כדינו אלא דגם בזה המנהג בעירכם להכשירה בלי בדיקה בנגלד ולא ידעת על מה סמכו להקל בזה ואם יש באיזה פוסק סמך וסעד למנהג זה או אפשר דהוא מנהג בטעות ועו' שחלת לידע איך נוהגים בעירנו בענין זה ע"כ לשון מכתבך:

והנה דין זה דנגלד קרום העליון כ' הרשו"ג בסי' ל"ו סק"ה דטרפות זה היינו שנעשה הקרום העליון כחלב בלוי שהוא קרום עב ע"ג הריאה בלי שום ריעותא בריאה אלא שהקרום נקלף בצפורן כדלקמן סו"ס ט"ל בהגה ולכן צריך לקלוף כל אותו קרום שנקלף ולבדוק אותו בנפ' במים שמא ע"י שלקה הקרום העליון לקה ג"כ קרום התחתון וכשינקבו ב' טרפה ע"כ. ועיין עו' להרשו"ג בסי' ט"ל ס"ק ע"ז דכתב גבי בשר בלוי דמנהג שאלוניקי לבדוק אותו במים כשאר סירכא ולמדו כן מדין נקלף קרום הריאה הנ"ל בסי' ל"ו ס"ב דבדקינן שם במים כמ"ש שם ומשו"ה לא הביאו רבינו בס' הקצר דין זה כיון דכבר כתב דין נקלף קרום העליון דדין זה מדין נקלף נגע בו הרוקח וכיון שכן אם נמצא תחת הבשר בלוי כפל והבשר בלוי הזה מכסה הכפל דייניגן ליה ככפל עם סיר' דאמרינן דכפל בא מן הסיר' ומכשירין אותו בנפיחה גם הכפל ושכן כתב הר' ימין משה דהחלב בלוי הוה ליה סיר' יעו"ש והנה מנהג עירנו יע"א הוי דכשיש סיר' בדו"ר עם מכה ויש נגלד תחת הסיר דאין עושים נפיחה לנגלד אלא מכשירין אותו בלתי נפיחה מכח המכה וכמו שמועיל המכה להציל את הסיר' כן מועיל להציל את הנגלד. והגם דהרשו"ג לא בא על הב"אר להודיע מנהג זה וכדרכו הטוב בכל מקום מ"מ מדבריו אלה יוצא יסוד למנהג זה דכיון דנגלד עם בשר בלוי עשה אותם ענין זה וכבר כ' דבשר בלוי קרי ליה הר' ימין משה סיר' וה"ה לנגלד דהו"ל סיר' וכיון דדין סיר' יש לו א"כ המכה מציל אותו. ועיין להר' תורת הזבח דל"ז אות י"ב ונפ"מ מזה היכא דנמצא נגלד עם סיר' ובדקו אותו ועשה בצבוץ ושוב ראה שהיה מכה בדופן במקום ההוא דמכשירין אותו וכמ"ש הרשו"ג בסי' ט"ל מחו' מ"ג וז"ל אומה הסרוכה לדופן ובדקו הסיר' ועשה בצבוץ ואח"כ ראו בדופן ומצאו שם מכה בדופן במקום הסיר' דמכשירין אותו והביא ראיה מדברי הרמב"ם פ"ז

מה"ש שתולה לומר שבשעה שנפרקה מהדופן נקרעת ול"מ אם היתה הריאה דבוקה הרבה במכה שיש לתלות בכך אלא אפי' היתה סרוכה בסיר' ארוכה וחתכו הסיר' מן הדופן ונשארה תלויה בריאה וחתכוה הסיר' מן הריאה בסכינא חריפא כמנהג אפי"ה נוהגים להכשירה דתלינן שבסכין ניקבה שהיו מנקים הסיר' עכ"ד מנהגי מהר"ש יצחקי ז"ל והכי נהגינן מעשי' בכ"י ע"כ וכ"כ בזו"ת שם מחו' ח"ן ועיין למוהר"ש חסון ז"ל הו"ד בס' מקור ברוך סי' ח"ל דכ"ב משם מהרי"ף וכ"כ הר' אשדות הפסגה חיו"ד סי' ב'. והגם דמהר"ח חוצירי שם בסי' ג' פקפק בזה כמו שיעו"ש מ"מ עיין למהריב"ל ח"ג סי' פ"ז דכ"כ ועי"ש ועיין להר' תורת הזבח סי' פ"א או"ת ל':

ומעתה אבא נא לעיק' שאלתך דמה שדקדק מדברי מהרד"ח דלפי הטעם שנתן משום דא"א לכוין בהיות הבהמה סגורה. דבעירכם שהבהמה תלויה בעת הבדיקה וכשהסיר' ר' קצת ארוכה דצריך בדיקה הנגלד שפיר דקדקת ושכן מתבאר מדברי מהר"ש יצחקי הנ"ל. דכתב ול"מ אם הייתה הריאה דבוקה הרבה שיש לתלות במכה אלא אפילו הייתה סרוכה בסיר' ארוכה וחתכו הסי' מן הדופן ונשארה תלויה בריאה וכהכוה הסיר' מן הריאה בסכינא חריפא דתלינן בסכין. הרי דכשהסיר' ארוכה אז אין לתלות בדופן אלא דתלינן דבשעה שהיו מנקים את הסיר' מן הריאה. ומשו"ה הוצרך להתיר מטעם זה כיון דליכא למיתלי בדופן. ומהרד"ח ז"ל כיון דכבר כתב דא"א לכוין בזה משו"ה לא חי' בזה בין היכא דהסיר' היא ארוכה או דבוקה בדופן דבכל גוונא א"א לכוין כיון דהבהמה היא סגורה בארץ. ונוכל לו' דמהר"ש יצחקי דחי' בהכי דמיירי דהבהמה תלויה ברגליה דאז יש לחלק בהכי או היכא דיש בקיאים אפשר לכוין. אלא דמעיקר סמיכתו דמהרד"ח ז"ל לדין זה דאות י"א יוצא ממנו היתר גם היכא דהסיר' היא ארוכה והבהמה תלויה. והוא דשם סיים בה דאין צריך בדיקה וכמו שכן מתבאר ממ"ש לקמן באות נו"ן בנקב בריאה וסיר' עם מכה דמנהגינו להכשיר ומשם בארה יעו"ש. ומ"ש באות נו"ן ט"ס הוא וצ"ל באות ס' והוא בסי' פ"א אות ל' דשם כ' וז"ל. אומה הסרוכה לדו"ר ומכה בדופן ואיתרמי משו' ס' אחר שנפחו את הריאה ובצבץ שם דמד' הרמז"ל מתבאר דכשרה והפר"ח ז"ל בסי' ט"ל הביא ס' הראב"ד ז"ל דחולק על הרמב"ם ואוסר ושכן הסכימו הרב"י בבד"ה והכנה"ג והש"ח והערך השולחן. ברם הרשו"ג מחו' מ"ג כ' משם מהר"ש יצחקי ז"ל דכשרה דתלינן בסכין כדעת הרמז"ל ושכן מנהג שאלוניקי וכן הוא מנהגינו להכשיר ותלינן בסכין. ועיין למוהריב"ל ח"ג סי' פ"ז דחילק בין סכין לסכין ומזה יש סמך למנהגינו להיתר יעו"ש. הרי דכל עיקר סמיכתו להתיר הכא גבי נגלד היינו משו' דתלינן בסכין וכמו שכ' שם להתיר גבי מכה עם סיר' לחוד בלתי נגלד דהגם דעשה בצבוץ באותו

מקום דתלינן בחריפא דסכינא וכמ"ש הרשו"ג וקאמר דכן הוא מנהג איזמיר. ומדבריו אלה יש להתיר ג"כ מה"ט כשהסיר' ארוכה וגם דהבהמה תלוייה ויש נגלד תחתיו והוא כשיש סיר' עם מכה בלתי נגלד תלינן בסכין והה"ן כשיש נגלד תחתיו נמי דכל כמיניה דכל כה"ג צריך בדיקה בנגלד מ"מ אין מציאות לעשות נפיחה בנגלד אם לא אחרי ש שקים את הסיר' מע"ג הנגלד הדק היטב שלא ישאר שום סי' שם ואז עושים נפיחה בנגלד ואם אירע שעשה בצבוץ שם מה כחנו יפה להטריף ולומר דגם קרום התחתון ניקב הלא איכא למיתלי ולומר דמה שבצבץ הוא מחמת חריפא דסכינא דבשלמא אם היה נגלד לחוד ועשה בצבוץ כיון דליכא למיתלי בשום דבר ניכר הדבר במה שעשה בצבוץ שניקב גם קרום התחתון. לא כן היכא דעכיפ איכא למיתלי כגון דא יש להכשיר מטעם דכמו דמהני הך תלייה לגבי סיר' זו יהא מהני, גם לנגלד. דאין לומר דכ"ז דמהני הוא בסיר' עם מכה בלתי נגלד דאז תלינן בסכין. דעכ"פ יש מכה בדופן להגן על הסיר' לא כן כשיש ג"כ נגלד תחתיו דאז צריך לבדוק את הנגלד כדינו דמה יושיענו תליית הסכין הלא הנגלד עכ"פ לא נבדק כדינו והמכה אינו מגן על הנגלד לדידהו זה אינו. דהלא במאי דהתיר מוהרד"ח שם באות י"א מטעם דכיון דמפרקין הסיר' מן הדופן בסכין דלא חליש פומיה וע"י הטורח בהיות הבהמה סגורה דא"א לכוין מס' לתלות בסכין ואין צורך לבדיקה. יש להקשות כן אמאי התיר מה"ט. הלא כיון דצריך הנגלד בדיקה מה יושיענו לתלות דמחמת הסכין ודאי ניקבה הריאה עכ"פ לא נבדק הנגלד כדינו ומה אית לך למימר דכל היכא דאיכא למיתלי תלינן. הה"ן הכא איכא למימר הכי מכל היכא דאיכא למיתלי תלינן כיון דחזינן לדידהו דהשוו תלית הריאה עם תלית הדופן דבכולם תלינן בסכין. ומעתה איכא למימר דמאי דנקט מהרד"ח ז"ל טעם ההיתר משום דהבהמה בארץ סגורה וא"א לכוין. לא בא לאפוקי היכא דהבהמה תלויה והסיר' קצת ארוכה. אלא שדיבר לפי מנהגם דהבדיקה הוי בהיות הבהמה בארץ סגורה. והה"ן היכא דהבהמה תלויה והסיר' קצת ארוכה דיש להכשיר מכח ה"ט דתלינן בסכין כשמנקים את הסיר' דזו היא עילה המתרת כיון שנהגו כמ"ש הרשו"ג לתלות בסכין. ועיין להר' טוב לישראל ד"ה ע"ג שהביא דברי הר' תורת הזבח בזה הלשון. ואם נגלד בריאה ומשם סיר' לדו"ר ומכה בדופן כיון דהדין דמפרקין הסירכא מן הדופן בסכין דלא חליש פומיה א"כ איכא לתלות דמחמת הסכין ודאי ניקבה ואין צריך לבדיקה יעו"ש. הרי דתפס דעיקר טעמו היתה משו' דתלינן בסכין א"כ נוכ"ל דמכח ה"ט נתייסד המנהג בעירכם דגם בכה"ג דהסיר' ארוכה והבהמה תלויה להכשיר בלא בדיקה בנגלד. וגם יש סמך וסעד ממנהג עירנו יע"א שנהגו כן הגם שאינם שוים בטעמם זהו נראה לי להליץ בעד המנהג הגם

דאין בו כ"כ כדי שביעה ותל"מ. נאום הדו"ש וטובתך כי נער ישראל ואוהבהו. הצעיר.
אברהם בכמוהר"ר יצחק ברכה ס"ט

סימן נג

וזאת תשובתי אליו:
שפעת שלומים. ישפיע ממרומים. הצור תמים.
לכבוד הרב השלם קופה של בשמים.
כמוהר"ר אברהם ברכה נר"ו. אלהי אברהם יהיה בעזרו כיר"א:
יפעת אורות גלילי ידיו ק' האירו אל עבר פני ואהי כג'וה כל היום ואומר האח אברהם בראש הביא לנו ד' הרשו"ג ז"ל בסי' ל"ו סק"ה ובסי' ט"ל ס"ק ע"ז ובהם בנה יסוד למנהג מח"ק יע"א שמכשירין את הנגלד שתחת הסיר' לדו"ר עם מכה בלתי נפיחה מכח המכה דכיון דנגלד עם בשר בלוי עשה אותם הרשו"ג ענין זה (צ"ל ענין אחד) וכבר כ' דבשר בלוי קרי ליה הר' ימין משה סיר' וה"ה לנגלד דהו"ל סיר' וכיון דדין סיר' יש לו א"כ המכה מציל אותו את"ד מעכ"ת נר"ו. ואנכי הפעוט כמעט שעברתי בד' הרשו"ג דסי' ט"ל הנ"ל תמהתי על המראה במ"ש על הימין משה ז"ל שהחלב בלוי קרי ליה סיר' וקאמר טרפה לפי מנהגו שאינו נוהג בנפי' בשום סיר' כו' דאיך כ' על הימין משה שאינו נוהג בנפי' מאחר שקודם זה סמוך ממש הביא תחילת לשונו וז"ל כפל מתחי' ברייתה ומשם סיר' יוצאת לזולתה כשרה ע"י נפי' במים שאינו רק מחמת. הסיר' ע"כ. הרי דנוהג כפי' בסיר'. וגם על מה שהביא עו' מהימין משה. וז"ל ח"ב בריאה טרפה דמוכחא מלתא. שהיתה סיר' סרוכה כזה החלב למקום אחר וטרפה ע"כ אשתומם כשעא חדא דאיך יתכן דהימין משה יאסור מדנפשיה דבר המותר שהרי מאריה דהאי דינא הוא הרוקח ז"ל הביאו הב"י והמפה ז"ל דאם הריאה תחתיו שלם ויפה כשר אלא דהר' המפה ז"ל כ' דצריך לבדוק הריאה בנפי'. ומה כחו יפה לאסור איס"ר ולו' דטרפה ועו' איך מוכחא מילתא שהיתה סיר' סרוכה בזה הח"ב למקום אחר והלא עינינו הרואות מעשים בכ"י מוכיחות להפך דלא היה שום סיר' מעולם בהחלב בלוי. וזה פשוט וידוע אפי' לריק שבקצבים וע"כ אלין דהוו הוכרחתי לראות הדברים בשורשן ואפנה על ימין משה וימצא כתוב וז"ל חלב דלוי בריאה טרפה כו' (ולא בלוי בב"ית) (ואינם ד' הימין משה כ"א ד' הרמ"ו ז") וכונתו ז"ל שכיון שהוא דלוי כתמונת סיר' ואינו שטוח ע"ג הריאה ככל חלב בלוי מוכחא מילתא שהיתה סיר' סרוכה בזה החלב למקום אחר ונתוסף צערי על הרשו"ג ז"ל דאיך נתחלף לו דל"ת בב"ית ולא נרגש ככל מ"ש בעכותון. ושוב האיר ה' את עיני וראיתי להגאון

כמהרד"ח ז"ל בתו"ז ד"ק סעי' ך' שקדמני בקיצור שהביא די הימין משה וכ' וז"ל. ועיין להרשו"ג שהבין בדבריו דהוא חלב בלוי ואינו כן. אלא חלב דלוי ע"כ:

ובכן תמהני על מעכ"ת נר"ו איך לא ראה ד' הר' תו"ז ז"ל ובנה יסוד למנהג מח"ק על מקום רעוע ולא עו' אלא דהוסיף לבנות עליו בנין חדש וכה אמר מר דנפ"מ נאה היכא דנמצא נגלד עם סיר' ובדקו אותו ועשה בצבוץ ושוב ראה שהיה מכה בדופן במקום ההוא דמכשירין אותו וכמ"ש הרשו"ג בסי' ט"ל מחו' מ"ג אומה הסרוכה לדופן כו' ולפי האמור דנפל היסוד ממילא נפל הכל. ומעתה למנהג מח"ק צריך לו' כמ"ש מני"ר עוד דכיון דאין מציאות לעשות נפי' בנגלד אם לא אחרי שמנקים את הסיר' מע"ג הנגלד הדק היטב ואז עושים נפי' בנגלד מה כחנו יפה להטריף ולו' דגם קרום התחתון ניקב הלא איכא למיתלי דמה שבצבץ הוא מחמת חריפא דסכינא בשעה שמנקין את הסיר' כו'. אלא דמני"ר נר"ו אחר שהביא ד' הגאון כמוהרד"ח ז"ל בסי' פ"א אות ל' כ' וז"ל. הרי דכל עיקר סמיכתו של כמוהרד"ח להתיר הכא גבי נגלד היינו משו' דתלינן בסכין כו' דהגם דעשה בצבוץ באותו מקום דתלינן בחריפא דסכינא וכמ"ש הרשו"ג וקאמר דכן הוא מנהג איזמיר כו' כו' ומעתה איכא למימר דמאי דנקט מוהרד"ח ז"ל טעם ההיתר משו' דהבהמה בארץ סגורה לא בא לאפוקי היכא דהבהמה תלויה והסיר' קצת ארוכה אלא שדבר לפי מנהגם כו' והה"ן היכא דהבהמה תלויה והסיר' קצת ארוכה דיש להכשיר מכח ה"ט דתלינן בסכין כשמנקים את הסיר' דזו היא עילה המתרת כיון שנהגו כמ"ש הרשו"ג לתלות בסכין עכ"ל אדוני ש"י. ואחרי המחילה הראויה אליו זה לא יתכן להעמיס כלל בדעת הר' תו"ז ז"ל מאחר דבאיזמיר אינם נוהגים נפי' כ"א הגבהה לבד כידוע. ואינם מנקים את הסיר' מהריאה לא בסכין ולא ביד כדי שיהיו תולין בסכין אלא דבהסתפק להם אם נעשית ההגבהה בפנים כראוי אם לאו בודקין אחר ראש אותה הסיר' ואם ימצא ראשה בריאה קולפין אותה בנחת כמ"ש בסי' ן' סעי' ה'. וזה שכ' מני"ר לא שייך אלא במח"ק דמנקים את הסיר' מן הריאה בסכין וכמ"ש הרשו"ג ז"ל ומ"ש בתורת זבח דתלינן בסכין היינו בשעת הפרקת הסיר' מן הדופן דוקא כמ"ש להדייא בדל"ז אות י"א דאלו מן הריאה אין שם אלא הגבהה ובכי האי גוונא דאין שייך בה הגבהה נוכל לו' דאלו היתה שם הבהמה תלויה והסיר' ארוכה קצת ונגלד תחתיה ואנו רואין שלא נגע ולא פגע בסכין ע"ג הנגלד היו מצריכין לבדוק הנגלד כדינו אחר קליפת הסיר' שעליו בלי סכין כיון שאין במה לתלות וממוצא דבר נלמוד גם לעירנו זאת יע"א דאין אנו מנקין הסירכות בסכין כ"א אנו קולפין אותה ביד דודאי דצריך לבדוק הנגלד כדינו דהרי אין במה לתלות ובכן לדברו הוחלתי להודיעני אם צדקתי בדברי כי לבי דוני על הקולא זאת שאנו עושים

פה מבלי סעד וסמך ואני תפלה ה' יצילנו משגיות בשחטות וטרפיות ולא נכשיל את הבריות נסו"א נאם נא"ה המעתיר בעד שו"ט לאל העבד ישראל. הצעיר ראובן אליהו ישראל ס"ט

סימן נד

שייך ליו"ד:

את זה שלחתי לעט"ר מו"ר מ"ד הרה"ג ראב"ד בעיה"ק ירוש"תו כמוהר"ר רפאל יצחק ישראל נר"ו:

ראיתי להר' שולחן גבוה ז"ל ביו"ד סי' ב' שהק' למוהרשד"ם ז"ל והצ"ע. ואנכי בער תמה אני איך נעלם מעיני הר' ז"ל גמר דברי הרשד"ם שם דהיינו אפי' אינו ידוע אם יודע ה"ש אלא אי קשיא הא קשיא להרשד"ם ז"ל דפסק דלא כמאן דהרשב"א (הביאו הב"י) מתיר אף לכתחילה והר"ן והמרדכי אוסרים אף בדיעבד והוא ז"ל אינו מתיר אלא בדיעבד נא אדוני יודיעני אם יש ממש בדברי ואם קדמוני בזה עבדו ותלמידו. הצעיר ראובן אליהו ישראל ס"ט

סימן נה

וזאת תשובתו אלי:

רב הש' לידידי מאורות קדשך האירו אל עבר פני למה שהקשית להר' שו"ג דח"ו לא ראה סוף דברי מוהרשד"ם ז"ל אנא דאמרי לא כן הוא האמת דלשון מוהרשד"ם שאמר ואפי' אם אינו ידוע דיודע הלכות שחיטה ימאן פירושך ולכל הישר הולך כך הוא כונתו לא מבעיא אם ידוע דיודע ה"ש דכשר בדיעבד אלא אפי' אם אינו ידוע כשר בדיעבד ולכן תמה השו"ג אלא דיש ג"כ להקשות מה שקשה לכבודך עליו דפסק דלא כמאן. ולע"ד ל"ק על מהרשד"ם לא זה ולא זה מאחר דסוף דברי מוהרשד"ם הוא "ויש חולקים בזה" והוא דמוהרשד"ם מדידיה עשה חומרא ופשרה מדעתו דבדיעבד יהא כשר בין ידוע שיודע בין שאינו ידוע דיודע כיון דיש פוסקים באינו ידוע דכשר לכתחילה. ולכן אף דידוע היותר טוב להחמיר ולהקל ולו' דבין בין דוקא בדיעבד כשר. ואחרי כן כתב ויש חולקים בזה ולדעתי כונתו בין בידוע שיודע דאומרים כשר לכתחילה לה הפך דעתו וגם באינו ידוע יש אומרים אף לכתחילה כשר וי"א אף בדיעבד פסול וא"כ לק"מ על מוהרשד"ם ואף לפי הבנתך כבר כתב ויש חולקים ומה נשאר לכבודך להקשות עליו כ"ן לע"ד פשוט. ועד עתה לא ראיתי בפוסקי' אחרים שהביאו דברי מוהרשד"ם זלה"ה

והיה זה ש' מאתי המתפלל בעדך לאל לפקודת בנים זכרים בעזרת השוכן בציון ירוש' עיה"ק נחלה לישראל.. הצעיר רפאל יצחק ישראל ס"ט

סימן נו

וזאת תשובתי אליו:
הן. אמת שלשון מוהרשד"ם בהשקפה ראשונה יורה כמ"ש אדוני נר"ו דכונתו הוא לא מבעיא אם ידוע דיודע ה"ש דכשר בדיעבד אלא אפי' כו' אך צריך לדעת מאי דוחקיה דהרשד"ם להחמיר כולי האי בידוע דיודע ה"ש דלא יהא כשר אלא בדיעבד הפך הש"ס והפוסקי' דמכשירים אף לכתחיל' מאחר דברור לנו דלא שביק היתרא ואכיל איסורא היה די לו מה שפשר באינו ידוע (בין הרשב"א להר"ן דחלוקים בזה מן הקצה אל הקצה) דיהא כשר בדיעבד. ועוד דלפי דברי אדוני שהרשד"ם חידש ופשר מדידיה בין סברות הפוסקים שכן נראה בעיניו איך צודק שיאמר וי"ח בזה ? גם מ"ש בסו"ד וז"ל ואף לפי הבנתך כו' אנכי בער לא זכיתי להבין דבריו שהרי הבנתי הוא שמוהרשד"ם לא פשר ולא פסק מדידיה כלום אלא מה שהבין מהפוסקים ולכן הקשיתי עליו דמי מהפוס' סבר כן דבאינו ידוע אם יודע אינו כשר אלא בדיעבד וא"כ מה יועילנו מ"ש וי"ח בזה ? לכן אם ירשני אדוני אוכל לו' דכונת מוהרשד"ם הוא כמו שהבנתי מתחי' דהיינו לא מבעיא בידוע דיודע ה"ש דכשר אף לכתחי' (וכדעת הש"ס והפוס') אלא אפי' (ומשום סברת הר"ן אמר אפילו) דאינו ידוע אם יודע ה"ש כשר בדיעבד והיינו כלשון ראשון של הרשב"א בתורת הבית הארוך דבמומר לאותו דבר אי לא ידעינן שיודע ה"ש אסור לכתחילה דמשמע הא בדיעבד שרי ואף דהטור נטה אחר לשון שני וכמ"ש הכנה"ג בהגהט"ו אות וי"ו הרשד"ם רצה לחוש ללשון ראשון או אפשר ג"כ שגם הרשד"ם נטה אחר לשון ב' והבין (הפך הבנת הטור) שלא כ"כ הרשב"א אלא במומר לאחד מן העבירות ולא באוכל נבלות לתיאבון וכמ"ש שם הכנה"ג ואיברא שהיה מקום לומר כו' והיש חולקים בזה הוא הר"ן דפסק באינו ידוע אם יודע דאף בדיעבד שחי' פסולה ולכן דקדק מוהרשד"ם לומר ויש חולקין בזה לאפוקי דבידוע שיודע אין מי שחולק דלכ"ע שרי לכתחילה אלא בזה דהיינו באינו ידוע חולק הר"ן ואפשר דהרשו"ג הבין דברי מוהרשד"ם כמ"ש אדוני נר"ו ולכן תמה עליו ולפום מאי דכתיבנא בנא בעניותין נראה דלק"מ:
ואחרי כתבי ראיתי ואתבונן שדברי הכנה"ג שם תמוהים הם לעין כל איזה דמדבריו נראה שהטור ראה והבין בדברי הרשב"א בתורת הבית הארוך והרי הוא הפך הכלל

הידוע דהטור לא ראה כ"א תורת הבית הקצר ולא הארוך וכמ"ש הב"י בכמה מקומות ה"ד הר' יד מלאכי ז"ל בדק"ק אות ט"ו וכעת צע"ר לי והשתא לפי זה נוכל לו' בשופי דהרשד"ם שראה דברי הרשב"א בת"ה הארוך הבין שדעתו באינו ידוע שיודע דאינו כשר אלא בדיעבד וכדכתיבנא לעיל הנלע"ד כתבתי. ואם כשר הדבר בעיני אדוני המלך. ישמח לבי גם אני. רק אין דבר כס"א כבוד תהלתו. ירום ונשא וגבה כאו"ן הר'מה. וכנפש עבדו ותלמידו. השותה בצמא את דבריו ומיחל ברכתו ותשובתו. הצעיר ראובן אליהו ישראל ס"ט

סימן נו

כל שחכמתו מרובה ומשנתו סדורה. אופן א' בארץ יוצא ובא במלחמתה של תורה ותורה שם בישראל

כל זית שיש לו שם לאש'ור איש"ר אר'ש לו מתוארה. סו'בר הר'זים יורד לעומקא דדינא זבה וברה. חקיו ומשפטיו לישראל

כל מילי דמר קול וסוב'רו עמו בתר ער'בא קא אזיל כשו"רי מכשרא. אוריתא דיליה היא ערוכה בכל ושמורה נחלה לישראל

כל לרבויי שואל כענין ומשיב כהלכה לעבדה ולשמרה. הד"ר הוא נה'דר רב נהו'ראי ורב רחו'מאי החכם השלם והכולל בישראל להלל עצ'ור תמים הנה זה יפה דו"די כמוהר"ר רחמים חיים יאודה ישראל יצ"ו קולע א השערה קדוש ישראל

האותיות שאלוני בראובן שנולד לו בן וקודם שהגיע זמן המילה רצה לכבד את שמעון אוהבו שימול את בנו הנולד לו יען כי לא נסה באלה. ויעקב מוהל אחר והיה כראותו שלא נתן לו את בנו למולו עשה המצאה ע"י איש הבי'נים לפתות את שמעון המוהל שלא יוכל למול את הבן וכגון שביום המילה בבקר קדם האיש הבינים הלז והלך לביתו של שמעון המוהל ועכב אותו בדברים באומרו שעדין יש שהות לילך ולמול את הבן ויחידי הקהל כראות שלא בא המוהל הנז' קם יעקב המוהל אחר ומל את הבן. ותכף אחר המילה בא שמעון המוהל וראה שכבר מלו את הבן והיטב חרה לו עד מות וקובל ומתרעם על יעקב המוהל דחייב לשלם לו שכר המצוה שהיא יו"ד זהובים ומה הי"ל לקדם ולמול אותו. ויעקב משיב ע"ז כי אני לא מנעתי ממך שום מצוה כי כיון שלא היית בקהל הוכרחתי לקום ולמול את הבן וע"ז טוען שמעון דאיברא דכן הוא האמת דכיון דלא היה בקהל מוהל אחר הוכרחת לקום. אך כיון דאתה היית סבה לבטלני מהמצוה וצוית לפ' שיעכבני בדברים א"כ אתה בעצמך חשיב מונע ושלוחך הוי ויעקב המוהל

אחר משיב מה לך אצלי לך וגבה המעות ממי שמנעך כיון דאין שלד"ע והשליח חייב. ואפי' את"ל דיחויובו אחד מב' יש להסתפק מי יזכה ביו"ד זהובים הללו המוהל או אבי הבן ? ובקשו לדעת מה שורת הדין נוטה ושכמ"ה:

תשובה הנה עיקרא דהאי מילתא שרשו פתוח בפ' כיסוי הדם דפ"ז תניא ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה ומעשה בא' ששחט וקדם חבירו וכסה וחייבו ר"ג ליתן לו יו"ד זהובים איבעיא להו שכר מצוה או שכר ברכה ולמנ"מ לכוס של ברכה דבהמ"ז אי שכר מצוה אחת היא ואי שכר ברכה מ' הויין ת"ש ההוא דסעד אצל רבי כו' וא"ל כוס ש"ב אתה שותה או מ' זהובים אתה נוטל א"ל כוס ש"ב אני שותה יצתה ב"ק ואמרה כוס ש"ב שוה מ"ז ע"כ. והנה ברייתא זאת דושפך וכסה הובאה נמי בת"כ בשינוי ל' קצת וז"ל ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה ולא יקפיד אם אחר יכסה ע"כ ולכאו' ק' דאיך קאמר ולא יקפיד אם אחר יכסה כיון דמצינו כו דר"ג חייבו להחוטף המצוה יו"ד זהובים והרב קרבן אהרן ז"ל תרגמה דהכונה לו' שמ"ש שהוא בעצמו יכסה הוא שלא יצוה לאחר לכסות אבל אם אחר כסה בעצמו לא יקפיד בזה שע"ז הדר ובעי מנין אף אחרים דעד השתא לא אמרנו אלא שאם אחר יכסה לא יקפיד ומנין שאם לא כסהו שאחרים הרואים אותו בלא כיסוי חייבים לכסותו עכ"ל ונאים הדברים למי שאמרם ואור עיני המה ראו להתייר הגדול ה' מכתם לדוד ז"ל לה' כמוהרד"ף חיו"ד סי' מ"ב לדו"ד בשנו"תו שהביא בתוך ד"ק ד' ה' קר"א הללו ותהי עלה ומקהי בה אקהיתא דאיך כ' דאם אחר כיסהו דלא יקפיד דנר' דאשתמיט מיניה ב' סיגייאי בין הך דכיסוי בין הך דהחובל א"ד ז"ל. וכשאני לעצמי אחרי נשיקת עפרות זהב לו דבריו נפלאו ממני וכונת ה' קר"א ז"ל ברורה בכונת הברייתא דה"ק מי ששפך הוא יכסה והכונה שהוא בעצמו יכסה ואי"ל רשות לצות לאחר לכסות אפי' מדעתו ורצונו הטוב אלא התו' תלתה לו לכסותו דוקא הוא ולא שליח ברם אם אחר כסה מעצמו והוא לא צוה לו מקדמת דנא לא יקפיד בזה דעבר על מ"ש ושפך וכסה והיינו לעיכובא ול"מ כשכסהו אחר ואפי' שאין רצונו להקפיד עליו מצד מה שחטף את המצוה אלא מצד קרא ושפך וכסה דמי ששפך הוא יכסה ועבר על ד"ת לא יקפיד בהא דע"כ לא אמרו אלא שלא יצוה לאחר אבל אם אחר כסה מעצמו לא מילתא היא וכ"ז איירי דענין ההקפדה הוי על שנר' לו כאלו עבר על ושפך וכסה. ברם אי צד ההקפדה יהיה על שחטף המצוה ממנו בודאי שיקפיד וזה פשוט וברור וד' המ' דוד ז"ל לא ירדתי לעומקם וצ"ע:

ושו"ר לה' המאסף חיו"ד סי' כ"ח הגה"ט או' כ"ג שה"ד הת"כ הללו וכ' דהכונה דה"ק דלא יקפיד לחזור לגלותו כדי לכסותו הוא עצמו אלא יניחנו מכוסה ויקח יו"ד זהובים

בשביל הברכה ולפ"ז כל שלא כסהו הוא אם רוצה לחזור ולגלוהו ולכסותו חוזר ומגלה אותו ומכסהו ואפ' כו' עי"ש מ"ש עוד ועהס"ר אין צורך לכ"ז ופשטות כונת הת"כ היינו כמ"ש הקר"א ז"ל ולא ידעתי אמאי לא הזכיר דבריו ואפ' דהוי בזמן אחד ומיהו למה שבקש לצדד דאם ירצה לחזור ולגלותו יכסנו ק"ט א"כ למה חייבו ר"ג יו"ד זהובים על שכסה שלא מדעת השוחט הרי מצי מימר המכסה הרי אני אחזור ואגלה את העפר ותכסה אתה א"ו דליתא דדוקא כסהו הרוח דלא בא מכח אדם חייב לכסות אבל אם כסהו אחר פשי' דפטו' מלכסות וז"פ וד' מרן החבי"ב ז"ל תמוהים לענ"ד ועיין עוד לו שם אות כ"ה ודוק. אמר המגיה אחרי בקשת המחי' מכת"ר נלע"ד דד' ה' כנה"ג נכוחים וישרים וכונתו מבוארת דלא יקפיד השוחט לו' מלבד שאקח היו"ד ז' גם זאת אעשה לגלותו ולכסותו מחדש אלא יתרצה בלקיחת היו"ד זהובים ולא יקפיד כ"כ זהו כונת הברייתא וכ' עוד ולפי"ז דעצ"ט הוא דקמל"ן שלא יהיה קפדן יוצא לנו מזה דאם רוצה לחזור ולגלותו ולכסותו יכול לעשותו ואין איסור בדבר ואפשר שגם להניחו מגולה מותר כיון דהמצוה כבר נשתהה ע"י אחר שקדם עכ"פ אם יקפיד או לא יקפיד הדין עמו לתבוע היו"ד ז' זה נ"ל ברור בכונת הכנה"ג ודלא כמו שהבין ה' החרי"ף נר"ו דאם רוצה לחזור ולגלותו ולכסותו חוזר ועושהו ומפסיד היו"ד זהובים דא"כ זה אינו הקפדה והבחירה בידו לעשות אחת משתיהן ומד' עט"ר אבא מארי הכ"מ להלן בתשובתו אליו נר' שגם הוא הבין כן כהרב החרי"פ נר"ו. ואחרי נע"ר לפי האמור אינו כן. וחזיתיה להרה"ג מוהר"א פאלאגי נר"ו בס' ויקרא אברהם דצ"ח סוע"א שכ' וז"ל וראיתי בכנה"ג הגהט"ו אות כ"ה דהביא מהפרישה דכסהו הוא בעצמו לאפוקי הרוח כו' דפשט התוס' לאפוקי הרוח יעו"ש ולכאו' ק' עליו ממ"ש איהו גופיה בפי' הברייתא דת"כ ולא יקפיד דאם כסהו אחר ורוצה לגלותו ע"ש באות כ"ג ולפי דבריו ה"ן נוכל לפרש לאפוקי אחר ואולי יאמר הרב ז"ל כו': ואנא זעירא עבד אברהם אנכי לא ידעתי מאי קא ק"ל מאחר דה' ז"ל שם באות כ"ג לצדדין קתני בפה"מ דכסהו ונתגלה פטור מלכסות דאפשר לאפוקי אחר ואפשר לאפוקי הרוח. ואח"ז כ' עוד שם וז"ל ומד' התוס' משמע דס"ל דדוקא כסהו הוא פטור מלכסות ועו' אכתוב בזה בס"ד ע"כ דמשמע מדבריו דעדיין לא החליט האמת בכונת התוס' אך באות כ"ה החליט ואמר דהתוס' לא באו אלא לאפוקי הרוח וכהצד הב' שכ' באו' כ"ג ואפשר שפטור מלכסות כו' והגאון מלבי"ם ז"ל בהתורה והמצוה שלו כ' וז"ל בגי' הספרים ולא יקפיד ואין לו ביאור ועיקר הגי' ולא יפקיד שאחר יכסה ע"כ ותמהני איך פשיטא ליה כ"כ דאין לו ביאור מאחר דהקרבן אהרן והכנה"ג זלה"ה ביארוהו בפנים שונים עכ"ל:

ואגב ארחין קל"ט בעיקר הסוג' דאמאי לא מיבעיא להו אי יו"ד ז' דחייב ר"ג היינו ה' על המצוה וה' על הברכה. ואני אמרתי בחפ"שי וא"ז חזי הוית להגאון חיד"א ז"ל בסה"ב שער יוסף בתשו' סי' ז' שהק' כן ומטי ביה משמיה דגב"ר הגאון מוהרש"א בס' תאוה לעינים יגל לבי שזכיתי לכוין דעת גדולים אשר בא'רש המה וה"ה כי שמי בקרבו יו"סף תהלות ז"ל שם ארו'כה לו עלתה דלק"מ דמסוג' דפ' החובל מבו' בהדייא דפשיט"ל דפטור מליתן ה' וה' אלא הכל הוא על הברכה לבד או על המ' לבד וז"ל הסוג' תני רבב"ח קמיה דרב שורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו פטור ותרגמה רב בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה דטעין אנא בעינא למעבד הא מצוה דתניא ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה ומע' בא' כו' וחייבו ר"ג ליתן לו יו"ד ז' והשתא הבעיין פשי"ל דחייוב יו"ד ז' דר"ג אי אפ"ל שהוא על שכר ברכה דבשלמא אי אמרת שכר מ' או שכר ב' ניחא לן דהך ברייתא דהחובל לא אצטריכא לן לפרושי בהיכא דלא טעין אתה אמרת לי דחייב כו' דעל מי סמך שהבין דחיוב ר"ג למכסה היה שכר ברכה די"ל דהוא שכ"מ או שכ"ב כו' א"ו מסתמא דההיא ברייתא דהחובל מש' דאין מקום לו' דהוא שכ"ב א"ד ז"ל: ואחרי התאבקי בעפ"ר שער"י דחי"ה לא ננעלו ולדידי אין כאן מקום יש'וב כלל דמי זה אמר ותהי דמאי דאייתו דינא דר"ג היינו הא למיגמר דעיקר חיובא יו"ד ז' הוי דכונת הש"ס ברורה דרבא א"ל אסמייה הדין ברייתא דלא שבקת חיי לכל בריה וא"ל רב דלא תצטריך לאסמויי אלא תתרגם מתניתך בשור העו"ל ובאילן העו"ל ופריך א"ה מאי קטעין ליה ומשני דקטעין אנא בעינא למיעבד הא מצוה ואתה חטפת ממני וחייב לשלם לי והשתא מייתי עובדא דר"ג לגלוי מלתא וה"ק תדע דמצי טעין כה"ג דאנא בעינא למעבד האי מצוה כו' וחייב מהא דר"ג דחייבו למכסה בשביל דחטף לו את המצוה, וא"כ ה'ן יש לתרגם מתניתא בשור העו"ל ויפה קטעין ליה אידך על שחטף לו אה"מ והשתא ליכא מהכא שום משמעותא וילפותא על חיוב היו"ד ז' די"ל דהכא בשור ואילן חייב ה' דוקא והתם שאני דאיכא מצוה וברכה ובש"ס לא הוצרכו לבאר דהיכא דלא טעין ליה דחייב ה' משום דלא הובאה מימרא זאת לעיקר חייובא אלא לגלוי מלתא דמצי טעין אידך דבעי למעבד הא מצוה ומ"ז ראיה דפשי' להסוג' דהחובל דחייובא הוי על חדא מתרי וקושית ה' תאוה לעינים ברורה ושו"ר להי' דינא דחיי ז"ל שתי' לזה ודבריו ברורים ודוק:

איך שיהיה הנה נתבאר מסוג' זאת דהחו' מצוה מחבירו חייב לשלם לו יו"ד ז' שכר הברכה שאבד ממנו והו"ל כגזלן דצריך להשיב הגזלה וכאן לא נתנה להשבון וע"כ חייבוהו ע"כ ברכה שיתן יו"ד ז' והיינו הראויים להיות לו על שכר המצוה שעשה יחזירם לבעה"מ. ולא"ד שכר ברכה דחייב ליתן אלא אף מצוה בלא ברכה נמי חייב וכמו דמוכח

מסוג' זאת וכמ"כ כ' הר"ן ז"ל בהלכות. וחזי הוית להלחם חמודות פ' כסוי הדם שה"ד הר"ן הללו וראיתו וכ' דא"כ דשכ"מ איכא ישלם שכר המצוה והברכה לחוד וצ"ע עכ"ל ואני בעניי תמהתי על המראה דאיך אשתמיט ממנו מ"ש התוס' פ' החובל דצ"א שהק' קו' זו וז"ל בפ' כסוי הדם מוכח שזהו שכ"ב וא"ת שכר דמצוה היכא אזיל וי"ל דמ' וב' הכל א' ואע"ג דשור העו"ל ואילן יש שכ"מ אעפ"י שאין ברכה מ"מ התם שכר מצות כסוי וברכה לא היה כ"א יו"ד ז'. וכונת דבריהם פשו' שה"ק דכיון דהחיוב אינו אלא על הב' א"כ שכר המ' היכא אזיל וצריך לשלם נמי שכר המ' וכמו שהק' הלח"מ ז"ל ולזה תי' דמ' וב' הכל א' וא"כ אי ליכא מצוה גם ברכה ליכא וכיון שחייב על הב' היינו נמי על המ' ואע"ג דשור העו"ל חייב ליתן יו"ד ז' על שכר המ' אף דליכא ב' א"כ מינה דאי איכא ב' ליחייב שתים מ"מ התם גבי כסוי שהיה שם שנים מ' וב' לא מצינו כ"א על שניהם יו"ד ז' והיינו מהטעם האמור דבמצוה דאיכא ב' כיון דכבר חייבנוהו על הב' אין מן הראוי לחייבו גם על המ' כיון דב' בלא מ' אי אפשר. ברם אי ליכא כ"א מ' חייב על המ' נמי וליכא למגמר מינה דבמ' דאיכא ב' ישלם שכר ב' זה נר' פשוט כונת התוס':

ומאחר עלות כל האמור מאי קא מק' הל"ח ז"ל דישלם על שניהם ובאמת דאשתמיטיתיה ד' התוס' הללו וכעת צ"ע וסהדי במרומים דשוב אחר קצת ימים חזי הוית להכהן הגדול בס' ש"ך סי' שפ"ב שתמה עליו כן מס' דנפשיה וגם עליו יפול התימא דעדיפא מינה הו"ל למיפרך דקו' ה' ז"ל ה"ה כתובה ע"ס הישר כאמור ועיני ראו לה' ב"ן יאודה אשכנזי ז"ל בחי' למכילתין שהק' ע"ד התוס' הללו דעדיפא מינה הו"ל לאקשויי דכיון דשכ"ב הוא מנ"ל לדמות הא דקצץ התם ליכא ברכה והיינו דחייב ר"ג היינו שכ"ב עכ"ל ודבריו תמוהים דהרי אי מאי דאמרינן דהוי שכ"ב אין הכונה דבמ' דליכא ב' פטור אלא דנפ"מ לבהמ"ז דאם הוא כל שכר המ' הוי דוקא יו"ד ז' ואם קאי על שכר הב' הויין ארבעים וזה מוכרח מריהטא דסוגייא דקא' ונ"מ לברהמ"ז ולא קא' ונפ"מ למ' בלא ב' דבהא פשי"ל דחייב ומשו"ה מאי הו"ל לאקשוי וז"פ. ובהיותי בזה שלטה עיני עו' בד' מהרש"א הנ"ל בס' תאו"ל שהק' עי' בעיק' הסוג' הלזו במאי דקא' אי שכ"ב מ' הויין דחמשים הול"ל דהאיכא ברכת בפה"ג והתוס' ל"ק להו הכא אלא גבי רבי דקא"ל כוס ש"ב אתה שותה או מ"ז כו' וי"ל דסברי הם ז"ל דהתם ליכא קו' משום דהכא לא קא מדכר כוס וכבר הבעין כמ"ד אינה טעו' כוס אבל לקמן גבי רבי דקא' כוס ש"ב אתה שותה דמדכר כוס ק' דנימא ו' עכ"ל:

וכשאני לעצמי אחה"מ הראויה לא זכיתי להבין כו"ד וכנר' דאשתמיט ט מיניה דמר מ"ש התו' בפס' דק"ג ד"ה ולא היא שתי' לקו' גבי רבי דקא"ל כוס ש"ב אתה שותה

או מ"ז אתה ניטל דן' הול"ל ותי' עו' דפעמים מברכין בהמ"ז בלא כוס. הרי דאף הכא דקמדכר כוס הי' דאינה טעו' כוס וכונתם דכיון דפעמים מברכי' ברה"מ בלא כוס וה"ט משום דאי"ט כוס דאל"כ צריך לחזור אחר כוס ואסו' לאכול אי ליכא כוס מוכן לפניו א"כ נמצא דחייובא ליכא ואי הוה בעי רבי לא הוה מייתי כוס ש"ב וע"כ תנאי התנה לו אם תרצה תשתה הכוס ש"ב ותברך אתה או אתן לך מ' ז' בשכר ד' ברכות של ברהמ"ז ועל ברכת בפה"ג איני משלם כיון דאי"ט כוס והרשות בידי שלא להביא אבל המ' ז' מוכרח הוא ליתנם דלא סגי בלא"ה ז"ן לע"ד כונת התוס' וברור. ומעתה לא אדע שכ'ול מאי קא' הרב ז"ל דמה שלא נרגשו לעי' כ"א הכא היינו דאין לת' דליכא כוס והוא פלא וצ"ע. והואיל ואתא לידן ד' התוס' הללו נימא בהו מלתא במה שהק' דאמאי לא קאמר ן' דהא איכא בפה"ג ותי' דס' כמ"ד דאי"ץ לברך על כסא דברכתא אלא על כסא קמא וחזי הוית לאישי כ"ג שהעלה ע"ד שפתיו ד' התוס' הללו ותמה עליהם דהא כוס ש"ב קא' ודוחק לו' משום דמברכין עליו ברהמ"ז וה' ז"ל תי' לזה דכיון דהא דחייב יו"ד ז' אינו אלא במצוה דאורייתא ולא במ' דרבנן וכמ"ש מהרש"ל פ' החובל סי' ס' דנ"ט דבמ' דרבנן פטור א"כ הטוב והמטיב ביבנה תקנוה ואינה אלא דרבנן וא"כ עם ברכת בפה"ג ליכא אלא ד' כו' א"ד ז"ל וד' הש"ך הללו אין להם מובן לפום ריהטא מתחלתם וע"ס , ראשון לצי'ון מאי דקשיתיה להרה"ג מוהר"א ז"ל כי מטא לפי' לפי'תחא בסי' הנ"ל באו' דמאי דדחיקא ליה שעתא להש"ך לו' דכוס ש"ב קאי לבה"מ הנה נכון וכמו דאמרו בפס' דק"ג ר"י אקלע לבי רב חזיה דבריך בפה"ג אכסא קמא והדר בריך אכסא דברכתא כו' פי' רשב"ם אכסא דברכתא בברהמ"ז גם בברכות דנ"א אמרו יו"ד דברים נאמרו בכוס ש"ב ופירש"י כוס ש"ב בהמ"ז עכ"ל. ואחד הרואה יראה לכאו' דדינא קא משתעי: ולע"ד עם שאיני כדאי נ"ל ליתובי דעתא דאישי כ"ג דגם הר' לא יכחד מזה דפשי' דכוס ש"ב נקרא נמי על ברהמ"ז אך כונת הרב ז"ל היינו דכיון דהתוס' קא' דלא היו מברכין עליו א"כ כשאין מברכין אין מן הראוי לקרותו כוס ש"ב ואף דאפש' לומ' דכיון דמברכין עליו ברה"מ אפי' שאי"מ לפעמי' ראוי לקרותו כוס ש"ב אך זהו דוחק זה נ"ל כונת הש"ך ובהכי אזדא ליה כל הראיות שהביא הר' שער יוסף מההיא דפסחים וברכות דמקום אתנו למדחייה דקא' בהדייא דבריך בפה"ג על כסא קמא והדר בריך על כסא דברכתא והת' מוכרח לו' שהוא על ברהמ"ז דהא והדר בריך בפה"ג קא' ואיך שייך לו' על כסא דברכת' בפה"ג. ומה גם כפי מה שביארנו דקרי ליה הכי משום דאיכא נמי בפה"ג וכן נמי ההיא דברכות. ברם היכא דליכא ברכה דמקרי ליה שם זה כוס ש"ב אף די"ל דקאי על בהמ"ז מ"מ הוא דוחק זה נ"ל לידחק קצת בכונת הש"ך ז"ל ועי"ע לה' שער יוסף ז"ל

שם שהק' על הפרישה וז"ל הצ"ל אין לחייבו יו"ד ז' ר"ל יו"ד ז' הידועים כו' אבל אין לפרש יו"ד ז' בין הכל שהרי ר"ג חייבו מ' ז' על ברהמ"ז ומ"ש שהרי ר"ג כו' הוא אגב שיטפיה דר"ג לא נזכר כ"א בכסוי והא דמ' ז' הם ד' רבי לצדוקי א"ד ז"ל ולקע"ד נראין ד' הפרישה ברורים דהרי האי דינא דחייב האדם יו"ד ז' על שכר המצוה אינו אלא מר"ג ואילך דחייבוהו למכסה יו"ד ז' ופריך בגמ' האי דחייבו ר"ג היינו על שכר המצוה או על שכר הב' ונפ"מ לבהמ"ז אי חייב מ' או לא וסליק דמ' חייב מעובדא דרבי ומשם נשמע בהדייא דר"ג חייב שכר הברכה ומינה דלבהמ"ז כפי"ז יחייב לו מ' ז' ויורה יורה ידין ידין דחיוב יו"ד ז' שהוא על הברכה א"כ בבהמ"ז הוי ארבעים וזהו מ"ש הפרישה ז"ל דהרי ר"ג חייב מ' ז' על בהמ"ז וז"ב עו"כ הש"ך ז"ל לישב קו' התוס' הלזו דכיון דברכת הטוב והמטיב אינה אלא מדרבנן א"כ כבר כ' מוהרש"ל דבמ' דרבנן פטור א"כ הטוה"מ ביבנה תקנוה ועם בפה"ג ליכא אלא ד' א"ד ז"ל וד' ה' ז"ל תמהים הם טובא בזה דכפי שיטתו דבמ' דרבנן פטור א"כ מאי איבעי"ל אי שכ"מ או שכ"ב ופירש"י ליתן לו מפני שמפסידו שכר ולקמן בעי שכ"מ או שכ"ב דמכ"ז מבו' יוצא דהבעיא הוא אי מה שחייב ר"ג היינו בשביל ברכת הכסוי ולפי"ד ה' הנז' מאי איבעי"ל הא פשי' דמאי דחייב ר"ג היינו בשביל שכר המצוה דהא כל הברכות דרבנן וכן תמה עליו ה' מוהרי"א שם ועו' תמה עליו דלדידיה איך נחה דעתו ד"ע לאפוקי הטוה"מ ולעיולי ברכת בפה"ג הלא גם בפה"ג דרבנן וה' ז"ל דחיקא ליה שעתא טובא ליתובי דעתיהו דרש"ל ודהש"ך זלה"ה ובאמת כי דבריו דחוקים הם טובא וכמו שהוא בעצמו העיד עליהם היותם ע"צ הדוחק: וכשאני לעצמי מקום יש בראש לישב דבריהם בטו"ט ודעת דכונת רש"ל שכ' אבל מ' דרבנן הכונה אם המצוה שעשה היא מדרבנן בין אי איכא ברכה בין דליכא ברכה פטור כיון דהברכה ג"כ היא מדרב'. ברם אם המ' היא מדאו' ויש בה ברכה אפי"ה חייב יו"ד ז' על שכר הברכה אף שאינו אלא מדרבנן הא מיהא כיון דהיא ברכה על מ' דאו' ואינה אלא חלק מחלקי המצוה ומש"ה חייב זה נ"ל כונת רש"ל ומעתה זהו מ"ש הש"ך כיון דבמ' דרבנן פטור וא"כ הטוה"מ ביבנה תקנוה והיא מ' בפ"ע ואינה ברכה על המ' אלא דאסמכוה לאומ' בבהמ"ז וא"כ כיון דאינו אלא מדרב' פטור וא"כ עם ברכת בפה"ג ליכא אלא ד' שאף שהיא דרב' מ"מ כיון דהיא הברכה על הבהמ"ז ובהמ"ז טעונה כוס ומשו"ה חייב זה נ"ל כונת הש"ך ז"ל. ומעין דוגמא לחי' זה מצאנו ראינו דאם נסתפק לו אם בירך ברהמ"ז דקי"ל דחוזר ומברך מ"מ הטוה"מ אי"ץ לאומרו כיון שהיא מדרב' וספיקא דרב' לקולא ומה שצריך לחזור ולאו' כבר כ' ה' מהרש"ח סי' מ"ב דטעמא דמלתא כי היכי דלא ליתו לזלזולי בה הא לא"ה אי"ץ לחזור ולאו' ואם נסתפק לו אי קרא ק"ש א"ל כ'

הפוס' דצריך לחזור ולאו' דקי"ל ס' דאו' לחומרא ואפי"ה חוזר וקורא אותה בברכותיה אף שהם מדרב' ומ"ש מבהמ"ז דאינו חו"מ ברכת הטוה"מ משום דס' דרב' לקולא ה"ן נימא בק"ש אלא הוא הדבר אשר דברנו דשאני גבי ק"ש דהיא דאו' וע"כ חוזר וקורא אותה בברכותיה כמו שנתקנה מאז ומקדם אף שהם מדרב' כיון דהק"ש גופא הוי מדאו' משא"כ גבי ברכת הטוה"מ דהיא מ' בפ"ע ואינה ברכה על מ' דאורייתא וכיון שכן אינו חו"מ דס' דרבנן לקולא אם לא מטעמא כי היכי דלא ליתו לזלזולי ביה והיא גופא איכא לחלק ה"ן דבמ' דרבנן פטו' מלשלם בין אי איכא ברכה בין אי ליכא ברכה. ברם אם המ' דאו' אף ששכר יו"ד ז' אינו אלא על הברכה כיון דאינו אלא על מ' דאו' חייב לשלם וד' רש"ל והש"ך ז"ל ברורים הם ואין בהם נפתל ועקש:

וחזה הוית לה' מכתם לדוד ז"ל סי' מ"ב שהק' כן על הש"ך ז"ל וכ' וז"ל ומ"מ אפ' לישב עפ"י דרכו ולא על ברכת בפה"ג אלא על ברכה אחרוכה של הכוס דדלמא סבר ר' בר"ג זקנו דברכת מעי' ג' נמי אחר ז' המינים דאו' היא ובהכי הוו ד' ברכות דאו' וכן צ"ל לפ' ד' רי"ו דמייתי שם הש"ך ז"ל לראיה לדבריו עי"ש ומ"מ ה' לא כיון לזה עכ"ל וקל"ט ע"ד אלו שכ' דס"ל לר' כר"ג זקנו דהנה מצינו לר"ג דס"ל דברכת מע"ג הוי דאו' דזה אינו אלא מחלוקת הפוס' דאיכא מאן דס"ל דהוי דאו' ואיכא מאן דס"ל דהוי דרב'. ברם ר"ג לא הוזכר בזה כלל אלא גבי ג' ברכות ממש דס"ל דמברך גם על ז' המינים ברהמ"ז וכמו דתנן פ' כיצד מברכין גבי ההיא דאכל ענבים תאנים ורמונים עי"ש.

איברא דחזה הוית למ"ש התוס' שם דל"ז דאית ליה לר"ג מע"ג לכששתה מלא לוגמיו עי"ש מ"מ אכתי ק' דמנ"ל דס"ל דהוי דאו' דילמא מדרב' קאמר. ואבא היום לבאר דעת הפוס' דברכת מע"ג הוי דאו' ובר פלוגתייהו ואם כי הענין אינו שייך כ"כ לענייננו הא מיהא כיון דאתא לידן אמרתי אעלה פה מה שנתחדש לי בהאי ענינא היותי מברר ומלבן דעת הפוס' וזה החלי בעזר צורי וגואלי: הנה דעת הר"מ ז"ל נר' בהדייא דס"ל דברכת מע"ג אינה אלא דרב' שכ' בפ"ח מה"ב דכל הברכות אם נסתפק בהם אי בירך או"ל בירך לא יברך זולת גבי ברהמ"ז שפ' סופ"ב דאם נסתפק חו"מ וכ"כ כ' בדעתו מרן הק' סי' ר"ט עי"ש. וחזה הוית להל"מ ז"ל שם פ"ח הי"ד דרמי ומק' בד' הר"מ אלו דס"ל דברכת מע"ג הוי דרב' דמה יענה להההיא דר"פ כיצד מברכין דל"ה דמש' בהדייא דמהת"ו הוי שכן אמרו שם אלא דיליף לה מז' המינים ואע"ג דאמרו שם בגמ' אלא סברא הוא מש' דמהא לא מהדר כו' ולכך סבור דכשאמרו בגמ' אלא מז' המינים ר"ל אפי' דתאמר דז' המינים הוי דאו' אבל לפי האמת אינו כן מ"מ ק' דלמ"ד נט"ר אייתר חד הלול לברכה ואע"ג דבגמ' אמרו כו' וא"כ ק' על רבינו שפסק כמ"ד נט"ר איך כ' דכל הברכות הם מדרב' הא

בכל ברכה דנטיעה מש' דהוי מהת"ו וצ"ע עכ"ל. והנה למאי דעלה בדעתו ד"ע לצדד דמ"ש אלא דיליף לה מז' המינין לצדדין קתני חזה הוית להגאון תנא דבי חזקיהו זלה"ה בפריו בליקו' לא"ח שהק' כן ות' ככל החזיון הזה. גם ראיתי אחרי רואי להרה"ג מוה"ר ה' משה שפיר ספ'רא רבא דישר"אל חא"ח סי' א' שהאריך גם הוא בזה ויסמוך משה את ידיו דמ"ש ה' לצדד בדרך אפשר הן הן הדברים שניתנו ליאמר בפה מלא ולרווחא דמילתא קא' עי"ש ומן הצד הזה כ' ה' ל לישב נמי ההיא א דנט"ר שהק' הלח"מ ז"ל וז"ל ונלע"ד עפ"י מ"ש דודאי תלמודא יהיב ליה מדיליה דאפי' נעלים עינינו בא' מן הצדדים אכתי לא איפרק מחולשיה. ומזה הצד כי קאמר הש"ס הניחא למ"ד נט"ר לאו למימרא ואליביה ודאי גמרינן ברכה דהא לדידיה נמי איכא למשדי נרגא אלא דלרווחא דמלתא קא"ל דאכתי למאן דהני כרם לאו מלתא פסיקתא היא וזה דאי' בירוש' פ"ק דערלה אמתני' דהעלים והלולבים והגפנים תני ר"י פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגים פי' דבשנה הד' אינו רשאי לפדות כו' עד שיגיע לעו' המעשרות וכמ"ש שם ה' שדה יהושע ז"ל פ"ז דפאה גבי מתני' דכרם רבעי אי"ל חומש ואי"ל ביעור דקדריש בירוש' הלולים ל' חילולים כדאיתא בתלמו' דידן אחליה והדר אכליה וכ' ה' שדה יאושע ז"ל ואע"ג דאיכא קרא אחרינא ואיש אחר יחללנו תרוויהו צריכי דאצטריך לדרשת פרי אתה מחלל וא"א מחלל סמדר. ואידך איש אחר יחללנו אעפ"י שאינו בעליו עמו אלמא איכא דרשת אחורי תניינא דפרי אתה מחלל וכמו שכ"פ הר"מ כו' ונשוב לתכלית מבוקשנו דמקום אתנו לו' דאפי' למאן דתני נט"ר לא אייתר קרא לברכה דתרי הלולים דקרינן בהו חלולים תרוויהו מצרך צריכי לגופייהו חדא אחליה והדר אכליה ואידך לפרי אתה מחלל ואי אתה מחלל סמדר וממילא עדין לא שמענו ברכה מגופיה דקרא אלא דהש"ס הרחיב לו את הדרך לו' הניחא דאלו לקושטא דמלתא אפי' למ"ד נט"ר קשיא א"ד ז"ל:

וכשאני לעצמי מה אענה ומה אומר דדבריו אלו נפלאו ממני ולא ירדתי לסו"ד ד"ע חדא דא"כ דמקום אתנו למדחייה דקרא דהלולים אצטריך לגופייהו א"כ אדפריך בגמ' למ"ד נטע דהתינח כל מידי דבר נטיעה דלאו נטיעה כגון בשר ודגים כו' מנין דמשמע מיהא דלכל מידי דבר נטיעה ילפותא גמורה היא תיקשי ליה אעיק' דגם לזה ליכא שום ילפותא דאצטריך לגופיה הא למגמר דחדא אחליה והדר אכליה ואידך פרי אתה פודה כו' ותו אף דיה דיהיבנא ליה כל דיליה קל"ט דהך דרשא דפרי אתיפ איננה אלא מיתורא דגופיה דקרא דקאמר כל פריו ק' הלולים דלמאי אצטריך תו האי קרא דאי לדרשת אחליה והדר אכליה הא נפקא מאיש אחר יחללנו וניחא לן דאצטריך האי ק' לדרשת פרי אח"פ ואי את"פ סמדר וזהו דקא' כל פריו ק' הלולים פרי דוקא והשתא אף דקרא לא הוה אמר

אלא כל פריו ק' הלול הוה דרשינן תרויהו דהלול אתא לאחליה והדר אכליה והיינו דהלול הוא לח'לול א"ן אצטריך לפרי אתה מחלל כו' והיינו מכל פריו דוקא פרי וכו' ולא ילפינן הך ילפותא מיתרון דקרא ועל השנ'ות לישנא דהלולים וכדתרגמה הרב ז"ל דליתא וא"כ עדיין איכא למימר דלמ"ד נטע איתר חד הלול לברכה וקו' הלח"מ ז"ל במקו' עומדת וכעת ד' הרה"ג מ"מ ז"ל לא ירדתי לעומקם וכעת צ"ע ועיין ג"כ לרע"ב ז"ל פרק דערלה על מתני' הלזו דהעלים והסמדר פטו' מנט"ר וז"ל דיהיה כל פריו כו' כתיב והני לאו פרי נינהו עי"ש ודוק. ולעיקר קו' הלח"מ ז"ל עהס"ר דנר' דאשתמיטתיה ד' התוס' שם ד"ה אלא סברא הוא וק' דנסיב לעיל אסמכתא בעלמא הוא והגמ' היה סבור מתחי' דלימוד גמור הוא עכ"ל וכ"כ כ' הרשב"א וז"ל אלא סברא הוא כו' כלו' בכלהו בין במידי דבר נטיעה בין במידי דלא ב"כ ובין למאן דתני נט"ר ובין למאן דתני כרם רבעי מסברא בעלמא הוא וקרא אסמכ' בעלמא עכ"ל. וא"כ היא גופה אפ"ל בכונת הר"מ ז"ל וכמ"ש באופן דנמצ"ל בדעת הר"מ ז"ל דמע"ג איכא אלא דרבנן וכ"ן דעת ר"י שכתבו תלמידיו בשמו סו"פ כיצ"ת וז"ל ונר' למורי הרב נר"ו דברכת מע"ג אינה אלא דרבנן ומביא ראיה מדאמרינן שאם בירך על התמרים ברכת הזן נמי יצא אלא ודאי אינה אלא דרב' ולפיכך אם אמר במקומה ברכת הזן כיון שהזכיר בה"מ יצא ויש שהיו דוחין ואו' כי מ"ש יצא ר"ל שאי"ץ לו' על העץ ועל פרה"ע שהיא כנגד הברכה ראשונה וכיון שאמר ברכת הזן נמי יצא מזה אבל צ"ל ארץ טובה ורחבה ואילך מפני שצ"ל מעין ב' הברכות ואין זה מתקבל דל' יצא לגמרי משמע ע"כ ומזה נר' דס"ל כדעת רבם:

איברא דמידי עוברי בל' תלמידי הר' ז"ל הללו נתקשיתי בהם טובא במה שכ' ואין זה מתקבל דל' יצא לגמרי מש' דהרי בהדייא אמרו פ' כיצ"מ בנימין רעיא כריך רפתא ואמר בריך מאריה דהאי פיתא ואמר רב יצא ופריך והא אמרינן כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה ומשני דאמר בריך רחמנא ופריך עוד והא ג' ברכות בעינן ומשני מאי יצא דקא' רב נמי יצא ידי ברכה ראשונה ע"כ והשתא אם איתא זל' יצא לגמרי מש' א"כ היכי קאמר מאי יצא דקא' רב נמי יצא ידי ברכה ראשונה ואיך אפ"ל הכי הרי ל' יצא לגמרי מש' אף ידי ג' ברכות ובהיותי משתומם ע"ז עלה בדעתי דעת הדיוט לישב לזה דמ"ש בגמ' מאי יצא דקא' רב יצא ידי ברכה ראשונה הכונה דקבלה בידם דכי אתמר הכי אתמר אמ"ר יצא ידי ברכה ראשו' ואף שלע"ד דחיקא לי מלתא טובא למימר הכי מ"מ ניתן ליאמר בדעת תהר"י ושוב נתישבתי בדבר וראיתי דניתן ליאמר בכונת הש"ס הכי דקא' מאי יצא דקא' רב נמי כו' די"ל תיבת נמי מגומגמת היא הרבה ומש' דאמאי דאתמר אעיק' קאי הלא זה הדבר דתחי' קאמ' בנימין רעיא כרך ריפתא ואמר

בריך מאריה דהאי פתא ופריך והא צריך הזכרת השם ומשני דקא' בריך רחמנא דהזכיר שמיה דקב"ה והדר פריך תו דהא בעינן ג' ברכות ומשני מאי יצא דקא' רב נמי יצא כו' כלו' כמו דמשנינן בההיא קמייתא דלא אמר בריך מאריה כמו שהוזכר בש"ס אלא בריך רחמ' אמר כ"כ הכא נמי יצא דאמרי' משמיה דרב לא יצא בלבד קא' דמש' לגמרי אלא יצא י"ב ראשו' קאמ' ועם כי יד הדוחה נטויה מ"מ כבר מלתי אמורה דניתן ליאמר בדעת תהר"י וחלילה מלדבר עליהם דאשתמיט מיניהו סוג' ערוכה. איך שיהיה הלה נתבאר דדעת ר"י ותלמידוהי דברכת מע"ג אינה אלא מדרב':

איברא דחזה הוית שם ר"פ כיצ"מ שכתבו וז"ל ק' הלולים לה' מלמד שטעון ברכה כו' ואי"ז אלא אסמכתא דודאי מהת"ו אפי' ז' המינים שטעו' ברכה לאחריהם מהת"ו אינם טעו' ברכה לפניהם אלא מדרבנ' עכ"ל מבו' יוצא מדבריהם אלו דס"ל דברכת ז' המינים מיהא מהת"ו הוי וזה סותר למ"ש סו"פ כיצד. וכבר ראיתי להתייר הגדו' ה' משאת משה ז"ל שם שכ' דבאמת דבריו צל"ת וכ"כ יש לתמוה עו' עליו ממ"ש שם פ' ג' שאכלו שכ' גבי שבולים שחרכן או הקמח שלהם עצמו מה יברך אם יברך על האדמה ועל פרהא"ד כמו שמברך על העץ ועל פרה"ע וכ' דזה אינו נר' שלא מצינו שהוזכר נוסח זה בתלמוד. ואם נאמר שלא נברך לא יתכן שהחטה מז' המינין צריכה לאחריהם מהת"ו והיאך אך יפטר עצמו מחייוב התו' עכ"ל נראין הדברים דס"ל בהדייא דב' שבעת המינים צריכה לאחריהם מה"ת הפך מ"ש סוף פרקא. ואולם כשאני לעצמי קטן המוטל בהרי'סה לק"מ דמ"ש דברכת ז' המינים אין הכונה ע"כ ז' המינים אלא כונתי למינים הטעו' ברכה לאחריהם מה"ת והיינו ה' מיני דגן דוקא וז' המינים לא"ד וזיכני ה' דראיתי לה' חי' אנשי שם אשר בסביבות הרי"ף ר"פ כיצ"מ שכ' וז"ל אפי' ז' המינים כו' ל"ד ז' המינים דאין לנו ברכה מה"ת אלא על הלחם וכ"כ המפרש הזה עצמו למטה בשם ר"י עכ"ל הרי שכ' כמ"ש אני עני וז' המינין דנקט ל"ד והיא גופה הוה קל"ט ע"ד מרן הק' זלה"ה בכ'סף נבחר לשון צדיק מדב'רת גדו'לות על מ"ש הר"מ וכן מד"ס לברך אחר כל מה שיאכל כו' כ' הוא וז"ל בר"פ כיצ"ע אמרינן דילפינן ברכה לאחריהם מז' המינין ודחי התם בגמ' ואסיקנא אלא סברא הוא ואיכא למידק שרבי' כ' מ"ע מה"ת לברך אחר אכי' מזון וכל הדברים בכלל מזון חוץ מן היין ומן המלח וכדתנן פ' בכל מערבין וא"כ היכי קא' בתר הכי דמד"ס לברך אחר כל מה שיאכל וי"ל כיון דקרא ואכלת ושבעה וברכת דכתי' בתר קרא דארץ חטה ושעורה כו' איכא לן למימר דלא חייבה תו' לברך אנא על ז' המינים הכתו' באותו פסוק וכמ"ש הסמ"ג ולפי"ז מש"ר דמהת"ו לברך אחר אכי' מזון אחר אכי' ז' המינים קא' ומיהו ק' דא"כ היל"ל דכתי' ואכלת ושבעת וברכת ולכן נ"ל לו' דרבי' דייק

כו' ואכלת ושו"ב ומשמע ליה דה' מיני דגן קאמר דוקא ואין לך דבר שמשביע אלא ה' מיני דגן עכ"ל:

ולכאורה דברים הללו הם תמוהים טובא דהרי דעת הר"מ דעל שאר מינין חוץ מן הלחם ברכתן אינן אלא דרבנן וכמו שביארנו לעיל וכ"כ איהו גופיה בכמה דוכתי וא"כ היכי קא' דס"ל להר"מ דכיון דקרא וברכת אחר ז' המינים כתיב א"כ איכא לן למימר דלא חייבה תו' לברך אלא על ז' מינין כו' דהרי ז' המינין גופייהו דכל שאר מינין ח ץ מן הלא' דרבנן נינהו ואיך כ' תו דכן דעת בה"ג דהרי דעת שפתיו ברור מללו דברכת מע"ג דאו' ואלו דעת הר"מ איפכא שמענו וכמ"ש ואף שה' כ"מ ז"ל חזר בו היינו מטעם אחו'רי תנינא. ואולם עפ"י כל הדברים הללו הנאמרים באמת אפ' לישב נמי ד' מר"ן ז"ל דמאי דנקט דהכונה דס"ל להר"מ דכיון דכתיב ואכלת ושו"ב בתר ארץ חטה ושעורה דחייב על ז' המינים ל"ד ז' המינין אלא כונת מרן היינו לאפוקי שלא יתחייב גם על שאר דברים חוץ משאר מינין לזה קא' דמשמע ליה דכיון דכתי' בתר ארץ חטו"ש כו' הכונה דוקא ז' המינין ולא שאר מינין נמי ואה"ן דאף ז' המינין ל"ד דאתא ארץ ופסקיה למימר דדוקא על הלחם הוא דחייב לברך מה"ת ואשארא אינו אלא דרבנן ומה שהביא ד' ה' בה"ג ז"ל היינו כמ"ש דקרא וברכת כו' לא קאי אלא אז' מינים ולא אשאר מינין. ואה"ן דגם על ז' המינין לא"ד זה נר' לישב קצת דעת מרן וכמ"ש בכונת תר"י. איך שיהיה הנה שפתינו אתנו דדעת ר"י ז"ל דברכת מע"ג היא דרב' ומ"ש פ' כיצ"מ ל"ד וכן ההיא דשבוליה שחרכן שכ' דהחטה מז' המינים הצריכים ברכה הכונה דבק' דז' המינים הוי חטה בכלל ובתר הכי כתי' וברכת דחייובו מה"ת ואין הכונה דעל כל ז' המינים חיובן מה"ת אלא על הלחם שהוא מהחטה ושעורה המוזכרים בק' דז' המינים ועיין למרן ב"י סי' קפ"ד מה שכ' ע"ד הרא"ש גבי הא דשכח יחזור למקומו ויברך כו' עי"ש ותמצא סעד לדברינו אלה. ועיין בס' יעיר אזן מער' הב' או' ך' מה שישב ועהס"ר אשתמיטתיה ה ד' ר"י הללו דהוי הפך חי' ה' ז"ל וצ"ע. ואולם דעת הרא"ש ז"ל נר' בהדייא דס"ל דהוי דאורייתא כמ"ש פ' כיצ"מ וז"ל ויש להסתפק בברכץ בנ"ר אי צריכא שיעור או"ל דדלמא דוקא ב' מע"ג דכתי' ואכלת ושבעת וברכת הוא דבעי' שיעור למר בכדי אכילה ולמר בכדי שביעה אבל בנ"ר לא בעי שיעור א"ד לא נתקנה בנ"ר שהיא מדרב' אלא דומייא דברכה א' מע"ג שהיא דאו' עכ"ל הרי בהדייא דס"ל דב' מע"ג דאו' הוי זה חזה הוית לגדול אדוננו ורב ה' משאת משה ז"ל זאת שם שכ' דמד' הרא"ש ז"ל שב' פ' כיצד דאיכא לספוקי גבי ברכת בנ"ר מתו"ד שם מוכח דב' מע"ג הוי דאור' וכ"כ מרן בשמו אף כי אני בעניותי יש לי קצת מן גמגום בזה שהרי כ' הרא"ש בריש פרקין עמ"ש דברכה כחי' בתו' מק' דהלולים כ' הוא

ז"ל ומסקינן דמסברא בעלמא ידעינן דאסור ליהנות מהעוה"ז בל"ב וק' אסמכ' בעלמא דעיק' קרא לנט"ר דבעי חילול ופליגי כו' וקי"ל כמ"ד ברם כו' עכ"ל נראין הדברים דלא למדנו ברכה מהת"ו אלא מהסברא ואם איתא הא ק' צוח ואכלת ושו"ב והיכי תלינן ליה מסברא גם באותו פרק כ' גבי האוכל אורז כעין דייסא דמב' במ"מ ואחריו בנ"ר דלא נתקנה ברכת מע"ג אלא על ז' המינין מראין הדברים דברכת מע"ג לאו דאורייתא היא דאל"כ לא חייבה תו' מבעי ליה מאי לא נתקנה דקאמר אלא ע"כ כדכתיבנא ומיהו הן האדם הגדול מרן ז"ל סגר לנו את הדלת וקסבר דהרא"ש הכי ס"ל ואנן מה נענה אבתריה כי הוא אמר דהרא"ש הכי ס"ל דהויא דאורייתא וה"ן נס"תר מחמתו ומבטלנא דעתאי מקמיה עכ"ל:

ואנכי הרואה הני מילי דכ' לה ה' ז"ל ג' המה נפלאו ממני ולא ירדתי לסו"ד ד"ע ראשון לציו"ן במ"ש דיש לגמגם מד' הרא"ש ר"פ כיצ"מ דמשם נראין הד' דהוי מדרבנן וא"א הא קרא צוח ואכלת ושו"ב. וכשאני לעצמי חזה הוית דלא כן ידמה כונת הרא"ש ז"ל כמ"ש מני"ר ז"ל דאיהו לא קאי אלא על שאר ברכות הנהנין ולא על ב' מע"ג דהרי דרשת הש"ס דבעו למילף מק' דהלולים אינו אלא לשאר ברכות הנהנין וכמו דקא' הש"ס בת"ה אלא דיליף לה מז' המינין עי"ש הרי בהדייא דמאי דס"ד דהש"ס הא למגמר מק' דהלולים אינו אלא לשאר ברכות הנהנין ועלה כ' הרא"ש ז"ל ומסקינן דמסברא ידעינן כו' וק' אסמכ' בעלמא דעיק' ק' אתא לו' דכל דבר הטעון שירה כו' וקי"ל כמ"ד כרם כו' ברם לגבי ברכת ז' המינין לא קאי ה' ז"ל ולא דבר בזה כלום וליכא שום הוכחה בד' אלו די"ל דס"ל דהוי דאו' וכמ"ש לקמן גבי ברכת בנ"ר כו' וילמד סתום מן המפו' והיכן מצא ה' ז"ל דס"ל דלברכת מע"ג הוי דרבנן כי היכי דליצוח עליו ק' דאכלת ושבעת ותו דעדין לחלוחית הדיו קימת במאי דאתא ואייתי בידיה ל' ר"י ר"פ כיצ"מ שכ' וז"ל ק' הלולים לה' מלמד שטעון ב' כו' ואין זה אלא אסמכתא דודאי מה"ת אפי' ז' המינים שטעו' ברכה לאחריהם אינם טעו' ב' לפניהם אלא מדרב' וה' תמה עליו דזה הוי הפך מ"ש סו"פ מתבאר מד' אלו דס"ל דק' דהלולים דדרשינן מינייהו ב' ברכות כ' דאינו אלא אסמכתא וסמוך ונר' קאמר דז' המינין הוי מדאו' לאחריהם ע"ש והיינו כדכתיבנא. גם מאי דדייק ה' ז"ל מלישנא דהרא"ש דקא' לא נתקנה כו' דנראין הדברים דמדרב' קאמר דאל"כ לא חייבה תו' מבע"ל עהס"ר אין מכאן שום ראיה כלפי לייא דהגם דנימא דב' מע"ג הוי דאו' הא מיהא המטבע נסח הלשון והמליצה אינו אלא תקנת רבנן א"כ אמטו להכי כ' הרא"ש ז"ל לא נתקנה וא"ן י"ל דאין כונת לא נתקנה כמו דס"ד דה' ז"ל דהיינו מדרב' אלא לא נתקנה מדאו' קא' וכמ"ש בסוכה דמ"ט ר"י הוא דקאמ' הוא סבר מדרד' קאמר ולא היא מדאו' קא' והא

התקין קאמר מאי התקין דרש והתקין דנר' בהדייא דל' נתקן שייך לו' גם על ד"ת ועיין בס' סמיכה לחיים ד"ב שכ' דיש לדחות דל' נתקנה שי"ל גם על ד"ת דר"ל נתקנה מה"ת דהכי מש' ל' נתקנה ולא קאמ' תקנוה אלא דשם לא ניח"ל למימר הכי דקאי על בר' ס"ת ושם כ' הפוס' וז"ל וצריך לחזור ולברך על קריאתו בצבור שנתקנה שם ברכה לפניהם כמו שנתקנה ברכה לאחריה והרי כבר ידוע דלכ"ע ב' התורה לאחריה מדרב' עי"ש. וגם מ"ש בד"ג עיב בתו"ד וז"ל דנ"ל ברור דאין כ"כ הכרח במ"ש ל' נתקנה דהוי מדרב' דר"ל שאפי' שעיקר ברכות הוא מה"ת מ"מ איכא תק' חכמים במה שתקנו בנסחתם ולאו' בקס"ת בצבור כו' וכמו שבלא"ה מוכרחים אנו לו דהרי אמרינן דאנשי כנה"ג תקנו ברכות כו' וכן ראיתי שכ"כ להדיא הרשב"א בת' ח"ד סי' רצ"ה שכ' דברה"מ לאחריה הוי מהת"ו וברכהת"ו לפניה הוי מה"ת כ' דנוסח של ברכות הוי מתקנת אנשי כנה"ג עי"ש א"ד נר"ו.

הרי בהדייא כמ"ש אני עני בעניו בדעת הרא"ש וא"כ גם ל' הרא"ש הלזו אין שום הוכחה בדבריו דמדרב' קאמר די"ל דכונתו דמדאו' חייב וז"ב ואביא את השלישית במ"ש דהן האדם הגדול מרן ז"ל סגר לנו את הדלת וקסבר דהרא"ש הכי ס"ל ואנן מה נענה אבתריה כי הוא אמר דהרא"ש הכי ס"ל כו'. גם בזה לא ירדתי לסו"ד דמלבד דכפי המתבאר אין נסתר מנגד עיניו וכמ"ש עוד בה קל"ט ע"ד אלו במ"ש דמרן אמר דהרא"ש הכי ס"ל ואנן מה נענה אבתריה כו' דבהדייא בא הדבר מפו' יוצא מפי הרא"ש דהויא דאו' וכמו שהבאנו לשונו לעיל וגם הרב ז"ל גופיה הביא ל' הרא"ש לקמן ע"ש. ואיך כ' דמרן מהריק"א סגר לנו את הדלת כי הוא אמר דהרא"ש הכי ס"ל וליתא ולא מפיו אנו חיים ולמרן ז"ל נמי יש לדקדק קצת שכ' משמע כו' ושו"ר שכבר תפסו עליו בזה ה' מעד"מ ז"ל ע"ש ובאמת דכל ד' ה' משאת משה ז"ל בפרט זה מתחלתם וע"ס נפלאו ממני וצל"ת: איך שיהיה למאי דאתאן עלה מבואר יוצא דדעת הרא"ש הוא דס"ל בהדייא דברכת מע"ג דאו' הויא וכ"ן דעת בנו רהט"ו ז"ל סי' ר"ט ע"ש וכ"פ ה' בה"ג ז"ל ע"ש ומה שתמה מרן ב"י על רהט"ו ז"ל סהדי במרומים שתכף תי' דברי רהט"ו ז"ל בדרך פשוט והן עתה ראיתי לה' מ"מ ז"ל שם שקדמני חדאי נפשאי ודעת מרן מוהריק"א ז"ל נר' דס"ל כדעת הר"מ ז"ל שכ' דאם נסתפק לו בשאר הברכות חוץ מן הלחם אינו חוזר ומברך כדעת הר"מ ז"ל כללא דמלתא דדעת הר"מ ור"י ותלמידיו והסמ"ג ומרן מוהריק"א כולהו ס"ל דב' מע"ג אינו אלא דרבנן ודעת הרשב"א והרא"ש ובה"ג ורהט"ו דהוי דאו' ואינו אלא מחלו' שקול בין הפוס' ואם נסתפק לו אם בירך מע"ג אי צריך לחזור בפלוגתא מתניא דלדעת הר"מ ור"י וסמ"ג ומרן אינו חוזר ולדעת שאר המפ' חוזר. ואת זה תמהני דרך

אגב על מוהרש"ח ז"ל בס' בני שמואל סי' מ"ב שכ' דכלהו רבוותא סברי דב' מע"ג הוי דאו' ולא מצינו חו' ע"ז כ"א הסמ"ג והר"מ ז"ל ותמהני דהא גם ר"י הכי ס"ל וכמ"ש תלמידיו בשמו סו"פ כיצ"מ בהדייא וכן הסכימו תלמידיו ומ"ש דדעת ר"י דס"ל דמדאו' חייב מהס"ר ליתא ולא נאמרו ד' הללו כ"א מתלמידיו ולאו תו' דיליה היא וכונתם היינו כמ"ש לעיל דמדרב' דוקא מחייב ולענין דינא כ' מוהרש"ח שם דנ"ל דראוי לפסוק דהוי דאו' וא"כ נקטי' דב' מע"ג וברהמ"ז דאו' נינהו וכל דבר דפלוגתא דרבוואתא שיבא בהן אי צריך לאומרם אי לא דייקינן בהו להחמיר וצריך לאומ' עכ"ל. וכ"כ חזה הוית לה' מ"מ ז"ל שם שכ' דראוי לפסו' כמ"ד דהוי דאו' וס"ד לחו' וחיליה מד' מוהרש"ח הללו וחזה הוית ד' אגב להר' שם שכ' דד' מוהרש"ח ז"ל לא יכולתי להולמן דמאי דקס' ה' ז"ל לו' דכל דאפליגו רבוואתא דינא הוא דניזיל לחומ' לחזו' ולברך. ת"ם אני לא אדע היכי הוי ספיקא דאו' לחייוב דליבריך אדרבא זיל לאידך גיסא דכיון דאיכא מ"ד דהויא מדרב' דינא הוא לאקולי בה לבלתי יחטא ואשם בלאו דלא תשא. ותו דכפי"ד תיק' ליה ספי' העומר דאיכא מרבוואתא דס"ל דבזה"ז הוי דאו' ולדעת שאר דרבוואתא אינו אלא דרב' ועכ"ז קי"ל דהיכא דמספ"ל אינו חו"מ וכמ"ש מרן סי' קפ"ט וז"ל ולפי מ"ש דרוב המפ' מסכימים דספי' העו' בזה"ז א אינו אלא דרבנן הו"ל ספיקא במידי דרבנן ולקולא ולפי"ד מוהרש"ח איפכא הו"לל א"ד ז"ל ומרוב קיצורי אנא דאמרי יהל'מהו צדיק דהרי דעת מרן מבו' בהדייא דכונתו משום דרוב המפ' מסכימים דאינו אלא דרב' וא"כ נמצא דכבר איפסיקא הלכתא כמ"ד דהוי מדרב' והו"ל ספיקא במידי דרב'. והיא גופה כונת מוהרש"א דראוי לפסוק כמ"ד דאורייתא דהסמ"ג והר"מ הוו להו יחידים לגבי שאר רבוואתא וא"כ כיון דראוי לפסוק דהוי דאו' משום דרוב הפוס' אומרים דהוי דאו' הו"ל ספיקא במידי דאורייתא ולית הלכתא כוותיהו. איברא דהן הן הדברים שנשמר המ"מ ז"ל שכתב לעיל מזה וז"ל ובאמת דאין מקום לחלק בזה בין היכא דהחולקים מרובים או מועטים דדא ודא חד שיעורא נינהו וכו' עכ"ל. ואחד הרואה דיש להשיב גם בזה תשו' נצחת דאם הדבר כן דהיכא דאיכא פלוג' דרבוותא נקיטינן להקל א"כ למ"ל למרן לומר דרוב המפ' מסכימים דמש' דאי לא הוו רוב המפ' הו"א דהוי דאורייתא וכפי"ד הכי הו"לל דכיון דאיכא דאמרי דספירה בזה"ז דרבנן ולמ"ל למימר רוב המפ' דנראין הדברים דכיון דרובם ככולם הסכימו דספירה בזה"ז דרב' משו"ה דוקא נקיטינן להקל אלא ודאי דד' ה' ליתא לע"ד אלא כיון דיש חולקים רבים ואומרים דב' מע"ג דאו' חוזר ומברך והו"ל ספיקא בדאו' ולחומרא. גם חזה הוית תו לה' מ"מ ז"ל שם שעלה לחלק מה שהק' מוהרש"ח ע"ד מוהריק"א גבי ספי' העו' דטעמא דלא מברך היינו משום דהוי

ס' בדרב' ותהי עלה דאפי' ליהוי ס' בדאו' לא היה ראוי לחזו' ולברך כמ"ש ה' ביתה יוסף סי' כ"ח ובס"ה וכ"כ שם סי' רצ"ה לענין מילה כ' המ"מ ז"ל דאי מהא לא תברא ע"ד מרן דחי' יש בין היכא שמסופק אעיק' אם מצוה אם אין דהיכא דמסופק אעיק' אי חייב באותה מצוה כי הדר עביד לה מפני הספק אינו חו"מ כיון דעיקר עשיתה מפני הס' והיינו ההיא דסי' כ"ח ורסי' רצ"ה דעיקר הכיסוי והטפת דמים אינו אלא מפני הס' שמח כשירה לה או טריפה או שמא ערלה כבושה יש כאן אכן היכא דמחוייב ודאי לעשות המצוה אלא שאין ידיעתו מכרעת אם יצא כבר י"ח או לא אינו נפטר עד שיחזור ויעשנה כראוי. ושו"כ דאחר החיפוש ראה להכנה"ג סי' ס"ז שחי' כחי' זה על מ"ש מרן ע"ד הרמב"ם שדעתו כדעת תר"י שכל דבר שהוא ס' של תורה מברכין עליו דכפי מה שביאר ה' המגיד בדעת רבינו דבכל המצות אין מברכין עליו אם נסתפק לו אם עשאה או לא אלא יעשנה דוקא ולא יברך וכ"כ בטומטום ואנדרו' אי"נ. גם בפ"ג דמילה כ' בנולד מהול ואנדרו' אי"מ עליו וא"כ איך כ' שדעתו כדעת תהר"י וע"ז עלה לחלק ה' ז"ל דגבי טומטום ונולד מהול שיש ס' אי גברא ב"ח או"ל ס"ל דלא יברך. ברם אם הוא מסופק אם יצא כבר י"ח או"ל כשחוזר לעשות המצוה חוזר ומברך: וכשאני לעצמי תמהני טובא עליו דלא ידענא מה תקן בזה לישב כונת מרן שכ' וכ"ן דעת תהר"י כו' דעדין ק"ט דהרי ר"י כ' וז"ל ס' קרא ק"ש ס' לא קרא חוזר וקורא אותה בברכותיה דכל דבר שהוא ס' של תורה מברכין עליו וראיה לפי מאי דאמרינן דאי"ע על הדמאי מפני שהוא ס' של דבריהם דמש' דאי הוה ס' של תו' מברכין עליו ע"כ. הרי דמש' ליה לר"י דאין חי' להיכא דגברא ב"ח ואח"כ נסתפק לו להיכא דיש ס' אעיק' אי גברא ב"ח הוא או לא שכ' גבי דמאי דאי"מ משום דהוא ס' דרבנן דמש' דאם הדמאי היה ס' תורה מברכין. ואיך היו מברכין הרי התם הוא ס' אי גברא ב"ח להוציא מ' מזה וצריך להפריש מפני שהוא ס' דומייא דנולד מהול שכתבו דהוי ס' אי גברא ב"ח שמא ערלה כבושה יש כאן או שמא נולד מהול ממש וכ"כ הכא שמא כבר הופרש מעשר ואי"ח להפריש או שמא לא הופרש וצריך להפריש וא"כ נמצא דהוי ס' אי גברא ב"ח ואפי"ה כ' דאי הוה ש"ת מברך הפך חי' הרב ז"ל וא"כ איך כ' מרן אצל ד' הר"מ וכ"ן דעת ר"י ומה תיקן הכנה"ג בזה וגם על ה' מ"מ ז"ל ק' דחי' חי' זה בדעת מרן ועהס"ר ליתא וכמ"ש דמד' מרן מוכח לה להיפך מדהשוה ס' הר"מ לס' ר"י ועיין בס' קול בן לוי שכ' דאין חי' בספק חייוב לס' פיטור וכי היכי דבס' פיטור חוזר ומברך ה"ה בס' חיוב דחו"מ והביא ראיה ממ"ש ר"י בברכת כסוי כוי דמברך וראיה לדבר מדמאי מפני שהוא ס' של דבריהם הא דאו' מברכינן והשתא א"א דחי' יש בין ס' פיטור לס' חייוב מאי ראיה מייתי מס' פיטור הא דמאי ס' פיטור

הוא וכוי ס' חייוב הוא א"ו אין חי' בין ס' חייוב לס"פ עכ"ל כפי הרשום בזכרוני ולכאו' ד' תמוהים הם טובא לענ"ד במאי דכ' דדמאי ס' פיטור הוא דהרי פשי' דס' חייוב הוא דשמא כבר הופרש וא"כ הוא פטור או שמא לא הופרש וצריך להפריש דומייא דכוי דשמא מין חיה הוא וא"כ איכא חיובא לכסות או שמא מין בהמה הוא ופטור. וכן נולד מהול דצריך להטיף ממנו דם ברית שמא ערלה כבושה יש כאן ובר חיובא הוא לקיים מצות מילה או שמא כבר הוא מהול ולאו ב"ח הוא. וא"כ אין מד' ר"י אלו שום ראיה כלפי לייא וטפי הו"ל לאתויי ההיא דפ' מי שמתו שזכרנו לעיל. עוד חזיתיה לה' מ"מ ז"ל שכ' דלפום ריהטא איכא תו לאקשויי ע"ד ה' מדין פת הבאה בכיסנין דנחלקו בו רבוואתא דלדעת ר"ח והרשב"א והריב"ה ושאר מפרשים היינו אותן העשויים כמין כיסים שממלאין אותם בצוקא"ר וחבלים ובטנין ושקדים ולדעת הר"מ ז"ל למטה מזה כל הנילושין במי פירות והבלים ואפאם כמין פת ההוא יקרא פת הבב"כ. ולדעת ר' האי גאון פת הבב"כ היינו כעכין יבשים ואפי' מחוסרי תבלין הנקראים ביסקוגוס ומרן מוהריק"א אחר שהביא דעת כלהו רבוואתא סיים עלה דלענין דינא נקיטינן כד' כולם להקל כיון דהוי מידי דרב' ואפי' כעכין יבשים מברך עליהם במ"מ ואחריו מעי"ג ולא המוציא וג' ברכות אא"כ קבע עלייהו סעודה כנודע. והשתא אם איתא להא דמוהרש"א דהיכא דאיפליגו רבוואתא למר מדאו' ולמר מדרב' נקטינן לחי' ומברכין א"כ הך דקמן נמי דכוותא היא וס' בדאו' חשיבא שהרי לדעת ר"ח ודעמייהו כל אשר איננו מאותו הסוג פת יקרא וברכתו מה"ת ג' ברכות והיכי פסיק ותני דאמטול דמידי דרב' הוי מנקט לקולא עדיף הרי לפי"ד מוהרש"ח ספיקן לחימ' בעי למיהוי אלא ע"כ דליתא להך כללא א"ד ז"ל:

ולכאורה היה מקום להק' ע"ד ה' מ"מ הללו דקא קארי ליה ספיקא דאורייתא דהרי לדעת רוב הפוס' דאין עליו חיוב מה"ת אלא באכל כדי שביעה כנודע א"כ מ"ש מרן ז"ל דאזלינן לקולא היינו בדלא אכל כדי שביעה שלא קבע סעודתו עליו דבהא דרבנן הוי אמטו"ל כ' מרן ז"ל דס' דרבנן הוי. ואולם במעט ההתבוננות חזה הוית דלק"מ דהרי רהט"ו ז"ל והר"מ וכל הפוס' פסקו דאם קבע סעודתו ושבע כשיעור שאין דרך בנ"א לקבוע כדרך האסטניס דאי"מ המוציא וג' ברכות. והשתא כיון דשבע וחייב מה"ת לברך א"כ הו"ל ס' במידי דאו' ולחומ' א"ו דאזלינן לקולא ועיין להרדב"ז ח"ה הנ"מ סי' ש"א רכ"ד דפשי"ל בהדייא שאם אכל שיעור שאחרים אינם שובעים כגון חולה וזקן או שאכל תחי' חייב לברך דושבעת וברכת כתיב והרי כבר שבע א"כ מבו' יוצא בהדייא דבאכל שיעור שאין דרך בנ"א לקבוע עליו ולשבוע כיון דהוא שבע חייב לברך מהת"ו וא"כ לדעת הסוב'

דכל אשר איננו מאותו הסוג'פת יקרא א"כ כיון שכבר. שבע הוא למה נקל שלא לברך ג' ברכות כדין פת הבאה בכיסנין דהרי מן הראוי הוא לברך ג"ב דס' דאו' הוי ועיין למ"ז ה' שני אליהו זלה"ה על הא'רץ הטובה מער' בי"ת אות י"א מה שנסתפק שם ומאי דמספק"ל למני"ר ז"ל פשי"ל להרדב"ז ז"ל בסי' שזכרנו ודוק. וסהדי במרומים שאחרי כתבי כ"ז חזה הוית לגדול אדוננו ורב בס' קול אליהו חא"ח סי' ו' בשתי'ם ועל'תה לו שתפס על ה' מ"א מההיא קמיית אע"ש גם מהא דכתיבנא וז"ל גם במה שתפס עליו מדין פת הבב"כ לא ירדתי לסו"ד ד"ע דבאמת מידי דרבנן הוא בלי ספק דאפי' למ"ד דכל שהוא למטה מזה הוי פת גמור אין עליו חייוב ברה"מ מדאו' אלא באכל כדי שביעה ומה שפס' מרן ז"ל בכולן להקל היינו אם לא אכל כדי שביעה דחייוב ברכה אחרונה הויא מדרב' אליבא דכ"ע דאלו באכל כדי שביעה הרי פסק אם קבע סעו' עליו מברך המוציא וג"ב. באופן כי ד' ה' אבא מארי ז"ל נפל"מ עכ"ל: וכשאני לעצמי אחרי כיו"ק אדרבה דבריו נפלאו ממני דהרו' יר' לרהט"ו שכ' דאם קבע סעו' על פת הבב"כ שיעור שאין דרך בנ"א רגילים לקבוע עליו מברך מע"ג דוקא וכפי האמור הרי כשאכל כדי שביעה פשי' שהוא חייב מהת"ו וא"כ מן הראוי היה לו' דהו"ל ספיקא במידי דאו' א"ו מחוורתא דלא כהר' מוהרש"ח זה נ"ל פשוט כונת המ"מ ז"ל וד' ת' קו"א ז"ל צע"ר לי טובא וכ"כ חזה היית בס' אהלי יצחק לה' יצחק הכהן חסיד ז"ל בחי' להר"מ ה' ברכו' ד"א שתמה כן על המ"מ וגם על ה' גנת ורדים חא"ח סי' א' כלל כ"ד תמה כן עליו. ה' פרח שושן כלל א' סי' ג' וגם מוהרד"ף בס' מכתם לדוד א"ח סי' א' ד"ח תמה על ה' מ"מ ז"ל. ובאמת דלע"ד נר' הדבר פלא ולא ירדתי לסו"ד ד"ע דמה יענו שפתי צדיקים להא דפס' מרן ז"ל דאם קבע סעו' על פת הבב"כ ושבע ממנו שהוא איסטניס בשיעור שאין דרך בנ"א לקבוע עליו שהוא פחות מג' ביצים למ"ד שזהו שיעור קביעות או פחות מד' ביצים כמו שיעוין בד' הפוס' דאי אזלינן לחומ' דפת גמור הוי ברכתו מה"ת והו"ל למימר דליברך עליה ג' ברכות ואין להתעקש ולו' דבקבע סעו' כשיעו' שאין דרך בנ"א לקבוע עליו מסתמא לא שבע דהא משכחת לה באדם איסטניס שאכילתו מועטת ובשיעור שאין דרך בנ"א לקבוע עליו מושב"ע ועו'מד הוא וכה"ג נקטו לה הפוס' דבקבע סעודתו היינו שיעור שביעה וכמ"ש ה' באר מים חיים ז"ל בגירסא דינקו' וז"ל הצ"ל וא"כ בנדון ה' המחבר דמיירי שלא קבע סעו' על הכיסנין דאלו קבע סעו' לית דין ולית דיין דצריך לברך מס' דס' דאו' לחומ' עכ"ל. הרי בהדייא דמפשט פשי"ל לה' ז"ל דבקבע סעו' היינו שביעה גמורה וחייב מה"ת לברך ובאמת דדינא קא משתעי על הרה"ג מש"ה שפיר ספרא רבא דישר"אל ואין להק' עליו ככל מה שהקשינו דאדרבא ראיה לדברינו דלא תהי עלה מרישא אלא מסיפא

והיינו כמ"ש דשניא ההיא דתהי על מוהרש"ח כיון דבדקבע סעו' מסתמא מוש'בעים ועומ'דים ואינם גומרים מלאכול אא"כ נתמלאה כריסם. א"כ אף שאין דרך בנ"א לקבוע עליו הוה לן למימר דניבריך מספק דס' דאו' הוא משא"כ גבי ההיא דעביד לה ספיקא דמסתמא בנדון ה' מ"מ ז"ל לא קבע סעו' וכמ"ש ה' ז"ל אשר מכ"ז מבו' יוצא דגם בקבע סעו' בשיעו' שאין דרך בנ"א לקבוע עליו אי אמרינן דפת גמור הוי חייב לברך מהת"ו וכמ"ש לעיל משם הרדב"ז גבי זקן וחולה דבכזית שובעים ואפי"ה מצו להוציא אחרים י"ח מטעמא דשביעה בעינן והא איכא ואף דלגבי אחרים לאו שביעה היא אפי"ה חייב לברך מהת"ו ושאני פת הבב"כ דבעינן שיעור כל אדם וכמו דיהיב טעמא ה' ב"י ז"ל שם סי' קס"ח עי"ש. איברא דמד' ה' מכת"ל שזכרנו לעיל ראה יראה דרצה לחלק בין קבע סעו' לשביעה מהת"ו דכי אכיל בשיעור שאין אחרים רגילים לקבוע מסתמא לא שבע דמנ"ל הא. ולקע"ד נר' הדבר פלא דהא משכחת לה באיסטניס כמש"ל או בזקן וחולה דבשיעור מעט אוכל לשובע נפשו מצטמק ויפה לו ומה יענה לתשו' הרדב"ז הלזו כי ע"כ אלין דהוו נר' בעיני לישב דבריהם קצת דבקבע סעו' בשיעו' שאין אחרים רגילים לקבוע עליו וה"ט דמשכחת לה שקובעים על משהו וכמ"ש הראב"ד בתוך הלשון ואי קבע עליו אפי' במשהו כו' א"כ בכגו"ד חייובו מדרב' דמסתמא ליכא כדי שביעה ואמטו"ל נקטו לה דמדרב' הוי אף בשבע ממנו דאל"כ נתת דבריך לשיעורין בקבע בשיעור שאין דרך בנ"א לקבוע עליו גופיה דכי אכיל משהו מברך מע"ג וכי אכיל כשיעור שביעה דידיה מברך ברהמ"ז כנ"ל לישב קצת ד' כל הרבנים הללו ואמטו"ל כתבו דאינו אלא ס' דרבנן ומדאו' ליכא אלא כדי שביעה דאפי' כי קבע סעו' ושבע כיון שאין אחרים רגילין לקבוע עליו ברכתו מדרב' כדי שלא ליתן דברינו לשיעורין וכ"ז אינו אלא במילתא דמספקא לן בפת הבב"כ וכמו דיהיב טעמא מרן ז"ל סי' קס"ח. ברם בפת גמור אף כי שבע במילתא זוטרתי לא בעינן שיעורא דאחרים וכמ"ש הרדב"ז וז"פ ולית דין צריך בושש:

וחמ'ותי ראיתי או"ר להרה"ג מ"מ ז"ל שם סמוך ונראה דתיובתא זאת דתהי על מוהרש"ח מקום יש בראש למדחייה שהרי כ' הרמב"ן דאפי' ברכת מזון אין לו מטבע מהת"ו. אבל כך נצטוינו לברך כ"א כפי דעתו וכדבריך מנימין רעיא וכ"כ הר"מ וכ"כ מרן בשמם פ"ב דברכות דהשתא ליכא תו לאתמוהי עפ"י שיטתו מפת הבב"כ שלא הלכו בס' להחמיר להצריכו ג"ב כדכתיבנא כיון דאפי' לדבריהם אי בריך מע"ג פטר נפשיה מדאו' והשתא ליכא אלא ס' דרב' לקולא וכמ"ש מרן ועי"ש מ"ש עוד דאעיק' קשיא בהאי מילתא דכ' מרן דאין מנין ברכות מה"ת ותמה עליו ה' ז"ל מכמה דוכתי עי"ש. ולקע"ד יש להשיב בכל ראיותיו שהביא תשו' נצחת אך מה אעשה שאין הפנאי מסכים כי סמכתי על המעיין

כאשר יכ' הרו' וגם אשתמיט ממנו ד' הלח"מ פ"ב דברכות ולא אעמוד אלא עמש"ר עו' לה' ז"ל שכ' דכפ"יד מרן הללו דמצי פטר נפשיה מדאו' בברכה א' מקום אתנו למדחייה מה שתמהנו מעיק' בד' מוהרש"ח ועם כי גמגמנו בזה אין הכרעתנו מכרעת וסמוך לזה כ' עו' דכי דייק כן בה פורתא עדיין ק' דהרי מהרש"ח דחה ד' מרן הללו באמת הבנין שבידו ובודאי דג' אלה ד"ת הוי והלום דבריו נוחים ומתקבלים מ"מ ממאי דפליג איהו על מרן בזה ארוחנא דמפת הבאה בכיס' הוי תיובתיה להיא דברכת מע"ג ככל הרשום בכתב עכ"ל. וכשאני לעצמי לא ירדתי לסו"ד ד"ע דאף דה' מהרש"ח תהי עלה דמרן וס"ל דהוי דאו' הג"ב הא מיהא מרן ז"ל ס"ל דאינן מדאו' אלא א' א"כ אמטו"ל כ' מרן ז"ל דהו"ל ס' דרב' כיון דמצי פטר נפשיה בב' מע"ג א"כ מאי קא ק"ל למהרש"ח דכפי"ד הו"ל למרן ז"ל לו' דניזיל לחו' כו' דכיון דס"ל למרן ז"ל דמצי פטר נפשיה בב' מע"ג אמטו"ל נקט לה מרן בס' דרב' ולקולא ומאי כפ"מ שה' מהרש"ח תמה ע"ד ובאמת דלא ירדתי לסו"ד וד' נפלאו ממני וצ"ת. ולעיקרא דדינא כ' המ"מ ז"ל דיחזור ויברך מטעם ס"ס עי"ש ועיין לה' באר מ"ח ז"ל בגי' דינקותא די"ב ע"ב ואילך שהאריך לתמוה בעיק' פס"ד של הרה"ג הנז' וכ' הוא ז"ל דלא יברך כיון דמרן ז"ל כבר הכריע דב' מע"ג אינו אלא דרב' והו"ל ס' במידי דרב' ולקולא ושומע לנו יחזור ויאכל מאותו המין כדי לצאת מידי ס' החולקים עי"ש. והאמת אגיד דעדיין היה לי מקום להרחיב הדבור בזה כי הענין סובל אריכות זמן אך אמנם להיות כי הענין אינו שייך כ"כ לענייננו חזרתי לאחורי בעיק' ד' ה' מכתם לדוד ז"ל דעדיין ק' לדבריו דמנ"ל הא דס"ל לר"ג דמע"ג דאו' הוי ואף שהבאנו ד' התוס' שכ' דס"ל לר"ג דאית ליה מע"ג לכששתה מלא לוגמיו אכתי ק' דמנ"ל דמדאו' קאמר ותו דכל כי הא הו"ל להי' ז"ל לבאר ודבריו צ"י

איך שיהיה למו'דעי א"ץ דכפי כל האמור ומדו' תו' יוצאה לע"ד ותצא דינ'א דאם ראובן חטף כוס ש"ב מיד שמעון אינו חייב לשלם על ב' מע"ג דאף דאיכא מאן דס"ל דהוי דאו' וחייב לשלם אפי"ה לא מפקינן מיניה ממונא דמצי"ל קי"ל כמ"ד דהוי דרב' ובמצוה דרבנן כבר כ' מהרש"ל דפטור ואם שמעון תפס מראובן המזיק מצי"ל קי"ל כמ"ד דהוי דאורייתא ולא מפקינן מיניה וז"ב. איך שיהיה לכו ונלכה הגל'גל דמבו' יוצא מכ"ה דהחוטף מ' מחבירו חייב לשלם לו שכר הברכה שהיא שוה יו"ד ז' והשיב את הגזילה אש"ג ברם צריכים אנו למודעי אם האי חיובא דינא הוא או קנסה ואלקטה נא באמ'רים מפי סו' ומפי ס' הנה הראשון אדם גדול המחב' הרי"ף זלה"ה הביא דאיכא מ"ד דקנסא הוא דקנסיה ר"ג לפי ראות ולא גמרינן מיניה לדינא אחרינא וכ' עליו הרי"ף דכד מעיינת בגמ' לא אשכחת להאי סברא דהרי רב גמיר מינה להא דשורי הרגת. וגם הרא"ש ז"ל

הוסיף תוס' על העיק' דאי קנסא הוא גברא למ' קא מכוין ואנן ניקום ונקנסיה. ותו דהא איבעיא לן שכ"מ או שכ"ב למאי נפ"מ לכוס ש"ב עי"ש:
וחמו'תי. ראיתי או"ר למרן החבי"ב זלה"ה שכ' וז"ל ומחו"ד הר"מ למדתי תי' אחר על האיכא מ"ד מכל מה שהק' עליו הרי"ף והרא"ש דאיכא מ"ד סובר דמה שחייב ר"ג לאו דינא הוא ובכל מ"ע יתן שכר קצוב יו"ד ז' אלא שקנס הוא שקנסו לפי ראות עיניהם ומינה גמרינן לדינא אחרינא דלשאר מצות תלוי בראית הדיינים ולשכר קצוב הוא דלא גמרינן מינה אבל לחייבו כפי מה שיראה לדיינים גמרינן ואני תמיה על הרי"ף והרא"ש איך נתעלם להם זה עכ"ל וה' שער יוסף ז"ל כ' דאין לו מובן דהך פלוג' תליא אי קי"ל כרב או כשמואל דפליגי אי ילפינן מקנסא וכמה פוס' ס"ל כשמואל דלא ילפינן מקנסא ומאחר שכן אין כאן תימא על הרי"ף והרא"ש כו' דסברי מרנן דכיון דקנסא הוא גמרינן מינה לדינא אחרינא. ועו' תמה עליו דבזה למד תי' לכל מה שהק' עליו הרי"ף והרא"ש דהרו' יראה דב' קושיות הרא"ש בקומתן ובצביונן עומדות א"ד ז"ל:
וכשאני לעצמי עם כי שיעורי זוטר וכתותי מכתת אמינא ול"מ דלא ירד אל עומק ד' ה' ז"ל בזה דכונת ה' ז"ל היינו דכולהו ס"ל דהוי דינא ואף האיכא מ"ד הכי ס"ל דהוי דינא אלא דפלוגתייהו איירי דלא ס"ל האיכא מ"ד דמה שחייב ר"ג יו"ד ז' ולא פחות היינו משום דדינא הכי הוא דצריך ליתן יו"ד ז' דוקא אלא ס"ל דאה"ן דמן הדין חייב ליתן בעד שכר המצוה אלא זה החיוב אינו קצוב אלא תלוי בדעת הדיין ובשקול דעתו דאם ראה יראה שהאיש הזה אשר חטפו ממנו המצוה הוא אדוק הרבה במצות ראוי לקונסו לחוטף את המצוה לשלם יותר ואם לא יתן פחות ומה שחייב ר"ג יו"ד ז' היינו מה"ט גופיה דכך נראה לו לקונסו יו"ד דוקא ולא פחות מזה ואה"ן דדינא הוא מה שחייב ליתן ולמדים ממנו לדינא אחרינא כדעת הרי"ף והרא"ש ומ"ש האיכא מ"ד קנסא הוא ולא גמרינן מינא לדינא אחרינא הכונה כמ"ש דמה שחייב ר"ג יו"ד ז' ולא פחות הוא קנס שכך נ"ל לקונסו כ"כ כיון דבדעת הדיין תלה רחמנא ואין כונת קנס דנקיט ככל קנס דעלמא אלא ר"ל כמ"ש דלא יתן דבר קצוב לכל מצוה יו"ד ז' אלא מה שירצו הדיינים יתן ומעתה נחה שקטה האר"ש וכי גברא למצוה קא מכוין ואנן ניקום ונקנסיה כו' דליתא דלאו קנס קאמר אלא דינא הוא ומצה"ד הוא דחייב ליתן ומה שחייבו ר"ג יו"ד ולא פחות היינו שקנסו ר"ג לפי ראות עיניו ואין הכונה דהוי קנס דמן הדין פטור מלשלם וחכמים קנסוהו אלא הקנס גופיה הוי דין שבדעת הדיין תלה רחמנא וכשקנסו הוא ליתן יו"ד היינו דינא גופיה וכן מדויק בדברי הכנה"ג ז"ל. וגם ההיא דמס' חולין הכל ניחא ויפה קמיבעיא להו שכ"מ או שכ"ב דנפ"מ טובא לענין דינא כפשטיה דסוגיין אלא דזוהי שיש

לגמגם קצת לפום ריהטא דא"כ למה נקיט ואי שכ"ב מ' הויין דמניינא ל"ל כיון דאינו אלא כפי מה שיר' לדיינים והא דר"ג היינו דלפי ראות עיני ר"ג היה חייב ליתן יו"ד ולזה י"ל בפשיטות דמאי דנקיט מ' ז' היינו כעין ד' ר"ג וכלו' שאם יראה לדיין לחייבו יו"ד ז' ע"כ ברכה כמו שחייבו ר"ג א"כ הויין מ' והכל ניחא וסהדי במרומים שזה ימים שיש בהם ירחים שראיתי דרך אגב ד' הרי"ף הללו ובהשקפה ראשונה נטיתי לבי לישב ד' האיכא מ"ד ככל מ"ש לעיל חדאי נפשאי ועיין בס' נשמת כ"ח לרבין חסידא מהר"ח פאלאג'י יצ"ו ח"ב סי' מ"ו שד"ד מוהרי"א הללו וכ' דלק"מ והגם דתליא בפלוג' דרב ושמואל מ"מ מחלק ביניהם דלא גמרינן לענין שיעור קצב אבל לפי ראות עיני הדיין דנים. ואה"מ ד' קשים לשמוע דהיא גופא קו' מוהרי"א ז"ל דאי לא גמרינן מקנסא א"כ לא גמרינן מידי דמה ט' לחלק בין מועט למרובה. וגם מה שדחק עצמו לישב עו' בזה לדידי אחרי המח"ר לא ניתן ליאמר כלל וכונת הכנה"ג פשו' כדכתיבנא וד' ה' שער יוסף ז"ל תמוהים הם לענ"ד:

הנה נתבאר דדעת הרי"ף והרא"ש ז"ל הוא דחייובא דנא ממונא הוא וגמרינן מינ"ה לדינא אחרינא דבכל מ"ע חייב ליתן יו"ד ז' וכ"ן דעת הר"מ ז"ל שכ' וז"ל. שור שהיה עומד להריגה מפני שהוא מזיק את הרבים וקדם אחר ושחט שור זה חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיינים וכן מי ששחט חיה ועוף ובא אחר וכסה הדם שלא מדעת השוחט חייב לשלם לבעלים כמו שיראו הדיינים ויש מי שהורה שהוא נותן קנס קצוב והוא יו"ד ז' וכן הורו שכל המונע הבעלים מלעשות מ"ע שהן ראויין לעשותה וקדם אחר ועשאה משלם לבעלים יו"ד ז' עכ"ל ונר' דדעתו להכריע כס' אחרונה מדכ' וכן הורו שכל המונע הבעלים כו' ומדהביא דכן הורו כס' אחרונה נראה דדעתו מסכמת לזה, ועיין לה' המגיד ז"ל שם שכ' דד' רבינו הם ב' סברות שהביאם הרי"ף בהל' והרי"ף הסכים לס' אחרונה עי"ש. נראה בהדייא דלס' אחרונה שכ' הר"מ הוי דינא ואף שכ' קנס קצוב כו' ל"ד. אלא ר"ל מעין קנס דומייא למ"ש פ' החובל דפ"ד קנסא קא מגבית מבבל וכ' התוס' דלאו קנס הוא אלא כיון דלית ביה ח"כ דין קנס הוא ע"ש. כי מן האמור יש לתמוה קצת על השה"ג פ' החובל שכ' דהר"מ כ' שהוא קנס והביא דהמ"מ והגה"מ הבינו בדעת הר"מ דאין גובין אותו בזה"ז. ושו"כ וז"ל ולפי"ז יהיו כל הפוס' שוין דאין גובין אותו בבבל למימוני מפני שהוא קנס ולשאר המפ' משום דלאו מידי חסריה ומיהו פליגי אי הם דינא או קנסא וק"ט ע"ד אלו דכיון דהביא ד' המגיד תחלה א"כ איך מלאו לבו לכתוב אח"כ דהר"מ ס"ל דהוא קנס כיון דבהדייא כ' ה"ה שם דהרי"ף הכריע דעת האחרון שהביא הר"מ ואלו הרי"ף ז"ל כ' בהדייא דהוי דינא. א"כ מ"ש הר"מ קנס ל"ד אלא ר"ל מדין

קנס ואף שה' ז"ל כבר כ' שם סמוך ונראה דמסו"ד הר"מ נראה דגם איהו ס"ל דהוא דינא מאחר שכ' שהורו כן בכל המצית מ"מ אכתי ק' דהיכי ס"ד לכנות ס' זו על הר"מ מאחר שה"ד ה' מ"מ תחי"ד. ואם נאמר דהבין בדעת הר"מ דס"ל כס' ראשונה א"כ מה זו הוכחה שכ' שהורו כן בכל המצות וזכני ה' דשו"ר לה' המאסף זלה"ה סי' כ"ח הגה"ט אות ס"ו שקדמני בזה יעלוז לבי. אמנם ה' ז"ל שם כ' וז"ל וי"ל כו' ונראה הסכמתו כן מדהביא ס' באחרונה ע"כ. וחזיתיה לה' ש"י זלה"ה שם שתמה ע"ד הכנה"ג הללו דלא נאמר כלל זה אלא היכא שהפוסק מביא הב' סברות בל' י"א. אמנם כשהראשונה כתבה בסתם דעתו לפסוק כאותה ס' שכ' בסתם וכמ"ש איהו גופיה בא"ח כללי הפוס' אות ב' ובשיירי א"ח שם אות י"ו עי"ש ובאמת דדינא קמשתעי על מרן החבי"ב ז"ל ולהר"מ לק"מ איך סתם דעתו כי"א הפך דעת הרי"ף רביה ומה גם דכבר הביאה הרי"ף ס' זו ודחאה די"ל דלא נאמר כלל זה אלא היכא שמביא הסתם ואח"כ המחלו' ואינו כותב אח"כ כלום. אמנם אח"כ כותב דהורו כסברא אחרונה נר' דדעתו מסכמת לס' אחרונה ומ"ש וכן הורו היינו להחזיקה במסמרים ועיין למרן ב"י ח"מ סי' שפ"ב שכ' דדעת הר"מ דהוי דינא וכדעת הרי"ף והרא"ש. ועי"ע לה' מוהרי"א ז"ל שם שתמה כן על מרן בס' הקצר דאיך שבק לכללין דכל היכא דפליגי הרי"ף והרא"ש עם הר"מ פוסק כוותייהו א"כ איך סתם הכא כהר"מ דנר' דדעתו לפסוק הכי דהוי קנס מהכלל המסור בידינו דהו"ל כסתם. ולקע"ד תמהני טובא על רוב בקיאותו דאיך אשתמיט ד' מרן הללו בבית יוסף שכ' בהדייא בדעת הר"מ דדינא הוי א"כ מה הל' אומ' דלמה סתם כהר"מ כיון דהרי"ף והרא"ש פליגי עליו כו' דכפי שיטתיה עדיפא הו"ל להקשות דאיך סתם כדעת איכא מ"ד מאחר דכולהו רבוואתא פליגי עליה.

ומה גם דהוא ז"ל בב"י לא הזכיר כלל ס' זו אלא דאעיק' לק"מ כלל וכלל דד' מרן הללו הן הם ל' הר"מ גופיה וכיון דדעת הר"מ כס' אחרונה כמ"ש הוא בב"י אף דקי"ל גם בדעת הר"מ הלכה כסתם והו"לל דדעתו כס' ראשונה אפי"ה בהאי דינא ליתא להאי כללא כמ"ש אני לעיל. א"כ גם דעתו הכי הוי ולא נאמר כלל זה אלא היכא דמביא הב' סברות אשר הם כתובות כל אחת במקו'. לא היכא דמעתיק ל' הפוסק ובאמת דד' ס' מוהרי"א הללו צ"ע:

וכזאת יש לתמוה ג"כ על ה' נשמת כ"ח הי"ו שתי' לקושית הש"י הלזו דלמרן בש"ע לק"מ דאף שדעת כל הפוס' הוא דס"ל דהוי דינא ולא קנסא וכמ"ש בב"י מ"מ כיון דדרכו של מרן בש"ע לפסוק כל' הר"מ אף במקו' דס"ל דהלכה כהרי"ף והרא"ש דבש"ע פ' כהר"מ לארץ המערב כמ"ש ה' שו"ג חא"ח כללי הש"ע או' י"א. ולקע"ד ד' נפלאו ממני דכיון

דבב"י כ' דדעת הר"מ דהוי דינא א"כ איך סתם כאן בש"ע דהוי קנס ובפרט לארץ המערב דדעתייהו לפסוק כס' הר"מ. ותו קל"ט עליה דמני"ר יצ"ו דאשתמיטתיה ד' ה' הלכה למשה ה' גזילה ואבידה פי"ז דקל"ג ע"א שאחר הביאו ד' הכנה"ג הללו כ' דלא נאמר כלל זה במקום דפליגי עליה דהר"מ הרי"ף והרא"ש כיון דב' עמודי ההוראה עומדים בדעת אחד אין ראוי לפסוק כר' אף בארץ המערב עו"ש. עו"כ ה' לישב לזה וגם לישב ד' הר"מ עפ"י מ"ש ה' ב"ד ה' ר"ה סי' ת"ט דק"ו ע"ג דל"א סתם ואח"כ מח' ה' כסתם אלא כשפי' בדעת הא' מה שפי' בדעת הב' אבל כשלא פי' בד' הא' מה שפי' בד' הב' דעתו לפסוק כדעת הב' יעו"ש וא"כ מאחר דלדעת הא' לא כ' כ"א מה שיראו לדיינים וא"כ דה"ה בכל המצות כמ"ש הכנה"ג יו"ד סי' כ"ח הגה"ט אות י"ט ולדעת הב' כ' דהורה כן בכל המצות כפ' הא' לא ס"ל וכפי' הב' כתבו לבסוף א"ד נר"ו.

ועהס"ר גם בזה לא צדק כלל ונראה דלא ראה הדברים בשורשן דלא כ"כ ה' ז"ל אלא היכא שמביא בתחי' ל' הגמ' בלי הוספה ואח"כ כ' בל' י"א כו' אז הוא דאמרי' דעתו לפסוק כדעת הב' כיון דבדעת הא' לא פירש אלא שהביא ל' הגמ' ובהאי לישנא פליגי הפוסקים והי"ל להביא י"א וי"א ומדלא הביא כ"א ס' הפוס' דמפרשי בכונת הש"ס מוכח דדעתו לפסוק כדעת הי"א משא"כ הכא דכבר הביא מחלוקותם ומשום דלא כ' בהדייא דלא גמרינן לדינא אחרינא דמילתא דפשי' הוא לא משום זה נאמר דלא ס"ל כסתם ול"ד כלל לד' ה' ב"ד ז"ל. ומה גם דאישתמיטתיה ד' השו"ג ז"ל שם בכללי הש"ע אות ח"י שמיאן בכלל זה וכ' דלא מסתבר כלל והחי' שחי' עוד ה' לזה הרואה יראה כמה חבילי ראיות מצדו אלף ומימינו רבבה הפך ד' נר"ו ועיין בש"ע יו"ד סי' צ"ו גבי צינון ולה' ב"ד א"ח דמ"ה ע"ב ודוק. ועיין עוד לה' שער יוסף מה שתמה יקרא תו על הכנה"ג ז"ל במאי דק"ל על השה"ג וכמ"ש גם אנן בעניותין לעיל ועהס"ר לק"מ וד' הכנה"ג נכונים וכמו שביארתי שיחותי לעיל ומה שתמה על הכנה"ג עוד ממ"ש דלהר"מ אין גובין מפני שהוא קנס דמש' דאי לא הוה קנס כו' עיין לה' נשמת כ"ח מה שהליץ על מרן החבי"ב ז"ל ודבריו נכונים ם בזה. והנה דעת רהט"ו ז"ל נר' דס"ל דדינא הוא מאחר שכ' בסו"ד דבכל מ"ע חייב ליתן יו"ד ז' אלא דזוהי שק"ט דא"כ איך כ' לעיל מיניה כמו שיראו הדיינים וכבר עמד עליו ה' ש"ך ז"ל והניח ד' בצ"ע וגם מרן החבי"ב הק' כן וה' מוהרי"א שם תירץ כמ"ש ר"י דבמצוה בלא ברכה אינו חייב ליתן יו"ד ז' ועיין ג"כ שם מה שתמה להש"ך ז"ל ובעיקר ד' הש"ך שכ' דצ"ל הרמב"ם כ' ה' מכת"ל ז"ל דאין כן הדבר ע"ש ועהס"ר ליתא לדבריו וד' הש"ך ברורים הם וכן ראיתי בהדייא בש"מ הנ"מ להרמב"ן אשר בס' מזבח כפרה ודוק:

ועיני ראו לה' חבי"ף אדם נר"ו שם אל נכ"ח פני מה שתמה לה' שער יוסף ז"ל וז"ל ואם איתא דכך דרכו של ה' ש"ך לא הוה מתמה ע"ד הש"ך להניחו בצ"ע ולק"ד לא זכיתי להבין ד"ק דמאי ראיה היא זו דמשום דלא תי' קו' זו הש"ך א"א לתרצה אנן בדידן ומכ"ש ה' ש"י ז"ל דרב גובריה ורב חיליה ומה גם דהוא לא הזכיר ד' הש"ך ז"ל בזה אלא שכ' די"ל עפי"ד ר"י ז"ל. ועל מה שתמה הוא נר"ו על הש"ך דכיון דכפי ד' ה"ה מבואר דלס' הראשונה שכ' הר"מ הוי קנסא א"כ איך הביא ראיה הש"ך לדבריו דלכ"ע הוי דינא וכ"כ ה"ה א"ד ואחהמ"ר גם בזה לא צדק כלל דמ"ש וכ"כ ה"ה היינו למה שפי' הוא ז"ל בכונת הר"מ דקאמר קנס קצוב דלא"ד קנס אלא ר"ל דינא מדין קנס וע"ז הוא דהביא דעת ה"ה דכן הבין בכונת הר"מ דס' אחרונה שהביא היינו דינא וקנס לא"ד מדכ' והרי"ף הכריע דעת האחרון וכ"מ שהק' עו' על הש"ך בנקל יש לדחותו זולת קו' מהרי"א. וגם שאר ד' הש"ך יש לעמוד אליהם כאשר יר' הרואה. ולעיק' קו' הש"ך על רהט"ו ז"ל חזה הוית להרה"ג מהרח"א ז"ל בס' עה"ח ס' שלח שתי' לקו' זו וז"ל והק' הש"ך דגם שור ואילן יש מ"ע דשמור נפשך ול"ת דל"ה דמים וליתא דכיון שהיא מ"ע כוללת ואינה מנויה במנין המצות אף שהוא דינא ולא קנסא סגי כמו שיאמרו הדיינים והרה"ג נכ"ח נר"ו שם תמה תחי"ד דהרי מ"ע דועשית מעקה הוא מנויה במנין המצות כו' ושו"כ דראה ראה שם כשהעתיק קו' הש"ך שכ' מ"ע דשמור נפשך וד' תמוהים דהרי אמרי' אעיק' כל השמר פן ואל אינו אלא ל"ת ובהדייא דרשו כן בגמ' ע"פ זה בעצמו והר"מ מנאו פכ"ו מה' סנהדרין לל"ת גמור בענין מקלל עצמו והוא מפו' בשבועות דל"ו וא"כ מ"ש ה' דאינה מנויה במנין המ' שפיר קא'. אבל לא לכך כיון הר"מ והטור סי' תכ"ז לכתוב דבטל מ"ע מקרא זה כ"א מועשית מעקה כי ע"כ דבריו צ"י עכ"ל ואני בעניי דבריו אלה ל"י לעומקם דנר' דהבין דמ"ש הע"ח ז"ל וביאר דמאי דאיכא עשה דשמור נפשך היינו במה שפ' מרן סי' תכ"ז וז"ל כל המניח גגו בלא מעקה ביטל מ"ע ועבר על ל"ת שלא ת"ד בביתך עכ"ל והבין הע"ח דמ"ש ביטל מ"ע היינו דשמור נפשך וליתא כי זה אינו מ"ע ולא נתכונה לכך כ"א מועשית מעקה ועהס"ר נר' דנעלם מיניה דמר ד' מרן ז"ל שם באותו פרק ובאו"מ וז"ל וכן כל המכשול שיש בו סכנת נפשות מ"ע להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנא' השמר לך ושמור נפשך מאד ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאם לידי סכנה ביטל מ"ע ועבר ע"ל תשים דמים עכ"ל. הרי בהדייא דד' ה' עה"ח ז"ל הן הם ד' מרן והוא ל' הר"מ פי"א מה' רוצח ה"ד בדמותם כצלמם. א"כ מאי קא מק' ליה לה' ז"ל כיון דהאי דינא גופיה הוא שצוין ה' ש"ך ז"ל שם שכ' וז"ל והלא גם זה מ"ע הוא וכדלקמן סי' תכ"ז ס"ח והיינו האי דינא דכתיבנא וה' עה"ח הוא דביאר דבריו יותר דהמ"ע הוא

מקרא זה וכמ"ש מרן בהדייא. איברא דצריך להבין ד' הר"מ ומרן דאיך נקטו דהוי מ"ע דהרי כל השמר אינו אלא ל"ת. אמנם אחר הישו' חזה הוית דיש לישב לזה ולו' דנהי דכל השמר הוי לאו מ"מ השמר דעשה עשה ואף דקי"ל כר"י דאמר השמר דעשה נמי לאו הוא וכמו דאיתא בהדייא פ' הקומץ דל"ו ופסקו רבינו ה' תפילין פ"ד מ"מ כבר כ' התוס' ז"ל בעירובין דצ"ו ד"ה השמר דעשה וז"ל ואף ר"י דאמר בהקומץ רבה השמר דעשה נמי לאו הוא ולהכי המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בלאו מודה הוא שאם לא הניח ביום שאינו לוקה דלענין הנחת היום השמר דעשה עשה הוא כיון דהוי ק"ע ודוקא לענין הנחת תפי' דלילה קאמ' ר"י דהוי לאו דהוי כמו השמר בנגע הצרעת דחשיב ליה לאו דפי' לא תקוץ בהרתו הכ"ן לא תניח תפי' בלילה. ומעתה לק"מ דההיא דכ' הר"מ פכ"ו מה' סנהדרין ופסקו מרן דהמקלל עצמו עובר בלאו היינו דפי' הוי השמר שלא תקלל עצמך. ברם הכא הוי עשה דפי' השמר לך וקום ותסיר המכשולות המביאים לידי סכנה ותשמר ממנו והוי ק"ע וכמ"ש התוס' גבי תפילין ביום דהוי עשה דפי' קום ולבוש תפי' ה"ן פי' קום והסר המכשולות וז"ב באו' דד' ה' נכ"ח נר"ו נפלאו ממני וצ"ע. איך שיהיה הנה נתבאר דד' רהט"ו ז"ל נכונים וכמ"ש ה' עה"ח זלה"ה:

ולהיות דובב שפתי ישנים מצוה להביא מן החדש מה שמצאתי כ' לא' מרבני ירושת"ו ואת שמו ל"ו אגיד כמוהר"ר יעקב קוראל ז"ל בחי' להר"מ ז"ל ה' ברכות שהביא ד' אגב ד' הש"ך הללו שתמה על רהט"ו ז"ל דלמה לעיל כ' כמו שיראו הדיינים ושו"כ דכן הדין בכל מ"ע ליתן יו"ד ז'. ועלה הוא ז"ל לישב דבריו והוא דהוצרך רהט"ו לכתו' כך משום דנתקשה דא"כ דהוי שכ"ב וכמו דמסיק בחולין ולא שכ"מ. א"כ מה ראו בקמא לו' בההיא דשורי הרגת נטיעותי קצצת כו' דהרי התם מצוה הוא דאיכא ברכה ליכא. א"כ למה יהיה חייב לשלם יו"ד ז' וע"ז חי' רהט"ו ז"ל דמאי דחייבו שם בקמא לאו יו"ד ז' דוקא יהיה חייב אלא כמו שיראו הדיינים דאף דהוי דינא כדעת אביו הרא"ש מ"מ אינו חייב ליתן יו"ד דוקא אלא כמו שיראו הדיינים ומה דמסיק בחולין היינו על יו"ד ז' דחייב דוקא על הברכה דהיינו במ' דאית בה ברכה ומ"ש וכן הדין בכל מ"ע כו' היינו דומיא דכסוי ובהכי אזדא לה נמי מה שהק' הלא ג"ז מ"ע הוא וכדלקמן סי' תכ"ז דהטור ידע דקצץ אילן כדי שלא יזיקו בנ"א היא מ"ע. מ"מ כי היכי דלא תיקשי מהא דכיון דמאי דחייב הוא דוקא שכ"ב א"כ למה חייב על מצוה דליכא ברכה משו"ה הוצרך לחלק ביניהם וס"ל כד' הרא"ש דר"ג דינא הוא ואפי"ה יש לחלק כמ"ש עכ"ד. והרואה יר' דדברים הללו דחוקים הם קצת לפרושי דכונת רהט"ו זלה"ה היינו בכל מ"ע דיש בה ברכה. איך שיהיה עלה מן המחובר דדעת הני כולהו רבוואתא שזכרנו דהאי חייובא

דיו"ד ז' דינא הוא ולא קנסא וגמרינן מינה לדינא אחרינא אלא שאין גובין בזה"ז משום דלית ביה א"כ הא מיהא אהני לן לענין שאם תפס בזה"ז ל"ע מיניה וא"כ לפי"ה בנ"ד לא מחייבינן ליה להחוטף אלא אם תפס ל"א מיניה וכ"כ חזה הוית לר"ת הביאו הרא"ש פ' כסוי הדם וז"ל מעשה בא' שנתן בנו לא' למולו וקדם אחר ומלו ותבע הא' מן הב' יו"ד ז' ופטרו ר"ת דאמר בהחובל כל מילתא דלית ביה ח"כ לא עבדינן שליחותיהו ואפי' אם תפס מפקינן מיניה דכיון דהיה שם בשעת המילה וענה אמן גדול העונה אמן יותר מ"ה ואי לא ענה אמן איהו דאפסיד אנפשיה מבואר מזה דדוקא בנדון דידיה דאי תפס מפקינן מיניה משום דהיה במצוה דשייך לענות אמן. אבל אם היה באופן דליכא אמן אי תפס ל"מ מיניה. ומעתה בנ"ד דלא נמצא שם בשעת המילה כדי לענות אמן א"כ מהניא ליה התפיסה אך כד הוינן בה נר' דמלתא כדנא במחלו' היא שנויה דהרי כ' הרא"ש וז"ל ובלאו הנך טעמי דר"ת נ"ל לפטור המוהל דאע"ג שאמר האב למוהל למול את בנו לא זכה באותה המצוה לחייב לאחר אם קדם ועשאה. ול"ד לכסוי דאמרה תו' ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה. וכן האב שחייב למול את בנו וקדם אחר ומלו חייב.

אבל אם אין האב רוצה למולו כל ישר' חייבים למולו ובדיבור שאמר האב למוהל לא זכה למצוה לחייב לאחר אם קדמו עכ"ל וכה"ג גופיה טעמה טעם לקריאת התו' שאם עמד אחר שלא קראו החזן אף בא"י הוא פטור דבקריאת התו' הכל חייבים וקריאת החזן אינו אלא כי היכי דלא ליתו לאינצויי עכ"ל והשתא כפי ה"ט דפטרו הרא"ש מטעם דכ"י חייבים נר' דס"ל דלעולם פטור ואפי' בדוכתא דליכא ענית אמן אפי"ה פטור ואפי' תפס מפקינן מיניה: ובתחילת ההשקפה נלקע"ד לו' דבנ"ד דאבי הבן אינו מוהל ומעולם לא נסה באלה מודה ר"ג דפטור מטעם דכל ישר' חייבים ומאי דלא ניח"ל התם ה"ט והוצרך לטעמא דענית אמן משום דהתם איירי שכבר יודע האב למול וכמו שכ"ן מדיוק ד' הרא"ש שכ' וז"ל אבל אם אין האב רוצה למול כ"י חייבין כו' דתי' רוצה מש' דכבר יודע לימול אלא דאינו רוצה למולו כ"א להזמינו לאחר וע"כ ס"ל לר"ת דלא אמרינן בהא כ"י חייבים דכיון דהוא יודע למול לאו שאר אינשי מחוייבי נינהו אלא הוא ולא אחר וכיון שהוא רצה להזמינו לאחר ולכבדו משו"ה הוצרך לטעמא דגדול העונה אמן ואם היה בכגון שלא היה יכול לענות אמן חייב. ברם בנ"ד אפ' דיודה ר"ת דכיון שהוא אינו יודע למול א"כ כ"י חייבים ואם תפס מפקינן מיניה. אך במעט ההתבוננו' הא ל"מ היא דא"כ דס"ל טעמא דכ"י חייבים ושאני הכא וכמ"ש א"כ בההיא עובדא שהביאו התוס' פ' החובל בענין קריאת התו' שקדם אחר וקרא כ' ר"ת שיתן לו תרנגולת לשחוט תחת ב' הברכות ועו' יהיב טעמא משום דגדול העונה אמן ולטעם זה נפ"מ דאם דחפו ולא ענה

אמן חייב הא הי"ל לתרוצי אעיק' ולמימר דפטור אף מליתן לו תרנגולת לשחוט משו' דאעיק' כ"י חיביין. והתוס' פ' כסוי הדם דפ"ז דחו ס' זו דאין לפטור במה שנותן תרנגולת לשחוט והוצרכו למצוא טעם ואפי' תפס משום דכולם חייבים ונר' דלר"ת לא ס"ל ה"ט ואפי"ה חייב אם תפס ולא ענה אמן:

ודרך הילוכי חזה הוית למהרש"ל ז"ל בחי' לקמא שה"ד ר"ת הללו וכ' עליו וז"ל ע"כ נר' דאפי' ענה אמן חייב אעפ"י שהעונה גדול היינו בלא עשית מצוה כגון לענין ברכה סתם ותפילה שהיא מניעת ברכה לחוד אבל לענין כסוי הדם ומילה שהיא מ"ע לחודה וברכה אינה מעכבת א"כ מנע אותו מן המצוה ומצוה לבד ג"כ חשיב יו"ד ז' כמו שור ואילן דלעיל עכ"ל. וחמו"תי ראיתי או"ר לכהנא רבה שפ"תי צדיק יביעון על הגאון מוהרש"ל וז"ל ואין דבריו נכונים כו' דהא אבעיא לן אוק' דר"ג אי שכ"מ או שכ"ב ופשיט דהוא שכ"ב מברהמ"ז כו' אלמא דאע"ג דבכיסוי ומילה איכא ב' ומ' עיקר החייוב הוא על הב' עכ"ל. וחזה הוית בכת"י לה' הנז"ל היינו ת"ק שישב ד' מהרש"ל הללו דאיהו ז"ל מפ' הסוגייא הכי וצדדי הבעיא כך היא שכ"מ ר"ל אי הך עובדא הוה בדוקא ומאי דחי בו ר"ג הוא משום שכה"מ או שכ"ב כלו' דעובדא דר"ג לאו בדוקא ואי הוה ברכה דהיא עצמה היא המצוה הוה מחייב ליה אלא דמעשה שהיה כך היה דאירע זה במצוה שיש בה עשיה ומשו"ה חייבו יו"ד ז' אף דמצטרף בה ברכה אינו חייב כ"א על המ'. אבל ה"ה דאי הוה זה המעשה במצוה דלא שייך בה עשיה הוה מחייב לזה קאמר למאי נפ"מ כיון דבכל המצות שייך בה עשיה לזה קא' לברהמ"ז דל"ש בה עשיה דאי אמרת מצד המצוה חייבו. א"כ ברהמ"ז כל הברכות מצוה א' היא ואי אמרת שכ"ב כלו' דאף אי הוה מצוה דל"ש בה עשיה אלא ברכה לחודיה א"כ כל ב' לחודיה חשיב ליה כעשיה ומ' הויין ופשי' דשכ"ב היא ואפי' במ' דלא שייך בה עשיה חייב ע"כ ברכה אבל כשיש מצוה דשייך בה עשיה לא משגחינן בברכה כיון דברכות אינן מעכבות ואינו חייב אלא על שהפסידו מלעשות המצוה ודל ברכה מהכא ומאי דחייב הוא על המצוה בדוקא ומעתה הנה נכונו ד' רש"ל זלה"ה דאין נכון לעשות את העיקר טפל ומה גם דהב' אינה מעכבת ובמ' דאית בה עשיה הוא חייב על המ' ולא על הב' ובמצוה דהברכה גופה היא המ' אז הוא דוקא דמשלמין שכר הב' וזהו צדדי הבעיא וכמ"ש עכ"ל. ועהס"ר אחרי בקשת אלף מחילות לא ירדתי אל עומק ד' ה' ז"ל בזה דנהי דעיקר החי' ניתן ליאמר אך בדעת מהרש"ל ליתא דהא לעי' מזה כ' וז"ל ומע' בא' ששחט כו' וחייבו ר"ג יו"ד ז' ושיעור יו"ד ז' הוא שכ"ב דחשיב פ' כסוי הדם שכר ברכות המזון מ' ז' ושכר מצוה אי"ץ לשלם מאחר ששילם כבר שכ"ב וגבי שור העומד להריגה דליכא אלא מ' ולא ב' משלם שכר המ' היכא דכבר

עשאו מעצמו עכ"ל. הרי בהדייא שכ' דבמ' דאית בה עשיה דהוא בכסוי מאי דחייב הוא לשלם על שכר הב' ולא על שכר המ' הפך ד' ה' ז"ל ויפה קא מותיב הש"ך ז"ל וד' ה' מוהר"י קוראל ז"ל צ"ע ובעיקר פי' ד' ה' ז"ל בעיק' הסוג' נר' לישב מה שהק' מוהר"י אזולאי זלה"ה בסה"ב שער יוסף ע"ד ה' המאירי הו"ד בש"מ לר"ב זלה"ה וז"ל כתבו גדולי הפוס' כו' ומ"מ סך זה של יו"ד ז' על המצוה היא אפי' היתה מצוה שהרבה ברכות מצטרפות בה ע"כ ותמה עליו ה' ז"ל וז"ל עו' אשוב אתפלא במה שסיים דמ"מ סך זה הוא על המצוה דהא אסיק הש"ס פ' כסוי הדם דשכ"ב הוי וברהמ"ז בעי לשלומי שכר מ' ז' א"ד ז"ל ולפי המתבאר בצדדי הבעיא כאמור לק"מ ויפה קא' ה' ז"ל דמאי דמסיק שכ"ב היינו במ' דהברכה גופה היא המצוה ואי הוה במ' דלית בה עשיה הוה מחייב ר"ג ומאי דחייב ר"ג בכסוי היה על המצוה ולא משגחינן בברכה כיון דברכות אינן מעכבות ואף שהרבה ברכות מצטרפות בה לא משלמינן כ"א יו"ד על המצוה ודוק. עו' חזה הוית לרש"ל זלה"ה שם שהביא מ"ש התוס' פ' כסוי הדם דפטור בקריאת התו' משום דכולם חייבים כ' הוא ז"ל וז"ל ונר' דוקא בימיהם שלא היו קונין המצות אבל עכשיו מי שקנה ג' או ד' או ז' וקרא חבירו חייב ליתן לו יו"ד ז' היכא שדחף אותו מלעשות הברכה מן המצוה או בענין שלא היה יכול לענות אמן משא"כ בימיהם שלא היה לשום אדם שום זכיה עכ"ל:

והנה מרן החבי"ב בשיירי א"ח סי' קל"ה ה"ד רש"ל ותמה עליו וז"ל וזו היא שקשה בד' רש"ל דלמה חייבו ולא פטרו מטעם דלא מגבינן קנסא ולא מצינן למימר דמיירי בדתפס דהא חייב ליתן לו קח'. ותו ק' על רש"ל דלפי"ד היה חייב ליתן לו כ' זהובים דב' ברכות הפסידו א' לפניה וא' לאחריה וכל ברכה הוא יו"ד ז' וי"ל לזה דט"ס הוא עכ"ל. ולקע"ד כל דבריו תמוהים תחי' וראש מה שתמה דהי"ל לפוטרו מט' דלא מגבינן קנסא תמהני אם ניתן להק' כזאת הרי ל' מהרש"ל סו' הולך ע"ד הרא"ש שכ' דאף בא"י היה פטור מט' דכ"י חייבים ולא כתבו ה"ט דאין גובין קנסא דלא"ד בחו"ל אלא אפי' בא"י הוא פטור מה"ט דכ"י חייבים וע"ז קא' רש"ל דה"ד לפי מנהגם שלא היו קונין המצוה אז הוא דאף בא"י הוא פטור וכ"ש עכשיו מט' דכולם חייבים. ברם לפי מנהגנו דקונים המצות א"כ חייב ליתן לו יו"ד ז' מן הדין וא"כ אף בא"י הוא חייב והיינו לפי שיטתיהו שכ' דאין אנו צריכים לה"ט דאין גובין קנסא אלא בלא ה"ט פטור וע"ז כ' הוא דלא אמרינן הכי אלא לפי מנהגם אבל השתא לפי מנהגנו מן הדין הוא חייב ואה"ן דלה"ט דאין גובין בבבל פטור ליתן לו זולת אם תפס ואם לאו ד' רש"ל הללו היה נפק"ל לענין דינא מד' הרא"ש דאי תפס מפקינן מיניה משום דכ"י חייבים ולכך הוצרך רש"ל לו' דמ"ש הרא"ש פטור

מצה"ד היינו לפי מנהגם וא"כ אי תפס מפקינן מיניה ברם לפי מנהגנו דקונים המצות א"כ הרי זכה הוא במצוה וכה"ג גם הרא"ש יודה דחייב מצה"ד ולא נאמר בזה כ"י חייבים ואי תפס למ"מ. ועיין להש"ך ז"ל סו"סי שפ"ב עי"ש ועל מאי דק"ל תו דעשרים ז' הי"לל וכ' דט"ס הוא לדידי אין כאן טעות כלל ויציבא מלתא דיו"ד ז' הוא דוקא מאי דחייב דהרי אזיל לשיטתיה שכ' לעיל מזה דבמ' דרב' פטור ואינו חייב כ"א על המ' דאורייתא וכתיבנא לעיל כונתו דבמ' דרב' בין אי איכא ברכה בין אי ליכא ב' פטור. ברם אם המ' היא דאורייתא ויש בה ברכה אעפ"י דהברכה היא מדרב' חייב עליה כיון דאינה אלא חלק מחלקי המצוה ומשו"ה חייב עיש"ב. והשתא ניחא כיון דברהת"ו לפניה לרובא דרבוואתא היא מדאו' כידוע וא"כ נמצא דהיא מצוה בפ"ע וע"כ חייב על מ' זו יו"ד ז' ברם בברכה אחרונה דלכ"ע היא מדרב' כמו ששרטט וכ' ה' מוהרי"א ז"ל על הארי"ז הטובה מער' ב' או' קי"ד וע"כ פטור כיון דקס"ת בצבור נמי מדרב' הוא לרובא דרבוותא כידוע וכמו שהאריך בזה ה' סמיכא לחיים יצ"ו ד"ז ע"ג עי"ש וא"כ נמצא דאינה חלק ממצוה דאו' ואינו חייב כ"א על הב' ראשונה דהיא גופה היא מ' דאורייתא בפ"ע וז"ב ומה שיש לעמוד קצת בזה דכיון דקס"ת בצבור הוא מדרב' איך יתכן להיות ברכת התו' לפניה מדאו' כיון דהקריאה גופה אינה מד"ת זיכני ה' ה"ן זכיה לקטן וראיתי להרה"ג מוהר"י חזן ז"ל בהסכמה עלה שם בס' סמיכה לחיים ע"ש שבתו"ד נרגש מזה ועי"ש ביו"ט ודעת מה שיישב דט"ו ע"א וב' נפלאות מתורתו ובמקו"א נדבר בפרט זה איה"ב ועו' חזון למועד. עודהו הסל על כתפי לא אוכל להתעלם מה שראיתי להגאון מח"א ז"ל ה' שלוחין סי' כ"ה ארי עלה וחקר בההיא דאמרו בפ"ק דבכורות די"ג הפודה פט"ח של חבירו פדייונו פדוי כ' בתוך התשו' ד"ה איברא וז"ל. איברא דעדין צ"ל כיון דזה הב' קיים המצוה ולאו שליחותיה דחבריה קעביד א"כ יתחיב זה לשלם לבעלים דמי המצוה שהפקעו ממנו וכמ"ש בח"מ סי' שפ"ב א"ד כיון דמסקינן דפדיונו הוי לבעלים אמרי' מינח להו לבעלים בכך שהרי הרויח דמי השה שהיה צריך ליתן לכהן כו'. איברא דראיתי להרא"ש ורש"י שם בפי' לנדרים דמוכח מדבריהם דתורם משלו ע"ש חבירו דאותו אחר עשה המצוה ולא בעל הכרי. אמנם מד' התוס' מוכח דזה התורם שליחותיה קעביד עי"ש וכונת דבריו נר' דכונתו דכל עיקר הספק אינו אלא אי אמרי' דלאו שליחותיה דחבריה קעביד וע"ז הוא דקא מספק"ל אי לא ברם איכא דשליחו' קעביד הא ודאי פשי' דפטור זה נר' ברור כונת ה' ז"ל ומשו"ה ה"ד התוס' פי' הא"מ שכ' דתורם משלו על ש"ח סלי שליחו' קעביד ואיהו קעביד המ' ולא התורם עי"ש:

וכשאני לעצמי אחרי נשי' עפרות זהב לו תמהני טובא עליו דאשתמיט מיניה ד' הרא"ש שכ' פ' כיסוי הדם וכ"כ ר"י ופסקו מור"ם סי' שפ"ב ע"ש דאם האב מוהל ובא אחר ומלו חייב ליתן לו יו"ד ז' ואיהו גופיה ה"ד הרא"ש לקמן א"כ נמצא מבו' להדייא דאף דנימא של חותיה קעביד אפי"ה חייב ליתן לו יו"ד. ושוב אחרי רואי חזה הוית דלק"מ דבהדייא כ' מני"ר ז"ל בכונת ד' הרא"ש דלאו שליחו' דאב קעביד זה הב'. אלא הוא מקיים מצוה ולא האב עי"ש אך עדיין ק' לדבריו דהא לקמן כ' ה' ז"ל וז"ל איברא דצריך עדיין למו"דעי בזה האיש בעל החמור שלא היה הוא רוצה לפדותו אלא נותני לאחר לפדותו מי אמרינן כיון שהוא לא היה רוצה לפדותו כל ישר' שייכים במצוה זו ואם קדם אחר ופדאו הר"ז פטור וכמ"ש הרא"ש פ' כסו"ה במי שנתן את בנו לאחר למולו וקדם אחר ומלו דפטור מה"ט אבל ראיתי חו' עליו ולא ס"ל הכי והוא ס' ר"ת דאית ליה דאותו זכות דהו"ל לאב יכול ליתנו לאחר ושליחותיה דאביו קעביד ונר' דהרא"ש ס"ל דכל כה"ג לא שליחו' דאב קעביד זה הב' אלא הוא מקיים המצוה ולא האב וכמ"ש ה' בכה"ג ה' שופר. ונר' דה"ט דר"ת ז"ל דכיון דאין אדם יכול למולו את בן חבירו שלא מדעתו כל שנותנו לאחר למולו של חו' דאב קעביד ודמי לאותה ששנינו פ' הגוזל קמא מנין לכהן שבא ומקריב כו' והה"ן במי שנתן בני לאחר למולו שליחו' דראשון קעביד עכ"ל וכפי"ד ר"ת ז"ל הללו דהב' שליחותיה קעביד וכמו שתרגמה לה ה' ז"ל ואפי"ה חייבו ר"ת לשלם וכפי"ד ז"ל מבו' יוצא איפכא דס"ל דאי אמרי' שליחו' דאב קעביד א"כ פטור דהרי אף דנימא שליחו' קעביד היינו לענין דכבר יצא י"ח במילה זו. אמנם לענין היו"ד ז' מחייב לשלומי וכמ"ש בהדייא ר"ת וכאמור. ותו ק' דכפי"ד שכ' דכיון דאמרינן שליחו' קעביד א"כ אביו מקיים המ' ולא השליח דהרי מד' ר"ת מוכח להפך שכ' ותבע הא' מן הב' יו"ד ז' דמאי שיאטיה דא' הכא דהרי הראשון לאו מצוה דידיה הוה ולאו כלום חטף מיניה אלא הו"לל ותבע האב מן הב' דכיון דהב' שליחו' דאב קא עביד ואביו מקיים המצוה א"כ אינו חייב ליתן כלום לש'. ושוב בחפשי בספרים חזה הוית בס' דרש אברהם ח"א הנ"מ לרב חבי'בא אחד היה אברהם יצ"ו מרבני איזמיר ס' אחרי דקנ"ד וז"ל וא' הרואה שדבריו ז"ל תמוהים הרבה תחי' וראש במ"ש אחר שה"ד הרא"ש אבל ראיתי חולקין עליו ולא ס"ל הכי והוא ס' ר"ת דאחרי נע"ר כל חכם לב עיניו יחזו דר"ת קאי בס' הרא"ש ולא פליג כנר' מד' הרא"ש פ' כ"ה דאחר שכ' מ' באחד שאמר למוהל א' שימול את בנו וקדם אחר ומלו ותבע כו' ופטרו ר"ת דאמר בהחובל כל מלתא דלית ביה ח"כ כו' ואפי' אם תפס מפקינן מיניה דכיון דכבר ענה אמן ואי לא ענה איהו דאפסיד אנפשיה עכ"ל. הרי דר"ת קי"ל כהרא"ש דפטור עכ"ל יצ"ו ועהס"ר אמינא ולמ"ס לא כן אבי דהרי כפי ה"ט דר"ת היינו

משום דענה אמן הא אם לא ענה אמן כגון דחטף את המצוה ולא נמצא הנחטף בשעת המילה וכנ"ד או אי הוה במצוה דכ"י חייבים וליכא ברכה. א"ן במילה גופיה וכגון שלא בירך החוטף דאז לר"ת הוא חייב כיון דס"ל דהוא חייב ליתן מן הדין אלא דפטור מט' דכבר ענה אמן. ברם לס' הרא"ש דס"ל דכ"י חייבים א"ן אפי' דלא ענה אמן וכגון שלא נמצא שם אפי"ה פטור ולא ידעתי איך טעה בטעות גדול כזה והוא פלא. גם מה דק"ל תו על ה' מ"א ז"ל במ"ש משׁ' מסוגייא זו דמדין שליחות הוא אלמא דאע"ג דקי"ל כו' דאמאי נקיט לה בל' משמע דבהדייא אמרו כן שם דהוי מדין שליחות כו' ולדידי אינו אלא דקדוקי עניות. גם במ"ש עו' ה' מ"א ז"ל וז"ל איברא דעדין איכ"ל דזה הב' לא זכה במצוה זו בדבור האב כו' ולא מבעיא כשאין האב יודע לימול דכיון דאיהו ל"מ עביד שליח נמי ל"מ משוי אלא אפי' כשיודע למולו הרי דבידו לשווי שליח למי שירצה מיהו זה השליח עדין לא זכה במצוה זו כו' עכ"ל ותמה עליו ה' הי"ו דזה תימא איך לא איתיה בידיה מ"ש הרא"ש שם בסו"ד ובדבור שאמר האב למוהל לא זכה במצוה לחייב לאחר אם קדמו יעו"ש. וגם לרש"ל כ' עליו וז"ל והיינו שסבר כדעת מהר"ם רבו שפ' מי שנתן בנו לאחר כו' ועהס"ר גם לזה לק"מ דהרי ד' ה' ז"ל איירי ע"ד ר"ת שכ' תחי' דטעמיה דר"ת היינו משו' דשליחותיה קעביד כו' ומשו"ה חייבו ר"ת להבן ולזה כ' עוד איברא דעדין י"ל על ר"ת דא"ל דזה הב' אף דנימא שליחו' קעביד מ"מ לא זכה למצוה בדבור האב א"כ מהי תיתי לחייבו איך כ' ר"ת דחייב א"כ מה מקום עו' להק' עליו מד' הרא"ש דאטו גברא אגברא קא רמית מהרא"ש לר"ת ולא כ' ה' ז"ל ל' זה לעיק' דדינא אלא לדקדק על ס' ר"ת דאף דנימא שליחותיה קא עביד מ"מ לא זכה למצוה בדבור האב וז"פ. ולקע"ד יש לישב לקו' המח"א ז"ל הלזו דאף דלא זכה במצוה היינו לענין אם רצה לחזור בו דהוי חזרה אבל כ"ז שלא חזר בו המצוה עליה דידיה רמיא והחוטף חייב לשלם לו דמי המצוה זה ס"ל לר"ת ז"ל וז"ב ונכון

איך שיהיה נקיטינן מכ"ה ומדובר דמלתא כדנה בפלוג' מתניא דלדעת ר"ת חייב ואם תפס ל"מ מיניה ולהרא"ש פטור ואם תפס ג"כ מפקינן מיניה וכ"ן שהבין ה' דב"מ ח"ג סי' י"ט דע"ו שכ' בהדייא דר"ת והרא"ש פליגי ודחה ד' החכם חתנו שכ' דל"פ ר"ת והרא"ש מט' דר"ת נקיט ההוה דכיון דהוא שם שומע הברכה והוא ז"ל דחה דבריו באמת הבנין שבידו מהט' שכ' לעיל בעניותין. אלא דזוהי שיש להרגיש קצת ע"ד ה' דב"מ ז"ל דע"ו סע"ב שכ' וז"ל ולטעם ג' שכ' הרא"ש לפטור המוהל דאף שאמר האב לא זכה ונפ"מ כפי ט' זה אף במקו' דלא שייך ט' זה דענית אמן מפקינן מיניה עו' ט' ד' כ' הרא"ש בקריאת התו' משום דכולם חייבים ולטעם זה אפי' תפס מפקינן מיניה ולר"ת ל"מ מיניה ותמהני

ע"ד דמה יתרו"ן לבעל הלשון לכתוב טעם ג' וד' דהרי מהא דפטרו לקורא בתורה פטרו ג"כ למוהל וכמו שיר' הרואה ולא ב' טעמים הם: הלא מעתה אסורא נא ואראה לטענת יעקב המוהל דקטעין לך וגבה המעות ממי שמנעך וקי"ל בדין אין שלד"ע והשולח את הבערה ביד פקח הפקח חייב א"כ ה"ן אף שהזיק את חבירו והפסידו יו' ז' משכר המצוה מ"מ דהר"ב ודה"ת ד"מ שומעין לפום ריהטא נלקע"ד דהא ודאי בדותא היא דאף דקי"ל אין שליח לד"ע ושליח כי גוזל לאו שליחו' דחבריה קעביד אלא דעושה מ' מעצמו וה"ה הכא דמשעה שמנעו חשיב גזלן כיון דעי"ז לא יוכל לקיים המצוה מ"מ כיון דהגזילה היא ביד המשלח מחייב לשלומי וא"כ ה"ן דחתף וגזל ממנו המצוה דא"א להחזירה דלא נתנה להשבון חייב ליתן לו דמי שיוויו שהיא היו"ד ז' דאף דאין ערך וקצבה לדמיה מ"מ הם תקנו דבר קצוב לכל מצוה דיתן יו"ד ז' כדי להשיב הגזלה דאי אפ' בשו' אופן אחר להשיבו וא"כ כיון דהגזלה קימת בבטן המשלח מחייב איהו לשלומי. איברא דק' לזה ההיא דמס' מציעא ד"י האו' לאשה ועבד צאו גנבו לי ה"ן דמחייב שולחן אמרי אשה ועבד בני חייובא נינהו השתא מיהא לית להו לשלומי ע"כ. הרי בהדייא דהאו' לאשה ועבד צאו גנבו לי פטור המשלח אף דהוא נהנה מהגזלה. ואולם אחר הישוב הא לא מכרעא כלל דכונת הש"ס דפטור היינו על הכפל אבל קרן פשי' שחייב לשלם המשלח וה"פ דסוגיין אלא מעתה האו' לאשו"ע צאו גנבו לי דלאו ב"ח נינהו לשלומי כלום אם גנבו ה"ן דמחייב שולחן לשלם גם הכפל דבקרן פשי' דחייב לשלומי כיון דהגזלה היה קיימת בידו וכפירש"י לעי' ד"ח ע"א עלה דאמרו בש"ס תדע שאלו אמר לשלוחו צא וגנוב לי וגנב פטור ופירש"י וז"ל פטור המשלח פטור לשלם הכפל דקי"ל אין שלד"ע להתחייב שולחו אלא שליח דדה"ר ודה"ת ד"מ שומעין עכ"ל. הרי דמפשט פשי"ל דפטור המשלח דוקא מכפל אבל קרן חייב לאהדורי. כי מן האמור תמהני קצת על ה' שרשי הים ז"ל ח"ב דק"פ ע"ב שהביא מה שנסתפק ה' מ"ל ז"ל באו' לשלוחו שיגזול וגזל ונתן לו ואכל כו' שכ' וז"ל אך במה שנסתפק ה' גבי גזל אם מוציאין מיד המשלח או"ל ק"ט דאמאי לא מפשט פשי"ל דפטור כיון דקי"ל אין שלד"ע כל היכא דשליח ב"ח לרבינא ואי בעי עביד אי בעי לא עביד לר"ס דמט' זה אמרו בג"מ פ"ק דב"מ ד"י אל"מ האומר לאשו"ע צאו גנבו לי ה"ן דמחייב שולחן הרי מבו' להדייא דגבי גזל נמי פטור להחזיר המשלח וכעת צ"י א"ד ז"ל:

ולקע"ד יש לתמוה טובא עליה דמר דאיך כ' דפטור המשלח מלשלם מכח סוג' זאת ואיך אשתמיט מיניה דמר סוג' זאת די"ח דקמפרש"י בהדייא דקרן חייב לאהדורי ולא נאמר הך דינא דאין שלד"ע אלא לענין הכפל והיא גופה קל"ט על ה' גזע ישי ז"ל הנ"מ אות

קי"א שתמה על ה' שו"ה ז"ל מתשו' מהר"מ מלובלין ז"ל שפי' כונת הסוג' דהמשלח פטו' היינו כשלא באה הגניבה ליד המשלח אלא דמתה או נגנבה הבהמה בזמן שהיתה תח"י השליח קודם שהספיק ליתנה ליד המשלח ועל חייב זה דאחריות הדבר הגנוב הוא דאמרינן אין שלד"ע ולא קנאה המשלח במשיכתו של השליח מרשות בעלים לענין שיתחייב המשלח מיד באחריות הגנבה אבל בבאה הגנבה ליד השליח הו"ל המשלח גנב ב' וחייב הוא באחריות ואם אכלו חייב לשלם ותמהני טובא עליה דמר דלא היה צריך להביא עצות מרחוק וטפי הו"ל לאתויי ראיה מהא דרש"י שכ' בהדייא דקרן חייב לשלם ומאי דמייתי מתשו' מהרמ"מ ז"ל לא מצאתי כעת בתשו' מהר"מ מלובלין. ואפשר דהוא ט"ס וצ"ל הרדב"ז בישנות דפ"א סי' רכ"ט ע"ש שפי' פי' זה וגם הפי' הא' דכתיבנא בעניותין עי"ש וכעת דבריהם צ"ע אלא דאעיק' לק"מ על המ"ל מכל מה שהקשו עליו גם בקי' ה' גזע ישי ז"ל עי"ש וכי תן המעיין את רוחו בד' המ"ל ראה יראה דלק"מ ודוק כי קצרתי וכן יש להביא ראיה מהא דכ' המבי"ט זלה"ה סי' נ"ז ח"ג דקכ"ו על ענין אחד שתפסוהו מן המלכות בשביל אחיו שיצא ערב בשביל ראובן שהיה עוסק במלאכת המלך והיה חייב כו"כ למלך ולהציל עצמו ואת אחיו אמר על אחר ששמו כשם אחיו וצוה לאיש יהודי משרתו שילך עם משרת המלך ויראהו אותו והראהו וניצול הוא ואחיו ואותו ששמו כשם אחיו פרע למלך שלא כדין ועתה רוצה לחייב לזה שאמר למשרת המלך שהוא חייב וזה רוצה להפטר באומרו שאותו השליח הוא חייב שאין שלד"ע וכ' הוא ז"ל דאין בטענתו כלום דאעפ"י דאין שלד"ע והשליח חייב היינו כשאין שום הנאה למשלח במה שעושה השליח אבל כשהוא נהנה ממעשה השליח ולא השליח הוא חייב ולא השליח עכ"ל. הנה כתב' בהדייא דדעת ה' המבי"ט כדכתיבנא דבנהנה המשלח חייב המשלח ולא השליח אף דאינו אלא הצלת וממון כ"ש הכא דהגזל בידו דצריך להחזיר הגזלה והשכר שהיה ראוי לבעל המצוה לקח ממנו וע"כ חייב לשלם לו יו"ד ז' וז"ב. ועיין לה' שורשי הים זלה"ה ח"ג פ"ג מה' רוצח די"ג ע"ש:

ועוד מלתא בפומאי דבנ"ד נר' ברור דחייב המשלח ואין זה בסוג אין שלד"ע דלא נאמר כן אלא היכא דעיקר הנזק או האיסור קעביד השליח והמשלח לא קעביד שום איסור כלל כלל לא. ברם הכא שמי שעשה המצוה היינו המשלח והשליח לא קעביד מדי כ"א שעכבו בדברים והמשלח הוא שחטף את המצוה בהא פשי' דחייב המשלח. ונר' להביא קצת ראיה לזה מההיא שכ' הפוס' גבי מודר הנאה מחבירו דאסו' ליתן לו ע"י שלוחו וק' דכיון דאין שלד"ע א"כ איהו לא קעביד שום איסור א"ו כל שזה המודר נהנה מנכסיו כאלו היא בעצמו נתן מיקרי ועיקר האיסור בגופיה תלייא וסהדי במרומים שחי'

זה קיימתיו מסברתי וזיכני ה' דמצאתי דדבר הזה נפתח בגדו' וחזה הוית לה' מ"ל ז"ל פ"ו מה' מלו"ל שכ"כ בפי' וז"ל ע"כ ל"א אין שלד"ע אלא היכא שהמשלח אינו עושה האיסור כגון כהן שאמר לישר' צא וקדש לי אשה גרושה שעיקר האיסור הוא הדבור שאמר השליח הרי את מקוד' ובזה לא עשה המשלח שום איסור וכן ההיא דאקף לי קטן אבל היכא דהאיסור עושה המשלח כגון רבית ע"י שליח שהאיסו' בעצמו עושה המשלח פשי' שאסור אף שאינו שולח לו הרבית אלא שאו' לשליח תן לי ואני נותן לך כיון שמתחייב לפרוע הר"ז כאלו זה הרבית מנכסי המשלח והביא ראיות לזה עש"ב. א"כ אמור מעתה בנ"ד נר' ברור דחייב המשלח דוקא דאיהו נהנה ממעשה המצוה ולא המונע וז"ב. תו איכא למימר טעמא אחורי תניינא לפטור להמונע דהא כיון דלא נהנה מידי אינו אלא גרמא בניזקין וכמו שכ"כ ה' ט"ז ביו"ד סי' כ"ח וז"ל ולפי"ז אין חייוב לשלם יו"ד ז' דדוקא שכר ברכה שהוא נהנה ומבטל את חבירו ממנו צריך לשלם לו משא"כ כאן שאינו נהנה ואינו אלא דמבטל א"ח מן הנאת חבירו ומזיק בעלמא הוא עכ"ל: הראת לדעת דבנ"ד נר' בהדייא דפטור המונע. איברא דחזה הוית לה' דב"מ ז"ל ח"מ סי' י"ט שדחה ד' הט"ז הללו וכ' וז"ל ואני שמעתי ולא אבין דהנה אי חשבינן ליה כהגיע לידו כיון דהמצוה לפניו ומוטל עליו לעשות ומשו"ה החוטף ממנו הו"ל כגזלן א"כ מ"ל דהחוטף המצוה נהיה ועשאה מ"ל חטפה המצוה ממנו והוא לא עשאה דס"ס הא הפסידה מחבירו כו' ואי לא חשבינן ליה כהגיע לידו וא"כ הו"ל כמניעת ריוח אי מניע' ריוח חשבינן ליה כניזקין דפטור א"כ מ"ל עשאה ונהנה מ"ל לא נהנה כיון דאפי' נהנה הוא ממנה פטור כו' עד שכ' דאין ללמוד מד' הט"ז הללו דדבריו אינם מובנים א"ד זלה"ה. ואנכי הרואה לפקע"ד נראין ד' הש' ט"ז ברורים ונכונים וכל עיקר ט' דחייבו ר"ג יו"ד ז' לאו מהני טעמי שכ' הר' משה שפיר זלה"ה אלא ט' רבה איכא וה"ט דהגוזל חפץ מחבירו חייב מן הדין להשיב לו הגזלה ואם לאו לשלם לו דמי שיוויו ברם הכא כיון שהוא עשה המצוה וגזלה ממנו כיון דא"א להחזירה בשום אופן אחר דלא נתנה להשבון חייבו ליתן לו יו"ד ז' על שכר המצוה הזאת והם תקנו דבר קצוב לכל מצוה דיתן יו"ד ז' כדי לקיים מצות השבת הגזלה אלא דאין גובין אותו בזה"ז דהגזלה שגזל לאו ממון חסריה כלל ומעתה כיון דחיוב יו"ד ז' היינו מדין שיווי הברכה דצריך להשיב דמי המצוה א"כ היכא דלא נהנה מהמצוה כ"א שמנעו או באופן דכשעשאו הוא לא עשה שום מצוה כלל פשי' דפטור כיון דהוא לא גזל ממנו שום מצוה כי היכי דישיב לו המצוה דהיינו היו"ד זהובים אלא הו"ל כמזיק בעלמא וגרמא בניזקין פטור זה נלקע"ד כו' הט"ז ז"ל:

ברם חזה הוית להתיו"ט ז"ל בסה"ב מעדני מ' בפי' על הרא"ש פ"ו דחולין שכ' וז"ל כ' הר"מ וז"ל יש מי שהורה שכל המונע בעלים מלעשות מ"ע שהם ראויים לעשותה וקדם אחר ועשאה משלם לבעלים יו"ד ז' ע"כ נר' דר"ל דהמונע הוא חייב לפי שזה האחר כדין עשאה כיון שהבעלים לא היו יכולין לעשותה ולפיכך מחייבין לאותו שהיה מונע להבעלים מלעשותה עכ"ל מבו' יוצא מד' אלו דס"ל בדעת הר"מ דהמונע הוא חייב הפך ד' הט"ז הללו ולפום ריהטא נראין לכאו' דברים תמוהים דהרי אין זה אלא גרמא בניזקין כיון דכל עיקר טעמא אינו אלא בעד חייוב שכר המצוה שעשה וא"כ היכא שמנעו והוא לא עשה שו' מצוה מהי תיתי לחייבו דבשלמא אי אמרי' דקנסא הוא ניחא דכיון דחשב למונעו אף דלא עשה שום מצוה חייב אבל לפי כל מה שנתבאר לעיל דדעת הר"מ דדינא הוי וחייב לשלם לו דמי המצוה שגזל ממנו א"כ היכא דלא נהנה מהי תיתי לחייבו. ונר' לו' דכונתו היינו דאף דלא עשה שום מ' מ"מ כיון דכל כונת המונע הן היתה לעשו' המצוה חשבינן ליה כאלו כבר עשאה ומאי דלא עשאה היינו משום שקדם אחר הא לא"ה תכף היה עושה אותה ומשו"ה מעה"כ כאלו עשאה וחייב לשלם דהו"ל גזלן גמור מאותה שעה אלא דקדם אחר וגזלה ממנו ועכ"פ הט"ז ז"ל פליג בהדייא וס"ל דפטור ועטיר מלשלם כל שלא נהנה. ואפ"ל לכאו' דגם הט"ז ז"ל מודה גם בזה היכא דכונת המונע היתה לעשות הוא המ' ומאותה שעה הו"ל גזלן גמור. אלא דמצד אחר באו וגנבו לו. ברם היכא דכונת המונע מתחלה הן היתה להזיקו וידע איניש בנפשיה דבעשות מצות הכיסוי לא יעשה שום מצוה ולא יהיה לו שום שכר ע"ז כההיא דהט"ז ז"ל או במונע א"ח והוא לא יעשנה כלל דמעיק' כשהתחיל למנוע א"ח לא היה דעתו כלל לעשות הוא שום מצוה א"כ לא חשיב ליה גזלן אלא מזיק וגרמא בנזקין פטו' ופשי' דלא גרע זה מההיא דפס' מור"ם סי' שפ"ו דהמזיק לחבירו בעצתו שיעץ לו פטור דאינו אלא גרמא בניזקין עי"ש וא"כ ה"ן אף שמנעו אינו אלא גרמא בניזקין ושאני לן להיכא דכונת המונע היתה לעשות הוא המצוה דמאותה שעה חשיב ליה גזלן ול"ד לשאר דיני גזלה דבעלמא דזה שנקרא גזלן היינו כשגזל החפץ דבאותו החפץ יש ממשו' ובשעה שגזלו דוקא כק' גזלן ברם הכא כיון דמה שיוכל הוא להיות גזלן היינו ע"י שימנע את חבירו דאם לא ימנע איך יהיה אופן לעשות הוא המצוה וא"כ בההיא שעתה שמנעו דכונתו היתה כדי שעי"ז יוכל לקיים המצוה תכף נק' גזלן דכבר גזל ממנו המצוה אלא דבא אחר וקדם וגזלה ג"כ ממנו: ומעתה אחרי הודיע אלהים אותנו א"כ זאת נר' ברור דפטור לוי המונע מטעם גרמא בניזקין דלא גרע מההיא דכ' מור"ם סי' שפ"ו דכתיבנא לעיל ואף ה' מעד"מ זלה"ה אזיל ומודה בזה היכא דכונתו הן היתה להזיק ולא לעשות

הוא המצוה דאז פטור המונע וכ"ש היכא דלא עשה כ"א עפ"י שליחותו דהא ודאי כולם מודים דחייב המשלח וכמו שהארכנו לעיל דחייב להחזיר דמי המצוה וז"ב וע"ד הספק הנופל בשאלה מי יזכה בנכסים הללו המוהל או אבי הבן נראה ברור דזוכה המוהל דוקא וכמו שמבואר יצא מד' ר"ת והרא"ש שהבאנו לעיל שכ' בהדייא ותבע הראשון מן הב' וז"פ. איך שיהיה אסיפא דמלתא בהא סלקינן ובהא נחתינן דחייב המוהל הב' לשלם למוהל הא' דמי המצוה שחטף ממנו ואף דלא מגבינן לה השתא מ"מ אי תפס למ"מ ועיין לה' לב חיים נר"ו דק"ל ע"ד מ"ש ע"ש ודוק. זהו מה שעלתה מצודתי ציד העני ותפלתי על חכם תשוב צור ישר' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות כ"ד איש המעתיר עני בעוניו השמח בחלקו. הצעיר רחמים חיים יוסף פראנקו ס"ט

סימן נח

וזאת תשובתי אליו:

ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת ידי"ן רחימא דנפשאי שאר בשרי החכם השלם רחמי"ם לחיי"ם יוס"ף עינינו נר"ו ורצה לעמוד ע"ד דעת הדייוט. וכשאני לעצמי אין הפנאי מסכים לצאת ולבא בדרך ארוכה כי ע"כ הנה אנכי בא אליך בקצי'רת האו'מר. הק' כת"ר על מרן החביב ז"ל ביו"ד סי' כ"ח על מאי דצדד לו' דאם ירצה לחזור ולגלותו חוזר ומגלה אותו ומכסהו. דא"כ למה חייבו ר"ג יו"ד ז' על שכסה שלא מדעת השוחט הרי מצי מימר המכסה אחזור ואגלה את העפר ומכסה אתה א"ו דליתא כו'. ולדידי לק"מ דע"כ ל"כ ה' ז"ל אלא דהבחירה בידו אם ירצה לחזור ולגלותו וכיון דהבחירה בידו מה כחו יפה של המכסה לו' לו אחזור ואגלה ואתה תכסה כדי לפטור עצמו והיו"ד ז' וז"פ. עוד הק' בעיק' הסוגייא דאמאי לא מבע"ל אי יו"ד ז' דחייב ר"ג היינו ה' על המצוה וה' על הברכה ואחר החיפוש אף הוא ראה להר' חיד"א ז"ל בשער יוסף בתשו' ס' ז' שהק' כן משם גבוה מהרש"א ז"ל בס' ת"ל כו'. לא היה מן הצורך לחפש מאחר דהר"ב מכתם לדוד ז"ל שם דקי"ד סע"ד הק' כן. עוד הק' ע"מ שרצה לישב ה' חיד"א ז"ל שם לדקדוקו של מהרש"א ז"ל דאי"כ מקום ישוב כלל דמי זה אמר ותהי דמאי דאייתו דינא דר"ג היינו הא למגמר דעיקר חייובא יו"ד ז' הוי דכונת הש"ס ברורה כו' עד מ"ש ומה זו ראיה דפשיטא להסו"ג דהחובל דחייובא הוי על חדא מתרי ע"כ. וכשאני לעצמי הן הנה דברים שאין ראוי להשיב עליהן אמנם כדי שלא תהא שתיקה כהודאה וכמסכים ע"ד. זאת אשיב דאטו ה' ז"ל קא' דמאי דאיתו הך דר"ג הוא למילף דעיקר חייובא יו"ד ז' ואדרבא איפכא קא' הרב ז"ל דבריתא דחובל לא קתני אלא פיטורא דהיכא דטעין אתה

אמרת לי דפטור ההורג או הקוצץ אלא דה' ז"ל עשה הכרח דהתינח אי פשי' לן דיו"ד ז' שחייב ר"ג הוי שכ"מ או שכ"ב אתיא שפיר דלא הוצרך תנא דברייתא לאשמועי' דבר והופכו דאי לא טעין אתה אמ"ל דחייב ההורג יו"ד ז' משום דסמך על הך ברייתא דכסוי. אלא א"א דיו"ד ז' דר"ג הוי שכר שניהם הו"ל לתנא דברייתא לאשמועינן דאי לא טעין כן חייב לשלם ה' כיון דיש מקום לטעות ולו' דמה דחייב ר"ג התם הוי על א' משניהם וא"כ ה"נ אתי לאחייובי יו"ד ז' אלא ודאי מדלא הוצרך התנא לבארו משמע להדייא דפשי' ליה הדבר דחייובו דר"ג לא הוי אלא על אחד משניהם שכ"מ או שכ"ב ומינה נשמע דהכא ג"כ אי לא טעין אתה אמ"ל חייב יו"ד ז':

עוד הק' ע"מ שהק' ה' לחם חמודות פ' כסוי הדם ע"ד הר"ן ז"ל דאשתמיטתיה מיניה ד' התוס' פ' החובל ושו"ר להש"ך ז"ל סי' שפ"ב שתמה עליו כן מס' דנפשיה כו' ואנכי לא ידעתי מה הל' אומרת מס' דנפשיה דהש"ך לא הק' כ"א מד' התוס' הנז' והפוס' כאשר יר' הרואה ובל' קצרה דבר. עוד הק' ע"מ דטעמא טעים מהרש"א ז"ל בס' ת"ל ע"מ דק"ל להתוס' בפ' כ"ה עמ"ש בגמ' או מ' זהובים אתה נוטל ולא הוק' להו כן במ"ש מקודם אי שכ"ב מ' הויין דלא זכה להבין דבריו ז"ל דאשתמיט מיניה ד' התוס' בפסחים דק"ג ד"ה ולא היא ואנא דאמרי האמת אתו שלא הבין ד' ה' ז"ל וקו' איני מכיר דהתם בפסחים לא תי' על ההיא עובדא דר' דלא היה שם כוס דזה א"א לו' כיון דא"ל כוס ש"ב אתה שותה אלא תי' דאף דהיה שם כוס אינו מן הראוי לשלם לו יו"ד ז' בשבילה כיון דלפעמים מברכין ברהמ"ז בלא כוס וא"כ כיון דאינה טעונה כוס אינה מוכרחת כדי לשלם לו בעדה ומה סתירה יש בזה לטעמו של הרב ז"ל דה' ז"ל ל"ק אלא דקושיתם ל"ק על ההיא דלעיל דכיון דלא מדכר כוס אי"ל דמיירי בלא כוס משא"כ הכא גבי ר' דקא מדכר כוס ליכא למימר דלא היה שם כוס. אבל אה"ן דיש לתרץ באו"א דאף דהיה שם כוס אינו חייב כלום בשבילו כיון דלפעמים כו' ומ"ש בכונת ד' התוס' דהתם בפסחים. כבר ראיתי לה' שמן המר ד"ז ע"ד שכ' כן וכנר' שהוא זכרון חצי גנב ועיין למהרח"א ז"ל בס' מ"ק בחי' לחולין דס"ז ע"ב שה"ד מהרש"א ז"ל הללו ולא הק' עליו מדי עי"ש: כי מן הב'אר יש להרגיש קצת מל ה' מכת"ל ז"ל שכ' שם דקי"ד ע"ד בביאור ד' רש"י ז"ל וז"ל וברכת היין אינה מן הכלל מאיזה טעם שיהיה אי מט' התוס' א"ן משום דאינה מוכרחת דס' דברהמ"ז אינה טעונה כוס ע"כ ולא זכר שר דגם טעמא הזאת השנית היא מהתוס' ז"ל שם בפסחים גם מה שרצה לחלוץ בעד הש"ך במאי דהשיג עליו ה' חיד"א ז"ל מההיא דפס' וברכות ע"מ דדחיקא ליה לו' בההיא דקאמ' ר' כוס ש"ב אתה שותה דקרי ליה הכי משום דמברכין עליו ברהמ"ז מלבד דאיני רואה שום טעם בדבריו עוד בה דבההיא

דברכות לא הוזכר התם דמברכין על כוס של ברהמ"ז בפה"ג ומי הגיד לו רז זה ומן הסתם קרי ליה כוס ש"ב ומשמע אפי' דאין מברכין עליו. גם מה שרצה לישב ד' הפרישה על מ"ש עליו ה' חיד"א ז"ל שם דמ"ש שהרי ר"ג חייב מ' זהובים הוא אגב שיטפיה לדידי אין כאן ישוב כלל דלפחות הי"לל שהרי לר"ג בלמ"ד ואין זה אלא דרך דרש ולישוב כזה יותר מתוק לחכי לו' שמוטת אגב. גם מה שרצה לישב תמיהת ה' חיד"א ז"ל על רש"ל והש"ך ז"ל דמקום יש בראש לישב דבריהם בטו"ט ודעת כו'. גם בזה לא מצאתי לו מקום ואצ"ל טעם דאיך יוצדק לו' על ברכת בפה"ג דהיא ברכה ע"מ דאורייתא של ברהמ"ז דאינה אלא ברכה על הכוס וא"כ אף אי אמרינן דבהמ"ז טעונה כוס כיון דאינו אלא מדרבנ' לא קרינן ביה כ"א ברכה ע"מ דרב' שאמרו דטעונה כוס וכמ"ש שם ה' חיד"א ז"ל וכה אמר מר דכוס ש"ב נמי איכא מצוה בהדה דקי"ל ברהמ"ז טעו' כוס ע"כ וכונתו ז"ל כמ"ש וז"פ וישובו של ה' ז"ל הגם שכ' שם שהוא בדוחק עיין בס' מפ"ב ביו"ד סי' כ"ח שהביא מה שהשיג עליו בזה ה' כמוהרד"ף ז"ל והחזיק בדבריו וכ' שהוא ישוב נכון עי"ש:

גם מה שהק' על ה' מכתם לדוד במה שרצה לישב קו' התוס' דפ' כסו"ה שם עפ"י דרכו של הש"ך דהברכה רביעית היא ברכת מע"ג דדלמא ס' ר"י כר"ג זקנו עיין לה' חיד"א ז"ל בס' מחב"ר שם שהק' עליו כן. עו"כ ע"מ שהק' הלח"מ פ"ב מה"ב ע"מ דס"ל להר"מ ז"ל דבר' מע"ג הוי דרבנן מההיא דפ' כצ"מ דאמרינן התם אלא דיליף לה מז' המיני' כו' ואע"ג דאמר שם במסקנא אלא סברא הוא משמע דמהא לא הדר ביה דליכא שום ט' למיהדר ואפשר דאיכא ט' כדכתב הב"י כו' ולכך סבור דכשאמרו בגמ' אלא מז' המינים ר"ל אפי' דתאמר דז' המינים הוי דאורייתא אבל לפי האמת אינו כן וידי"ן חרי"פ נר"ו כ' ע"ז וז"ל והנה למאי דעלה בדעתו ד"ע לצדד דמ"ש אלא דיליף לה מז' המינים לצדדין קתני חזה הוית להגאון הפר"ח בליקו' א"ח שהק' כן ותי' ככל החזיון הזה ע"כ. ואנכי הרואה עירוב פרשיות קא חזינה הכא דתי' הפר"ח הוא בדרך אחר ומר אמר חדא ומא"ח דהפר"ח לא קאמר דמ"ש אלא דיליף מז' המינים ר"ל אפי' דתאמר דז' המינים הוי דאו' וכמ"ש הלח"מ ז"ל אלא לקושטא דמלתא קאמר הכי והיינו דמעיק' הוה משמע ליה להש"ס דוברכת לא קאי אלא אלחם ומשו"ה יליף שאר מינים מכרם וקמה אלא דכי אשכח פירכא הדר ביה למימר דוברכת קאי לז' מינים למילף שאר מינים ע מיניהו וכיון דלבסוף אשכח פירכא נמי לז' מינים וברכה נפק"ל מסברא הדרינן למאי דהוה ס"ל מעיקרא דוברכת לא קאי אלא אלחם. נמצא דלפי"ד הפר"ח ז"ל מ"ש אלא דיליף מז' המינים הוא כפשטיה משום דהוה ס"ל להש"ס דז' המינים הוי דאורייתא אלא דשוב הדר ביה: גם מ"ש על הלח"ם דעלה בדעתו לצדד כו' וכלו' דכך עלה בדעתו לכאו' אבל לא הרוה צמאונו בזה ונשאר

הדבר אצלו בצ"ע לא חזינא כהאי סימנא ע"ג הלח"ם אלא אדרבא נח רוגזיה בהכי אלא דנקט במילתיה בדרך אפשר ולא הצ"ע בסו"ד אלא מאי דקשיתיה ליה עו' מההיא דנטע רבעי וז"פ לע"ד בד' ה' ז"ל. הן אמת דלא עליו נר"ו תלונותי כ"א על הרה"ג מרן זקננו ז"ל בס' מ"מ ה"א סי"א אשר ה"ד הוא נר"ו דנר' מד' ז"ל שהבין כן בד' הלח"ם ז"ל שכ"כ וז"ל וראיתי שהלח"ם תפס עליו מהא דריש כ"מ והעלה הדבר בצ"ע כו' ע"כ. ואחרי נע"ר אין נר' כן מד' הלח"ם ז"ל וכמ"ש ועיין לה' באר מ"ח ז"ל בגי' דינקותא די"ב סוע"א שכ"כ להדייא על הלח"ם דלא הצ"ע כ"א לקו' השנית עי"ש. עוד הק' ע"מ דתריץ יתיב הרמ"ז קו' הלח"ם ז"ל על הר"מ בההיא דנט"ר עם מ"ש ה' שדה יהושע ז"ל ז"ל בפ"ז דפאה דדבריו נפלאו ממנו ולא ירד לסו"ד כו' אני טרם אח'לה לדבר אציגה נא עמך מאי דח'זות קשה הוגד לי בד' ה' ש"י ז"ל בפ"ק דערלה דתנינן התם במתני' העלין כו' והסמדר מותרין בערלה ובנזיר וברבעי ר' יוסי או' הסמדר אסור מפני שהוא פרי ואמרינן עלה בגמ' תני ר"י או' סמדר אסור מפני שהוא פרי וקשיא אי אסור בנזיר למ"ל פרי אי פרי הוא יהא אסור בכל כו' והוק' לו להרב ז"ל דמאי קא מקשה אימא ה"נ דמ"ש ר"י במתני' אסור מפני שהוא פרי אכולהו קאי והביא ל' הר"ש ז"ל בפיה"מ וז"ל ר"י או' סמדר אסור. יש מי ששונה בירוש' דאנזיר קאי ופריך עליה דאם פרי הוא יהא אסור בכל ע"כ ופי' הוא ז"ל ד' הר"ש דלאו אירוש' דמכילתין קאמר שהרי לית דתני הכי הכא כלל אלא אההיא דפ' ג' מינין קאי דאיתא התם לחים לרבות את הסמדר מתני' דר"י היא דר"י אמר סמדר אסור בנזיר מפני שהוא פרי ועלה קאי הר"ש ז"ל ואמר יש מי ששונה בירוש' דאנזיר קאי וא"כ היכא דמקשה כאן אם פרי יהא אסור בכל אהתם קאי והכי פירושא ר"י או' סמדר אסור מפני שהוא פרי הך מתני' פירשוה במס' נזיר דאנזיר קאי שכן אמר התם וכו' והשתא התם קאי ופריך אי אסור בנזיר למ"ל פרי כלו' את אמרת דהא דאמרינן סמדר אסור הוא בנזיר דוקא וא"כ אי אסור בנזיר למ"ל פרי כלו' כו' ואי פרי הוא כלו' כו' א"כ אמאי קא אמרת דמ"ש ר"י במתני' הסמדר אסור שהוא בנזיר בלבד אימא דעל כולהו קאמר ומסיק דר"י אכולהו קאמר וההיא דנזיר נשארה בתיקו את"ד ז"ל:

ואחרי בקשת אלף מחי' אנכי הדייוט לא זכיתי להבין איך אפשר לפרש ולו' בכונת ד' הר"ש דקאמ' יש מי ששו' בירוש' דאנזיר קאי דהיינו על ההיא דפ' ג' מינין דמאי דקאמר התם דר"י אמר סמדר אסור בנזיר כו' לאו למימרא דדוקא בנזיר קאמר מלתיה ר"י דמידי בלבד כתיב אלא משום דהתם קאי בנזיר דקאמר לחים לרבות את הסמדר דאסור בנזיר ומשו"ה קאמר מתני' ר"י היא דר"י אמר סמדר אסור בנזיר כו' כלו' דמ"ש ר"י במתני' סתמא סמדר אסור מפני שהוא פרי אכולהו קאמר וא"כ לדידיה אף לנזיר אסור וז"פ

לע"ד וא"כ איך אפ"ל דעלה פריך הש"ס הכא אי אסור בנזיר ל"ל פרי כו' ועו' דא"כ התם בנזיר הי"ל להק' כן דמייתי התם מי ששנאה להא דר"י דאנזיר קאי ולא הכא. ועו' דאעיק' איך אפ"ל דקו' הש"ס דהכא היא על מאי דפירשוה התם דאנזיר קאי והעיקר חסר מן הספר דהי"ל להביא ההיא מתניתא ולהק' א"ו מוכרח לו' כמאי דפריש לה ה' מהר"ר אליהו ז"ל דה"ג לה הכא תני ר"י או' סמדר אסו' בנזיר מפני שהוא פרי וכ' דכ"ן דפי' הר"ש ז"ל ועלה הוא מאי דקא' הר"ש יש מי ששונה כו' ואף דהן הן הדברים הנאמרים התם בנזיר לא פחות ול"י עכ"פ שנים היא דהכא קאי על מתני' דקתני ר"י סתמא סמדר אסור דאיכא למשמע דאכולהו קאי ועלה פרושי קא מפרש לה בש"ס דלא היא אלא ע"כ לא קאסר ר"י בסמדר אלא בנזיר ומשו"ה שפיר קא פריך עלה אי אסור בנזיר למ"ל פרי כו' וכמ"ש מהר"ר אליהו ז"ל:

אמר המגיה גם הגאון מהרר"א מווילנא ז"ל בפי' הארוך על המשניות ד' ווארשא גריס הכי וז"ל ר"י או' סמדר אסור ירושלמי. תניא ר"י או' סמדר אסור בנזיר מפני שהוא פרי כו' ע"כ:

תו איתא התם תני פרי אתה פודה וא"א פודה לא בוסר ולא פגים ופי' לה ה' ש"י ז"ל וז"ל אמתני' דתני ומותרין ברבעי קאי ואשמועי' דלא מבעיא העלין והלולבין ומי גפנים והסמדר דמותרין ברבעי אלא אפי' פגים שהם פירות שעדיין לא נתבשלו כ"צ ונקראים פרי כו' אפי"ה מותרין ברבעי משום דכתי' ברבעי יהיה כל פריו כו' פרי גמור בעינן כו' וא"ת הרי שנינו בת"כ נאמר בנט"ר תבואתה מלמד שאינו נפדה אלא תבואה מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבא לעונת המעשרות ע"כ ובוסר ופגין כבר באו לעונת המעשרות כדתנן כו' וי"ל דהני פגים ובוסר דקאמר הכא ר"י היינו הפגים קודם שיזריחו כו' דעדיין לא הגיעו לעהמ"ע ועו' י"ל דר"י דברייתא דהכא פליג אברייתא דת"כ וטעמיה כו' את"ד ז"ל. גם דבריו אלה לא זכיתי להבינם חדא דלא סיים במאי דפתח דבהחי' קאמר דהך דתני פרי אח"פ כו' ארבנן דמתני' קאי דקאמרי ומותרין ברבעי ול"מ קאמר. ושוב מוקי לה דר"י קאמר לה ועו' דלפי פי' ז"ל דהך דתני פרי את"פ כו' אתא למימר דבוסר ופגים מותרין ברבעי ואף לאכילה במשמע א"כ איך הפה יכולה לדבר ולו' דר"י קאמר לה דבשלמא למאי דפריך לה אח"כ וקאמר דר"ל אין אתה פודהו ואין אתה אוכלו אלא יקברו שפיר מצינן למימר דר"י קאמר לה. אמנם לפי מאי דפריש לה השתא דמותרין אף באכילה ואין בהם תורת רבעי כלל. איך אפ"ל דר"י קאמר לה דהרי איתא במכ"ש לאיסורא דהשתא סמדר דקדים קאמר ר"י דאסור ברבעי וכדמסקי' דאכלהו קאמר במתני' ר"י סמדר אסור בוסר ופגים לא כ"ש וכבר עלה בדעתי לו' דס"ל לה' ז"ל דר"י דברייתא

לאו היינו ר"י דמתני' וכמו שכן מש' מריהטא דלישניה דדייק ותני על אחת כו"כ ר"י דברייתא אלא דעומד לנגדי מאי דכללו לנו רבותינו בעלי הכללים דכ"מ שהוזכר ר"י סתמא במתני' ובריייתא אינו אלא ר"י ן חלפתא:

כי מן הב'אר מה מאד אני תמיה על ה' מאמר המלך שכ' בדמ"א ע"ד וז"ל. ושו"ר הדבר מפו' בירוש' דערלה גבי פלוג' דר"י ורבנן בסמדר דתני שם ר"י פרי את"פ וא"א פודה לא בוסר כו' הרי דר"י אית ליה דאפי' סמדר הוי פרי וחייב בערלה מ"מ גבי נט"ר אית לן ג"ש ומשו"ה אינו חייב בנט"ר עד שיבאו לעוהמ"ע וכ"ר לה' ש"י דפי' כן בפי' הירוש' ע"כ עי"כ שם בדמ"ב רע"א ע"מ דתמיה ליה ממתני' דעקולקלות וחרצנין וז"ל ואין לו' כו' דהרי ר"י מודה בנט"ר דאינו פרי כדאמרי' בברייתא שהביא הירוש' דכתבנו לעיל דההיא הוי ר"י נמצא דבנט"ר מודה דאינו פרי דע"כ ל"פ אלא גבי ערלה ונזיר אבל בנטע מודה כו' עכ"ל ומלבד דק' עליו איך ניח"ל פי' ה' ש"י ז"ל לו' דר"י הוא מאריה דהך ברייתא לפי הך פי' דהיתרא אתא לאשמועי' אף באכילה דבר שא"א לאו' וכמ"ש עו' קל"ט דאיך פשי"ל הדבר כ"כ למימר דע"כ ל"פ ר"י במתני' אלא גבי ערלה ונזיר אבל בנטע מודה מאחר דשם בירוש' כבר איתותב למי שרצה לו' כן ואסיקנא יקנא דאכולהו פליג ר"י וס"ל סמדר אסור ולא עו' אלא שרצה לייחס ס' זו ג"כ להרא"ש ז"ל שאחר שה"ד הרא"ש ז"ל בהלק"ט ה' ערלה הביא הפי' האחר שפי' ה' ש"י בהך ברייתא דפרי אה"פ כו' וסיים וז"ל ומ"מ לפי' הרא"ש ז"ל מוכח דלהיתרא דנט"ר קאמר ר"י כו' ע"כ. ולפי האמור לא כן הדבר דע"כ לא פי' הרא"ש ז"ל דלהיתרא קאמר בברייתא אלא משום דלא גריס לה בשם ר"י אבל אי הו"ל הגירסא הכי לא היה יכול לפרשה הכי מהט' האמור וז"פ לע"ד. עוד חזה הוית לה' ש"י ז"ל שהביא משם הרא"ש ז"ל דמייתי לה להך ברייתא דפרי את"פ כו' בל' תניא סתמא ושכן העתיק אותה מהר"ש סורילו בפירושו ובסו"ד כ' שראה למהר"ש סרילו ז"ל שכ' וז"ל שמא אינו פדוי דלכתחי' מספק"ל לר"י אי הוי פרי אבל בדיעבד כו' ע"כ. ואנכי לא ידעתי איך ניח"ל הדבר ולא נרגש דהוו ב' לישני דסתרי אהדדי דמאחר דזאת הברייתא העתיקה מהר"ש סירילו ז"ל בסתמא היכי כ' אח"כ בשמו דלכתחי' מספק"ל לר"י כו' דמהך לישנא מורה להדייא דהוה גריס לה בשם ר"י ולא בסתמא באופן שכל ד' הרב ש"י בזה צל"ע:

אלא מעתה נחזור למאי דאתאן עלה במאי דק"ל לידי"ן פר"ח לבנין הי"ו ע"ד הרמ"ז ז"ל משה איש האלהים דא"כ דמקום אתנו למדחייה דק' דהלולים אצטריך לגופיהו אדפריך בגמ' התינח כל דבר נטיעה כו' תקשי ליה אעיק' דגם לזה ליכא שום ילפותא דאצטריך לגופיה חדא לאחליה והדר אכליה וחדא לפרי את"פ כו' ולדידי הא לק"מ שהרי לפי

דרכו של הרב ז"ל דהש"ס הרחיב לו את הדרך לו' הניחא כו' משום דבעי לאקשויי ממאן דתני כרם ואה"ן דלקושטא דמילתא אפי' למ"ד נטע קשיא. א"כ בדרך זה הוי ג"כ מ"ש בש"ס אח"כ ולמאן דתני נטע התינח כו' וכלו' דכי נמי נימא דאייתר קרא לברכה ונעלים עינינו בקו' הנופלת בזה אכתי לא הונח לנו דהתינח כל דבר נטיעה כו' אלא שה' ז"ל קיצר את הרחב אלא דמה שהק' עו' על הרמ"ז ז"ל דאעיקר' הך דרשא דפרי את"פ אינה מתיבת הילולים אלא מרישיה דק' דכתי' כל פריו כו' הא ודאי דקשיא וכעת לא מצאתי מקום לישב ד' ה' ז"ל. אלא דאעיק' ת"ס אנכי בד' ה' ש"י ז"ל דאייתי בידיה הרמ"ז ז"ל דהוק' לו לה' ז"ל עמ"ש בירוש' שם בפ"ז דפאה ר' זעירא אמר מנין שהוא טעון חלול קדש הלולים כו' וגם בת"ד שם בפ' כיצ"מ דאמרי' דחד הילול הוא לו' אחליה והדר אכליה וכ' וז"ל ואע"ג דאית ק' בהדייא ואיש אחר יחללנו מ"מ תרוויהו צריכי הלולים אצטריך למדרש פרי אתה מחלל ולא סמדר ואצטריך נמי יחללנו דאיש אחר אעפ"י שאינו בעליו ע"כ ומלבד דק' עליו איך אשתמיט מיניה דמר מ"ש הראב"ד ז"ל וה"ד הרשב"א ז"ל בחי' לברכות וז"ל חד דאמ"ר אחליה והדר אכליה פי' לא שנחליף את האותיות אלא פירושא בעלמא הוא כו' אבל עיקר החילול ממקום אחר למדנוהו מדכתיב אשר נטע כרם ולא חללו אלא שמשם לא למדנו מתי יהיה החילול וכאן גלה הכתוב שהוא בשנה הד' דדרשינן האי ק' הלולים שיהא מהולל כקדש שלא יאכל פריו בלי פדיון שיפדנו בשנה הד' עכ"ל. הרי מבואר דהראב"ד ז"ל כבר נרגש מזה ופ' באופן המועיל. עוד ק"ל בעיק' תירוצו שכ' דהלולים אצטריך למדרש פרי אתה מחלל ולא סמדר דהלא זה כבר נפק"ל מק' אחרינא דכתי' שם להוסיף לכם תבואתו דדרשינן מיניה בת"כ וה"ד איהו גופיה ז"ל שם במ' ערלה תבואתו מלמד שאין נפדה אלא תבואה מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שו שיבא לעוהמ"ע באופן שגם דבריו בזה צ"ע ומהתימה על הרמ"ז ז"ל דמלבד שלא נרגש מכ"ז אלא אדרבא עשאם ד' ה' ז"ל עיקר ויסוד לישב עליהם קו' הלח"ם והוא פלא. ומה שיש להק' בזה ע"ד התוס' שם בפ' כיצ"מ ד"ה אחליה ובשאר דוכת' עיין לה' שמחת עולם בחי' לברכות ובס' ברית יעקב דכ"ז ע"א וב':

עוד חזות ק' הוגד לי במ"ש שם הרמ"ז ז"ל ד"א ע"ד אחר שהביא כת הסוברים דברכת מע"ג הוי דאו' וז"ל ואיברא דדעת התוס' מפו' יוצא דק' אסמכתא הוי והיא גופה אינה אלא דרבנן עכ"ל. ואחרי נע"ר דבריו ל"ז להבינם דמי גילה לו רז זה דכונת התוס' היא גם על ב' מע"ג שהרי לא כתבו אלא על ק' דקדש הלולים שהיינו סוברים ללמוד מיניה לכל דבר שטעון ברכה ע"ז הוא דקאמרי דאינו אלא אסמכ' בעלמא אבל אה"ן דלז' המינים ס"ל דצריך לב' אחריהם מהת"ו מק' דואכלת ושבעת וברכת וכמו שפירש"י ז"ל וכמו

שכ"כ ג"כ הרשב"א ז"ל שאף שכ' דקרא אסמכ' בעלמא וכד' התוס' כ' דז' המינים טעו' ברכה לאחריהם מהת"ו וה"ד מרן הק' ז"ל ביתה יוסף סי' ר"ט והעד לזה דמרן ז"ל שם הביא ס' הר"מ והסמ"ג דס"ל דמע"ג הוי דרבנן ולא צירף עמהם להתוס' וא"ת דאין זו ראיה דא"כ זיל לאידך גיסא הי"ל לצרף ד' התוס' עם הכת הסוב' דהוי דאורייתא הא לא תברא דכיון דלא פירש בדבריהם להדייא הכי משו"ה לא הביאו משא"כ אי ס"ל למרן ז"ל בכונתם איפכא דגם ע"ז המינים קאמרי הי"ל להביאו דאז הוי הדבר מפורש וכ"כ ק"ל על ה' ראשון לציון ז"ל בחי' לברכות שכ' וז"ל אלא סברא הוא איכא פנים למימר דכל ברכות חוץ מברה"מ סברא הוא דהוו ואפי' ברכת ז' המינים ואפי' דכרם וההוא דקדש הלולים אסע' בעלמא וכמ"ש התוס' ואיכא פנים למימר דדוקא דבר שאין נזרע הוא דמייתי ליה מסברא אבל כל גידולי קרקע ולפחות ז' המינים ם מיהא דאורייתא עכ"ל ואהמ"ר ק' הדבר מנ"ל למימר הכי בכונת התוס' וכמ"ש:

עוד ק"ל על הרמ"ז ז"ל דלפי מאי דפשי"ל בדעת התוס' דהוי דרבנן כשהביא שם קצרן ש"ל דבפלוג' מתניא והביא מערכה מול מערכה למה זה לא הביא גם ד' התוס' עם הכת הסוב' שהוא הר"מ ושאר רבוותא דס"ל דאינה אלא דרבנן. עו"כ ידי"ן חרי"פ נר"ו לתרץ קו' הלח"ם ז"ל עפ"י מ"ש התוס' שם בר"פ כיצ"מ ד"ה אלא סברא. ולא ראה לה' מרכבת המשנה שם באותו פ' ולה' באר מ"ח ז"ל שם די"ב ע"ב עי"ש. עוד הק' על מ"ש תלמידי הר"י ז"ל ס"פ ביצ"מ בשם רבם דב' מע"ג דרבנן היא והביא ראיה מדאמרינן שאם בירך על התמרים ברכת הזן יצא כו' דלשון יצא לגמרי משמע הק' מההיא דאמרי' בפ' כיצ"א בנימן רעיא כריך ריפתא כו' ולדידי לק"מ דהם מפרשים מאי דמשני התם מאי יצא דקא' רב יצא ידי ברכה ראשונה דקאי על ברכת המוציא וכמו שכ"ר לרש"ל ז"ל שכ' דלפי פשוטו איירי בבר' המוציא אלא דהאחרוני' הוסיפו דיצא אפי' בבר' הזן כפירש"י עי"ש. ואף דלפ"ז ת בת נמי אינה מדויקת כ"כ שפיר איכ"ל דלא הוה גרסי ליה וכ"ר להרשב"א ז"ל דלא גריס ליה עי"ש. עו"כ ע"מ דהוק' לו להרמ"ז ז"ל הני ב' לישני דהתר"י ז"ל דסתרי אהדדי. דלק"מ דז' המינים ם דנקטי לאו דוקא וזכהו השם לחי' אנשי שם שכ' כן ואנא דאמרי משי' שלימה שנינו זכין לאדם שלא בפניו וא"כ לדבר הזה שכ' בפניו להדייא במקומו הראוי לו מה זכיה שייכא ביה ועיין לה' החסיד ז"ל בארע"ד מער' הבי"ת או' ק"ח דהצ"ע הני ב' לישני דר"י ז"ל. עוד הק' עמ"ש הר"מ ז"ל ריש ה' ברכות בדעת הר"מ ז"ל דמ"ש דמה"ת לברך אחר אכי' מזון אחר ז' מינים קאמר דהרי איהו גופיה ז"ל כ' בכמה דוכתי בדעת הר"מ ז"ל להיפך דדוקא בהמ"ז היא מה"ת ולא מע"ג ובהיותי בזה עם מעלת ידי"ן ר"ב אח'אי זה דו'די יוסף עינינו נר"ו אז אמרתי לו בהשקפה ראשונה דלק"מ

דכל עיקר כונת מר"ן ז"ל אינו אלא לברר דעת הר"מ ז"ל מתו"ד ובתחי' עלה ע"ד ד"ע לו' דבכל ז' המינים ס"ל דברכתייהו הוי מדאורייתא. ושוב הכריח מתוך לשונו דאינו מדאו' אלא דוקא בה' מיני דגן והכא בנה יסודו דהכי ס"ל להר"מ ז"ל ומשם יפרד לכל המקומו' אשר כ' עליו כן בס' הר"מ ז"ל. ושוב בא לידי ס' בן ידיד להרב כמוהרי"ט ז"ל וראיתי שהביא משם ה' המרכבת ז"ל שהק' כן על מרן ז"ל וכ' דלא ידענא מאי קשיתיה דזה כתב לכאורה וכבר דחאה לזו דא"כ הי"לל כו' שהיא קו' אלימתא ומיניה וביה לא להכריח ממשמעו' ומ"ש בפ"ח הוא לפי מאי דמסיק הכא כו' וככל מ"ש. גם מה שרצה לישב ד' מרן ז"ל הללו כעין מ"ש בחי' אנשי שם ע"ד תהר"י ז"ל לדידי לא ניתן ליאמר כלל דמלבד דמרוחקין ד' מרן ז"ל מד' תהר"י כרחוק מזמ"מ עוד בה שהרי סיים וכ' שם מרן ז"ל וז"ל ולפי"ז מ"ש רבינו דמהת"ו לברך אחר אכי' מזון אחר ז' מיני קאמר וצ"ל דזייני טפי מדברים אחרים ע"כ. ואם כונת ה' ז"ל דוקא על הלחם מאי הוק' לו עד שהוצרך לו' דזייני טפי מד' אחרים דבר הידוע לכל ואפי' לתינוק' אלא ודאי דכונתו ז"ל כמ"ש. ומה שתמה על הרמ"ז ז"ל ע"מ שגמגם במ"ש מרן בדעת הרא"ש ז"ל דס"ל דבר' מע"ג הוי דאורייתא אמת הדבר דדבריו ז"ל תמוהים. ועיין להרב אהל יצחק בחי' להר"מ ה' ברכות ד"ח ע"א שהק' עליו כן. ואנכי מצאתי הדבר מפורש עוד בד' הרא"ש ז"ל בפ' ג' שאכלו על ההיא דאמרי' להוציא את הרבים י"ח עד שיאכל כזית דגן כ' וז"ל אבל שתיה כי' לא מהני דבעינן דבר שראוי לו' עליו ג' ברכות או ש מא בר' אחת מע"ג שפיר דמי כו' וטעמא כיון דאיכא אכילה ואיכא ברכה דאו' שפיר דמי עכ"ל. הרי להדייא דקרי לברכת מע"ג בר' דאורייתא:

עוד הק' עמ"ש מהרש"א ז"ל סי' מ"ב דדעת רבי' יונה דבר' מע"ג היא דאורייתא דליתא דלא נאמרו הדברים ההם כ"א מתלמידיו ולאו תורה דיליה היא ואומר דהא לק"מ דהן הן הדברים מר"י גופיה ומ"ש בסי' הפרק הוא משם רבו של ר"י וכן נקיט במלתיה הרמ"ז ז"ל שם ושאר מפרשים דוק ותשכח. הן אמת דה' מעדני י"ט סי' מ"ב או' ס' הביאם בשם תהר"י. ועיין לה' חיד"א ז"ל בשם הגדולים ח"א דל"ו ע"א שכ' דהלשון הוא מתלמידיו וכך מכנין אותו הפוס' לפעמים תהר"י עי"ש אלא דמה שהק' דאעיק' אין כונתו לו' ע"כ ז' המינים כו' וכמ"ש בח' אנשי שם הא ודאי קשיא והיא גופה איכא להק' על ה' המרכבת ז"ל שכ' בדעת רבי' יונה ז"ל דהכי ס"ל דבר' מע"ג הוי דאורייתא עי"ש. שו"ר לה' אהל יצחק שם שהביא מאי דהוק' לו להרמ"ז ז"ל בהני תרי לישני דר"י ז"ל ועי"ש מ"ש. עוד הק' ע"מ שהק' הרמ"ז ז"ל ע"ד מהרש"ח ז"ל דס"ל דכל דאיפליגו רבוותא דינא הוא דניזיל לחומ' לחזור ולברך דאדרבא איפכא מסתברא וכההיא שכ' מרן ז"ל ביתה יוסף סי' תפ"ט

בספי' העומר הק' עליו דדעת מרן מבואר דמשום דרוב המפ' מסכימים דאינו אלא דרבנן משו"ה הו"ל ספיקא במידי דרבנן והיא גופא היא כונת מהרש"ח ז"ל כו' וכמו שכ"ר לה' מ"ב דרבינא הרמ"ז ז"ל דצווח עליו בק"ול גדול ח"א סי' וי"ו. גם בזה אנא דאמרי דהן אמת דד' הרמ"ז ז"ל תמוהים עד שאני תמיה על הרב תלמידיה דבי ר' כמוהרי"ט ז"ל בס' בן ידיד פ"ח מה"ב הי"ב שיצא לחלוץ בעד רבו ז"ל במה שהק' עליו ה' המרכבת ז"ל. דהן אמת דמוצל אותו צדיק מקו' ה' המרכבת וה' מר בריה הרמ"ז ז"ל שם שהבינו גם שניהם בכונת רבם בד' מהרש"ח ז"ל שכ' נ"ל לפסוק כמ"ד דבר' מע"ג דאורייתא דכונתו לו' דכיון דפלו' דרבוותא היא למר מדאו' ולמר מדרב' הו"ל ס' דאורייתא ולחומרא דמעולם לא עלה ע"ד ד"ע ז"ל להבין כן בד' מוהרש"ח ז"ל. אלא כונתו להק' ע"ד ה' ז"ל דאף דסברת מ"ד דאורייתא היא עיקר משום דרבים נינהו עכ"ז איך ניזיל לחומרא דס"ס הא איכא מ"ד דהוי דרב' וכמ"ש ה' ז"ל אלא דמאי דהש'בח הש'ביח לעיק' קו' הרמ"ז ז"ל דכל קושיותיו הם כראי מוצק ודבריו צדק ומשפט ומישרים עהס"ר איכא למשדי בהו נרגא וכמ"ש. ואעפ"י שאי"ץ ראיה לדבר שכן הוא כונת הר"ן ז"ל עיין להט"ז ז"ל שם סק"ט שכ' וז"ל ובזה פסק ב"י וש"ע דלדידן דסבירא לן דספירה בזה"ז דרבנן א"ץ לחזור ולברך ע"כ. עוד הק' ע"מ שיצא לחלק מרן החביב ז"ל א"ח סי' ס"ז בד' הר"מ ז"ל בין היכא שמסופק אעיקרא אי חייב במצוה או לא דאז כשעושה אותה מספק א"צ לברך לא כן היכא דגברא בר חיובא הוא בודאי אלא דמספק"ל אם עשאה אם לאו אז כשעושה אותה מספק צריך לברך דלא ידע מה תקן בזה לישב כונת מרן שכ' וכן דעת הר"י דמד' הר"י משמע דאין חי' בין היכא דגברא ב"ח בודאי להיכא דגברה ב"ח מספק.

וא"כ איך כ' מרן אצל ד' הר"מ וכן דעת הר"י ומה תקן הכנה"ג בזה את"ד ולדידי לק"מ חדא דההיא דדמאי דמייתי מיניה ראיה הר"י ז"ל הוי שפיר גברא ב"ח ודאי וספק פיטור הוא שהרי תבואה זאת היא מחויבת במעשר אלא דמספקא לן אם הופרש ממנה המעשר ונפטרה נחיובה אם לאו אלא דלא יצדק בזה וכיוצא בזה לישנא דגברא ב"ח דלאו חובת גברא היא אלא חובה מנא וע"כ לא נקט הכנסת ז"ל כי האי לישנא אלא משום דלא איירי אלא בעצת שהם חובת ג' דהיינו סוכה ולולב ומילה ושופר עכ"פ עיקר כונתו ז"ל אינו אלא לחלק בין ספק חייוב לס' פיטור וההיא דדמאי לא הוי אלא ספק פיטור דומיא דס' השם הבעור ול"ד כלל להההיא דנולד מהול דהוי ס' חיוב דבה וא גופיה נעל הס' אם הוא ב"ח למול אם לאו. ואף דלהרב הכנסת ז"ל מספק"ל הדבר כבר הרמ"ז ז"ל שם דעתו ד"ע לחלק ביניהם וגבה טורא בינייהו עי"ש וז"פ יותר מביעתא בכותחא ואי הוה ק' על ה' ז"ל הא הוה ק' ממ"ש הרא"ש ז"ל בפ' כסו"ה בשם הר"י ז"ל גופיה בכוי שצריך

לברך על הכיסוי ומייתי גם התם ראיה מההיא דדמאי דמש' להדייא דלא שמיע ליה לר"י ז"ל האי חילוקא מדמייתי ראיה לכיסוי דכוי שהוא ס' חיוב מההיא דדמאי שאינו אלא ס' פיטור וכמ"ש ה' קול ן לוי ז"ל. אלא דאעיק' לק"מ ולא דק בד' מרן החבי"ב ז"ל דאין כונתו לתקן ד' מרן ז"ל אלא כל עיקר כונתו אינו אלא ליישב ד' הר"מ ז"ל אהדדי ואה"ן דתמיהתו על מרן ז"ל עדין במקו' עומדת וז"פ בד' ה' ז"ל כאשר יר' הרואה. ומן האמור בזה גם קו' על הרמ"ז ז"ל במאי דחי' כן בדעת מרן ז"ל מוכח להיפך מדהשוה ס' הר"מ לס' ר"י לק"מ שהרי מרן ז"ל לא נרגש אעיק' בד' הר"מ ז"ל אהדדי כדי לחלק בכך ומשו"ה השוהו לס' ר"י אלא דאנו הרואים בד' מרן ז"ל דד' סתראי נינהו מא"ח סי' תפ"ט למ"ש ביו"ד סי' כ"ח ורס"ה וכמו שהק' מהרש"ח ז"ל יכולים אנו לו' בשופי דס"ל לחלק בהכי כדי שלא תקשי ד' ז"ל אהדדי כי מן הבאר גם תמיהתו על ה' קול ב"ל ז"ל אין לה בית מושב וכמובן והאריכות בזה א"א יגיע"ב. עו"כ ע"מ דהוק' לו להרמ"ז ז"ל שם ע"ד מהרש"ח ז"ל ממ"ש מרן ז"ל בההיא דפת הבאה בכיסנין דנקיטינן כדברי כולם להקל דלפ"ד מהרש"ח ס' לחומרא בעי למהוי דס' בדאורייתא חשיבא דלכאו' היה מקום להק' ע"ד הרמ"ז ז"ל דע"כ ל"כ מרן ז"ל דאזלינן לקולא אלא דוקא בדלא אכל כדי שביעה דבהא דרב' הוי ואמטו"ל כ' מרן ז"ל דס' דרב' הוי וכמו שכן תפסו עליו כל רבני האחרונים. ושו"כ דבמעט ההתבוננות לק"מ דהרי רהט"ו והר"מ וכל הפוס' פסקו דאם קבע סעודתו ושבע בשיעור שאין דרך בנ"א לקבוע דאי"מ המוציא ובהמ"ז והשתא כיון דשבע וחייב מה"ת לברך הו"ל ס' דאו' ולחו' א"ו דאזלינן לקו' והצ"ע ע"כ רבני האחרונים שתפסו עליו כן דמה יענו לפסק מרן ז"ל כו'. ולדידי לא צדק בזה דאף דנראה לו לו' כן במעט התבוננות מאחר שעינו ראה אח"כ לכל רבני האחרונים שלא נרגשו מזה ובפרט מהרד"ף ז"ל שה"ד מרן הללו שם בד"ח ע"ג ועכ"ז לא נרגש וככחו אז כחו עתה הי"ל להתבונן הדק היטב דלא על חנם ולא דבר רק הוא. והוא דאעיק' אנכי לא ידעתי מי גלה לו רז זה דמ"ש הטור ז"ל שאם אכל שיעור שאחרים אין קובעין עליו אעפ"י שהוא קובע אינו מב' המוציא וג"ב דהוי אפי' שהוא שובע ונקיט ואזיל במילתיה כן כאלו כתוב כן בפי' בד' הפוס' ואינם אלא ד' נביאות שהרי דין זה כתבוהו רבי' יונה והרא"ש בשם רבי' משה וריב"ה ומרן ז"ל וכולם לא כ' אלא ל' קביעות דוקא ולא בא בפיהם ל' שביעה כלל ואין כונתם לו' אלא דקבע על שיעור שאין דרך בנ"א לקבוע וה"ד בדלא שבע ומשו"ה הדת נתונה דאין לברך עליו המוציא וג"ב דבטלה דעתו אצל כ"א. ואה"ן דאם היה זקן או חולה או שאכל דבר דהוא שובע בשיעור ההוא ס"ל דמב' עליו המוציא וג"ב משום ס' דאו' לחו' וכס' הרדב"ז ז"ל בפת גמור ותדע שכן הוא שהרי זיל בתר טעמא שכ' דבטלה

דעתו אצל כ"א והא לא שייכא למי אלא דוקא בקביעותא דמאחר דאין דרך כל בנ"א לקבוע עצמם על דבר מועט אלא בשיעור מספיק כדי שובעם וזה בא וקבע עצמו ע"ד מועט שלא להשביע את עצמו בטלה דעתו אכ"א ואין ממש בקביעותו משא"כ בזקן או חולה או שאכל כבר דכך היא דרכם של בנ"א בזקנתם או בחליים או שכבר אכלו מקודם דבדבר מועט מושבעים ועומדים אין זה נקרא משנה מדרך בנ"א כדי לקרות בו בטלה דעתו הכ"א וזה נר' פשוט מאד בעיני:

ושוב מצאתי הדבר מפו' וחקוק על האבן באבן העוזר שם בסי' קס"ח שהביא קו' הלח"ח עמ"ש הב"י ז"ל דעל כל אלו פת הבב"כ אין מ' עליהם המוציא וג"ב אלא א"כ קבע עליו או אכל שיעור שאחרים קובעים דלא דק הב"י מ"ש אם קבע עליו כו' אלא דהכל תלוי בשיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו כמ"ש ב"י עצמו לעיל וע"ז כ' ה' אבן העוזר דיפה דק הב"י דהב"י כ' טעמו בצדו הא דאין מברכין עליהם המוציא וג"ב משום דס' ברכות דרבנן להקל אזלינן כו' וכיון דעיקר הטעם דלקולא אזלינן בדרבנן לכן אנן דלא ידעינן איזה היא פת הבב"כ אף שלא אכל שיעור שרגילין לקבוע עליו אם הוא קבע עליו ושבע ממנו דאז ס' דאו' שמא לחם הוא ומברך בהמ"ז מהת"ו עליו כיון דהוא שבע ממנו לכן מברך אחריו ג"ב והמוציא את"ד ז"ל אשר מדבריו אלו מתבאר יוצא דמפרש ד' מרן ז"ל שכ' דאם אכל שיעור שאחרים אין קובעים אעפ"י שהוא קובע אינו מברך אלא במ"מ וברכה אחת מע"ג דהיינו דוקא בדלא שבע וכמ"ש בעניותין. ועיין בס' אהל יצחק בתשו' סי' ד' ד"ב ע"ד שהביא משם ה' מנחת שמואל ז"ל שהק' ד' מרן ז"ל אהדדי כקו' ה' ל"ח ז"ל ועי"ש מה שתי'. ולעד"ן דיתורץ שפיר עפ"י מ"ש וכמ"ש ה' אבן העוזר ולא נמצא אתנו ס' הנז' לראות הדברים בשרשן:

ומ"ש דאין להתעקש ולו' דבקבע בשיעור שאין דרך בנ"א לקבוע מסתמא לא שבע דהא משכחת לה באסטניס כו' אנא דאמרי הסר ממך עקשות פה דמאי נפק"ל אי משכחת לה באיסטניס עכ"פ עיק' כונת הפוס' הנז' אינו אלא בסתם בנ"א שקבעו עצמם ע"ד מועט ולא שבעו. גם מה שרצה להביא ראיה דבקבע סעודתו היינו שיעור שביעה ממ"ש ה' באר מ"ח ז"ל בגי' דינקותא די"ב איני רואה בזה אפי' כדמות ראיה ומה לתבן עם הבר דה' ז"ל לא איירי אלא בסתם קביעות ומי לא ידע בכל אלה דמסתמא כשאדם קובע סעו' אינו אלא לאכול כדי שביעה ומ"ז ראיה למ"ש הפוס' במי שקבע בשיעור שאין דרך ב"א לקבוע דכונתם לו' אף דמושבע ועומד הוא. גם מה שהרצה להסתייע דאין להק' על הרמ"ז ז"ל קו' הנז' שהק' עליו רבני האחרונים מד' ה' באר מ"ח ז"ל שם שלא הק' על הרמ"ז ז"ל מרישא אלא מסיפא לא ידעתי מה שיחו דה' ז"ל לא רצה לעמו' ולפלפל

בכל ד' ה' ז"ל דאטו זו לבד היא שק' על הרמ"ז ז"ל והלא ראה תראה לרבני האחרונים הנקו' בשמות בקונט' נר"ו ויותר מהמה שהק' בכל ד' ז"ל קבא דקו' עאכו"כ אלא דה' ז"ל לא רצה לעמוד אלא בג' ספיקי דעביד להו ה' ז"ל שמהם תו' יוצאה לנדונו ועמד עליהן ופירקן. גם מאי דמסיק במילתיה וחילק לנו את השוין דבפת גמור חייב לברך בהמ"ז מהת"ו אם שבע בשיעור שאין דרך בנ"א לשבוע וכמ"ש הרדב"ז ז"ל משא"כ בפת הבב"כ לפי"ה לעיל נדחה הוא מאליו ואין חי' ביניהם ואפי' כמלא נימא וא"ץ להאריך דאפוכי מטרתא ל"ל אלא זה לבד צריך אני לאודועי דיש חי' ביניהם בב' פנים אחרים הא' דבפת גמור החיוב הוא מצד עצמו ולא מצד ומכח ספק משא"כ בפת הבב"כ דאין חייובו אלא מצד וכח ספקא דאו' לחומ' והב' דבכיסנן דליכא בהו פלוג' ולכ"ע אינו נקרא פת בכיסנין ההוא אינו חייב לב' אחריו בהמ"ז אלא כשקבע סעודתו עליו ואכל שיעור כדי שביעה לכל ב"א ואף היא אינה אלא מדרבנן:

גם מאי דסיים עוד וכ' איברא דמד' ה' מכת"ל שזכרנו לעיל כו' עד ומה יענה לתשו' הרדב"ז הלזו לפי כל האמור ומדובר אין לד' האלו בית מושב והרי הוא כמבואר לכל מבין. אך את זה יש להרגיש קצת על ה' מהרד"פ ז"ל במ"ש שם ד"ח ע"ג ורמזתיהו לעיל וז"ל דבהך דכיסנין מייתי מרן בסי' קס"ח פלוג' דרבוואתא דלהרמב"ם אם אכל שיעור שאחרים אינם קובעים אפי' כשהוא קובע אינו מברך ג"ב כו' ולהראב"ד כו' ע"כ וזה שכ' בשם הר"מ ז"ל אהמ"ר לא כן אנכי עמדי דהב"י לא כ' כי אם ד' הרא"ש ז"ל בשם רבי' משה ואין כונת הרא"ש ז"ל על הרמב"ם דהרואה יר' בד' הרמב"ם ז"ל שלא דבר מזה כלל אם אכל שיעור שאין אחרים רגילים לקבוע עליו ומוכרחים אנו לו' דאין כונת הרא"ש ז"ל כ"א על ר"מ מקוצי כנלע"ד. גם מ"ש לישב ד' רבני האחרונים דמשום שלא לתת דבריהם לשיעורין אמטו"ל כ' דאינו אלא ספיקא דרב' ומדאורייתא ליכא אלא כדי שביעה דאפי' כי קבע סעודתו ושבע כיון שאין אחרים רגילין לקבוע עליו ברכתו מדרב' כו' מלבד דמד' ה' אבן העוזר שכתבתי לעיל נר' להדייא דס"ל בדעת מרן ז"ל כל בתר איפכא. עוד בא דעיק' זה לא ניתן ליאמר כלל ואיך מוחא סביל דא לו' דבמידי דברכתו דאורייתא דהיינו כששבע יש כח בידינו לו' דברכתו דרבנן הוי משום דאל"כ נתת דבריך לשיעו' כשאכל שיעורא זוטא ועי' דאעיק' אין כאן דברים לשיעורין דלאו בשיעורא תליא מלתא אלא בשביעה תליא מלתא דאף אם אכל שיעו' זוטא אם שבע ממנו שפיר מחייב מה"ת לברך עליו וז"פ דאין לחלק בזה בין פת גמור לפת הבב"כ וכמ"ש לעיל. ומ"ש ע"מ דהוק' לו להרמ"ז ז"ל בההיא דכ' מרן דאין מנין ברכות של בהמ"ז מה"ת ותמה עליו מכמה דוכתי דיש להשיב בכל ראיותיו. עיין לה' אהל יצחק ז"ל שם ד"א ע"ב מה

שהשיב על הרמ"ז ז"ל בראיתו הראשונה מעיקר הסוג' דס"פ כיצ"מ עי"ש ומהתימה על מוהרד"ף ז"ל דאיהו הוא דאזיל אבתריה וכמעט בכל דבריו ז"ל ובזה מלבד דלא הק' עליו אלא אדרבא השב'ח השבי"ח וכה אמר מר דהק' ע"ד מרן אלו קו' עצומות הן מעומק הסוג' והן מד' הפוס' כו'. ושו"ר דאדרבא היא הנותנת דכיון דנטה דעתו ד"ע להק' עליו ומצא סיוע לקו' מד' ה' ז"ל גופיה זו היא סבה דלא הביט אחרי משה בעיקר ראיותיו. ומה שהק' עו' על הרמ"ז ז"ל בתמיהתו על מהרש"ח ז"ל מההיא דפת הבב"כ שכ' בסו"ד דעדיין ק' דהרי מהרש"ח דחה ד' מרן כו' וממאי דפליג איהו על מרן בזה ארווחנא דמפת הבב"כ הוי תיובתיה כו' אמת יהגה חכי דדבריו ז"ל בזה לכאו' תמוהים הם טובא אמנם נ"ל לישב בדוחק דהשתא כונתו "ל להק' על מהרש"ח ז"ל דלפי שיטתו הי"ל להביא ד' מרן "ל שכ' בההיא דפת הבב"כ דנקיטינן כדברי כולם להקל ולחלוק עליו ולו' דאדרבא הדת נתינה ליילך בה לחומ' ומדלא הביאם נר' דאינו חולק עליו בזה וא"כ משו"ה הוי תיובתיה כנ"ל:

ואני טרם אכלה לדבר בענין זה דס' דרב' לקולא למו'דעי אני צריך מאי דחזות ק' הוגד לי אגב ריהטאי בד' ה' החסיד ז"ל בקהלתו קהלת יעקב דע"ה ע"ד שכ' וז"ל ס' דרב' לקולא בס' ארע"ד כתבנו בסי' תנ"ג בשם מהרי"ר שהעלה דלא שנא באין לו עיקר מהת"ו למלתא דרבנן דיש לו עיקר מה"ת לעולם ספקו להקל ועתה מצאתי בתשו' מהרשד"ם יו"ד סי' קל"א שכ' דמלתא דרב' די"ל עיקר מהתי"ו ספקו להחמיר עכ"ל. ואנכי הרואה לא חזינא כהאי סימנא בד' מוהרשד"ם ז"ל ולא ידענא היכן מצא כן בד' ה' ז"ל אי משום מה שהביא מד' הר"מ ז"ל פ"ח דמקואות דכל שע שעיקרו מה"ת ספקו להחמיר אהמ"ר אי מהא לא שמא מתייא חדא דע"כ לא קאמר הר"מ ז"ל אלא דדבר שעיקרו מה"ת ושיעורו הלמ"מ ספק שיעורו להחמיר וכבר הוכיח במשור מהרשד"ם ז"ל דס"ל להר"מ ז"ל דדבר שהוא הלמ"מ דינו כשל תורה ממש ועיין ג"כ להפר"ח והפר"ת ביו"ד רס"י כ"ט וא"כ מה זו ראיה למלתא דרבנן די"ל עיקר מה"ת דס"ל לה' ז"ל דספקו להחמיר. ועו' דאף את"ל שהלמ"מ הוי דינו כדין דבר שהוא מד"ס וכמו שרצה לתלות הרמב"ן ז"ל בדעת הרמב"ם וכמ"ש ז"ל שם אעיק' ספיקו של המ"ל ז"ל לא דמיא כלל לד' הר"מ ז"ל דע"כ לא קאמ' הר"מ ז"ל כן אלא דבדבר שאנו עסוקים בו עכשיו דהיינו טבילה היא מה"ת אלא דשיעורו הוא הלמ"מ ומש"וה קאמ' דאף דשיעורו הלמ"מ כיון דעיק' טבילה היא מה"ת ספק שיעורו להחמיר. לא כן בההיא דהמ"ל ז"ל דהיינו בכור בזה"ז וכן ההיא דטומאה קלה דמייתי ראיה מיניה דהאיסו' הבא לפנינו א"א מדרב' אלא דבזמן הבית היה מדאו'. וכן בטומאה מדאו' אין כאן טומאה כלל בזה וכיוצא בזה לא דבר הר"מ ז"ל

דספקו להחמיר ועו' דאם כונתו עמ"ש ה' ז"ל משם הר"מ לא הי"ל להביא כ"א מד' הר"מ ומה זו מציאה בתשו' מהרשד"ם ז"ל:

גם מ"ש בארע"ד שם דהמ"ל נסתפק בדבר הרו' יר' לה' ז"ל שם פ"ד מה' בכורות שכ"כ בפשיטות גמור וז"ל וכ"ת דכיון דיש להם עיק' מהת"ו חשיב כשל תורה הא ליתא דחי' זה לא נאמר אלא כו' אבל במאי דקי"ל ס' דרבנן לקולא בזה אין חי' דהא כו' ע"כ ועיין לה' עושה ש' דע"ג ע"א. עוד חזה הוית לה' ז"ל שם בארע"ד סי' שי"ח שהצ"ע עמ"ש הרמב"ן בס"ה שורש ב' דספיקא דהלמ"מ לדעת הר"מ אזלינן

ביה לקולא ממאי דשקו"ט תלמודא בפ' אלו עוברין דמ"י

אי כזית בכדי אכי"פ הוי דאו' הלמ"מ כשאר שיעורין אי לא מחייב אלא מדרב' וכי מסתפק"ל תלינן לקולא וכמ"ש רש"י שם ומסקינן דהוי דאורייתא עי"ש. ואהמ"ר לדידי לק' דהתם בפ' אלו עוברין לא איירינן אלא בתרומה לזרים דעיקר מדאורייתא ושיעורו הלמ"מ והרמב"ן ז"ל לא קאמ' אלא בדבר שעיקרו הלמ"מ דלדעת הר"מ ז"ל ספקו להקל. אבל בכגו" דעיקרו מדאו' ושיעורו הלמ"מ ל"ק הרמב"ן ז"ל בדעת הר"י דספקו להקל וכמו שכן בא הדבר מפורש בד' הרי"ו ז"ל שנ' בה' מקואות פ"ח ה"ו וה"ד ה' ז"ל גופיה שם בסי' ת"ם וראה ראיתי לכמוהר"י עייאש ז"ל שם בסי' ת"ם מהא לאר"ש שכ' וז"ל וצ"ע מהך דערלה דאמרו בפ"י דקי' דכך נאמרה הלכה ודאה אסור ספיקא מותר אלמ דטעמא דס' ערלה בח"ל מותר הוא משום דכך נאמרה ההלכי בפי'. אבל בעלמא דנאמרה סתם דין ספיקא כדין ס' ש תורה דאזלינן לחומ' עכ"ל. ועהס"ר נעלם ממנו דהיא גופ היא קו' הרמב"ן ז"ל על הר"מ בס"ה וה"ד מהרשד"ם ז' שם והוא ז"ל תריץ יתיב עפ"י דרכו דרך הק' דלפי האמת להר' דבר שהוא הלמ"מ דין תורה יש לו עי"ש. וכמו כן יש להרגיש ע הרמ"ז ז"ל בקונ' ארעא דישראל מער' הסמך סי' י"ד עי"ש. ועיין לה' זרע אברהם ז"ל חיו"ד סי' י"ז דס"ה ע"א שכ' בפשיטו' טו' בכונת הרמז"ל דהלמ"מ ספקו להחמיר והביא ראיה מההיא דפ"ק דקי' ככ"ז ולא זכר ש"ר מדברי מוהרשד"ם ז"ל הנ"ז. עו"כ ה' החסיד בקהלתו שם וז"ל ועיין מ"ש בריש אות זה בשם המאור דנר' דס"ל דכל שעיקרו מה"ת ס' להחמיר ע"כ והוא מ"ש שם ע"ג בד"ה ואני בער כו' ומה שסיים שם וכ' וע"כ ה"ע משום דשאני עומר שעיקרו מה"ת בא"י ע"כ תיבת בא"י אין לה מובן מב' טעמי חדא דבספיע"ו אין סברא לחלק בזמן הבית בין א"י לחו"ל ועו' דאף אתמ"ל דיש חי' ביניהם א"כ היינו חדש ממש ונפל היסוד דליכא למילף מידי מד' המאוי ז"ל ובהכרח לו' דט"ס נפל בדבריו וצריך לצאת מא"י לחי'. עכ"פ נקיטינן מד' ה' החסיד ז"ל דס"ל בעד המאור ז"ל דכל שעיק' מה"ת ס' להחמיר וכן הוכיח ה' ז"ל בהקדמתו לס' ארע"ד וכ"כ ה' בני

חיי ז"ל סי' תרפ"ט בפשיטות דנקיטינן לחומרא. וכן הוכיח במישור הי"ם הגדול ז"ל בשרשיו שורש ברירה דצ"ב ות'מה יקרא על הע"ל וה' ד"א ז"ל עי"ש:

כי מן הב'אר ת"ם אנכי ע"מ דק"ל להי' שע"ה ז"ל בה' מקואות בכללי ס' דרבנן דע"ז ע"ב לדעת התוס' דס"ל דתרומת פירות דרבנן מההיא דפ"ק דר"ה ומהירוש' דמעשרות דכיון דמעשר פירות דרב' הו"ל למיזל לקולא כדקי"ל בעלמא ס' דרבנן לקולא. וכ"ת דמעתה פירות כיון שיש להם עיקר מה"ת חשיב כשל תורה הא ליתא דלענין ס' דרב' אין לחל כמ"ש המ"ל כו' ועי"ש מה שת' עפ"י דרכו ולפי מ"ש דא ד' המ"ל ז"ל מוסכמים ורבים חו' עליו שפיר איכ"ל דהתוס' וסיעתם ס"ל דלא כהמ"ל ז"ל אלא כהחו' עליו דכל שעיקר מה"ת ס' להחמיר.

עו"כ ידי"ן חרי"ף נר"ו דלפי כ"ה תו יוצאה דאם ראובן חטף כוס ש"ב מיד שמעון אינו חייב לשלם על ברכת מע"ג דאף דאיכא מ"ד דהוי דאורייתא מצי למימר קי"ל כמ"ד דהוי דרב' ובמצוה דרבנן כבר כ' רש"י דפטור כי' ואנכי הרו' דבדבריו אלו סתר אהלו ממ"ש בריש אמיר לישׁ' מה שהק' רבני האחרונים ז"ל על רש"ל והש"ך דכונת הש"ך ז"ל לו' דברכת בפה"ג אף שהיא דרבנן ע"ר כיון דהיא הברכה על בהמ"ז ובהמ"ז טעונה כוס חשיב ברכה על מצוה דאו' ומשו"ה חייב. ומעתה היא גופה איכ"ל בב' מע"ג דאף למ"ד דהוי דרבנן כיון דהיא על בהמ"ז חשיבא ברכה על מ' דאו' דמה בה ובין בפה"ג. אלא דאעיק' הא לא ניחן ליאמר וכמ"ש. ואבא היום עמ"ש הרי"ף ז"ל ס"פ החובל דאיכא מ"ד דהא דחייבו ר"ב יו"ד ז' קנסא הוא ולא גמרינן מיניה והק' עליו הרי"ף והרא"ש ז"ל דמהסוג' משׁ' דדינא הוא ולא קנסא ומרן החבי"ב ז"ל ביו"ד סי' כ"ח הגב' אות י"ט יצא לחלוץ בעד האיכא מ"ד מכל מה שהק' עליו הרי"ף והרא"ש ועמד עליו ה' חיד"א ז"ל בשער יוסף סי' ז' דכ"א וכה אמר מר דלא זכה להבין דבריו כו' והרואה יראה דב' קו' הרא"ש ז"ל על עמדם יעמודו כו' וידי"ן חרי"ף הי"ו יצא לישע מרן החבי"ב ז"ל דאין כונתו כמ"ש ה' חיד"א ז"ל ככתוב בד"ק והנני מוסיף לתמוה על ה' חיד"א ז"ל דאיך אפ"ל בכונת מרן החבי"ב ז"ל דס"ל להאיכא מ"ד דעיקר החי'וב שחייב ר"ג אינו אלא קנסא דבשלמא אי אמרי' דעיק' החייוב אינו אלא מדינא אלא דהקצבה שחייבו ר"ג יו"ד ז' לא פחות ולא יותר הוי קנסא דכך נ"ל לקונסו טעמא רבה איכא לחלק ולו' דדוקא בעיק' החיוב דהוי דינא גמרינן מיניה לדינא אחרינא אבל בקצבה שחייבו יו"ד ז' כיון דהוי קנסא לא גמרינן מיניה לדינא אחרינא לחייבו ג"כ יו"ד ז' דוקא משום דמקנסא לא ילפינן וכשמואל דס"ל הכי לא כן אי אמרינן דעיק' החייוב ג"כ אינו אלא קנסא וכמו שהבין ה' ז"ל ליכא שום ט' לחלק ביניהם דגמרינן מיניה לשאר מצות דתלוי בראית הדיינים אבל

לשכר קצוב לא גמרינן דהרי מידי הוא טעמא דלשכר ק' לא גמרינן משום דס"ל לאיכא מ"ד כשמואל דמקנסא לא ילפינן ומהך ט' גופיה ליכא למילף מיניה מידי אפי' לעיקר החיוב דאף הוא אינו אלא קנסא ומאי חזית למילף הא ולא הא. ואנכי הרואה דמאי דנטה דעתו ד"ע ה' חיד"א ז"ל לו' כן בכונת מרן החבי"ב ז"ל אינו אלא ממ"ש בסו"ד וז"ל. ומ"ש איכא מ"ד קנסא הוא ולא גמרינן מיניה לשכר ק' הוא דל"ג מיניה אבל לחייבו כפי מה שיראו הדיינים גמרי' מיניה ע"כ דלפי מ"ש ידי"ן חרי"ף הי"ו בכונת דבריו ז"ל הכי הו"לל ומ"ש איכא מ"ד קנסא הוא ול"ג מיניה לשכר ק' הוא דקרי ליה קנסא ועלה קאמר דלא גמרינן מיניה אבל לחייבו כפי מה שיראו הדיינים דינא הוא וגמרינן מיניה אלא דמהך ט' דכתיבנא ואף ג"ז כדי שלא תקשי עליו דאיך יתיישבו בזה ב' קו' הרא"ש ז"ל וכמ"ש ה' חיד"א ז"ל הדבר מוכרח לו' דאין כונת ה' ז"ל אלא ככתוב לחיי"ם נר"ו ובל' קצרא דבר אלא דמה שהק' על גאון עוזנו כמהרח"פ נר"ו בס' נכ"ח ח"ב סי' מ"ז עמ"ש ע"ד ה' חיד"א ז"ל דלק"מ על מרן החבי"ב ז"ל דהגם דתליא בפלוג' דרב ושמואל מ"מ מחלק ביניהם כו' דדבריו הללו ק' לשמוע דהיא גופה היא קו' ה' חיד"א ז"ל כו' הרואה יר' דלא זו היא קו' הרב ז"ל דפשט דבריו אינו אלא להק' על הכנה"ג דכיון דהא תליא אי קי"לי כרב ושמואל ואנן קי"ל כשמואל בדיני א"כ אין כאן תימא על הרי"ף והרא"ש ז"ל דלא פי' כן בדעת איכא מ"ד דס"ל דכיון דס"ל לאיכא מ"ד דקנסא הוא ליכא למילף מינה משום דהלכה כשמואל דלא ילפינן מקנסא. ומעולם לא עלה ע"ד ה' ז"ל להק' דאי לא גמרינן לענין שכר קצוב א"כ ל"ג מידי דמה ט' לחלק דאנן סהדי דאם היה עולה ע"ד ז"ל להק' כן היה נרתע לאחוריו מלפרש כן בד' מרן החבי"ב ז"ל ולא היה מק' עליו כלל: ובעיקר קו' הרי"ף והרא"ש ז"ל שהק' על האיכא מ"ד דס"ל דקנסא הוא. דא"כ היכי יליף רב מיניה להיא דשורי הרגת כו' והא קנסא מקנסא לא גמרי' ותמהו ע"ד הש"ך בח"מ סי' שפ"ב והמ"ל ז"ל פ"ז מה' חובל ה"ד דהא רב איתי ליה בפ' הניזקין דקנסא מקנסא גמרינן. חזה הוית לה' זה הי"ם גדול ז"ל בס' שו"ה ח"ג ד"ח ע"ד שכ' וז"ל. וא"ל דכיון דהכא ליכא טעמא למקנסיה כו' דהכא אפי' ילך כל א' ויחטוף מצות חבירו אין כאן הפסד ממון ואדרבא איכא חיבוב מצוה ואף ר"ג לא קנסיה להההוא דקדם וכסה אלא מפני שלא היו המצות חביבות עליו וכמ"ש הסמ"ע דלטעמא דקנסא הדבר תלוי בעיני הדיין וא"כ הכא כו' אי לאו דס"ל לרב דדינא הוא ולא קנסא לא הו"ל לתרוצי ברייתא דחייב מט' קנס כו' את"ד ז"ל. ואחרי המחי' הראויה אליו לא דק בד' הסמ"ע ז"ל דמ"ש הסמ"ע דהדבר תלוי בדקדוק קיום שאר מצות אם מעט ואם הרבה אינו אלא על הנחטף ולא על החוטף וכאשר יר' הרואה. ועוד חזה הוית לידי"ן חרי"ף נר"ו שהביא קו' מרן

החבי"ב ז"ל שם הגהט"ו אות ס"ו עמ"ש השה"ג פ' החובל דהר"מ כ' דהוא קנס שהרי הר"מ כ' סברת הרי"ף בסוף ונר' שכך היא הסכמתו. ומה שתמה על תמיהתו ה' חיד"א ז"ל שם דלא נאמר כלל זה אלא כשהפוסק מביא הב' סברות בל' י"א וכ' הוא נר"ו דלהר"מ לק"מ איך סתם דעתו הפך דעת הרי"ף רביה די"ל דלא נאמר כלל זה אלא היכא שמביא הסתם ואח"כ המחלוקת ואינו כותב אח"כ כלום. אמנם אח"כ כותב דהורו כס' אחרונה נר' דדעתו מסכמת לס' אחרונה דמאי דכ' וכן הורו היינו להחזיקה במסמרים. ולדידי אין זה מן הישוב כלל דמ"ש הר"מ וכן הורו שכל המונע כו' משלם לבעלים יו"ד ז' אינו אלא סיום סברא זו האחרונה וכמו שכן פש"ל להי' חיד"א ז"ל שם דכ"ב סוע"ב וכ"ן עוד ממ"ש שם ע"א וז"ל ואם דעת ה' כנה"ג דמ"ש בס' אחרונה קנס לא"ד כיון שכ' דה"ה לכל המצות והוא דעת הרי"ף ז"ל ע"כ ואין כונת הר"מ ז"ל לו' דכן הורו הפוס' כס' אחרונה כדי לישב ולו' דמדכ' כן נר' דדעתו מסכמת לס' אחרונה. ועוד שהרי עדין לחלוחית מ"ש לעיל סמוך ונראה בהקשותו ע"ד השה"ג ז"ל וז"ל ואם נאמר דהבין בדעת הר"מ דס"ל כס' ראשונה א"כ מה זו הוכחה שכ' שהורו כן בכל המצות ע"כ. אשר מד' אלו נר' להדייא שהבין בד' הר"מ הללו שכ' וכן הורו כו' שהם סיום ס' האחרונה דאל"כ מאי קק"ל על השה"ג ז"ל דאה"ן דבתחי' ההשקפה הבין השה"ג בדעת הר"מ ז"ל דס"ל כס' ראשונה אמנם בראותו סו"ד הר"מ ז"ל וכן הורו כו' וכלו' דכן הורו הפוס' כס' אחרונה הדר ביה וכ' דדעת הר"מ כס' אחרונה דממ"ש כן נר' דדעתו מסכמת לס' אחרונה. א"ו שהבין בד' הר"מ שהוא סיום ס' אחרונה ומשו"ה קק"ל דאם הבין בדעת הר"מ דס"ל כס' ראשו' א"כ מ"ז הוכחה שכ' שהורו כן בכל המצות דמשום שהביא הר"מ סיום סברא אחרונה מאין הרגלים להוכיח דס"ל כס' אחרונה. וא"כ איך כאן תבר לגזיזיה וכ' דמ"ש וכן הורו כו' ר"ל דכן הורו כס' אחרונה. ומה שתמה על ה' חיד"א בתמיהתו על מרן ז"ל בס' הקצר סי' שפ"ב דאיך סתם בהר"מ הפך הרי"ף והרא"ש ושבקיה לכלליה דהיכא דהרי"ף והרא"ש פליגי אהרמב"ם פוסק כוותיהו דאשתמיט מיניה ד' מרן ז"ל בב"י שם שכ' דדעת הר"מ כהרי"ף והרא"ש ז"ל וכ"כ הק' על ה' כמוהרח"פ נר"ו אמת הדבר דדבריו תמוהים. אלא דמה שהק' עו' על ה' כמהרח"פ נר"ו עמ"ש משם גב'וה השו"ג ז"ל דדרכו של מרן ז"ל בש"ע לפסוק כהר"מ אף שהוא הפך הרי"ף והרא"ש משום דס' הקצר מיוסד לארץ המערב דהרב הלכה למשה ז"ל פי"ז מה' גזלה דקל"ג כתב דלא נאמר כלל זה במקום דפליגי עליה דהר"מ הרי"ף והרא"ש. לדידי לק"מ והוא דאעיק' לנו יש לדעת דד' ה' הל"מ ז"ל סתראי נינהו דאיהו גופיה שם בפ"ג הי"ב דכ"א ע"ד כ' וז"ל ומהתימא על מרן ז"ל דבש"ע הביא כו' וכד' רבינו ז"ל ושבק לדהרי"ף והרא"ש הפך מהכלל דכלי"ל לן

בב"י אם לא שהכלל ההוא לא אמרו אלא בב"י שפ' כן לכ"ע משא"כ בש"ע דעל הרוב כולו עשוי עפ"י ס' רבינו דעשאו לבני המערב כמ"ש בשירי כנה"ג ע"כ. הרי להדייא דכאן עשה עיקר להך כללא דבש"ע פוסק כהר"מ אף שהוא נגד הרי"ף והרא"ש ז"ל אלא ודאי הדבר מוכרח לחלק ולו' דמ"ש בפ"ג דבש"ע פוסק כהר"מ אף שהוא נגד הרי"ף והרא"ש ז"ל ה"ד כשלא ביאר דעתו בב"י דס"ל כוותיהו ומ"ש בפי"ז אינו אלא דוקא כנדון ההוא שביאר בב"י לפסוק כהרי"ף דלא כהר"מ ז"ל וע"ז כ' בתחי"ד לתמוה ע"מ שפסק בש"ע כהר"מ דאף לפי הכלל שהשמיענו הכנה"ג דס' הקצר מיוסד עפ"י ס' הר"מ ה"ד כשבב"י סתם הדברים כו' אלא שבסו"ד עשה פשר בדבר וכ' דכיון דהרא"ש לא קאי בס' הרי"ף ז"ל נמצא שאין ב' מעמודי ההוראה בשיטה א' פסק כהר"מ בש"ע ואף שביאר דעתו בב"י לפסוק כהרי"ף ז"ל. אבל אם ב' מעמו' ההו' קיימי בשי' א' וביאר דעתו בב"י לפסוק כוותיהו גם בש"ע פוסק הכי.

נמצא דמאי דחלוק בזה הכלל ה' הלכה למשה ז"ל אינו אלא דוקא כשביאר דעתו בב"י לפסוק כהרי"ף והרא"ש ז"ל אבל כשל"ב דעתו בב"י אזיל ומודה דפוסק בש"ע כהר"מ ז"ל ואף נגד הרי"ף והרא"ש ז"ל: אשר מזה יש להרגיש על ה' נ"מ בכללי ש"ע דפ"ו ע"א דאחר שה"ד השו"ג ז"ל כ' וז"ל ואולם אנכי הרואה לה' הל"מ דקל"ג דלא ציית להאי כללא דכ' דה"ד כשבב"י סתם הדברים אבל היכא שבב"י גילה דעתו לפסוק דלא כהר"מ היאך יפסוק הוא בעצמו בהיפך בש"ע כו' עכ"ל דנר' מד' ז"ל דבכל גוונא פליג ה' הל"מ ז"ל ואהמ"ר אין הדבר כן ולא פליג אלא דוקא כשפסק בב"י כהרי"ף והרא"ש אבל כשאין שניהם קיימי בשיטה אחת אף דביאר בב"י לפסוק דלא כהר"מ פוסק בש"ע כהר"מ ז"ל וכמו שהוכחנו מסו"ד ז"ל. גם מה שהביא עו' שם ה' ז"ל מ"ש ה' י"מ ז"ל דקצוב ס' ג' אחר הביאו ד' הרב הל"מ עיין בכנה"ג סו' ה' פורים ובא"ה סי' קי"ט הגהט"ו או' מ"ח כו' וכ' דנר' דכונתו להשיג בזה ע"ד ה' הל"מ כו'. ואם לזה כיון אף אתה אמור לו דל"ש מתיא דע"כ ל"כ הכי ה' הל"מ כו' ועי"ש מה שרצה לחלק בד' ה' ז"ל. ולפי"ה עדיפא מינה הי"לל דמהאי ט' ל"ש מתייא דע"כ ל"כ הכי ה' הל"מ ז"ל אלא כשבב"י גילה דעתו לפסוק כהרי"ף והרא"ש ז"ל אבל כשאין שניהם קיימי בשי' א' אזיל ומודה ה' ז"ל דאף דביאר דעתו בב"י לפסוק דלא כהר"מ בש"ע פוסק כוותיה וכמבואר בסו"ד ז"ל: ומעתה ע"פי כל האמו' לק"מ על ה' כמהרח"פ נר"ו מד' ה' הל"מ ז"ל דלפי שיטתיה דמרן ז"ל לא ביאר דעתו בזה בב"י שפיר קא מישב קו' ה' חיד"א ז"ל על פסק מרן ז"ל בש"ע עפ"י מאי דכייל לן השו"ג ז"ל דבכה"ג גם ה' הל"מ ז"ל מודה בה. ואת זה חזה הוית לרב נהו' נהו'ראי כמהרא"ף נר"ו בס' הנ"מ שמע אברהם סי' ח' דכ"ה ע"ג שכ' וז"ל ועל הכל

הדבר ק' לשמוע דמאחר דהרי"ף והרא"ש כו' א"כ איך מרן הק' בשה"ט תפס כהר"מ נגד הרי"ף והרא"ש דהוא הפך הכלל שהודיע לנו מרן גופיה דכג' עמודי הוראה חלוקין תופס להלכה כב' מהם ע"כ וכ"כ הק' בסי' מ"א דקטו"ב ע"ב ובדקס"א ע"ד עי"ש. ועמו הסליחה אשתמיט מיניה דמר מאי דכללא כייל לן השו"ג ז"ל דדרכו של מרן לפסוק בש"ע כהר"מ נגד הרי"ף והרא"ש ואף ה' הל"מ ז"ל ס"ל הכי כשלא ביאר דעתו בב"י וכנז"ל. ובעיקר ד' השו"ג ז"ל עיין בס' משק ביתי מער' הט' סי' ר"ט שהרבה לתמוה עליו ממ"ש איהו גופיה בא"ח סי' תקל"ג או' א' ובסי' תר"ז אות ג' וד' עיש"ב:

עוד חזה הוית לידי"ן חרי"ף נר"ו שכ' ע"מ שרצה לישב ה' כמהרח"פ נר"ו מאי דק"ל ע"ד הר"מ והש"ע ז"ל עפ"י מ"ש ה' בית דוד ז"ל בה' ר"ה דק"ו ע"ג דלא צדק בזה ולא ראה הדברים בשרשן דלא כ"כ ה' ב"ד ז"ל אלא כו' ול"ד כלל לד' הב"ד ז"ל ולא ידענא מאי קאמר שהרי ה' נר"ו שם תכ"ד סיים וכ' וס' ב"ד אין עמדי לראות הדברים בשרשן ומה לו כי יצעק עו' עליו. גם מ"ש בתי"ד וז"ל משא"כ הכא דכבר הביא מחלוקתם ומשום דלא כ' בהדייא דלא גמרינן לדינא אחרינא דמלתא דפשי' הוא. לא משום זה נאמר דלא ס"ל כסתם ע"כ. גם בזה לא דק בלישניה דהר' נר"ו ל"כ דהי"ל לרבינו לבאר בדעת הראשון דל"ג לדינא אחרינא אלא אדרבא כ' דהי"לל אחר שכ' בכיסוי דחייב לשלם כמו שיראו הדיינים דה"ה בכל המצות דחייב לשלם כמו שיראו הדיינים כמ"ש בס' אחרונה דכן הורו בכה"מ לשלם יו"ד ז' גם מה שסיים וכ' דאשתמיטתיה מ"ש השו"ג שם בכלליו אות ח"י שמיאן בכלל זה וכ' דלא מסתבר כלל. אדרבא הוא לא ראה לה' נ"מ ז"ל שם ד"ו ע"ד שדחה ד' השו"ג ז"ל וכ' שד' הב"ד ברור מללו ונהרא נהרא ופשטא עי"ש. עוד אנא חזיתיה לידי"ן חרי"ף הי"ו עמ"ש הש"ך ז"ל בח"מ סי' שפ"ב משם רבי' ירוחם ז"ל ומתו"ד הרמב"ן נר' שאינו שוה יו"ד ז' אלא הברכה אבל מצוה בל"ב לא כו' ועלה כ' הש"ך דט"ס הוא וצ"ל הרמב"ם. וה' מכת"ל ז"ל ביו"ד סי' מ"ב כ' ע"ז דאדרבא הר"מ לא הזכיר ברכה כלל וידי"ן חרי"ף הי"ו כ' ע"ז דליתא לד' מהרד"פ ז"ל וד' הש"ך ברורים ושכן מצא להדייא בשיטה להרמב"ן אשר בס' מזבח כפרה שכ' דלאו דוקא בברכה אלא ה"ה למצוה בל"ב. לזאת אשיב דהן אמת דעינינו הרואות שיטת הרמב"ן הנז' הנ"מ שכ"כ להדייא אי"ל רשות לזוז ממנה אלא דאכתי להש"ך ז"ל דלא יצא לאו' בזמנו ולא כ"כ אלא מס' הכרס שפיר השג ישיג עליו כמהרד"פ ז"ל. ומה גם בהגלות נגלות תשו' יכין ובעז ח"ב סי' ט"ז ורמזה כמהרח"פ נר"ו דהן הן הדברים הנאמרים בס' רבינו ירוחם משם הר"ר צמח ז"ל והרואה בתשו' הנז' יראה דאין מקום לטעות במ"ש בס' רי"ו ז"ל אשר בזה אני תמיה על הש"ך ז"ל וכל רבני האחרונים הנגררים אחריו ומכנים הדברי' הללו

בשם ר"יו כאלו יצאו מפ"ק דאין הדבר כן שהרי דברים הללו הם ממהר"ר צמח בן בנו של הרשב"ץ ז"ל שהיה מאוחר בזמן הרבה אחר ריי"ו וכמו שכן כתוב שם. כ' הר' צמח וגם בסו"ד כ' שם ע"כ אינו מהחבור ואין לו' דהוא רב צמח גאון הראשון דהוא היה בזמן הגאונים ואילו שם זכר עשה להרמב"ן והרי"ף שהיו אחר הגאונים כידוע ועיין תשב"ץ ח"א סי' ע"ב ועו' יש לתמוה על הש"ך ז"ל שם סס"ק ג' שהביא מ"ש שם בס' ריי"ו כ' הר' צמח ולדידי קשיא הא דאמרי' ששוה מ"ז כנגד ד' ברכות והא ה' הן ד' של בהמ"ז וא' של יין וי"ל שלא מנו אלא הג"ב של בהמ"ז שהן מה"ת ולא מנו הרביעית מפני שהיא מדבריהם ושו"כ אבל בס' מישרים כ' ר"י כוס ש"ב מ' זהובים וב' פה"ג אינה מן המנין כי היא ברכת הנהנין ע"כ. ולפ"ז ברכת הטוב היא מן המנין עכ"ל והשתא לפי שיטתיה דר"י גופיה הוא שכ' דברים הללו משם הר' צמח וכדמשמע משטח לשונו שבס"ק א' למה לא הוק' לו דדבריו סתראי נינהו דממ"ש כאן ד' ה"ר צמח ולא חלק עליו נר' דאזיל ומודה לדבריו דברכה רביעית אינה מן המנין ואלו התם בס' מישרים כ' להפך. אלא דלפי"ה לק"מ דדברים הללו שכ' משם הר"ר צוח לאו איהו גופיה ז"ל כתבם וככתו' שם דאינו מהחבור וכאמור:

וחזה הוית לה' חיד"א ז"ל שם שכ' עמ"ש הש"ך ז"ל שם מיהו י"ל דכונת הר"מ דלכ"ע דינא הוא אלא דבברכה נהי דחייבו ר"ג ליתן יו"ד ז' מ"מ במצוה כו' דלא זכה להבין דבריו עיש"ב ואחריו ל"ו קם ה' כמהרח"פ נר"ו שם וה"ד הש"ך ז"ל וכ' דאם הדברים כפשטן ק"ט כו' עד מ"ש וכבר ראיתי לה' שע"י שם שה"ד הש"ך והבינם כפשוטם כו' ואהמ"ר לא דק בד' הש"ך כהוגן דמ"ש בכונת הר"מ דס"ל שהוא קנס ולא ממון (צ"ל שהוא ממון ולא קנס היינו מ"ש קנס קצוב יו"ד ז' דלמ"ש בתחי' כמו שיראו הדיינים ודאי שהוא קנס ומשנה א' לא זזה ממקומה כו' מ"מ מבואר יוצא דד' הש"ך ברורים ונכונים למבין אתד"ן ועהס"ר דבריו אינם אלא מן המתמיהין וכמו שיר' הרואה דד' הש"ך ברורים ממ"ש דכונת הר"מ דלכ"ע דינא הוא כו' דכונתו כמו שהבין בדבריו ה' חיד"א ז"ל וכל ההכרחיות שטרח ועשה להכריח דא"א לו' בכונת ד' הש"ך כמ"ש ה' ח חיד"א ז"ל אין בהם כדי שביעה ול"ק ע"ד הש"ך ז"ל אלא קו' ה' חיד"א ז"ל ואין מי שיזיזנה ממקומה. וחזיתיה לידי"ן חרי"ף הי"ו שכ' עמ"ש ה' כמהרח"פ נר"ו לתמוה ע"ד ה' חיד"א ז"ל דאם איתא דכך דרכו של הש"ך לא הוה מתמה ע"ד הטור להניחם בצ"ע דלא זכה להבין דבריו דמשום דלא תי' קו' זה הש"ך א"א לתרצה אכן בדידן כו'. אנא דאמרי האמת אתו דלא הבין דבריו נר"ו דכל מגמתו אינו אלא להוכיח דמ"ש הש"ך דס"ל להר"מ דדוקא בברכה חייבו ר"ג יו"ד ז' אבל. במצוה אינו נותן יו"ד ז' רק כפי מה

שיראו הדיינים דלא קאי עמ"ש הר"מ בדבריו הראשו' גבי שור ואילן כפי מה שיראו הדיינים וכמו שהבין ה' חיד"א ז"ל אשר מזה יצא לו לתמוה ע"ד הש"ך ז"ל דהרי הר"מ השוה לס' ראשונה דין הכסוי לשיר ואילן ועל ב' הוא אומר בפי' דחייב ליתן כמו שיראו הדיינים אלא כונת הש"ך אינו אלא עמ"ש הר"מ בס' אחרונה דחיוב ליתן קנס קצוב יו"ד ז' ע"ז דוקא הוא דקאי הש"ך וחי' בין מצוה בברכה למצוה בל"ב וכדי להוכיח שכן הוא כונת הש"ך קאמר מר כמהרח"פ נר"ו דאם איתא דרך דרכו של הש"ך כמ"ש ה' חיד"א ז"ל לא הוה מתמה ע"ד הטו' להניחם בצ"ע דלדרכו אשר דרך בה לק"מ ע"ד הטור אלא ודאי דאין כונת הש"ך ז"ל אלא כמ"ש הוא נר"ו ובזה מוצל אותו צדיק ממה שהק' עליו ה' חיד"א ז"ל עד שכ' דד' הש"ך ברורים למבין. וכן כל מה שהרבה להק' ה' נר"ו ע"ד הש"ך ך ז"ל לאו לקושטא דמלתא וכמאי דסליק אדעתיה דחרי"ף נר"ו עד שכ' וז"ל וע"מ שתמה הוא הי"ו על הש"ך גם בזה לא צדק כלל כו' וכל מה שהק' עו' על הש"ך בנקל יש לדחותו זולת קו' מהרי"א ז"ל ע"כ אלא עיקר כונתו אינו אלא להוכיח דאין כונת הש"ך כמ"ש ה' ז"ל וכמ"ש בתחי"ד דאם הדברים כפשטן ק"ט כו' וכן בסו"ד נר"ו שכ' מבו' יוצא דד' הש"ך ברורים ונכו' למבין. אלא דכבר מלתי אמורה דלע"ד אין הדבר כן ואדרבא המבין יבין דד' הש"ך ז"ל אינם סובלים פי' נר"ו אלא דוקא מ"ש ה' חיד"א ז"ל וקושיתו ז"ל כדקאי קאי:

וראיתי להי"ם הגדול ז"ל שם שה"ד הש"ך ז"ל הללו וכ' וז"ל ולכאו' ק"ל לס' ריי"ו הלזו דא"כ הוא איך יליף הש"ס בפ' החובל גבי שור ואילן מהאי עובדא דר"ג דשאני התם דאילן ושור לאו בני ברכה נינהו ולכן נלע"ד לתרץ והוא דכבר כתבנו משם הש"ך דלדעת רבינו יש הפרש דבמצוה דאית בה ברכה הוא קנס קצוב יו"ד ז' ובמצוה דלית בה ברכה הוא כפי מה שיראו הדיינים ולדעתם מפרשי' הסוג' כך והוא דכשהביא רב להך ברייתא דר"ג אינו אלא לראיה בעלמא ואין כונתו לו' דגבי שור ואילן נמי חייב יו"ד ז' אלא האי כדאיתיה והאי כדאיתיה וכו' אבל אין רצונו לו' ליתן את של זב"ז כו' אלא שניא היא דמצוה דאית בה ברכה הוא קנס קצוב ובמ' דלית בה ב' הוא כמו שיראו הדיינים כו' כנ"ל לישב פשטא דשמעתתא לפי דעתם ז"ל את"ד ז"ל ודבריו לא זכיתי להבינם ואנכי לא ידעתי מה היתה כונתו בד' ריי"ו ז"ל שכ' ומתו"ד הרמב"ן נר' שאינו שוה יו"ד ז' אלא הברכה אבל מצוה בלא ב' לא. דאם הכונה לו' דבמ' בלא ב' אינו חייב כלום. א"כ נמצא דלא זוהי שיטת הרמב"ם ז"ל שכ' הש"ך ומר א"ח ומא"ח דלדעת הר"מ ז"ל אף במצוה בל"ב חייב לשלם כפי מה שיראו הדיינים והיכי אתי הוא ז"ל לפרש הסוג' עפ"י מ"ש הש"ך לדעת רבי' כדי לתרץ מאי דהוה ק"ל לס' ריי"ו דלס' ריי"ו לא מתרצא בהכי וכמובן.

ואם כונתו בד' רי"ו דאף במ' בלא ב' חייב כמו שיראו הדיינים וכס' רבי' ושוים הם. א"כ למה זה הוק' לו דוקא לס' רי"ו ולא הקשה לטובים הב' ולא עו' אלא דלבא אל הישוב ראו הביא לנו מ"ש הש"ך דלדעת רבי' יש הפרש כו' כאלו היא סברא מחודשת והלא היא גופה היא ס' רי"ו שעליה אנו דנין וכמ"ש איהו גופיה ז"ל שם וז"ל וה' מכת"ל נרגש לדעת רבי' ורי"ו מה שנתקשה אצלנו. ואף אם נדחוק ונאמר דמ"ש ולכאו' ק"ל לס' רי"ו הלזו כונתו לו' גם על רבי' לפי מ"ש בשם הש"ך בקורא להגיה בד' רי"ו הרמב"ם במקום הרמב"ן אכתי ק' מה"ל אומרת לבא אל הישוב דכבר כתבנו משם הש"ך דלדעת רבי' יש הפרש כו' וכמ"ש. עוד ק"ל על ה' ז"ל דהיכי מייחס סברא זו לרבינו דיש הפרש בין מצוה דאית בה ב' לאין בה ב' דע"כ לא כ"כ הש"ך ז"ל אלא דוקא דהכי ס"ל לרבי' לס' ראשונה אבל לס' אחרונה כבר כ' אח"כ דיש מי שהורה כן בכל המצות והכי ס"ל לרבי' ז"ל ממאי דסיים וכ' וכן הורו כו'. עוד חזה הוית לידי"ן חרי"ף הי"ו שהביא מאי דק"ל להש"ך ז"ל ע"ד הטור ומאי דתי' לזה ה' מהרח"א ז"ל בעה"ח ס' שלח ומאי דתמה עליו מהרח"פ נר"ו שם דלא לכך כיון הר"מ והטור (צ"ל ומרן) בסי' תכ"ז לכתוב דביטל מ"ע מקרא זה כ"א מועשית מעקה והוא נר"ו הרבה לתמוה על מהרח"פ נר"ו דלא ירד לעומק דבריו ודן בדעת ה' נר"ו שהבין בד' העה"ח ז"ל מה שלא עלה על לבו ולא יעלה ע"ל אדם ואפי' לתשב"ר ושנעלם ממנו ד' מרן ז"ל שם. ולדידי אין בד' ה' נר"ו שום נפתל ועקש ולא עמקא ורומא כלל ולא נעלם ממנו מאומה שהרי שם לעיל זכ"ר עשה לד' הר"מ נר"ו ודבריו נר"ו פשו' כשמלה והוא דעיק' כונתו נר"ו להק' על ה' עה"ח ז"ל שהבין בד' הר"מ ומרן ז"ל שכ' וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מ"ע להסירו כו' שנא' השמר לך ואם לא הסיר כו' ביטל מ"ע כו' דהאי ביטל מ"ע דקאמרי היינו מקרא דהשמר לך ומינה נשמע לו דגם כונת הש"ך ז"ל שכ' דגם בשור ואילן מ"ע הוא וכדלקמן סי' תכ"ז כונתו ז"ל כן הוא וע"ז בא לישב דכיון שהיא מ"ע כוללת כו' דאעיק' לא כיונו הר"מ ומרן ז"ל על קרא דהשמר לך דזה שכ' מ"ע להסירו ולהשמר ממנו שנא' השמר לך אינו אלא אסמכ' בעלמא ועיקר קרא לאו להכי הוא דאתא ומ"ש דאם לא הסיר ביטל מ"ע אינו אלא מק' דועשית מעקה אבל קרא דהשמר לך עיקרו לא אתא אלא לשוכח דבר מלמודו וכמ"ש במנחות דצ"ט ולמקלל את עצמו וכמ"ש בשבועות דל"ו ומאי דלא פסקו הר"מ ז"ל ההיא בשוכח עיין למרן החבי"ב ז"ל בביאורו על הסמ"ג לאוין י"ג ודבריו נעלמו מהרה"ג אור הי"ח ז"ל בחק"ל יו"ד ח"ג סי' ק"א ועי"ש לה' ז"ל מאי דטעמא טעים ע"מ דלא פסקו הר"מ ז"ל עי"ש והכי מוכח לישנא דהר"מ ז"ל גופיה במנין המצות מצוה קפ"ד שכ"כ וז"ל היא שצונו להסיר המכשולים והסכנות מכל מושבותינו כו'. וכן כל המקומות המסוכנין

כו' והוא אומרו יתעלה ועשית מעקה כו' הרי דכלל בק' זה להסיר כל מכשול וכהאי לישנא כ' ג"כ כל מוני המצות ומכללם הש"ך ז"ל בס' פועל צדק עי"ש וזה מוכרח לו' בכונת הר"מ ז"ל משום מאי דאמרי' בגמ' דהשמר אינו אלא לא תעשה ואף דאיכא מ"ד דהשמר דעשה עשה הוא הכא לא הוי אלא השמר דלאו. כמו דפשי"ל לידי"ן חרי"ף הי"ו דהשמר דעשה הוא שהרי זה דומה ממש להנהו קראי שהביא רש"י ז"ל בעירובין דצ"ו בד"ה השמר עי"ש והאריכות בזה אינו אלא יגי"ב. ועיין בס' מאמר המלך דז"ן ע"א שכ"כ בפשיטות על הך קרא גופיה דהשמר דלאו הוא עי"ש ועו' דאף את"ל דבר שאינו דהשמר דעשה קרינן ליה אכתי לא איפרק מחולשא דהרי קי"ל כר"י דס"ל דהשמר דעשה נמי לאו הוא ואין לנו לתרץ ולו' דבכה"ג דקום עשה הוא אף ר"י מודה הוא דלענין זה עשה מקרי וכמ"ש התוס' שם בעירובין וכמאי דפשי"ל הדבר גם בזה לידי"ן חרי"ף נר"ו דראה תראה לה' שע"ה ז"ל פ"ד מה' תפילין הי"א דהוכיח במישור דרש"י והר"מ ז"ל ס"ל דלא כהתוס' אלא דהשמר דקו"ע נמי לאו הוא עי"ש ועיין ג"כ לה' מאמר המלך ז"ל שם. והתי' שהביא ידי"ן חרי"ף הי"ו לקו' הש"ך על רהט"ו ז"ל משם ה' כמוהר"י קוראל ז"ל בכ"י לא ראה לה' חיד"א ז"ל שם שתי' כן וה' כמוהרח"פ נר"ו הק' עליו דד' הטור ז"ל אינם סובלים פירושו עי"ש:

עוד חזה הוית לידי"ן חרי"ף נר"ו שהביא פלוג' דר"ת והרא"ש ז"ל באבי הבן שנתן בנו למוהל א' וקדם אחר ומלו דלר"ת פטור המוהל הב' מלשלם יו"ד ז' למוהל הא' מטעם דענה אמן בע"כ וגדול העונה אמן כו' ולהרא"ש בלאו האי ט' פטור הוא משום דאעיק' עדין לא זכה המוהל הא' במצוה ואינו חייב אלא דוקא אם האב היה רוצה למולו הוא בעצמו וחטפה מידו וכההיא דכיסוי ובתחי' ההשקפה רצה לחלק בדעת ר"ת בין יודע האב למול לאינו יודע ושו"כ דבמעט התבוננות הא לאו מלתא היא כו' ככתוב בד"ק. וכשאני לעצמי אעיק' איני רואה ט' וסברא כלל לחלק בהכי דכיון דהאב סילק את ידו מבנו ולא רצה למולו הוא בעצמו והזמינו לאחר א"כ נמצא דכשבא המוהל הב' וחטף המצוה לא חטפה מהאב שהרי הוא לא היה המוהל אלא חטפה מהמוהל הא' וכיון שעדין לא זכה בה באמירת האב לבד הוא פטור ומה איכפת לן אם האב יודע למול או לא כיון דעכ"פ הוא לא היה עתיד למולו:

עוד חזה הוית לידי"ן חרי"ף הי"ו שהביא מ"ש רש"ל ז"ל בחי' לקמא ע"ד ר"ת ז"ל ומה שהק' עליו הש"ך ז"ל שם בסי' שפ"ב ושו"כ דראה ראה בכ"י לה' כמהרי"ק הנז"ל שכ' לישב ד' רש"ל דאיהו ז"ל מפרש הסוג' דפ' כסו"ה באו' אחר והוא נר"ו הק' על ה' כמוהרי"ק ז"ל בגלגול מחילות דאף דעיקר החי' ניתן ליאמר הא מיהא בד' רש"ל ז"ל א"א

לאומרו ממ"ש איהו גופיה לעיל מזה. ושו"כ דבהך פי' שכ' כמוהרי"ק הנז' ז"ל בעיק' הסוג' נראה לו לישב מה שהק' ה' חיד"א ז"ל שם בשער יוסף ע"ד ה' המאירי ז"ל ולדידי מלבד דא"א לו' כן בד' ה' המאירי ממה שסיים וכ' ויש שפי' במס' חולין יו"ד ז' ע"כ ברכה וברכה דזה מורה ובא להדייא דגי' אחרת היתה לו בש"ס וכמ"ש ה' חיד"א ז"ל אלא דאעיק' פי' הרב כמוהרי"ק ז"ל בסוג' עם שלא ראיתי הדברים בשרשן אה"מ תמוה הוא מאד בעיני דלפי פי' ז"ל דבעיית הש"ס היא אי הך עובדא דחייב ר"ג הוא בדוקא משום דהוה ביה ברכה ומצוה דאית בה עשיה אבל אי הוה ברכה דלית בה עשיה אלא היא עצמה היא המצוה לא הוה מחייב ר"ג או לא"ד. א"כ היכי יוצדק מאי דקאמר אח"כ למאי נפ"מ לבהמ"ז אי אמרת שכ"מ אחת היא כו' דלצד זה אפי' אחת ליכא דאי אמרינן דמאי דחייב ר"ג היינו דוקא משום דהוה ביה מצוה דאית בה עשיה אבל בלא"ה לא הוה מחייב כלל א"כ בבהמ"ז דלית בה עשיה לא שייך בה ליתא דחיובא ואפי' אחת והכי הו"ל להש"ס למימר אי אמרת שכ"מ פטור הוא. ועו' אנכי תמיה עליו דאעיק' איך ניח"ל הדבר כ"כ לו' דרש"ל פליג על רש"י ז"ל בפי' הסוגייא:

ולעיקר קו' הש"ך על רש"ל ז"ל נלענ"ד עם נטילת הרשות דלק"מ וד' רש"ל צדקו ממני והוא דאעיק' איכא לאתמוהי טובא על הש"ך ז"ל דאדתקשי ליה מהסוג' חק"ל מדבריו ז"ל גופיה שכ' ומעשה בא' ששחט כו' וחייבו ר"ג יו"ד ז' ושיעור יו"ד ז' הוא שכ"ב דחשיב בפ' כסו"ה שכר בהמ"ז מ' זהובים ושכ"מ א"ץ לשלם מאחר ששילם כבר שכ"ב ע"כ הרי להדייא דאיהו ז"ל גופיה זכ'ר עשה לסוג' דפ' כסו"ה דעיקר החייוב אינו אלא על הברכה וא"כ איך כ' הכא דאף דענה אמן המוהל הא' חייב הב' לשלם לו יו"ד ז' משום דמנע אותו מן המצוה אלא ודאי דעיק' כונת רש"ל ז"ל לו' דאה"ן דכשבא לשלם החוטף לחבירו במצוה דאית בה ברכה אינו אלא שכר ברכה וכדפשיט ליה להסוג' דפ' כסו"ה ונ"מ דמשלם לו לפי מנין הברכות אלא דכשענה אמן על הברכה ובא החוטף לפטור עצמו בטענה דגדול העו' אמן אין טענה זו מועלת אלא במקום דליכא עשית מצוה כגון ברכת ס"ת שהוא מניעת ברכה לבד אז שפיר יכול לפטור עצמו באמור לו מה הפסדתיך כיון דגדול העונה אמן לא כן במקום דאיכא ג"כ עשית מצוה כגון כסוי ומילה דהתם אין פוטר אותו מהך ט' דבכה"ג לא נאמר גדול העונה אמן. אלא אדרבא גדול המברך דיש בידו שתים עשית המצוה וברכה דשכרו כפול ומכופל לעוה"ב לא כן העונה דאין בידו אלא הברכה אחת ודלא כמ"ש הש"ך ז"ל דמה בכך ס"ס כיון דגדול העונה א"כ זה שקדם ומל לא הפסידו כלום שהרי מ"מ יש לו היו"ד ז' שהרי הפסידו והפסידו דאף דאנן בדידן

לא מחייבינן ליה על המ' לחוד ועל הב' לחוד מ"מ לא נכחד דשכרו כפול לעוה"ב וא"כ משו"ה חייב לשלם לו יו"ד ז' זה נלע"ד בכונת ד' רש"ל ז"ל וא"ש א"ת:

גם מאי דתימה יקרא על מרן החבי"ב ז"ל במה שהק' עמ"ש רש"ל שם בענין קס"ת דמי שקנה ג' או ד' וקדם חבירו ועלה חייב ליתן לו יו"ד ז' דאמאי לא פטרו מטעמא דלא מגבינן קנסא בבבל ולא מצינן למימר דמיירי בדתפס דחייב ליתן לו קאמר והרבה לתמוה עליו נר"ו ותוכן דבריו דכונת רש"ל אינו אלא בדתפס ואנא דאמרי דבכדי טרח להרחיב הדבור כדי ליקח דרך לעצמו ולא יאמרו קמחא טחינא טחן דאכתי אין בין דבריו נר"ו לד' ה' חיד"א ז"ל שם בשע"י דכ"ג ע"ב כמלא נימא דהיא היא כונת ה' ז"ל כאשר יר' הרו' אלא שלא רצה להרחיב הדבור ללא צורך גם מ"ש בתו"ד ברם לפי מנהגנו כו' חייב ליתן לו יו"ד ז' מן הדין וא"כ אף בא"י הוה חייב כו' דברים הללו אין להם מובן דאדרבא דוקא בא"י הי"לל. גם מ"ש עוד ע"מ שהק' עו' מרן החבי"ב לרש"ל ז"ל דעשרים ז' הו"לל וכ' דט"ס נפל כ' ע"ז הוא נר"ו דאין כאן טעות כלל כו' עיין גם בזה לה' חיד"א ז"ל שם ד"כ ע"ג ואין אנו צריכין למשכוני נפשין ולפ' בד' רש"ל דקאמר דבמצוה דרבנן פטור כמ"ש הוא נר"ו לעיל דאעיק' יסוד רעוע הוה וכמ"ש לעיל. גם מ"ש בתו"ד דברכת התו' לפניה לרובא דרבוואתא היא מדאורייתא כידוע אנכי הרואה דאינו אלא כל בתר א איפכא וכמ"ש הפ"מ ח"א סי' א' וה"ד ה' חיד"א ז"ל שם ע"ד וה' ארע"ד ז"ל מער' הבי"ת דלרובא דרבוואתא אף היא מדרב' זולתי סרכין תלתא החינוך והרמב"ן והרשב"א ז"ל דס"ל שהיא מה"ת עיש"ב. ואף שהרב כמהרי"ח ז"ל בתשו' כי באה בס' סמיכה לחיים דט"ו קרא תגר ע"ד הפ"מ ז"ל כבר הדר ביה בדט"ז ע"א מכח ד' הסמ"ג והגמ"י והרא"ש והטור ז"ל עיש"ב. עוד ראתה עיני לידי"ן חריף נר"ו עמ"ש ה' מח"א ז"ל ה' שלוחין סי' כ"ה במי שאמר לחבירו שיפדה פטר חמורו וקדם אחר ופדאו אם חייב לשלם לבעלים דמי המצוה שהפקיעו ממנו כיון דלאו שליחותיה דחבריה קעביד ותמה עליו נר"ו דאשתמיט מיניה ד' הרא"ש בפ' כסו"ה דאם האב מוהל ובא אחר ומלו חייב ליתן לו יו"ד ז' דמבו' להדייא דאף דנימא שליחו' קא עביד אפי"ה חייב לשלם לו. ושו"ר דלק"מ דבהדייא כ' ה' ז"ל בכונת ד' הרא"ש דלאו שליחותיה דאב קא עביד זה הב' אלא הוא מקיים מצוה ע"כ. ואנכי לא ידעתי אעיק' איך יעלה על הדעת לו' בכגו"ד דהאב מוהל וקדם אחר ומלו דשליחו' קא עביד דע"כ לא אמרינן בההיא דתורם משלו ע"ש חבירו דאף שהוא שלא מדעתו שליחו' קא עביד אלא מטעם זכיה וכמ"ש ה' ז"ל דכיון דזכות הוא לו שמרויחו דאין צריך לתת משלו כלום אמרינן שפיר שליחו' ק"ע. לא כן הכא דמלבד שאין לו שום ריווחה אלא אדרבא פסידא יש לו שמפקיעו ממצותו איך יעלה ע"ל אדם לו' דשליחו'

ק"ע. ומ"ש ה' ז"ל בכונת ד' הרא"ש דלאו שליחו' דאב ק"ע לא איירי אלא במי שנתן בנו לאחר למולו דר"ת ס"ל דכיון דאותו זכות שהיה לו לאביו בבנו למולו רצה ליתנו לאחר יכול ליתנו ושליחו' דאביו ק"ע ע"ז דוקא הוא דקאמר ה' ז"ל דהרא"ש ס"ל דאף שהוא נתנו לאחר לאו שליחו' דאב ק"ע הלא נקראת המצוה ע"ש המוהל וז"פ וכת"ר נר"ו תלי תניא בדל"ת:

עוד כ' עמ"ש עו' ה' ז"ל טעם כעיקר לפוטרו לפודה דכיון שסילק עצמו ונתנו לאחר א"כ כל ישר' שייכים במצוה זו וכההיא דכתב הרא"ש בפ' כסו"ה אבל ראה חו"ק חולקים עליו והוא ס' ר"ת דאית ליה דאותו זכות דהו"ל לאב יכול ליתנו לאחר ושליחו' דאב ק"ע כו' והק' עליו נר"ו דכפי מאי דתרגמה לה ה' ז"ל לד' ר"ת ז"ל דהב' שליחו' ק"ע ואפי' הכי חייבו לשל' דכפי ד' מבואר יוצא איפכא דאי אמרי' שליחותיה קא עביד פטור הוא כו' אתד"ן. ואנא דאמרי עירוב פרשיות קא חזינא הכא ולא ירד לדעת ה' ז"ל כלל ונמשך אחר טעותו הראשון הנז"ל שהרי ד' ה' ז"ל ברורים לעין כל רואה שלא כ' כן בד' ר"ת דשליחו' דאב ק"ע אלא במי שנתן בנו למולו דזה המוהל שליחו' ק"ע משום דירד ברשות וזה מבואר בד' הרב ז"ל פעמים ג' והיא גופה הוא טעמו של ר"ת ז"ל לחייב למוהל הב' דכיון דזכות בנו של אביו הוא ונתנו למוהל הא' ושליחו' ק"ע כשקדם ומלו המוהל הב' נמצא דחטף ממנו המצוה וחייב לשלם לו ולא אמרינן בזה כ"י שייכים במצוה זו ומאי דמשתמע מד' ה' ז"ל דאי הוה אמרינן דהפודה שליחו' ק"ע פטור הוא אף שעשה שלא מדעתו אינו אלא מטעם זכיה דכיון דמרויח דמי השה הוה אמרינן ניח"ל לאיניש כיון דאינו מפקיעו לבעלים ממצותו ומה שהק' עוד דכפי דברריו ז"ל דכיון דאמרינן שליחו' ק"ע אביו מקיים המצוה דמד' ר"ת מוכח להפך שכ' ותבע הא' מן הב' דלפ"ז לא הי"לל אלא ותבע האב מן הב' דכיון דהב' שליחו' דאב ק"ע ואביו מקיים המצוה א"כ אינו חייב ליתן כלום לא' ע"כ. דברים אלו לא מצאתי להם בית מושב חדא דמאי דקאמ' ה' ז"ל דשליחו' ק"ע ואביו מקיים המצוה אינו אלא כשעושה עפ"י ציוויו דוקא וכאמור ועו' דאף לפי שיטתיה א"כ א אי"ח ליתן כלום אף לאביו דכיון דשליחו' ק"ע ואביו מקיים המצוה א"כ מה הפסידו כדי לשלם לו דמאי נפק"ל לאביו אם מוהלו הא' או הב' כיון דכולם כא' שליחותיה דאב קא עבדי:

אלא אי הוה קשייא על ה' ז"ל הא הוה ק' דא"כ דס"ל לר"ת ז"ל דכשנתן בנו למוהל שליחו' דאב ק"ע ואביו קיים המצוה א"כ כשבא המוהל הב' וחטפה מן הא' אינו חייב כלום לראשון כיון דלאו מצוה דידיה הוה ולא הפסידו כלום ואי"ח לשלם אלא לאביו דהפקיעו ממציתו דכשהיה עושה אותה הא' בציוויו היה אביו מקיים המצוה לא כן

השתא דבא הב' וחטפה מן הא' ועשאה מעצמו הפקיעו לבעלים מהמצוה. אלא דג"ז לק"מ דאף דאם היה הא' מוהלו היה אביו מקיים המצוה מ"מ כיון דהיו"ד ז' אינם אלא שכ"ב והמוהל הוא היה המברך א"כ המוהל הב' הפסידו היו"ד ז' להמוהל הא' ומשו"ה קאמר ר"ת ז"ל דתבע הא' מן הב' כנלע"ד. ומה שתמה על ה' כמוהר"א אשכנזי נר"ו בס' דרש אברהם ח"א דקנ"ד בתמיהותיו על ה' מח"א ז"ל גם בעיני יפלא ולא צדק בכל דבריו נר"ו. אלא דמ"ש כת"ר עמ"ש ה' הנז' נר"ו עמ"ש ה' ז"ל איברא דעדיין א"ל דזה הב' לא זכה במצוה זו בדבור האב ותמה עליו ה' נר"ו דאיך לא אייתי ידיה מ"ש הרא"ש שם בסו"ד כו' וע"ז כ' כת"ר דלק"מ דהרב ז"ל איירי ע"ד ר"ת ולזה כ' איברא דעדיין י"ל על ר"ת דא"ל דזה הב' אף דנימא שליחו' ק"ע מ"מ לא זכה למצוה בדבור האב א"כ מהי תיתי לחייבו ואיך כ' ר"ת דחייב כו' ולא כ' הרב לשון זה אלא לדקדק ע"ס ר"ת דאף דנימא שליחו' ק"ע מ"מ לא זכה למצוה בדבור האב את"ד נר"ו. הן אמת דתמיהת ה' נר"ו אינה תמיהא כלל ועהס"ר לא דק בד' ה' ז"ל וכמ"ש כת"ר נר"ו אלא דאנכי הרו' בד' כת"ר נר"ו דגם בדבריו אלו נמשך אחר טעותו והכל הולך אל מקום אחד ולא עו' אלא שהבין בד' ה' ז"ל שכ' איברא דעדיין א"ל דזה הב' לא זכה במצוה זו בדבור האב נר"ו דקאי על המוהל הב' וכנשמע מריהטת לישניה נר"ו. ולדידי מלבד דלא כן הדבר וכמו שביארנו אנכי לא ידעתי איך יעלה על הדעת לפרש בד' ה' ז"ל הכנ"ל דקאי על המוהל הב' דבמוהל הב' מה דבור האב שייכא למימר כיון דאעיק' לא אמר האב למולו אלא למוהל הא' והדבר פשוט דאין כונת ה' ז"ל אלא על המוהל הא' שנתנו לו האב אלא דלגבי האב קרי ליה ב' וע"ז הוא דקא' ה' ז"ל דאף דלדעת ר"ת שליחו' דאב ק"ע ומשו"ה חייב הב' שקדמו לראשון אכתי כיון דלא הוה כ"א אמירה בעלמא ולא זכה הא' עדיין במצוה למה יתחייב לו הב'. גם מה שרצה לישב קו' המח"א ז"ל דכיון דהמצוה עליה דידיה רמייא משו"ה חייב וסיים דהוא ברור ונכון לדידי אין זה ישוב כלל דמאי נפ"מ אי עליה רמייא דאכתי כיון דלא זכה בה עדיין בשליחותו מהי תיתי לחייבו לחוטף כיון דאין זה אלא כחוטף מ' מן השוק:

וראיתי לה' הנז' נר"ו בס' הנחמד על הירוש' ח"א ד"י ע"א שהביא מ"ש ה' כמהרח"פ נר"ו בס' לב חיים דק"ל ע"ד ע"מ שדקדק מר בריה רב נהורא"י אברהם רחימא נר"ו עמ"ש הר"מ פי"ג מה' שחיטה בא אחד וחטף האם מידו ושלחה או שבראה מתח"י שלא מדעתו לוקה שנא' שלח תשלח עד שישלח מעצמו והרי לא קיים עשה שבה. דלמה לא כ' הר"מ חייוב יו"ד ז' בהא דשילוח הקן בבא אחר וחטף כיון דחטף המצוה ממנו וה' רבי אב'הו נר"ו ישב לזה בב' פנים והפן הב' הוא דכיון דכ' דלוקה על שעבר עליו ממילא

ליכא חייובא דיו"ד ז' דלא מצינו חוטא נשכר וכ' ע"ז ה' הנח'מד נר"ו דאין זו מלתא פסיקתא שלפי מ"ש משם ה' משנה לחם נר' דס"ל דאף בחוטא נשכר היו"ד ז' שהרי ג' מצות חלה נדה והדלקה נתנו לה לאשה על שגרמה מיתה לעולם ועכ"ז בהפרשת חלה שהפריש הבעל שלא מדעתה וכן בהדלקה כ' דחייב לתת לה יו"ד ז' עכ"ד ולדידי אין דמיונו עולה יפה דאטו בשביל חטאה של חוה נשים לכל הנשים בשם חוטאות ונאמר בהם חוטא נשכר ורז"ל לא אמרו אלא דבשביל דחוה גרמה מיתה לאדם שהיו חלקו של עולם תפריש חלה מעיסתה לתקן החטא של חוה לא משום זה נקראת נפש החוטאת היא. ולעיקר דקדוקו ע"ד הר"מ ז"ל שדקדק רב אחאי כמוהרא"פ נר"ו לענ"ד אין כאן בית מיחוש כלל דאף את"ל דחייב הוא זה החוטף את האם ושלחה כיון דהר"מ ז"ל כבר ביאר הדבר בכללות בה' חובל פ"ז וכה אמר מר שכל המונע הבעלים מעשות מ"ע וקדם ועשאה משלם לבעלים יו"ד ז' א"כ מה לו לפרש עו' הכא בשילוח הקן אטו כרוכלא ליזיל וליתני. ומה שהרגיש ידי"ן חרי"ף נר"ו ע"ד ה' דב"מ ח"ג סי' י"ט במה שחשב לטעמיה דהרא"ש ז"ל בקריאת התורה וגם לפטור את המוהל הב' משום דלא זכה הראשון עדיין באמירת האב וכיון דכ"י חייבים כו' לב' טעמים. דלא כן הדבר אלא הכל הולך אל מקום אחד. הן אמת דבטוב ילי"ן מר אלא דאנכי הרואה דאגב חביבותיה ליפות דבריו במלי"צה יעלה נלכד בארשת וכ' על ה' ז"ל דברים אשר לא כן "דמה יתרון לבעל הלשון וכו' " הנאמר על מספרי לה"ר ח"ו ושרי ליה מאריה: אלא מעתה הבא נבא לטענת המוהל הב' הבא בשאלה הבא טע'ון נגד המוהל הא' באמור לו לך וגבה היו"ד ז' ממי שמנעך דהא קי"ל אין שליח לד"ע וידי"ן חרי"ף נר"ו כ' ע"ז דודאי בדותא היא דאף דקי"ל אין שלד"ע מ"מ כיון דהגזלה היא ביד המשלח מחייב לשלומי וא"כ ה"ן דחטף וגזל ממנו המצוה כיון דהגזלה קיימת בבטן המשלח מחייב איהו לשלומי. והנה מלבד דדבריו נר"ו באו סתומים שהרי לפי כל האמור אחת למעלה אף לדעת ר"ת ז"ל דחייב לדידן לא מהני הך חייובא אלא דוקא אם תפס דלא מפקינן מיניה וא"כ לפ"ז הי"ל לבאר שיחותיו ולו' דאם יהיה האופן שתפס המוהל הא' מהב' וע"ז בא בטענה המוהל הב' לפטור עצמו דקי"ל אשלד"ע דאי אין כאן תפיסה כיון דאין לנו רשות לגבות ממנו מי הצריכו לבא טע'ון ומי הכניסו שתצא אלא דאעיק' מאי דפשי"ל הדבר לומר דנ"ד הגזלה קיימת מיקרי וכיון שהיא א בבטן המשלח מחייב איהו לשלומי לדידי לא ניתן ליאמר וכ"ש ליכתב דכיון דכבר עשה המצוה אכלו מיקרי והר"ז דומה ממש למי שאמר לחבירו לגזול והלך וגזל ונתן למשלח ואכלו שנסתפק בה המ"ל ז"ל ה"ד ה' שו"ה ז"ל אם מוציאין מיד המשלח או"ל. ומה הל' אומרת דכיון דא"א להחזי' דלא נתנה להשבון חייב ליתן לו

דמי שיוויו יו"ד ז' דאדרבא ונהפך הוא דכיון דהיא גופה א"א להחזירה אלא דמי שיוויה לא דמיא אלא לגזל שאכלו:

גם מאי דתימה יקרא על השו"ה ועל ה' גזע ישי ז"ל ע"מ שהק' על המ"ל ז"ל דאמאי לא פשיט לספיקו הנז"ל דפטור המשלח מטעמא דאין שלד"ע כל היכא דשליח ב"ח לרבינא וכמ"ש במציעא דיו"ד דאיך אשתמיט מינייהו מאי דפירש"י שם ד"ח דכתב להדייא דקרן חייב להדורי ולא נאמר הך דינא דאשל"ע אלא לענין הכפל. גם בזה איני רואה אפי' ריח קו' כלל חדא דהיכן כ' רש"י ז"ל להדייא דקרן חייב לאהדורי דלא פורש כן בדבריו ז"ל אלא מכללא אתמר מדפי' דפטור על הכפל קאי. ועוד דאף את"ל דמלתא כדנא סתמו כפירושו אכתי איכא למי' דע"כ לא ס"ל לרש"י ז"ל דקרן חייב לאהדורי אלא דוקא כשהקרן קיימת עדיין בעיניה ביד המשלח דאז ודאי חייב לאהדורי משום דהנגזל לוקח הוא את שלו מיד מי שנמצא בידו הגנבה יהיה מי שיהיה ולא מבעיא מיד המשלח לגזול אלא אפי' אם מכרו לאחר בא הנגזל ולוקחו מידו אלא דכשאינו גנב מפורסם נותן לו דמיו משום תקה"ש וכמ"ש מרן ז"ל בשה"ט ח"מ סי' שנ"ו אבל אם אכלו כבר המשלח דבכה"ג הוא ספקו של המ"ל לא פורש בד' רש"י ז"ל דחייב המשלח לאהדורי ומשו"ה לא פשט ספיקו המ"ל ז"ל מהתם. אלא אי ק' על השו"ה ז"ל הא ק' דממקום שבא להביא ראיה לספיקו של ה' ז"ל לפיטורא אדרבא משם ראיה לחייובא וכמו שכן הק' ה' גזע ישי ז"ל דמאי דאמרינן התם דהמשלח פטור ה"ד בשלא באה הגנבה ליד המשלח וכמ"ש מהר"ם מלובלין ז"ל בתשו' סי' פ"א והביאה הבאה"ט ז"ל בח"מ סוס"י שמ"ח אלא דאעיק' מה שעלה ע"ד של הרבנים הנז' ז"ל לו' דעיקר ספיקו של המ"ל ז"ל הוא במי שאמר לשלוחו לגזול ובמונח זה הרבו להק' עליו לע"ד אהמ"ר ל"כ אנכי עמדי אלא כונת המ"ל ז"ל אינו אלא דכיון דבגוזל ומאכיל לאחרים קודם יאוש אם גובה הנגזל מהאוכל או דוקא מהגזלן בפלו' מתניא דלדעת הרז"ה והרא"ה האוכל פטור דהוצאה דידיה הוא אבל התוס' והר"מ וה"ה בשם קצת מפרשים ס"ל דרמ"ג רמ"ג וכמו שה"ד ה' מח"א ז"ל ה' גזלה סי' ו' משו"ה קאמר לה ה' ז"ל כמסתפק ובל' אתמ"ל וכונתו ז"ל במ"ש אבל באומר שילוה מעותיו ברבית והשליח עשה שליחותו אפשר דגבי גזל בכל כה"ג מוציאין ממנו לאו משום ליתא דשליחות קאמר דמוציאין ממנו אלא אדרבא משום דאשלד"ע והוי כגוזל לעצמו ומאכיל לאחרים ואפשר דהתם דינא הכי הוי דאם רצה גובה מהאוכל כס' התוס' ודעמייהו ואפי' אתמ"ל דגבי גזל בכל כה"ג אינו חייב לשלם האוכל וכס' הרז"ה והרא"ה ז"ל מ"מ גבי רבית כו' דבממוניה עבד שליח איסורא פשי' שחייב להחזיר כנלע"ד המעט הוא וכת"ר קיצר במקום שהי"ל להאריך וכ' דומיא

דכי יתן כו' ולא ידעתי אם כיון למה שכתבתי: ומעתה לפי כל האמו' תו' יוצאה לנ"ד דכיון דזה המונע חשיב גזלן וקרינן ביה גוזל ומאכיל לאחרים למוהל הב' אינו יכול לגבות המוהל הא' לא מהמוהל הב' ולא מהמונע אלא דוקא כשתפס מאחד מהם דאם בא לגבות מהמונע הוא פוטר א"ע מטעמא דכ"י חייבים וכס' הרא"ש ז"ל אלא דאם תפס ממנו ל"מ מיניה משום דיכול לו' המוהל הא' קי"ל כר"ת דלא ס"ל האי טעמא. ואם בא לגבות מהמוהל הב' הן פוטר אותו מב' טעמי חדא הך ואידך באמו' לו דכיון דהמונע הוא נחשב לגזלן וכגוזל מעצמו ומאכיל לאחרים דמי כיון דאשלד"ע וקי"ל כמ"ד והוא דעת הרא"ה והרז"ה ז"ל דהאוכל פטור דהוצאה דידיה הוא אלא דאם תפס ל"מ מיניה. גם הראיה שהביא נר"ו מתשו' המבי"ט ז"ל ח"ג ס' ז"ן דהא דאמרינן בכל דוכתא אשלד"ע ה"ד כשאין שום הנאה למשלח במעשה השליח לא ראה לה' גזע ישי ז"ל אות קי"ז שהרבה לתמוה על ס' המבי"ט הלזו חדא דהאי דאמ"ר התם בפ' הא"מ דמודה שמאי באו' לשלוחו צא ואכול חלב ובעול את הערוה דשליח חייב שלא מצינו בכל התו' כולה זה נהנה וזה מתחייב ה"ד בשגוף השליח נהנה מהאיסור הנאת הגוף ואף שהרה"ג משה אמת הרמ"ז ז"ל בס' מ"מ בראשונות חיו"ד סי' ד' דל"ב ע"ב מיאן בחי' זה וכה אמר מר דהא בדותא היא דשם הנאה אחד הוא וחיליה היא מההיא שכתב הריטב"א ז"ל במשאיל קרדום של הקדש כבר ה' מר בניה הרמ"ז ז"ל בקול אליהו ח"א חאה"ע סי' ט"ז השיג עליו דלא ביש לן למימ' כל כי האי מלתא בעד התוס' דגברא אגברא קא רמית וגם הביא משיטה לקי' לא נודע למי שחי' כן. ואף אם יאמר האו' דהרב המבי"ט ז"ל קאי בשיטת הריטב"א ז"ל דלא ניח"ל לחלק בכך אכתי ק"ט עליו דאעיק' אין דמיונו עולה יפה דע"כ לא אמ"ר שלא מצינו בכהת"ו כולה זה נהנה וז"מ אלא דוקא כשהשליח שעושה האיסור וגם נהנה ממנו דאיכא גביה תרתי דהוא חוטא והוא נהנה וכמ"ש שם ה' הנז' ועו' הק' עליו מההיא דתנן התם בב"ק דנ"א בהר של ב' שותפים כו' ופרכינן עלה היכא משכחת לה כו' עי"ש ועו' הכריח ה' הנז' ז"ל דלא כהמבי"ט ממאי דחדית לן רבה להאי חידושא דזה נהנה כו' אליבא דשמאי והלא דרך מרווח לפניו לאשמועי' אליבא דהלכתא דקי"ל דאין שלד"ע דאי נהנה המשלח המשלח חייב שלא מצינו כו' ועיין לה' שבות יעקב ח"ב סי' קע"ד שהכריח כן למאי דסליק אדעתיה לישב ד' הר"מ ז"ל פ"ז מה' מעילה והנני מוסיף לתמוה על ס' המבי"ט הלזו דא"כ לאיזה צורך הוצרכו בש"ס להוציאו מקראי דבמעילה ושליחות יד וטביחה אמרינן יש שלד"ע וחייב המשלח שהרי אף אי אמרינן דדינם שוה לכל העבירות דאשלד"ע אפי"ה הוה חייב המשלח משום דבכל הני אין שום הנאה לשליח כ"א למשלח:

ועוד קל"ט ממ"ש המרדכי בשם רש"י ז"ל והביאו מרן ז"ל בב"י יו"ד סי' ק"ס דרבית ע"י שליח מותר מט' דאין שלד"ע ולפי ס' המבי"ט ז"ל דכשמגיע הנאה למשלח לא אמרינן בה אשלד"ע אלא חייב המשלח א"כ ה"ן כשאמר לו המלוה לשלוחו צא והלוה מעותי ברבית כיון דאין ההנאה כ"א למשלח יהיה אסור דכל כה"ג ישלד"ע ואין לו' דע"כ לא כ' רש"י ז"ל דמותר אלא דוקא כשעשאו הלוה שליח דאין לו הנאה למשלחו אלא אדרבא פסידא אית ליה וכמו שכן משמע לכאו' מריהטת לישניה דמרדכי ז"ל דבכה"ג התיר רש"י ז"ל. אבל כשעשאו המלוה שליח יודה רש"י ז"ל דאסור מהאי ט' חדא דאיכא למימר דאף ללוה יש לו הנאה מיקרי דאף דנותן הרבית מ"מ לפי דוחק השעה דעני היה באותה שעה ומצא ללוות ומילא את ידו וגמר משאו ומתנו אדרבא מחזי לו כאלו הרויח. ועוד מי לא עסקינן דלקח ברבית כדי להרויח בהם כפלי כפלים ואין לך הנאה גדו' מזי ועוד דאף אתמ"ל דאין זה מיקרי הנאה אכתי ק' שהרי לא חזינא לשום פוסק שעלה ע"ד לחלק כן בדעת רש"י ז"ל ומדלא חילקו נר' שדעתו להתיר בכל גוונא. ואם ראה תראה להמ"ל ז"ל דאף דבפ"ה מה' מלוה ולוה הש"בח הש"ביח לס' רש"י הלזו דאין בה נפתל ועקש מכל מה שהק' עליו אפי"ה שם בפ"ד הי"ד נסתפק ברבית ע"י שליח בכה"ג דעשאו המלוה שליח היכי לדיינו דייני והעלה דאסור דכיון שא"ל שילוה מעותיו ברבית ובממוניה עבד שליח איסורא הו"ל כאלו המשלח הלוה ופשי' שחייב להחזיר. הרי להדייא דדעת ה' ז"ל לחלק בס' רש"י הלזו בין עשאו שליח הלוה לעשאו המלוה וכמו שכן הכריח מד' ז"ל הרב שו"ה ז"ל שם אכתי ק' דע"כ לא אסר ה' ז"ל אלא דוקא מטעמא דבממוניה עבד שליח איסורא דאי לאו משום האי ט' הוה אמרינן שפיר גם בכה"ג אשלד"ע ואף דאית ליה הנאה למשלח:

ולא אוכל להתעלם ממה שראיתי לה' שו"ה ז"ל שם שכ' ע"ד המ"ל וז"ל וסיים הרב ולענין הלכה רבית ע"י שליח אליבא דכ"ע חייב המשלח להחזיר וטעמו מבואר דהכא לא שייך למימר דהוי רבית הבא ע"י שליח ומותר כדינו של רש"י ז"ל דהכא השליח עצמו הוא המלוה והוא הלוקח הרבית ואעפ"י שאינו לוקחו לעצמו הו"ל כמלוה לחבירו ע"מ שיתן רבית לאחר דאסור גמור הוא כו' ע"כ.

ודבריו ל"ז להבינם דמי דחקו להוליד טעם חדש בד' ה' ז"ל מאחר כי בא הדבר מפו' בד' ה' ז"ל בטעמו של דבר כל בתר איפכא וה"ד איהו גופיה ז"ל דהיינו ט' דכיון דבממוניה עבד שליח איסורא הו"ל כאלו המשלח עצמו הלוה. איך שיהיה באופן שד' המבי"ט ז"ל צל"ע וכ"ז ק' ג"כ על ה' שו"ה ז"ל ח"ג ד"י ע"ד שכ"כ בפשיטות וכס' המבי"ט ומה

גם דבדי"ג נחית מר להק' ע"ד המבי"ט ז"ל מש"ס דמציעא ואיך לא שת לבו לכל אלו הדברים הנאמרים באמת וכבר כ' שם דהאריך בזה במקום אחר ולא ידעתי איה מקומו: וראיתי לה' כמהר"י אלגאזי ז"ל בס' קהלת יעקב ד"ב ע"ד שהביא מ"ש התוס' בפ' הא"מ דכשהשליח שוגג דלא ידע דיש איסור בדבר יש שלד"ע וכ' וז"ל ובהכי ניחא לי ההיא דנדרים דל"ו דפריך ממתני' דהכהנים שפגלו במקדש מזידים חייבים שוגגים פטורים אא"ב שלוחי דרחמנא נינהו משו"ה פגולן פגול אלא א"א שלוחי דידן אמאי פגולן פגול לימא ליה לתקוני שדרתיך כו' ואיכא למידק דתפ"ל דאשלד"ע ולאו שליחותיה דבעל הקרבן הוא וכמ"ש התוס' במציעא ד"י דכיון דקי"ל אשלד"ע אף מעשיו בטלים אמנם לפ"ד התוס' דבשוגג ישלד"ע אתי שפיר דשליחותיה קא עביד כו' אמנם הר"ן ז"ל כ' ואירשא שפגלו מזידים לא פריך מידי כו' ואיכא למידק דאמאי לא פריך אמזידים נמי אמאי פיגולן פיגול אי שלוחי דידן נינהו הא אשלד"ע כל דשליח במזיד עביד וכיון דאשלד"ע אף מעשיו בטלים את"ד ז"ל. ואחרי התאבקי בע"ר דבריו תמוהים מאד בעיני דאיך הו"מ למימר דלא יהיה פיגולן פיגול מט' דאשלד"ע ולאו שלוחיה הוא ואין במעשיו כלום דלא שייך למימר אשלד"ע אלא כשעשאו שלד"ע אבל הכא אעיק' אין כאן שלד"ע דלא עשאו שליח לפגל אלא הכהן בין שוגג בין מזיד לא פיגל אלא מעצמו ולא שייך למימר אלא לתקוני שדרתיך כו' ודבריו ז"ל בזה צע"ר לי. והרצתי הדברים לפני מי שגדול עט"ר וצנ"ת הרב ר' אב"א יד ימינ"י נר"ו וגם הוא לא מצא בדבריו ז"ל מקום לישבם ושו"ר לה' שו"ה ז"ל שקדמני בזה:

וחזה הוית בס' אהלי יאודה הנ"מ למוהרי"ך ז"ל דכ"ג שכ' על מאי דמשמע מד' התוס' דפ' הא"מ הנז"ל דאי אמרינן אשלד"ע לא קנה למשלח שום דבר כיון דאין שלוחו דנר' לו ז"ל לו' דלא אמרינן אשלד"ע אלא דוקא לענין איסור שזה אינו חייב בזה האיסור שעשה זה אבל במעשה שעשה או קניה שקנה כיון שכל דעתו של זה הוא להקנות לחבירו זה קנה וזה נתחייב באיסור שעשה ואחר שהביא ראיות לזה ודלא כדמשמע מד' התוס' כ' וז"ל. והנה גם התוס' במציעא ד"י ע"ב ד"ה דאמר לישראל נר' דקיימי בהאי שיטה שכ' בתי' הא' וי"ל דכי בעל אח"כ לוקה אף על הקי' משמע דכהן זה שקידש גרושה לחבירו כהן ואפי' שהוא שלד"ע מקו' לחבירו ואפי' דכפי תי' הב' משמע דלא ס"ל הכי כו' א"ד ז"ל ועהס"ר לא ידענא מ"ק דמלבד דלא ראה לה' זכרון יוסף ז"ל דפ"א שעמד בזה ונתווכח עם הגאון מהר"י הלוי ז"ל בקציר"רת האו'מר מעט מחזיק את המרובה אעיק' אנכי לא ידעתי מה היתה כונתו בד' התוס' ז"ל עד שחי' בדבריהם בין ב' התי' חדא דהתוס' לא איירו השתא אלא עמ"ש בש"ס כהן שאמר לישראל חבירו דאלו אמר לכהן ליכא בינייהו

מידי בין רבינא לר"ס כיון דבר חייובא הוא וכמ"ש ברישׁ דבריהם. ואף אם נאמר דט"ס נפל בדבריו וצ"ל ישׂראל זה הרואה יר' דגם מתי' הא' משׁמע להדייא דלא כדבריו. והוא דאעיק' הם הק' עמ"ש בש"ס מאי בינייהו בין ד' רבינא לר"ס איכא ביניהו כהן דא"ל לישׂראל צא וקדשׁ לי אשׁה גרושׁה דלד' ר"ס לא מחייב שולחו כיון דה"ן אי בעי עביד אי בעי ל"ע ולרבינא הכא מחייב שולחו משׁום דהשׁליח ישׂר' הוא ולאו ב"ח וישׁלד"ע דאכתי מאי נפ"מ דאף לד' רבינא הכא מאי חיובא איכא לו' ביה לישׁנא דמחייב שולחו כיון דלרבא קידשׁ אינו לוקה וע"ז תי' דאף דעכשׁיו אינו לוקה עכ"פ אחר הבעילה לוקה אף על הקי'. וא"כ נפ"מ טובא דלר"ס אינו לוקה המשׁלח על הקי' דכיון דאשׁלד"ע אינה מקו' לחבירו ולרבינא כיון דהשׁליח לאו ב"ח ישׁלד"ע ולוקה המשׁלח כשׁיבעול אף על הקידושׁין. נמצא דמאי דמשׁ' מדבריהם דמקו' לחבירו אינו אלא אי אמרינן ישׁלד"ע וז"פ לע"ד: שו"ר לה' מהר"י אלפאנדארי ז"ל בס' מוצל מאשׁ סי' ל"ה דאף הוא היה מתכוין בד' התוס' ז"ל בתי' הא' כמ"ש מוהרי"ק ז"ל והק' ע"ד דאי אין שׁליח איך חלים קידושׁין והשׁיג עליו השע"ה ז"ל בה' מעילה פ"ז דכ"ה ע"א כמ"ש בעניותין דל"פ בין תי' הא' לתי' הב' והביא משׁם גבוה מהרימ"ט ז"ל שכ"כ ולע"א שכ' שׁם השע"ה ז"ל דאף דמדברי הר"פ שׁהביא מוהר"ב בשי"מ מבואר דס"ל בתי' הא' דלעולם חלים קי' ל"ק מה שׁהק' מוהר"י אלפאנדרי ז"ל דאי אין שׁליחות איך חלים הקי' די"ל דס"ל כמ"ש הרא"ש וה"ד ריב"ה בנו ז"ל בסי' ל"ה שׁאם גלה דעתו כו' עי"ש. ועי' ג"כ לה' שו"ה ז"ל דקפ"א רעא שׁרצה לתרץ קו' זאת באו"א. הרי להדייא דלא ניח"ל להרבנים הנז"ל לו' דאף דאשׁלד"ע עכ"פ המעשׂה הוא למשׁלח וזכה ביה והוא שׁלוחו ממש כמ"ש מוהרי"ך ז"ל והיותר תימה על ה' ז"ל שכ' דאם כנים אנו בזה אפשׁר להתיישׁב מה שׁנתקשׁה מהרימ"ט ז"ל בח"א סי' קי"ו אי אמרינן באיסו' דרבנן אשׁלד"ע כו'. איך לא ראה לה' ז"ל דשׁם באותה תשׁו' מיאן בחי' זה מכח ד' התוס' דמציעה הנ"ז בתי' הב' וכ' דאף דלפי תי' הא' ל"מ כן מ"מ לא סתרי וב' הנפקותות אמת כו' וכמ"ש וחפץ הייתי לעמוד בעיקר דבריו ז"ל אמנם בראותי דלשיטתיה אזיל דאין סדר למש'נה חזרתי לאחורי:

אלא של"י להתעלם ממ"ש בסו"ד שׁרצה להוכיח כד' ז"ל מסוג' דר"פ אלו נערות דג"ל וכה אמר מר דהוא סוג' ערוכה לעיני הכל וסיים בה דמזאת הסוג' מוכח ודאי כמ"ש להורות ולעשׂות הלכה למעשׂה ועהס"ר לא ראה מ"ש המ"ל ז"ל פ"ג מה' גניבה ה"ו בפי' ד' הר"מ ז"ל דלפ"ד ה' ז"ל אין משׁם שׁום הוכחה לא להלכה וכ"ש למעשׂה וכמו שׁיר' הרואה. גם הראיה שׁהביא ממאי דאמרינן במעילה דכ"א נזכר בע"ה כו' אין משׁם ראיה כלל ועיין לה' מוצל מאשׁ ז"ל שׁם דח"י רע"ג. וחזה הוית לה' אג"ן ז"ל בס' חקי חיים

דח"ק ע"ד שהק' לתי' ב' של התוס' דלעולם מלקות ליכא דא"כ ק' לישנא דהש"ס דמחייב דקאמר וכ' וז"ל אך ראיתי למהרימ"ט ז"ל שהביא ב' התי' של התוס' וכ' דב' הנפקותות אמת ולא סתרי אהדדי דאי ישלד"ע חיילי הקי' ולקי אף עליהו כו' ולפי"ד מוהרימ"ט מיושב קו' דאף לתי' הב' דנפ"מ אי חלין הקי' ואי אמרינן ישלד"ע חיילי הקי' ולקי אף על עליהו וא"כ שפיר אמרינן בגמ' לישנא דמחייב כו' עכ"ל ועהס"ר לא ידענא מ"ק דלפ"ד ז"ל היינו ממש התי' הא' ואין ביניהם אפי' כמלא נימא ומה באו לו' בתי' הב' דבשלמא לד' מהרימ"ט ז"ל את"ש דאף דגם בת"י הא' איכא ביניהו אי חיילי הקי' מ"מ א"ב ג"כ לענין מלקות ובתי' הב' באו לו' דאף אתמ"ל דלרבא לא לקי על הקי' ואפי' אח"כ לא תקשי דתלמודא נקט לה אליבא דאביי דאף דלית הלכתא כוותיה כיון דאף לרבא נפ"מ לענין אי חלים הקי' לא חש תלמודא בהא וכמ"ש השע"ה ז"ל שם. אבל לפי"ד ז"ל מה באו לחדש בתי' הב'. גם בעיק' קו' פליאה דעת ממני דמאחר דהוא ז"ל גופיה בד' שאח"ז זכ"ר עשה לד' השע"ה במה שהק' על ה' מוצל מאש ז"ל. איך לא ראה לה' ז"ל שם דפי' דבריהם רחב רחב פעם ושתים וכמ"ש. עוד חזה הוית לה' הנז' ז"ל שהביא מה שהק' השע"ה והשו"ה ז"ל ע"ד מהרימ"ט ז"ל במ"ש לישב ד' הר"מ ז"ל פ"ז מה' מעילה דהא דלא חשיב טביחה ע"י אחר היינו משום דטביחא לאו מדין שלי' הוא דאפילו טבחו ע"י אחר קטן מחייב והקשה עליו דמשמע מדבריו דבמעילה ע"י קטן אינו חייב ואשתמיט מיניה משנה ערוכה במעילה דכ"א והוא ז"ל רצה לישב ד' מהרימ"ט ז"ל ומלבד דהרו' יר' כמה דחוקים דבריו. עו' בה דאעיק' לא ניתן ליאמר כן בכונת ד' מהרימ"ט ז"ל ממ"ש עוד וז"ל והא דחשיב לה בגמ' ב' כתובים היינו דלשתוק מיניה ונילף ממעילה דמדין שליחות בעלמא מחייב וא"ת נימא דאצטריך דהיכא דטבחו ע"י מי שאינו בר שליחות דמחייב וי"ל כו' ע"כ אשר מד' אלו נר' להדייא דבמעילה ע"י קטן אינו חייב דאל"כ מאי קו' הא נמי איתיה גבי מעילה ומחייב וכמו שכן הק' ג"כ ע"ד אלו השו"ה ז"ל שם אלא דאחר ההתבוננות נר' דאי מהא לא תברא די"ל דכונת ה' ז"ל לו' דאף דבמעילה אף ע"י קטן חייב אכתי לא הוה ילפינן מיניה לטביחה ע"י קטן משום דהו"א שאני מעילה דעשאוהו כמעטן של זתים וג"ז דחיק ואתי מרחיק באופן דלע"ד ד' מהרימ"ט ז"ל מוק' ועומדים וכמ"ש הרבנים הנז"ל. ואת זה תמהני על השו"ה ז"ל דאיך נעלם ממנו תו' רבו ז"ל השע"ה שם בה' מעילה בסו"ד שקדמו בזה. ומה גם דשם סמוך ונר' זכ"ר עשה למה שעמד השע"ה ז"ל על יתר ד' מהרימ"ט ז"ל ואיך לא שת לבו גם לזאת:

גם מה שהק' ע"ד מוהרימ"ט ז"ל וז"ל איברא דק"ל דמנ"ל למהרימ"ט דבטביחה אפי' ע"י קטן חייב וגם במכירה ולא מצאתי הדבר מפורש לא בש"ס ולא בפוס' דאפי' ע"י

קטן חייב לא במכירה ולא בטביחה עכ"ל וגם על החק"ל ז"ל ביו"ד ח"ב דנ"ט ע"א שעמד בחקירה הלזו ונסתייע מד' ה' ז"ל הק' עליו דערבך ערבא צריך. ואנכי הדיוט לא ידענא מאי קק"ל אטו משום דלא בא הדבר מפו' בפוס' לא מצינן למימר הכי. ובפרט למוהרימ"ט ז"ל דרב גובריה וטעמו בצדו טעם לשבח דכיון דטביחה ע"י אחר לאו מטעם שליחות הוא אלא דילפינן ממכירה מה מכירה ע"י אחר כו' וכמ"ש בש"ס בכמה דוכתי א"כ הס' נותנת דהוי דומיא דמכירה מה מכירה אפי' אם מכר לקטן חייב בד' וה' דהא קי"ל ופסקוהו הפוס' דקטן היודע בטיב משא ומתן מקחו מקח ומ"מ במטלטלים א"כ גם בטביחה דינא הכי הוי דאפי' ע"י קטן חייב והיותר תימה מאי דק"ל על המכירה דלא מצא הדבר מפו' לא בש"ס ולא בפוס' דהרי הדבר מפו' בש"ס ובפוס' וכאמור ואף שא"ץ ראיה לדבר הלא תראה להי' חק"ל ז"ל שם שלא עמד לחקור כ"א על הטביחה לבדה ולא על המכירה ואף בהסתיעו מד' מהרימ"ט ז"ל לא כ' אלא דס"ל דבטביחה ע"י קטן חייב ולא הזכיר מכירה בהדה דהדבר מבו' בש"ס ובפוס' ולא הוצרך לחקור ולהסתפק עליה: אלא אי ק' על מהרימ"ט ז"ל הא ק"ל במאי דחידש לנו בטעמו של דבר דבטבח ומכר חייבתו תו' לשלם ד' וה' משום שנהנה ממנו מן הבשר או מן הדמים. ואנכי הדיוט ל"ז להבין דבריו ז"ל דע"מ שנהנה כבר משלם הקרן בשוויו אמנם מאי דקנסתו תורה לשלם לו ד' וה' פליגי בה רב נחמן ורב ששת בפ' מרובה דס"ח דר"ש ס"ל מפני שנשתרש בחטא ופירש"י ז"ל כלו' נתחזק בחטא שקנאו ואהנו מעשיו ור"ן ס"ל מפני ששנה בחטא ואע"ג דלא אהנו מעשיו ור"י ורבא ס"ל כר"ן דאע"ג דלא אה"מ חייב וכוותייהו פס' הפוס' הרי"ף והר"מ ז"ל פ"א מה"ג הי"ו עי"ש. וא"כ ק"ט מה הל' אומרת דלא קפיד קרא אלא אמה שנהנה ממנו ומהתימא על השע"ה והשו"ה והחק"ל ובתראה שלים ה' אג"ן ז"ל שכולם כא' עמדו ע"ד מהרימ"ט ז"ל הללו ואיך לא נרגשו מזה וכעת צע"ר לי:

ומן האמור אנכי תמיה על ה' גזע ישי ז"ל שכ' בד' צ"ד ע"ב וז"ל עיקר טעמא דחייבתו תו' לשלם תשלומי ד' וה' הוא מפני שבטביחה זו נשתרש בחטא כדתניא התם בב"ק ואמר עלה רבא מאי נשתרש בחטא ששנה בחטא ומאי דקרי לטביחה שנה בחטא נראה משום כו' דעד השתא אף שכבר גנבה מרשות בעלים אכתי ברשות דמאריה קאי דהא בעי לאהדורי לבעלים וכי הדר טבחה הנה הוא חוזר וגונבה שנית דאפקא בטביחא זו מרשות הבעלים לגמרי דהא לא מצי תו לאהדורה כעין שגנבו כו' ולהכי קרי ליה שפיר לכי טובחה שהוא שנה בחטא כו' עכ"ל ועהס"ר עירוב פרשיות קא חזינא הכא דמאי דקאמר רבא התם מפני ששנה בחטא כונתו לשלול ולו' דלא בעינן שיהיה בו קניה ויהנו

מעשיו אלא כל שחזר ושנה בחטא אף דלא אהנו מעשיו ולא כלום אפי"ה חייב וכמו שיר' הרואה:

ובעיקר אקי' הרב חק"ל ז"ל בשליחות יד ע"י גוי וחש"ו אי חייב הנפקד המשלחו או לא והרבה לצדד בזה צדדים וצדי צדדים וגם ה' אג"ן ז"ל עמד עליו במקצת וסיים דלא מצא שום גילוי לזה הדבר ק' אצלי וביותר על החק"ל ז"ל דהוא מאריה דהאי פיתא דאיך לא פשיט ליה דחייב המשלח ממ"ש מהרימ"ט ז"ל שם בישובו לד' הר"מ ז"ל בה' מעילה דהיינו טעמא דלא כלל שליחות יד בהדי מעילה דישלד"ע משום דהאי דגלי רחמנא בשליחות יד באו' לשלוחו לאו מדין שליח הוא אלא מדין פשיעה שחייב הכתוב את השומר בין שפשע הוא עצמו בין שאמר לאחרים לפי ששמירתו עליו והיינו דכתי' ע"כ דבר פשע אפי' דבור פשע מקרי כו' עי"ש. ולפי"ד ה' ז"ל הללו תו' יוצאה בהינומא דאף כשאמר לגוי וחש"ו לשלוח יד בפקדון שהוא חייב ואפי' דלאו בני שליחות נינהו כיון דלאו מט' שליחות חייבתו תו' אלא מדין פשיעה וכעת צ"י: עוד אנא חזיתיה לה' אג"ן ז"ל שהביא קו' ה' מוצל מאש ז"ל ע"ד התוס' דאי אין שליח איך חלים הקידושין וכ' וז"ל מלבד דכפי ד' מהרימ"ט ז"ל לק"מ כו' ומעולם לא עלה ע"ד התוס' למימר דלעו' חלים הקי' ומהתימה על ה' ז"ל דהוא ז"ל הזכיר תשו' מהרימ"ט הנז' ולפ"ד לק"מ חוץ מזה מעיק' נ"ל דלק"מ ומה זו פליאה נשגבה דאיך חלים הקי' כיון דאין שליח והלא הא דאמרינן אין שלד"ע היינו דאינו חייב המשלח אבל עכ"פ המעשה אשר עשה השליח כבר הוא בציווי המשלח כו' וא"כ מה דמות יערוך וכי ראובן שקדש אשה כו' ואהמ"ר לא מצאתי ידים ורגלים בדמיון זה דכשקידש ראובן אשה כו' לא כן הכא דכבר עשאו שליח מרצונו כו' וכבר הוא שלוחו גמור כו' וא"כ נוכל לו' דלתי' הא' לעולם חלים הקי' כיון דסוף כל סו' שלוחו הוי כו' את"ד ז"ל ומלבד דלא ראה להשע"ה ז"ל שכבר דחה ד' ה' מוהר"י אלפאנדרני מההיא דמהרימ"ט ז"ל והוא ז"ל הזכירו בת"ה סמוך ונראה אעיק' עיקר ד' ז"ל אינם אלא מן המתמיהין ובמה שתמה על מוהר"י אלפאנדרי דהוא ז"ל הזכיר תשו' מהרימ"ט ואיך לא ראה דכפי"ד לק"מ באותו דבר נלכד איהו גופיה ז"ל בתשלומי כפל שהרי מהרימ"ט ז"ל שם צווח ככרוכיא וכה אמר מר ולא תימא דכי אמרינן אשל"ע היינו דלא מחייב שולחו אבל מ"מ מעשיו קיימים דהא אמרינן בפ"ק דמציעא כו' והק' התוס' כו' ועוד תי' כו'.

הרי לפי תי' האחרון כיון דאשלד"ע אין מעשיו כלום אעפ"י שלפי תי' א' ל"מ כן מ"מ לא סתרי כו'. הרי להדייא דמוהרימ"ט ז"ל מיאן בסברא זו ואדרבא פשי"ל הדבר דכי אמרינן אשלד"ע אין במעשיו ולא כלום. וא"כ היכי אתי הוא ז"ל להק' על מהר"י אלפאנדרי ז"ל

ולו' כל בתר איפכא מס' הכרס מבלי שום ראיה מספקת באו' שר' זיל בזה לא יכולתי להולמם. גם מ"ש ע"מ שהק' ה' מוצל מאש ז"ל בעיק' קו' התוס' דמאי ק"ל אליבא דרבא דקידש לא לקי מאי נפ"מ כו'. הרי אפי' אי לא לקי מידי איסורא לא נפקא וז"ל ולדידי קו' מעיק' ליתא דהתוס' דייקי לישנא דמחייב דמשמע דחייב מלקות כו' עי"ש. גם בזה לא ידעתי מה בא לחדש דהיא גופה קאמר לה השע"ה ז"ל שם דד"ן ע"ד עי"ש. גם מה שרצה לישב קו' השע"ה ז"ל על מוהר"י אלפאנדרי והרדב"ז ז"ל מההיא דפ' משוח מלחמה ורצה לחלק בין דבר שאסור מדרב' מד מדינא לדבר שאינו אסור אלא משום גזרה דבהא אפי' ר"י הגלילי מודה דא"ץ לחזור ולא קרינן ביה הירא מעבירות עהס"ר לדידי אין זה עולה מן הישוב כלל דאף דלא אסרו אלא משום גזרה הא מיהא כיון שעבר ע"ד חכמים עבריינא מקרי בפה מלא ואין לך עבירה גדו' מזו ומה בין זו למשתמש באילן בשבת דשמתיה רבינא וכמ"ש בפ' הדר דס"ג והתם ג"כ לא אסרו אלא משום גזרה שמא יעלה ויתלוש כידוע והישוב הנכון לזה הוא מ"ש תשו"ה ז"ל שם דק"פ סע"ד דמ"ש התם כדרבא דאמ"ר קידש אינו לוקה הכונה לו' דכיון דאינו לוקה אין כאן איסו' דרב' דאיתיה בתקנתא ע"י שיגרשנה וכשגירש פקע איסו' מיניה ולהכי אינו חוזר כיון דבידו לתקן. אלא דמה שנסתייע שם ה' ז"ל ממ"ש רש"י ז"ל שם עמ"ש בגמ' סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו אם לא חזר ובירך וכ' וז"ל הרי אע"ג דכשסח עבירה דרב' בידו. וחוזר עליה מעו' המלחמה לר"י הגלילי כשחזר ובירך תיקן העבירה ואינו חוזר כו' עכ"ל. אהמ"ר אין דמיונו עו' יפה דאין במשמעות ד' רש"י ז"ל דמיד כשסח כבר עבר עבירה והברכה היא תיקון לעבירה אלא פשט ד' רש"י ז"ל אינו אלא דעיקר העבירה היא אם לא בירך. אבל אם בירך אין כאן ליתא דעבירה כלל ולא התחיל בעבירה קרינן ביה ועדיפה מינה מצאנו ראינו להתוס' בפ' הקומץ רבה דל"ו ע"א ד"ה עבירה היא בידו שהוכיחו מד' רש"י ז"ל הללו האמורים ג"כ התם דמלבד דליכא איסור אלא אדרבה איכא מצוה ושכר ברכה עי"ש. והן אמת דאין ס' רש"י ז"ל מוסכמת שהרי רהט"ו ז"ל בא"ח סי' כ"ה כ' וז"ל ואם דבר עבירה היא בידו וצריך לחזור ולברך ע"כ ועי"ש למרן ב"י ז"ל:

עוד חזה הוית לכמוהרי"ך ז"ל בס' אהלי יאודה שם עמ"ש בתוס' התם במציעא וא"ת ואפי' אמר לכהן נמי ותי' דכהן מקרי בר חייובא הואיל דאם קדשה לעצמו חייב כ' וז"ל משמע מדבריו דכהן שקידש גרושה לחבירו אינו עובר הכהן זה שהוא השליח משום לאו של גרושה אלא דמקרי בר חייובא הואיל דאם מקדשה לעצמו עובר על הלאו וד' תמוהים בעיני דודאי כהן שקידש גרושה שעובר על הלאו ומשו"ה נקט הגמ' שאמר לישראל ולא לכהן והוא ממאי דאמרינן במכות בתוספתא פ"ג דין ז' הקורח קרחה בראשו

של חבירו שניהם חייבים כו' ובדין ח' נקט כן השורט שריטה בבשר חבירו כו' ובדין ט' נקט כן הכותב כתובת קעקע בבשר חבירו וכ"פ הר"מ בסו' ה' ע"א כו' הרי דהכא מבואר שלוקה זה שעושה האיסור לחבירו משום שהוא מחוייב בזה האיסור ומשו"ה לא מצי למנקט הסוג' כהן שאמר לכהן משום דכהן שקידש גרושה לכהן אחר הוא בר חייובא ולוקה על הקי' אלו את"ד ז"ל. והנה מלבד דאדרבא ד' אינם אלא מן המתמיהין משום דרב המרחק ביניהם כרחוק מ"מ דבכל אלו הדברים דחייב העושה האיסור לחבירו אינו אלא משום דקראי אתו גם לעושה האיסור וכמ"ש בנזיר בהקפת הראש דז"ן דלא תקיפו א' המקיף וא' הניקף במשמע ולא עו' אלא דהר"מ ורש"י ז"ל ס"ל בפ' אלו הן הלוקין ד"ך דפשטיה דק' משמע דמזהיר על המקיף ובקרחה כתי' לא תשימו דמשמע א' הקורח וא' הנקרא וגם בשריטה וקעקוע כתיב לא תתנו בבשרכם לא תתנו בכם דמשמע לא תתנו באחרים ולא אחרים בכם וכמ"ש מהרד"פ ז"ל בח' חסדי דוד שם. ואף גם זאת נעלם ממנו מ"ש הריטב"א ז"ל בחי' למכות שם וז"ל דלבתר דשני קרא וכ' אל תקיפו בל' רבים לחייב גם את הניקף הדר יליף השחתה מהקפה בהיקש ויליף קרחה מהשחתה בהיקש דכתיב כו' ושריטה מקרחה מהיקשא דלא תתגודדו ול"ת קרחה כו' ע"כ עוד יש לתמוה עליו דנעלם ממנו תורתן של ראשונים שהרי כ' הרמב"ן ז"ל וה"ד מהר"ב ז"ל בש"מ למציעא דה"ה דהו"מ למימר כהן דא"ל לכהן אחר דהא ליכא עליה אזהרה בקי' דאחר דלא יקח כתי' כו' עי"ש וכ"כ ג"כ הריטב"א ז"ל בחי' למציעא דלגבי השליחות ליכא איסור טפי בכהן מישראל דכהן אינו מוזהר אלא שלא יקדש דלא יקח כתיב אבל לא שלא להיות שליח לכהן אחר עי"ש הרי להדייא דהרמב"ן והריטב"א ז"ל חולקים וס"ל דמלבד דאינו עובר על הלאו השליח המקדש וכדמשמע מד' התוס' אלא דאף ב"ח לא מיקרי ואין ס' דטעמייהו ז"ל משום דלא דמי לקרחה וגילוח וכיוצא וכדכתיבנא וז"ב. גם הראיה שהביא לזה ממאי דאמרינן בנזיר דמ"ד ותגלחת לא נעשה בה מגלח כמתגלח ק"ו מטומאה כו' אמ"כ תער לא יעבור על ראשו קריביה כו' משמע דמשום שיש לנו ק"ו שלא נעשה מגלח כמתגלח הוא דאצטריך ק' לו' קרי ביה כו' אבל אי לאו הק"ו בלא ק' היינו או' דנעשה מגלח כמתגלח משום דבכל התו' כולה אמרינן הכי בלא ק' ע"כ לדידי לא שמא מתייא דאי איתא להא אדתידוק מהכא הכי אדרבא תידוק איפכא ממ"ש התם קודם לכן וטומאה נעשה בה מטמא כמיטמא ק"ו מתגלחת כו' אמ"ק וטמא ראש נזרו כו' דמש' דאי לאו ק"ו לא הוה קל"מ למה לא עשו בה מטמא כמיטמא ומאי חזית למידק מהך ולא מהכא א"ו דמהכא ליכא למשמע מידי דכך הוא דרך הש"ס בדבר דמפקינן ליה מק' לעשות בה צריכותא וז"פ גם הראיה שהביא מד' הר"מ ז"ל פ"ה מה' נזירות

לא ידענא מ"ק שהרי מרן ז"ל שם בכסף מלא צווח ככרוכיא וז"ל ומ"ש ולמה לא ילקה כו' בפ' ג' מינים דמ"ד וטומאה נעשה בה מטמא כמיטמא ק"ו מתגלחת כו' עי"ש הרי מבואר דכונת הר"מ ז"ל לו' דלמה לא ילקה המטמא מק"ו דתגלחת וכדפריך בש"ס. גם מה שרצה לישב בזה ד' הר"מ ז"ל סוף ה' כלאים לא ראה שכבר עמדו וישבו ע"ד הר"מ הנז' כל המפרשים וגם כמוהרד"פ ז"ל שם עי"ש:

וחזה הוית להרמ"ז ז"ל בס' מ"מ שם דל"א ע"ג שכ' וז"ל א"ן דלעו' מסייע כי הא לית ביה מששא וניקף שאני דרחמ' גליה ביה דחייב וכדמשמ' לישנא דלא תקיפו לא תניחו להקיף למימרא דמניח כמקיף דמי. א"כ מדאפקיה רחמ' בל' רבים איכא למישמע דאתרוויהו קא מזהר אמקיף ואניקף וכמ"ש רש"י בפ' הלוקין יעו"ש עכ"ל. ואנכי הדיוט ל"ז להבין למה הוצרך להביא מד' רש"י ז"ל מאחר דסוג' מפורשת היא בנזיר דז"ן בפלוג' דר"ה ורב אדא ב"א דכולהו ס"ל א' המקיף וא' הניקף במשמע ועי"ש בתוס' ד"ה ורב אדא וכבר עלה בדעתי לו' דכונת ה' ז"ל להודיעו היכי משמע מלא תקיפו לאו לניקף ולזה הביא לנו ד' רש"י ז"ל אלא דריהטת לישניה ז"ל ל"מ כן דא"כ בתחי' הי"ל להביא הסוג' דנזיר דלא תקיפו על שניהם נאמר ואח"כ לשמועי' טעמא מד' רש"י ז"ל והיא גופה יש להרגיש על ה' בני חיי ז"ל ד' קצ"א רע"א עי"ש:

וכזאת וכזאת יש לתמוה על ה' פרשת הכסף ז"ל דצ"ה ע"ג שהביא קו' מרן ע"ד הראב"ד ז"ל בהשגותיו למנין המצות דנס'תר מחמ"תו וכ' וז"ל לא ידעתי אמאי לא הק' עליו דמסוג' דמכות מפו' דאיכא לאו על הניקף מדלקי עליו במסייע לרב אשי דקי"ל כוותיה כו' ובדוחק אפשר כו' עיש"ב ואהמ"ר גם אנכי לא ידעתי למה הוצרך לדחוקי ולהרגיש על מרן ז"ל דאמאי לא הק' על הראב"ד מסוג' דמכות ומדייוקא דמדלקי עליו במסייע משמע דאיכא לאו על הניקף מאחר דיד הדוחה לדחות דלאו משום דלא תקיפו על ב' נאמר אלא דכיון דמסייע נקרא הוא ג"כ בשם מקיף ויפה הי"ל להרגיש מסוג' דנזיר הנז' דהתם ודאי מפורש וכאמור. ומ"ג דשם אחר סמוך זכ"ר עשה לסוג' הנז' להביא ד' התוס' עי"ש ובעיקר ד' הרמ"ז ז"ל שכ' ואין להשיב מאי שנא ההיא דאמימר מההיא דמקיף וניקף דקרינן ביה מסייע שיש בו ממש כו' ועי"ש שחי' ביניהם מתרי טעמי וגם ה' בני חיי ז"ל שם כ"כ משם שמעתי מקשים וחי' כן עי"ש. הגם דאין ד' צריכים חיזוק כן בק' אנא חזיתיה להריטב"א ז"ל בח' למכות שם עי"ש: וראיתי כתו' על הגליון בס' היד מכיה"ק הרמ"ז תנא דבי אליאו ז"ל בה' ע"ז פי"ב הי"א עמ"ש הר"מ בד"א בכותב אבל זה שכתבו בבשרו כו' אינו חייב אא"כ סייע וכ' הכ"מ ז"ל לא ידעתי לו מקום מפו' ואפשר שלמדה מדין הקפת הראש שכתבתי למעלה ע"כ כ' ע"ז הרמ"ז ז"ל וז"ל אפשר דגמר לה ממתני'

דקתני ויקעקע בידו עכ"ל וכנרר' שנתחלף לו באותה שעה מדיו לידו. שו"ר במתני' אשר בש"ס שכתוב שם בידו והיא נוסחא מוטעית וכמו שהגיה הגאון ז"ל דצ"ל בדיו. וחזה הוית לה' לימודי ה' ז"ל לימוד ק"פ דכ"ז ע"א עלה ונסתפק בלאו שיש בו מעשה אם שלח אחר לעבור עליו וכגון דהשליח לאו ב"א למ"ד דמחייב שולחו אי לקי עליה שולחו א"ד ה"מ לחיובא הא ללקות אינו לוקה דהשתא מיהא לאו מידי עביד וכ' דמד' הלח"מ פ"ג מה' ע"א ה"ט נר' להדייא דלוקה. אמנם מד' הב"מ ז"ל שם בפי"ב נר' דלא לקי וזה ממ"ש שם ע"ד הראב"ד וז"ל ויותר נ"ל דאפי' איסור לאו אין בו ואפי' א"ל הקיפני הא קי"ל דאשלד"ע ע"כ דממ"ש ואפי' א"ל הקיפני צר' דר"ל וא"ש ס' הראב"ד דאיכא מיהא איסור לאו דחשיב קצת מעשה מיהא לאיסורא ולזה כ' דמ"מ הא קי"ל אשלד"ע ואם איתא מלקות נמי איכא ואף שי"ל וכו' מ"מ העיני בשר לו עיניו יחזו דפשט ד' מרן דאהראב"ד קאי וברור עכ"ל. ואהמ"ר מלבד דלא מצאתי שום הכרח בד' הכ"מ ז"ל לו' דס"ל דלא לקי כשמחייב שולחו אלא אדרבא א איפכא מסתברא להוכיח מד' הכ"מ ז"ל וכמו שנבאר עו' בה דאעיק' מד' ז"ל גופיה משמע איפכא שכ' ולזה כתב דמ"מ הא קי"ל אשלד"ע וכלו' ואינו חייב כ"א השליח וא"כ היכי קאמר הראב"ד ז"ל דהמתגלח עובר על הלאו. ואם איתא וכלו' דא"א לס' הראב"ד דעובר המשלח וישלד"ע וכגון דהשליח המגלח לאו בר חייובא א"כ מלקות נמי איכא ולמה דוקא עובר על הלאו ומלקא לא לקי דממ"נ אי אמרינן אסלד"ע אפי' איסור לאו אין בו ואי אמרינן ישלד"ע מאיזה טעם שיהיה מלקות נמי איכא זה נלע"ד כונת דבניו ז"ל. ואם כנים אנו בכונת דבריו ז"ל נמצא דאדרבא מתבאר יוצא מד' הכ"מ ז"ל דאם באנו לחייב למשלח וישלד"ע מהטעם שיהיה מילקא נמי לקי המשלח ואפי' דהשתא מיהא לאו מידי עביד באו' דיגעתי וטרחתי ולא יכלתי לירד לסו"ד ז"ל ואין ס' אצלי דהוא מקוצר המשיג ועומק המושג ובעיק' ק' ד' מרן ז"ל הללו כל המפ' ז"ל אחזו צע"ר עי"ע

עוד חזה הוית לידי"ן חרי"פ נר"ו שרצה לפטור להמונע מטעמא דאין זה בסוג אשלד"ע דלא נאמר כן אלא היכא דעיקר הנזק או האיסור קעביד השליח ברם הכא שמי שעשה המצוה הוא המשלח והשליח לא קעביד מידי כ"א שעכבו בדברים פשי' דחייב המשלח ואמר לה בדדמי להההיא דמודר הנאה מחבירו דאסור ליתן לו ע"י שלוחו ולההיא שכ' המ"ל בפ"ו מה' מלו"ל ברבית ע"י שליח שאסור וסיים וכ' דנר' ברור דחייב המשלח דאיהו נהנה ממעשה המצוה ולא המונע ומלבד דבדבריו נר"ו פתח בכד וסיים בחבית דבתחי' כ' ט' לפטור להמונע משום דהוא לא קעביד מידי אלא המשלח ובסו"ד כ' טעמא אחרינא דלא נהנה כ"א המשלח ולא המונע כאלו חד טעמא הוא והלא הך ט' דבהנאה

תלייא מלתא אינו אלא מה' המבי"ט ז"ל שה"ד לעיל והאי לחודיה קאי והאי ל"ק. אלא דאעיק' אין דבריו נר"ו נראין לי כלל ולא דמיא כלל להההיא דמודר הנאה וההיא דרבית דבמוד"ה עיקר ט' דאסור ע"י שליח אינו אלא משום דכל דהמודר נהנה מנכסיו מ"ל על ידו מ"ל ע"י שלוחו. גם ההיא דרבית עיקר ט' האיסור אינו אלא דכיון שאמר לו לשליח תן לו ואני פורע נחשב כאלו נתן לו השליח מנכסי המשלח משא"כ הכא דהנזק שבא לו למוהל הא' שמנעו אותו מלעשות המצוה והפסיד היו"ד ז' לא עשאו לו כ"א המונע דמשום שעכבו בדברים לא עשה מצותו ועשית המצוה לא נקראה עשית הנזק דהגע עצמך שהי"ל למשלח ג"כ באותה שעה איזה אונס ולא אזר חיל למול את הבן ובא אחר הנמצא שם ומל אותו היוצדק לקרותו לו חוטף את המצוה בשביל שעשאה א"ו עיקר הנזק וההפסד אינו אלא העכבה שעכבו מלעשותה דעי"ז לא עשה מצותו וההפסידו. אלא דאם עשה המשלח גופיה המצוה נמצא דבזה הנזק שהזיק לחבירו ע"י שלוחו הגיע לו הנאה ממנו. ואם לא הספיק גם הוא למולו ומלו אחר לא הגיע לו שום הנאה. עכ"פ המזיק אינו אלא המונע ושפיר שייך למימר ביה אשלד"ע ואין לנו לפוטרו אלא מטעם האמור לעיל:

עוד זאת ראיתי לידי"ן חרי"ף נר"ו שבא לפוטרו להמונע מט' דכיון דלא נהנה מידי אינו אלא גרמא בניזקין וכמ"ש הט"ז ז"ל ביו"ד סי' כ"ח ואף שראה לה' דב"מ ז"ל ח"ג סי' י"ט שדחה ד' הט"ז ז,ל וכ' דאין ללמוד מדבריו דאינם מובנים אף הוא ראה נר"ו דד' הט"ז ברורים ונכונים דכל עיקר טעמא דחייבו ר"ג יו"ד ז' לאו מהני טעמי שכ' ה' דב"מ ז"ל אלא טעמא רבה איכא כו' ע"ס הלשון. ואנכי הרואה שרצה לרפאות שבר גדול על נקלה ולא מצאתי בכל ד' נר"ו לא ט' ולא ריח ואין צ"ל כי רבה היא שהרי מ"ש הוא נר"ו דהוי כגוזל חפץ מחבירו כו' כבר קאמ' לה ה' ז"ל וע"ז קא מקשה דמ"ל אם עשאה איהו גופיה וכהנה ממנה ומ"ל אם חטפה והוא לא נהנה דסו' כל סוף הא הפסידה מחבירו ומאי שנא מנוטל כיסו ש,ח וזורקו לים דחייב אף שהוא לא נהנה וא"כ מה הל' אומ' דטעמא דחייבו ר"ג לאו מהני טעמי דה' דב"מ ז"ל אלא ט' רבה איכא כאלו חדשות הוא מגיד ואנכי לא ידעתי מה בא לחדש דבר מעתה ולא עו' אלא שתקע עצמו בזה ועמד לתמוה על ה' מעדני מ' ז"ל שחייב להמונע ואך חילק בין היכא שכונתו הן היתה לעשותה דאז הו"ל גזלן מאותה שעה בזה דוקא הוא דקא מחייב ה' מעד"מ ז"ל ברם היכא דכונתו מתחי' לא היה אלא להזיקו דוקא ולא להיות שום הנאה לא חשיב גזלן אלא מזיק וגרמא בנזיקין פטור.

ולא ידעתי מה שיחו שהרי אי כבר חשבינן ליה להאי ריוחא דיו"ד ז' כהגיע כבר לידו ומשו"ה החוטף ממנו חייב כגזלן א"כ מה לנו עוד לדעתו של המונע אם לעשותה וליהנות ממנה אם להזיקו דוקא וכי בדעתיה תלייא מלתא דבטלה דעתו דאטו אם גזל מחבירו והשליכו לים לאו גזלן מיקרי הס כי לא להזכיר. גם מ"ש דפשיטא דלא גרע זה מההיא דפ' מור"ם ז"ל סי' שפ"ו דהמזיק את חבירו בעצתו שיעץ לו דפטור אדרבא הדבר פשוט אצלי דגרע וגרע דהכא כיון דחשבינן ליה כהגיע דבר לידו א"כ זה המונעו חשיב כגוזל את חבירו ונתנו לאחר. וא"כ זכינו לדין בנ"ד דשוים הם המשלח והמונע בטעם הפיטור ולא עו' אלא דהמונע א"ן לנו לפוטרו כ"א מט' אחד דהיינו מטעמא דכ"י חייבים ואלו למשלח יש לפוטרו מתרי טעמי וכאמור לעיל אלא דכל הני טעמי לא אהניא להו אלא דוקא כשאין שום תפיסת בדבר אבל אם תפס מא' מהם ל"מ מיניה זהו הנלע"ד המעט הוא וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות נא"ה עבד נרצע לפני כל יודעי דת ודין העבד ישראל. רחמים חיים יאודה ישראל ס"ט

אמר המגיה מע' הרב החרי"פ נר"ו:

צדיק הראשון חזר והשיב להתנצל מהשגות עט"ר מרן אבא המחבר זצ"ל: וכדי שלא לעבור את הגבול אשר אמר יוסף ידי"ן המקדיש נר"ו בסכום הוצאות ההדפסה לא נדפס. תמו ונשלמו השאלות ותשובות. הרחמן הוא ישלח את המשיב לב בנים על אבות: